

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง

นวัตกรรมการสร้างสรรคงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลเพื่อสร้างจิตสำนึกในการ
อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น
Innovative Creation of Community Art from Recycled Waste
to Raise Environmental Conservative Awareness and Increase
Income Through Community Participation

โดย

ผศ.ดร. สหทัยา วิเศษ

ดร.ทิพาภรณ์ เยสุวรรณ์

นายมานิตย์ กันทะสัก

นางอมลณีฐ์ กันทะสัก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

พ.ศ. ๒๕๖๔

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800764026

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง

นวัตกรรมการสร้างสรรคงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

Innovative Creation of Community Art from Recycled Waste
to Raise Environmental Conservative Awareness and Increase
Income Through Community Participation

โดย

ผศ.ดร. สหทัยา วิเศษ

ดร.ทิพาภรณ์ เยสุวรรณ์

นายมานิตย์ กันทะสัก

นางอมลณัฐ กันทะสัก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

พ.ศ. ๒๕๖๔

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800764026

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Innovative Creation of Community Art from Recycled Waste
to Raise Environmental Conservative Awareness and Increase
Income Through Community Participation

By

Ass.Pro.Dr.Sahathaya Wises

Dr.Thipaporn Yesuwan

Mr. Manit Kantasak

Mrs. Amolnatha Kantasak

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phayao Campus

B.E. 2564

Research Project Funded

by Science Research and Innovation Promotion Fund

MCU RS 800764026

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	นวัตกรรมการสร้างสรรคงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น
ผู้วิจัย:	ผศ.ดร. สหัทธยา วิเศษ, ดร.ทิพาภรณ์ เยสุวรรณ์, นายมานิตย์ กันทะสัก, นางอมลณัฐ กันทะสัก
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๔
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างสรรคศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลทั้งในประเทศและต่างประเทศ ๒) เพื่อพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และ ๓) เพื่อประเมินรูปแบบของนวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการศึกษาเอกสาร และการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยสำรวจบริบทชุมชนและการจัดการขยะของชุมชน ปฏิบัติการสร้างสรรคศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลและวัสดุเหลือใช้ พื้นที่ในการศึกษา ได้แก่ บ้านโป่ง (สันขี้เหล็ก) ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย และ บ้านเข็ยะ ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา ผลการศึกษาพบว่า

๑. รูปแบบการสร้างสรรคงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลในประเทศไทยและต่างประเทศ จะเป็นการนำศิลปะเป็นส่วนในต่อยอด พัฒนาการจัดการขยะตามรูปแบบของแต่ละพื้นที่ เพื่อรณรงค์และสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีความคล้ายคลึงกันด้านรูปแบบและไอเดียการสร้างสรรคให้เกิดเป็นชิ้นงานศิลปะจากขยะรีไซเคิลและวัสดุเหลือใช้

๒. กระบวนการพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ประกอบด้วย ๑) กระบวนการต้นน้ำ ได้แก่ สำรวจบริบทชุมชน ประชุมสร้างความเข้าใจกับแกนนำชุมชน ระดมความคิดเห็นเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างสรรคศิลปะชุมชน จัดตั้งคณะทำงานวิจัยชุมชน และออกแบบศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล ๒) กระบวนการกลางน้ำ ได้แก่ วางแผนก่อนลงมือปฏิบัติการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ และปฏิบัติการสร้างสรรคงานศิลปะชุมชนและผลิตภัณฑ์ชุมชนจากขยะรีไซเคิล และ ๓) กระบวนการปลายน้ำ ได้แก่ การสร้างพื้นที่สาธารณะศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล โดยจัดแสดงผลงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล และประชุมสรุปบทเรียนนักวิจัยชุมชน จากการพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล ทำให้เกิดผลงานประติมากรรมก้นดอกขี้เหล็ก ประติมากรรมถังขยะนกยูง ผลิตภัณฑ์ก้นดอกขี้เหล็กจากขยะรีไซเคิล และพื้นที่สาธารณะศิลปะ

ชุมชนในหมู่บ้าน

๓. รูปแบบของนวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ รูปแบบที่สะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ของบริบทชุมชนท้องถิ่น รูปแบบที่สะท้อนให้เห็นถึงงานศิลปะแบบพื้นบ้าน รูปแบบที่สะท้อนปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม และรูปแบบที่สะท้อนจิตสำนึกสาธารณะในการนำวัสดุเหลือใช้มาใช้ประโยชน์ใหม่

คำสำคัญ: ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล, จิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม, การมีส่วนร่วมของชุมชน

Title: Innovative Creation of Community Art from Recycled Waste to Raise Environmental Conservative Awareness and Increase Income Through Community Participation

Researchers: Asst.Prof.Dr. Sahathaya Wises
Dr. Tipaporn Yesuwarn
Manit Kantasak
Amolnatha Kantasak

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao Campus

Fiscal Year: 2564/2021

Research Grants: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

This research aimed to 1) study the form of community art creation from recycled waste in the country and abroad. 2) To develop community art innovations from recycled waste through communities participation and 3) To assess the form of community art innovation from recycled waste that is the identity of the local community. This research was a qualitative using document study method. In addition, this research used action research method in exploring the community context and waste management of creating community art from recycled waste. This research took place at Ban Pong (San Ki Lek) Mae Suai District, Chiang Rai and Sia Village Chun District, Phayao

The results were as follows:

1. The model for creating community art from recycled waste in Thailand and abroad has brought art to be part of the development of waste management according to the style of each area in order to campaign and create environmental awareness. It shared the similarity in form and idea to create a piece of art from recycled waste and waste materials.

2. The process of developing community art innovation from recycled waste consisting of 1) Upstream process, it was the process that the community got explored and created the understanding with community leaders, brainstorming to find the ideas of creating community arts, established community research working

groups and design community art from recycled waste. 2) Midstream process, in this process, the working groups planned to take action by preparing the equipment and then, created community art and community products from recycled waste and 3) Downstream process, this process created community art public spaces from recycled waste by displaying community art and meeting to summarize lessons for community researchers. The developing community art innovations from recycled waste has brought community the Ki Lek flower turbine sculpture, peacock trash sculpture, and public space for community art in the village.

3. A form of community art innovation from recycled waste that showed the identity of local community was a model that reflects the identity of the local community context. It also reflected the folk art and the relationship between human and nature. Moreover, the community art innovation from recycled waste reflected public awareness of the reuse of waste materials. In addition, this community did not only create the awareness of environmental conservation but it also helped the community in term of income increased.

Keywords: Community Art from Recycled Waste, The Awareness of Environmental Conservation, Community Participation

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง นวัตกรรมการสร้างสรรคงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น สำเร็จได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณ สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่ให้ความกรุณาในการสนับสนุนทุนงานวิจัยผ่านสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ขอขอบพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ, ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ทุกท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานวิจัยในครั้งนี้ และทำให้งานวิจัยสำเร็จอย่างสมบูรณ์ที่สุด และคอยเป็นกำลังใจในการทำงานวิจัยให้สำเร็จด้วยความเมตตาตลอดมา

ขอขอบพระคุณชุมชนบ้านโป่ง (สันขี้เหล็ก) และชุมชนบ้านเขี้ยว ที่ให้การอนุเคราะห์ในการให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ข้อมูลเชิงลึก การร่วมปฏิบัติการวิจัย นำไปสู่การวิจัยที่เป็นประโยชน์และมีคุณภาพสมบูรณ์อย่างยิ่ง

สุดท้ายนี้ หากมีข้อผิดพลาดประการใด ผู้วิจัยต้องขอภัยเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้ และหวังว่างานวิจัยนี้จะ เป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจ หน่วยงานองค์กรต่างๆ ที่สนใจในงานประเด็นศิลปะกับชุมชน

ผศ.ดร.สัททยา วิเศษ และคณะ

๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๔

สารบัญ

สารบัญ.....	จ
สารบัญแผนภูมิ.....	ช
สารบัญรูปภาพ.....	ซ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๖
๑.๓ ปัญหาการวิจัย	๖
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๖
๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย	๘
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย	๙
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย	๑๐
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๑
๒.๑ แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับขยะมูลฝอย	๑๑
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย	๒๓
๒.๓ แนวคิดชุมชนสร้างสรรค์.....	๔๒
๒.๔ แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วยศิลปะ	๖๓
๒.๕ แนวคิดการสร้างจิตสำนึก	๗๙
๒.๖ แนวคิดการมีส่วนร่วม	๙๒
๒.๗ แนวคิดการบูรณาการ.....	๑๐๒
๒.๘ แนวคิดการพัฒนายั่งยืน	๑๑๕
๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๒๓
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๓๘
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๓๘
๓.๒ พื้นที่การวิจัยและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๑๓๘
๓.๓ เครื่องมือการวิจัย	๑๔๑
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๑๔๒
๓.๕ แผนการดำเนินงานวิจัย.....	๑๔๓
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๔๕
๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย.....	๑๔๖

บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๑๔๗
๔.๑. รูปแบบการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลในประเทศไทยและต่างประเทศ	๑๔๗
๔.๒ กระบวนการพัฒนานวัตกรรมการศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น.....	๒๑๕
๔.๒.๑ กระบวนการพัฒนาศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลบ้านโป่ง (สันขี้เหล็ก) ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย.....	๒๑๕
๔.๒.๒ กระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเข็ญ ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา.....	๒๔๕
๔.๒.๓ สรุปกระบวนการและวิธีการพัฒนานวัตกรรมการศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น.....	๒๖๒
๔.๓ รูปแบบของนวัตกรรมการศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น.....	๒๗๗
๔.๔. องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๒๘๙
บทที่ ๕ สรุปผล อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ	๒๙๑
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๒๙๑
๕.๒ อภิปรายผล.....	๓๐๒
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๓๐๘
บรรณานุกรม	๓๑๐
ภาคผนวก	๓๒๙
ภาคผนวก ก เครื่องมือวิจัย.....	๓๓๐
ภาคผนวก ข หนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ, ผู้ให้ข้อมูล	๓๓๕
ภาคผนวก ค รูปภาพกิจกรรมดำเนินการวิจัย.....	๓๔๑
ภาคผนวก จ การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๓๕๐
ภาคผนวก ฉ ผลผลิต ผลลัพธ์ ผลกระทบจากงานวิจัย.....	๓๖๗
ประวัติผู้วิจัย	๓๗๐

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
๑.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๙
๒.๑ ขั้นตอนการดำเนินงานจัดการขยะมูลฝอยชุมชน.....	๓๐
๒.๒ แสดงหลักการบูรณาการ เคน วิลเบอร์.....	๑๐๘
๒.๓ แสดงองค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	๑๒๐
๔.๑ กระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน...	๒๗๖
๔.๒ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๒๙๐

สารบัญรูปภาพ

หน้า

ภาพที่

ภาพที่ ๔.๑	วิซชุลดา ปั่นทรานวงค์กับผลงาน ‘สิ่งมีชีวิต’ จากขยะรีไซเคิล.....	๑๔๙
ภาพที่ ๔.๒	ผลงาน ‘สิ่งมีชีวิต’ จากขยะรีไซเคิล.....	๑๕๐
ภาพที่ ๔.๓	ผลงานจากวัสดุเหลือใช้ของวิซชุลดา ปั่นทรานวงค์ที่ไอคอนสยาม.....	๑๕๑
ภาพที่ ๔.๔	งานศิลปะจากวัสดุเหลือใช้.....	๑๕๒
ภาพที่ ๔.๕	ขยะรีไซเคิลที่นำมาสร้างสรรค์ “วาท”	๑๕๓
ภาพที่ ๔.๖	การสร้างสรรค์ผลงานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	๑๕๕
ภาพที่ ๔.๗	“วาท” จากกระบวนการคิดศิลป์-ชุมชน-สิ่งแวดล้อม-สังคมขนาดชิ้นงาน ๔๔x๔๔x๓๓ เมตร.....	๑๕๕
ภาพที่ ๔.๘	กระเป๋านำวัสดุเหลือใช้มาเพิ่มมูลค่าจากการสร้างสรรค์ผ่านงานศิลปะ.....	๑๕๖
ภาพที่ ๔.๙	กระเป๋าคัดได้แรงบันดาลใจมาจากแนวหินปะการังในท้องทะเล.....	๑๕๗
ภาพที่ ๔.๑๐	กระเป๋าสกรีน WISHULADA.....	๑๕๗
ภาพที่ ๔.๑๑	นิทรรศการศิลปะบนชุดจากวัสดุต่างๆ.....	๑๕๙
ภาพที่ ๔.๑๒	นิทรรศการศิลปะบนชุดจากวัสดุต่างๆ.....	๑๕๙
ภาพที่ ๔.๑๓	การสร้างสรรค์ผลงานจากเศษขยะที่ได้มาจากสายการบิน.....	๑๖๐
ภาพที่ ๔.๑๔	กล่องพัสดุกลายเป็นขยะจากการส่งของ นำมาสร้างเป็นศิลปะจัดวาง.....	๑๖๒
ภาพที่ ๔.๑๕	ผลงานสิ่งทอจากขยะที่ใช้แล้ว.....	๑๕๓
ภาพที่ ๔.๑๖	ผลงานประติมากรรม และศิลปะการแสดงของทิวศักดิ์.....	๑๕๓
ภาพที่ ๔.๑๗	พลาสติกหน้าคนสะท้อนปัญหาขยะพลาสติก.....	๑๖๔
ภาพที่ ๔.๑๘	ชิ้นงานปลาการ์ตูนจากเศษขยะ.....	๑๖๖
ภาพที่ ๔.๑๙	นักท่องเที่ยวชมงานสร้างสรรค์จากขยะทะเล.....	๑๖๖
ภาพที่ ๔.๒๐	เรือสำเภาไม้ มีอวน โข้วบนชายหาด.....	๑๖๗
ภาพที่ ๔.๒๑	การเก็บขยะจากทะเลเพื่อนำมาทำปลาโลมา ปลาฉลาม.....	๑๖๘
ภาพที่ ๔.๒๒	พระบรมฉายาลักษณ์รัชกาลที่ ๙ จากขยะทะเล.....	๑๖๘
ภาพที่ ๔.๒๓	หุ่นจากเศษเหล็กอะไหล่รถยนต์เก่า.....	๑๖๙
ภาพที่ ๔.๒๔	หุ่นจากเศษเหล็กอะไหล่รถยนต์เก่า.....	๑๗๐

ภาพที่ ๔.๒๕	พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี รับข้อเสนอแนวทางการจัดการ วิกฤตขยะจากเอสซีจี.....	๑๗๑
ภาพที่ ๔.๒๖	การทำ Backdrop จากขยะรีไซเคิล.....	๑๗๒
ภาพที่ ๔.๒๗	นวัตกรรมเพื่อสังคม เตียงสนามกระดานเอสซีจีพี.....	๑๗๔
ภาพที่ ๔.๒๘	SCG มอบฐานเรียนรู้การจัดการขยะให้แก่โรงเรียน.....	๑๗๖
ภาพที่ ๔.๒๙	แกลเลอรีอาร์ตจาก “วัสดุขยะ”	๑๗๘
ภาพที่ ๔.๓๐	ต้นคริสต์มาสจากขยะรีไซเคิลที่สิงห์ปาร์ค.....	๑๘๐
ภาพที่ ๔.๓๑	กิจกรรมเวิร์คช็อปการประดิษฐ์ผลงานศิลปะจากขยะรีไซเคิล.....	๑๘๑
ภาพที่ ๔.๓๒	ม้าน้ำทำจากขยะรีไซเคิล.....	๑๘๒
ภาพที่ ๔.๓๓	การประกวดศิลปะจากขยะรีไซเคิล เยาวชนเกาะยวน้อย.....	๑๘๔
ภาพที่ ๔.๓๔	การนำยางรถยนต์เก่ามารีไซเคิล.....	๑๘๕
ภาพที่ ๔.๓๕	ยางรถยนต์เก่าที่นำมาสร้างสรรค์ในรูปแบบต่างๆ.....	๑๘๖
ภาพที่ ๔.๓๖	การสร้างสรรค์งานศิลปะบนถังขยะ.....	๑๘๘
ภาพที่ ๔.๓๗	ไม้กวาดจากขวดพลาสติกของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชน.....	๑๙๐
ภาพที่ ๔.๓๘	การแยกขยะในครัวเรือนของชาวเมืองเวียนนา.....	๑๙๔
ภาพที่ ๔.๓๙	จุดทิ้งและรวบรวมขยะจากครัวเรือน.....	๑๙๕
ภาพที่ ๒.๔๐	ถังขยะในพื้นที่สถานีรถไฟฯ ลักษณะของถังขยะที่ตั้งบริเวณพื้นที่สาธารณะซึ่งมีการ ออกแบบแยกประเภทขยะ.....	๑๙๕
ภาพที่ ๔.๔๑	การออกแบบลวดลายของอาคารโรงไฟฟ้าขยะ Spittelau ผลงานของ Friedensreich Hundertwasser.....	๑๙๖
ภาพที่ ๔.๔๒	การแยกขยะในสวีตเซอร์แลนด์.....	๑๙๘
ภาพที่ ๔.๔๓	ลูกโลกที่ทำจากขยะในสวีตเซอร์แลนด์.....	๑๙๘
ภาพที่ ๔.๔๔	การร่วมสร้างงานศิลปะจากวัสดุเหลือใช้รีไซเคิล ทั้งศิลปิน เด็กและผู้ใหญ่.....	๒๐๐
ภาพที่ ๔.๔๕	งานศิลปะจากขยะพลาสติกจากประเทศสหรัฐอเมริกา.....	๒๐๑
ภาพที่ ๔.๔๖	ประติมากรรมรูปสัตว์ที่สร้างสรรค์ผลงานศิลปะจากขยะพลาสติก.....	๒๐๑
ภาพที่ ๔.๔๗	กิจกรรมสร้างผลงานศิลปะจากวัสดุเหลือใช้ กับประชาชนร่วมกับศิลปินในสหรัฐ.....	๒๐๒
ภาพที่ ๔.๔๘	การทำไม้กวาดจากขวดพลาสติก.....	๒๐๓
ภาพที่ ๔.๔๙	ชว จอง ฮวา ศิลปิน และนักออกแบบชาวเกาหลีใต้ ผู้สร้างสรรคงานศิลปะรีไซเคิล.....	๒๐๕

ภาพที่ ๔.๕๐	งานศิลปะที่สร้างสรรค์ต่ิกจากบานประตูเก่ากว่า ๑,๐๐๐ ชิ้น.....๒๐๕ ชื่อภาพ ๑,๐๐๐ Door Building in South Korea
ภาพที่ ๔.๕๑	งานศิลปะที่สร้างสรรค์จากตะกร้าใส่ของชื่อภาพ Happy Happy ๒๐๑๕.....๒๐๖
ภาพที่ ๔.๕๒	งานประติมากรรมรูปปลาศิลปะที่สร้างสรรค์จากถุงพลาสติก.....๒๐๗
ภาพที่ ๔.๕๓	กิจกรรมงานศิลปะที่ทุกคน ทุกเพศสามารถร่วมทำได้..... ๒๐๘
ภาพที่ ๔.๕๔	โคมไฟจากขยะรีไซเคิลของ Katharine Harvey.....๒๐๙
ภาพที่ ๔.๕๕	ภาพติดผนังจากกล่องพลาสติกของ Katharine Harvey.....๒๐๙
ภาพที่ ๔.๕๖	ผลงานถนนหนังสือ.....๒๑๐
ภาพที่ ๔.๕๗	วงแหวนแสงไฟจากขวดขยะพลาสติก.....๒๑๑
ภาพที่ ๔.๕๘	ต้นคริสต์มาสไฟจากถุงพลาสติก.....๒๑๒
ภาพที่ ๔.๕๙	ต้นคริสต์มาสของเมือง Kaunas ประเทศลิทัวเนีย ที่ทำจากขวดพลาสติกสไปรต์.....๒๑๓
ภาพที่ ๔.๖๐	การสำรวจบริบทชุมชนบ้านโป่ง (สันซีเหล็ก).....๒๑๔
ภาพที่ ๔.๖๑	การจัดการขยะชุมชนบ้านโป่ง(สันซีเหล็ก).....๒๑๕
ภาพที่ ๔.๖๒	เวทีชุมชนระดมแนวทางการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลชุมชนบ้านโป่ง (สันซีเหล็ก)...๒๒๐
ภาพที่ ๔.๖๓	ปราชญ์ชุมชนบ้านโป่งออกแบบกังหันดอกซีเหล็ก.....๒๒๒
ภาพที่ ๔.๖๔	การนำเสนอรูปแบบงานศิลปะแก่ชุมชนจากคณะทำงานวิจัยชุมชน..... ๒๒๓
ภาพที่ ๔.๖๕	ปฏิบัติการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชนจากขยะรีไซเคิลและผลิตภัณฑ์กังหันจากขยะรีไซเคิล.....๒๓๕
ภาพที่ ๔.๖๖	การขยายผลถ่ายทอดการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนแก่ในชุมชนและภายนอกชุมชน.....๒๓๖
ภาพที่ ๔.๖๗	ผลิตภัณฑ์กังหันแบบเสียบติดตามสถานที่ และแบบตั้งโต๊ะ.....๒๓๖
ภาพที่ ๔.๖๘	การจำหน่ายผลิตภัณฑ์กังหันดอกซีเหล็กผ่านทางเฟสบุ๊ก.....๒๓๗
ภาพที่ ๔.๖๙	กิจกรรมการประกวดคุ่มหมวด “หมู่บ้านสร้างสรรค์จากขยะรีไซเคิล (ดอกซีเหล็ก)”๒๓๙
ภาพที่ ๔.๗๐	การสร้างพื้นที่ศิลปะสร้างสรรค์ในชุมชน..... ๒๔๐
ภาพที่ ๔.๗๑	สำรวจบริบทชุมชนบ้านเข็ญ..... ๒๔๖
ภาพที่ ๔.๗๒	การจัดการขยะชุมชนบ้านเข็ญ..... ๒๔๗
ภาพที่ ๔.๗๓	เวทีชุมชนบ้านเข็ญ..... ๒๕๐
ภาพที่ ๔.๗๔	ร่วมกันออกแบบนวัตกรรมถังขยะนกยูง..... ๒๕๑

ภาพที่ ๔.๗๕ คัดแยกวัสดุรีไซเคิลในการทำประติมากรรมนกยูง.....	๒๕๓
ภาพที่ ๔.๗๖ การเตรียมโครงสร้างของประติมากรรมนกยูง.....	๒๕๔
ภาพที่ ๔.๗๗ แต่งตัวให้ประติมากรรมนกยูง.....	๒๕๕
ภาพที่ ๔.๗๘ แต่งตัวให้ประติมากรรมนกยูง.....	๒๕๖
ภาพที่ ๔.๗๙ ประโยชน์ใช้สอยของประติมากรรมนกยูง.....	๒๕๖
ภาพที่ ๔.๘๐ การทำฐานติดตั้งประติมากรรมนกยูง.....	๒๕๗
ภาพที่ ๔.๘๑ กิจกรรมการเปิดตัวประติมากรรมนกยูง.....	๒๕๙

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาขยะมูลฝอยเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญในทุกชุมชนของประเทศไทย อันเนื่องมาจากกิจกรรมในการดำเนินชีวิต กิจกรรมทางธุรกิจของมนุษย์ ซึ่งปัญหาขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายที่มีความรุนแรงมากขึ้นตลอดทุกปี เป็นผลเนื่องมาจากขาดความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ และขาดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) หลายแห่งไม่มีพื้นที่สำหรับการจัดการขยะมูลฝอย เนื่องจากการคัดค้านโครงการจากประชาชน ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่ง จึงจัดการขยะมูลฝอยด้วยการนำไปเทกองกลางแจ้ง (Open Dump) หรือเผากลางแจ้ง (Open Burning) ซึ่งไม่ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของประชาชนตามมาเช่น กลิ่นเหม็น น้ำเน่าเสีย ขยะปนเปื้อนสู่แหล่งน้ำผิวดิน และแหล่งน้ำใต้ดิน เป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรค เกิดมลพิษทางอากาศ เป็นต้น การจัดการขยะมูลฝอยแบบฝังกลบที่ไม่ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล ยังก่อให้เกิดปัญหาไฟไหม้ขยะมูลฝอย นอกจากนี้ ประชาชนยังขาดองค์ความรู้และจิตสำนึกเกี่ยวกับปัญหาและการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย จึงไม่ให้ความสำคัญที่จะลด และคัดแยกขยะมูลฝอยตั้งแต่ต้นทางหรือแหล่งกำเนิด ปริมาณขยะมูลฝอยจึงเพิ่มมากขึ้นทุกปี^๑

ปัจจุบันประเทศไทยมีปริมาณขยะสูงขึ้นต่อเนื่องขึ้นทุกปี จากรายงานสถานการณ์ขยะมูลฝอยในชุมชน โดยกรมควบคุมมลพิษ ปี ๒๕๖๑ มีปริมาณขยะมูลฝอยเกิดขึ้นประมาณ ๒๗.๘ ล้านตัน เมื่อเปรียบเทียบกับปี ๒๕๖๐ มีปริมาณเพิ่มขึ้นร้อยละ ๑.๖๔ เนื่องจากการขยายตัวของชุมชนเมือง และการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจากสังคมเกษตรกรรมสู่สังคมเมือง การเพิ่มขึ้นของประชากร การส่งเสริมการท่องเที่ยว การบริโภคที่เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ปริมาณขยะมูลฝอยในหลายพื้นที่เพิ่มมากขึ้น^๒ จากปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในปี ๒๕๖๑ นั้น จำนวน ๒๗.๘ ล้านตัน พบพลาสติกในขยะชุมชนประมาณ ๒ ล้านตัน สามารถนำเข้าสู่ระบบรีไซเคิลประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ ตัน ส่วนใหญ่เป็นขวดพลาสติก) ส่วนที่เหลือจะกลายเป็นขยะพลาสติก ๑.๕ ล้านตัน ประกอบด้วยถุงพลาสติกประมาณ ๑.๒

---

^๑ กรมควบคุมมลพิษ, แผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๔), (กรุงเทพมหานคร : บริษัท แอคทีฟพริ้นท์ จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๓.

^๒ กรมควบคุมมลพิษ, ความรู้เรื่องการลดคัดแยกและนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ใหม่, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.pcd.go.th/info_serv/waste_mR.htm, (๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒).

ล้านตัน ที่เหลือเป็นพลาสติกอื่นๆ เช่น แก้ว ก่อง ภาต ขวด ฝาจุก ประกอบกับในปี ๒๕๖๑ ยังมีปริมาณขยะมูลฝอยที่มีการกำจัดอย่างไม่ถูกต้อง ๗.๑๕ ล้านตัน โดยเฉพาะการกำจัดแบบเทกองหรือเผากลางแจ้งในสถานที่กำจัดขยะมูลฝอย การกองทิ้งเอาไว้ หรือลักลอบทิ้งในพื้นที่สาธารณประโยชน์ หรือลักลอบทิ้งลงสู่แหล่งน้ำ ทำให้มีขยะมูลฝอยจากบกปะปนและตกค้างอยู่ในทะเล รวมถึงการทิ้งขยะในทะเลโดยตรง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นขยะพลาสติก จึงส่งผลกระทบต่อสัตว์ทะเล กรณีวาฬนำร่องครีบน้ำเงินเกยตื้น บริเวณคลองนาทับ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑ ตรวจพบสาเหตุการตายของวาฬ เกิดจากการกินขยะพลาสติกเข้าไปทำให้เกิดการอุดตันบริเวณกระเพาะอาหาร^๓ จะเห็นได้ว่าขยะนั้นส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในหลายๆ ด้าน และสาเหตุหลักมาจากผลพวงการบริโภคของประชาชน ทำให้ปริมาณขยะเพิ่มมากขึ้นจนเกินขีดความสามารถของหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นที่จะกำจัดให้หมดไปได้

ที่ผ่านมาการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายของประเทศไทย มีกรอบแนวคิดมาจากการลดขยะมูลฝอยที่ต้นทาง ประกอบด้วย การใช้น้อย การใช้ซ้ำ และการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ใหม่ตามหลักการ 3Rs (Reduce, Reuse, Recycle) การกำจัดขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายแบบศูนย์รวม และการนำมาใช้ประโยชน์โดยแปรรูปผลิตพลังงาน หรือปุ๋ยอินทรีย์ โดยการจัดการขยะมูลฝอยต้องดำเนินการให้ครบวงจรตามหลักความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย ในแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ ได้กำหนดมาตรการในการจัดการ ได้แก่ มาตรการลดการเกิดขยะมูลฝอย และของเสียอันตรายที่แหล่งกำเนิด มาตรการเพิ่มศักยภาพการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย และมาตรการส่งเสริมการบริหารจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายโดยสอดคล้องกับทิศทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔)^๔

อย่างไรก็ตามในการดำเนินงานจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย จะต้องกระทำควบคู่ไปกับมาตรการทางกฎหมายของหน่วยงานทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น การติดตามและกำกับ การดำเนินงานให้เป็นไปตาม แผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยของจังหวัดที่สอดคล้องกับแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ การรณรงค์สร้างจิตสำนึกให้แก่ประชาชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคธุรกิจ โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดการขยะมูลฝอย

^๓ อ่างแก้ว, กรมควบคุมมลพิษ. ความรู้เรื่องการลดคัดแยกและนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ใหม่, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.pcd.go.th/info_serv/waste_๓R.htm, (๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒).

^๔ อ่างแก้ว, กรมควบคุมมลพิษ, แผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๔), หน้า ๓๑.

ในชุมชน ปัจจุบันมีชุมชนหลายแห่งได้มีระบบการจัดการขยะ โดยการหมุนเวียนจากหน่วยงานภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมไปถึงภาคเอกชนซึ่งเป็นผู้ประกอบการรับซื้อของเก่า ซึ่งธุรกิจรีไซเคิลเป็นอีกหนึ่งวิธีแก้ปัญหาขยะ รวมทั้งการสื่อสารต่อสาธารณะให้สังคมได้รับทราบถึงการจัดการขยะอย่างถูกวิธีเพราะหลายคนไม่รู้ว่าการแยกขยะที่ถูกต้องควรทำอย่างไร การแยกขยะแบบใดจึงจะมีมูลค่า ซึ่งการแยกขยะที่ถูกต้องคือ เมื่อแยกแล้ว สามารถนำไปใช้ต่อได้ สำหรับประเทศไทย มีการจัดการขยะ ๒ ระบบ คือ ระบบของรัฐ (เทศบาล) และระบบธุรกิจรีไซเคิล ถ้าไม่มีการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง ขยะจะไปอยู่ในระบบของเทศบาล แต่หากคัดแยกขยะอย่างถูกต้อง ก็นำไปขายได้^๕

นอกจากนี้ ชุมชนหลายแห่งในประเทศไทยมีระบบการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ โดยการคัดแยกขยะเป็นประเภทต่างๆ รวมทั้งขยะรีไซเคิลเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ และนำไปจำหน่าย หลายชุมชนประสบผลสำเร็จในการจัดการขยะ และได้รับรางวัลชุมชนปลอดขยะ (Zero Waste) ตามหลัก 3Rs คือ Reduce -การลดปริมาณขยะ เช่น การงดใช้กล่องโฟมและถุงพลาสติกด้วยการรณรงค์ให้ชาวบ้านใช้ตะกร้า ถังผ้าหรือ ปิ่นโต เป็นต้น Reuse -การใช้ซ้ำ เช่น ทำคอกกรอบต้นไม้ (เสวียน) เพื่อใส่เศษใบไม้กิ่งไม้ แล้วนำมาทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ ปุ๋ยเม็ด ทำก๊าซชีวภาพจากมูลสัตว์ และ Recycle -การนำกลับมาใช้ใหม่ โดยให้ความรู้เรื่องการคัดแยกขยะเพื่อนำไปส่งขายให้เอกชนที่มารับซื้อต่อถือเป็นการเพิ่มรายได้และสร้างความตื่นตัวให้กับแม่บ้าน นอกจากนี้ ชุมชนยังมีข้อตกลงร่วมกันออกมาเป็นมาตรการ และสร้างกระแสการจัดการขยะภายในชุมชน เพื่อให้เกิดการรับรู้ตื่นตัวและร่วมมือกัน เช่น การจัดผ้าป่าขยะ ธนาคารขยะ มีการรับซื้อ-ขายภายในชุมชนและโรงเรียน มีจุดรับชิงโชคขยะสิ้นปีจะมีการจับฉลากรับของรางวัล ขยะที่รับมาจะนำมาตกแต่งเสื้อผ้าในงานกีฬาประจำท้องถิ่น เป็นต้น^๖

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะพบว่า ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยที่เน้นศึกษารูปแบบการจัดการขยะในครัวเรือน ประสิทธิภาพในการจัดการขยะในชุมชน ความรู้ ทักษะ พฤติกรรมในการจัดการขยะของชุมชน การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะของพหุภาคี การจัดการขยะของสถานศึกษา การพัฒนาหลักสูตรการจัดการขยะอย่างสร้างสรรค์ เป็นต้น ส่วนของการนำขยะรีไซเคิลมาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปะนั้น จะพบในงานศิลปะนิพนธ์ และวิทยานิพนธ์ของนิสิต

^๕ J. Mashare บทสัมภาษณ์เปรม พฤกษ์ทยานนท์ เจ้าของแฟนเพจ ลุงชาเลี้ยงกับขยะที่หายไป, ไทยรัฐออนไลน์ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๖๔, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://readthecloud.co/three-wheels-uncle/>, (๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒).

^๖ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, เชียงราย จังหวัดปลอดขยะ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://thlink.info/?go=gabage>, (๖ สิงหาคม ๒๕๖๒).

นักศึกษาในมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ยังมีงานของศิลปินที่ใช้ขยะรีไซเคิล และวัสดุเหลือใช้มาสร้างสรรค์งานศิลปะเพื่อกระตุ้นสังคมให้หันมามองเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ในรูปแบบของงานประติมากรรม งานศิลปะแบบจัดวาง (Installation Art) และการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากวัสดุเหลือใช้ จัดแสดงตามงานนิทรรศการต่างๆ รวมทั้งการทำแบรนด์ของผลิตภัณฑ์อีกด้วย นอกจากนี้จะเป็นผลงานศิลปะเพื่อการรณรงค์แก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม และสร้างความตระหนักให้กับสังคมแล้ว ยังสามารถสร้างรายได้ให้แก่ศิลปินผู้เป็นเจ้าของผลงานอีกด้วย กรณีของวิชุลดา ปัทมรานวงศ์^๗ เจ้าของผลงานศิลปะจากขยะที่นอกจากจะมีลายเซ็นเป็นผลงานจากสิ่งของเหลือใช้มากมายแล้ว เธอยังมองว่าตัวเองเป็น Social Activist Artist ที่รังสรรค์ผลงานศิลปะเพื่อเคลื่อนไหว และสร้างความตระหนักให้กับสังคมด้วย กรณีตัวอย่าง “Landmark SD Symposium 10 Years” ผลงานที่ทำร่วมกับบริษัทเอสซีจี โดยการนำขยะที่ผ่านการคัดแยกภายในสำนักงาน และชุมชนรอบโรงงานกว่า ๑๑๘ กิโลกรัม มาสร้างมูลค่าใหม่ ใส่ความคิดสร้างสรรค์จนเป็นผลงาน Landmark & Podium เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างว่าหากแยกขยะให้เป็น ทิ้งให้ถูก ขยะก็สามารถหมุนเวียนกลับมาใช้ให้เกิดประโยชน์ใหม่ได้

อาจกล่าวได้ว่า ศิลปะถือเครื่องมือหรือกลไกในการเชื่อมโยงเพื่อนำไปสู่การสร้างจิตสำนึก และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะ โดยการสร้างพื้นที่และโอกาสในการทำงานร่วมกัน เสริมสร้างความเข้าใจอันดี รู้จักรับผิดชอบร่วมกัน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เสริมสร้างจิตสำนึกและพัฒนาจิตใจผ่านจากงานศิลปะ ปัจจุบันศิลปะในหลายประเภทยังไม่เพียงแต่การให้ความสวยงามเท่านั้น แต่ยังสามารถบูรณาการกับการพัฒนาเมือง สร้างความเป็นเมืองแห่งศิลปะมีกระบวนการที่พัฒนาเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้เมืองมีการทำงานอย่างสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจและสุขภาวะทางสังคม^๘

จะเห็นได้ว่าที่ผ่านมา งานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับการนำขยะรีไซเคิลมาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปะชุมชน และผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของคนใน

^๗ SCG Circular Way Project / จากขยะสู่งานศิลป์ หลังผ่านแรงบันดาลใจ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.scg.com/sustainability/circular-economy/circular-way-projects/from-waste-to-art/> (๒ สิงหาคม ๒๕๖๓).

^๘ ชลูด นิ่มเสมอ, องค์ประกอบแห่งศิลปะ, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๔.), ม.ป.ป.

ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนั้นยังมีน้อยมาก จากการศึกษาของ มานิตย์ กันทะสัก^๙ ได้มีการต่อยอดจากขยะรีไซเคิลมาสร้างสรรค์งานศิลปะสู่ชุมชน โดยเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างคนในชุมชนกับศิลปิน ในกรณีของชุมชนดอยเขาควาย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ได้ร่วมกันทำป้ายบอกทางวัดพระธาตุดอยเขาควาย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานวิจัยเรื่อง "The Power of Art : กระบวนการสร้างสุขภาวะทางสังคม กรณีศึกษาแมงสีหู่ห้าตาของเมืองเชียงราย" เพื่อพัฒนาการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในการใช้สัญลักษณ์ทางศิลปะแมงสีหู่ห้าตานำไปสู่การสร้างสุขภาวะทางสังคม โดยจัดทำ "ป้ายแมงสีหู่ห้าตาสอนธรรม" ซึ่งลักษณะของป้ายนั้นได้นำयरถยนต์เก่าซึ่งเป็นวัสดุที่เหลือใช้ในชุมชนมาดัดแปลงสร้างสรรค์ และออกแบบรูปร่างเป็นหมี่อ้วนดำ และมีปริศนาธรรมจากแมงสีหู่ห้าตา ประกอบด้วย ๔ หู หมายถึง การมีพรหมวิหารสี่ ๕ ตา หมายถึง ศิลห้า เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมผ่านป้ายบอกทาง ซึ่งนอกเหนือจากการสร้างสุนทรียะจากงานศิลปะ

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการพัฒนานวัตกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่านงานศิลปะชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Community Art) ที่ทำมาจากขยะรีไซเคิล โดยอยู่บนรากฐานของความเป็นชุมชน และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนของกลุ่มศิลปิน และคนในชุมชน ตั้งแต่กระบวนการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ ที่ผ่านมาศิลปินกับการทำงานร่วมกับชุมชนนั้นยังมีข้อจำกัดในการมีส่วนร่วมน้อยมาก เพราะส่วนใหญ่แล้วงานศิลปะในมุมมองของชุมชนนั้นเป็นเรื่องที่ไกลตัว และการเข้าถึงตัวศิลปินก็เกิดช่องว่างทางความคิด ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้ จึงเป็นปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล อันจะนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล ที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้เสริมให้แก่คนในชุมชน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถนำไปพัฒนาสุนทรียภาพให้กับสภาพแวดล้อมของสังคม และการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนต่อไปในอนาคต

---

^๙ มานิตย์ กันทะสัก, "The Power of Art: กระบวนการสร้างสุขภาวะทางสังคม กรณีศึกษา แมงสีหู่ห้าตาของเมืองเชียงราย", วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กรกฎาคม) ๒๕๖๓, หน้า ๒๕๒-๒๕๓.

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างสรรคศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลทั้งในประเทศและต่างประเทศ

๑.๒.๒ เพื่อพัฒนานวัตกรรมการศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

๑.๒.๓ เพื่อประเมินรูปแบบของนวัตกรรมการศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ การสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีที่รูปแบบ แต่ละรูปแบบเป็นอย่างไร

๑.๓.๒ กระบวนการและวิธีการพัฒนานวัตกรรมการศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ทำอย่างไร

๑.๓.๓ รูปแบบของนวัตกรรมการศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการวิจัย ดังต่อไปนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา ในการวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตเนื้อหา ดังนี้

๑) บริบทชุมชน ประวัติชุมชน สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมชุมชน
ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

๒) สภาพปัญหา พัฒนาการ วิธีการ และกลไกในการจัดการขยะของชุมชน

๓) กระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล

๔) การมีส่วนร่วมในการพัฒนานวัตกรรมการศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล

๕) การประเมิน และทดลองจัดกิจกรรมในรูปแบบนิทรรศการเพื่อนำเสนอนวัตกรรมการศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล

๖) การสรุปบทเรียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และคืนข้อมูลแก่ชุมชน รวมทั้งหาแนวทางการขยายผลสู่ชุมชนอื่น

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกชุมชนจำนวน ๒ แห่ง ได้แก่ บ้านโป่ง (สันซี้เหล็ก) ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย และบ้านเข็ยะ ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ ดังนี้

๑) เป็นพื้นที่ที่เป็นต้นแบบการจัดการขยะรีไซเคิล โดยก่อนหน้านั้นชุมชนประสบปัญหาขาดการจัดการขยะที่เป็นระบบ ปัจจุบันชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในการจัดการขยะโดยการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๒) เป็นพื้นที่ที่มีการขับเคลื่อนกิจกรรมการจัดการขยะของชุมชนในรูปแบบต่างๆ มาอย่างต่อเนื่อง โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ภาครัฐกิจ และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

๓) เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในด้านทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ถ้ามีการพัฒนาต่อยอดด้วยวิธีการศิลปะ ก็น่าจะช่วยขับเคลื่อนชุมชนทั้งด้านการจัดการขยะในรูปแบบใหม่ที่มีสุนทรียภาพ สร้างจิตสำนึกของชุมชน และสร้างแลนด์มาร์คใหม่แก่ชุมชน

๔) เป็นพื้นที่ ๆ มีการสานพลังในชุมชน มีการบูรณาการขับเคลื่อนงานร่วมกันของท้องถิ่น ท้องถิ่น และชุมชน มีจัดเวทีประชาคม และขอฉันทามติ ในการจัดการเรื่องขยะด้วยพลังชุมชนร่วมกัน และมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยในเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๔๐ คน แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่

๑) แกนนำในชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยเป็นกลุ่มผู้นำในการบริหารจัดการขยะของชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานและคณะกรรมการกลุ่มต่างๆ ในชุมชน

๒) แกนนำหน่วยงานในชุมชนที่มีบทบาทสนับสนุนการจัดการขยะรีไซเคิล ได้แก่ พระสงฆ์ ครู ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

๓) ประชาชน และนักเรียนที่เข้าร่วมในกิจกรรมปฏิบัติการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล

๔) กลุ่มนักวิชาการและกลุ่มศิลปินที่มีความรู้ทางด้านการพัฒนางานศิลปะชุมชนและประยุกต์ใช้ขยะรีไซเคิลในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ การจัดเวทีการเสวนาและการประชุมกลุ่มย่อย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้อง และครอบคลุมเนื้อหาประเด็นที่ศึกษา รวมทั้งการปฏิบัติการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

๑.๕.๑ นวัตกรรม หมายถึง การปฏิบัติหรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ที่ยังไม่เคยมีใช้มาก่อน หรือเป็นการพัฒนาตัดแปลงมาจากของเดิมที่มีอยู่แล้ว ให้ทันสมัยและใช้ได้ผลดียิ่งขึ้น เมื่อนำนวัตกรรมมาใช้จะช่วยให้การทำงานนั้นได้ผลดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูง กว่าเดิม

๑.๕.๒ ขยะรีไซเคิล หมายถึง การคัดแยกประเภทขยะเพื่อนำไปสู่การแปรรูปใช้ใหม่ได้ และการจัดระบบการจัดการขยะให้เอื้อต่อการรวบรวมขยะเพื่อนำกลับมาแปรรูปใหม่ โดยการจัดการขยะแยกประเภทขยะที่ชัดเจน และเป็นมาตรฐานเดียวกัน

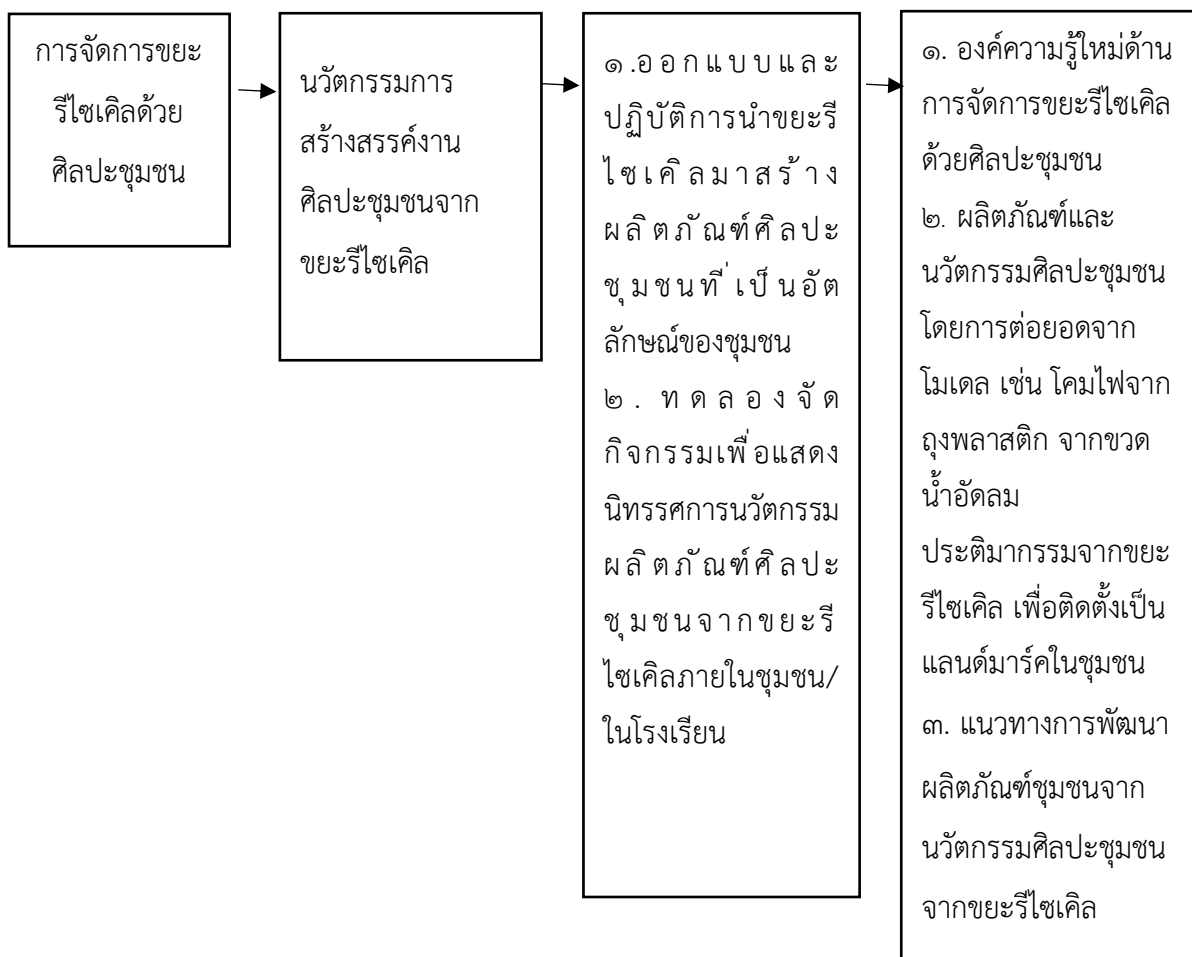
๑.๕.๓ ศิลปะชุมชน หมายถึง ศิลปะที่อยู่ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนออกมาทางโลกทัศน์ ค่านิยม ความเชื่อและอุดมการณ์ของสังคมท้องถิ่น เป็นได้ทั้งรูปแบบทางศิลปะ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม และศิลปะเพื่อการประดับทั้งในทางศาสนา ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ

๑.๕.๔ จิตสำนึก หมายถึง จิตสำนึกเป็นสิ่งที่กำหนดการรับรู้ ความรู้สึกนึกคิด และพฤติกรรมของมนุษย์ที่ต่อตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นลักษณะของจิตที่มีทั้งความตระหนัก (Awareness) และความรับผิดชอบ (Responsibility)

๑.๕.๕ การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม การมีส่วนร่วมในความหมายนี้จึงเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวทางการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนพัฒนาการรับรู้ สติปัญญา และความสามารถในการตัดสินใจกำหนดชีวิตด้วยตนเอง ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นทั้งวิธีการ (Means) และเป้าหมาย (Ends) ในเวลาเดียวกัน

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง นวัตกรรมการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ได้องค์ความรู้รูปแบบการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลทั้งในประเทศและต่างประเทศ

๑.๗.๒ ได้กระบวนการพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

๑.๗.๓ ได้รูปแบบที่เป็นต้นแบบของนวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น

๑.๗.๔ เกิดการจัดการขยะในรูปแบบใหม่ของชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการใช้ศิลปะมาช่วยในการจัดการ ชุมชนมีการขยายผลต่อการเป็นต้นแบบในการสร้างจิตสำนึกและส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในการรักสิ่งแวดล้อม

๑.๗.๕ เกิดรูปธรรมของการสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่จับต้องได้ และมีมาตรฐาน และเป็นที่ยอมรับทั้งภายในชุมชน และภายนอกชุมชน โดยมาจากการสร้างนวัตกรรมเศรษฐกิจโดยชุมชนจากจากต่อยอดศิลปะจากการรีไซเคิล คือ ได้ผลิตภัณฑ์จากการสร้างสรรค์งานจากการถอดมาจากโมเดลศิลปะมาต่อยอดเป็นสินค้าชุมชน

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องนวัตกรรมการสร้างสรรคงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ผู้วิจัยได้มีการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับขยะมูลฝอย
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย
- ๒.๓ แนวคิดชุมชนสร้างสรรค์
- ๒.๔ แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วยศิลปะ
- ๒.๕ แนวคิดการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- ๒.๖ แนวคิดการมีส่วนร่วม
- ๒.๗ แนวคิดการบูรณาการ
- ๒.๘ แนวคิดการพัฒนายั่งยืน
- ๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับขยะมูลฝอย

๒.๑.๑ ความหมายของขยะมูลฝอย

ขยะมูลฝอยเป็นปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่ง หากมีการจัดการไม่ดีแล้วจะทำให้เกิดผลกระทบต่างๆ ตามมามากมายขยะมูลฝอยนั้นนับวันจะเพิ่มมากขึ้นตามจำนวนประชากร ถ้าหากไม่มีการจัดการขยะมูลฝอยให้ถูกต้องและเหมาะสม ปัญหาที่เกิดขึ้นจากขยะมูลฝอยเกิดขึ้นตามมาอย่างแน่นอน ซึ่งปัญหาขยะมูลฝอยที่จะเกิดขึ้นมีผลกระทบโดยตรงต่อมนุษย์อย่างแน่นอน โดยนิยามความหมายเกี่ยวกับขยะมูลฝอย มีผู้ให้ความหมาย ไว้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน^๑ ได้ให้ความหมายของคำว่า ขยะ หมายถึง หยากเยื่อ มูลฝอย และคำว่า มูลฝอย หมายถึง เศษสิ่งของที่ทิ้งแล้ว หยากเยื่อ

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://dictionary.orst.go.th/>, [๑๕ ส.ค.๒๕๖๓].

^๒ กรมควบคุมมลพิษ, คู่มือแนวทางการลด คัดแยก และใช้ประโยชน์ขยะมูลฝอย สำหรับอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗), ๒๕๕๑), หน้า ๙.

กรมควบคุมมลพิษ^๒ ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับขยะมูลฝอย หมายถึง เศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหาร เศษสินค้า เศษวัตถุ ถุงพลาสติก ภาชนะที่ใส่อาหาร เถ้า มูลสัตว์ ซากสัตว์ หรือสิ่งอื่นที่เก็บกวาดจากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์หรือที่อื่น และหมายความรวมถึงมูลฝอยติดเชื้อ มูลฝอยที่เป็นพิษ หรืออันตรายจากชุมชนหรือครัวเรือน โดยมูลฝอยติดเชื้อ (infectious waste) นั้น หมายความถึง ขยะมูลฝอยที่เป็นผลมาจากกระบวนการ ให้การรักษาพยาบาล การตรวจวินิจฉัย การให้ภูมิคุ้มกันโรค การศึกษาวิจัย ที่ดำเนินการทั้งในคนและสัตว์ ซึ่งมีเหตุอันควรสงสัยว่าอาจมีเชื้อโรคได้แก่

ก. ซากหรือชิ้นส่วนของคนหรือสัตว์ที่เป็นผลมาจากการผ่าตัด การตรวจชันสูตรศพ การใช้สัตว์ทดลองเกี่ยวกับโรคติดต่อ

ข. วัสดุมีคม หรือวัสดุที่ใช้ในการให้บริการทางการแพทย์การวิจัยในห้องปฏิบัติการ เช่น เข็ม ไขมีด กระบอกฉีดยา สำลี ผ้าก๊อต ผ้าต่างๆ ท่อยาง และอื่นๆ ซึ่งสัมผัสหรือสงสัยว่าจะสัมผัสกับเลือด ส่วนประกอบของเลือด หรือผลิตภัณฑ์ที่ได้จากเลือด หรือสารน้ำจากร่างกายหรือวัคซีนที่ ทำจากเชื้อโรคที่มีชีวิต

ค. ขยะมูลฝอยอื่นๆ ทุกประเภทที่มาจากห้องติดเชื้อร้ายแรง ห้องปฏิบัติการเชื้ออันตรายสูง

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ^๓ ให้ความหมายของคำว่า ขยะมูลฝอยหมายถึง บรรดาสิ่งของต่างๆ ซึ่งในขณะนั้นคนไม่ต้องการและทิ้งไป ทั้งนี้รวมตลอดถึงเศษผ้า เศษอาหาร มูลสัตว์ ซากสัตว์ เถ้า ฝุ่นละอองและเศษวัสดุ สิ่งของที่เก็บกวาดจากเคหะสถานอาคาร ถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์ โรงงานอุตสาหกรรม และที่อื่น ๆ

---

^๓ สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, รายงานการสำรวจข้อมูลด้านการเก็บและกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลของเทศบาล, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท, ๒๕๔๐), หน้า ๑๒.

สมาคมพัฒนาคุณภาพและสิ่งแวดล้อม^๔ ให้ความหมายของ ขยะมูลฝอย (Waste) หมายถึง สิ่งของเหลือทิ้งจากกระบวนการผลิตและอุปโภคซึ่งเสื่อมสภาพจน ใช้การไม่ได้หรือไม่ต้องการใช้แล้ว บางชนิดเป็นของแข็งหรือกากของเสีย (Solid Waste) มีผลเสียต่อสุขภาพ ทางกายและจิตใจเนื่องจากความสกปรกเป็นแหล่งเพาะเชื้อโรคทำให้เกิดมลพิษและทัศนยะจาด

จากการให้ความหมายและคำนิยามของ ขยะมูลฝอย ข้างต้นนั้น สรุปว่า ขยะมูลฝอย หมายถึง สิ่งเหลือใช้ หรือไม่ต้องการเศษสิ่งของที่ทิ้งแล้ว ซึ่งเกิดจากกิจกรรมของมนุษย์และสัตว์ทั้งจากการบริโภค การผลิต การดำรงชีวิตและอื่นๆ บางชนิดเป็นของแข็งหรือกากของเสีย (Solid Waste) หรือสิ่งอื่นที่เก็บกวาดจากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์หรือที่อื่น โดยขยะมูลฝอยจะมีลักษณะแตกต่างกันไปตามแหล่งกำเนิด เช่น มูลฝอยจากบ้านเรือน ส่วนใหญ่จะเป็นเศษอาหารที่เหลือจากการปรุงอาหารและการบริโภค รวมทั้งเศษอาหาร ถูพลาสติก พลาสติกและของที่ไม่ใช้แล้ว มูลฝอยจากโรงงาน อุตสาหกรรมก็มีลักษณะต่างๆ เปลี่ยนแปลงตามประเภทของอุตสาหกรรมนั้นๆ มูลฝอยที่ถูกทิ้งอยู่ตามถนน แม่น้ำลำคลองที่สาธารณะต่างๆ ส่วนใหญ่จะเป็นใบไม้เศษกระดาษ ถูพลาสติก เศษดิน เป็นต้น แต่ไม่ได้รวมถึงปัสสาวะหรืออุจจาระ ซึ่งสองสิ่งนี้จัดอยู่กลุ่มของสิ่งปฏิกูล เนื่องจากสิ่งปฏิกูลนั้นทางสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม^๕ ให้ความหมายไว้ว่า สิ่งปฏิกูล หมายถึง สิ่งสกปรกของสกปรกของเน่าเปื่อย อุจจาระหรือปัสสาวะและหมายรวมถึงสิ่งอื่นใดซึ่งเป็นสิ่งโสโครกหรือมีกลิ่นเหม็น และพระราชบัญญัติสาธารณสุข^๖ ให้ความหมายกับ สิ่งปฏิกูล ว่าอุจจาระหรือปัสสาวะ และหมายความรวมถึงสิ่งอื่นใดซึ่งเป็นสิ่งโสโครกหรือมีกลิ่นเหม็น แต่ในก็มีบางหน่วยงานที่มีการให้ความหมายของขยะมูล

^๔ สมาคมพัฒนาคุณภาพและสิ่งแวดล้อม, ความหมาย/ประเภท/องค์ประกอบและสาเหตุของขยะมูลฝอย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://adeq.or.th/>, [๑๕ ส.ค.๒๕๖๓].

^๕ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.onep.go.th/>, [๑๕ ส.ค.๒๕๖๓].

^๖ พระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ป., ๒๕๓๕), หน้า ๒.

ฝอย ที่รวมถึงสิ่งปฏิกูล โดย กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น^๗ ได้ให้ ความหมายของคำว่า ขยะมูลฝอย หมายถึง สิ่งเหลือใช้และสิ่งปฏิกูลที่อยู่ในรูปของแข็ง ซึ่งเกิดจากกิจกรรมของมนุษย์และสัตว์ ทั้งจากการ บริโภคการผลิต การขับถ่ายการดำรงชีวิตและอื่นๆ

๒.๑.๒ ประเภทของขยะมูลฝอย

ได้มีการจัดแบ่งประเภทของขยะมูลฝอยชุมชน ออกตามลักษณะต่างๆ ดังต่อไปนี้
การจัดแบ่งประเภททางกายภาพแบ่งเป็น ๔ ประเภท ได้แก่^๘

(๑) ขยะย่อยสลาย (Compostable waste) หรือ มูลฝอยย่อยสลายคือขยะที่เน่าเสียและย่อยสลายได้เร็ว สามารถนำมาหมักทำปุ๋ยได้ เช่น เศษผัก เปลือกผลไม้ เศษอาหารใบไม้ เศษเนื้อสัตว์ รวมถึงซาก โดยที่ขยะย่อยสลายนี้เป็นขยะที่พบมากที่สุด คือ พบมากถึง ๖๔% ของปริมาณขยะทั้งหมดใน กองขยะ

(๒) ขยะรีไซเคิล (Recyclable waste) หรือ มูลฝอยที่ยังใช้ได้ คือ ของเสียบรรจุภัณฑ์ หรือ วัสดุเหลือใช้ ซึ่งสามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้ เช่น แก้ว กระดาษ เศษพลาสติก กล่องเครื่องดื่ม แบบ UHT กระจุกเครื่องดื่ม เศษโลหะ อะลูมิเนียม ยางรถยนต์ เป็นต้น สำหรับขยะรีไซเคิลนี้เป็นขยะ ที่พบมากเป็นอันดับที่สองในกองขยะ คือ พบประมาณ ๓๐% ของปริมาณขยะทั้งหมดในกองขยะ

(๓) ขยะอันตราย (Hazardous waste) หรือ มูลฝอยอันตราย คือ ขยะที่มีองค์ประกอบหรือปนเปื้อนวัตถุอันตรายชนิดต่างๆ ซึ่งได้แก่ วัตถุระเบิด วัตถุไวไฟ วัตถุออกซิไดซ์วัตถุมีพิษ วัตถุที่ทำให้เกิดโรค วัตถุกรรมมันตรังสี วัตถุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพันธุกรรมวัตถุกัดกร่อน วัตถุที่ก่อให้เกิด การระคายเคือง วัตถุอย่างอื่นไม่ว่าจะเป็นเคมีภัณฑ์หรือสิ่งอื่นใดที่อาจทำให้เกิดอันตรายแก่บุคคล สัตว์ พืช ทรัพย์สินหรือสิ่งแวดล้อม เช่น ถ่านไฟฉาย หลอดฟลูออเรสเซนต์ แบตเตอรี่โทรศัพท์เคลื่อนที่ ภาชนะบรรจุสารปราบศัตรูพืช กระจุกสเปรย์บรรจุสีหรือสารเคมี เป็นต้น ขยะอันตรายนี้เป็นขยะที่มักจะได้ น้อยที่สุด กล่าวคือ พบประมาณเพียง ๓% ของปริมาณขยะทั้งหมดในกองขยะ

(๔) ขยะทั่วไป (General waste) หรือ มูลฝอยทั่วไป คือ ขยะประเภทอื่นนอกเหนือจาก ขยะย่อยสลาย ขยะรีไซเคิล และขยะอันตราย มีลักษณะที่ย่อยสลายยากและไม่คุ้มค่าสำหรับการนำกลับมาใช้

^๗ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.dla.go.th/servlet/TemplateOrganizeServlet?organize=le>, [๑๕ ส.ค.๒๕๖๓].

^๘ ปิยชาติ ศิลปะสุวรรณ, “ขยะมูลฝอยชุมชน ปัญหาใหญ่ที่ประเทศกำลังเผชิญ” ใน สำนักงานเลขาธิการ วุฒิสภา. ปีที่ ๔, ฉบับที่ ๗ (๒๕๕๗), หน้า ๒-๔.

ประโยชน์ใหม่ เช่น ท่อพลาสติกใส่ขนม ถุงพลาสติกบรรจุผงซักฟอกพลาสติกห่อลูกอม ของบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปถุงพลาสติกเปื้อนเศษอาหาร โฟมเปื้อนอาหาร พอลียเอีนอาหาร เป็นต้น สำหรับขยะทั่วไปนี้ เป็นขยะที่มีปริมาณใกล้เคียงกับขยะอันตราย กล่าวคือ พบประมาณ ๓% ของปริมาณขยะทั้งหมดในกองขยะ

ขยะมูลฝอย แบ่งออกได้ตามลักษณะส่วนประกอบของขยะมูลฝอย ๑๐ ประเภท ได้แก่^๙

๑. ผักผลไม้ และเศษอาหาร ได้แก่ เศษผัก เศษผลไม้ เศษอาหารที่เหลือจากการปรุงอาหาร และเหลือจากการบริโภค เช่น ข้าวสุก เปลือกผลไม้ เนื้อสัตว์ ฯลฯ

๒. กระดาษ ได้แก่ วัสดุหรือผลิตภัณฑ์ที่ทำจากเยื่อกระดาษ เช่น กระดาษหนังสือพิมพ์ไปปลิว ถุงกระดาษ กล่องกระดาษ ฯลฯ

๓. พลาสติก ได้แก่ วัสดุหรือผลิตภัณฑ์ที่ทำจากพลาสติก เช่น ถุงพลาสติก ภาชนะพลาสติก ของเล่นเด็ก ผลิตภัณฑ์ไฟเบอร์กลาส ฯลฯ

๔. ผ้า ได้แก่ สิ่งทอต่าง ๆ ที่ทำมาจากเส้นใยธรรมชาติและใยสังเคราะห์ เช่น ผ้า ลินินขนสัตว์ ผ้าไนลอน ได้แก่ เศษผ้า ผ้าเช็ดมือ ถุงเท้า ผ้าชีวีว ฯลฯ

๕. แก้ว ได้แก่ วัสดุหรือผลิตภัณฑ์ที่ทำจากแก้ว เช่น เศษกระจก ขวด หลอดไฟ เครื่องแก้ว ฯลฯ

๖. ไม้ ได้แก่ วัสดุหรือผลิตภัณฑ์ที่ทำมาจากไม้ ไม้ไผ่ ฟาง หญ้า เศษไม้ เช่น กล่องไม้เก้าอี้ โต๊ะ เฟอร์นิเจอร์ เครื่องเรือน ฯลฯ

๗. โลหะ ได้แก่ วัสดุหรือผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่ทำจากโลหะ เช่น กระจบอง ตะปู ลวดภาชนะที่ทำจากโลหะต่าง ฯลฯ

๘. หิน กระจบอง กระจบูก และเปลือกหอย ได้แก่ เศษหิน เปลือกหอย เศษกระจบูกสัตว์เช่น ก้างปลา เครื่องปั้นดินเผา เปลือกหอย กุ้ง ปู เครื่องเคลือบ ฯลฯ

๙. ยางและหนัง ได้แก่ วัสดุและผลิตภัณฑ์ที่ทำจากยางและหนัง เช่น รองเท้า กระจบเป่า ลูกบอล ฯลฯ

๑๐. วัสดุอื่น ๆ ได้แก่ วัสดุที่ไม่สามารถจัดเข้ากลุ่มต่าง ๆ ข้างต้น

นอกจากนี้อาจแบ่งประเภทของขยะมูลฝอยทั้ง ๑๐ ประเภท ออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ คือ

๑. ขยะมูลฝอยที่เผาไหม้ได้ ได้แก่ กระจบกระดาษ ผ้าหรือสิ่งทอ ผักผลไม้และเศษอาหารพลาสติก หญ้าและไม้

^๙ ประเภทของขยะมูลฝอย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.ladbuakhaw.go.th, [๑๕ ส.ค.๒๕๖๓].

๒. ขยะมูลฝอยที่เผาไหม้ไม่ได้ ได้แก่ เหล็กหรือโลหะ แก้ว หิน กระเบื้องเปลือกหอย ฯลฯ

๒.๑.๓ แหล่งกำเนิดขยะมูลฝอย

แหล่งกำเนิดขยะมูลฝอย สามารถจำแนกได้เป็นประเภทดังต่อไปนี้

ขยะมูลฝอยเกิดจากแหล่งชุมชน กิจกรรมอุตสาหกรรม และกิจกรรมเกษตรจัดได้ว่าเป็นแหล่งกำเนิดของขยะมูลฝอยที่สำคัญ เมื่อประชากรเพิ่มขึ้นขยะมูลฝอยก็จะเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว ประกอบกับมีการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วก็ยิ่งทำให้มีขยะมูลฝอยใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย ขยะมูลฝอยเหล่านี้มีทั้งขยะมูลฝอยทั่วไปและของเสียอันตราย แต่ละประเภทยังมีลักษณะแตกต่างกัน ขยะเป็นสิ่งที่ไม่ใช้ หรือสิ่งที่ไม่ต้องการอีกต่อไป สามารถแบ่งตามแหล่งกำเนิดได้ดังนี้

๑. ของเสียจากอุตสาหกรรม ของเสียอันตรายทั่วประเทศไทย ๗๓% มาจากระบบอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ยังไม่มีการจัดการที่เหมาะสมโดยทิ้งกระจายอยู่ตามสิ่งแวดล้อมและทิ้งร่วมกับมูลฝอย รัฐบาลได้ก่อตั้งศูนย์กำจัดกากอุตสาหกรรมขึ้นแห่งแรกที่แขวงแสมดำเขตบางขุนเทียนเริ่มเปิดบริหารตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๑ ซึ่งก็เพียงสามารถกำจัดของเสียได้บางส่วน

๒. ของเสียจากโรงพยาบาลและสถานศึกษาวิจัยของเสียจากโรงพยาบาลเป็นของเสียอันตรายอย่างยิ่ง เช่น ขยะติดเชื้อเวชวัตถุจากผู้ป่วยและการรักษาพยาบาล รวมทั้งของเสียที่ปนเปื้อนสารกัมมันตรังสี สารเคมีได้ทิ้งสู่สิ่งแวดล้อมโดยปะปนกับมูลฝอย สิ่งปฏิภูลเป็นการเพิ่มความเสี่ยงในการแพร่กระจายของเชื้อโรคและสารอันตราย

๓. ของเสียจากภาคเกษตรกรรม เช่นยาฆ่าแมลงลง ปุ๋ย มูลสัตว์ น้ำทิ้งจากการทำปศุสัตว์

๔. ของเสียจากบ้านเรือนแหล่งชุมชน เช่น หลอดไฟ ถ่านไฟฉาย แบตเตอรี่แก้วเศษอาหาร พลาสติก โลหะ หินไม้ กระเบื้อง ผนัง ยาง ฯลฯ

๕. ของเสียสถานประกอบการในเมืองเช่น ภัตตาคาร ตลาดสด วัด สถานเริงรมย์^{๑๐}

แหล่งกำเนิดขยะมูลฝอย แบ่งเป็นประเภท ดังนี้

มูลฝอยเปียก (Garbage) เกิดจากการปรุงอาหาร มูลฝอยจากตลาดสดเน่าบูดเกิดกลิ่นเน่าเหม็นได้ง่าย รวมถึงมูลฝอยที่เกิดขึ้นจากการเตรียมอาหาร, เช่น เศษพืช ผัก, เปลือกผลไม้ ซึ่งมีความชื้นสูง

^{๑๐} องค์การบริหารส่วนตำบลวังหิน อำเภอบางขัน จังหวัดนครศรีธรรมราช, เอกสารการคัดแยกขยะมูลฝอย ลดมลพิษ เพื่อคุณภาพชีวิต, (นครศรีธรรมราช: ม.ป.ป.), หน้า ๓.

มูลฝอยแห้ง (Rubbish) เป็นมูลฝอยที่เผาไหม้ได้ ได้แก่ กระดาษในสำนักงาน , กระดาษหนังสือพิมพ์หนังสือวารสาร นิตยสาร, เศษไม้, ก่อกระดาษ, เฟอร์นิเจอร์ที่เสื่อมคุณภาพและไม่ใช้แล้ว เป็นต้น

ถ้าเหลือจากการเผา ได้แก่ ถ่านไม้, ถ่านหิน, กากที่เหลือจากการเผาไหม้ของเชื้อเพลิง, และวัสดุอื่นที่เผาได้

ซากสัตว์ (Dead animals) ซากสัตว์บางชนิดยังเป็นแหล่งของโรคติดต่อ ซากสัตว์ ที่ตายแล้ว เช่น สุนัข, แมว, ม้า และสัตว์อื่นๆ เป็นขยะที่มีอันตราย ส่งกลิ่นเหม็นเป็นเหตุรำคาญ สามารถแพร่เชื้อโรคมายังมนุษย์ได้อีกด้วย

เศษชิ้นส่วนจากยานพาหนะ หรือซาก (Abandoned vehicles) เช่น ซากรถที่ถูกทิ้งไว้ ตามที่สาธารณะ ซากรถยนต์ที่ไม่มีเจ้าของ, หรือขวางเส้นทางการจราจร ทำให้สิ้นเปลืองเนื้อที่

ขยะจากกลุ่มโรงงานอุตสาหกรรม (Industrial wastes) ขึ้นอยู่กับกิจกรรมของโรงงาน ขยะมูลฝอยจากขบวนการผลิตสินค้า มีลักษณะที่แตกต่างกันไป

มูลฝอยจากการก่อสร้างหรือจากการรื้อถอน (Construction and Demolition wastes) ได้แก่ เศษอิฐเศษไม้เศษโลหะ และชิ้นส่วนของคอนกรีต, ท่อน้ำ และวัสดุก่อสร้างอื่นๆ ถ้าปล่อยทิ้งไว้จะเกิดการกีดขวาง มูลฝอยพิเศษ (Special wastes) เป็นขยะมูลฝอยที่มีอันตรายอาจเป็นทั้งของแข็งและของเหลว เช่น ขยะมูลฝอยจากโรงพยาบาลที่ปนเปื้อนด้วยเชื้อโรค สารเคมี สารกัมมันตภาพรังสี เป็นต้น

มูลฝอยที่เป็นกากจากการบำบัดน้ำเสีย (Sewage treatment residual) เป็นขยะซึ่งผ่านขั้นตอนการบำบัดโดยแปลงสภาพจากของเหลวมาเป็นของแข็ง ถือว่าเป็นขยะชนิดหนึ่ง อาจมีเชื้อโรคหรือสารเคมีที่มีพิษปะปนออกมาด้วยเช่นตะกอนจากบ่อบำบัดและถูกรีดเป็น แผ่นตะกอน

มูลฝอยอันตรายที่เกิดจากบ้านเรือน (Household hazardous wastes) ได้แก่ หลอดไฟ, ถ่านไฟฉาย สีสเปรย์ เครื่องสำอางกระป๋องยาฆ่าแมลง หลอดฟลูออเรสเซนต์ และยารักษาโรคที่หมดอายุแล้ว เป็นต้น

ขยะมูลฝอยที่เกิดจากครัวเรือน คือใช้หมด แล้วเหลือแต่ภาชนะจึงกลายเป็นขยะมูลฝอย อันตราย ที่เกิดจากผลิตภัณฑ์ที่นำมาใช้งานหรือนำมาใช้ในครัวเรือนเมื่อ เสื่อมสภาพ หรือเลิกใช้แล้ว

มูลฝอยติดเชื้อ (Infectious wastes) เป็นสารหรือวัตถุใดๆ ที่ไม่ต้องการและถูกทิ้ง เนื่องจากมีส่วนประกอบหรือถูกปนเปื้อนด้วยสิ่งที่ทำให้เกิดโรคหรือทำให้เกิด อันตรายต่อสุขภาพ อนามัยของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ เช่น เนื้อเยื่อจากการผ่าตัด, เลือด, สิ่งขับถ่าย, น้ำมูก, น้ำเหลือง, เข็มฉีดยา,

อาหารเลี้ยงเชื้อ, วัคซีนที่เสื่อมสภาพ เป็นต้น เป็นมูลฝอยที่เกิดขึ้นจากโรงพยาบาล หรือ สถานประกอบการทางการแพทย์ หรือสถานีนอนามัย^{๑๑}

แหล่งกำเนิดของขยะมูลฝอย เกิดขึ้นจากกิจกรรมต่างๆ ในครัวเรือนและสถานประกอบการต่างๆ ในชุมชน สามารถเก็บรวบรวมได้จากสถานที่ต่างๆ เช่น แหล่งชุมชนหรืออาคารบ้านเรือน ร้านอาหาร การทำความสะอาดทางเท้าที่สาธารณะหรือตลาด โรงงานอุตสาหกรรมหรือแหล่งพาณิชย์กรรม เป็นต้น แหล่งกำเนิดขยะมูลฝอยที่สำคัญ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย สถานที่สาธารณะ สถานที่ตั้งระบบสาธารณสุขประเภทต่างๆ โรงงานอุตสาหกรรมและลักษณะขยะมูลฝอย จากแหล่งกำเนิดต่างๆ เหล่านี้จะมี ความแตกต่างกันไปตามของกิจกรรม ดังตารางต่อไปนี้^{๑๒}

แหล่งกำเนิด	ลักษณะกิจกรรม/สถานที่	ลักษณะขยะมูลฝอย
ที่พักอาศัย	บ้านเดี่ยว อพาร์ทเมนต์ ตึกแถว อาคารชุด	เศษอาหาร กระดาษ พลาสติก เศษ ผ้า หนังสติ๊ก ยาง กระเบื้อง ขวดแก้ว เศษใบไม้ กิ่งไม้ของเสีย อันตรายจาก บ้านเรือน (เช่น ถ่านไฟฉาย หลอดไฟฟ้า แบตเตอรี่ รถยนต์) และเฟอร์นิเจอร์
ธุรกิจการค้า	ร้านค้า ร้านอาหาร ตลาด สำนักงาน โรงแรม สถานบริการฯ	กระดาษ กลัง พลาสติก เศษอาหาร แก้ว ไม้กระป๋อง ของเสียอันตราย จาก บ้านเรือน
สถานที่ราชการ	โรงเรียน โรงพยาบาล เรือนจำ ที่ทำ การ หน่วยงานราชการ	เช่นเดียวกับธุรกิจการค้า

^{๑๑} สลักจิต พุกจรรยา, “ความตระหนักทางจริยศาสตร์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษามหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคลพระนครต่อปัญหาการทิ้งขยะ” วารสารวิชาการและวิจัย มทร พระนคร, (กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๓), หน้า ๑-๗.

^{๑๒} ส่วนสิ่งแวดล้อมสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดอุทัยธานี, เอกสารเผยแพร่คู่มือองค์ความรู้ การบริหารจัดการขยะมูลฝอย ศูนย์การเรียนรู้การคัดแยกขยะภายในสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลโนนประดู่, (อุทัยธานี, ม.ป.ป.), หน้า ๑.

แหล่งกำเนิด	ลักษณะกิจกรรม/สถานที่	ลักษณะขยะมูลฝอย
สถานที่ก่อสร้าง	สถานที่กำลังก่อสร้างหรือรื้อถอน การซ่อมแซมถนนหรือทางเท้า	เศษไม้เศษเหล็ก เศษหิน คอนกรีต ฝุ่น ดิน
สถานที่ตั้งระบบ สาธารณสุขโรค	โรงผลิตน้ำประปา โรงบำบัดน้ำเสีย	กากตะกอนจากระบบโรงบำบัดน้ำ เสีย
สถานที่สาธารณะ	ถนนที่จอดรถ สนามเด็กเล่น สวนสาธารณะ สถานที่ท่องเที่ยว	เศษกระดาษ พลาสติก กระจัง ใบไม้ กิ่งไม้ฝุ่นดิน
อุตสาหกรรม	โรงงานอุตสาหกรรม	ของเสียจากกระบวนการผลิต (ขึ้นอยู่กับประเภทของโรงงาน) เศษโลหะ ของเสียอันตราย มูลฝอยจากคนงาน
เกษตรกรรม	ไร่ นา สวน ปศุสัตว์	เศษผลผลิต เช่น ฟางข้าว เปลือก ผลไม้ มูลสัตว์

๒.๑.๔ ผลกระทบจากขยะมูลฝอย

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการมีปริมาณขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายมากขึ้นในชุมชนและไม่สามารถเก็บรวบรวมและนำไปกำจัดอย่างมีประสิทธิภาพ ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมในด้านต่างๆ ตามมามากมาย ตามที่ ธนา ประภัสสร และส่วนสิ่งแวดล้อมสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดอุทัยธานี ได้อธิบายดังต่อไปนี้

๑. ผลกระทบต่อแหล่งน้ำ

๑.๑ ทำให้น้ำในแหล่งน้ำต่างๆเกิดการเน่าเสียจากการย่อยสลายของขยะอินทรีย์ได้แก่ เศษอาหาร เศษหญ้าและใบไม้ ซากสัตว์และมูลสัตว์ต่างๆ เป็นต้น

๑.๒ ทำให้แม่น้ำลำคลองต่างๆเป็นแหล่งสะสมของขยะที่ไม่สามารถย่อยสลายได้ เช่น ถูพลาสติก โฟม เศษแก้ว และกระป๋องบรรจุอาหารและเครื่องดื่มต่างๆ เป็นต้น

๑.๓ ทำให้แหล่งน้ำกลายเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของเชื้อโรคอันเนื่องมาจากการสะสมและการเน่าเสียของขยะมูลฝอยและอาจเกิดเป็นสาเหตุของการเกิดโรคระบาดทางน้ำได้

๑.๔ ทำให้แหล่งน้ำเกิดการสะสมของสารพิษที่ปะปนมากับขยะมูลฝอยหรือของเสียอันตรายจากชุมชนหรือจากการเกษตร เช่น กระจังฉีดยากันยุง มด แมลงสาบ และกระป๋องบรรจุสารเคมีกำจัดศัตรูพืช เป็นต้น

๑.๕ ทำให้แหล่งน้ำมีค่าสกปรกและสารเจือปนสูงจนไม่ปลอดภัยในการนำมาใช้เพื่อการอุปโภคและบริโภค

๑.๖ ทำให้รางระบายน้ำหรือท่อระบายน้ำในเขตชุมชนเมืองเกิดการอุดตันและเป็นสาเหตุของการเกิดน้ำท่วมได้ เนื่องจากมีเศษขยะไปขวางกั้นการไหลของน้ำ

๑.๗ ทำให้สภาพภูมิทัศน์ของแหล่งน้ำขาดความสวยงามและสร้างความเสียหายต่อธุรกิจการท่องเที่ยว

๒. ผลกระทบต่อคุณภาพอากาศ

๒.๑ ทำให้เกิดควันเสียอันเนื่องมาจากการเผาขยะที่กองทิ้งไว้ในที่โล่ง หรือเกิดจากการเผาขยะ ที่เป็นวัสดุเหลือใช้ต่างๆทางการเกษตร (Open burning)

๒.๒ ทำให้เกิดกลิ่นเหม็นรบกวนจากกองขยะที่เททิ้งไว้บนพื้นหรือสถานที่ฝังกลบขยะที่ไม่ได้มาตรฐานซึ่งส่งผลเสียต่อสุขภาพของคนที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนใกล้เคียง

๒.๓ ทำให้เกิดก๊าซต่างๆจากการเผาขยะซึ่งจะเป็นอันตรายต่อคนและสิ่งแวดล้อมหากขาดการจัดการที่เหมาะสม เช่น CO₂, CH₄ และ H₂S เป็นต้น

๒.๔ ทำให้เกิดขี้เถ้า (Ash) ที่เกิดจากเตาเผาในสถานที่กำจัดของเสียอันตรายซึ่งขี้เถ้าที่ฟุ้งกระจายไปในอากาศอาจจะมีสารพิษจำพวกโลหะหนัก (Heavy metal) และไดออกซิน (Dioxin) เจือปนอยู่ด้วย

๒.๕ ฝุ่นละอองที่ฟุ้งกระจายจากกองขยะทำให้เกิดปัญหาต่อระบบทางเดินหายใจของประชาชนที่อยู่อาศัยในบริเวณใกล้เคียง

๓. ผลกระทบต่อดิน

๓.๑ ทำให้พื้นที่ดินที่เป็นสถานที่ฝังกลบขยะมูลฝอยไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆได้ โดยเฉพาะทางการเกษตร

๓.๒ ทำให้เกิดการปนเปื้อนของน้ำชะมูลฝอยลงสู่พื้นดิน ซึ่งอาจมีสารพิษต่างๆจากกองขยะ เจือปนไปด้วย หรืออาจทำให้สภาพความเป็นกรดต่างของดินเปลี่ยนแปลงไป

๓.๓ ขยะที่มีของเสียอันตราย เช่น ถ่านไฟฉาย ซากแบตเตอรี่ ซากหลอดฟลูออเรสเซนต์ ฯลฯ เมื่อนำไปฝังกลบในดินก็จะทำให้มีโลหะหนักในดินมากขึ้น ซึ่งเป็นผลเสียต่อระบบนิเวศในดิน

๔. ผลกระทบต่อคุณภาพน้ำใต้ดิน

๔.๑ เกิดการปนเปื้อนของน้ำชะมูลฝอยลงสู่ชั้นใต้ดิน ทำให้น้ำใต้ดินในบริเวณที่มีกองขยะหรือสถานที่ฝังกลบตั้งอยู่มีคุณภาพด้อยลงและเสี่ยงต่อการนำมาเป็นแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค

๔.๒ ขยะที่มีของเสียอันตรายปะปนอยู่ เช่น ถ่านไฟฉาย ซากแบตเตอรี่ ซากหลอดฟลูออเรสเซนต์ ฯลฯ อาจเป็นแหล่งของโลหะหนักที่ปนเปื้อนสู่หน้าดินได้

นอกจากนี้ ยังได้ระบุถึงผลกระทบของขยะมูลฝอยที่มีต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมดังนี้

๑. ผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย ขยะมูลฝอยที่ขาดการจัดการที่เหมาะสม ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนได้ง่าย เช่น โรคทางเดินอาหารที่เกิดจากเชื้อแบคทีเรียที่มีแมลงวัน เป็นพาหะหรือได้รับสารพิษที่มากับของเสียอันตรายหรือขยะมูลฝอยโดยตรง รวมถึงการเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของแมลงและพาหะนำโรค เนื่องจากขยะพวกอินทรีย์สารที่ทิ้งไว้เกิดการเน่าเปื่อยกลายเป็น แหล่งอาหารและที่หลบซ่อนของสัตว์ต่างๆที่เป็นพาหะนำโรคมารู้อคน

๒. ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ขยะมูลฝอยเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดมลพิษทางน้ำมลพิษทางดิน และมลพิษทางอากาศ เนื่องจากขยะมูลฝอยที่ขาดการเก็บรวบรวมหรือไม่นำมากำจัดให้ถูกวิธี และปล่อยทิ้งค้างไว้ในพื้นที่ในชุมชน เมื่อมีฝนตกลงมาชะเอาความสกปรก เชื้อโรค และสารพิษจาก ขยะมูลฝอยไหลลงสู่แหล่งน้ำทำให้แหล่งน้ำเกิดการเน่าเสียและส่งผลกระทบต่อสุขภาพดินจะทำให้เกิดสภาพความเป็นกรดในดินทำให้เกิดมลพิษได้ การปนเปื้อนของดินยังเกิดจากการนำขยะมูลฝอยไปฝังกลบหรือการนำไปทิ้งด้วย และถ้ามีการเผาขยะมูลฝอยกลางแจ้งก็จะทำให้เกิดควันและสารพิษทำให้คุณภาพอากาศเสีย ซึ่งมลพิษทางอากาศจากขยะมูลฝอยนั้น อาจเกิดขึ้นได้ทั้งมลสารที่มีอยู่ในขยะและพวกก๊าซหรือไอระเหย ที่สำคัญ คือ กลิ่นเหม็นที่เกิดจากการเน่าเปื่อยและการสลายตัวของอินทรีย์สารเป็นส่วนใหญ่

๓. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคม การเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะมูลฝอยและไม่ สามารถกำจัดได้ทันกลายเป็นขยะมูลฝอยตกค้างที่ต้องหาสถานที่ทิ้งขยะมูลฝอยมารองรับซึ่งต้องเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ ถ้าเป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้ชุมชนมักมีราคาสูง และได้รับการต่อต้านจากชาวบ้านที่อาศัยอยู่ใน บริเวณใกล้เคียง ส่วนที่ดินที่ห่างไกลชุมชนออกไปก็ต้องเสียงบประมาณค่าขนส่ง ทำให้เกิดปัญหาด้านงบประมาณ อีกทั้งยังส่งผลเสียแก่สภาพแวดล้อม ทำให้บ้านเมืองขาดความสะอาดและความสวยงาม จน อาจเป็นการเสื่อมเสียต่อชื่อเสียงในด้านการรักษาความสะอาดของประเทศชาติ ส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอีกด้วย ^{๑๒}

^{๑๒} ธนา ประภัสสร, ผลกระทบจากขยะมูลฝอยต่อสิ่งแวดล้อม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://contentcenter.prd.go.th/contentviewfullpage.aspx?folder=941&subfolder=&contents=64851>, [๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๓].

ปัญหา ผลกระทบของขยะมูลฝอยต่อสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ

๑. ทำให้เกิดทัศนียภาพ (Visual Pollution) ปัญหาการทิ้งขยะมูลฝอยไม่ถูกที่ทำให้เกิดความสกปรก ขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นที่น่ารังเกียจแก่ผู้อยู่อาศัยในบริเวณใกล้เคียงรวมทั้งผู้พบเห็น ซึ่งปัญหาดังกล่าว อาจเนื่องมาจากการขาดความรับผิดชอบหรือจิตสำนึกที่ดีในการทิ้งมูลฝอยของประชาชน หรือความไม่เพียงพอของ ภาชนะรองรับมูลฝอยก็ได้

๒. เป็นแหล่งเพาะพันธุ์และแพร่กระจายของเชื้อโรค โดยเฉพาะมูลฝอยติดเชื้อจากสถานพยาบาล ซึ่งมักมีการทิ้งปะปนมากับมูลฝอยทั่วไปของชุมชนอยู่เสมอ ทำให้ประชาชนที่ไปคุ้ยขยะมูลฝอย (Scavenger) มีการสัมผัสกับเชื้อโรคต่างๆ ที่ปะปนมากับมูลฝอยได้นอกจากนี้มูลฝอยที่ย่อยสลายได้มักมีแบคทีเรียทำหน้าที่ย่อยสลาย มักจะมีเชื้อโรค จากกอง มูลฝอยจะแพร่กระจายไปกับแมลงวัน แมลงสาบ หนูและสุนัขที่มากุ้ยขยะ กองมูลฝอยซึ่งเป็นแหล่งอาหาร และที่อยู่อาศัยของสัตว์เหล่านั้นได้เช่น เชื้อที่ทำให้เกิดโรคอหิวาต์ ไทฟอยด์และโรคบิด เป็นต้น

๓. ทำให้ดินเสื่อมและเกิดมลพิษ มูลฝอยที่ เทกองทิ้งไว้จะทำให้พื้นดินสกปรกดินมีสภาพเป็นกรดหรือด่างหรือ มีสารพิษที่เป็นอันตรายต่อสิ่งมีชีวิตในดิน ตลอดจนทำให้คุณสมบัติทางกายภาพของดินเปลี่ยนแปลงไป เช่น โขเดียม ทำให้เนื้อดินแตกร่วน นอกจากนี้ในกองมูลฝอยอาจมีพวกโลหะหนัก ที่ปะปนมากับมูล ฝอย เช่น พรอท แคดเมียม ตะกั่ว เป็นต้น หากมีการปนเปื้อนลงสู่ดินแล้วอาจมีการปนเปื้อนมาสู่คน ทำให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพได้

๔. ทำลายแหล่งน้ำมูลฝอยที่ตกในแหล่งน้ำหรือท่อระบายน้ำ จะทำให้แหล่งน้ำตื้นเขินหรืออุดตัน นอกจากนี้ยังทำให้เกิดมลพิษทางน้ำ ทำให้ไม่เหมาะแก่การใช้อุปโภคบริโภค หากน้ำเสียมีความสกปรกสูงมากจะทำให้พืชและ สัตว์ในน้ำตายอย่างรวดเร็ว

๕. ทำให้เกิดมลพิษทางอากาศเนื่องจากการเผาขยะมูลฝอยทำให้เกิดควันและก๊าซพิษ นอกจากนี้ การกองทิ้งขยะที่สามารถย่อยสลายได้จะเกิดการย่อยสลายโดยจุลินทรีย์ก่อให้เกิดกลิ่นเหม็นของก๊าซไฮโดรเจนซัลไฟด์ซึ่งมี ผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของและก่อให้เกิดการร้องเรียนเหตุรำคาญขึ้น^{๑๓}

จากแนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับขยะมูลฝอยนั้น นอกจากความหมายของขยะมูลฝอยที่มีการให้ความหมายในมิติต่างๆ แล้วการแบ่งประเภทของขยะมูลฝอย ได้มีการจัดแบ่งประเภทของขยะมูลฝอยชุมชนออกตามลักษณะต่างๆ ขึ้นอยู่กับการนิยามแต่ทั้งนี้ทั้งทั้ง ประเภทของขยะมูลฝอย การจัดแบ่งประเภท

^{๑๓} อ่างแล้ว, เอกสารเผยแพร่ คู่มือองค์ความรู้ การบริหารจัดการขยะมูลฝอย ศูนย์การเรียนรู้การคัดแยกขยะภายในสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลโนนประดู่, หน้า ๒.

ทางกายภาพแบ่งเป็น ๔ ประเภท ได้แก่ ๑) ขยะย่อยสลาย (Compostable waste) ๒) ขยะรีไซเคิล (Recyclable waste) ๓) ขยะอันตราย (Hazardous waste) และ ๔) ขยะทั่วไป (General waste) หรือ มูลฝอยทั่วไป โดยมีแหล่งกำเนิดส่วนใหญ่มาจากแหล่งชุมชน กิจกรรมอุตสาหกรรม และกิจกรรมเกษตร เป็นต้น ทำให้เกิดผลกระทบ เกิดปัญหาที่เกิดขึ้นต่อสภาพแวดล้อมในด้านต่างๆ ตามมามากมาย เช่น ผลกระทบต่อแหล่งน้ำ ผลกระทบต่อคุณภาพอากาศ ผลกระทบต่อดิน และผลกระทบต่อคุณภาพน้ำใต้ดิน นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมอีกด้วย เช่น ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้นจากปัญหาหรือสาเหตุที่ทำให้เกิดขยะมูลฝอยในส่วนผู้เกี่ยวข้องเมื่อทราบถึงสาเหตุและผลกระทบแล้ว ก็ต้องมีการตระหนักและหาวิธีเพื่อทำการแก้ไขต่อไป

๒.๒ แนวคิดการบริหารจัดการเกี่ยวกับขยะมูลฝอย

ขยะมูลฝอยนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ต้องการใช้แล้ว จากบ้านเรือน สถานที่ประกอบการ รวมถึงสถานที่สาธารณะ มีทั้งที่ไม่เน่าเปื่อยและเน่าเปื่อยได้ ซึ่งปริมาณของมูลฝอยก็เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งนี้เนื่องมาจากมนุษย์เป็นผู้ก่อให้เกิดสิ่งสิ้น และขยะนั้นก็จะมีมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับลักษณะของชุมชน ฤดูกาล และความสะดวกในการเก็บขนขยะมูลฝอย ซึ่งมูลฝอยเหล่านี้ทำให้เกิดผลกระทบเช่น เป็นบ่อเกิดของเชื้อโรคต่าง ๆ เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของพาหะนำโรค เช่น แมลงวัน แมลงสาบ หนู เป็นต้น เกิดกลิ่นเหม็นและสภาพน่ารังเกียจ เกิดเป็นเหตุรำคาญแก่บริเวณใกล้เคียง และเกิดอุบัติเหตุได้ เช่น กระดาศติดไฟได้ง่าย จากผลกระทบดังกล่าว จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการกำจัดมูลฝอยให้หมดไป ถ้าไม่มีการดำเนินการจัดการที่ถูกต้อง ก็จะก่อให้เกิดผลกระทบที่กล่าวมาข้างต้นอย่างแน่นอน ดังนั้นการบริหารจัดการขยะมูลฝอยจึงมีวิธีการจัดการตามลำดับหัวข้อดังจะนำเสนอต่อไปนี้

๒.๒.๑ การคัดแยกขยะมูลฝอย

การคัดแยกขยะมูลฝอย ควรณรงค์ให้ความรู้แก่ประชาชนที่พักอาศัยอยู่ในบ้านเรือน หรือเจ้าของประกอบการ อาคารที่พักอาศัย อาคารสำนักงาน สถาบันการศึกษา ห้างสรรพสินค้า โรงแรม สถานประกอบการและสถานที่อยู่อาศัยอื่นๆ ดำเนินการคัดแยกและเก็บกัก ขยะที่เกิดขึ้นดังต่อไปนี้^{๑๔}

๑. คัดแยกขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้หรือขยะรีไซเคิล ออกจากขยะย่อยสลาย ขยะอันตรายและขยะทั่วไป

๒. เก็บกักขยะที่ทำการคัดแยกแล้วในถุงหรือถังรองรับขยะแบบแยกประเภทที่ หน่วยราชการ กำหนด

๓. เก็บกักขยะที่ทำการคัดแยกแล้วในบริเวณที่มีอากาศถ่ายเทสะดวก มีแสงสว่างเพียงพอ ไม่กีดขวางทางเดิน อยู่ห่างจากสถานที่ประกอบอาหาร ที่รับประทานอาหาร และแหล่งน้ำดื่ม

๔. ให้เก็บกักขยะอันตราย หรือภาชนะบรรจุสารที่ไม่ทราบแน่ชัด เป็นสัดส่วนแยก ต่างหากจากขยะอื่นๆ เพื่อป้องกันการแพร่กระจายของสารพิษ หรือการระเบิด เพื่อแยกทิ้งตามรูปแบบการเก็บรวบรวมของ อปท. ซึ่งมี ๓ แบบหลักๆ ได้แก่

๑) การเก็บจากหน้าบ้านพร้อมขยะทั่วไปโดยการเก็บขมมีช่องแยกขยะอันตราย

๒) การเก็บจากหน้าบ้านตามวันที่กำหนดโดยมีรถเก็บขยะอันตรายโดยเฉพาะ

๓) การนำไปทิ้งในภาชนะหรือสถานที่รวบรวมขยะอันตรายของชุมชนที่จัดไว้เฉพาะ

๔) ห้ามเก็บกักขยะอันตรายไว้รวมกัน โดยให้แยกเก็บเป็นประเภทๆ หากเป็น ของเหลวให้ใส่ถังหรือภาชนะบรรจุที่มีติดฉลากและไม้รั้วไหล และห้ามเท ของเหลวต่างชนิดปนกันเนื่องจากอาจเกิดการระเบิดหากเป็นของแข็ง หรือกิ่งของแข็งให้เก็บใส่ถังหรือภาชนะที่แข็งแรง

๕) หลีกเลี่ยงการเก็บกักขยะที่ทำการคัดแยกแล้วและมีคุณสมบัติที่เหมาะสม แก่การเพาะพันธุ์ของพาหะนำโรค หรือที่อาจเกิดการรั่วไหลของสารพิษ ไว้เป็นเวลานาน

๖) หากมีการใช้น้ำทำความสะอาดวัสดุคัดแยกแล้วหรือวัสดุเหลือใช้ที่มีไขมัน หรือตะกอน น้ำมันปนเปื้อน จะต้องระบายน้ำเสียนั้นผ่านตะแกรงและบ่อดัก ไขมันก่อนระบายสู่ท่อน้ำสาธารณะ

๗) ห้ามเผา หลอม สกัดหรือดำเนินกิจกรรมอื่นใด เพื่อการคัดแยก การสกัด โลหะมีค่าหรือการทำลายขยะในบริเวณที่พิกอาศัย หรือพื้นที่ที่ไม่มีระบบ ป้องกันและควบคุมของเสียที่จะเกิดขึ้นก่อนที่ จะนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ต้องมีการคัดแยกประเภทขยะมูลฝอย ภายในบ้าน เพื่อเป็นการสะดวกแก่ผู้เก็บขนและสามารถนำขยะบางชนิดไปขายเพื่อ เพิ่มรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว รวมทั้งง่ายต่อการนำไปกำจัดอีกด้วย โดยสามารถทำได้ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ประเภท	วิธีคัดแยก	การนำไปใช้ประโยชน์
ขยะอินทรีย์/ ขยะย่อยสลาย	<ul style="list-style-type: none"> - คัดแยกอาหาร กิ่งไม้ใบไม้ ออกจากขยะอื่นๆ - จัดหาภาชนะที่มีฝาปิดเพื่อแยกเศษ อาหาร ผัก ผลไม้ 	<ul style="list-style-type: none"> - รวบรวมเศษอาหารไว้ เลี้ยงสัตว์ - นำเศษผักผลไม้และเศษ อาหารไปทำขยะหมหรือ น้ำหมักจุลินทรีย์ (EM) - เศษกิ่งไม้ใบไม้ผสมกับกาก ที่ได้จากการทำขยะหม กลายเป็นปุ๋ยหมักอินทรีย์
ขยะรีไซเคิล	<ul style="list-style-type: none"> - แยกขยะรีไซเคิลที่ ขายได้แต่ ละประเภท ให้เป็นระเบียบ เพื่อสะดวกในการ หยิบใช้หรือจำหน่าย 	<ul style="list-style-type: none"> - รวบรวมมาเข้ากิจกรรมของชุมชน เช่น ธนาคารขยะ แลกแต้ม ขยะแลกไข่ ธนาคารขยะผ้าปารีไซเคิล เป็นต้น - นำมาใช้ซ้ำโดยประยุกต์ เป็นอุปกรณ์ในบ้าน เช่น ขวดน้ำพลาสติกมาตัดเพื่อ ปลูกต้นไม้ ครอบงอน้ำอัดลม ตัดฝาใช้เป็น แก้วน้ำขวดแก้ว ขวดพลาสติกมาใส่กาแฟ เครื่องปรุงต่างๆ หรือ ผง ชักฟอกชนิดเติมได้ ฯลฯ
ขยะอันตราย (ขยะพิษ)	<ul style="list-style-type: none"> - แยกขยะอันตราย ออกจากขยะอื่นๆ โดยใน การคัดแยกต้องระวังไม่ ให้ขยะอันตรายแตกหัก หรือสารเคมีที่บรรจุอยู่ เข้าสู่ร่างกาย 	<ul style="list-style-type: none"> - ขยะอันตรายบางประเภทสามารถนำกลับมาแปรรูป ใช้ใหม่ได้เช่น หลอด ฟลูออเรสเซนต์แบบตรง แบบเตอเรีย โทรศัพทเคลื่อนที่ ถ่านชาร์จ เป็นต้น แต่ใน ปัจจุบันยังไม่มีมูลค่าพอที่ จะขายได้

ที่มา : คู่มือแนวทางการลด คัดแยก และใช้ประโยชน์ขยะมูลฝอย สำหรับอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน, หน้า ๓๐-๓๓.

สำหรับขยะที่สามารถนำกลับมาแปรใช้ใหม่ได้หรือขยะรีไซเคิล มีวิธีการ คัดแยกขยะเพื่อให้ขายได้ราคาดีดังนี้

ประเภท	ประเภทที่ขายได้	วิธีเก็บ	ราคา(บาท)/กก.
กระดาษ	- กระดาษ หนังสือพิมพ์ - กระดาษสมุด - หนังสือ, นิตยสาร - กระดาษกล่อง - กระดาษขาว-ดำ - แผ่น พับ	คัดแยกเป็นประเภท และมัด ให้เรียบร้อย เวลาจำหน่ายจะ ได้ ราคาที่ดีกว่า เนื่องจาก กระดาษ แต่ละประเภทมีราคา รับซื้อที่แตกต่าง	กระดาษขาว ๗.๔๐ บาท กล่องกระดาษ ๕.๓บาท กระดาษ หนังสือ พิมพ์๕ บาท เศษกระดาษ ๓.๓ บาท
พลาสติก	- ภาชนะพลาสติก บรรจุ ยาสระผม ครีมอาบน้ำ - ถุงพลาสติกเหนียว - ถัง น้ำ กะละมัง - ขวดน้ำมัน พืชหรือ ขวด น้ำดื่มชนิด ใส - บรรจุ ภัณฑ์ที่มี เครื่องหมาย รีไซเคิล - ขวดน้ำพลาสติก สีขาวขุ่น	ถอดฝาขวด ริน/เท ของเหลวที่ บรรจุ ภายในออกทำความสะอาด สะอาดจากนั้นทำให้ แบน เพื่อ ประหยัด เนื้อที่และเก็บ รวบรวมแยกประเภท เป็น พลาสติกสีขาว ขุ่น พลาสติกใส และ พลาสติกอื่นๆ เนื่องจาก พลาสติก แต่ละประเภทมี ราคา แตกต่างกัน	พลาสติกขวดน้ำ ใส ๑๕ บาท พลาสติก ขวดน้ำ ขุ่น ๒๔ บาท ถุงพลาสติก ๔ บาท เศษพลาสติกรวม ๙.๕ บาท
แก้ว	- ขวดหรือภาชนะ แก้ว สำหรับบรรจุ อาหาร เครื่องดื่ม ทุกชนิด ทั้งที่มี สีใส เขียว และน้ำตาล	ถอดฝาริน/เท ของเหลวที่ บรรจุ ภายในออก ทำความ สะอาดและเก็บ รวบรวม	เศษแก้วขาว ๑.๐๕ บาท, ขวดน้ำปลา ๐.๖ บาท, ขวดและกล่อง เบียร์สิงห์๖.๕ บาท/ กล่อง, ขวด และกล่อง เบียร์ ช้าง ๙ บาท/ กล่อง, ขวดและ กล่อง เบียร์ Heineken ๑๓ บาท/กล่อง
โลหะ/ อโลหะ	- วัสดุหรือเศษเหล็ก ทุก ชนิด - กระป๋องบรรจุ ที่	ริน/เท ของเหลวที่ บรรจุ ภายในออก ทำความสะอาด	กระป๋องอลูมิเนียม ๔๗บาททอลูมิเนียม

ประเภท	ประเภทที่ขายได้	วิธีเก็บ	ราคา(บาท)/กก.
	ไม่เป็นสนิม - เครื่องดื่มที่เป็น อลูมิเนียม - ทองแดง ทองเหลือง ตะกั่ว	จาก นั้นทำให้แบนเพื่อ ประหยัดเนื้อที่และ เก็บ รวบรวม กรณี เศษเหล็ก ทองแดง ให้มัดรวมไว้	บาง ๕๖ บาท เศษ เหล็กหนา ๑๑.๓๕ บาท เศษเหล็กบาง ๑๐.๓๕ บาท

หมายเหตุ : ราคาวัสดุรีไซเคิลข้างต้นเป็นราคาโดยประมาณขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาด และเป็นราคาเมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๕๐

๒.๒.๒ แนวทางการจัดการขยะมูลฝอย

การป้องกันและควบคุมการเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะที่สำคัญ ต้องอาศัยขบวนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน โดยทั่วไปแล้วหน่วยงาน ประชาชน องค์กรและชุมชน สามารถลดปริมาณขยะที่จะเกิดขึ้นได้โดยใช้หลักการการจัดการขยะมูลฝอย ซึ่งมีวิธีการดำเนินการในแต่ละชุมชนในหลายๆ วิธี และตามหน่วยงานที่ส่งเสริมการจัดการขยะ รวมไปถึงการอธิบายถึงการจัดการขยะของนักวิชาการดังต่อไปนี้

การป้องกันและควบคุมการเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะที่สำคัญ เพื่อเป็นแนวทางการลดปริมาณขยะมูลฝอยโดยชุมชนจากกรมควบคุมมลพิษ^{๑๖}

๑. ระดับครัวเรือน

๑.๑ ลดการใช้ (Reduce)

๑) ลดการขนขยะเข้าบ้าน ไม่ว่าจะเป็ นถุงพลาสติก ถุงกระดาษ กระดาษห่อของ โฟม หรือหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

๒) ใช้ผลิตภัณฑ์ชนิดเติม เช่น น้ำยาล้างจาน น้ำยาปรับผ้านุ่ม เครื่องสำอาง ถ่านชนิดชาร์จได้ สบู่เหลว น้ำยารีดผ้า น้ำยาทำความสะอาด ฯลฯ

^{๑๖} อ้างถึงแล้ว, คู่มือแนวทางการลด คัดแยก และใช้ประโยชน์ขยะมูลฝอย สำหรับอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน, หน้า ๓๔.

๓) ลดปริมาณขยะมูลฝอยอันตรายในบ้าน หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมี ภายในบ้าน เช่น ยากำจัดแมลงหรือน้ำยาทำความสะอาดต่างๆ ควรจะหันไปใช้วิธีการ ทางธรรมชาติจะดีกว่า อาทิใช้เปลือกส้มแห้งนำมาเผาไล้ง หรือ ใช้ผลมะนาวเพื่อ ดับกลิ่นภายในห้องน้ำ

๔) พยายามหลีกเลี่ยงการใช้โฟมและพลาสติกซึ่งกำจัดยาก โดยใช้ถุงผ้า หรือตะกร้าในการจับจ่ายซื้อของ ใช้ปิ่นโตใส่อาหาร

๑.๒ ใช้ซ้ำ (Reuse)

๑) นำสิ่งของที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่ เช่น ถุงพลาสติกที่ไม่เปรอะเปื้อนก็ ให้เก็บไว้ใช้ใส่ของอีกครั้งหนึ่ง หรือใช้เป็นถุงใส่ขยะในบ้าน

๒) นำสิ่งของมาดัดแปลงให้ใช้ประโยชน์ได้อีก เช่น การนำยางรถยนต์มา ทำเก้าอี้การนำขวดพลาสติกก็สามารถนำมาดัดแปลงเป็นที่ใส่ของ แจกัน การนำเศษผ้า มาทำเปลงนอน เป็นต้น

๓) ใช้กระดาษทั้งสองหน้า

๑.๓ การรีไซเคิล (Recycle) เป็นการนำวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้เช่น กระดาษ แก้ว พลาสติก เหล็ก อะลูมิเนียม มาแปรรูปโดยกรรมวิธีต่างๆ นอกจากจะเป็นการลด ปริมาณขยะมูลฝอยแล้ว ยังเป็นการลดการใช้พลังงานและลดมลพิษที่เกิดกับ สิ่งแวดล้อม ซึ่งเราสามารถทำได้โดย

๑) คัดแยกขยะรีไซเคิล แต่ละประเภท ได้แก่ แก้ว กระดาษ พลาสติก โลหะ/อโลหะ

๒) นำไปขาย/บริจาค/ นำเข้าธนาคารขยะ/กิจกรรมขยะแลกไข่

๓) ขยะเหล่านี้ก็จะเข้าสู่กระบวนการรีไซเคิล

๒. ระดับชุมชน

๒.๑ จัดทำโครงการหรือประสานให้มีการดำเนินโครงการที่เน้น การลดและใช้ประโยชน์ขยะชุมชน ณ แหล่งกำเนิด ซึ่งจะลดภาระการ ดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยโครงการดังกล่าว ได้แก่ การจัดตั้ง ธนาคารขยะหรือวัสดุเหลือใช้การหมักทำปุ๋ย การหมักปุ๋ยน้ำชีวภาพ ตลาดนัดขยะ รีไซเคิล ขยะแลกไข่ ผ้าป่ารีไซเคิล สหกรณ์สินค้ารีไซเคิล การบริจาคสิ่งของที่ไม่ใช้ แล้ว เป็นต้น

๒.๒ ให้รางวัลตอบแทน ใบประกาศเกียรติคุณ หรือการ ส่งเสริมการขาย แก่ร้านค้า หรือผู้ประกอบการที่สามารถลดบรรจุภัณฑ์ ฟุ่มเฟือย เช่นร้านค้าที่มีการกักเก็บหรือ จำหน่ายสินค้าที่มีบรรจุภัณฑ์ห่อหุ้ม น้อย หรือมีการรวบรวมบรรจุภัณฑ์ ใช้แล้วเพื่อใช้ประโยชน์ใหม่

๒.๓ ส่งเสริมให้ผู้จัดจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภค เช่น ห้างสรรพสินค้า หรือร้านค้าปลีก-ส่ง อำนวยความสะดวกให้กับผู้บริโภคในการคัดแยกและส่งคืน บรรจุภัณฑ์ที่ใช้ห่อหุ้มสินค้า โดยจัดให้มี

ภาชนะรองรับที่เหมาะสม ณ จุดขายและ เปิดโอกาสให้ผู้บริโภคแยกบรรจุภัณฑ์ออกจากสินค้า ณ จุดขาย หรือใกล้จุดขาย โดยไม่เรียกเก็บค่าใช้จ่าย

การจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชนจากแนวคิดของอาณัติ ต๊ะปิ่นตา^{๑๗}

(๑) การลดและการคัดแยก ณ แหล่งกำเนิด การดำเนินการกับขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นจากแหล่งกำเนิดต่างๆ อันได้แก่ บ้านเรือน อาคาร สำนักงาน สถานศึกษา ห้างร้านตลอดจนสถานที่สาธารณะทั่วไป เพื่อรอกการเก็บขน การรวบรวม และการนำไปกำจัดทำลายจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ ซึ่งในการดำเนินการกับขยะมูลฝอย ณ แหล่งกำเนิด เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ที่เป็นเจ้าของบ้านเรือนหรืออาคารสถานที่ต่างๆ โดยมีหลักการในการ จัดการแบ่งออกเป็น ๒ ส่วนด้วยกัน คือ การลดขยะ ณ แหล่งกำเนิด (Source reduction) เพื่อให้มีปริมาณขยะที่จะต้องนำไปกำจัดหรือทำลายให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ และการคัดแยกขยะ (Waste separation) ซึ่งถือเป็นมาตรการสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยให้การจัดการขยะในขั้นตอนต่อไปเป็นไป อย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

(๒) การเก็บรวบรวม การเก็บขนขยะมูลฝอยที่ถูกทิ้งไว้ในภาชนะรองรับขยะซึ่งวางไว้ตามสถานที่ต่างๆ อันได้แก่ บริเวณที่พักอาศัย สถาบันการศึกษา ตลาดสด ป้ายรถโดยสารประจำทาง และสวนสาธารณะ ฯลฯ เพื่อนำมารวบรวมไว้ยังจุดพักขยะก่อน แล้วจึงทำการขนถ่ายใส่รถเก็บขยะ เพื่อที่จะขนส่งต่อไปยังสถานที่ฝังกลบ สำหรับขยะที่ไม่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้อีก แต่หากเป็นขยะรีไซเคิลที่ได้มีการคัดแยกไว้ใน ภาชนะรองรับขยะตามที่กล่าวมาแล้วขยะเหล่านี้ก็จะถูกรวบรวมและส่งไปแปรรูปเพื่อนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ต่อไป การเก็บรวบรวมขยะเป็นหน้าที่ตามบทบัญญัติของกฎหมาย ซึ่งกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบดังนั้น หน่วยงานดังกล่าวจะต้องมีการวางระบบและแบบแผนในการเก็บรวบรวมขยะที่เกิดขึ้นในแต่ละวันอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ เพื่อมิให้มีขยะตกค้างอยู่ตามสถานที่ต่างๆ ในปริมาณมากและนานเกินไป

(๓) การเก็บกัก ขยะมูลฝอยเมื่อถูกเก็บรวบรวมจากภาชนะรองรับที่อยู่ตามแหล่งกำเนิดต่างๆ แล้วก็จะถูกขนถ่ายโดยรถเก็บขนขยะเพื่อนำไปกำจัดหรือฝังกลบให้เร็วที่สุดเพื่อป้องกันการเน่าเหม็นของขยะ รวมทั้งเพื่อให้มีขยะตกค้างอยู่ตามสถานที่ต่างๆ ให้น้อยที่สุดด้วยดังนั้นขยะมูลฝอยเหล่านี้จึงไม่จำเป็นที่มีการเก็บกัก ณ จุดใดจุดหนึ่งก่อนนำไปกำจัดหรือทำลาย ยกเว้นในส่วนของขยะ อันตรายหรือของ

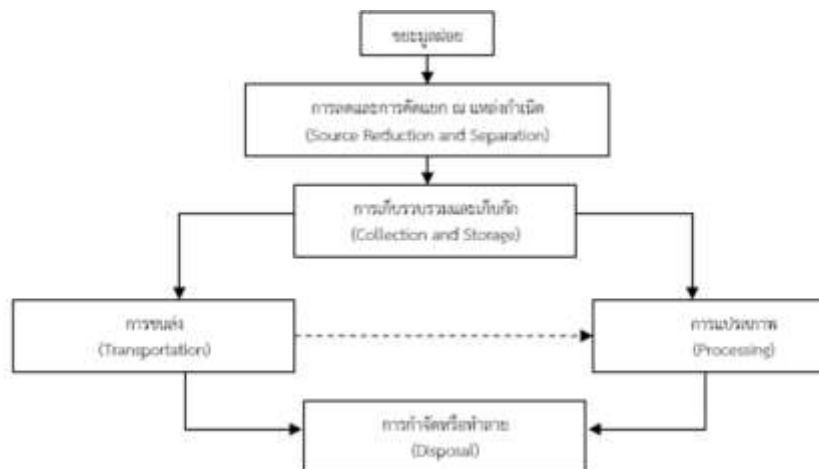
^{๑๗} อาณัติ ต๊ะปิ่นตา, **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย**, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), ม.ป.ป.

เสียอันตรายต่างๆ เท่านั้น จะต้องทำการเก็บกักให้มีจำนวนมากพอก่อนส่งไปกำจัด อย่างถูกวิธีและปลอดภัย

(๔) การขนส่ง การนำขยะมูลฝอยที่เก็บรวบรวมจากแหล่งกำเนิดต่างๆภายในชุมชนถ่ายไปยังสถานที่ ฝังกลบซึ่งตั้งห่างออกไปไกลจากชุมชนหรืออาจเป็นการขนถ่ายขยะไปสู่ขบวนการแปรสภาพเพื่อนำกลับมา ใช้ประโยชน์ใหม่อีก ในการขนส่งขยะมูลฝอยไปยังสถานที่ฝังกลบนั้นจะเกิดขึ้นภายหลังการดำเนินการ รวบรวมขยะภายในชุมชนเสร็จสิ้นแล้ว โดยระยะเวลาที่ใช้จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับระยะทางระหว่าง ชุมชนไปยังที่ตั้งของสถานที่ฝังกลบ ซึ่งมีผลต่อจำนวนเที่ยวของการขนส่งขยะในแต่ละวันด้วย

(๕) การแปรสภาพ วิธีการที่จะทำให้ขยะมูลฝอยที่เก็บรวบรวมจากชุมชนอยู่ในสภาพที่เกิดความสะดวกต่อการ เก็บขนไปกำจัดหรือทำลายหรือนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการแปรสภาพขยะ คือเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการขยะโดยการอัดขยะให้เป็นฟ่อน หรือเป็นก้อนๆ ซึ่งจะช่วยลดพื้นที่ในการเก็บขนขยะและลดค่าใช้จ่ายในการขนส่งไปยังสถานที่ฝังกลบให้น้อยลง และ เพื่อนำวัสดุที่ใช้แล้วกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ในด้านต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น เมื่อทำการแปรสภาพขยะด้วยการย่อยสลายทาง ชีวภาพแล้วก็ได้ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยอินทรีย์มาใช้ในการเพาะปลูก หรือทำการย่อยสลายขยะทางชีวภาพ เพื่อให้ได้ก๊าซมีเทนมาใช้เป็นเชื้อเพลิงในด้านต่างๆ เช่น การหุงต้ม การปั่นกระแสไฟฟ้า เป็นต้น

(๖) การกำจัดหรือทำลาย (disposal) ถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการจัดการเกี่ยวกับขยะมูลฝอยซึ่งเมื่อมีการดำเนินงานในขั้นตอนต่างๆ ตามที่ได้กล่าวมาเป็นลำดับแล้ว

ภาพที่ ๒.๑ ขั้นตอนการดำเนินงานจัดการขยะมูลฝอยชุมชน

การจัดลำดับความสำคัญของการจัดการขยะมูลฝอยเริ่มจากการลดการเกิดขยะมูลฝอยที่แหล่งกำเนิดและการใช้ซ้ำ มีความหมายครอบคลุมถึงการลดปริมาณระดับความเป็นพิษของขยะมูลฝอย ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิต การลดปริมาณที่แหล่งกำเนิดเกิดขึ้นได้ด้วยการออกแบบบรรจุภัณฑ์โดยใช้วัสดุที่ไม่ก่อให้เกิดมลพิษและสามารถใช้ซ้ำได้ การใช้ซ้ำยังสามารถช่วยลดทรัพยากรธรรมชาติได้ ลำดับต่อมาคือการนำกลับมาแปรรูปเพื่อใช้ประโยชน์เช่น การทำปุ๋ยอินทรีย์ ผลประโยชน์ของขั้นตอนนี้คือลดปริมาณมูลฝอยที่ต้องนำไปกำจัดถัดมาจึงจะเป็นขั้นตอนของการเผาในกรณีที่ขยะมูลฝอยไม่สามารถนำกลับไปใช้ประโยชน์ได้ในปริมาณมากๆ ขั้นตอนสุดท้ายคือการฝังกลบ ซึ่งยังคงมีความจำเป็นสำหรับการจัดการขยะมูลฝอยที่ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อีก เช่น เศษวัสดุจากการก่อสร้าง ถ้าจากการเผา ลำดับความสำคัญของการจัดการขยะมูลฝอยเป็นหลักการที่มีความยืดหยุ่นไม่มีรูปแบบที่ตายตัวขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและปัจจัยของท้องถิ่นนั้น ^{๑๘}

กองนโยบายและแผนสำนักสิ่งแวดล้อมกรุงเทพมหานคร กล่าวถึงวิธีการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน ดังนี้^{๑๙}

(๑) ลดปริมาณการเกิดมูลฝอย โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการลดมูลฝอยตามบ้านเรือน ได้แก่การลด การทิ้งบรรจุภัณฑ์โดยใช้สินค้าชนิดเติม เช่น น้ำยาล้างจานผงซักฟอก น้ำยาทาความสะอาด การใช้ถ่านไฟฉายที่สามารถชาร์ตได้

(๒) จัดระบบการรีไซเคิล สามารถทำได้โดยการรณรงค์ให้เกิดการใช้ซ้ำหรือนำไปขาย ขยะที่เป็นเศษอาหารนำมาหมักเป็นปุ๋ยน้ำ หรือน้ำจุลินทรีย์ การจัดระบบที่เอื้อต่อการทำขยะรีไซเคิลโดยมีการจัดถังขยะแยกประเภทมูลฝอยอย่างชัดเจน

(๓) การจำแนกขยะมูลฝอย เป็นการดำเนินการภายหลังการเกิดขึ้นของขยะมูลฝอย ซึ่งถือว่ามีความสำคัญต่อการนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ รวมทั้งสามารถลดปริมาณขยะที่จะนำไปกำจัดโดยรูปแบบที่ได้รับความนิยมคือระบบถัง ๔ ใบได้แก่

^{๑๘} พิริยุตม์ วรรณพฤกษ์, การปรับปรุงนโยบายการจัดการขยะมูลฝอยของประเทศไทย, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อม, สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๕, หน้า ๑๐-๑๑.

^{๑๙} กองนโยบายและแผนสำนักสิ่งแวดล้อมกรุงเทพมหานคร, รักชุมชนรักษ์สิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อและสิ่งพิมพ์แก้วเจ้าจอม, ๒๕๕๗), หน้า ๕๕.

ถังสีเขียว : สำหรับใส่ขยะที่สามารถย่อยสลายได้เร็ว สามารถนำไปทำปุ๋ยได้ เช่น ผัก เปลือกผลไม้ เศษอาหาร

ถังสีเหลือง : สำหรับใส่ขยะที่สามารถนำมาขาย หรือรีไซเคิลได้ เช่น กระดาษ โลหะ ขวดพลาสติก แก้ว เศษผ้าถังสีส้ม : สำหรับใส่ขยะอันตราย ที่เป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อม และชีวิต เช่น ขวดยา กระจก สี สเปรย์ ถ่านไฟฉาย หลอดฟลูออเรสเซนต์

ถังสีน้ำเงิน : สำหรับใส่ขยะที่ย่อยสลายได้ยาก ไม่คุ้มค่าต่อการนำกลับมาใช้ใหม่ เช่น กระจกพลาสติกที่ปนเปื้อนเศษอาหาร โฟม

(๔) การขนลำเลียง เป็นขั้นตอนของการนำขยะออกมาจากครัวเรือนอาคาร เพื่อนำมาทิ้งหรือจัดเก็บจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ และมีการป้องกันการปลิว หรือการรั่วซึม

(๕) การเผาหรือการฝังกลบ เป็นวิธีการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียที่ไม่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้และมีการเลือกแนวทางการจัดการให้มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและภูมิประเทศ

การจัดการมูลฝอยโดยทั่วไป ตามแนวคิดของ วรรณภา จิตธนานันท์ มีขั้นตอนดังนี้^{๒๐}

๑) การเก็บขนมูลฝอย

๑.๑ วิธีเก็บโดยตรง (Direct collection) คือ การส่งรถและเจ้าหน้าที่ออกไปเก็บขนขยะมูลฝอยยังที่อยู่อาศัยและสถานที่ต่าง ๆ ที่รถยนต์เก็บขนสามารถเข้าถึงหรือให้เจ้าของขยะมูลฝอย นำขยะมูลฝอยจากแหล่งที่อยู่อาศัยของตนมาใส่ยังรถยนต์เก็บขนที่แล่นเข้าไปรับเองแล้วรถยนต์เก็บขนก็จะนำขยะมูลฝอยเหล่านั้นไปทำลายต่อไป

๑.๒ วิธีการเก็บขนโดยอ้อม (Indirect collection) หน่วยงานที่รับผิดชอบในพื้นที่ จะนำถังรองรับขยะมูลฝอยไปตั้งตามถนนสายต่าง ๆ และบริเวณที่มีขยะมูลฝอยจำนวนมากเช่น ตลาดสด ศูนย์การค้าและย่านชุมชนต่าง ๆ เป็นต้นเพื่อให้ประชาชนที่ผ่านไปมาหรือที่อยู่ใกล้เคียงสามารถนำขยะมูลฝอยมาใส่ในถังรองรับซึ่งมีขนาดต่างๆ กัน

^{๒๐} วรรณภา จิตธนานันท์, การศึกษาเชิงเศรษฐศาสตร์ในการส่งเสริมให้มีการคัดแยกประเภทของขยะมูลฝอยก่อนนำไปทิ้งในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕), หน้า ๒๙-๓๒.

๒) การกำจัดขยะมูลฝอย

แนวโน้มการจัดการขยะมูลฝอยในอนาคตจะเป็นการหลีกเลี่ยง หรือลดปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น คือ การก่อให้เกิดขยะมูลฝอยน้อยลงหรือต้องลดการเสี่ยงภัยมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การลดการก่อเกิด ขยะมูลฝอย (Reduce) หรือการลดขยะ วิธีการลดปริมาณขยะที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด คืออย่าสร้างขยะขึ้นมา “ขยะเมื่อไม่เกิด ก็ไม่ต้องกำจัด” การป้องกัน ไม่ให้ขยะเกิดขึ้นจึงเป็นขั้นตอนแรกสุด และสำคัญที่สุดในกระบวนการจัดการขยะและสามารถ กระทำได้โดยการเปลี่ยนแปลงการใช้วัตถุดิบทดแทนให้เหมาะสมซึ่งจะช่วยให้ปริมาณ ของทรัพยากรและพลังงานที่ใช้และเกิดขยะน้อยลงทำให้ประหยัดงบประมาณในการกำจัดขยะมูล ฝอยและของเสียที่เกิดขึ้น

ขั้นตอนที่ ๒ การนำผลิตภัณฑ์มาใช้ซ้ำ (Reuse) เป็นการนำวัสดุของใช้กลับมาใช้ซ้ำในรูปแบบเดิมหรือนำมาซ่อมแซมใช้หรือใช้ทำประโยชน์อื่น ๆ อาจแบ่งได้เป็น ๒ ขั้นตอน คือ

๑) ขั้นตอนในการผลิตสินค้าควรทำให้เกิดเศษวัสดุ หรือของเสียน้อยที่สุด และอาจนำวัสดุนั้นกลับเข้าไปใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตได้อีก

๒) การนำขยะใช้แล้วมาใช้ซ้ำเป็นการยืดอายุการใช้งานก่อนจะนำไปทิ้ง เป็นขยะ เช่น การใช้กระดาษสองหน้าหรือ ซ่อมแซมวัสดุเพื่อนำมาใช้ต่อ

ขั้นตอนที่ ๓ การนำกลับมาผลิตใหม่ (Recycle) เป็นการแยกวัสดุที่ไม่สามารถจะนำกลับมาใช้ซ้ำออกจากขยะ และรวบรวมเป็นวัตถุดิบในการผลิตสินค้าขึ้นใหม่ที่รู้จักกันทั่วไปว่า “รีไซเคิล” (Recycle) ขั้นตอนนี้แตกต่างจากการนำมาใช้ซ้ำ (Reuse) คือขั้นตอนนี้ต้องมีการนำวัสดุผ่านกระบวนการย่อยสลายวัสดุ ผสมเข้ากับวัตถุดิบผ่านกระบวนการผลิตออกเป็นผลิตภัณฑ์ขึ้นใหม่สำหรับขยะที่สามารถย่อยสลายได้ก็สามารถแยกไปทำการย่อยสลายเพื่อทำเป็นปุ๋ยธรรมชาติ หรือย่อยสลายตามธรรมชาติ โดยมีหนอนเป็นตัวกระทำจะได้ปุ๋ยหรือดินที่มีคุณภาพสูงปราศจาก สารพิษช่วยยืดอายุการใช้หลุมฝังขยะได้นานขึ้น อันตรายจากก๊าซที่เกิดจากการหมักหมมขยะ ก็จะลดลงด้วย

ขั้นตอนที่ ๔ การฟื้นฟูประโยชน์จากขยะ (Recovery) เป็นการดึงเอาพลังงานจากขยะ เช่น การใช้ขยะเป็นเชื้อเพลิงในการผลิตไฟฟ้าจากเตาเผาขยะ อย่างไรก็ตามการเผาขยะจะก่อให้เกิด มลพิษในอากาศและการก่อสร้างเตาเผาที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพสูงนั้นต้องใช้งบประมาณสูง และไม่สามารถทำให้มลพิษหมดไปได้

ขั้นตอนที่ ๕ การกำจัดขยะ (Residue disposal) ขยะที่เหลือจากการผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ทั้ง ๔ มาแล้ว จึงจะต้องมีการกำจัดอย่างถูกวิธีซึ่งถือเป็นขั้นสุดท้ายของกระบวนการกำจัดขยะ

๓) ระบบการจัดการขยะมูลฝอย

การจัดการขยะมูลฝอยมีการกระทำกิจกรรมหลายอย่าง แบ่งออกได้เป็น ๖ ส่วนใหญ่ๆ ดังนี้

- ๓.๑) การทิ้งมูลฝอย
- ๓.๒) การจัดการขยะมูลฝอยที่แหล่งกำเนิด
- ๓.๓) การรวบรวมขนขยะมูลฝอย
- ๓.๔) การขนถ่ายและการขนส่ง
- ๓.๕) การนำส่วนของมูลฝอยที่ยังใช้ได้อยู่นำมาใช้ใหม่
- ๓.๖) การกำจัดขั้นสุดท้าย

นอกจากนี้จากการจัดการขยะโดยพื้นฐานจากการจัดการโดยชุมชนแล้ว ก็ต้องมีการใช้กฎหมายเข้ามามีส่วนช่วยเป็นกรอบในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการลดปัญหาขยะอย่างต่อเนื่องได้ เช่น ประเทศไทยประสบปัญหาขยะล้นเมือง เนื่องจากปริมาณขยะหลากชนิดที่เพิ่มปริมาณมากขึ้นในทุก ๆ ปี มีแนวโน้มจะเป็นปัญหาที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะในเมืองและชุมชนขนาดใหญ่ รวมถึงลักษณะหรือองค์ประกอบของขยะเปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญและลักษณะวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน ปัญหาจากของเหลือทิ้งเป็นต้นเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาด้านต่างๆ ซึ่งรัฐบาล และฝ่ายนิติบัญญัติ มีบทบาทสำคัญในการออกกฎหมายและปฏิรูปด้านต่างๆ ของประเทศ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามนโยบาย และแผนปฏิรูปด้านการจัดการขยะมูลฝอยให้มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย สภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) และ สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ (สปท.) ได้มีการศึกษาและนำเสนอรายงานเกี่ยวกับระบบกำจัดขยะมูลฝอย และการปฏิรูปกฎหมายต่อรัฐบาล พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ดังนี้^{๒๑}

๑. สภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) สภาปฏิรูปแห่งชาติ(สปช.) เป็นสภาที่ตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ และปฏิบัติภารกิจตามที่กำหนดในมาตรา ๒๗ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับชั่วคราว พุทธศักราช ๒๕๕๗ โดยมีอำนาจหน้าที่ในการศึกษา วิเคราะห์ และจัดทำแนวทางและ ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิรูปด้านต่าง ๆ ตามมาตรา ๒๗ เสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ คณะรัฐมนตรี เป็นต้น เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางการกำหนดประเด็นและแนวทางการปฏิรูปในด้านต่าง ๆ สภาปฏิรูปแห่งชาติปฏิบัติ หน้าที่ระหว่างวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ถึง ๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๘ ทั้งนี้ คณะกรรมาธิการปฏิรูปทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สภาปฏิรูปแห่งชาติ ได้

^{๒๑} สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, การจัดการขยะมูลฝอยในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๖๒), หน้า ๒๒.

ดำเนินการศึกษาและจัดทำเอกสาร “วาระปฏิรูปที่ ๒๕ ระบบการบริหารจัดการทรัพยากร: ระบบกำจัดขยะเพื่อ แก้ปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน” โดยมีประเด็นสำคัญ คือ

ปัญหาการจัดการขยะในประเทศไทย คณะกรรมการปฏิรูปทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สภาปฏิรูปแห่งชาติ ได้ศึกษาและ พบว่า ปัญหาการจัดการขยะในประเทศไทย มีดังนี้

๑. ประชาชนมีความเข้าใจเรื่องของเทคโนโลยีการกำจัดขยะน้อยมาก ประชาชนยังยึดติดกับภาพเดิมที่ส่วนราชการท้องถิ่นหรือหน่วยงานอื่น ๆ สร้างปัญหาไว้ขณะเดียวกันปัญหาของขยะเพิ่มขึ้นทุกวัน เกิดมลพิษต่อเนื่องจากเทกองขยะทุกวัน การชี้แจงทำความเข้าใจกับประชาชน ผู้นำท้องถิ่น และผู้นำการชุมนุม ต้องรอบคอบ นอกจากนั้นผู้นำการชุมนุมทั้งหลายในท้องถิ่นควรรับฟังรายละเอียดของโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนบ้าง

๒. ภาครัฐต้องสนับสนุนภาคเอกชน หากมีการตัดสินใจลงมือก่อสร้างโรงงานกำจัดขยะขึ้นเป็นโครงการนำร่องจากภาคเอกชน ควรได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลเพื่อเป็นการแก้ปัญหาเรื่องงบประมาณ จากภาครัฐ การก่อสร้างโรงงานกำจัดขยะชนิดใช้เทคโนโลยีขั้นสูงแบบไร้มลพิษ และได้ไฟฟ้าจากโครงการ แม้ว่าจะต้องลงทุนสูงแต่ควรได้รับการสนับสนุนให้ภาคเอกชนได้ลงทุนอย่างจริงจัง

๓. แนวทางที่รัฐควรดำเนินการต่อไปคือส่งเสริมการก่อสร้างโรงงานกำจัดขยะโดยใช้เทคโนโลยี ขั้นสูง เพื่อแก้ปัญหาขยะชุมชนแบบเบ็ดเสร็จ โดยการส่งเสริมให้เอกชนลงทุน รัฐบาลควรเป็นผู้สนับสนุนให้มี การรวมขยะ และกำจัดขยะแบบถูกต้อง สมควรวางเป็นนโยบาย และต้องเป็นวาระของชาติ เช่น ที่รัฐบาลดำเนินการในขณะนี้การรวบรวมขยะในแต่ละกลุ่มจังหวัด (Cluster Base) การรวบรวมขยะให้เอกชนเป็น ผู้ดำเนินการเอง รัฐหรือจังหวัดเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกเท่านั้น

๔. การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการกำจัดขยะแม้จะลงทุนสูงบ้าง แต่โรงงานกำจัดขยะสามารถบริหารจัดการเองได้สามารถกำจัดขยะชุมชนได้สามารถผลิตไฟฟ้าซึ่งเป็นผลต่อเนื่องจากการกำจัดขยะได้สามารถมีกำไรจากการบริหารจัดการโดยไม่ต้องพึ่งพางบประมาณเงินอุดหนุนจากรัฐ และสามารถช่วยเหลือชุมชนข้างเคียงโรงงานกำจัดขยะให้มีกระแสไฟฟ้าใช้ได้อย่างต่อเนื่อง

๕. ต้องดำเนินการกำจัดขยะรายวันให้สำเร็จก่อนโดยระบบกำจัดในเตาเผาหลังจากที่ดำเนินการ กับขยะรายวัน แล้วจึงก้าวไปจัดการขยะสะสมเก่าก็จะทำให้ปัญหาขยะของประเทศหมดไปในที่สุด

๖. สนับสนุนการดำเนินงานกำจัดขยะภาคเอกชน เพื่อให้เกิดศูนย์กำจัดขยะชุมชนในประเทศขึ้น อย่างรวดเร็วรัฐบาลอาจจะส่งเสริมให้เอกชนลงทุนดำเนินการสร้างโรงงานศูนย์กำจัดขยะและได้ไฟฟ้าโดยให้ เอกชนบริหารจัดการตนเอง ทั้งนี้ให้เอกชนดำเนินการจัดหาและรวบรวมขยะใน ชั้นศูนย์เก็บรวบรวมขยะ (Collection Station) เพื่อจัดการระบบกำจัดขยะจังหวัด (Cluster Base)

จึงนำมาสู่การศึกษาเรื่อง “ระบบกำจัดขยะเพื่อแก้ปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน” และจัดทำเป็นเอกสารเรื่อง “วาระปฏิรูปที่ ๒๕ ระบบการบริหารจัดการทรัพยากร: ระบบกำจัดขยะเพื่อแก้ปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน” ขึ้น โดยมีข้อเสนอประเด็นปฏิรูปและแนวทางดำเนินการ ดังนี้

๑. ขอให้คณะรัฐมนตรีมีมติพิจารณากำหนดนโยบายสนับสนุนการก่อสร้างโรงงานกำจัดขยะโดยใช้เทคโนโลยีขั้นสูงแบบไร้มลพิษ และแปลงเป็นพลังงานไฟฟ้าให้เป็นวาระแห่งชาติซึ่งขณะนี้รัฐบาลดำเนินการแล้ว

๒. ขอให้ภาครัฐให้การสนับสนุนภาคเอกชน ส่งเสริมให้เอกชนเป็นผู้ลงทุน เพราะมีความพร้อม มากกว่า เพื่อลดปัญหาภาระเงินงบประมาณจากภาครัฐ (ทั้งนี้ต้องไม่ใช้ระบบประมูลขยะเพื่อหาผู้ลงทุน ในจังหวัดใด ๆ) โดยดูจากเอกสารและความพร้อมในการลงทุน และไม่ควรรใช้ลักษณะการร่วมทุน

๓. จัดกลุ่มจังหวัด เพื่อรวบรวมขยะให้ได้ปริมาณตามต้องการ (Cluster Base) แต่แต่ละกลุ่มจังหวัดต้องดำเนินการรวบรวมขยะในกลุ่มให้ได้ ๕๐๐-๗๐๐ ตัน/วัน ณ ศูนย์รวมขยะที่กำหนด (Collection Station) เมื่อได้ปริมาณตามต้องการให้แต่ละกลุ่มดำเนินการประชาคมเพื่อแจ้งกับประชาชน และเข้า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน และได้รับความเห็นชอบของประชาชน ด้านการใช้ที่ดิน การใช้ เทคโนโลยีความเข้าใจเรื่องมลพิษ การกำจัดและลดมลพิษจากการกำจัดขยะ จึงจะดำเนินการก่อสร้าง โรงไฟฟ้าขยะหรือศูนย์กำจัดขยะแต่ละกลุ่มจังหวัดหรือ Cluster Base

โดยทั่วไปแล้วระบบการจัดการมูลฝอยสำหรับชุมชนทั่วไปนอกจากการปฏิบัติตามการส่งเสริมจากนโยบายของหน่วยงานภาครัฐแล้ว สรุปได้ว่าระบบทางการจัดการมูลฝอยการส่วนใหญ่แล้วจะประกอบด้วย ๔ ส่วน คือ การทิ้งมูลฝอย การกำจัดมูลฝอย ณ แหล่งกำเนิด การรวบรวมขน และการกำจัดขั้นสุดท้ายเนื่องจากปริมาณขยะมูลฝอยในปัจจุบันมีมากและมีแนวโน้มสูงขึ้นในอนาคต ทำให้มีการพิจารณาลดปริมาณการทิ้งขยะมูลฝอยจากแหล่งกำเนิดและนำส่วนของขยะมูลฝอยที่ยังใช้ได้มาใช้ใหม่หรือดัดแปลงรูปขยะมูลฝอยให้ได้สิ่งที่เป็นประโยชน์ เช่น ปุ๋ยหรือพลังงานความร้อนเพิ่มมากขึ้นในการนำวัสดุบางอย่างมาใช้ให้เกิดประโยชน์ใหม่ต้องมีการแยกวัสดุที่จะใช้แล้ว แต่ละชนิดออกจากกองขยะมูลฝอย ในปัจจุบันจะมีกรรมวิธีคัดแยก ๓ ชนิด คือ

๑. การแยกวัสดุที่ยังมีประโยชน์จากแหล่งกำเนิดขยะมูลฝอยโดยผู้ทิ้งขยะมูลฝอยแยกประเภทขยะมูลฝอยแต่ละชนิดและทิ้งลงในถังขยะมูลฝอยหรือภาชนะใส่ขยะมูลฝอยเฉพาะประเภท ที่จัดเตรียมไว้วัสดุบางชนิดที่แยกแล้วสามารถนำไปใช้ประโยชน์ใหม่โดยนำมาเป็นวัตถุดิบในโรงงานบางชนิดก็นำไปกำจัดขั้นสุดท้ายต่อไปกิจกรรมการแยกวัสดุจากแหล่งกำเนิดนี้ เป็นส่วนสำคัญยิ่งของระบบการจัดการขยะมูลฝอยเพราะปริมาณขยะมูลฝอยที่ต้องกำจัดรวมกัน หมายถึง ค่าใช้จ่ายเพื่อการจัดการขยะมูลฝอยซึ่งจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความสามารถในการจัดการควบคุมกิจกรรมการแยกขยะมูลฝอย

๒. การแยกวัสดุที่ยังมีประโยชน์ออกจากกองขยะมูลฝอยรวมมักกระทำที่สถานีขนถ่าย ขยะมูลฝอยหรือโรงแปลงรูปขยะมูลฝอยวิธีการที่นิยม ได้แก่ การย่อยขนาดของขยะมูลฝอยให้เล็กก่อนแล้วแยกส่วนหนัก และส่วนเบาออกจากกันด้วยการพ่นอากาศ จากนั้นนำส่วนหลังของขยะมูลฝอยที่ได้มาแยกเหล็ก อะลูมิเนียม และแก้ว ออกจากส่วนอื่น ๆ เพื่อนำไปใช้เป็นวัตถุดิบ กระบวนการผลิตใหม่ ๆ ต่อไป นอกจากนี้วิธีการดังกล่าวข้างต้นแล้วยังมีวิธีการอื่น และยังคงมีการวิจัยกระบวนการใหม่ ๆ ขึ้นเรื่อยๆ

๓. การแยกวัสดุจากแหล่งกำเนิดการแยกขยะมูลฝอยจากแหล่งกำเนิดเป็นขั้นตอนที่จำเป็นในระบบการจัดการขยะมูลฝอย เพราะช่วยลดปริมาณขยะมูลฝอยที่จะต้องกำจัด ในขั้นสุดท้ายและช่วยให้การแยกขยะมูลฝอยที่สถานีขนถ่ายหรือโรงงานแปรรูปสะดวกขึ้น สำหรับการจัดการแยกขยะมูลฝอยจากแหล่งกำเนิดต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้

- องค์ประกอบทางกายภาพของขยะมูลฝอยที่จะทำการแยกในแต่ละแหล่งกำเนิด ขยะมูลฝอยจะมีลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างกันไปต้องพิจารณาว่าแหล่งกำเนิดใด มีองค์ประกอบต่างๆ ในอัตราส่วนเท่าใดและเหมาะสมที่จะทำการแยกอะไรบ้าง

- การเลือกถังใส่ขยะมูลฝอยหรือภาชนะหรือภาชนะใส่ขยะมูลฝอยที่แยกแล้ว จะต้องพิจารณาถึงขนาดวัสดุ จำนวนที่ใช้และราคา นอกจากนี้ต้องพิจารณาถึงว่าใครจะเป็นผู้ชักชวน ให้ใช้ถังเหล่านี้และใครจะเป็นผู้บำรุงรักษา ตลอดจนความเหมาะสมในการรวบรวมขนนำไปกำจัดในขั้นต่อไป

- การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ที่ปัจจุบันผู้ทิ้งขยะมูลฝอย จะทิ้งขยะมูลฝอยหรือ ทิ้งขยะ มูลฝอยลงในถังขยะมูลฝอย หรือภาชนะที่รองรับ รวมกันโดยไม่มี การแยกขยะมูลฝอย และรอให้ เจ้าหน้าที่เก็บขนไปกำจัดต่อไป ในอนาคตทางราชการหรือเทศบาลควรมีการแนะนำหรือรณรงค์ให้ ประชาชนทำการแยกขยะมูลฝอยก่อนที่จะทิ้งจัดให้มีโครงการต่างๆ เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนแยกขยะมูลฝอยตามแผนงานที่วางไว้

- การมีส่วนร่วมของประชาชน การแยกขยะมูลฝอยที่แหล่งกำเนิด จะประสบ ผลสำเร็จ มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับว่าประชาชนจะให้ความร่วมมือเท่าไร ซึ่งทางราชการหรือ เทศบาลจะต้องพิจารณาดูว่าจะทำอย่างไรให้ประชาชนมีส่วนร่วม

- การกำหนดเป้าหมายของการแยกขยะมูลฝอยเป็นการประเมินและกำหนด เป้าหมาย ว่าหลังจากดำเนินงานจัดการตามแผนงานแล้ว จะสามารถนำวัสดุที่อยู่ในขยะมูลฝอยมาใช้ ประโยชน์ใหม่ได้เท่าไร ซึ่งสัมพันธ์กับการลดปริมาณขยะมูลฝอยที่จะนำไปฝังกลบและจะรู้ได้ว่าตลาดที่รับขยะมูลฝอยที่มีความสามารถรับได้เพียงพอหรือไม่ จำเป็นต้องขยายตลาดที่รับวัสดุจาก ขยะมูลฝอยเหล่านี้เป็นวัตถุดิบหรือไม่ถ้าขยะมูลฝอยที่ถูกแยกแล้วมีปริมาณมากเพียงพอต่อไป ในอนาคตอาจจะออกกฎหมายควบคุมการผลิตสินค้าจะต้องมีวัสดุที่เคยใช้แล้วไม่น้อยกว่าร้อยละเท่าไรก็ได้

๒.๒.๓ นโยบายและแผนแม่บทการจัดการขยะในประเทศไทย

จากการทบทวนแนวคิดการจัดการขยะในประเทศไทยพบว่า ประเทศไทยได้ระบุและตระหนักถึงปัญหาในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เผชิญกับภาวะขยะล้นเมือง และได้บรรจุแผนปฏิบัติการจัดการด้านขยะมูลฝอยเข้าไปเป็นแผนแม่บท พ.ศ. ๒๕๕๙ -๒๕๖๔) เพื่อใช้เป็นกรอบและทิศทางในการดำเนินการแก้ไขปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยอย่างครบวงจร โดยให้ทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ได้มีส่วนร่วม สู่การแก้ไขปัญหาขยะอย่างยั่งยืน ลดผลกระทบปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีวิธีการที่สำคัญได้แก่ การลดการเกิดขยะมูลฝอยหรือขยะอันตราย การนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ซ้ำและใช้ประโยชน์ใหม่ โดยได้บรรจุเข้าแผนยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี เพื่อใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน ภายใต้ร่างกรอบยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐) โดยได้ระบุถึงปัญหาในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เผชิญกับภาวะขยะล้นเมืองและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลงในทุกด้าน นอกจากนี้ ยังได้มีการกำหนดเป้าหมายอนาคตประเทศไทยใน ๒๐ ปีข้างหน้าในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม คือ การขับเคลื่อนประเทศให้ก้าวไปสู่เศรษฐกิจและสังคมพัฒนาอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็นประเทศที่มีระบบเศรษฐกิจสีเขียว ระดับการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ต่ำ มีพื้นที่สีเขียวใหญ่ขึ้น ประชาชนมีพฤติกรรมการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

กระทรวงมหาดไทยเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบจัดการขยะมูลฝอย เนื่องจากกระทรวงมหาดไทยเป็นหน่วยงานที่กำกับดูแลจังหวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงได้รับมอบหมายให้เป็นแกนนำในการจัดการขยะมูลฝอยให้เป็นไปตามกฎหมาย ประกาศ ระเบียบ และแนวทางที่เหมาะสม จึงดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน จังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและสามารถดำเนินการจัดการขยะมูลฝอยได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังได้กำหนดการดำเนินการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย โดยใช้ชุมชนในพื้นที่ทั่วประเทศ เป็นกลุ่มที่ขับเคลื่อนดำเนินการ ดังนี้^{๒๒}

๑. การดำเนินการกำจัดขยะมูลฝอยตกค้างทั่วประเทศให้หมดไป โดยกำกับดูแลจังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการปิด และ/หรือปรับปรุงพื้นที่พุ่มสถานที่การจัดขยะมูลฝอยเดิมให้ถูกต้อง

^{๒๒} แผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัดสะอาด” ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๓, หน้า ๖.

๒. เป็นหน่วยงานจัดตั้งงบประมาณการจัดการขยะมูลฝอยของจังหวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๓. กำกับ ติดตาม เร่งรัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยของจังหวัด และแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศในด้านการจัดการขยะมูลฝอย และของเสียอันตราย

๔. สนับสนุนการรวมกลุ่มพื้นที่และจัดตั้งศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยรวมในทุกจังหวัด (ขนาดใหญ่ (L) ขนาดกลาง (M) ขนาดเล็ก (S)) โดยใช้เทคโนโลยีแบบผสมผสาน และส่งเสริมเอกชนลงทุนการจัดการขยะมูลฝอย

๕. สนับสนุนการจัดตั้งโรงกำจัดมูลฝอยชุมชนตามกฎหมายว่าด้วยผังเมือง

๖. ดำเนินการลดและคัดแยกขยะมูลฝอยในส่วนราชการของจังหวัด

๗. สร้างความรู้ ความเข้าใจกับภาคประชาชน เพื่อลดการต่อต้านในการดำเนินมาตรการเกี่ยวกับมาตรการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย

ในส่วนของจังหวัด เป็นหน่วยงานหลักในเรื่อง การถ่ายทอดนโยบายหลัก การกำกับ ติดตาม เร่งรัด การดำเนินการด้านการจัดการขยะมูลฝอยในภาพรวมของพื้นที่ โดยจังหวัดเป็นผู้ดำเนินการดังนี้

๑. จัดทำแผนปฏิบัติการระดับจังหวัดเพื่อดำเนินงานในการจัดการขยะมูลฝอยของจังหวัด

๒. เร่งรัดการดำเนินการกำจัดขยะมูลฝอยตกค้างภายในจังหวัดให้หมดไป โดยกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการปิด และ/หรือปรับปรุงฟื้นฟูสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยเดิมให้ถูกต้อง

๓. สนับสนุนการรวมกลุ่มพื้นที่และจัดตั้งศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยรวมในทุกจังหวัด (ขนาดใหญ่ (L) ขนาดกลาง (M) ขนาดเล็ก (S)) โดยใช้เทคโนโลยีแบบผสมผสาน และส่งเสริมเอกชนลงทุนการจัดการขยะมูลฝอย

๔. สนับสนุนให้มีศูนย์รวบรวมของเสียอันตรายชุมชนของจังหวัดหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๕. สร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการลด คัดแยก ขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายที่ต้นทางให้กับประชาชน และสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการลดและคัดแยกและนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์

๖. ติดตามและกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการบริหารจัดการขยะมูลฝอย และ ของเสียอันตรายภายในจังหวัดให้มีประสิทธิภาพและถูกต้องตามหลักวิชาการ รวมถึงให้มีการรายงานผล การดำเนินงาน

๗. สนับสนุนการจัดหาพื้นที่ในการจัดการขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๘. สนับสนุนการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ โดยการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และสามารถเข้าร่วมรับรู้ ให้ข้อเสนอแนะร่วมตัดสินใจและร่วมมือในการดำเนินโครงการบริหารจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายตั้งแต่ต้น และรับฟังความคิดเห็นของประชาชนตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. ๒๕๔๘ หรือระเบียบ กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี)

๙. รับฟังความคิดเห็นของประชาชนตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. ๒๕๔๘ หรือระเบียบ กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี)

ในส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นผู้ดำเนินการจัดทำป้ายกำหนดสีเพื่อแยกขยะใส่ถุงจำนวน ๔ ประเภท คือ ขยะทั่วไป สีน้ำเงิน ขยะอันตราย สีแดง ขยะเปียก สีเขียว และขยะรีไซเคิล สีเหลือง และตั้งถังขยะ ๒ สี ในพื้นที่สาธารณะ คือ สีเหลืองสำหรับขยะรีไซเคิล สีน้ำเงินสำหรับขยะทั่วไป และได้มีแนวทางในการจัดเก็บและการกำจัดขยะ ในขั้นแรกคือ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ได้จัดทำแผนรณรงค์ “แยกก่อนทิ้ง” เพื่อขับเคลื่อนการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน และเพื่อสร้างแรงกระตุ้นให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง โดยให้จังหวัด อำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หมู่บ้าน/ชุมชน และประชาชนในทุกครัวเรือนร่วมดำเนินการตามแผน นอกจากนั้นยังส่งเสริมให้เกิดการลดการเกิดขยะมูลฝอยทุกวิถีทาง ตั้งแต่การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่ามุ่งเน้นการลดใช้ถุงพลาสติกและโฟม และซื้อผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อลดปริมาณการเกิดขยะมูลฝอยส่งเสริมการคัดแยกตั้งแต่ต้นทางโดยใช้หลัก 3Rs คือ Reduce Reuse และ Recycle หรือ ๓ ช. คือ ใช้น้อย ใช้ซ้ำและนำกลับมาใช้ใหม่^{๒๓}

อย่างไรก็ตามถึงแม้ภาครัฐและเอกชนจะให้ความสำคัญโดยการดำเนินการต่างๆตามที่กล่าวมา แต่ประเทศไทยก็ยังมีวิกฤตในด้านการจัดการขยะ โดยเฉพาะขยะด้านพลาสติก เนื่องจากพลาสติกถูกนำมาเป็นส่วนประกอบของสินค้าหลายชนิด ทั้งเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น ชัน โตะ แก้ว ขวดน้ำ กะละมัง ของเล่น ถังน้ำ หรือบรรจุภัณฑ์อาหารและเครื่องดื่มที่อยู่ในประเภทใช้แล้วทิ้ง เช่น จานชามช้อน หลอดดูด ขวดนม กล่องใส่อาหาร ถุงขนม เป็นต้น พลาสติกเป็นวัสดุสังเคราะห์ที่มีต้นทุนต่ำน้ำหนักเบา แข็งแรง คงทนต่อความร้อนได้ดี มีความยืดหยุ่นและเปลี่ยนรูปได้หลากหลาย จากข้อมูลกรมควบคุมมลพิษ ปี

^{๒๓} แผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัดสะอาด” ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๓, หน้า ๓-๒๒.

๒๕๖๑^{๒๔} พบว่า ประเทศไทยมีขยะพลาสติกมากเป็นอันดับ ๕ ของโลก คิดเป็น ๒ ล้านตันของปริมาณขยะทั้งหมด เฉลี่ยได้ว่าแต่ละคนสร้างขยะ ๑ กิโลกรัม ๑ ซีด ต่อวัน เป็นถุงพลาสติก ๘-๑๐ ใบต่อวัน สามารถนำกลับเข้าสู่ระบบรีไซเคิล ๕๐๐,๐๐๐ ตัน เหลืออีก ๑.๕ ล้านตัน ที่ยังตกค้าง ซึ่งแหล่งกำเนิดขยะเหล่านี้ก็มาจากทั้งโรงงาน ร้านค้า ชุมชน และบ้าน ที่ถือเป็นแหล่งขยะที่ใกล้ตัวเรามากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นขยะพลาสติกที่มาจากของเหลือใช้ในห้องนอน ห้องน้ำ และห้องครัว

บทบาทหน้าที่และหน่วยงานดำเนินการ

๑. หน่วยงานกลาง ได้แก่ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงการคลัง กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงคมนาคม กระทรวงพลังงาน กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกรมประชาสัมพันธ์ เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนการดำเนินงานตาม Roadmap การจัดการขยะพลาสติก พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๗๓ และแผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะพลาสติก พ.ศ. ๒๕๖๓ - ๒๕๗๓ โดยสร้างความร่วมมือและประสานทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานในรูปแบบคณะทำงาน/คณะอนุกรรมการ ในการกำหนดรูปแบบกลไกในการบริหารจัดการตั้งแต่ขั้นตอนการผลิต การบริโภค และการจัดการปลายทาง การติดตามตรวจสอบ และทบทวนแผนงาน

๒. หน่วยงานระดับพื้นที่ ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานสำคัญในการดำเนินการขับเคลื่อนและประสานดำเนินงานในการจัดการขยะพลาสติกในระดับจังหวัด และรวบรวมข้อมูลและรายงานผลการดำเนินงานของจังหวัดมายังหน่วยงานกลาง

๓. ผู้ผลิต/ผู้จำหน่าย/ผู้ประกอบการธุรกิจ เพื่อให้สอดคล้องกับ Roadmap การจัดการขยะพลาสติก พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๗๓ และแผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะพลาสติก พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๗๓ สถาบันพลาสติก/กลุ่มอุตสาหกรรมพลาสติก/สมาคมอุตสาหกรรมไทย/ สภาอุตสาหกรรมพลาสติก / ผู้ผลิต/ ผู้จำหน่าย / ผู้ประกอบการธุรกิจ/ ผู้ให้บริการ ด้านเทคนิค/ธุรกิจแก่คณะอนุกรรมการ/ คณะทำงาน ในลักษณะมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และผู้ผลิต มีระบบ Eco for Environment

๔. องค์กรพัฒนาเอกชน เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจมาตรการ/แนวทางการจัดการขยะพลาสติกให้กับภาคประชาชน เพื่อสร้างการยอมรับและการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

^{๒๔} กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, การจัดการขยะพลาสติก พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๗๓.

๕ ผู้บริโภค/ประชาชน เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จในการดำเนินงานตาม Roadmap การจัดการขยะพลาสติก พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๗๓ และแผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะพลาสติก พ.ศ.๒๕๖๑ - ๒๕๗๓ เนื่องจากต้องอาศัยความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภคและประชาชน เพื่อลด เลิกใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว (Single-use Plastic) ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและไม่มีการนำกลับมารีไซเคิล ^{๒๕}

๒.๓. แนวคิดชุมชนสร้างสรรค์

ชุมชนสร้างสรรค์นั้น เป็นกระบวนการที่ดึงคนในสังคมให้มีส่วนในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนที่สร้างสรรค์ ซึ่งการที่จะสร้างหรือพัฒนาชุมชนให้เกิดความสร้างสรรค์ หรือเป็นการพัฒนาที่ทำให้เป็นสิ่งใหม่นั้น จำเป็นต้องมีความเชื่อมโยงและมีรากฐานมาจากกระบวนการการพัฒนาชุมชนมาก่อนเพื่อที่จะนำไปสู่การเป้าหมายตามที่คาดหวังได้ เหตุที่ต้องมีการใช้กระบวนการพัฒนาชุมชนนั้นเนื่องจากการพัฒนาชุมชนมีปรัชญา แนวความคิด หลักการและวิธีการปฏิบัติที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานดั้งเดิม คือเป็นกระบวนการให้การศึกษาแก่ประชาชนเพื่อพัฒนาความรู้ ความคิดให้มีศักยภาพ และสามารถพึ่งตนเองได้หรือช่วยตนเองได้ในทุกด้าน จึงเป็นการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ ให้ครบถ้วนถึงความพร้อมในทุกด้าน เพื่อที่จะสามารถจัดการกับปัญหาและความต้องการต่างๆ ของตนเองได้ การดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชนเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน และต้องการผู้ปฏิบัติงานที่มี สมรรถภาพ เป็นผู้ประกอบไปด้วยองค์ความรู้ทั้งในด้านศาสตร์และศิลป์ เพื่อทำงานร่วมกันกับ ประชาชน และชุมชนในการที่นำไปสู่เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชน นั่นคือ การที่คนในชุมชน มีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน โดยมีนักวิชาการได้ให้ ความหมาย หลักการของการพัฒนาชุมชน^{๒๖} ดังนี้

---

^{๒๕} กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, การจัดการพลาสติก พ.ศ.๒๕๖๑ - ๒๕๗๓

^{๒๖} ญัฐรุจ ทรัพย์อุปถัมภ์, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, เอกสารประกอบการสอนสาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, (ฉะเชิงเทรา, ๒๕๕๘), หน้า ๑๑๙.

๒.๓.๑ ความหมายการพัฒนาชุมชน

โกวิทย์ พวงงาม^{๒๓} ได้ประมวลความหมายของการพัฒนาชุมชนที่เป็นเรื่องของกระบวนการ โดยสรุปว่า เป็นการเปลี่ยนแปลง การสร้างสรรค์ปรับปรุงอย่างมีกระบวนการ (Process) และเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีโครงสร้างและแบบแผน (Planned and Structured Change) หรือ มีการกำหนดทิศทาง เป้าหมายที่แน่นอน (Ultimate Goal) ที่อาจเป็นไปได้ทั้งการกระทำของภาครัฐ และภาคเอกชน หรือเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับเอกชน ทั้งนี้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ให้ดีขึ้น เช่น เศรษฐกิจ การศึกษาเรียนรู้ สุขภาพอนามัย วัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้มีความสามารถที่จะพึ่งตนเองได้ ในขณะที่เดียวกันยังอาจหมายถึงการเรียนรู้และการอ้างไว้ซึ่งทุนทางสังคม (Social Capital) ที่ชุมชนมีมาตั้งแต่เดิม คือ ภูมิปัญญา ระบบนิเวศ ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี ขนบธรรมเนียม ขาดิพันธุ์ ศาสนาและภาษา ด้าน ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์^{๒๔} ได้ให้ความหมายที่สอดคล้องกับ โกวิทย์ พวงงามในเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งหมายถึงชีวิตของบุคคลที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเหมาะสม ไม่เป็นภาระและไม่ก่อให้เกิดปัญหาให้แก่สังคม เป็นชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสามารถดำเนินชีวิตที่ชอบธรรม สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ค่านิยมของสังคม สามารถแก้ไขปัญหา ตลอดจนการแสวงหาสิ่งที่ตนปรารถนาให้ได้มาอย่างถูกต้อง ภายใต้อำนาจ และทรัพยากรที่มีอยู่ โดยมีจุดเน้นของคุณภาพชีวิตเป็น ๓ ประเด็น ได้แก่

๑. ทางด้านร่างกาย คือ บุคคลต้องมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ เป็นผลจากการได้รับการตอบสนองทางด้านปัจจัยความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่พอเหมาะ
๒. ทางด้านจิตใจ คือ จะต้องมีความพอใจที่สมบูรณ์ร่าเริงแจ่มใส ไม่วิตกกังวล รู้สึกพอใจในชีวิตของตน ครอบครัว และสังคมในสภาพแวดล้อมที่ดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
๓. ด้านสังคม คือ บุคคลที่สามารถดำรงชีวิตภายใต้บรรทัดฐาน และค่านิยมทางสังคมในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมได้อย่างปกติสุข

^{๒๓} โกวิทย์ พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสารจำกัด, ๒๕๖๒), หน้า ๑๔๒.

^{๒๔} ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, ชุมชนและการพัฒนาชุมชน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <http://www.human.cmu.ac.th/home/hc/ebook/๐๐๖๑๐๓/lesson๑๐/๐๒.htm>, [๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๓]

การมองเรื่องการพัฒนาชุมชนที่มีความหมายที่สั่นไหวไปตามพลวัตของสังคม โดยเฉพาะการถูกใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนโครงการและกิจกรรมการพัฒนา ดังที่อุทัย ปริญญาสุทธิพันธ์^{๒๙} ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนว่า การพัฒนาชุมชนถูกใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนโครงการและกิจกรรมการพัฒนา ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอย่างต่อเนื่องยาวนาน ในด้านหนึ่งแม้ว่าจะก่อให้เกิดให้ผลดีที่เห็นเป็นรูปธรรมได้ในช่วงแรกๆ แต่ในอีกด้านหนึ่งก็คาดไม่ถึงว่าได้สร้างความเสียหายให้กับชุมชนท้องถิ่นที่ไม่มีความเข้มแข็ง ไม่สามารถพึ่งตนเองได้อย่างร้ายแรง จนเป็นเหตุให้ต้องมีการทบทวนทิศทางหรือรูปแบบที่ใช้ในการพัฒนา เพื่อให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ดังนั้นการพัฒนาชุมชนจึงมีความหมายที่มีลักษณะไม่ตายตัว หากแต่มีพลวัตตามเงื่อนไขต่างๆ ของสังคมในแต่ละยุคสมัยนั้น กลับเป็นประโยชน์ที่เอื้อให้เกิดการบรรลุจุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชนอย่างดี

สนธยา พลศรี, ฌรัชชอร์ ศรีทอง, กรมการพัฒนาชุมชน และนักวิชาการทางฝั่งตะวันตก Irwin T. Sander ได้กล่าวถึงการพัฒนาชุมชน ที่เป็นเรื่องที่เน้นเรื่องของกระบวนการ (process) การทำกิจกรรม และการเน้นการมีส่วนร่วม การพัฒนาในรูปแบบโครงการ (Program) คล้ายกัน โดยสนธยา พลศรี^{๓๐} ให้ความหมายว่าเป็นกระบวนการพัฒนาคนและกลุ่ม คนในชุมชน ให้มีศักยภาพเพียงพอและร่วมมือกัน ปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชน ตามแผนและโครงการที่กำหนดไว้ ทั้งการใช้พลังของชุมชนและการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน การกำหนดความหมายของคำว่า การพัฒนาชุมชนนั้นมี ๒ แนวทาง คือแนวทางแรก เป็นการ นำคำว่า “การพัฒนา” กับคำว่า “ชุมชน” มารวมกันแล้วกำหนดความหมายขึ้นใหม่ แนวทางที่สอง ถือว่า การพัฒนาชุมชนเป็นคำเดียวกัน มีความหมายเฉพาะตัวเอง (ซึ่งมีความหมายไม่แตกต่างกัน) เกี่ยวกับความหมายของการพัฒนาชุมชนนี้ มีผู้คนจำนวนมากมีความเข้าใจว่า มีความหมาย เช่นเดียวกับคำว่า “การพัฒนา” และนำมาใช้แทนกันอยู่เสมอซึ่งไม่เป็นการถูกต้อง เพราะการพัฒนา ชุมชนเป็นคำที่มีความหมายเฉพาะในตัวเองและมุ่งเน้นการพัฒนาคนในชุมชนด้วยวิธีการพัฒนาชุมชน เป็นสำคัญ ส่วนคำว่า “การพัฒนา” เป็นคำกลางๆ ที่ใช้กันทั่วไปและใช้ประกอบกับคำอื่น โดยไม่มุ่งเน้นที่ตัวคนในชุมชนเท่านั้น เช่น การพัฒนาเทคโนโลยี การพัฒนาชนบท การพัฒนาเศรษฐกิจ การ พัฒนาคมนาคมสื่อสาร เป็นต้น ซึ่งการพัฒนาชุมชนแตกต่างกับการพัฒนาเหล่านี้อย่างชัดเจน การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการที่สามารถนำไปช่วยในการดำเนินงานพัฒนาด้านอื่นๆ ให้ประสบ

^{๒๙} อุทัย ปริญญาสุทธิพันธ์, *การพัฒนาชุมชน*, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๑๔๙.

^{๓๐} สนธยา พลศรี, *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๔๙.

ความสำเร็จ ได้อีกด้วย ทั้งนี้เพราะว่า การพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาคนให้มีความพร้อมที่จะรองรับกิจกรรมการ พัฒนาเหล่านั้นได้นั่นเอง

การพัฒนาชุมชน^{๓๑} คือ กระบวนการ (process) ที่มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องในชุมชน จำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการส่งเสริมให้ประชาชน ซึ่งเป็นสมาชิกของชุมชนนั้นๆ มีความรู้ ความ เข้าใจ เกิดความตระหนักรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองในฐานะที่เป็นผู้มีบทบาทสำคัญองค์การพัฒนา ชุมชนของตนเอง โดยการเข้าไปมีส่วนร่วม (participation) ให้ครบทุกขั้นตอน ได้แก่ การร่วมให้ ข้อมูล ร่วมคิด ร่วม แสดงความคิดเห็น ร่วมกำหนดแผนงาน โครงการและกิจกรรมในการพัฒนาชุมชน การลงมือปฏิบัติ กิจกรรมในชุมชน ร่วมติดตามประเมินผลกิจกรรม และรวมสรุปทเรียนที่ได้ร่วมกัน ทำกิจกรรม เพื่อ ปรับปรุงข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น แนะนำสิ่งที่ดีไปปรับใช้ในการดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ ต่อไป ประเด็นหลัก คือ ประชาชนในชุมชนนั้นต้องมีอำนาจในการตัดสินใจอย่างเป็นอิสระในทุก ๑๐ ขั้นตอนของการทำกิจกรรม เพื่อก่อให้เกิดความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของชุมชน (sense of belonging) ชุมชนของตนเอง

กรมการพัฒนาชุมชน มองว่าการพัฒนาชุมชน^{๓๒} คือ การทำงานกับประชาชนมิใช่ทำให้ ประชาชน เพราะฉะนั้น กิจกรรมใดๆ ที่จะดำเนินงานในชุมชนนั้นจะต้องเป็นกิจกรรมที่มาจาก การริเริ่ม ของประชาชน ประชาชนเป็นเจ้าของบทบาทของผู้ปฏิบัติงานพัฒนานั้นเป็นผู้กระตุ้น ชี้นำ ให้ประชาชน เกิดความคิดริเริ่มในการแก้ไขปัญหาหรือหาทางสนองความต้องการของตนแล้วร่วมกันทำงานตามที่คิดขึ้น มาแล้วนั้น การเข้าไปทำงานกับประชาชนในลักษณะนี้ ผู้ปฏิบัติงานพัฒนาจะต้องเป็นผู้ที่สามารถปรับตัว เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ กระทำตนให้เป็นที่เชื่อถือของประชาชนในชุมชนและต้องทำงานอย่างมีหลัก งาน จึงจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

---

^{๓๑} ณรัชชอร์ ศรีทอง, กระบวนการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๘), หน้า

^{๓๒} กรมการพัฒนาชุมชน, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา https://www.baanjomjut.com/library_๓/theories_and_principles_of_community_development/๐๑.html , [๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๓].

ด้านแนวคิดการพัฒนาชุมชนของนักวิชาการทางฝั่งตะวันตก Irwin T. Sander อ้างถึงใน วร วุฒิ โรมรัตน์พันธ์^{๓๓} ได้อธิบายความหมายของการพัฒนาชุมชน ในแง่มุมต่างๆ ซึ่งประกอบด้วย ประเด็นย่อยต่อไปนี้

-การพัฒนาชุมชนในรูปของกระบวนการ (Movement) เป็นการมองที่มุ่งไปสู่การปฏิรูปหรือเปลี่ยนแปลงในทางความคิด หมายความว่า มุ่งที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิด อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางด้านการกระทำ โดยการเสียดสีของผู้ที่นิยมในความคิดนี้ที่หวังจะให้เกิดความเจริญก้าวหน้าขึ้นในชุมชนของตน เมื่อแนวความคิดนี้เกิด ก็จะมีผู้วิพากษ์ในสาขานี้เกิดขึ้น

-การพัฒนาในรูปโครงการ (Program) คือ การมองไปที่กิจกรรม การพัฒนาชุมชนจะออกมาในรูปกิจกรรมต่าง ๆ ถ้ากิจกรรมสำเร็จก็ถือว่าเป็นการพัฒนาชุมชนแล้ว เช่น โครงการสาธารณสุข โครงการพัฒนาการเกษตร

- การพัฒนาชุมชนในรูปของวิธีการ (Method) คือ มุ่งไปที่เป้าหมายว่าต้องการอะไร แล้วนำเอาการพัฒนาชุมชนไปใช้เพื่อบรรลุเป้าหมายนั้น

นักวิชาการทางฝั่งตะวันตก ในยุคเก่า T.R Batten และ Dunham^{๓๔} ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนว่า เป็นขบวนการที่คนในชุมชนเล็กๆ ได้ร่วมกันปรึกษาหารือถึงความต้องการร่วมกัน วางแผนและลงมือปฏิบัติร่วมกันจนเป็นที่พอใจและสนองความต้องการของคนในชุมชน การร่วมดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้ชุมชนมีความเป็นปึกแผ่น และดำเนินการไปในแนวทางที่ตนต้องการ การทำงานในขั้นแรกต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของประชาชนในชุมชนนั้นๆ โดยช่วยตัวเองและร่วมมือกันดำเนินงาน แต่มักจะได้รับความช่วยเหลือด้านวิชาการจากหน่วยราชการหรือองค์กรเอกชนอื่นๆ

สรุปได้ว่าการพัฒนาชุมชนจึงเป็นกระบวนการในการทำงานกับชุมชนอย่างหนึ่ง คือ มุ่งที่จะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงจากภายในตัวบุคคลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เศรษฐกิจ ทั้งด้านการศึกษาเรียนรู้ สุขภาพอนามัย วัฒนธรรม โดยเน้นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ผ่านวิธีการในรูปแบบ ทั้งโครงการ หรือกิจกรรม และสร้างการทำงานร่วมกันไม่ว่าจะเป็นชุมชน ภาครัฐ หรือเอกชนโดยไม่มีช่องว่าง

---

^{๓๓} วรวุฒิ โรมรัตน์พันธ์, **ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๒๑๕-๒๑๖

^{๓๔} T.R Batten, **Communities and Their Development**, (London: Oxford University Press, 1957), P.3

ระหว่างวัย เพศ หรืออาชีพ เป็นต้น เพื่อนำพาไปสู่เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชน นั่นคือ ชุมชนเกิดความพัฒนาเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม นอกจากนี้ยังเป็นการธำรงไว้ซึ่งทุนทางสังคม (Social Capital) ที่ชุมชนมีมาตั้งแต่เดิม โดยเฉพาะความสำนึกในปัญหาต่างๆ หรือเมื่อเกิดความไม่พอใจอะไรขึ้นมา ก็จะเริ่มคิดค้นหาทางออกให้แก่ปัญหานั้นโดยร่วมกันตัดสินใจ จนกระทั่งถึงขั้นลงมือกระทำการตามที่ได้ร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจไว้ตอนต้น และจากการให้ความหมายของนักวิชาการทั้งฝั่งไทยและฝั่งตะวันตกนั้น จะเห็นได้ว่าการให้ความหมายของการพัฒนานั้น มีส่วนที่คล้ายคลึงกันคือ การพัฒนาชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลงและเรื่องของกระบวนการ การพัฒนาคุณภาพชีวิตแม้กระทั่งนักวิชาการทางฝั่งตะวันตก ในยุคเก่าๆ จากการตีความแล้วก็คือการสร้างกระบวนการเช่นกัน

๒.๓.๒ ปรัชญาของการพัฒนาชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน^{๓๔} อ้างถึงใน ธรรมนูญ ทรัพย์อุปถัมภ์ ได้กล่าวสรุป ปรัชญางานพัฒนาชุมชน มีความเชื่อว่า

๑. มนุษย์ทุกคนมีเกียรติและศักดิ์ศรีในความเป็นคน
๒. มนุษย์ทุกคนมีความสามารถ หรือมีศักยภาพ
๓. ความสามารถของมนุษย์สามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาส ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าปรัชญาของการพัฒนาชุมชนนั้น

ประการแรก ตั้งอยู่บนพื้นฐานอันมั่นคงแห่งความศรัทธาในตัวตนว่าเป็นทรัพยากรที่มีความหมายและมีความสำคัญที่สุด

ประการที่สอง การพัฒนาชุมชน ก็คือความศรัทธาในเรื่องความยุติธรรมของสังคม (Social Justice) การมุ่งขจัดความขัดแย้งและความเหลื่อมล้ำต่ำสูงที่เห็นได้ในหมู่มวลชนนั้นเป็นเรื่องที่อารยะสังคมพึงยึดมั่น

ประการที่สาม ความไม่รู้ ความต้อติงและการใช้กำลังบีบบังคับเป็นอุปสรรคที่สำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของการพัฒนา และความเจริญรุดหน้าจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยวิธีการให้การศึกษาเท่านั้น การให้การศึกษาและให้โอกาสจะช่วยดึงพลังซ่อนเร้นในตัวคนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และการพัฒนาจะมีประสิทธิภาพได้ก็จะต้องยึดหลักการทำงานรวมกลุ่ม เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มจะช่วยให้คนเจริญเติบโตโดยเร็วที่สุด

^{๓๔} อ้างแล้ว, ธรรมนูญ ทรัพย์อุปถัมภ์, ทัศนคติและหลักการพัฒนาชุมชน, หน้า ๑๒๔

ด้านยูวัฒน์ วุฒิเมธี อ้างถึงใน โกวิทย์ พวงงาม^{๓๖} กล่าวว่า ปรัชญาของการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย

๑. การพัฒนาชุมชนนั้นให้ความสำคัญ เชื่อมั่นในตัวบุคคลว่าเป็นทรัพยากร (Human Resources) ที่มีความสำคัญที่สุดในความสำเร็จของการดำเนินงานทั้งปวง และเชื่ออย่างแน่วแน่ว่ามนุษย์ทุกคนมีความสามารถที่จะพัฒนาตัวเองได้ตามขีดความสามารถทางกายภาพของตน หากโอกาสอำนวย และมีผู้คอยชี้แนะที่ถูกต้อง

๒. การพัฒนาชุมชนเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนปรารถนา ต้องการความยุติธรรมที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคม (Social Justice) ต้องการอยู่ในสังคมด้วยความสุขกาย สบายใจ (Social Satisfaction) และต้องการอยู่ร่วมในสังคมให้เป็นที่ยอมรับของสังคมด้วย (Social Acceptability)

ทงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำและคณะ อ้างถึงใน โกวิทย์ พวงงาม^{๓๗} ได้กล่าวถึงปรัชญาการพัฒนาชุมชน ไว้ว่าการพัฒนาชุมชนมีหลักปรัชญาอันเป็นมูลฐานสำคัญ ดังนี้

๑. มนุษย์ทุกคนมีพลังในเรื่องความคิดริเริ่ม และความเป็นผู้นำซ่อนเร้นอยู่ในตัว พลังเหล่านี้สามารถเจริญเติบโต และนำออกมาใช้ได้ ถ้าได้รับการพัฒนา

๒. บุคคลและคนถ้าหากมีโอกาสแล้ว ย่อมมีความสามารถที่จะเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงทัศนคติ ประพฤติปฏิบัติและพัฒนาขีดความสามารถให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงขึ้นได้

๓. บุคคลแต่ละคนย่อมมีความสำคัญและมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกัน จึงมีสิทธิอันพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรมอย่างบุคคลมีเกียรติในฐานะที่เป็นมนุษย์ปุถุชนผู้หนึ่ง

๔. บุคคลแต่ละคนย่อมมีสิทธิ และสามารถที่จะกำหนดวิถีการดำรงชีวิตของตนไปในทิศทางที่ตนต้องการ

๕. การพัฒนาพลังและขีดความสามารถของคนในชุมชนทุกด้าน เป็นสิ่งที่พึงปรารถนา และมีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนทุกคนและชุมชนโดยรวม

^{๓๖} อ้างแล้ว, โกวิทย์ พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, หน้า ๑๔๔.

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, โกวิทย์ พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, หน้า ๑๔๔.

สรุปได้ว่า ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนนั้นเป็นการให้ความสำคัญของศักยภาพหรือพลังความสามารถของมนุษย์ โดยมองว่าคนแต่ละคนมีความสามารถในการพัฒนาตนเองได้ถ้ามีโอกาส การพัฒนาทุกคนมีพลังในเรื่องความคิดริเริ่ม และความเป็นผู้นำซ่อนเร้นอยู่ในตัว พลังเหล่านี้สามารถเจริญเติบโต และนำออกมาใช้ได้ ถ้าได้รับการพัฒนา ชุมชนจึงต้องพัฒนาบุคคลให้มีความคิดและความสามารถในการอันดับแรก ให้บุคคลได้รับความยุติธรรม มีอิสรภาพ เสรีภาพและความเสมอภาคในการดำรงชีวิต

๒.๓.๓ หลักการพัฒนาชุมชน

หลักการพัฒนาชุมชนของกรมการพัฒนาชุมชน^{๓๘} มองว่าโดยทั่วไปแล้วผู้ปฏิบัติงานพัฒนาจะยึดหลักการพัฒนาชุมชนของกรมการพัฒนาชุมชน ๑๐ ประการ คือ

๑. ต้องพัฒนาชุมชนทุกๆ ด้านไปพร้อมกัน ถ้าพิจารณาอย่างกว้างๆ จะเห็นว่าสิ่งที่จะต้องทำการพัฒนาในชุมชนนั้นมีเพียง ๒ ประการ คือ ด้านวัตถุและจิตใจ ด้านวัตถุนั้น หมายถึง สภาพแวดล้อมที่เป็นวัตถุต่างๆ ด้าน เช่น ถนนหนทาง ที่อยู่อาศัย สถานศึกษา สถานรักษาพยาบาล ไฟฟ้า วิทย์ เป็นต้น เมื่อสภาพแวดล้อมทางวัตถุเจริญก้าวหน้าดีแล้ว ไม่ได้หมายความว่า สภาพจิตใจของประชาชนจะเจริญก้าวหน้าตามไปด้วยเสมอไป จึงจำเป็นต้องส่งเสริมสภาพจิตใจให้แปรเปลี่ยนไปในทิศทางที่ถูกต้องด้วย เช่น การให้การศึกษ ส่งเสริมอาชีพ ส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมพร้อมกันไปด้วย

๒. ยึดประชาชนเป็นหลักในการพัฒนา การทำงานกับประชาชนนั้นจะต้องคำนึงถึงปัญหาและความต้องการของประชาชนเป็นสำคัญ ประชาชนกำลังประสบปัญหาอะไร กำลังมีความต้องการอะไร อะไรเป็นปัญหารีบด่วน เป็นความต้องการรีบด่วนที่จะต้องรีบแก้ไข อะไรเป็นปัญหาความต้องการที่รองลงมา สิ่งเหล่านี้จะต้องคำนึงถึงตัวประชาชนเป็นที่ตั้ง การแก้ปัญหาจึงจะตรงจุดมิใช่แก้ปัญหาจากปัญหาและความต้องการของผู้ปฏิบัติงานพัฒนาเอง

๓. การดำเนินงานจะต้องค่อยเป็นค่อยไป จุดมุ่งหมายของการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ก็คือต้องการแปรเปลี่ยนทัศนคติของประชาชนในชุมชนและวัตถุไปพร้อม ๆ กัน ฉะนั้น การดำเนินงานตามกิจกรรมจึงไม่ควรเร่งรีบจนเกินไปจนประชาชนไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นอะไร การมุ่งผลงานตามกิจกรรมอย่างเดียว

^{๓๘} บ้านจอมยุทธ, ฤกษ์และหลักการพัฒนาชุมชน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา

https://www.baanjommyut.com/library_๓/theories_and_principles_of_community_development/๐๖_๒.html=การพัฒนาชุมชน%๒๐คือ%๒๐การ,ทำงานตามที่คิดขึ้น , [๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๓]

นั้นจะไม่ก่อให้เกิดผลการพัฒนาอย่างแท้จริง การดำเนินงานจึงต้องค่อยเป็นค่อยไป โดยเลือกทำในชุมชนที่พร้อมกว่าก่อน

๔. ต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมของชุมชนเป็นหลัก ขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมในท้องถิ่นมีลักษณะสนับสนุนการพัฒนาแล้ว จึงควรส่งเสริมให้วัฒนธรรม ประเพณีในท้องถิ่นให้ได้มีบทบาทในการพัฒนาให้มากยิ่งขึ้น สิ่งใดที่เป็นการขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมควรหลีกเลี่ยงหรือถ้าเห็นว่าประเพณีบางอย่างไม่ถูกไม่ควรก็ไม่ควรจะไปตำหนิติเตียนตรงๆ แต่ควรชี้แนะเสนอแนะให้ประชาชนเห็นว่าดีและไม่ดีอย่างไรด้วยเหตุผลแล้วช่วยกันหาทางปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น

๕. ต้องพยายามใช้ทรัพยากรในชุมชนให้มากที่สุด ผลงานพัฒนาชุมชนนั้น ควรจะเริ่มจากการนำเอาทรัพยากรในท้องถิ่นมาดัดแปลงใช้ให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุด โดยชี้แนะเสนอแนะให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน และนำเอาสิ่งเหล่านั้นมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือแปรรูปเป็นวัสดุเครื่องใช้ในครัวเรือนให้ได้ คำว่า ทรัพยากรในที่นี้ หมายถึง ทุกสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ตัวคน วัตถุ สถาบันทางสังคม และกลุ่มต่างๆ เป็นต้น

๖. ต้องยึดหลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจะเริ่มด้วยการประชุมปรึกษาหารือกัน ร่วมกันคิดว่าจะทำอะไร เมื่อตกลงกันแล้วก็จะร่วมกันทำโดยมอบหมายงานให้แก่คนได้รับผิดชอบร่วมกัน งานจะมาจากเบื้องล่าง คือ ตัวประชาชนในชุมชนเอง ไม่ได้มาจากถูกสั่งให้กระทำ ในการเข้าไปแก้ปัญหาของประชาชนนั้น ผู้ปฏิบัติงานพัฒนาจะไม่ใช้วิธีออกคำสั่งแต่จะให้การศึกษา ชักชวน ชี้แนะให้ประชาชนได้เห็นปัญหา และร่วมกันหาทางแก้ไขโดยความสมัครใจ

๗. ต้องใช้หลักการประสานงาน งานพัฒนาชุมชนจะประสบผลสำเร็จมากน้อยแค่ไหนอยู่ที่การประสานงาน เพราะงานพัฒนาชุมชนนั้นมีชิ้นงานของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งโดยเฉพาะ เป็นงานที่จะต้องร่วมกันรับผิดชอบทุกหน่วยงานและผู้ปฏิบัติงานพัฒนามีเชื่อว่าจะเป็นผู้เชี่ยวชาญทุก ๆ ด้าน จึงต้องอาศัยการประสานงานเป็นหลักในการดำเนินงาน

๘. เริ่มต้นทำงานกับกลุ่มผู้นำก่อน ผู้นำในท้องถิ่นเป็นผู้ที่ประชาชนในชุมชนให้ความเคารพ เชื่อถือ จะพูดจาทำอะไร ประชาชนส่วนใหญ่จะยอมรับและคล้อยตาม การจะกระทำกิจกรรมพัฒนาในชุมชนหากผู้นำเห็นชอบด้วย ปัญหาการขัดแย้งและการให้ความร่วมมือก็จะน้อยลงหรือหมดไป

๙. การดำเนินงานต้องให้สอดคล้องกับนโยบายของชาติ การจัดทำแผนงานหรือกิจกรรมใดๆ จะต้องให้เป็นไปตามแผนพัฒนาระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเสมอ

๑๐. ปลุกฝังความเชื่อมั่นในตนเองให้กับประชาชน ความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นพลังสำคัญที่จะช่วยให้การทำงานสำเร็จลงได้ แม้งานนั้นจะยากลำบากเพียงใดก็ตาม หากมีความมั่นใจและเชื่อในพลังงานที่ตนมีอยู่แล้ว การดำเนินงานก็จะสำเร็จลงได้โดยไม่ยากนัก

หลักการพัฒนาชุมชนที่ วรุฒิ โรมรัตน์พันธ์^{๓๙} ได้ให้เสนอและอธิบายไว้ แบ่งเป็นประเด็นดังต่อไปนี้

ประเด็นแรก งานพัฒนาชุมชนมีจุดมุ่งหมาย มุ่งพัฒนาศักยภาพของคนโดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีที่เท่าเทียมกันของคน

ประเด็นที่สอง งานพัฒนาชุมชนมีแนวทางในการทำงานโดยมุ่งที่จะร่วมทำกับชาวบ้านมากกว่าทำให้ชาวบ้าน

ประเด็นที่สาม งานพัฒนาชุมชนมุ่งไปที่กระบวนการทำงานที่ต่อเนื่องและมีความมั่นคงถาวร

ประเด็นที่สี่ งานพัฒนาชุมชนไม่มีสูตรสำเร็จ ถึงแม้ว่าจะมีปรัชญา หลักการ และวิธีการที่ชัดเจนก็ตาม แต่แนวทางและรายละเอียดของการปฏิบัติย่อมขึ้นอยู่กับสภาพการณ์และข้อเท็จจริงของพื้นที่เป็นหลัก

স্যันต์ ไพรชาญจิตร^{๔๐} ได้ให้ความหมายในหลักการพัฒนาชุมชนว่า เป็นมรรควิธีหนึ่ง (A Means) ในหลายมรรควิธีที่ใช้ในกระบวนการพัฒนาคนและการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีหลักที่สำคัญ ได้แก่ หลักสมดุลและองค์รวม (Balance & holistic approach) หลักพหุรักร์ การยอมรับและรักษาความแตกต่างหลากหลาย (Multiplism approach) หลักการกระจายอำนาจ หลักการเรียนรู้ หลักการมีส่วนร่วม (Participation enhancement) หลักการพึ่งตนเอง หลักประชาธิปไตย หลักความสอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ต้องยอมรับว่าท้องถิ่นและชุมชนท้องถิ่นมีคุณลักษณะที่แตกต่างกันออกไป หลักอนิจจัง การไม่ยึดตายตัว (Dynamic approach) ต้องให้ความสำคัญกับความไม่แน่นอนและการเปลี่ยนแปลงที่เป็นอนิจลักษณะ การทำงานควรจะเป็นในลักษณะ คิดไปทำไป มีความยืดหยุ่น ไม่ยึดติดกับแผนงานมาก

^{๓๙} วรุฒิ โรมรัตน์พันธ์, *ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน*, (กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๒๑๙.

^{๔๐} สยันต์ ไพรชาญจิตร, *๑๐ ปี โบราณคดีชุมชน*, (กรุงเทพฯ, ๒๕๕๐), หน้า ๔๙-๕๑.

เกินไป ซึ่งในหลักการพัฒนาชุมชนนั้นจะต้องมีกระบวนการ (Means) และ เป้าหมาย(Ends) จึงจะทำให้การพัฒนาเป็นไปในทางที่สำเร็จ

ส่วนทางด้าน ปารีชาติ วลัยเสถียร^{๔๑} อธิบายถึงหลักการพัฒนาชุมชนไว้ดังต่อไปนี้

๑. หลักการมีส่วนร่วม เสริมสร้างและส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในทุกขั้นตอนของการทำงาน

๒. หลักความสมดุลของการพัฒนา การพัฒนาชุมชนควรคำนึงถึงความสมดุลของการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองและสิ่งแวดล้อม ในลักษณะของ Holistic Approach เพราะเป็นที่ประจักษ์ชัดว่าการพัฒนาทั้งสามประการมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด การจะเน้นด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไปเพียงใดนั้น ย่อมได้รับการกำหนดโดยลักษณะและความเข้มข้นของปัญหาที่แต่ละชุมชนเผชิญอยู่เป็นสำคัญ ทั้งนี้ต้องให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้เสียเปรียบและกลุ่มคนยากจนในชุมชนที่จะพัฒนาตนเองให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเท่าเทียมกับสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน

๓. หลักการพึ่งตนเอง ประชาชนจะต้องมีอิสระในการคิด ตัดสินใจและลงมือปฏิบัติโดยใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาภายในชุมชนให้ได้มากที่สุด ซึ่งหากมีโอกาสได้เรียนรู้และปฏิบัติมากขึ้นก็จะเพิ่มความเชื่อมั่นและความรู้สึกรักที่จะพึ่งตนเองให้สูงขึ้น ทักษะแบบผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง โดยประชาชนเป็นฝ่ายรับและถูกกำหนดฝ่ายเดียวก็จะหายไป จะเกิดการเปลี่ยนแปลงในท่าทีของประชาชนจากเพิกเฉยไม่สนใจใยดีหรือไม่กล้าที่จะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องราวต่างๆ ของตนและชุมชนก็จะเข้าร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาที่มีผลต่อการดำรงชีวิต การติดต่อสัมพันธ์กับระบบอื่น ๆ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นนั้นก็จะสามารถสร้างให้เกิดความสัมพันธ์บนพื้นฐานของความเสมอภาคมีอำนาจต่อรอง และมีสิทธิมีเสียงมากขึ้น ซึ่งจะนำชุมชนไปสู่การพัฒนาที่มีความยั่งยืนได้ (Sustainable Development)

๔. หลักความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งนี้แต่ละท้องถิ่นย่อมจะมีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นของตนเอง การดำเนินงานพัฒนาชุมชนควรจะได้มีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมที่ยังมีหน้าที่ (Function) ที่ตั้งามต่อชีวิตชุมชน

ไพศาล สรรสรวิสุทธิ์^{๔๒} ได้กล่าวถึง หลักการ วิธีการและกระบวนการพัฒนาชุมชน ดังนี้

๑. ทุกคนในชุมชนต้องให้ความร่วมมือให้เกิดประโยชน์ได้มากที่สุดในการสร้างความเจริญให้ท้องถิ่นนั้นดีขึ้น

^{๔๑} ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว, ๒๕๕๒), หน้า ๗๕-๗๖.

^{๔๒} ไพศาล สรรสรวิสุทธิ์, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: รัฐศาสตร์สาส์น, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑-๑๔.

๒. ทุกคนในชุมชนควรจะได้รับ การส่งเสริมให้ได้เข้าร่วมในการปฏิบัติงานตามแผนการปฏิบัติ ต่างๆ ตามโครงการพัฒนาชุมชน

๓. จะต้องเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นของตนโดยเสรี เพื่อจะได้รับความคิดเห็น ต่าง ๆ ตลอดจนความต้องการของผู้คนในท้องถิ่น

๔. ผู้นำชุมชนควรที่จะได้รับการเปลี่ยนตัวกันบ้างตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปและจะต้องมี การเตรียมบุคคลที่จะทำหน้าที่เป็นผู้นำชุมชนไว้หลายๆ คน

๕. พึงให้การศึกษาแก่คนในชุมชนอยู่เสมอเพื่อให้ทันต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป

๖. หากจะต้องมีการจัดตั้งหน่วยงานหรือองค์การนั้น จะต้องสามารถทำหน้าที่ได้อย่างดี ไม่ใช่ ว่าจัดตั้งหน่วยงานนั้นขึ้นเพื่อแสดงผลของการพัฒนาชุมชน

๗. การปฏิบัติตามแผนการปฏิบัติต่างๆ ควรให้เป็นไปตามหลักประชาธิปไตย เพื่อให้ผู้คนใน ท้องถิ่นได้รับรู้และเข้าใจวิธีการต่างๆ ของระบบนี้ได้ถูกต้อง

จากหลักการพัฒนาชุมชนที่กล่าวมานั้น หลักการที่นักวิชาการหลายท่านมีความเห็น สอดคล้องกัน ซึ่งหลักการที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชน ทำให้สรุปได้ว่าการพัฒนาควร จะประกอบด้วยหลักการดังนี้ หลักการนิยามความต้องการ หลักการมีส่วนร่วม หลักการเสริมพลัง การ พัฒนาแบบผสมผสาน หลักการประสานความร่วมมือ หลักความเป็นอิสระจากภาครัฐ หลักการพึ่งตนเอง หลักความสมดุลของการพัฒนา ตามแนวคิดแบบองค์รวม อธิบายถึงการนำหลักการไปสู่การสร้างชุมชน สร้างสรรค์ ตามความหมายในเรื่องการพัฒนาและหลักการพัฒนาชุมชนเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การ ทำงานร่วมกันกับภาครัฐและเอกชน การใช้ศาสตร์และศิลป์ ความสามารถ การให้โอกาสคนทุกระดับเข้า มาร่วมกันพัฒนา ให้เกิดสิ่งใหม่ๆ ขึ้น นอกเหนือจากการนิยามการพัฒนาชุมชน ที่เป็นแค่เรื่องการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม เท่านั้น ช่วยให้เกิดชุมชนสร้างสรรค์ สิ่งใหม่ๆ เช่น การพัฒนาชุมชนเปลี่ยนแปลงชุมชน โดยการใช้ศิลปะเข้ามาเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการหรือการขับเคลื่อนชุมชนต่อไป โดยจะกล่าวถึง ในเรื่องชุมชนสร้างสรรค์ดังหัวข้อต่อไป

นอกจากนี้งานพัฒนาชุมชนเป็นงานที่ไม่มีสูตรสำเร็จตายตัว ถึงแม้ว่าจะมีแนวคิด ปรัชญา หลักการและวิธีการ ที่ชัดเจน แต่แนวทางและรายละเอียดของการดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชน ย่อมขึ้นอยู่กับ สถานการณ์ โอกาสและข้อเท็จจริงของชุมชนเป็นหลัก ซึ่งในการปฏิบัติงานด้านการพัฒนา ชุมชนนั้นมี เป้าหมายสูงสุด คือการพัฒนาคนให้มีความสุขและเพื่อก่อให้เกิดเป็นชุมชนที่เข้มแข็งสามารถ จัดการตนเองได้ นำไปสู่การสร้างควมสามัคคีแก่ประเทศชาติต่อไป

๒.๓.๔ ความหมายชุมชนสร้างสรรค์

ความหมายชุมชนสร้างสรรค์ มีการให้ความหมายในมิติต่างๆ ดังต่อไปนี้

ชุมชนหรือเมืองสร้างสรรค์นั้น คือแนวคิดที่เติบโตขึ้น โดยการขับเคลื่อนจากทั้งเศรษฐกิจและวัฒนธรรม แต่แนวคิดต่างๆ จะเติบโตได้ก็ต้องเป็นแนวคิดที่แข่งขันได้ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติ รวมทั้งความแตกต่างและหลากหลายก็กระตุ้นให้เกิดความเป็นต้นแบบและความแปลกใหม่ ในอดีตขบวนการนี้เข้มข้นมากในพื้นที่เมืองใหญ่ โดยเฉพาะเมืองหลวงของประเทศและของภูมิภาค ด้วยความหลากหลายของศิลปะและหัตถกรรม ตลอดจนกลไกสำหรับการแลกเปลี่ยนความคิด ความคิดสร้างสรรค์ และเมืองถูกสร้างมาเพื่อเสริมซึ่งกันและกัน แต่กระบวนกรดังกล่าวไม่ได้เป็นเส้นตรง และขึ้นอยู่กับระบบที่ซับซ้อนมีปฏิสัมพันธ์กัน และขัดแย้งกันในบางครั้ง เมืองมักจะเกี่ยวข้องอย่างสูงกับ “กลไก” สำหรับจัดการความหลากหลาย, ความเปลี่ยนแปลง, และความแตกต่างในการเติบโตของความรู้ และความคิด ความขัดแย้ง และความแตกต่างขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง และนวัตกรรม เมืองสร้างสรรค์ คือ ที่ซึ่งกลุ่มย่อยของกลุ่มย่อย (Clusters of clusters) เกิดขึ้นเพื่อสามารถจัดการตนเองในเรื่องความซับซ้อน การเติบโต และความละเอียดลออของความรู้^{๔๓} ในขณะเดียวกันแนวคิดชุมชนสร้างสรรค์ก็ได้เกิดขึ้นหลังจากประเทศที่เป็นผู้นำทางเศรษฐกิจโลกประสบปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจจากการพัฒนาประเทศโดยเน้นเศรษฐกิจฐานความรู้จึงหันมาใช้แนวทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ดังที่ ริชาร์ด ฟลอริดา (Richard Florida, ๒๐๐๔a: xix)^{๔๔} เสนอว่า นวัตกรรม (Innovation) อันเกิดจากความคิดสร้างสรรค์นั้น

---

^{๔๓} Mr. John Hartley นำเสนอเรื่อง Creative Cities: clash and complexity เมืองและชุมชนสร้างสรรค์ – เมืองและชุมชนสร้างสรรค์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.etatjournal.com/mobile/index.php/menu-read-tat/menu-๒๐๑๑/menu-๒๐๑๑-apr-jun/๙๔-๒๒๕๕๕-city-community-create?showall=&start=๒> [๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๓].

^{๔๔} Florida, Richard. “The Rise of the Creative Class : Why cities without gays and rock bands are losing the economic development raceMay, 2002. Accessed 31 December 2009, Available from <http://www.washingtonmonthly.com/features/๒๐๐๑/๐๒๐๕.florida.html>

จะกลายเป็นปัจจัยสำคัญในการนำความเจริญมาสู่ประเทศ และ ความสำคัญนั้นเกิดจากคนมากที่สุด และเป็นผู้ให้นิยามคำว่า “ชนชั้นสร้างสรรค์” (Creative Class) ว่าเป็นบุคคลในอาชีพที่ต้องใช้ความคิดในการสร้างสรรค์ เพื่อออกแบบสินค้าและบริการ ซึ่งได้แก่ นักวิทยาศาสตร์ วิศวกร สถาปนิก นักกฎหมาย โปรแกรมเมอร์ ศิลปิน และนักออกแบบ เป็นต้น และกล่าววากลุ่มชนชั้นสร้างสรรค์เหล่านี้เองเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ

ดังนั้นประเด็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความสร้างสรรค์ในระดับชุมชน จึงกลายเป็นเรื่องสำคัญในระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ของโลก ความตระหนักในการสร้างเอกลักษณ์ของชุมชน และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของชุมชนกลายเป็นเรื่องสำคัญมากขึ้นกว่าเดิม และเกิดความเห็นร่วมกันว่าชุมชนจำเป็นต้องเตรียมพร้อมรับความเปลี่ยนแปลง โดยเรียนรู้วิธีการใหม่ๆ ที่จะหลอมรวมความหลากหลาย ความสร้างสรรค์ และความสามารถของพลเมืองทั้งหมดในชุมชน^{๔๕}

ในขณะเดียวกันมุมมองของ Prof. Shin Nakagawa^{๔๖} ก็ได้นำเสนอในเรื่องชุมชนหรือเมืองสร้างสรรค์ โดยให้แนวคิดเน้นประเด็นด้านกระบวนการดึงคนในสังคมให้มีส่วนในการสร้างเมืองสร้างสรรค์ ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

มีวัตถุประสงค์เป็นความพยายามที่จะฟื้นฟูชุมชนเมืองจากระดับล่างขึ้นไป โดยการใช้ศิลปะ เป็นสื่อในการรวมตัวทางสังคม - พยายามสร้างเมืองขึ้นมาใหม่ โดยเน้นชนชั้นระดับกลางในสังคมแทนชนชั้นระดับบน

ขั้นที่สองของทฤษฎีเมืองสร้างสรรค์ - ไม่ได้เป็นการดึงดูดคนที่เป็นทรัพยากรบุคคลกลุ่มโบฮีเมียนที่มีความสามารถและสร้างอุตสาหกรรมที่เป็นความก้าวหน้าแบบไฮเทค แต่เน้นทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่น และนำสินค้าที่ได้จากบุคคลเหล่านี้เข้าสู่ตลาด - ในการดำเนินการดังกล่าว โดยเฉพาะการดึงความคิดสร้างสรรค์ของคนที่อยู่โอกาสทางสังคม และหาทางให้เขามีส่วนร่วมในสังคม จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม และสร้างชุมชนที่มีความอดกลั้น และพึงพากันอย่างสมดุลงโดยแท้จริง

ด้านชุมชนสร้างสรรค์ ในมิติของการท่องเที่ยว นั้น เกิดจากหลักการที่นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของพื้นที่จุดหมาย ซึ่งประสบการณ์ดังกล่าวทำให้นักท่องเที่ยวได้ทำความ

---

^{๔๕} สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ, การท่องเที่ยว (Tourism) และนักท่องเที่ยว (Tourist): ความหมายและความสำคัญในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, (กรุงเทพมหานคร: องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, ๒๕๕๖), หน้า ๗-๑๔.

^{๔๖} Prof. Shin Nakagawa นำเสนอในเรื่องเมืองสร้างสรรค์
<http://www.etatjournal.com.๑๒๒.๑๕๕.๑๖๗.๒๙.no-domain.name/mobile/index.php/menu-read-tat/menu-๒๐๑๑/menu-๒๐๑๑-apr-jun/๙๔-๒๒๕๕๔-city-community-create?showall=&start=๑>

เข้าใจผ่านประสบการณ์ของตัวเอง เกิดปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างเจ้าบ้าน และผู้มาเยือน และยังเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวยังสามารถใช้ประสบการณ์ที่เรียนรู้ใหม่ มาประยุกต์กับชีวิตการทำงานของตนหลังจากการท่องเที่ยว^{๔๗} และเป็นการท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนและเอกลักษณ์สถานที่โดยนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ เพื่อสร้างประสบการณ์ตรง ร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรม และเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนและเอกลักษณ์ของสถานที่ ที่ไม่ใช่กิจกรรมที่เน้นรายได้ของชุมชน แต่เป็นกิจกรรมที่เน้นคุณค่าของชุมชนเป็นสำคัญ^{๔๘}

จากการให้ความหมายและมุมมองต่อชุมชนสร้างสรรค์ทั้งของต่างประเทศและประเทศไทยในดังกล่าวมาแล้วนั้น สรุปได้ว่า ชุมชนสร้างสรรค์ คือ ชุมชนที่พร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในด้านดีขึ้น ไม่ว่าจะในมิติใดๆ ก็ตามในเรื่องที่สร้างสรรค์ โดยใช้วิธีการใหม่ๆ คิดสิ่งใหม่ๆ สามารถหาวิธีการใหม่ๆ ในการแก้ปัญหาหรือการพัฒนาชุมชนนั้นๆ อาจจะมีการเชื่อมโยงศิลปะ วัฒนธรรม เพื่อสร้างพื้นที่ชุมชนให้เกิดเป็นพื้นที่สร้างสรรค์ใหม่ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ศิลปะ และสังคม โดยมีการให้โอกาสทางสังคม สร้างการมีส่วนร่วมในสังคม นำไปสู่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม

๒.๓.๕ หลักการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์

หลักการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ เป็นหลักการแนวทางที่จะช่วยให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้พัฒนาต่อยอดมากขึ้น โดยมีหลักการที่เป็นตัวอย่างจากโครงการของหน่วยงานต่างๆ และจากนักวิชาการทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศที่นิยามไว้ มีดังต่อไปนี้

หลักการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ โดยเน้นศูนย์กลางจากเด็กและเยาวชน จากศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (TCDC) ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) จัดงานแถลงข่าวและมอบประกาศนียบัตรความสำเร็จของโครงการต่อยอดการสร้างพื้นที่ชุมชนสร้างสรรค์ด้วยพลังเยาวชนปีที่ ๒ (Love Your Local Love Your City#๒) ที่หอภาพถ่ายล้านนา พิพิธภัณฑ์พื้นถิ่นล้านนา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ เพื่อมุ่งสนับสนุนเยาวชนในสถาบันอุดมศึกษาส่วนภูมิภาค ให้รู้จักวิถีคิดแบบนักออกแบบ (Design Thinking) และสามารถนำไปใช้พัฒนาพื้นที่ชุมชนของตนเองให้กลายเป็น "พื้นที่ชุมชนสร้างสรรค์" (Creative District) โดยมี ๓ โครงการดีเด่นที่สามารถใช้ความคิดสร้างสรรค์แก้ปัญหาและ

^{๔๗} องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, คู่มือกระบวนการพัฒนาและยกระดับกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, (กรุงเทพฯ: บริษัท บุคพลัส พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๖๑), ม.ป.ป.

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, คู่มือกระบวนการพัฒนาและยกระดับกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, ม.ป.ป.

พัฒนาพื้นที่ชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยนางเพ็ญพรรณ จิตตะเสนีย์^{๔๙} เน้นส่งเสริมเด็กเป็นส่วนในการนำความคิดสร้างสรรค์ไปพัฒนาชุมชนต่อ กล่าวไว้ว่า สสส.ร่วมกับ ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (TCDC) ด้วยเห็นว่าการเปิดพื้นที่สร้างสรรค์ทั้งทางกายภาพและทางความคิด เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์สำคัญ ของการการพัฒนาเด็ก และเยาวชนให้มีทักษะที่เหมาะสมต่อการใช้ชีวิตได้ในอนาคต ได้แก่ ทักษะการเรียนรู้ และนวัตกรรม ทักษะชีวิตการทำงานและทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี ทั้งนี้ตลอดระยะเวลาการดำเนินโครงการสังเกตเห็นว่าเยาวชนมีโอกาสพัฒนาและสร้างสรรค์ทางความคิด ได้แสดงศักยภาพอย่างเต็มที่ ได้ใช้ความรู้มาพัฒนาชุมชน ซึ่งถือว่าการปูทางให้เยาวชนได้เรียนรู้การแก้ปัญหาใหม่ๆ พร้อมเป็นเมล็ดพันธุ์ของความเป็นนักคิดสร้างสรรค์ที่มีศักยภาพได้ต่อไป

หลักการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน จากตัวอย่าง การสร้างผลิตภัณฑ์โอท็อป^{๕๐}ในชุมชน ที่มาของการทำผลิตภัณฑ์ดังกล่าวไม่ได้คิดขึ้นเองในประเทศไทย แต่ว่ามีต้นกำเนิดมาจากประเทศญี่ปุ่น ที่เริ่มต้นโครงการ OVOP (One Village, One Product) เมื่อประมาณ ๔๐ ปีที่แล้ว ที่เมืองโออิตะ ทางตอนใต้ของประเทศญี่ปุ่น โดยผู้นำประเทศไทยได้แนวคิดนี้มาพัฒนาเป็นโอท็อป อย่างที่เห็นกันอยู่

การเริ่มต้นของ OVOP ในประเทศญี่ปุ่น เกิดจากการที่คนในเมืองโออิตะละทิ้งถิ่นฐานออกไปหากินในเมืองใหญ่ เหลือคนเฒ่าคนแก่อยู่กับบ้าน ทำให้ชีวิตชีวาของเมืองนี้ค่อยๆ ลดลงไปเรื่อยๆ ประกอบกับสินค้าหลักๆ ของเมืองก็มีราคาตกต่ำ ขายได้ไม่ค่อยคุ้มทุน ทางผู้ว่าการของเมือง จึงได้คิดหาทางแก้ปัญหาโดยการพัฒนาสินค้าในชุมชนขึ้นมา ซึ่งส่วนใหญ่ เป็นสินค้าเกษตร โดยมีหลักคิดใหญ่ๆ อยู่ ๓ อย่างคือ

อย่างแรก ทำอย่างไรให้เกษตรกรดำรงอยู่ในวิถีเกษตรต่อไปอย่างมีศักดิ์ศรีและมีเกียรติ อย่างที่สองคือพยายามไม่เปลี่ยนวิถีชีวิตหรือการดำเนินธุรกิจมากนัก แต่ให้อยู่บนฐานของธุรกิจเดิมเป็นหลัก และอย่างที่สามคือ เปิดโอกาสให้ทุกคน โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ที่สำคัญที่สุดคือ เป็นการสร้างธุรกิจเสริม ไม่ใช่ธุรกิจหลักหรือรายได้หลัก

^{๔๙} สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, ๓ ต้นแบบพลังเยาวชน สร้างชุมชนสร้างสรรค์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.thaihealth.or.th/Content/๓๔๕๐๙-๓%๒๐ต้นแบบพลังเยาวชน%๒๐สร้างชุมชนสร้างสรรค์%๒๐.html>, [๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๓]

^{๕๐} รศ.ดร.พีรเดช ทองอำไพ, OVOP ต้นกำเนิดโอท็อป!, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:<https://www.komchadluek.net/news/agricultural/๒๔๙๖๒๑>, [๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๓]

ดังนั้น เป้าหมายจริงๆ ของการทำ OVOP ในประเทศไทยนั้น ไม่ได้อยู่ที่การใช้เรื่องธุรกิจเป็นตัวนำ แต่เป็นโครงการที่สร้างกิจกรรมให้เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มแม่บ้าน ที่จะสร้างสินค้าของชุมชนขึ้นมาเพื่อเป็นรายได้เสริม และใช้ผลิตภัณฑ์ที่ตนเองมีเป็นวัตถุดิบหรือเป็นหลักในการดำเนินธุรกิจ เพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองให้ได้

การพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้านศิลปะ จากโครงการเทศกาลศิลปะร่วมสมัยลุ่มแม่น้ำโขง เป็นการนำศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยมาเป็นทุนทางวัฒนธรรมในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจในพื้นที่ลุ่มน้ำโขง และนานาชาติ โดยการส่งเสริมอัตลักษณ์ด้านศิลปวัฒนธรรมร่วมกันของพื้นที่แถบลุ่มแม่น้ำโขง ๔ จังหวัด ได้แก่ นครพนม หนองคาย มุกดาหาร และบึงกาฬ มีการจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการและทักษะฝีมือด้านวิชาชีพต่างๆ พบว่า สามารถช่วยศิลปินและเครือข่าย ตลอดจนองค์กรชุมชนได้มีพื้นที่ในการจัดแสดงและจำหน่ายงานศิลปะ นำรายกลับคืนสู่ท้องถิ่น

นอกจากนี้โครงการศิลปะที่ได้มาจากความต้องการของชุมชน จากโครงการประติมากรรมหุ่นฟางร่วมสมัย เกิดจากความต้องการของชุมชนโดยอ้างอิงจากตำนาน ประวัติศาสตร์เรื่องเล่าของชุมชน นำมาสร้างแบบร่างเป็นรูปแบบประติมากรรม หุ่นฟาง ๕ ชิ้น ขนาดความสูงประมาณ ๕ เมตร เรียงรายเป็นแลนด์มาร์คดึงดูดชวนให้นักท่องเที่ยวหลงใหลมาสู่ชุมชน โดยวัสดุที่ใช้ได้มาจากงานเกษตรกรรมในท้องถิ่น เช่น ฟางข้าว นำมาผสมผสานกับโครงสร้างเหล็กเชื่อมเป็นรูปทรงต่างๆ ช่าง พญานาค เป็นต้น “นอกจากได้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศิลปะและวัฒนธรรมไทย ระหว่างสถาบันการศึกษาและชุมชนกลุ่ม ศิลปิน สถาปนิก ในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และเทคนิคกระบวนการสร้างงานประติมากรรมหุ่นฟางร่วมสมัยสู่ชุมชน สิ่งที่ตามมาคือการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ยั่งยืน ด้วยความรักความห่วงแหนท้องถิ่น และความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ ชาติพันธุ์” ^{๕๑}

ทางด้านหลักการต่างประเทศนั้น มีการเสนอหลักการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ ดังนี้

เลอรอย ฮาร์วีย์ และจอห์น วิคทอรี (LeRoy Harvey and John Victory, ๒๐๐๔: ๔-๙) กล่าวว่า สิ่ง สำคัญต่อการ เกิดความคิดสร้างสรรค์คือบรรยากาศสร้างสรรค์ ชุมชนสามารถกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ในชุมชนได้ โดยเสริมสร้างบรรยากาศของความหลากหลายทางความคิด ประสบการณ์ ความสามารถ และรูปแบบของความคิดสร้างสรรค์ และเสนอยุทธวิธีที่จะช่วยให้ชุมชนมีบรรยากาศสร้างสรรค์ ๖ ประการ ดังนี้

^{๕๑} ลิปิกร มาแก้ว คณะศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา , **หุนศิลปะชุมชนสร้างจุดขายรายได้ท้องถิ่น** , [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://siamrath.co.th/n/๘๖๕๔๐> [๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๓]

๑. ชุมชนต้องมีความเข้าใจในบริบทของตนเอง พร้อมทั้งมีการเปิดรับและเชื่อ เชิญให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการแสวงหาวิธีการใหม่ๆ ที่เป็นไปได้ โดยปราศจากคำวิพากษ์วิจารณ์และการตำหนิ ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนเกิดการพัฒนาและไม่ทำให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน วิธีการทำความเข้าใจในบริบทของตนเอง การเปิด รับและเชื่อเชิญ มีดังนี้

๑.๑ จินตนาการถึงบริบทใหม่ในอนาคต โดยสร้างชุดความคิดใหม่ที่เป็นไปได้ ทั้งหมดซึ่งไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน การคิดในกรอบเดิมหรือในบริบทเดิมไม่สามารถสร้างแรงกระตุ้น ใหม่ที่จะเปลี่ยนแปลงชุมชนได้

๑.๒ คิดหาความเป็นไปได้ทั้งหมดด้วยคำถามปลายเปิด เช่น อะไรเป็น เป้าหมายที่เป็นไปได้ของเรา อะไรที่อาจเป็นทางเลือกของเรา เราควรดำเนินการต่อไปอย่างไร

๑.๓ ให้ความสำคัญต่อพลังของอนาคตที่สร้างสรรค์ ไม่เริ่มต้นจากปัญหาเดิม หลีกเลี่ยงการตำหนิ และเริ่มต้นจากมุมมองที่ดี เช่น ชุมชนในอนาคตของเราควรมองดูเป็นเช่นไร และให้ความรู้สึกเช่นไร ในอนาคต เราจะให้คำจำกัดความชุมชนของเราอย่างไร เป็นต้น ในการพัฒนาชุมชนสู่ความเป็นชุมชนสร้างสรรค์ จึงต้องคิดถึงการปรับเปลี่ยน บริบท และเปิดรับต่อวิธีการหรือยุทธศาสตร์การดำเนินงานต่างๆ ที่มีผู้เสนอ โดยมุ่งสู่เป้า หมายให้ชุมชนอยู่ดีกินดีอย่างยั่งยืน

๒. สร้างวัฒนธรรมองค์การแห่งการเรียนรู้ขึ้นในชุมชน วัฒนธรรมองค์การแห่งการเรียนรู้ของชุมชนจะชักทอความคิดสร้างสรรค์ของคนในชุมชน ชุมชนที่มีวัฒนธรรมองค์การแห่งการเรียนรู้จะไม่มองว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นปัญหา แต่จะให้ความสำคัญกับการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อกระตุ้นความองกามตามธรรมชาติของชุมชนและสมาชิก และตระหนักว่าความไร้ระเบียบเป็นกระบวนการทางธรรมชาติที่ก่อให้เกิดขึ้นจากความซับซ้อน ชุมชนเป็นระบบที่มีชีวิตจากการรวมตัวกันของสมาชิกและกลุ่ม มีการเรียนรู้ มีการเกิดขึ้น การเติบโตและการเพิ่มพลังของชุมชนวิธีการเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์การแห่งการเรียนรู้ มีดังนี้

๒.๑ ตระหนักว่าความไร้ระเบียบเป็นส่วนสำคัญของความคิดสร้างสรรค์ และความคิดสร้างสรรค์ เป็น สิ่งยุ่งเหยิง ซับซ้อน สับสน ไม่เป็นเส้นตรง และไม่สามารถทำนายได้

๒.๒ ตระหนักว่าคมของความไร้ระเบียบคือคมของการเรียนรู้และการเจริญเติบโต ชุมชนต้องเปิด กว้างต่อการเรียนรู้และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

๒.๓ แสวงหาความเจริญเติบโตในทางบวก และกระตุ้นหรือรื้อฟื้นในการเปิดรับและการแสดงความคิดเห็นที่เป็นบวก

๒.๕ หาแนวทางใหม่ๆ เพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงที่มีแนวโน้มยุ่งเหยิงและซับซ้อนขึ้นทั้งด้านประเด็นและรูปแบบ โดยการพูดคุยกันอย่างเปิดเผยเพื่อหาแนวทางปฏิบัติให้ได้อย่างละเอียดการพูดคุยเพียงเพื่อรักษาภาวะเยียบเดิมๆ ไว้

๒.๖ ใช้กระบวนการคิดที่เป็นการแลกเปลี่ยน เช่นการระดมสมองและการพูดคุยในการนำมาใช้กับการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนสร้างสรรค์ จึงต้องปลูกฝังวัฒนธรรมองค์การแห่งการเรียนรู้แก่ชุมชน ให้สมาชิกในชุมชนเรียนรู้และเข้าใจเรื่องราวของชุมชนทั้งในเรื่องเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม การเมือง จิตใจ และผลกระทบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกบทางเลือกในการปฏิบัติของชุมชน ไม่ปล่อยให้ความกลัวหรือผลที่เกิดจากความไร้ระเบียบมาเป็นอุปสรรคต่อความสร้างสรรค์ของสมาชิกในชุมชน

๓. ใช้สารสนเทศเป็นแรงกระตุ้นที่ให้ข้อมูลแก่ชุมชนและทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้เพื่อสร้างและเติมพลังการมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งของคนในชุมชน ให้เป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่เชื่อมโยงคนในชุมชนให้มีการสื่อสารซึ่งกันและกัน มีการไหลของข้อมูล เป็นการปลดปล่อยพลังของชุมชนด้วยการคาดการณ์ล่วงหน้าและการแบ่งปัน การพูดคุยบนฐานของข้อมูลที่แท้จริงจะทำให้เกิดความไว้วางใจและเสรีภาพในการมีส่วนร่วม ไม่เกิดความขัดแย้ง และทันต่อเหตุการณ์โดยมีวิธีการปฏิบัติดังนี้

๓.๑ แบ่งปันข้อมูลกับทุกคนในทุกโอกาส

๓.๒ ใช้เครื่องมือสื่อสารอย่างหลากหลาย ทั้งด้านอิเล็กทรอนิกส์ เช่น อีเมล เว็บไซต์ เป็นต้น และด้านการพูด การเขียน โดยการผสมผสานความคิด (idea) และข้อมูล (information) เข้าด้วยกัน

๓.๓ อดทน และใช้วิจารณ์งานในการแสดงความคิดเห็นและรับฟัง

๓.๔ ใช้การขอร้องแทนการเรียกร้อง

๓.๕ ตระหนักถึงคุณค่าของความคิดสร้างสรรค์ในรูปแบบต่างๆ และคุณค่าของ สติปัญญามนุษย์

๔. ส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนเกี่ยวข้องและรวมกันได้ใน การสร้างวิสัยทัศน์ และสร้างอนาคตร่วมกัน ส่งเสริมให้ชุมชนสร้างชุดความคิดที่เปิดกว้างและยอมรับความคิดที่เลื่อนไหล อย่างเป็นธรรมชาติ ด้วยวิธีการดังนี้

๔.๑ เชื้อเชิญตัวแทนของทุกภาคส่วนเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนา

๔.๒ ให้ทุกคนให้ความสำคัญต่ออนาคตและสร้างวิสัยทัศน์อุดมคติเพื่อปฏิบัติตาม

๔.๓ ให้สมาชิกทั้งหมดของชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างวิสัยทัศน์

๔.๔ เลือกทำในสิ่งที่สมาชิกของชุมชนสามารถเข้าร่วมได้จนสำเร็จ

๔.๕ เชื้อเชิญกลุ่มให้เข้ามามีส่วนร่วม และทำในสิ่งที่พวกเขาเลือก

๔.๖ ถอดบทเรียนเพื่อเป็นการประเมินการเรียนรู้และผลลัพธ์ ชื่นชมและ เรียนรู้เมื่อประสบความสำเร็จ ไม่ตำหนิตีเดียเมื่อล้มเหลวให้ถือเป็นการเรียนรู้

๔.๗ สอบถามผู้มีส่วนร่วมว่าได้เรียนรู้อะไรบ้างจากประสบการณ์ และพวกเขามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

๔.๘ สนับสนุนให้มีการทบทวนกระบวนการทำงาน จัดความขัดแย้ง และ ความผิดพลาด ฯลฯ

๔.๙ เชื้อเชิญกลุ่มเพื่อตรวจสอบและพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง ให้ความสำคัญ ต่อการคาดการณ์สิ่งที่เป็นไปได้ในอนาคต ซึ่งจำเป็นในการปรับวิสัยทัศน์และสร้างจุดสนใจใหม่ๆ

๔.๑๐ ส่งเสริมสัมพันธภาพและความไว้วางใจอย่างต่อเนื่อง สร้างบรรยากาศ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เป็นมิตร เช่น สถานที่ประชุมเข้าถึงง่าย สะดวกสบาย เป็นต้น ดังนั้น ในการพัฒนาชุมชนให้สร้างสรรค์ จึงต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ ตัวแทนชุมชนเพื่อให้สมาชิกทุกคนสามารถตัดสินใจอย่างมีความหมายในเรื่องที่มีผลต่อชีวิตของ พวกเขา

๕. สร้างวิสัยทัศน์ร่วม เพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์และความไว้วางใจ การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมเป็นพลังที่ทำให้ชุมชนประสบความสำเร็จ ในกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ร่วม สมาชิกและชุมชนต้องเสริมสร้างความไว้วางใจและความรับผิดชอบของตน วิสัยทัศน์จะเป็นสิ่งดึงดูดและผูกพันสมาชิกที่มีอัตลักษณ์ร่วมกันในชุมชน และเป็นการเพิ่มพลังให้พวกเขาได้ลงมือปฏิบัติ วิธีการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม มีดังนี้

๕.๑ ตระหนักว่าทุกสิ่งมีความสัมพันธ์กัน ไม่มีสิ่งใดอยู่ได้โดยไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งอื่น ควรให้ความสำคัญต่อการสร้างสัมพันธภาพและความไว้วางใจกับทุกภาคส่วนของชุมชน

๕.๒ รวบรวมความเห็นที่หลากหลายให้เป็นวิถีทางเดียวกัน แบบองค์รวม และมีวิสัยทัศน์ร่วมหาฐานร่วมและจุดเริ่มต้นใหม่ให้ได้

๕.๓ จัดอุปสรรคในการแบ่งปันของประชาชนและร่วมกันสร้างอัตลักษณ์ และความไว้วางใจ สร้างระบบที่ส่งเสริมอัตลักษณ์การแบ่งปันของชุมชน ไม่ให้เกิดความแตกต่าง

๕.๕ ฉลองความสำเร็จในแง่ของอัตลักษณ์ การแบ่งปัน การมีสัมพันธภาพ และความคิดใหม่ๆ

๕.๖ สำรวจและเพิ่มพูนระดับความไว้วางใจและการมีสัมพันธภาพของคนในชุมชนอยู่เสมอ ในกระบวนการพัฒนาชุมชนให้สร้างสรรค์ จึงต้องมุ่งส่งเสริมการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม เพื่อปลูกอัตลักษณ์ร่วมและความไว้นื้อเชื่อใจ โดยการรวบรวมความสนใจและวัฒนธรรมที่หลากหลายของชุมชนและกำจัดความพยายามที่เป็นปฏิปักษ์ต่อชุมชนหรือสมาชิกในชุมชน

๖. ปลดปล่อยความสร้างสรรค์ในตัวออกมา สมาชิกในชุมชนทุกคนเป็นผู้สร้างบรรยากาศแห่งความสร้างสรรค์ได้ การบ่มเพาะความสร้างสรรค์ของชุมชน ปฏิบัติได้ดังนี้

๖.๑ รักษาสิ่งที่ดีเหมือนว่าเป็นไปไม่ได้ สิ่งใหม่ และไม่สามารถคาดเดาหรือทำนายได้

๖.๒ อย่าใช้คำพูดที่อาจทำลายความคิดสร้างสรรค์ เช่น “ใช่ แต่...” “ไม่สำเร็จหรอก” “จริงรี” หรือ “เราพยายามแล้ว”

๖.๓ หลีกเลี่ยงการตัดสินพฤติกรรมที่เห็นเพียงผิวเผิน ซึ่งจะบั่นทอนความคิดสร้างสรรค์ ควรสนับสนุนแม้จะเป็นความคิดพิลึกหรือความคิดของคนหัวรุนแรง เนื่องจากความคิดเหล่านั้นอาจนำมาประกอบเป็นภาพใหญ่ได้

๖.๔ ตั้งใจรับความผิดพลาดจากความยุ่งเหยิงไร้ระเบียบ อันจะทำให้เกิดการเรียนรู้ ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนได้ทดลองวิธีการใหม่ๆ และยอมรับผลที่เกิดขึ้นแม้จะล้มเหลวความคิดสร้างสรรค์ที่ประสบผลสำเร็จจำนวนมากเคยล้มเหลวมาแล้วหลายครั้ง

๖.๕ เข้าใจในการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์รูปแบบต่างๆ ในกระบวนการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ จึงควรส่งเสริมความสามารถในการเป็นผู้นำของสมาชิกในชุมชน ผู้นำชุมชน และกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ด้วยการยอมรับความคิดต่างๆ ที่เขานำเสนอออกมา และนำมาคิดร่วมกัน ทดลองใช้ร่วมกัน จากยุทธศาสตร์ในการสร้างบรรยากาศสร้างสรรค์

ทั้ง ๖ ประการดังกล่าว หากชุมชนเห็นความสำคัญและนำมาปรับใช้ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน จะทำให้เกิดการบ่มเพาะความคิดสร้างสรรค์แก่สมาชิกในชุมชนและกระตุ้นให้สมาชิกเกิดวิคิด และวิธีปฏิบัติใหม่ๆ ไม่ติดอยู่กับข้อจำกัดเดิมๆ สามารถคิดหาวิธีการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนในรูปแบบใหม่ๆ ทำให้ชุมชนสามารถปรับตัวต่อสถานการณ์จริงที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และสามารถสร้างสรรค์รูปแบบการดำรงอยู่ของชุมชนที่ตอบรับการเผชิญหน้ากับสถานการณ์ในอนาคตที่ยากต่อการคาดเดาได้ในที่สุด

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้น หลักการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ ที่มีผู้ให้นิยามทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดต้นแบบจากโครงการต่างๆ หรือนิยามความหมายที่ตายตัวนั้น เพื่อนำมาเป็นต้นแบบในการบริหารจัดการ พัฒนาชุมชนต่อไปนั้น หลักการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ คือ การพัฒนา หรือเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยการพัฒนานั้นต้องอาศัยการพิจารณาตามมิติต่างๆ ที่ต้องการพัฒนา เช่น มิติทางเศรษฐกิจ มิติทางสังคม และมิติทางวัฒนธรรม โดยมีวิธีการที่แตกต่างกันไป เช่น การต่อยอดจากวัฒนธรรมเดิม หรือทุนทางสังคมที่มีอยู่ หรือมีการจัดการความรู้ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการขับเคลื่อน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นการสร้างสรรค์นั้นก็ไม่ต้องมีทั้งหลักการพัฒนาชุมชนด้วยคือ ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในสร้าง ออกแบบและรับผลประโยชน์ร่วมกัน

โดยจากหลักการที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดนั้นมีการนำไปประยุกต์ใช้กับโครงการในด้านการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ ในมิติการสร้างศิลปชุมชน และการสร้างเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน จากการใช้ทุนชุมชน และบริบทของชุมชน เพื่อพัฒนาต่อยอดเกิดเป็นการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ โดยกระบวนการมีส่วนร่วม

ร่วมของชุมชนตามหลักการและความหมายของการพัฒนาชุมชน ที่เน้นการสร้างศักยภาพและความเท่าเทียมของคนในชุมชน

๒.๔ แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วยศิลปะ

๒.๔.๑ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

สังคมมนุษย์มีลักษณะเช่นเดียวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติต่างๆ คือ มีการเปลี่ยนแปลง บางสังคมเปลี่ยนแปลงช้าขณะที่บางสังคมเปลี่ยนเร็ว ในอดีตสังคมส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ จนเกือบไม่มีอะไรเปลี่ยนอย่างสำคัญในรอบร้อยปี แต่ในระยะประมาณร้อยปีที่แล้วสังคมจำนวนหนึ่งเปลี่ยนแปลงอย่างมากจากสภาพสังคมแบบโบราณกลายเป็นสังคมสมัยใหม่ ที่เห็นชัดเจนคือการเปลี่ยนจากสังคมแบบเกษตรกรรมมาเป็นสังคมอุตสาหกรรม จากสังคมแบบชนบทมาเป็นสังคมเมือง เป็นต้น เนื้อหาต่อไปจะเป็นการนำเสนอเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในประเด็นต่างๆ^{๕๒} ในการให้นิยามความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้น มีนักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศได้ให้ความหมายดังต่อไปนี้

สุริชัย หวันแก้ว^{๕๓} อธิบายว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลง ของระบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างของ ความสัมพันธ์ระหว่าง

---

^{๕๒} ดุ จ ฤ ตี ค ง สุ ว ร ร ณ , พั ฒ น า ก า ร ส ัง ค ม ไ ท ย , [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://www.baanjommyut.com/library_๒/development_of_society/๑๑.html, [๑๕ ธ.ค.๒๕๖๓].

^{๕๓} สุริชัย หวันแก้ว, การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕๖.

กลุ่มและระหว่างส่วนประกอบของสังคมนั้น เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างชาวชนบท และชาวเมือง เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังกล่าวนี้ย่อมเกิดขึ้นในระดับกลุ่มบุคคลและใน ระดับสถาบันทางสังคมไม่ว่าจะเป็นในสถาบันครอบครัว เครือญาติ หรือสถาบันเศรษฐกิจ ก็เป็นไปได้

จินตวีร์ เกษมสุข^{๕๔} อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง กระบวนการ ที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในโครงสร้างและหน้าที่ของระบบสังคม ซึ่งระบบสังคม คือ การรวมกัน ของหน่วยต่างๆ ในสังคมซึ่งมีหน้าที่แตกต่างกัน แต่มีหน้าที่ร่วมกันในการแก้ปัญหาใดปัญหาหนึ่งเพื่อ บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน

ราชบัณฑิตยสถาน^{๕๕} อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การที่ระบบสังคม กระบวนการ แบบอย่างหรือรูปแบบทางสังคม เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบครอบครัว ระบบการปกครอง ได้เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้อาจจะเป็นไปในทางก้าวหน้าหรือถดถอย เป็นไปได้อย่างถาวรหรือชั่วคราว โดยวางแผนให้เป็นไปได้หรือเป็นไปได้เอง และที่เป็นประโยชน์หรือให้โทษก็ได้ทั้งสิ้น

เฉลียว ฤกษ์จุฬิมล^{๕๖} ได้ให้ความหมายว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของโครงสร้างทางสังคมและพฤติกรรมทางสังคม ตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของโครงสร้างทางสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงจากระบบครอบครัว ขยายเป็นครอบครัวเดี่ยว การเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองจากเผด็จการเป็นประชาธิปไตย การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการจัดช่วงชั้นทางสังคมจากระบบไพร่เป็นระบบอุตสาหกรรม และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากระบบเกษตรกรรมเป็นระบบอุตสาหกรรม เป็นต้น ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของพฤติกรรมทางสังคม

^{๕๔} จินตวีร์ เกษมสุข, การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐.

^{๕๕} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๓. (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๙), หน้า ๒๑๙.

^{๕๖} เฉลียว ฤกษ์จุฬิมล, โครงการวิชาบูรณาการหมวดศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๗๙-๑๘๐.

เช่น การเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิต เพื่อบริโภคเป็นการผลิตเพื่อขาย การเปลี่ยนพฤติกรรมเลี้ยงดูบุตร จากแบบบังคับเป็นแบบให้อิสระเสรี การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของอัตราหย่าร้าง อัตราการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน และ อัตราการย้ายถิ่น เป็นต้น

นิเทศ ดินณะกุล^{๕๗} อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลง ของ โครงสร้างสังคมหรือรูปแบบของความสัมพันธ์และการปะทะสัมพันธ์กันทางสังคม ระเบียบแบบ แผน ค่านิยมและวัฒนธรรม

Rogers^{๕๘} อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง กระบวนการซึ่งมีการ เปลี่ยนแปลง ในโครงสร้างและหน้าที่ของระบบสังคม เมื่อมีความคิดใหม่ๆ จะถูกประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมา มีการ แพร่กระจายออกไป และได้รับการยอมรับหรือไม่ยอมรับ จนนำไปสู่ผลกระทบต่อสังคม นั้นหมายถึงว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้เกิดขึ้นแล้ว

Herbert Spencer^{๕๙} (ค.ศ. ๑๘๒๐ – ๑๘๐๓) เสนอว่า วิวัฒนาการของสังคมมนุษย์เป็นแบบ สายเดียว (Uni-linear) ที่ทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาลมีจุดกำเนิดมาจากแหล่งเดียวกันด้วยและมารวมกัน ด้วยกระบวนการสังเคราะห์ (Synthesis) ทำให้เกิดพัฒนาการที่ก้าวหน้าขึ้นและซับซ้อนมากขึ้น การ พัฒนาของสังคมจะมีวิวัฒนาการเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ กล่าวคือ มนุษย์ที่มีความสามารถในการ ปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมใหม่ๆ ได้เป็นอย่างดีจะมีชีวิตอยู่รอดตลอดไป และนำไปสู่การพัฒนาที่ดี ขึ้นต่อไป

Karl Marx^{๖๐} (ค.ศ. ๑๘๑๗ – ๑๘๘๓) อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ มีความเชื่อว่า การ เปลี่ยนแปลงของทุกๆ สังคม จะมีขั้นตอนของการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ ๕ ขั้น โดยแต่ละขั้นจะมี วิธีการผลิต (Mode of Production) ที่เกิดจากความสัมพันธ์ของอำนาจของการผลิต (Forces of production) ซึ่งได้แก่ การจัดการด้านแรงงาน ที่ดิน หุ่น และเทคโนโลยี กับความสัมพันธ์ทางสังคมของ การผลิต (Social relation of production) ซึ่งได้แก่ เจ้าของปัจจัยการผลิตและคนงานที่ทำหน้าที่ผลิต

^{๕๗} นิเทศ ดินณะกุล, การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,๒๕๕๑), หน้า ๙.

^{๕๘} Roger, Everett M. (1995). Diffusion of Innovation. 4thed. New York: The Free Press.

^{๕๙} Herbert, Spencer. **The Principles of Sociology**. New York: Appleton, 1986.

^{๖๐} เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์., ความขัดแย้งการบริหารเพื่อความสร้างสรรค์, (กรุงเทพมหานคร: เลิฟแอนด์ ลิฟเพรส จำกัด, ๒๕๔๐).

แต่ในระบบการผลิตแต่ละระบบจะมีความขัดแย้งระหว่างชนชั้นผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตกับผู้ใช้แรงงานในการผลิต ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ที่เป็นโครงสร้างส่วนล่างของสังคม (Substructure) และเมื่อโครงสร้างส่วนล่างมีการเปลี่ยนแปลงจะมีผลทำให้เกิดการผันแปรและเปลี่ยนแปลงต่อโครงสร้างส่วนบนของสังคม (Superstructure) ซึ่งเป็นสถาบันทางสังคม เช่น รัฐบาล ครอบครัว การศึกษา ศาสนา และรวมถึงค่านิยม ทักษะคติ และบรรทัดฐานของสังคม ลำดับขั้นของการพัฒนาของ Marx มีดังนี้

๑. ชั้นสังคมแบบคอมมิวนิสต์ดั้งเดิม (Primitive Communism) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของเผ่า (Tribal Ownership) ต่อมาเผ่าต่างๆ ได้รวมตัวกันเป็นเมืองและรัฐ ทำให้กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเปลี่ยนไปเป็นของรัฐแทน

๒. ชั้นสังคมแบบโบราณ (Ancient Communal) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของรัฐ (State Ownership) สมาชิกในสังคมได้รับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวที่สามารถเคลื่อนย้ายได้ ซึ่งได้แก่ เครื่องใช้ส่วนตัวและทาส ดังนั้น ทาส (Slavery) จึงเป็นกำลังสำคัญในระบบการผลิตทั้งหมด และต่อมาระบบการผลิตได้เกิดความขัดแย้งระหว่างเจ้าของทาสและทาส

๓. ชั้นสังคมแบบศักดินา (Feudalism) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของขุนนาง คือ ที่ดิน โดยมีทาสเป็นแรงงานในการผลิต

๔. ชั้นสังคมแบบทุนนิยม (Capitalism) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของนายทุน คือ ที่ดิน ทุน แรงงาน และเครื่องจักร โดยมีผู้ใช้แรงงานเป็นผู้ผลิต

๕. ชั้นสังคมแบบคอมมิวนิสต์ (Communism) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของทุกคน ทุกคนมีสิทธิ์เท่าเทียมกัน ไม่มีใครเอาเปรียบซึ่งกันและกัน

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามแนวความคิดของMarx เป็นการต่อสู้ระหว่างชนชั้น ในสังคม โดยใช้แนวความคิดวิภาษวิธี (Dialectical) ที่เริ่มจาก การกระทำ (Thesis) ซึ่งเป็นสาเหตุของ การเปลี่ยนแปลงการกระทำ (Antithesis) และเกิดการกระทำแบบใหม่ (Synthesis) ตามมา

จากคำจำกัดความต่างๆ ข้างต้นของนักสังคมวิทยาทั้งในประเทศและต่างประเทศนั้น พอสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับโครงสร้างของสังคมนั้นๆ อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสังคม หรือการกระทำทางสังคม โดยมีระเบียบแบบแผนต่างๆ เช่น แบบแผนความสัมพันธ์ในสังคม ตลอดจนจนสถานภาพและบทบาทของสมาชิกในสังคม ทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคม เกิดมีความแตกต่างกันขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงนั้น ไม่ว่าจะเล็กน้อย หรือใหญ่โตเพียงไรก็ตามย่อมถือได้ว่าเป็นเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ทั้งสิ้น นอกจากนี้ ยังรวมไปถึงความขัดแย้งซึ่งเป็นส่วนที่เกิดการเปลี่ยนทางสังคมได้

๒.๔.๒ รูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีรูปแบบที่แตกต่างกันมากมาย ขึ้นอยู่กับธรรมชาติบริบทแวดล้อม และสถานการณ์ต่างๆ แบบแผนโครงสร้างทางสังคมตลอดจนความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยนักสังคมวิทยา มักจะศึกษารูปแบบการเปลี่ยนแปลงออกเป็น ๒ มิติ และมีการนำ ทั้ง ๒ มิติมาพิจารณา ร่วมกันจนเป็นรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ๔ รูปแบบ มีรายละเอียดดังนี้

๑. การแบ่งรูปแบบการเปลี่ยนแปลงตามมิติ ๒ มิติ

๑.๑ มิติในด้านขอบเขต (Scope) การเปลี่ยนแปลงซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ระดับ คือ การเปลี่ยนแปลงระดับกลาง (Moderate) และการเปลี่ยนแปลงระดับรากฐาน (Fundamental) คือ

๑.๑.๑ การเปลี่ยนแปลงระดับกลาง มีขอบเขตหรือการจำกัด จึงเปลี่ยนแปลงเฉพาะบางส่วนของสังคม หรือองค์การระดับอื่นๆ การเปลี่ยนแปลงระดับดังกล่าวแม้ว่าจะมีความกว้างขวางพอที่จะบ่งชี้ได้และมีความสำคัญพอแต่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงองค์การโดยรวม การเปลี่ยนแปลงระดับกลางมักจะเกิดขึ้นในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป กินเวลายาวนาน โดยผ่านทาง การเปลี่ยนแปลง ย่อยเพิ่มสะสมมากขึ้นเป็นลำดับ มากกว่าการเปลี่ยนแปลงแบบฉับพลัน จากการใช้ความรุนแรง ฉับพลัน เช่น การเปลี่ยนแปลงระดับการศึกษาเฉลี่ยของประชากรในสังคมหนึ่ง ประชากร เปลี่ยนแปลงโดยเฉลี่ยจากการจบการศึกษา ระดับประถมศึกษาไปสู่การจบระดับมัธยมศึกษาอาจใช้ เวลา กว่า ชั่วโมง การเพิ่มขึ้นของระดับการศึกษามีผลกระทบต่อชีวิตในด้านต่างๆ แต่เนื่องจากการ เปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดขึ้นในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงจึงอยู่ในระดับปานกลาง

๑.๑.๒ การเปลี่ยนแปลงระดับรากฐาน มีขอบเขตและความลึกค่อนข้างมาก จึงเปลี่ยนแปลงส่วนต่างๆ ของสังคมหรือองค์การประเภทอื่นๆ เป็นส่วนใหญ่หรือทั้งหมด การเปลี่ยนแปลงประเภทนี้เกิดขึ้นน้อยกว่าแบบแรก แต่เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะเห็นได้ชัดเจน และมีความสำคัญยิ่ง เช่น ชุมชนเมืองใหม่ (Boomtown) ที่ขยายตัวจากหมู่บ้านขนาดเล็กประกอบด้วยประชากรไม่กี่พันคนไปสู่ เมืองที่มีประชากรกว่าหลายหมื่นคน ในช่วงเวลาเพียงปีสองปี จากผลของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ถือว่าอยู่ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงขั้นรากฐาน ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงระดับรากฐาน มักจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจากการเปลี่ยนแปลงฉับพลันในภาวะเงื่อนไขทางนิเวศวิทยา หรือ อุบัติการณ์ทางเศรษฐกิจ และการเมืองแบบพลิกแผ่นดิน

๑.๒ มิติในด้านความมีวัตถุประสงค์ (Purposefulness) ของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งแบ่ง ออกได้เป็น ๒ รูปแบบ คือ การเปลี่ยนแปลงโดยจงใจ (Intentional Changes) และการเปลี่ยนแปลงโดยไม่จงใจ (Unintentional Changes) คือ

๑.๒.๑ การเปลี่ยนแปลงโดยจงใจ ริเริ่มโดยบุคคลหรือองค์การผู้พยายามทำการ ปรับเปลี่ยน ภาวะทางสังคมและวัฒนธรรมให้ไปในวิถีทางที่พึงปรารถนา การเปลี่ยนแปลงประเภทนี้ มักจะมีความ ชับซ้อนใช้เวลายาวนานและเกี่ยวข้องกับการกำหนดเป้าหมายอย่างชัดเจน การวางแผน กลยุทธ์ในการดำเนินการระดมทรัพยากรและการสนับสนุนการดำเนินโครงการต่างๆ และการ พยายาม แก้ไขปัญหาความขัดแย้ง การเอาชนะแรงต่อต้านและสุดท้ายถ้าประสบความสำเร็จจะนำไปสู่ การ เปลี่ยนแปลงที่ต้องการได้ อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงจำนวนมากที่ประสบความสำเร็จจากความ ล้มเหลว ความ พยายามในการเปลี่ยนแปลงบางครั้งจะประสบความสำเร็จจากการใช้เวลายาวนาน เช่น ขบวนการ เรียกร้องสิทธิของคนผิวดำในสหรัฐอเมริกา

๑.๒.๒ การเปลี่ยนแปลงโดยไม่จงใจ ไม่ได้มีการวางแผนล่วงหน้า เกิดขึ้นใน ลักษณะของการ ตอบสนองต่อความตึงเครียดที่รบกวนหรือกระทบสังคม หรือองค์การอื่นๆ จากความ พยายามจัดการกับ ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากความตึงเครียดเหล่านี้ แบบแผนต่างๆ ของการจัด ระเบียบหรือแบบปฏิบัติทาง สังคมและวัฒนธรรมต่างๆ มีการปรับเปลี่ยนทีละเล็กทีละน้อย หรือมี การยอมรับแบบแผนและกิจกรรม แบบใหม่ๆ เนื่องจากกระบวนการนี้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในสังคม สมัยใหม่ มักจะยากต่อการชี้ให้เห็นได้ อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามในระยะยาวผลของกระบวนการนี้อาจ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง ในสังคม เช่น ในสหรัฐอเมริกาถึงแม้จะไม่มียุทธศาสตร์ระดับชาติที่ส่งเสริมการเติบโตของชานเมือง แต่จาก ผลของพลังน่านปีการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความ มั่นคงทางเศรษฐกิจ การใช้รถยนต์ ความต้องการบ้าน สำหรับครอบครัวเดี่ยวชานเมือง จึงกลับ กลายเป็นชุมชนที่มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วในช่วง ๕๐ ปีที่ ผ่านมา

๒. การแบ่งโดยใช้มิติ ๒ มิติ มาเป็นพื้นฐานของรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ๔ รูปแบบ

๒.๑ การปฏิรูปทางสังคม (Social Reforms) เป็นการเปลี่ยนแปลงระดับกลางที่เป็นไป โดยจงใจ ในกรณีนี้บุคคลหรือองค์การเป็นฝ่ายริเริ่มความพยายามในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ใน ขอบเขตจำกัดเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตนเองปรารถนา หรือเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ เช่น การจัดตั้ง โครงการ สงเคราะห์คนว่างงานเพื่อลดปัญหาด้านการเงินในระหว่างการต้องการออกจากงาน มักจะ เรียกว่าเป็น “แนวเสรีนิยม” และเมื่อต้องการที่จะธำรงภาวะทางสังคมแบบเดิมเอาไว้ มักจะเรียกว่า เป็นแนว “อนุรักษ นิยม” (Conservative)

๒.๒ การปรับตนของสังคม (Social Adjustment) เป็นการเปลี่ยนแปลงระดับกลางที่ เป็นไปโดยไม่จงใจ มักจะเป็นผลพลอยได้จากความพยายามที่จะแก้ปัญหาความตึงเครียดที่เกิดขึ้น อย่าง หลีกเลียงไม่ได้ เช่น สังคมหนึ่งมีอัตราการเกิดเพิ่มสูงขึ้น ระบบโรงเรียนจะรู้ว่าจำเป็นต้อง ขยายตัวเพื่อ

รองรับภาวะงานที่เพิ่มขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องเพิ่มงบประมาณและเพิ่มภาษี และผลิตครุให้มากขึ้น ซึ่งในทางกลับกันจะมีผลอย่างอื่น ๆ ต่อสังคมหรือชุมชนโดยรวม

การเปลี่ยนแปลงชนิดนี้เป็นรูปแบบที่แพร่หลายที่สุด ถึงแม้ว่ากระบวนการนี้มักจะไม่ค่อยได้รับ การรับรู้ในฐานะที่เป็น การเปลี่ยนแปลงมากนักจนกระทั่งปรากฏการณ์นี้ได้เกิดขึ้นแล้วก็ตาม

๒.๓ การปฏิวัติทางสังคม (Social Revolution) เป็นการเปลี่ยนแปลงระดับรากฐานที่เกิดขึ้นโดยความตั้งใจ ผู้นำการปฏิวัติมุ่งมั่นที่จะสร้างสังคมหรือองค์การชนิดใหม่ โดยทั่วไปมักจะคิดว่าการปฏิวัติเป็นเรื่องทางการเมืองโดยรากฐาน แต่ความจริงแล้วเป็นการปฏิวัติเชิงเศรษฐกิจและ การปฏิวัติเชิงสังคม เช่น ในประวัติศาสตร์ยุโรปช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ และ ๑๘ เมื่อกลุ่มพ่อค้า พยายามแย่งชิงความเป็นใหญ่ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมจากพวกขุนนางเจ้าของที่ดิน การปฏิวัติ จะถูกเรียกว่าเป็นแบบ “พลิกแผ่นดิน” (Radical) ถ้าเป็นความพยายามที่จะสร้างภาวะทางสังคม แบบใหม่ทั้งหมดจะถูกเรียกว่า “การปฏิวัติ”

๒.๔ การแปรรูปทางสังคม (Social Transformations) เป็นการเปลี่ยนแปลงระดับรากฐานที่เป็นไปโดยไม่ตั้งใจ ในระยะแรกการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมระดับรากฐานมักเป็นไปโดยไม่ตั้งใจ ผู้เข้าร่วมในการเปลี่ยนแปลงมักจะเริ่มจากการพยายามก่อให้เกิดการปฏิรูปที่มีขอบเขตจำกัดเพื่อแก้ปัญหาความตึงเครียดที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคม แต่ความพยายามในการปฏิรูป เหล่านี้อาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของทั้งสังคมในที่สุด เช่น การตรากฎหมายสังคมของ ประธานาธิบดีรูสเวลท์ของสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. ๑๙๓๓ เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำโดยเสริมพลัง ให้ระบบทุนนิยมของสหรัฐอเมริกา แต่ผลของการใช้กฎหมายดังกล่าวนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพื้นฐาน ของทุนนิยมสมัยใหม่รวมทั้งสร้างสังคมที่เน้นสวัสดิการมากขึ้น ^{๖๑}

ดังนั้น ในความเป็นจริงเราไม่สามารถแบ่งแยกการเปลี่ยนแปลงระดับกลางกับ การเปลี่ยนแปลงระดับรากฐานหรือการเปลี่ยนแปลงโดยจงใจกับการเปลี่ยนแปลงโดยไม่จงใจออกจาก กันได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ในระยะยาวกระบวนการเปลี่ยนแปลงสามารถเปลี่ยนผันจากแบบหนึ่ง ไปสู่อีกแบบหนึ่งได้ กระบวนการที่เริ่มจากการปฏิรูประดับกลางอาจกระตุ้นกระแสการปรับตนที่ไม่ ตั้งใจอาจจะสะสมกันเข้าสู่การปฏิวัติทางสังคมและอาจจะเปลี่ยนรูปแบบไปได้ในที่สุด

^{๖๑} พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิ์พงษ์, การจัดระเบียบทางสังคม : ความคิดพื้นฐานทางสังคมวิทยา,

(กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๖๗-๒๖๙.

๒.๔.๓ ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ปัจจัยและสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม นักสังคมวิทยาและนักมานุษยวิทยาต่างมีความเห็นพร้องกันถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่ามี ๕ สาเหตุดังนี้^{๖๒}

๑) **สิ่งแวดล้อมทางกายภาพและประชากร (The Physical Environment and Population)** ปრაภฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น แผ่นดินไหว น้ำท่วม ความแห้งแล้ง เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สังคมเกิดการเสียระเบียบของสังคม (Disorganization) และความสัมพันธ์ของคนในสังคมที่มีต่อกันถูกเปลี่ยนไป เช่น สมาชิกในครอบครัวต้องแยกจากกัน เพราะการเสียชีวิต และการพลัดพรากจากกัน เป็นต้น

๒) **เทคโนโลยี (Technology)** เมื่อมีสิ่งใหม่ที่ทันสมัยเกิดขึ้นในสังคมไม่ว่าจะเป็นการคิดค้นได้เองหรือการรับเอามาใช้ สังคมย่อมได้รับผลกระทบและมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งอาจเป็นระดับกลุ่มหรือระดับโครงสร้างสังคมขึ้นอยู่กับว่าคนในสังคมได้รับผลประโยชน์จากเทคโนโลยีนั้นมากหรือน้อย เพราะเทคโนโลยีทำให้มนุษย์ต้องเปลี่ยนพฤติกรรมในการกระทำต่อกิจกรรมที่นำเอาเทคโนโลยีมาใช้ บางสิ่งต้องสร้างระเบียบในการทำงานใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับการทำงานของเทคโนโลยี แต่เทคโนโลยีบางอย่างอาจทำให้มนุษย์ต้องทำงานมากขึ้นและเร็วขึ้นจนต้องทำให้ความสัมพันธ์ที่มีต่อครอบครัวและคนอื่นๆ ในชีวิตประจำวันมีการเปลี่ยนแปลงไป แต่ขณะเดียวกันเมื่อมีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ อาจทำให้เกิดความล่าช้าทางวัฒนธรรม (Cultural Lag) ซึ่งเป็นช่องว่างระหว่างสิ่งเก่ากับสิ่งใหม่ ที่ปรับตัวในอัตราที่ไม่เท่ากันจนเกิดเป็นความเหลื่อมล้ำระหว่างกันและเป็นปัญหาสังคมตามมา

๓) **วัฒนธรรมวัตถุ (Nonmaterial culture)** นักสังคมวิทยามองว่า วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ เป็นสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุตามมา สิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาทั้งหลายเกิดมาจากคตินิยม (Ideology) ที่ถ่ายทอดออกมาสู่วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ หากความคิดเห็น ความเชื่อ และวิธีการคิดของคนในสังคมต้องเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดความอยู่รอด การเปลี่ยนแปลงภายในสังคมก็จะเกิดขึ้นตามมา

๔) **กระบวนการทางวัฒนธรรม (Cultural Processes)** เมื่อเกิดการค้นพบ (Discovery) และมีการประดิษฐ์ (Invention) จนเกิดเป็นนวัตกรรม (Innovation) ขึ้นในสังคม การเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement) ทำให้เกิดการแพร่กระจายของวัฒนธรรม (Cultural

^{๖๒} มหาวิทยาลัยบูรพา, ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม, ๒๕๔๕.

diffusion) จากคนกลุ่มหนึ่งหรือสังคมหนึ่ง ไปสู่คนกลุ่มอื่นหรือสังคมอื่น สังคมที่รับเอานวัตกรรมไว้ใช้ก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมเกิดขึ้น

๕) การพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Economic Development) ทำให้เกิดความทันสมัย (Modernization) เพราะมีการเปลี่ยนแปลงการผลิตตามแบบดั้งเดิมในยุคสังคมเกษตรกรรม (Preindustrial Society) ไปสู่การผลิตแบบอุตสาหกรรมและแบบเมือง ทำให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ ความเป็นอุตสาหกรรม (Industrialization) ที่เปลี่ยนระบบการผลิตจากการใช้แรงงานมนุษย์ไปสู่การใช้แรงงานจากเครื่องจักรกล ใช้ระบบการทำงานแบบอุตสาหกรรม บริเวณที่มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม เกิดความเป็นเมือง (Urbanization) เพราะมีการอพยพแรงงานจากชนบทเข้ามาทำงานในภาคอุตสาหกรรม การทำงานในกิจกรรมต่างๆ เปลี่ยนรูปแบบไปสู่ความเป็นระบบราชการ (Bureaucratization) เกิดเป็นองค์กรขนาดใหญ่ที่มีการจัดการที่เป็นทางการ นอกจากนี้ บางท่านยังกล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม^{๖๓} ว่า ประกอบด้วยดังต่อไปนี้

๑) ปัจจัยภายใน

๑.๑) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ลักษณะของพื้นที่ ตลอดจนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยที่ช่วยกำหนดการจัดระเบียบและสภาพต่างๆ ในสังคม

๑.๒) การเปลี่ยนแปลงด้านประชากร การเปลี่ยนแปลงเรื่องขนาดและการกระจายของประชากรทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อาจเกิดการรับเอาวัฒนธรรมไปใช้ หรือเกิดการผสมผสานกับวัฒนธรรมเดิมของตน

๒) ปัจจัยภายนอก

๒.๑) สังคมที่อยู่โดดเดี่ยวและสังคมที่มีการติดต่อสมาคม สังคมที่มีการติดต่อสมาคมกับบุคคลหรือกลุ่มต่างๆ บ่อยครั้ง จะทำให้มีการเปลี่ยนแปลงมากและรวดเร็วในทำนองเดียวกันสังคมที่อยู่โดดเดี่ยวจะมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมากหรือเกิดการคงที่ทางวัฒนธรรม

๒.๒) โครงสร้างของสังคมและวัฒนธรรม สังคมที่มีการแข่งขัน จะมีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมากกว่าสังคมที่มีแบบแผน หรือโครงสร้างของสังคมและวัฒนธรรมในแบบเดียวกัน

^{๖๓} หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://punriboon.wixsite.com/education๑๑/new-page-๑>, [๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๓]

๒.๓) ทักษะและค่านิยมเฉพาะสังคม สังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอจะมีทัศนคติที่แตกต่างกันออกไป ทัศนคติและค่านิยมเป็นปัจจัยที่ช่วยให้ทราบว่าการเปลี่ยนแปลงจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้มากน้อยเพียงไร เช่น ในสังคมที่ยึดมั่นขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมจะเป็นสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อยและช้ามาก ส่วนสังคมที่มีค่านิยมที่ส่งเสริมการยอมรับให้มีสิ่งใหม่ๆ ก็จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงง่ายและรวดเร็ว

๒.๔) ความต้องการที่รับรู้สิ่งใหม่ๆ ความต้องการที่รับรู้สิ่งใหม่ๆ ของสมาชิกในสังคม เป็นปัจจัยที่ช่วยบอกทิศทางและอัตราการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น เมื่อมีความต้องการที่แน่นอนจนเป็นที่ยอมรับของสังคมแล้วก็จะมีการตอบสนองต่อความต้องการนั้น ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในที่สุด

๒.๕) พื้นฐานทางวัฒนธรรม เมื่อพื้นฐานทางวัฒนธรรมเปลี่ยนไป จะทำให้เกิดสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้น เช่น ในปัจจุบันที่พื้นฐานทางวัฒนธรรมในด้านเทคโนโลยี หรือความรู้ทางวิทยาศาสตร์เจริญกว่าในอดีต ทำให้สามารถนำทรัพยากรธรรมชาติและแร่ธาตุต่างๆ มาใช้ในการผลิตสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น ซึ่งเป็นสาเหตุให้วิถีชีวิตของผู้คนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป

๒.๔.๔ รูปแบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นนั้นมีสาเหตุที่สำคัญมาจากการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปตามธรรมชาติประการหนึ่ง กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากมนุษย์เป็นผู้กระทำอีกประการหนึ่ง แต่ในกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงสามารถทำให้เกิดรูปแบบของการเปลี่ยนแปลง ๓ แบบ ดังนี้

๑) การเปลี่ยนแปลงแบบเส้นตรง เป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่กล่าวว่า ทุกสังคมจะมีวิวัฒนาการแบบเดียวกันตลอด โดยเปลี่ยนแปลงจากสังคมที่มีความเจริญของอารยธรรมขั้นต่ำไปสู่สังคมที่มีความเจริญของอารยธรรมระดับสูงขั้นต่อไป นักวิชาการที่เสนอรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบเส้นตรงได้แก่ ออกุสต์ กองต์ เลวิส เฮนรี มอร์แกน และคาร์ล มาร์คซ์ เป็นต้น

๒) การเปลี่ยนแปลงแบบวัฏจักร เป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ไม่มีความสม่ำเสมอ สังคมจะมีจุดเริ่มต้น จากนั้นจะค่อยๆ เจริญก้าวหน้าขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงที่สุดก็จะเสื่อมสลายไป คล้ายกับความเจริญของมนุษย์ที่เริ่มจากเด็กทารก เติบโตเป็นวัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ วัยชรา และในที่สุดก็ตายจากไป หรือหากเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงเป็นเวลาในวันหนึ่งๆ คือ เริ่มจากเช้ามีด สว่าง และมีด แล้วค่อยๆ กลับมาเข้าใหม่ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงแบบนี้เมื่อสังคมมีความเจริญถึงจุดสูงสุดแล้ว ก็จะค่อยๆ เสื่อมสลาย

ลง โดยไม่ได้สูญหายไปแต่จะมีการปรับปรุงและเจริญขึ้นมาใหม่ เช่น สังคมของกรีก อียิปต์ จีน อินเดีย เป็นต้น

๓) สังคมในอนาคต การเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้ทุกสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมสมัยใหม่ที่มีการพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ยุคปัจจุบันมีหลายประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม แต่บางประเทศกำลังมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมยุคใหม่ที่เรียกว่า สังคมภายหลังยุคสังคมอุตสาหกรรม (Postindustrial Society) ซึ่งจะมีความแตกต่างจากสังคมอุตสาหกรรม ดังนี้^{๖๔}

(๑) ระบบเศรษฐกิจ เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ให้ความสำคัญต่อการบริการ (Service) มากกว่าสินค้า (Goods)

(๒) แรงงานในการผลิตใช้ระบบคอมพิวเตอร์ (Computer) ควบคุมการทำงานแทนการใช้เครื่องจักรกล (Machine)

(๓) สถานภาพของแรงงานระดับผู้ใช้แรงงาน หรือแรงงานชั้นต่ำ (Blue – Collar) มีจำนวนลดลง แต่แรงงานระดับบริหารงาน หรือแรงงานชั้นกลาง (White-Collar) จะมีมากขึ้น

(๔) การแก้ไขปัญหาสังคมของสังคมสังคมภายหลังยุคสังคมอุตสาหกรรมต้องใช้เทคนิคระดับสูง เพราะคนในสังคมมีความรู้และความสามารถมากขึ้น

(๕) รัฐบาลเข้ามามีบทบาทในการบริหารและการจัดการในกิจการต่างๆ แทนเอกชนมากขึ้น โดยเฉพาะกิจการที่เป็นของสาธารณะจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ประชาชนส่วนใหญ่จะทำงานให้กับภาครัฐบาลในทุกๆ กิจกรรม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นทั้งแบบรวดเร็วหรือแบบค่อยเป็นค่อยไปมีผลกระทบต่อมนุษย์เสมอ แต่อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้น มนุษย์จะต้องเข้าไปทำการแก้ไขเสมอ เพราะยังไม่มีมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมใดๆ ที่มนุษย์พึงพอใจอย่างสมบูรณ์แบบ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่จะเกิดขึ้นได้นั้นต้องมีรูปแบบการเปลี่ยนแปลงและประกอบด้วยปัจจัย หลายด้าน ดังนี้ ๑) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพและประชากร ๒) เทคโนโลยี ๓) วัฒนธรรมวัตถุ ๔) กระบวนการทางวัฒนธรรม ๕) การพัฒนาทางเศรษฐกิจ

^{๖๔} อ่างแล้ว, มหาวิทยาลัยบูรพา, ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม, ๒๕๔๕.

๒.๔.๕ ศิลปะกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านบรรทัดฐานและสถานภาพ บทบาท ซึ่งเกิดขึ้นในระบบสังคมหรือโครงสร้างของสังคม เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ก็จะทำให้วัฒนธรรมของสังคมแห่งนั้นเปลี่ยนแปลงไปด้วย การขับเคลื่อนทางสังคมก็เช่นเดียวกัน เนื่องจาก ศิลปะเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม เป็นพื้นฐานทางวัฒนธรรม เมื่อพื้นฐานทางวัฒนธรรมเปลี่ยนไป จะทำให้เกิดสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้น จึงเป็นสาเหตุให้วิถีชีวิตของผู้คนในสังคมเปลี่ยนแปลงไปได้ ดังนั้นในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วยศิลปะ ควรมีการศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญความหมาย รูปแบบ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องจูงนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วยศิลปะ โดยนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดและอธิบายถึงปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงจากการใช้ศิลปะ ดังเช่น

นักมานุษยวิทยารุ่นเก่าๆ อย่าง ศรีศักร วัลลิโภดม^{๖๕} ให้แนวคิดและมองถึงศิลปะกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ว่า ศิลปะเป็นพัฒนาการในความเป็นมนุษย์ในเรื่องความนึกคิดจินตนาการและอารมณ์ในเรื่องความงามที่เรียกว่าสุนทรีย์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกับศักยภาพในการเรียนรู้ของมนุษย์ที่สามารถสื่อกันด้วยสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ เช่น ภาษาทั้งพูดและเขียน โดยเฉพาะสิ่งที่เรียกว่าอารมณ์สุนทรีย์คือสิ่งที่ยกระดับจิตใจของมนุษย์จากความหยาบคายและโหดเหี้ยมเยี่ยงสัตว์เดรัจฉาน ให้มีความเป็นศิวิไลซ์ในมนุษยชาติ อีกนัยหนึ่งก็คือศิลปะเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งของความเป็นอารยธรรม (Civilization) ศิลปะเป็นสิ่งที่สร้างหรือรังสรรค์โดยบุคคลในสังคม (individual and society)

แนวคิดและแนวทางในการสร้างจากทางศิลปะในทุกวันนี้ในประเทศไทยซึ่งอยู่ในยุคโลกาภิวัตน์ที่สังคมเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมแบบชาวนา (peasant society) มาเป็นสังคมอุตสาหกรรมที่ให้ความสำคัญกับความเป็นปัจเจกบุคคล (Individualism) และวัตถุนิยมอย่างสุดๆ (materialism) นั้น ให้ความสนใจในมิติทางจิตวิญญาณที่มากับศาสนาและความเชื่อ ช่างฝีมือและศิลปินในยุคใหม่ให้ความสำคัญอยู่ ๒ เรื่อง

๑. เรื่องแรกเห็นว่าการสร้างศิลปะก็เพื่อศิลปะเป็นเรื่องของปัจเจกที่อยู่นอกบริบททางสังคมและวัฒนธรรม เป็นแนวคิดและแนวทางที่ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปินตะวันตก เป็นเรื่องแตกต่างไปจากแนวประเพณี

๒. เรื่องที่สองเป็นเรื่องศิลปะต้องสร้างขึ้นเพื่อรับใช้สังคม การสร้างศิลปะแบบแรกที่มีเป็นเรื่องของปัจเจกและศิลปะเพื่อศิลปะนั้นมักแพร่หลายในสังคมเมืองและชมรมของกลุ่มศิลปะร่วมสมัย และ

^{๖๕} ศรีศักร วัลลิโภดม, “แนวคิดและแนวทางการศึกษาศิลปะในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม” ใน วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๖, ม.ป.ป.

ค่อนข้างเป็นสากล เพราะมีความสัมพันธ์ทางความคิด รูปแบบ วิธีการและเทคนิคกับการเคลื่อนไหวทางศิลปะในต่างประเทศ รวมทั้งการสื่อสารกันด้วยการจัดแสดงในรูปแบบอาร์ตแกลลอรี่ที่มีการแลกเปลี่ยนซื้อขายไปด้วยในเวลาเดียวกัน

ในขณะที่การสร้างศิลปะแบบประเพณียังสืบเนื่องในระดับท้องถิ่น เป็นศิลปะที่ยังอยู่ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนออกมาทางโลกทัศน์ ค่านิยม ความเชื่อและอุดมการณ์ของสังคมท้องถิ่น ดังเห็นได้รูปแบบทางศิลปะสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม และศิลปะเพื่อการประดับทั้งในทางศาสนา ความเชื่อ และฆราวาส

ณัฐนนต์ สิปปภากุล^{๖๖}มองว่าศิลปะเป็นกระแสหลัก แต่มักเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อมีเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง สังคม และเศรษฐกิจที่สำคัญของโลกทุกครั้ง เช่นเดียวกัน การเกิดขึ้นของศิลปะเพื่อชีวิตในประเทศไทย แม้จะได้รับอิทธิพลแนวความคิดมาจากซีกโลกตะวันตกและเอเชียบางประเทศในช่วงระยะเวลาไม่กี่ปี แต่ได้แสดงบทบาทที่สำคัญในการนำเอา ศิลปะแนวนี้ ไปร่วมในกระบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยและการต่อสู้กับระบอบเผด็จการที่เกิดขึ้นในประเทศไทยหลายครั้ง จนได้รับการบันทึกไว้เป็นส่วนหนึ่งในประวัติศาสตร์ของชาติไทยที่ผ่านมา นั่นคือข้อแตกต่างที่ศิลปินกลุ่มอื่นๆ ไม่ได้แสดงบทบาทใดๆ ในเหตุการณ์ดังกล่าว แล้วยังค่อนข้างแคะศิลปะเพื่อชีวิตว่า เป็นศิลปะที่ไร้ความงาม

ที่ผ่านมาธรรมชาติของศิลปะเพื่อชีวิตมักจะเกิดขึ้นเมื่อมีเหตุการณ์ที่สำคัญทางการเมือง และมุ่งรับใช้สังคมเฉพาะในหมู่ชนระดับล่างเท่านั้น แต่ในปัจจุบันศิลปะเพื่อชีวิตได้ปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์ใหม่ ไปสู่การแสดงออกด้วยเนื้อหาหรืออุดมการณ์ที่ต้องการสะท้อนปัญหาของสังคมในระดับกว้าง สะท้อนปัญหาของผู้คนในทุกระดับชั้น และขยายไปสู่ระดับนานาชาติ อีกทั้งรูปแบบทาง ศิลปะ (Form of Art) ได้รับการพัฒนาไปสู่ศิลปะหลังสมัยใหม่ (Post-modernism) ผสานกลมกลืนไปกับศิลปะในแนวอื่นๆ อย่างหลากหลายและรวมชอมมากขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ศิลปะเพื่อชีวิตใน ความหมายเดิมได้พัฒนาไปสู่ศิลปะแนวสร้างสรรค์สังคมที่มีความหมายใหม่เพื่อมุ่งรับใช้สังคมทุกชนชั้นและทุกชนชาติ และมีพลวัตไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ที่กำลังมีบทบาทสำคัญอยู่ในขณะนั้น

^{๖๖} ณัฐนนต์ สิปปภากุล, จากศิลปะเพื่อชีวิตสู่ศิลปะสร้างสรรค์สังคม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://art-culture-academy๒.blogspot.com/๒๐๑๒/๑๐/๐๐๔.html>, [๑๕ พ.ค.๒๕๕๙].

ด้าน สุชาติ สวัสดิ์ศรี^{๖๗} มองว่า ศิลปะมีความเกี่ยวข้องกับสังคม เมื่อพูดถึงศิลปะสมัยใหม่ หรือ ศิลปะที่ปรากฏในปัจจุบันนั้น มิได้เป็นมรดกของชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งโดยเฉพาะอีกต่อไป ศิลปะไม่ได้อยู่ที่ วัด ไม่ได้อยู่ที่วัง แม้ในปัจจุบันจะมีภาพออกมาว่าอยู่ที่พ้อคำ แต่พ้อคำก็ได้มีอยู่กลุ่มเดียวพวกเดียว พ้อคำก็มีรสนิยมต่างๆ กันไป สิ่งที่ปรากฏในปัจจุบัน ศิลปะจึงแตกตัวไปหลายอย่าง และก็มีหลายสาขา มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ดังนั้น ศิลปะจึงส่องทางให้กัน และศิลปะกับสังคมปัจจุบันไม่มีการจำกัดทาง รสนิยม คือไม่ได้ผูกขาดอยู่ที่ชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งทั้งในเรื่องรูปแบบและเนื้อหาเรียกว่ามันเป็น ดังนั้นคำว่า ศิลปะรับใช้อะไร เพื่อใคร จึงเป็นเรื่องที่ขึ้นอยู่กับการตีความของปัจเจกไม่ใช่ของรัฐ

วณิศา อติมส์^{๖๘} มองถึงแนวคิดศิลปะกับสังคม โดยวิเคราะห์จากศิลปะร่วมสมัยว่า ศิลปะร่วมสมัยได้ทำการอันใดกับสังคมบ้าง นอกเหนือไปจากการสะท้อนภาพปัจจุบันของสังคมในแง่มุมต่างๆ และ ทำหน้าที่หล่อหลอมสังคมในเวลาเดียวกัน คำตอบที่ได้ย่อมหลากหลาย แตกต่างกันไปตามประเภทสาขา ของศิลปะ ไม่ว่าจะเป็นเสียงดนตรีจากโทรศัพท์มือถือ จากอุปกรณ์ดิจิทัล หรือจากวงซิมโฟนีออร์เคสตรา ทุกสิ่งย่อมมีอิทธิพลต่อชีวิตจิตใจผู้ฟังทั้งด้วยจังหวะ ทำนอง เนื้อหา อันนำไปสู่การตอบสนองและอารมณ์ ที่คล้อยตามในรูปแบบที่คาดไม่ถึง เช่นเดียวกับภาพยนตร์ ละครหลังข่าว หนังสือพิมพ์ ละครเวที ภาพ กราฟฟิกที่ปรากฏอยู่ในทุกแห่งหนแม้แต่ในความฝัน อาคารสถานที่ บ้านพักอาศัย ห้างสรรพสินค้า สำนักงาน หนังสือตำราเรียน วารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ ข้อเขียนในเว็บไซต์ ที่ส่งผลทางด้านทัศนคติ ค่านิยมของผู้อ่าน เรื่อยไปถึงแฟชั่นการแต่งกาย อย่างไรก็ตามความแตกต่างหลากหลายทั้งหมดที่กล่าวมา นั้น เมื่อวิเคราะห์ในภาพรวมก็จะได้ข้อสรุปของสถานการณ์ของศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย ออกมาได้เป็น แนวทางเดียวกัน โดยปรากฏให้เห็นถึงความพยายามที่จะขับเคลื่อนตัวเองไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ดังนี้

๑. ความพยายามที่จะปรับตัวเองให้กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับกระแสหลักที่เชื่อว่าเป็น ภาพรวมของโลกไร้พรมแดน

๒. ความพยายามที่จะแสวงหาหรือสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของตัวเอง จากรากเหง้าเดิม แต่มีความ เป็นปัจจุบันในด้านวิถีคิดและกลวิธีในการนำเสนอ

^{๖๗} สุชาติ สวัสดิ์ศรี, ศิลปะจึงเกี่ยวข้องกับสังคมอย่างแน่นอน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<http://www.cameraeyes.net/forum/index.php?topic=๕๕๗.๐;wap๒>, [๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๓].

^{๖๘} วณิศา อติมส์, “วิเคราะห์สถานการณ์ศิลปะร่วมสมัยในสังคมไทย” ใน วารสารสยามร่วมสมัย, ฉบับที่

๓. ความพยายามที่จะสะท้อนความเป็นจริงของสภาพสังคมที่เป็นอยู่ในช่วงเวลาของตัวเอง ออกมาให้มากที่สุด โดยในบางครั้งอาจไม่นำพาต่อกลไกทางสุนทรียภาพ ด้วยความเชื่อว่า ความจริงคือ ความงาม

๔. ความพยายามยึดเยียดความจริงอันอับลักษณ์สู่การรับรู้ของสังคมในนามของศิลปะที่ขาด แคลนสุนทรียะ โดยเรียกว่าการยกระดับภูมิปัญญา

๕. ความพยายามที่จะยกระดับตัวเองให้เทียบเท่าผู้ที่เชื่อว่าสูงกว่า เจริญกว่าในระดับ นานาชาติ ทุกวิถีทางโดยตระหนักถึงความเป็นจริงหรือคุณค่าที่แท้จริงของตนเองและผู้อื่น

๖. ความพยายามสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของตน ให้สอดคล้องกับบรรณนิมการบริโภคระแสหลักที่เป็นระดับนานาชาติ โดยพิจารณาศิลปะในฐานะที่เป็นต้นทุนหรือทรัพย์สินทางปัญญา บนพื้นฐานความ เชื่อว่า ศิลปะจะเป็นเครื่องสร้างมูลค่าในเชิงเศรษฐกิจ

๗. ความพยายามที่จะชำระตัวเองให้บริสุทธิ์และสูงส่งจนสามารถใช้เป็นบ้ำหลอม เพื่อสร้าง สังคมในอุดมคติให้เกิดขึ้น บนพื้นฐานความเชื่อว่า ศิลปะคือผลผลิตของอารยชน มีพันธกิจต่อสังคม และ ในขณะเดียวกัน ศิลปะก็เป็นปัจจัยการผลิตอารยชนรุ่นใหม่สืบเนื่องกันต่อไป

ทรงยศ แวงหงษ์^{๖๔} หน้าที่ศิลปะในสังคมหน้าที่ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง เช่น ภาพวาดในครั้งหนึ่ง เคยทำหน้าที่บันทึกเรื่องราว รายละเอียดทางสังคมบางอย่าง ดังนั้น ภาพวาดจำนวนมากจึงมีลักษณะ เหมือนจริง ซึ่งในสมัยต่อมา เทคโนโลยีการถ่ายภาพได้เข้ามาแทนที่หน้าที่ของภาพวาดในสมัยนี้ อย่าง กรณีรูปวาดของ Rembrandt และ Vermeer นั้นมีชื่อเสียงเพราะสามารถวาดรูปได้เหมือนจริงมาก แต่ ผมคิดว่าในขณะที่ภาพของ Rembrandt บอกเล่าภาพชีวิตร่วมสมัยด้วยความเหมือนจริงแล้วหยุดอยู่เพียง แค่นั้น ภาพของ Vermeer กลับชวนให้คนดูคิดต่อไปได้อีกมาก จนเหมือนมีคำถามค้างคาอยู่ในใจเวลาดู ภาพของเขา ความสำคัญของศิลปะอีกประการหนึ่งที่เราไม่อาจมองข้ามได้คือการที่คนบางกลุ่มได้นำ ศิลปะมารับใช้เจตนาบางอย่าง เช่น การโฆษณา จึงเป็นตัวอย่างหนึ่งที่ใช้พลังของศิลปะได้อย่างมี ประสิทธิภาพ เช่น อาศัยการผสมผสานระหว่างเสียงที่คนอยากจะได้ยิน (เสียงดนตรีบ้าง เสียงคนพูดที่ฟัง แล้วรู้สึกดีบ้าง) ตัวละครซึ่งคนทั่วไปอยากจะได้เห็น (พระเอกนางเอกยอดนิยมบ้าง คนที่มีภาพลักษณ์ดี นำเชื่อถือบ้าง) เข้ากับการนำเสนอด้วยภาพที่ผ่านการคัดสรรและตกแต่งมาอย่างดี เรียกว่าใช้ศิลปะทุก รูปแบบเพื่อส่งเสริมการบริโภคและเพื่อกระตุ้นให้เกิดการซื้อขายได้อย่างมี “ศิลป์” อย่างยิ่ง

^{๖๔} ทรงยศ แวงหงษ์, ศิลปะกับมนุษย์และสังคม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://songyote.wordpress.com/๒๐๐๘/๐๕/๑๗/>, [๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๓]

สกล ภู่งามตี^{๗๐} อิทธิพลและการเมืองเป็นแรงกระตุ้นให้ศิลปินสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเพื่อวัตถุประสงค์นั้นๆ เนื่องจากความเป็นไปของสังคมและการเมืองที่ดำเนินไปด้วยมนุษย์ซึ่งก่อผลดีและเลว ย่อมมีอิทธิพลต่อมนุษย์ในสังคมเป็นมมย้อนกลับแบบบูเมอแรง (Boomereng) เช่นกัน โดยเฉพาะมนุษย์ที่ถูกเรียกว่าเป็นผู้สร้างสรรค์ศิลปกรรมในสาขาต่างๆ หรือศิลปิน ทั้งนี้อิทธิพลทางสังคม และการเมืองทั้งดี หรือเลวนั้น สามารถเป็นแรงกระตุ้น (drive) ให้บันดาลเรื่องราวต่างๆ แฝงในผลงานทางศิลปะเพื่อระบาย ความรู้สึกนึก นำเสนอปัญหาสะท้อนสารรูปของสังคมหรือการเมือง กระตุ้นเตือนเรียกร้องปลุกจิตสำนึก หรือเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ นานาที่เป็นประโยชน์แก่สังคมเช่นกัน

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วยศิลปะ จากแนวคิดของนักวิชาการหลายๆ สาขา ที่ให้แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วยศิลปะ นั้นทำให้สรุปได้ว่า ศิลปะ นั้นเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยขับเคลื่อนและเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่ง การเปลี่ยนแปลงของสังคมนั้น เมื่อสังคมเปลี่ยน วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลง ตามไปด้วย เพราะ “ศิลปะ” เป็นส่วนหนึ่งและเป็นรากของวัฒนธรรม แต่ การเปลี่ยนแปลงนั้นอาจจะต้อง ขึ้นอยู่กับแต่วัตถุประสงค์เช่น ด้านการเมือง ด้านวัฒนธรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ เชื่อมโยงต่อการสร้างสรรค์ของ ศิลปะในตัวผู้สร้างได้ นอกจากนี้ ศิลปะไม่ได้เกิดขึ้นมาอย่างลอยๆ โดย ปราศจากการเชื่อมโยงกับสิ่งใดๆ เนื้อหาของงานศิลปะจึงล้วนแต่สามารถสะท้อนเรื่องราวที่เกิดขึ้นใน ขณะนั้น ทั้งความเป็นจริง จินตนาการและความใฝ่ฝันของยุคสมัย และในทางตรงกันข้าม ศิลปะก็อาจถูก สร้างขึ้นโดยเจตนาเพื่อที่จะ รับใช้เจตนารมณ์บางอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการปลุกใจให้อีกheimรักชาติ หรือ กระตุ้นให้เกิดความอยากความ อยากครอบครอง

---

^{๗๐} สกล ภู่งามตี, “ระหว่างสังคม การเมือง และศิลปะ” ใน วารสารวิชาการศรีปทุมชลบุรี, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ ๖.ค. ๔๗-ม.ค.๔๘, หน้า ๖๔.

๒.๕ แนวคิดการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

๒.๕.๑ ความหมายของจิตสำนึก

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กล่าวว่า จิตสำนึกเป็นสิ่งที่กำหนดการรับรู้ ความรู้สึกนึกคิด และพฤติกรรมของมนุษย์ที่ต่อตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม

อลงกต วรกี^{๗๑} ได้กล่าวถึงจิตสำนึกในการให้บริการ หมายถึง ความเข้าใจอันดีต่อการให้บริการ และก็ต้องเป็นความเข้าใจในการให้บริการที่ดีด้วยไม่ให้ความเข้าใจผิดซึ่งผู้ที่จะมีจิตสำนึกในการให้บริการที่ดีนั้นจำเป็นต้องเป็นคนที่ชอบให้บริการเป็นอันดับแรกมีความสุขที่ได้ติดต่อพูดคุยกับคนมา ก ๆ และกระตือรือร้นที่จะได้ช่วยเหลือผู้อื่นเสมอ

อรุณี แสงเพ็ญ^{๗๒} กล่าวว่า จิตสำนึก หมายถึง ความรู้สึกตระหนักรัก ห่วงเห่นเห็นความสำคัญ และความจำเป็นในการอนุรักษ์สิ่งใดสิ่งหนึ่ง

วราพร ศรีสุพรรณ^{๗๓} ได้ให้คำจำกัดความของจิตสำนึกทางสิ่งแวดล้อมว่า จิตสำนึกเป็นลักษณะของจิตที่มีทั้งความตระหนักรู้ (Awareness) และความรับผิดชอบ (Responsibility)

สมิต สัจฉกร^{๗๔} ได้กล่าวถึงจิตสำนึกในการให้บริการ มีความหมายที่กว้างมิได้จำกัดอยู่ที่การบริการ แต่งานบริการเกิดขึ้นได้ในทุกกรณี เมื่อเราเกิดสำนึกรับผิดชอบว่าบริการเป็นงานส่วนหนึ่งที่ทุกคนในองค์กรต้อง มีความรับผิดชอบร่วมกันเราย่อมตระหนักถึงภารกิจอันสำคัญในความสัมพันธ์ ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับ ผู้รับบริการตลอดเวลา บุคคลแต่ละคนมีจิตสำนึกต่างกันออกไปบางคนมีจิตสำนึกในการที่จะ กระทำสิ่งที่ดีงามเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม ในขณะที่บางคนมีจิตสำนึกในการที่จะกระทำสิ่งหนึ่ง สิ่งใดให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองฝ่ายเดียว จิตสำนึกของแต่ละคนได้รับการสั่งสมมานาน มิใช่เวลา เพียงชั่วครู่ให้เปลี่ยนแปลงจิตสำนึกได้ในทันทีทันใด หากจะต้องได้รับการปลูกฝัง หากมีสิ่งเร้าให้ เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้อย่าง พอเหมาะจนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไป ในลักษณะค่อนข้างถาวร

^{๗๑} อลงกต วรกี, “การปฏิรูประบบราชการ: ก้าวไปข้างหน้าหรือถอยหลังเข้าคลอง.” ใน รัฐสภาสาร. ๕๓, (เมษายน ๒๕๔๘): ๓๖.

^{๗๒} อรุณี แสงเพ็ญ, การสร้างแบบวัดจิตสำนึกต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, (เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๗), หน้า ๗.

^{๗๓} วราพร ศรีสุพรรณ, สิ่งแวดล้อมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโลกสีเขียว, ๒๕๓๙).

^{๗๔} สมิต สัจฉกร, ศิลปะการให้บริการ, (กรุงเทพมหานคร: วิทยุชน, ๒๕๔๘), ๓๘-๔๕.

และอาจจำเป็นต้องใช้แรงเสริมอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง เช่น ได้รับ รางวัลทุกครั้งที่มีพฤติกรรม การให้บริการที่ดี ไม่ว่าจะเป็ นคำชมเล็กๆ น้อยๆ จนกระทั่งการให้ เกียรติยกย่องด้วยวิธีการที่สมฤทธิผล

คำว่า จิตสำนึกสาธารณะ หรือ Public Consciousness ในภาษาไทยได้มีการใช้คำอื่นๆ ที่มีความหมายใกล้เคียงกัน ได้แก่ จิตสาธารณะ จิตสำนึกต่อสาธารณะ จิตสำนึกต่อส่วนรวม จิตสำนึกทางสังคม หรือจิตอาสา เป็นต้น ส่วนในภาษาอังกฤษมักนิยมใช้คำว่า Public Consciousness และมีวิจัยได้ใช้คำว่า จิตสำนึกสาธารณะ (Public-Mindedness) ในการศึกษามากมาย และส่วนใหญ่จะมีความหมายเป็นนัยเดียวกัน

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์^{๗๕} ซึ่งได้สรุปความหมายของจิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง การรู้จัก เอาใจใส่ เป็นธุระและเข้าร่วมใน เรื่องของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ มีความสำนึก และยึดมั่นในคุณธรรม และจริยธรรมที่ติงาม ละอายต่อสิ่งที่ผิด เน้นความเรียบร้อย ประหยัด และมีความสุขระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และจิตสำนึกสาธารณะ จะเริ่มต้นในสถาบันครอบครัว เป็นสถาบันที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรกเพราะเป็นจุดเริ่มต้นที่ช่วยให้เด็กมีจิตสำนึกและเห็นความสำคัญของส่วนรวม สถาบันครอบครัวจึงเป็นพื้นฐานของสังคม ถ้าครอบครัวมีแต่ความคลอนแคลน สังคมก็ไม่เข้มแข็งไปด้วย และเด็กที่เติบโตขึ้นมาจากครอบครัวที่คลอนแคลนจะมีแนวโน้มที่มีจิตสำนึกที่คลาดเคลื่อนไปด้วย ซึ่งการที่จะป้องกันไม่ให้เกิดสิ่งนี้ขึ้นกับตัวเด็กได้นั้นทุกคนในครอบครัวควรจะมีส่วนร่วมปฏิบัติคือ ทุกครอบครัวต้องมีแผนมีตารางเวลาเพื่อการปฏิบัติกิจกรรมใครอบครัวร่วมกัน ทุกครอบครัวต้องเน้นบทบาทให้ร่วมรับผิดชอบงาน ร่วมรับรู้ปัญหาหรือสภาพของครอบครัว ทุกครอบครัวต้องร่วมกับสถานศึกษาในการปลูกฝังคุณลักษณะต่างๆ ในตัวผู้เรียน ทุกครอบครัวต้องเน้นการปลูกฝังค่านิยมให้ลูกมีความรับผิดชอบต่อสาธารณะ และทุกครอบครัวจะต้องให้ความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาชุมชน

สุพจน์ ทรายแก้ว (2546)^{๗๖} กล่าวถึง จิตสำนึกต่อส่วนรวมหรือ จิตสำนึกสาธารณะหมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจของบุคคลเกี่ยวกับการมองเห็นคุณค่าแก่การมีปฏิสัมพันธ์ทางสำรวจ และสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมที่ไม่มีผู้ใดผู้หนึ่งเป็นเจ้าของ หรือเป็นสิ่งที่คนในสังคมเป็นเจ้าของร่วมกัน เป็นสิ่งที่สามารถสังเกตได้จากความรู้สึกนึกคิดหรือการกระทำที่แสดงออกมา

^{๗๕} ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 80 นวัตกรรมจัดการเรียนรู้อที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, (กรุงเทพฯ: แดเน็กซ์ อินเทอร์เน็ตปอเรชั่น, ๒๕๕๒), หน้า ๙๕.

^{๗๖} สุพจน์ ทรายแก้ว, “จิตสำนึกสาธารณะการก่อรูปและกระบวนการเสริมสร้าง,” วารสารเพชรบุรีวิทยา ลงกรณ์, ๒๕๔๖, หน้า ๔๕.

วันชัย วัฒนศัพท์^{๗๗} กล่าวว่าจิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง การรับรู้ ที่ได้จากการปฏิบัติด้วยความตระหนักในภารกิจหน้าที่ จะเห็นประโยชน์และยอมรับที่จะจัดการและ/ หรือปฏิบัติกิจกรรมนั้นๆ ด้วยความสำนึกถึงอรรถประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่สิ่งแวดล้อม ชุมชน ครอบครัว และตนเอง ซึ่งสรุปได้ว่าบุคคลที่จะมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมควรเป็นบุคคลที่ เข้าใจธรรมชาติตามความเป็นจริง เข้าใจตนเอง และเข้าใจสังคม

ภัทรภร สีทองดี^{๗๘} ให้ความหมายจิตสาธารณะ คือ ความรู้สึก พฤติกรรมสำนึกและความรับผิดชอบต่อปัญหาที่เกิดขึ้นใน สังคม ผ่านกระบวนการแสวงหาความรู้และรับรู้อย่างต่อเนื่องทำให้เกิดความรัก ความสามัคคี รู้จักเสียสละ แบ่งปัน มีคุณธรรมและจริยธรรม เห็นคุณค่าของตนเอง มีความปรารถนาจะแก้ไขปัญหา ช่วยเหลือ และให้ความ ร่วมมือกิจกรรมต่างๆ ของสังคม

กระทรวงศึกษาธิการ^{๗๙} ให้นิยามว่าจิตสาธารณะว่าเป็น คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ชุมชน และสังคมด้วยความ เต็มใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน แบ่งปันความสุขส่วนตนทำประโยชน์แก่ส่วนรวม เห็นใจผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้วยร่างกาย สติปัญญา และลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาหรือร่วม สร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้น

สรุปได้ว่า จิตสาธารณะ หมายถึง จิตสำนึกที่ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นประโยชน์ส่วนตน มากกว่าของส่วนรวม ยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีงาม มีความเสียสละ รู้จักแบ่งปันแก่ผู้ที่เดือดร้อน มีความ

^{๗๗} วันชัย วัฒนศัพท์, คู่มือการฝึกอบรมวิทยากร การแก้ปัญหาความขัดแย้ง กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โรงพิมพ์ศิริภักดิ์ออฟเซ็ท, ขอนแก่น, ๒๕๔๘)

^{๗๘} ภัทรภร สีทองดี, “การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมจิตสาธารณะของนิสิตในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,” ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๙), หน้า ๒๒.

^{๗๙} กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการพัฒนา การวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตาม หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, (กรุงเทพฯ :ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร แห่งประเทศไทยจำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒๒๐.

ปรารถนาในที่จะช่วยเหลือหรือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน และเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคม ชุมชน สิ่งแวดล้อม และประเทศชาติ

๒.๕.๒ การก่อรูปของจิตสำนึก

นักจิตวิทยาการศึกษา มีความเห็นพ้องต้องกันว่าจิตสำนึกเป็นคุณลักษณะทางจิตพิสัยที่ปรากฏหรือก่อรูปขึ้นในจิตใจของมนุษย์แต่ละคนภายหลังจากได้รับรู้ปรากฏการณ์หรือได้รับสิ่งเร้าจากภายนอกในเชิงสะสม การก่อรูปที่มีความต่อเนื่องกันจึงยากที่จะกำหนดแยกแยะหรือทำการจัดลำดับชั้นเพื่อบ่งชี้ว่าบุคคลมีความรู้สึกอยู่ที่ใดได้ชัดเจน แน่นนอน การก่อรูปของจิตสำนึกยังเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะทางด้านสติปัญญาและการกระทำของมนุษย์อีกด้วย หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าจิตสำนึกเป็นผลลัพธ์เชิงคุณลักษณะทางจิตใจของมนุษย์ที่ก่อรูปขึ้นผ่านกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล ซึ่งกระบวนการเรียนรู้นี้มีองค์ประกอบสำคัญ ๓ ส่วน ได้แก่

๑) คุณลักษณะด้านพุทธิพิสัย หมายถึง การได้รับรู้ (Cognition) หรือการมีประสบการณ์ตรงกับสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมผ่านประสาทสัมผัสต่าง ๆ ทำให้บุคคลรู้จักหรือระลึกถึงมีความเข้าใจสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ สามารถวิเคราะห์ และประเมินคุณค่าของสิ่งดังกล่าวได้ และนำไปสู่การก่อรูปของจิตสำนึก

๒) คุณลักษณะด้านจิตพิสัย หมายถึง ความรู้สึกทางจิตใจ (Affection) อันได้แก่การมีความสนใจ หรือใฝ่ใจในสิ่งดังกล่าว โดยมีปฏิกิริยาสนองตอบการเห็นหรือให้คุณค่า การจัดระบบของคุณค่าและสร้างเป็นคุณลักษณะนิสัยที่นำไปสู่จิตสำนึก

๓) คุณลักษณะทางด้านทักษะพิสัยที่หมายถึง พฤติกรรม (Behavior) หรือการแสดงออกที่สามารถจะสังเกตรูปแบบความประพฤติได้อย่างชัดเจนที่เรียกว่า บุคลิกภาพจิตสำนึกของบุคคลจึงเป็นผล การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายหลังจากการมีประสบการณ์ตรงกับ สิ่งเร้า การรับรู้ ในส่วนนี้ได้ก่อรูปขึ้นในจิตใจของบุคคลในรูปของความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติที่ก่อให้เกิดพฤติกรรม เป็นคุณลักษณะทางจิตที่ก่อรูปผ่านกระบวนการทางปัญญาเป็นปฏิกิริยาตอบสนองต่อปรากฏการณ์ทางสังคมการเสริมสร้างการเรียนรู้ให้แก่บุคคลในสังคมตามกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบเพื่อทำให้ได้มาซึ่งทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ ที่สอดคล้องกับความต้องการทางด้านเศรษฐกิจสังคม การเมืองและประเพณี วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่สังคมทุกสังคมต้องดำเนินการผ่านกระบวนการจัดการศึกษาซึ่งในทางสังคมศาสตร์จะเรียกกิจกรรมหรือกระบวนการดังกล่าวว่าเป็นการกล่อมเกลากายทางสังคม (Socialization) อันเป็นกระบวนการผลิตซ้ำทางอุดมการณ์ที่มีผลทำให้สมาชิกของสังคมเกิดการรับรู้มีจิตสำนึกและมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ได้ในระดับหนึ่ง การกล่อมเกลากายทางสังคม จึงเป็นกระบวนการในการสร้างเสริมการเรียนรู้

ให้แก่บุคคลหรือสมาชิกของสังคม โดยอาศัยกลไกระบบการศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการดำเนินการ และมีรูปแบบที่สัมพันธ์และต่อเนื่องกันไปแยกเป็น ๓ ส่วน

ก. การศึกษาในระบบโรงเรียนดำเนินการอย่างเป็นทางการ ให้สำหรับบุคคลที่อยู่ในวัยเรียน และผู้สนใจ

ข. การศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่จัดให้สำหรับผู้พ้นวัยเรียนไปแล้ว แต่มีความต้องการได้รับประสบการณ์ทางการเรียนรู้

ค. การศึกษาตามอัธยาศัยที่เกิดขึ้นตั้งแต่บุคคลเมื่อเกิดมามีชีวิตอยู่รอด เติบโต และเสียชีวิตไป ซึ่งส่วนใหญ่แล้วมักจะเป็นปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินชีวิตประจำวันทั้งที่บ้าน จากครอบครัว ที่ทำงานและการสมาคมต่าง ๆ

อนึ่ง ระบบย่อยลำดับที่ ๓ จะมีบทบาทในการช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ให้แก่บุคคลและมีอิทธิพลต่อจิตสำนึกและพฤติกรรมของบุคคลในระยะยาวค่อนข้างสูงการกล่อมเกลาทางสังคมเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ให้แก่บุคคลหรือสมาชิกสังคม มีการรับรู้ มีจิตสำนึก (มีค่านิยม ความเชื่อ) มีบุคลิกภาพหรือมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์จึงเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงชีวิตของบุคคลในสังคม เพื่อที่จะได้ช่วยให้สังคมได้มาซึ่งสมาชิกสังคม ที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ แต่ไม่ตกอยู่ภายใต้ของจิตสำนึกของบุคคลแต่ละบุคคลมากนัก และควรเป็นหน้าที่ของสถาบันหรือหน่วยงานสังคม อันได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน องค์กรศาสนา กลุ่มเพื่อน สื่อมวลชน หน่วยราชการ ฯลฯ ที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมและดำเนินการให้สอดคล้องประสานกัน

๒.๕.๓ กระบวนการเกิดจิตสำนึก

เมธี ปิรันธนานนท์^{๘๐} ได้กล่าวไว้ว่ากระบวนการเกิดจิตสำนึก มี ๕ ลำดับ คือ

๓.๑ ความรู้สึก มีความรู้สึกสะอึกใจจากสิ่งที่ตนกระทำอยู่ หรือเคยมีประสบการณ์เกิดการยังคิดในค่านิยมที่ตนมีอยู่

๓.๒ ความคิดเห็น แบ่งเป็นหลายประเภท คือ

๓.๒.๑ เป็นความคิดเห็นอย่างมีระดับด้วยกัน คือ ระดับความจำ การแปลความ การประยุกต์ใช้ การตีความ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมิน

๓.๒.๒ เป็นความคิดเห็นแบบวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งแยกแยะข้อเท็จจริงจากความคิดเห็นส่วนตัวมีอคติ ซึ่งบางครั้งอาจไม่ถูกต้องและข้อขัดแย้งออกจากสิ่งที่เป็นสัจจะหรือข้อเท็จจริง รวมถึงการวิพากษ์วิจารณ์ การโฆษณาชวนเชื่อ และพฤติกรรมที่ทำตาม ๆ กันมา เป็นต้น

^{๘๐} เมธี ปิรันธนานนท์, การบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๘)

๓.๒.๓ เป็นความคิดตามหลักตรรกวิทยา ความคิดแบบสร้างสรรค์ความคิดจากทักษะด้าน
พุทธศึกษา เช่น การใช้ภาษา การคำนวณ การวิจัย เป็นต้น

ส่วนที่เป็นขั้นตอนความคิดเห็นนี้จะปรากฏออกมา เนื่องจากเราเกิดความรู้สึกสะอิดใจ ซึ่งจะ
เกิดความรู้สึกและเป็นความคิดเห็นประเภทใดประเภทหนึ่งหรือบูรณาการกันได้

๓.๓ การติดต่อสื่อสารและการถ่ายทอด สามารถทำได้ทั้งโดยคาพูด และโดยทางอื่น เช่น การ
ส่งข่าวโดยถ้อยคำที่เขียน การฟัง การวาดรูป การถาม การใช้ข้อมูล และการรับข้อมูลย้อนกลับการ
แก้ปัญหาข้อขัดแย้ง เป็นต้น

๓.๔ ความเชื่อและเกิดศรัทธา ขั้นตอนนี้เป็นการพิจารณาหาข้อสรุปจากทางเลือกต่าง ๆ มี
การพิจารณาสิ่งที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ทั้งที่ชอบและไม่ชอบ เลือกการกำหนดเป้าหมายการรวบรวมข้อมูล การ
แก้ปัญหา การวางแผน และการเลือกอย่างอิสระ สำหรับขั้นตอนนี้เมื่อได้มีการติดต่อสื่อสารและถ่ายทอด
กันแล้ว การเห็นพ้องต้องกัน การสนับสนุนกัน การนิยมนร่วมกันจะทำให้คนเลือกเกิดความเชื่อและเกิด
ศรัทธาในการพึ่งตนเอง ว่าเป็นสิ่งที่ดีและยึดมั่นไว้ในใจ

๓.๕ การปฏิบัติ เป็นขั้นตอนที่ทำตามซ้ำกับที่เคยทำมาหรือจากที่เลือกใหม่เมื่อมาถึงขั้นตอนนี้
จะเกิดความเชื่อถือศรัทธาในพฤติกรรมซึ่งก็จะเป็นพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้ของบุคคลนั้น

๒.๕.๔ องค์ประกอบของจิตสำนึก

จิตสำนึกมีองค์ประกอบสำคัญ ๓ ส่วน ดังนี้

๑) ส่วนที่เป็นองค์ประกอบด้านความคิด (Cognition) เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับความคิดที่เป็น
ส่วนของการรับรู้หรือเกิดความรับรู้ของสำนึกเป็นหลัก เช่น การรับรู้ (Perception) ความทรงจำ
(Memory) การมีเหตุผล (Reasoning) และการใช้ปัญญา (Intellect) เป็นต้น

๒) ส่วนที่เป็นองค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affection) เป็นส่วนประกอบทางด้านอารมณ์และ
ความรู้สึก ซึ่งเป็นสิ่งกระตุ้น “ความคิด” อีกต่อหนึ่ง เป็นส่วนของความรู้สึกทางใจของความรู้สึก ที่รวมเอา
ความรู้สึกของบุคคลในด้านบวกหรือด้านลบ เป็นต้น

๓) ส่วนที่เป็นองค์ประกอบด้านการปฏิบัติหรือการกระทำ (Psychomotor) เป็นองค์ประกอบ
ที่ก่อให้เกิดแนวโน้มทางปฏิบัติหรือปฏิกิริยาตอบสนองเมื่อมีสิ่งเร้าที่เหมาะสม ซึ่งส่วนนี้ต้องอาศัยความ
เข้าใจหรือความคิดรวบยอด (Concept) เกี่ยวกับสิ่งที่เป็นพื้นฐานขององค์ประกอบของจิตสำนึก

Krathwohl et al.^{๘๙} ได้แบ่งระดับของจิตสำนึกออกเป็น ๔ ระดับ และเมื่อบุคคลได้รับสิ่งเร้า
จะแสดงออกดังลักษณะต่อไปนี้

^{๘๙} Krathwohl et al.

๑. ระดับการรับรู้ บุคคลจะแสดงให้เห็นว่าสิ่งเร้านั้นทำให้รู้สึกพอใจหรือไม่พอใจ ชอบหรือไม่ชอบ ควรเอาใจใส่หรือไม่ต้องเอาใจใส่

๒. ระดับการตอบสนอง บุคคลจะให้ความสนใจและร่วมมือที่จะทำในสิ่งเร้าที่ตนเห็นว่ามีคุณค่าหรือมีประโยชน์อย่างตั้งใจและเต็มใจ

๓. ระดับการเห็นคุณค่า บุคคลจะมีความต้องการที่จะแสดงบทบาทในการทำสิ่งเร้าที่ประเมินแล้วว่ามีคุณค่าหรือมีประโยชน์ด้วยความกระตือรือร้น

๔. ระดับการจัดระบบ บุคคลจะเกิดความรู้สึกของการเลือกปฏิบัติและการกระทำในสิ่งเร้าที่อยู่ในกลุ่มการกระทำที่ตนคิดว่ามีคุณค่า

๒.๕.๕ การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ความหมายการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

กลุ่มงานเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการจัดการสำนักงาน^{๘๒} กล่าวถึง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่าหมายถึง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด โดยใช้ให้น้อยเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยคำนึงถึงระยะเวลาในการใช้ให้ยาวนานและก่อให้เกิดผลเสียหายน้อยที่สุด รวมทั้งต้องมีการกระจายการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างทั่วถึง และมีการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสามารถกระทำได้หลายวิธีทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนี้

๑. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยตรง สามารถปฏิบัติได้ในระดับบุคคล องค์กรและระดับประเทศ ดังนี้คือ

๑.๑ การใช้อย่างประหยัด คือ การใช้เท่าที่มีความจำเป็น เพื่อให้มีทรัพยากรไว้ใช้ได้ นานและเกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่ามากที่สุด

๑.๒ การนำกลับมาใช้ซ้ำอีก สิ่งของบางอย่างเมื่อมีการใช้แล้วครั้งหนึ่งสามารถที่จะนำมาใช้ซ้ำได้อีก เช่น ถุงพลาสติก กระดาษ เป็นต้น หรือสามารถที่จะนำมาใช้ใหม่โดยผ่าน กระบวนการต่างๆ เช่น การนำกระดาษที่ใช้แล้วไปผ่านกระบวนการต่างๆ เพื่อทำเป็นกระดาษแข็ง เป็นต้น ซึ่งเป็นการลดปริมาณการใช้ทรัพยากรและการทำลายสิ่งแวดล้อมได้

^{๘๒} กลุ่มงานเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการจัดการสำนักงาน อ้างถึงใน ภาวิณี กาญจนานา, อิทธิพลของทัศนคติที่ส่งผลต่อพฤติกรรมกรอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในพื้นที่เขตกรุงเทพมหานคร, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗), หน้า ๑๔.

๑.๓ การบูรณซ่อมแซม สิ่งของบางอย่างเมื่อใช้เป็นเวลานานอาจเกิดการชำรุดได้ การบูรณะซ่อมแซมทำให้สามารถยืดอายุการใช้งานต่อไปได้อีก

๑.๔ การบำบัดและการฟื้นฟูเป็นวิธีการที่จะช่วยลดความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ด้วยการบำบัดก่อน เช่น การบำบัดน้ำเสียจากบ้านเรือนหรือโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น ก่อนที่จะปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ ส่วนการฟื้นฟูเป็นการรื้อฟื้นธรรมชาติให้กลับสู่สภาพเดิม เช่น การปลูกป่าชายเลนเพื่อฟื้นฟูความสมดุลของป่าชายเลนให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ เป็นต้น

๑.๕ การใช้สิ่งอื่นทดแทน เป็นวิธีการที่จะช่วยให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ น้อยลงและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติก การใช้ไบโอดีเซลแทนโพลีเอสเตอร์ การใช้พลังงานแสงแดดแทนแรมเชื้อเพลิง การใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนปุ๋ยเคมี เป็นต้น

๑.๖ การเฝ้าระวังดูแลและป้องกัน เป็นวิธีการที่จะไม่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย เช่น การเฝ้าระวังการทิ้งขยะ สิ่งปฏิกูลลงแม่น้ำ คูคลอง การจัดทำแนวป้องกันไฟป่า เป็นต้น

๒. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยทางอ้อม สามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

๒.๑ การพัฒนาคุณภาพประชาชน โดยสนับสนุนการศึกษาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องตามหลักวิชา ซึ่งสามารถทำได้ทุกระดับอายุ ทั้งใน ระบบโรงเรียนและสถาบันการศึกษาต่างๆ และนอกระบบโรงเรียนผ่านสื่อสารมวลชนต่างๆ เพื่อให้ประชาชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นในการอนุรักษ์ เกิดความรักความหวงแหน และให้ความร่วมมืออย่างจริงจัง

๒.๒ การใช้มาตรการทางสังคมและกฎหมาย การจัดตั้งกลุ่ม ชุมชน ชมรม สมาคม เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ตลอดจนการให้ความร่วมมือทั้งทางด้าน พลังกาย พลังใจ พลังความคิด ด้วยจิตสำนึกในควมมีคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรที่มีต่อตนเอง เช่น กลุ่มชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของนักเรียนนักศึกษาในโรงเรียนและสถาบันการศึกษาต่างๆ มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย มูลนิธิสืบนาคะเสถียร มูลนิธิโลกสีเขียว เป็นต้น

๒.๓ ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ช่วยกันดูแลรักษาให้คงสภาพเดิมไม่ให้เกิดความเสื่อมโทรม เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตในท้องถิ่นของตน การประสานงานเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ และความตระหนักระหว่างหน่วยงานของรัฐ องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชนให้มีบทบาทหน้าที่ในการปกป้อง คุ้มครอง ฟื้นฟูการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด

๒.๔ ส่งเสริมการศึกษาวิจัยค้นหาวิธีการและพัฒนาเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การใช้ความรู้ทางเทคโนโลยีสารสนเทศมาจัดการวางแผนพัฒนา การพัฒนาอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ให้มีการประหยัด พลังงานมากขึ้น การค้นคว้าวิจัยวิธีการจัดการ การปรับปรุงพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพ และยั่งยืน เป็นต้น

๒.๕ การกำหนดนโยบายและวางแผนของรัฐบาล ในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อเป็นหลักการให้หน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องยึดถือและนำไปปฏิบัติ รวมทั้งการเผยแพร่ข่าวสารด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งทางตรงและทางอ้อม

กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ^{๘๓} ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติว่า หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด ยาวนานที่สุดและโดยทั่วถึงกัน การอนุรักษ์หรือการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติ ต้องคำนึงถึงทรัพยากรทุกอย่างในเวลาเดียวกัน ไม่ควรแยกพิจารณาเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว เพราะทรัพยากรทุกอย่างมีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันอย่างใกล้ชิด

ทวี ทองสว่าง และทัศนีย์ ทองสว่าง^{๘๔} ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ว่า หมายถึง การใช้สิ่งแวดล้อมอย่างฉลาดไม่ให้เกิดพิษภัยต่อสังคมโดยส่วนรวมดำรงไว้ซึ่งสภาพเดิมของ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมประดิษฐ์เสริมสร้างขึ้นมา รวมทั้งหาทางจำกัดและป้องกัน มลภาวะหรือสิ่งแวดล้อมเป็นพิษมิให้เกิดขึ้นในสังคมส่วนรวมของมนุษย์

^{๘๓} กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ อ้างถึงใน ญัฐวรรณ สุนทรวิริทธิ์โชติ, การศึกษาสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตตำบลสามบัณฑิต : กรณีศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชน, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๖), หน้า ๑๕.

^{๘๔} ทวี ทองสว่าง และทัศนีย์ ทองสว่าง อ้างถึงใน ญัฐวรรณ สุนทรวิริทธิ์โชติ, การศึกษาสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตตำบลสามบัณฑิต : กรณีศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชน, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๖), หน้า ๑๕.

กรองทิพย์ ศรีตะปัญญา และกมล ทองคำสุก^{๘๕} ได้สรุปความสำคัญของการ อนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ว่า ประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนาใน ขณะเดียวกันก็มีจำนวน ประชากรเพิ่มมากขึ้นและมีการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม จึงมีความจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติใน การพัฒนาประเทศในรูปแบบต่างๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ของประชากรให้ดีขึ้น ส่งผลให้ ทรัพยากรธรรมชาติถูกนำมาใช้ประโยชน์เป็นอย่างมากโดยขาด กฎเกณฑ์และการวางแผนที่ดีซึ่งก่อให้เกิด ผลกระทบต่อสรรพสิ่งทั้งมวลเพราะทุกชีวิตย่อมพึ่งพา สิ่งแวดล้อม ดังนั้น เราจึงต้องมีการอนุรักษ์ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้ลูกหลานในอนาคต ถ้าหากไม่รีบเร่งดำเนินการเสียแต่ตอนนี้ต่อไปประเทศ ของเราอาจขาดแคลนทรัพยากรก็ได้

สมพร อิศวิลานนท์^{๘๖} ได้กล่าวถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมไว้ว่า สิ่งแวดล้อมที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติเป็นที่มาของสินค้าสาธารณะหลากหลายชนิดที่สังคมได้ใช้ประโยชน์ ร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีความสำคัญต่อระบบของการผลิตอาหารและดำรงชีวิตของพืชและสัตว์การที่ สิ่งแวดล้อมเป็นแหล่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น อากาศบริสุทธิ์ แหล่งน้ำบริสุทธิ์ แหล่งนันทนาการ กลางแจ้ง ทำให้สิ่งแวดล้อมที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติเป็นเสมือนทรัพย์สินที่มีค่าของสังคมที่ควรอนุรักษ์ไว้

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม^{๘๗} ได้กล่าวถึงความสำคัญของการอนุรักษ์และพัฒนา สิ่งแวดล้อม สรุปความสำคัญได้ดังนี้

๑) ทรัพยากรธรรมชาติที่มีความจำเป็นต่อการยังชีพและการพัฒนาได้ถูกทำลายมากขึ้นทุกที ในขณะที่ความต้องการทรัพยากรธรรมชาติมีมากขึ้นตลอดเวลา

^{๘๕} กรองทิพย์ ศรีตะปัญญา และกมล ทองคำสุก, การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมแก่เยาวชน, วารสารสังคมพัฒนา, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๔, ๒๕๓๔, หน้า ๗๗.

^{๘๖} สมพร อิศวิลานนท์, เศรษฐศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม: หลักและทฤษฎี, (นนทบุรี: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๙๑.

^{๘๗} กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ดอกเบญจ, ๒๕๔๐), ๑๒๘.

๒) การขาดการจัดการและประสานงานที่ดีก็ทำให้เกิดปัญหาในด้านการทำลายสิ่งแวดล้อม และทำให้ทรัพยากรเสื่อมโทรมลง

๓) การกระทำของมนุษย์และการพัฒนาต่างๆ ส่งผลให้โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมได้ถูกทำลายอย่างมาก

ดังนั้นจากการให้ความหมายของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ควรให้ความสำคัญอย่างมากเนื่องจากการกระทำของมนุษย์และการพัฒนาต่างๆ ของประเทศ ในปัจจุบัน ได้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่อการยังชีพมากขึ้น นำไปสู่การเกิดปัญหาในด้านการทำลายสิ่งแวดล้อม และทำให้ทรัพยากรเสื่อมโทรมลง จึงต้องมีการรณรงค์และให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้นคือการใช้ให้น้อยเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยคำนึงถึงระยะเวลาในการใช้ให้ยาวนานและก่อให้เกิดผลเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด รวมทั้งต้องมีการกระจายการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างทั่วถึง สามารถกระทำได้หลายวิธีทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยทางตรง สามารถปฏิบัติได้ใน ระดับบุคคล องค์กรและระดับประเทศ การพัฒนาคุณภาพประชาชน โดยสนับสนุนการศึกษาด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้อง เพื่อให้ประชาชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นในการอนุรักษ์ เกิดความรักความหวงแหน และให้ความร่วมมืออย่างจริงจัง

การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ^{๘๘} กล่าวว่า ทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญ ที่ก่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ในอดีตที่ผ่านมา ทรัพยากรธรรมชาติถูกนำไปใช้ในการเพิ่มผลผลิตและ บรรเทาปัญหาความยากจนเป็นจำนวนมาก การเร่งรัดในการนำทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ มาใช้ประโยชน์ ดังกล่าวนั้น เป็นไปในลักษณะต่างคนต่างใช้บริหารจัดการ และประชาชนในท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในการ บริหารทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้ออำนวย โอกาสให้กับประชาชนที่อยู่ใกล้ชิด ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้น จาก เหตุผลข้างต้นจึงเกิดปัญหาสำคัญ ๓ ประการ

๑) การใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพไม่คุ้มค่าทรัพยากรธรรมชาติแต่ละชนิดจึงมีปริมาณลดลงอย่างรวดเร็ว

^{๘๘} คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่ง ชาติดีฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๕ - ๒๕๕๙), (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เม็ดทรายพรีนติ้ง, ๒๕๕๙), หน้า ๑๗.

๒) ขาดการประสานงานในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละระดับพื้นที่ และเกิดปัญหาความขัดแย้ง

๓) ขาดการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อไว้ใช้งานในอนาคต ทรัพยากรธรรมชาติ แต่ละชนิดจึงมีสภาพเสื่อมโทรม เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ดังนั้น แนวทางพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติแนวใหม่จึงประกอบด้วยกลยุทธ์ที่สำคัญ ๓ ประการ คือ

๑) ยึดพื้นที่เป็นหลัก

๒) เน้นการผสมผสานกิจกรรมการบริหาร และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นระบบ

๓) สนับสนุนประชาชนและองค์กรในระดังก้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

บุญยืน ทูปแป้น^{๙๙} ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง ปัจจัยครอบครัว ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต สำหรับการพัฒนาชุดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยกิจกรรมส่งเสริมความรู้และกิจกรรมพัฒนากระบวนกรคิด กิจกรรมพัฒนาเจตคติ กิจกรรมสร้างการมีส่วนร่วม และกิจกรรมการสำรวจชุมชน กิจกรรมพัฒนาพฤติกรรม กิจกรรมพัฒนาคุณค่าในตัวเองและกิจกรรมพัฒนาความคิดบวกเชิงสร้างสรรค์ เป็นต้น

สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา^{๑๐๐} กล่าวว่า การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนจะต้องไปด้วยกันทั้งเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพราะมีความเกี่ยวเนื่องกัน มีผลกระทบซึ่งกันและกัน กลไกสำคัญต้องเริ่มจาก “คน” สำคัญมากคือ “จิตสำนึกคน” ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรม ดังนั้น ต้องเริ่มด้วยการปรับเปลี่ยน “จิตสำนึกคน” ตั้งแต่ต้นทาง คือ สร้างขยะให้น้อยที่สุด ให้มองว่าเป็นของมีมูลค่า

^{๙๙} บุญยืน ทูปแป้น และคณะ, “การพัฒนาชุดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนชุมชนต้นน้ำแม่ลาว จังหวัดเชียงราย”, วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๖๑, หน้าที่ ๒๕.

^{๑๐๐} สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา, ปลูกจิตสำนึก เปลี่ยนแนวคิดแปลง “ขยะ” ให้กลายเป็น “ทรัพย์” จากตัวอย่างชุมชนที่ประสบความสำเร็จแก้ไขขยะ <https://www.thailandplus.tv/archives/228837>, ๘ ตุลาคม ๒๐๒๐.

หาทางจัดการอย่างถูกวิธี คัดแยกให้ถูกประเภท และจัดการทางไปของขยะให้ถูกต้องตามแต่ละชนิดของขยะ เพื่อนำไปใช้ซ้ำให้เกิดประโยชน์ หรือสร้างมูลค่าเพิ่มให้เกิดขึ้น โดยทุกตัวอย่างของผลสำเร็จเกิดจากการมีจิตสำนึกร่วมกัน อีกส่วนที่สำคัญคือ การทำให้ครบทั้งระบบ ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน มีการจัดการร่วมกันให้ครบทั้งระบบ รวมถึงการมีตัวอย่างที่ดีที่ทำได้แล้วประสบความสำเร็จ ก็ควรนำมาเป็นแบบอย่างและทำตาม กรณีของบริษัท เอสซีจีให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยยึดหลักการดำเนินธุรกิจตามแนวทางเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) ที่มุ่งพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งผลักดันหลักเศรษฐกิจหมุนเวียนให้เกิดขึ้นในภาคธุรกิจ อาทิ เอสซีจีร่วมกับเทสโก้ โลตัส สนับสนุนการใช้ถุงกระดาษรีไซเคิลแทนการใช้ถุงพลาสติก และโครงการสร้างถนนพลาสติกรีไซเคิล จากความร่วมมือระหว่างเอสซีจี เคมิคอลส์, กลุ่มบริษัท ดาว ประเทศไทย และซีพี ออลล์ ที่ร่วมมือส่งเสริมแนวทางการจัดการขยะพลาสติกให้นำกลับมาใช้ประโยชน์ได้สูงสุด เป็นต้น อีกทั้งยังส่งเสริมแนวคิด “ใช้ให้คุ้ม แยกให้เป็น ทิ้งให้ถูก” ภายใต้งาน SCG Circular way สร้างความเข้าใจ และสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการผลิต และการบริโภค โดยเริ่มจากจัดการภายในองค์กรสำนักงานใหญ่ บางซื่อ ริเริ่มโครงการ “บางซื่อโมเดล” เพื่อสร้างความตระหนักให้พนักงานเห็นคุณค่าของทรัพยากร เป็นต้นแบบที่ดีด้านการบริหารจัดการของเสีย ตลอดจนส่งต่อแนวคิดการจัดการขยะสู่ชุมชนภายนอก ด้วยการพัฒนาแอปพลิเคชันชื่อ “คุ้มค่า” โดยพนักงานเอสซีจีร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาเพื่อช่วยบริหารจัดการรวบรวมและคัดแยกขยะจากชุมชน ทำให้ผู้รับขยะหรือธนาคารขยะทำงานได้สะดวกมากยิ่งขึ้น หมู่บ้านรางพลับ จ.ราชบุรี เป็นโครงการนำร่องในการขยายผลของเอสซีจี ด้วยการเข้าไปพูดคุยกับชุมชนถึงปัญหาขยะ ก่อนแลกเปลี่ยนแนวทางที่จะเปลี่ยนขยะเป็นความมั่งคั่ง (Waste สู่ Wealth) ที่ชุมชนจัดการได้ด้วยตัวเองและมีส่วนร่วมในโครงการฯ โดยเอสซีจีเป็นผู้เล็งเห็นให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะอินทรีย์ ด้วยการใช้อุปกรณ์ง่าย ๆ หาได้ในชุมชน ทำให้ขยะอินทรีย์กลายเป็นอาหารสัตว์ หรือปุ๋ยที่ใช้ในชุมชน และส่วนที่เหลือยังนำไปขายเพื่อสร้างรายได้ อีกทั้งชุมชนยังพัฒนาต่อยอดจากการสร้างมูลค่าของเสียให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ตลอดจนขยายผลให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะอินทรีย์ชุมชนที่อยู่ในเมืองและต่างจังหวัดอีกด้วย ปัจจุบันชุมชนรางพลับกลายเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนปลอดขยะ ของกรมส่งเสริมสิ่งแวดล้อม ที่หลายชุมชนเข้ามาศึกษาดูงานในการจัดการขยะ^{๒๖}

กล่าวโดยสรุป การสร้างจิตสาธารณะการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จิตสาธารณะจะเกิดขึ้นได้ต้องเกิดจากกระบวนการฝึกฝนของบุคคลที่ได้รับการฝึกฝน ทางจิตใจจากกระบวนการต่าง ๆ เช่น การควบคุมความรู้สึกต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และพยายามคิดในเชิงบวก ซึ่งหมายถึง ความรู้สึกนึกคิด ที่เป็นส่วนรวม หรือที่

เป็นกุศลให้ตระหนักรู้ และคำนึงถึงการมีส่วนร่วมในสังคม จะกระทำแต่ สิ่งที่เป็นประโยชน์ส่วนรวมและความสัมพันธ์ที่แสดงออกเพื่อสังคม การที่จะสร้างจิตสาธารณะนั้น ควรเริ่มปลูกฝังจิตสำนึกให้เยาวชนได้ซึมซับความรับผิดชอบ ก่อนแล้วค่อยพัฒนาระดับจิตให้มีความเสียสละหรือการได้รับการอบรมจากครอบครัว รับรู้จากผู้หลักผู้ใหญ่ ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ และสถาบันการศึกษา นอกจากจะอบรมสั่งสอนทั้งด้านวิชาการแล้ว ยังจะต้องอบรมปลูกฝังเรื่องความรับผิดชอบต่อให้เยาวชนรู้จักการเสียสละให้ ความช่วยเหลือสังคม จึงจะทำให้เยาวชนมีจิตสาธารณะ มีความอ่อนน้อมถ่อมตน เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่การพัฒนาจิตสำนึก สู่กระบวนการเสริมสร้างจิตสาธารณะ

๒.๖ แนวคิดการมีส่วนร่วม

๒.๖.๑ แนวคิดการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมนั้นถือว่าเป็นแนวคิดที่สำคัญในงานพัฒนา เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้คนทุกกลุ่มทำงานร่วมกัน อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือช่วยในการแก้ไขปัญหา และสร้างความสามัคคีในชุมชน กลุ่มองค์กรต่างๆ ให้สามารถระดมความสามารถในการร่วมกันตัดสินใจ และร่วมกันดูแลกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นแนวคิดการมีส่วนร่วมนั้นก็มีความหมายหลายมิติ ขึ้นอยู่กับการศึกษา หรือจำแนกเฉพาะกรณี จึงมีการให้ความหมายจากนักวิชาการหลายท่าน ในมุมมองที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

ถวิลวดี บุรีกุล อ้างถึงใน เอกสารการสอนชุดวิชาหลักการบริหารท้องถิ่น^{๙๑} ได้ ให้ความหมายการมีส่วนร่วมในเรื่องการพัฒนาชนบท หมายถึง การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้อง ในกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินการ และร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา นอกจากนี้ ยังเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินผลโครงการนั้นๆ ด้วย

โกวิท พวงงาม^{๙๒} การมีส่วนร่วม หมายถึง อำนาจในการตัดสินใจของบุคคล กลุ่มองค์กรในการเข้าร่วมกระบวนการทำงานที่อาศัยความร่วมมือกัน เพื่อสร้างพื้นที่ทั้งด้านการทำงานและจิตใจที่จะมุ่งไปสู่ความสำเร็จตามที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพความคิด ระบบความเชื่อและความยึดมั่นถือมั่นภายในตัวของแต่ละบุคคล แต่ละหน่วยงาน แต่ละองค์กร การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการเสริมสร้างพลังการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม (Teamwork) ที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนา

^{๙๑} ถวิลวดี บุรีกุล, เอกสารการสอนชุดวิชาหลักการบริหารท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร: ๒๕๕๔), หน้า๘-๙.

^{๙๒} โกวิท พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า๑๙๗.

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ^{๔๓} ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นการที่ประชาชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรธรรมชาติตลอดจนปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม การมีส่วนร่วมในความหมายนี้จึงเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวทางการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนพัฒนาการรับรู้ สติปัญญาและความสามารถในการตัดสินใจกำหนดชีวิตด้วยตนเอง ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นทั้งวิธีการ (Means) และเป้าหมาย (Ends) ในเวลาเดียวกัน

ลิส (Lisk)^{๔๔} ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีความสัมพันธ์กับแนวคิดของการเชื่อใจและการยอมรับตนเองเพื่อที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างยั่งยืนซึ่งสามารถสังเกตได้จากระดับความพึงพอใจ ระดับความไว้วางใจและต้องครอบคลุมทัศนคติ ความคาดหวังและกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน

เสรี พงศ์พิศ^{๔๕} การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการกำหนดนโยบาย การบริหารจัดการทรัพยากร การบริหารจัดการชุมชน คน ทุนของชุมชน

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ^{๔๖} การมีส่วนร่วม หมายถึง การได้รับความสนใจร่วมกัน มีเป้าหมายและต้องการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน รวมทั้งเห็นคุณค่า ของสิ่งที่จะทำเป็นเบื้องต้น การมีส่วนร่วมเป็นทั้งเครื่องมือและเป้าหมายในตัวของมันเอง ที่คนจะ รวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งเป็นการมีส่วนร่วมเชิงเป้าหมาย การมีส่วนร่วมก็เป็น เครื่องมือบรรลุเป้าหมายเช่นกัน

ปรัชญา เวสารัชช^{๔๗} ได้นิยามความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นการที่ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องโดยการใช้ความพยายามหรือทรัพยากรในส่วนของตนต่อกิจกรรมซึ่งมุ่งสู่

^{๔๓} ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ, **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว, ๒๕๕๒), หน้า ๑๙๕.

^{๔๔} ปรีดา เจษฎารางกุล, **การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี**, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น, ขอนแก่น, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐, หน้า ๒๔.

^{๔๕} เสรี พงศ์พิศ, **ชุมชนเรียนรู้ อยู่เย็นเป็นสุข**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๗.

^{๔๖} สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ, **ศัพท์พัฒนาเพื่อชุมชนและสังคม** ขอนแก่น, (ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗), หน้า ๑๑๓.

^{๔๗} ปรัชญา เวสารัชช, **การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท**. (กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘), หน้า ๕.

การพัฒนาชุมชน โดยการมีส่วนร่วมต้องมืองค์ประกอบดังนี้

๑. ประชาชนเข้าเกี่ยวข้องในกิจกรรมการพัฒนา

๒. ผู้เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามบางอย่างส่วนตัว เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ

แรงงาน หรือทรัพยากรบางอย่าง เช่น เงินและวัสดุในกิจกรรมพัฒนา

ฟิลิฐุ ศุภรียพงษ์ และคณะ^{๙๘} อธิบายถึงการมีส่วนร่วม (Public Participation) ว่า เป็นกระบวนการซึ่งประชาชน หรือผู้มีส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น เพื่อแสวงหาทางเลือก และการตัดสินใจต่างๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งถึงการติดตามประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการรับรู้-เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทุกฝ่าย

จากความหมายการมีส่วนร่วมที่กล่าวมานั้น สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับชนชั้นในชุมชน ได้มีโอกาสร่วมทำกิจกรรมใดกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน และกิจกรรมนั้นมีเป้าหมายและต้องการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน โดยประชาชนในชุมชนได้มีโอกาสเข้ามาร่วมกิจกรรม ตั้งแต่ขั้นตอนในกระบวนการทำงานตั้งแต่การเริ่มกิจกรรมจนถึงขั้นตอนสุดท้าย ซึ่งการมีส่วนร่วมนี้อาจจะมีการสนับสนุนที่ต่างกันไปตามศักยภาพและความของบุคคลในชุมชน เช่น การสนับสนุนปัจจัย การสนับสนุนแรงงาน การสนับสนุนความคิดเห็น เป็นต้น นอกจากนี้การมีส่วนร่วมที่จะช่วยให้กิจกรรมที่วางเป้าหมายร่วมกันสำเร็จนั้น จะต้องอาศัยความเข้าใจกันในกลุ่มด้วย

๒.๖.๒ กระบวนการการมีส่วนร่วม

ปารีชาติ วลัยเสถียร^{๙๙} ได้สรุปถึงกระบวนการการมีส่วนร่วมว่า การตัดสินใจ (Decision making) ของประชาชนที่นักพัฒนาจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้กระทำการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมพัฒนา จึงถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยกระบวนการมีส่วนร่วม สรุปได้ดังต่อไปนี้

๑. การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน จะเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้ร่วมกันเรียนรู้ สภาพของชุมชน การเรียนรู้สภาพของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็น ข้อมูลเบื้องต้นในการทำงาน และร่วมกันค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา ตลอดจนการ จัดลำดับความสำคัญของปัญหา

^{๙๘} ฟิลิฐุ ศุภรียพงษ์ และคณะ, การจัดการทรัพยากรศิลปะและวัฒนธรรม, (ม.ป.ป., ๒๕๔๖), หน้า ๒-๑.

^{๙๙} อ่างแล้ว, ปารีชาติ วลัยเสถียร, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, หน้า. ๑๔๓.

๒. การมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยจะมีการรวมกลุ่มอภิปรายและแสดงความคิดเห็นเพื่อกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน และทรัพยากรที่จะต้องใช้

๓. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา โดยสนับสนุนด้านวัสดุ อุปกรณ์ หรือเข้าร่วมบริหารงาน การใช้ทรัพยากร การประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

๔. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งด้านวัตถุและจิตใจ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันของบุคคล และสังคม

๕. การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผลการพัฒนา เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที

บัญญัติ แก้วส่อง^{๑๐๐} ได้กล่าวถึงกระบวนการการมีส่วนร่วมจะต้องมีกระบวนการทั้งหมด ๕ ประการ คือ

๑. การวางแผน (Planning) ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามประเมินผล และประการสำคัญคือการตัดสินใจ

๒. การดำเนินกิจกรรม (Implementation) ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการ และบริหารใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรร ควบคุมการเงินและการบริหาร

๓. การใช้ประโยชน์ (Utilization) ประชาชนจะต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เป็นการเพิ่มระดับการพึ่งตนเอง และควบคุมทางสังคม

๔. การได้รับผลประโยชน์ (Obtaining benefits) เป็นการแจกจ่ายผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม อาจเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคมหรือวัตถุ

๖. การประเมินผลการพัฒนา (Evaluating development) เป็นการประเมินผลเพื่อ ทราบปัญหาและอุปสรรคต่างๆ

---

^{๑๐๐} บัญชร แก้วส่อง, องค์การ :การจัดการและการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ทิพย์วิสุทธ์, ๒๕๔๕), หน้า๔๕.

๒.๖.๓ ลักษณะของการมีส่วนร่วม

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ^{๑๑๑} ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ๑. ลักษณะการสนับสนุนทรัพยากร เป็นการสนับสนุนเงิน วัสดุ อุปกรณ์ แรงงาน หรือการช่วยทำกิจกรรม คือ การเข้าร่วมในการวางแผน การประชุมแสดงความคิดเห็น การดำเนินงาน การติดตามและประเมินผล ๒. ลักษณะโดยมีส่วนร่วมในอำนาจหน้าที่ของผู้เข้าร่วม คือ เป็นผู้นำ เป็นกรรมการ เป็นสมาชิก ซึ่งลักษณะการมี ส่วนร่วมนี้ แสดงถึงระดับอำนาจของผู้เข้าร่วม จึงมีการโต้แย้งว่าการมีส่วนร่วมโดยใช้วิธีการพัฒนาความสามารถของประชาชนเป็นเพียงการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าร่วมบางส่วนเพราะในหลายกรณีประชาชนไม่สามารถเข้าร่วมในการตัดสินใจ ทางออกที่ควรเป็น คือ การเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) แก่ประชาชน

เอกสารการสอนชุดวิชาหลักการบริหารท้องถิ่น^{๑๑๒} กล่าวว่า การจัดแบ่งประเภทของลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น พิจารณาได้จากเกณฑ์ในการพิจารณาหลายประการ พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของประชาชนโดยทางตรง และการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยทางอ้อม ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยทางตรง เป็นลักษณะของการมีส่วนร่วม โดยตรงที่ประชาชนสามารถเป็นผู้ดำเนินการปกครองตนเองโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องบริหารงาน กำหนดนโยบาย รวมทั้งการตัดสินใจในการดำเนินงานต่างๆ ด้วยตนเอง โดยกระบวนการหรือกลไกในการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีลักษณะเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นด้วยความเต็มใจโดยมิใช่เกิดขึ้นด้วยการถูกบังคับ

๒. ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยทางอ้อม ซึ่งเป็นลักษณะของการที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมได้บ้าง โดยมีได้เป็นผู้ดำเนินการปกครองตนเองโดยตรง เช่น ผ่านการเลือกตั้งตัวแทนของประชาชนเข้าไปทำหน้าที่และเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเลือกตั้งได้โดยเสรี โดยกระบวนการหรือกลไกในการมีส่วนร่วมของประชาชน จะต้องมิลักษณะเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นด้วยความเต็มใจ มิใช่เกิดขึ้นจากการถูกบังคับ

^{๑๑๑} ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว), ๒๕๔๘, หน้า ๒๐๘-๒๐๙.

^{๑๑๒} ถวิลวดี บุรีกุล, เอกสารการสอนชุดวิชาหลักการบริหารท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๔), หน้า ๘-๑๐.

ส่วนลักษณะของการมีส่วนร่วมที่นรินทร์ชัย พัฒนพงศา ได้สรุปและประยุกต์จาก Brenes^{๑๐๓} กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมที่เน้นการเข้ากิจกรรมกระบวนการ โดยแบ่งเป็น ๑๐ ประการ คือ

๑. มีคณะผู้บริหารการมีส่วนร่วมพิจารณา เพื่อวางแผนทางดำเนินการให้เหมาะสมว่าจะให้บุคคลใด กลุ่มใด เข้ามามีส่วนร่วมเมื่อใด และโดยวิธีใด

๒. ระยะเวลาสถานที่ในการมีส่วนร่วมกับโครงการ ควรต้องให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมให้ต่อเนื่องตามวงจรชีวิตของโครงการ

๓. การมีส่วนร่วมนี้ ตามธรรมชาติอาจเกิดขึ้นไม่สม่ำเสมอหรือตลอดเวลาก็ได้ เช่น เมื่อเกิดภัยพิบัติ สมาชิกแต่ละคนก็ช่วยกัน เมื่อหมดภัยแล้วก็กลับไปแยกกันอยู่ตามเดิม

๔. จะให้การมีส่วนร่วมเป็นเป้าหมายปลายทาง หรือจะให้มันเป็นแนวทาง คือ จะให้เพียงบุคคลต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมก็พอคิดว่าบรรลุวัตถุประสงค์บางสิ่งแล้ว หรือจะพิจารณาว่าการมีส่วนร่วมเป็นแนวทางที่ต้องทำได้ดี ซึ่งทำให้งานเกิดความสำเร็จดียิ่งขึ้น

๕. การมีส่วนร่วม มีทั้งมิติทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ โดย (๑) ทางด้านปริมาณ ถ้ามีคนมามีส่วนร่วมมากก็ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกันดีมากขึ้น (๒) ด้านคุณภาพ ควรให้มีส่วนร่วม มีมิติ ที่จะขัดขวางความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างบุคคล ให้มีส่วนร่วมเสมอภาคกัน

๖. สถานการณ์มีส่วนร่วมนั้น ต้องคำนึงว่าการมีส่วนร่วมที่แท้จริง มิใช่เกิดขึ้นจากการออกคำสั่ง แต่จะต้องสร้างขึ้นเอง จะให้ผู้ร่วมสั่งว่ามาร่วมกันให้เต็มที่ การมีส่วนร่วมมักต้องใช้ความพยายามให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกิดแนวคิดประชาสังคม มีจิตสาธารณะ เคารพ หลายความคิด จะทำให้มุมมองกว้างขึ้น

๗. การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคมและทางการศึกษา หากเกิดขึ้นได้ คือ ให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันไปด้วย จะเป็นเสมือนการให้การศึกษาแก่สังคมไปในขณะเดียวกัน

๘. การมีส่วนร่วมรับรู้สภาพปัญหาโดยมีส่วนร่วม จะทำให้คนในชุมชนได้รู้สภาพที่เป็นจริงมาก ขึ้น การมีส่วนร่วมเพื่อค้นหาปัญหา ทำให้เมื่อเห็นปัญหาแล้วจะนำความมุ่งมั่นที่จะคิดหาทางแก้ไข ด้วยกัน

๙. คนที่อยู่ร่วมกันในชุมชนส่วนใหญ่ มิได้ใช้ชุมชนเป็นเพียงที่รวมคนคล้ายเอาก้อนหินมากรวมกันเท่านั้น แต่คนในชุมชนหนึ่งๆ มักมีความผูกพันเอื้ออาทรต่อกัน มีค่านิยมร่วมกัน

๑๐. ควรทำให้การมีส่วนร่วมมีลักษณะปะปนอารมณ์ขันประกอบไปด้วย เพราะในสังคมไทย การมีอารมณ์ขัน จะช่วยให้บรรยากาศการมีส่วนร่วมเกิดขึ้นได้ดี

---

^{๑๐๓} นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง, (พิมพ์ครั้งที่ ๒, เชียงใหม่ : สิริลักษณ์การพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า.๑๕

๒.๖.๔ ระดับของการมีส่วนร่วม

โคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff) อ้างถึงใน โกวิทย์ พวงงาม^{๑๐๔} ได้แบ่งระดับของการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการพัฒนาชนบทออกเป็น ๔ ระดับ ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบไปด้วยการริเริ่มตัดสินใจ การดำเนินการตัดสินใจ กำหนดนโยบายจากความต้องการ และการตัดสินใจปฏิบัติการ อาจจะ เป็นการตัดสินใจในช่วงระยะเวลาเริ่มแรก การตัดสินใจในช่วงของกิจกรรม หรือการตัดสินใจ ในช่วงการดำเนินกิจกรรม

๒. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) ซึ่งอาจเป็นไปได้ในรูปแบบของการ เข้าร่วมโครงการโดยให้การสนับสนุนด้านการบริหาร การประสานความร่วมมือ รวมทั้งการลงมือปฏิบัติการด้วยแรงงาน แรงแจ้ง และ การสนับสนุนทรัพยากรอื่นๆ

๓. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) เป็นการร่วมกันที่จะรับผิดชอบต่อผลที่จะเกิดขึ้น หรือการมีส่วนร่วมต่อผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในทุกๆ ด้าน

๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เป็นการร่วมกันควบคุม ตรวจสอบผล การดำเนินงานตลอดจนเข้าไปแก้ปัญหากที่เกิดขึ้น

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา^{๑๐๕} กล่าวถึงระดับการมีส่วนร่วมตามแนวทางการพัฒนาชุมชน ซึ่งจะ ใช้ในการแก้ไข้ปัญหาของชุมชนได้ ดังต่อไปนี้

๑. ร่วมค้นหาปัญหาของตนให้เห็นว่า สิ่งใดที่เป็นปัญหา-รากเหง้าของปัญหา
๒. ร่วมค้นหาว่า สิ่งที่เป็นของตน พวกตน ในปัจจุบัน คืออะไร เช่น
  - ๒.๑ ร่วมคิดช่วยตัวเองในการจัดลำดับปัญหา เพื่อจะแก้ไข้สิ่งใดก่อน-หลัง
  - ๒.๒ วางแผนแก้ไข้ปัญหาเป็นเรื่องราว
  - ๒.๓ ร่วมระดมความคิดถึงทางเลือกต่างๆ และเลือกทางเลือกทางเลือกที่เหมาะสม
  - ๒.๔ ร่วมพัฒนาเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้ แล้วร่วมดำเนินการแก้ไข้ปัญหานั้นๆ
  - ๒.๕ ร่วมติดตามการดำเนินงาน และประเมินผลการดำเนินงาน
  - ๒.๖ ร่วมรับผลประโยชน์ หรือร่วมเสียผลประโยชน์ จากการดำเนินการ

^{๑๐๔} อ้างแล้ว, โกวิทย์ พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, หน้า.๑๙๐.

^{๑๐๕} อ้างแล้ว, นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง, หน้า

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ และคณะ อ้างถึงใน เอกสารการสอนชุดวิชาหลักการบริหารท้องถิ่น^{๑๐๖} กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นมีหลายระดับ ตั้งแต่การมีส่วนร่วมน้อยๆ ไปจนถึงการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ โดยได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็น ๕ ขั้นตอน ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมในระดับการเสริมสร้างพลังอำนาจแก่ประชาชน (Empowerment) ซึ่งประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจหรือมีหน้าที่ประสานงาน จัดหาข้อมูล สร้างความเข้าใจแก่ประชาชนและนำเสนอทางเลือกเพื่อการตัดสินใจ

๒. การมีส่วนร่วมในระดับสร้างความร่วมมือ (Collaborate) หรือร่วมมือร่วมแรง ซึ่งเป็นการให้บทบาทประชาชน

๓. การมีส่วนร่วมในระดับการเข้ามามีบทบาท (Involve) คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทำงาน การแลกเปลี่ยนความเห็นข้อมูลระหว่างรัฐกับประชาชนอย่างจริงจังและมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการ

๔. การเข้ามามีส่วนร่วมในระดับหารือ (Consult) หรือฟังความคิดเห็น ซึ่งเป็นการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้สึก ความคิดเห็นประกอบการตัดสินใจเป็นอำนาจของหน่วยงานรัฐ เช่น การสำรวจความคิดเห็น การประชุมสาธารณะ เป็นต้น

๕. การมีส่วนร่วมในระดับข้อมูลข่าวสาร (Inform) เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่ต่ำที่สุดซึ่งบทบาทของประชาชนมีน้อยมาก เพราะรัฐจะให้ข้อมูลกับประชาชนเพียงด้านเดียวโดยไม่มีโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น เช่น การทำป้ายประชาสัมพันธ์ การแจกวารสาร เป็นต้น

จินตนา สุจจันันท์^{๑๐๗} ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมออกเป็น ๗ ระดับเช่นเดียวกัน ดังนี้

๑. การถูกบังคับ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการเพราะถูกบังคับโดยไม่มีทางเลือกเลย เป็นระดับที่ไม่มีส่วนร่วม

๒. การถูกล่อ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนจะถูกล่อใจด้วยผลประโยชน์ เป็นระดับที่ไม่มีส่วนร่วม

๓. การถูกชักชวน การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนถูกชักชวนให้เข้าร่วมโครงการที่ถูกคิดและวางแผนจากทางราชการ มีส่วนร่วมน้อย

^{๑๐๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘-๘

^{๑๐๗} อ้างแล้ว, จินตนา สุจจันันท์, การศึกษาและการพัฒนาชุมชน, หน้า ๔๙.

๔. การถูกสัมภาษณ์แล้ววางแผนให้ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ผู้ที่วางแผนโครงการจะสำรวจปัญหาความต้องการของประชาชนโดยการประชุม และสัมภาษณ์ แต่การตัดสินใจว่าปัญหาคืออะไรจะวางแผนแก้ไขปัญหาอย่างไร มีส่วนร่วมปานกลาง

๕. การมีโอกาสนเสนอความคิดเห็น การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนเริ่มเข้าไปมีส่วน ร่วมในการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการและการดำเนินการตามโครงการแต่การตัดสินใจยังเป็นของส่วนราชการ มีส่วนร่วมปานกลาง

๖. การมีโอกาสนเสนอโครงการ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนมีโอกาสนเสนอโครงการประชาชนจะมีโอกาสตัดสินใจว่าปัญหาของตนคืออะไร แก้ไขได้อย่างไร วิธีใดดีที่สุด จนกระทั่งมีสิทธิเสนอโครงการและเข้าร่วมปฏิบัติในโครงการ มีส่วนร่วมระดับสูง

๗. การมีโอกาสดำเนินการ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ประชาชนจะเป็นผู้ตัดสินใจทุกเรื่องตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติตามแผน และการประเมินโครงการ มีส่วนร่วมในอุดมการณ์

๒.๖.๕ เทคนิคการมีส่วนร่วม ได้แก่

(๑) การเชิญประชาชนมาเป็น “คณะทำงาน” หรือ “คณะที่ปรึกษา” (Citizens Advisory Group) ทำให้เกิดการดำเนินงานร่วมกันระหว่างรัฐ ผู้ดำเนินโครงการกับประชาชนในลักษณะ “ผู้ร่วมโครงการ” (Partnership) ก่อให้เกิดการใกล้ชิดในแง่ของข้อมูล และความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทำให้ความคาดหวังสอดรับกันมากยิ่งขึ้น

(๒) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เป็นกระบวนการที่จะก่อให้เกิดการปรึกษาหารือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง โดยการแลกเปลี่ยนข้อมูลในลักษณะกลุ่มย่อย อันจะเกิดผลต่อการรับรู้และเข้าใจของประชาชนมากยิ่งขึ้น ประเด็นสำคัญที่ต้องระมัดระวัง คือ ไม่ควรทำให้กระบวนการนี้ถูกตั้งข้อสังเกตว่า “กำลังได้รับการเกลี้ยกล่อม”

(๓) การสัมภาษณ์ การดำเนินการในลักษณะนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ในแง่ของการสร้างความสามารถเพื่อรับรู้ถึงข้อมูล และความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้เป็นอย่างดี ทั้งเชิงลึก และกว้างว่ากลุ่มเป้าหมายต้องการอะไร และไม่ต้องการอะไร และมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอะไรที่จะก่อให้เกิดผลในมิติต่างๆ ต่อการดำเนินโครงการ

(๔) การจัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะเพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ที่ใช้กันในยุคปัจจุบันคือ “เวทีประชาพิจารณ์” (Public Hearing) วัตถุประสงค์หลักของการทำประชาพิจารณ์ คือ “การมาเพื่อฟังความคิดเห็นของกันและกัน” ฟังว่าอีกฝ่ายหนึ่งจึงคิดอย่างนั้น และอีกฝ่ายมาฟังข้อมูลอีกด้านหนึ่งว่าเพราะเหตุไร ฝ่ายตรงข้ามจึงเข้าใจอย่างนั้น เมื่อฟังจบก็จะทำให้เกิด

คำถามว่า “ถ้าเราเป็นเขา เราจะทำอะไร” ประเด็นคือ การมาประชุมเพื่อมารับฟัง มิใช่การมาพูดในสิ่งที่ตัวเองต้องการ และชี้ให้เห็นถึงจุดต่อของผู้อื่น และยกย่องในประเด็นของตัวเอง หากเป็นเช่นนี้ การจัดเวทีในลักษณะนี้ทำให้เกิดปัญหา และเกิดความรุนแรงกันที่สุดในที่สุด ทางออกคือ ก่อนที่จะนำเสนอรูปแบบของการฟังแบบ “เป็นทางการ” (Formal) ควรที่จะริเริ่มทำกระบวนการอื่นๆ ที่ไม่เป็นทางการก่อน เช่น การเข้าไปหา และพูดคุยกับคนในหมู่บ้าน หรือครอบครัวต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล เพื่อนำประเด็นดังกล่าวเข้าไปสู่เวทีที่เป็นทางการ หากมิได้ข้อยุติ หรือบทสรุปที่ชัดเจน และสิ่งสำคัญก็คือ เวทีประชาพิจารณ์นั้นมิใช่สถานที่ที่จะนำไปสู่ “การตัดสินใจ” หรือลงประชามติ หากแต่เป็นการไปสู่เวทีเพื่อรับฟังกันและกันอย่างเรียนรู้ และเข้าใจ

(๕) การหยั่งเสียง วิธีการนี้สามารถทำให้ได้ข้อยุติ และบทสรุปได้ในระดับหนึ่งเกี่ยวกับความต้องการของชุมชน อันเนื่องมาจากการประเมินทัศนคติเชิงปริมาณของบุคคลในชุมชน ประดุจการทำโพล (Poll Watch) เพื่อให้ได้ความคิดเห็น หรือความรู้ก่อนที่จะดำเนินโครงการ ขณะดำเนินโครงการรวมไปถึงหลังจากการสิ้นสุดของโครงการ

(๖) การใช้วิธีการสนทนาประชาคม หรือสานเสวนาประชาคม (Citizens Dialogue) วิธีการนี้เป็นกระบวนการในการพบปะเพื่อพูดคุย และหารือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยมีการนำเสนอทางเลือกของการพัฒนา หรือแนวนโยบายทางเลือกหลายด้าน เพื่อให้ประชาชน หรือตัวแทนของประชาชนที่เกิดจากการสุ่ม (Random) หรือตัวแทนของประชาชนที่ได้รับการเสนอชื่อจากชุมชน เพื่อเข้าสู่เวที เพื่อวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ ความพอใจ หรือไม่พอใจต่อทางเลือกที่มีอยู่ กลุ่มนี้อาจจะไม่ยอมรับทางเลือกที่จัดเตรียมเอาไว้ล่วงหน้า แต่อาจจะยอมรับทางเลือกที่เสนอขึ้นมาใหม่ก็ได้

ทั้งนี้ ก่อนเข้าสู่เวที หรือห้องประชุมอย่างเป็นทางการ คณะผู้จัดทำอาจสร้างกระบวนการวิเคราะห์ หรือสำรวจความเข้าใจของผู้ร่วมประชุมก่อน (Pre-test) และหลังจากที่ได้มีการศึกษาเอกสารต่างๆ แล้ว จึงนำเข้าสู่กระบวนการสำรวจความเข้าใจอีกครั้ง (Post-test) ว่าเข้าใจในประเด็นต่างๆ ชัดเจนหรือไม่ หลังจากนั้นจึงเข้าสู่ห้องประชุมเพื่อทำการสนทนา (Dialogue) ในระหว่างผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด เพื่อพิจารณาทางเลือกต่างๆ ว่าเห็นด้วยหรือไม่ อย่างไร การพิจารณาในแต่ละทางเลือกอาจจะแยกเป็นห้องๆ ก็ได้ กล่าวคือ หนึ่งห้อง ต่อหนึ่งทางเลือก เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้วิเคราะห์ในแต่ละทางเลือกจนครบทุกทางเลือก หากพิจารณาครบทุกทางเลือกแล้ว ผู้เข้าร่วมประชุมอาจเสนอทางเลือกใหม่ขึ้นมาเพื่อพิจารณา และอาจจะยอมรับในทางเลือกใหม่ที่ได้รับการเสนอขึ้นมาใหม่ก็ได้ เมื่อได้พิจารณาทางเลือกเก่า และทางเลือกใหม่จนครบทุกประเด็นแล้ว จึงเข้าสู่กระบวนการของการลง “ฉันทามติ” (Consensus) จะมุ่งไปที่ความพอใจของทุกฝ่ายเป็นที่ตั้ง โดยมีได้มีการลงคะแนนเพื่อโหวตแต่

ประการใด ซึ่งวิธีการนี้ต้องใช้เวลาในการดำเนินการ แต่ผลที่เกิดขึ้นก็คือ (๑) ทุกฝ่ายพอใจ (๒) ปฏิบัติได้ และ (๓) ไม่ผิดกฎหมาย^{๑๐๘}

การมีส่วนร่วม เป็นการเข้าไปเกี่ยวข้องกับช่องทางความคิด จิตใจ อารมณ์ และทางกาย การมีส่วนร่วมมีความหมายมากกว่าการเป็นส่วนหนึ่ง มีความหมายทั้งในด้านปริมาณ และคุณภาพ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมยังมีความหมายที่ครอบคลุมทั้งมิติด้านความสามารถ เวลา และโอกาสที่จะมีส่วนร่วมจึงต้องมีทั้งผู้กระทำ ผู้ถูกระทำหรือผู้รับ และสาธารณชน ผู้เป็นบริบทของการกระทำ

เทคนิคการมีส่วนร่วมก็เป็นหลักการหนึ่งที่สามารถช่วยให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการกิจกรรมที่ต้องการปฏิบัติร่วมกันในชุมชน โดยมีกระบวนการตั้งแต่การเริ่มต้นวางแผน ประชาธิปไตย ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในกลุ่มของชุมชน และการปฏิบัติกิจกรรมในโครงการที่เกี่ยวกับการสร้างสรรค์ทางด้านศิลปะในชุมชนก็ต้องมีหลักการและเทคนิคการมีส่วนร่วมนำมาประยุกต์ใช้จึงทำให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างศิลปินและกลุ่มประชาชน นำไปสู่การทำงานศิลปะสู่ชุมชนต่อไป

๒.๗ แนวคิดการบูรณาการ

แนวคิดบูรณาการนั้นมีที่มาจากการใช้กับการจัดการเรียนการสอนมาตั้งแต่อดีต ซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นมานานแล้ว โดยผู้ที่ริเริ่มคิดขึ้นก่อนเมื่อประมาณ ๑ ศตวรรษที่ผ่านมา คือนักปรัชญาชาวเยอรมันชื่อ แฮร์บาร์ท (Herbart : ๑๘๕๐) นักปรัชญาการศึกษาชาวเยอรมันเป็นผู้ริเริ่มการเรียนการสอนแบบบูรณาการขึ้นเมื่อประมาณหนึ่งศตวรรษที่ผ่านมาแล้ว จากนั้นดีวี (Dewey : ๑๙๓๓) นักการศึกษาชาวอเมริกันเป็นผู้นำแนวคิดนั้นนำมาเสนอให้เป็นรูปธรรมมากขึ้นภายใต้ปรัชญาที่เชื่อว่า การศึกษาจะต้องพัฒนาผู้เรียนในลักษณะเบ็ดเสร็จในตัว มิใช่พัฒนาเพียงเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น การดำเนินการในการนำเสนอแนวคิดของหลักสูตรและการเรียนการสอนแบบบูรณาการซึ่งดีวีเป็นผู้ริเริ่มนี้ได้รับการสนับสนุนจากนักการศึกษาที่มีชื่อเสียงหลายคน ในระยะเวลาต่อมา เช่น บรูเนอร์ (Bruner : ๑๙๕๖) วีกอทสกี (Vygotsky : ๑๙๗๘) และโรกอฟ (Rogoff : ๑๙๙๐) เป็นต้น (กรมวิชาการ ๒๕๓๙ : ๓-๕) นักการศึกษาของไทยหลายคนอาทิ สุมิตร คุณากร (๒๕๑๘) สัจด์ อุทรานันท์ (๒๕๒๗) และ อังร บัวศรี (๒๕๓๒) ก็ได้นำหลักการในเรื่องนี้มาเผยแพร่และทดลองใช้มาโดยลำดับ และ

^{๑๐๘} วันชัย วัฒนศัพท์, ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา, หน้า ๑๓๐.

การศึกษาของไทยนั้นโดยเฉพาะหลักสูตรการเรียนการสอนก็ได้มีการกล่าวถึงการบูรณาการอย่างชัดเจนในเรื่องการดำเนินงานการศึกษา^{๑๐๙}

๒.๗.๑ ความหมายของบูรณาการ

แนวคิดการบูรณาการได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้กับศาสตร์หลายๆ ศาสตร์ นอกจากการเรียนการสอนในปัจจุบัน โดยเฉพาะในประเทศไทยนั้น หลังๆ เรามักจะได้ยินกับคำว่าบูรณาการกันบ่อยขึ้นในหน่วยงาน องค์กรภาครัฐและเอกชน โดยการบูรณาการนั้นมีนักวิชาการได้ให้ความหมายในมิติต่างๆ ดังต่อไปนี้

นักวิชาการที่ได้ให้ความหมายของการบูรณาการในมิติของการเรียนรู้ เช่น ชนาธิป พรกุล^{๑๑๐} ได้ให้ความหมายของการบูรณาการว่าหมายถึง การเชื่อมโยงความรู้และประสบการณ์ต่างๆ เข้าด้วยกัน, การจัดการเรียนรู้ให้เป็นเรื่องเดียวกับวิถีชีวิต

วิชัย วงศ์ใหญ่และมารุต พัฒนาผล^{๑๑๑} ได้ให้ความหมายของการบูรณาการว่า หมายถึง การผสมผสานองค์ความรู้ตั้งแต่ ๒ องค์ความรู้ขึ้นไปเข้าด้วยกันอย่างลงตัวและเป็นระบบ ช่วยทำ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ Concept ในลักษณะที่เชื่อมโยงกันอย่างบูรณาการ ตอบสนองธรรมชาติ ความ ต้องการ และความสนใจของผู้เรียน

ด้านนักวิชาการหลายๆ ท่านที่ได้ให้ความหมายของคำว่าบูรณาการที่มองว่าเป็นการทำให้เกิดความสมบูรณ์ มีการเชื่อมโยงองค์ความรู้ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ในลักษณะต่างๆ ดังเช่น ยุค ศรีอาริยะ^{๑๑๒} กล่าวไว้ว่า บูรณาการ เป็นคำมาจากคำภาษาอังกฤษว่า Whole มีความหมายว่า มีความสมบูรณ์ ไม่ขาดตกบกพร่อง บูรณาการ มีที่มาเฉพาะเจาะจง กล่าวคือ มาจากการเข้าใจมิติของชีวิตแบบใหม่ที่ก้าวผ่านการเข้าใจชีวิตแบบ ปัจเจก เราพบว่า ชีวิตจะดำรงอยู่อย่าง เป็นหน่วยคล้ายระบบเครือข่ายที่มีสายใยเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน การดำรงอยู่ของทุกหน่วยชีวิตตามสภาพธรรมชาติ นั้นจะมีพื้นฐานอยู่กับความ หลากหลายทางธรรมชาติอันอุดม

^{๑๐๙} การจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยแบบบูรณาการ, [http://old-book.ru.ac.th/e-book/t/TL๓๑๖\(๔๗\)/tl๓๑๖\(๔๗\)-๙.pdf](http://old-book.ru.ac.th/e-book/t/TL๓๑๖(๔๗)/tl๓๑๖(๔๗)-๙.pdf)

^{๑๑๐} ชนาธิป พรกุล, กระบวนการสร้างความรู้ของครู กรณีการสอนบูรณาการ, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๑๐๕.

^{๑๑๑} วิชัย วงศ์ใหญ่, การบูรณาการเชิงสร้างสรรค์, (กรุงเทพฯ : ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้, ๒๕๖๒), หน้า ๓.

^{๑๑๒} ยุค ศรีอาริยะ, ภูมิปัญญาบูรณาการ, พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๒, หน้า ๗-๘.

ปรีชา วงศ์ทิพย์^{๑๑๓} บุรณาการ หรือ การกระทำให้สมบูรณ์ (Integrate) คือการนำองค์ความรู้ นำหลักการ วิธีการต่างๆ เข้าด้วยกัน เป็นการนำหน่วยย่อยอันหนึ่งเข้ารวมกับหน่วยย่อยอื่นๆ ภายในองค์รวม เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ หรือการประเมินหน่วยย่อยที่แยกๆ กันให้รวมเข้าเป็นองค์รวมที่ครบถ้วน สมบูรณ์ ทำให้หน่วยย่อยทั้งหลายเข้ารวมเป็นองค์ประกอบให้สรรพสิ่งประสานกลมกลืนให้เป็น องค์รวม อันเดียว จนทำให้เกิดความสมดุลที่องค์รวมนั้นและสามารถดำรงอยู่ได้ในภาวะที่ครบถ้วนสมบูรณ์ มีความสัมพันธ์โยงใย พึ่งพิงอิงกัน และเข้ามามีส่วนร่วมในการทำหน้าที่อย่างกลมกลืน เป็นองค์รวมที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ในตัวเอง โดยเป็นลักษณะของวิถีคิดเชิงบูรณาการที่ไม่แยกส่วนต่างๆ ออกจากกัน มองแบบองค์รวม ยั่งยืน มั่นคง พอเพียง สมเหตุสมผล และสามารถ เปลี่ยนแปลงตามเหตุการณ์และ ปัจจัยที่มาเกี่ยวข้อง

ชัยวัตร ธิรพันธ์^{๑๑๔} “บูรณาการ (Integration)” เป็นคำรวมๆ ที่อาจจะมื่อชื่อเรียกต่างๆ กันไป เช่น การหลอมรวม (Alignment) การเชื่อมโยง (Connection) การร่วมมือ (Collaboration) การผสมกัน (Alchemy) หรือการเป็นพันธมิตร (Alliance) เป็นต้น แต่การนำไปใช้นั้นมีหลากหลายลักษณะ ซึ่งก็แล้วแต่การตีความให้เหมาะสมกับการใช้งาน ถ้ากล่าวถึงคำว่า บูรณาการ แต่โดยรวมแล้วย่อมเชื่อมโยง และมีจุดร่วมกัน

เสรี พงศ์พิศ^{๑๑๕} ได้อธิบายความหมายตั้งแต่รากศัพท์ไว้ว่า บูรณาการมาจาก คำว่า บูรณะ แปลว่าทำให้เต็ม ทำให้อุดมสมบูรณ์ การทำให้สิ่งที่ขาดอยู่ให้สมบูรณ์ การทำหน่วยย่อยต่างๆ ที่สัมพันธ์อิงอาศัยกับผส่วนกันเข้าอย่างกลมกลืน สมดุล ลงตัว สามารถดำรงอยู่และดำเนินไปได้ในสภาวะที่เป็นองค์รวมหนึ่งเดียวที่ครบถ้วนสมบูรณ์

ทางด้านการให้ความหมายของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)^{๑๑๖} กล่าวว่า บูรณาการ หมายถึง การทำสิ่งที่บกพร่องให้สมบูรณ์ โดยการเพิ่มเติมส่วนที่ยังขาดอยู่เข้าไป (Oxford Dictionary) หรือ

^{๑๑๓} ปรีชา วงศ์ทิพย์, การพัฒนาชุมชนประยุกต์แนวคิดการพัฒนาแบบบูรณาการ, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: ดีไซน์ ดีไลต์, ๒๕๕๕), หน้า ๒๖๐.

^{๑๑๔} ชัยวัตร ธิรพันธ์ และคณะ, เมล็ดพันธุ์ชีวิตบูรณาการ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), หน้า ๑๓

^{๑๑๕} เสรี พงศ์พิศ, ร้อยคำที่ควรรู้ : รู้ให้เท่า ตามให้ทันการเปลี่ยนแปลง, พิมพ์ครั้งแรก, (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทยการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐๗.

^{๑๑๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การศึกษา : พัฒนาการหรือบูรณาการ, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก จำกัด. ๒๕๔๐), หน้า ๓๔-๓๕.

เป็นการนำส่วนประกอบย่อยมารวมกันตั้งแต่สองสิ่งขึ้นไปเพื่อทำให้เป็นส่วนหนึ่งของส่วนทั้งหมดที่ใหญ่กว่า (World English Dictionary) หรือ อาจจะทำให้ความหมายได้ว่า ในการบูรณาการนั้น คือการเอาหน่วยย่อยหน่วยหนึ่งมารวมเข้าในองค์รวม (Holistic) ที่มีหน่วยย่อยอื่นอยู่แล้ว หรือ จะเอาหน่วยย่อยทั้งหลายที่ต่างก็แยก ๆ กันอยู่ มารวมเข้าด้วยกันเป็นองค์รวม แต่จะต้องมีตัวอื่นที่เป็นหลักอยู่ ๓ อย่าง คือ

๑. มีหน่วยย่อย องค์ประกอบ ชิ้นส่วน อวัยวะ หรือชิ้น ระดับ แ่ง ด้าน ที่จะเอามาประมวลเข้าด้วยกัน และสิ่งที่จะนำมาประมวลเข้าด้วยกัน คือ สิ่งย่อย ส่วนย่อย

๒. หน่วยย่อยนั้น มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงอิงอาศัยซึ่งกันและกัน ซึ่งอาจจะรวมไปถึงลักษณะที่ยืดหยุ่น ปรับตัวได้ และมีความเคลื่อนไหวตลอดเวลาด้วย

๓. เมื่อมีการรวมเข้าด้วยกันแล้ว ก็จะทำให้เกิดความครบถ้วนเต็มบริบูรณ์ โดยมีความประสานกลมกลืน เกิดภาวะได้ที พอดี หรือสมดุล และเมื่อพอดีทีหรือพอดีสมดุลแล้ว องค์รวมนั้นก็จะมีชีวิตชีวา ดำรงอยู่และดำเนินไปด้วยดี ซึ่งเรียกว่า ภาวะของบูรณาการ

จากการให้ความหมายของ การบูรณาการ จากนักวิชาการหลายท่านนั้น จากการสังเคราะห์ และและทบทวนถึงความหมาย แนวคิดแล้ว การบูรณาการนั้น หมายถึง การผสมผสาน องค์ความรู้ตั้งแต่ ๒ องค์ความรู้ขึ้นไปเข้าด้วยกันอย่างลงตัวและเป็น ระบบ การทำให้เกิดความสมบูรณ์เป็นองค์รวมหนึ่งเดียวกัน ซึ่งเป็นการผสมผสานทรัพยากรที่มีอยู่ ซึ่งถ้าหากขาดส่วนประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งไป ก็จะทำให้เกิดความไม่สมบูรณ์หรือสภาวะไม่สมดุล โดยเป็นการนำมาบริหารจัดการร่วมกันเพื่อให้เกิดการพัฒนา หรือ ทำให้ดีขึ้น ซึ่งไม่มีสูตรสำเร็จรูปตายตัว แต่ผลที่ได้รับออกมาต้องดีกว่าเดิม และมีการประยุกต์ใช้การทำงานตามเหตุการณ์หรือมิติที่ต้องการนำไปใช้ เช่น การบูรณาการในการจัดการการเรียนรู้ การบูรณาการในการบริหารจัดการในองค์กร เป็นต้น

๒.๗.๒ ลักษณะการบูรณาการ

สภาพในการทำงานของชุมชนหรือองค์กรในยุคปัจจุบันที่มีงานตามพันธกิจงานหรือตามนโยบายจากองค์กร ทำให้กระแสการบูรณาการถูกกล่าวถึงและนำมาใช้เพื่อเกิดประโยชน์สูงสุดในการทำงานในลักษณะการบูรณาการงานที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ได้หลายงาน ลักษณะการบูรณาการมีดังนี้

อาร์มสตรอง ^{๑๑๗} ได้แบ่งการบูรณาการออกเป็น ๒ รูปแบบ ได้แก่

---

^{๑๑๗} เอกสารรวบรวมความรู้การบูรณาการจากเอกสาร, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://asl.kpru.ac.th/>, [๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๓].

๑. การบูรณาการในแนวตั้ง (Vertical Integration) เป็นการบูรณาการเข้ากับวัฒนธรรมองค์กร และการบูรณาการเข้ากับกลยุทธ์

๒. การบูรณาการในแนวนอน (Horizontal Integration) เป็นการบูรณาการระหว่างกระบวนการภายในหน่วยงาน เช่น การบูรณาการระบบการจัดการผลการปฏิบัติงานจะเห็นได้ว่าการบูรณาการจะเกิดความสำเร็จนั้นประกอบด้วยลักษณะการบูรณาการดังนี้

๓. การมีหน่วยย่อย องค์กรประกอบย่อย ระดับ ชั้น ที่นำมาประมวลเข้าด้วยกัน สิ่งที่น่ามาประมวลเข้าด้วยกันนั้นเรียกว่าหน่วยย่อย

๔. หน่วยย่อยนั้น ต้องมีความสัมพันธ์ เชื่อมโยง เป็นหนึ่งเดียวกันและมีความยืดหยุ่นในตัวปรับตัวให้เคลื่อนไหวได้ตลอดเวลา

๕. เมื่อนำหน่วยย่อยเข้ามาจะครบถ้วนสมบูรณ์ พอดี อย่างลงตัว มีความผสมกลมกลืนแบบไม่แยกส่วน และดำเนินไปด้วยดีอันเป็นลักษณะของการบูรณาการ

ทางด้านวิจัย วงศ์ใหญ่^{๑๑๘} กล่าวถึงหลักการบูรณาการเชิงสร้างสรรค์ ว่า

๑. การบูรณาการ concept ควรนำ concept ที่สามารถบูรณาการกันได้อย่างมีความหมาย ซึ่ง Concept บางอย่างอาจจะนำมาบูรณาการกันได้ลำบากในบริบทของการจัดการเรียนรู้บางบริบททำให้กิจกรรมการเรียนรู้ไม่ราบรื่น ติดขัด Concept ที่บูรณาการกันอย่างลงตัวจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ง่ายและคงทน

๒. การบูรณาการที่ลงตัวควรตอบสนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียน การบูรณาการที่ลงตัวจะช่วยสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ที่มีความกระตือรือร้น (Active learning) ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๓. การบูรณาการจะประสบความสำเร็จ เมื่อผู้สอนวิเคราะห์ ธรรมชาติของ concept ที่จะนำมาบูรณาการ และเลือก Concept มาบูรณาการอย่างเหมาะสม เนื่องจาก Concept มีหลายประเภท แต่แต่ละประเภทมีธรรมชาติไม่เหมือนกัน โดยทั่วไปแล้ว Concept ที่เป็นประเภทเดียวกันหรือมีธรรมชาติเหมือนกันจะบูรณาการกันได้ง่าย

๔. การบูรณาการ Concept ใดๆ ควรคำนึงถึงความเป็นไปได้ ในการจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์จริง บางครั้งผู้สอนอาจจะออกแบบการบูรณาการ Concept ไว้เป็นอย่างดี แต่สิ่งที้ออกแบบ

---

^{๑๑๘} วิจัย วงศ์ใหญ่, การบูรณาการเชิงสร้างสรรค์, (กรุงเทพฯ: ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้, ๒๕๖๒), หน้า ๕.

ไว้นั้นมีความซับซ้อนมากเกินไป หรือยากเกินความสามารถของผู้เรียนทำให้ผู้เรียน ไม่สามารถเรียนรู้ Concept ได้อย่างถูกต้องและชัดเจน

๕. การบูรณาการ Concept ที่ดี ควรมีความกระชับ ไม่พรวนพรวน มีจุดเน้นของสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิด Deep learning

อึ้ง อึ้ง บั๋วศรีย^{๑๑๙} ได้กล่าวถึงการจ้ดหลััศสูตร และการจ้ดการเรียนการสอนแบบบูรณาการที่ดำเนินการอย่างสมบูรณัศครมี ลััษณะสำคัญของการบูรณาการ ๕ ประการดังนี้

๑.๑) เป็นการบูรณาการระว่างความรู้และกระบวนการเรียนรู้ เพราะในปัจจุบันนี้ปริมาณของความรู้มีมากขึ้นเป็นทวีคูณ รวมทั้งมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นเป็นลำดับ การเรียนการสอนด้วยวิธีการเดิม อาทิ การบอกเล่า การบรรยายและการทอ้งจำอาจจะไม่เพียงพอที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพได้ ผู้เรียนควรจะเป็นผู้สำรวจความสนใจของตนเองว่า ในองค้ความรู้หลากหลายนั้น อะไรคือสิ่งที่ตนเองสนใจอย่าง แท้จริงตนควรจะแสวงหาความรู้ เพื่อตอบสนองความสนใจเหล่านั้นได้อย่างไร เพียงใด และด้วยกระบวนการ เช่นไร ซึ่งแน่นอนว่า กระบวนการเรียนการสอนลััษณะนี้ ย่อมขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างบุคคล

๑.๒) เป็นการบูรณาการระหว่างพัฒนาการทางด้านความรู้และทางด้านจิตใจ นั่นคือให้ความสำคัญแก่จิตพิสัย คือเจตคติ ความสนใจ และสุนทรภาพแก่ผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ด้วย ไม่ใช่เน้นแต่เพียงความรู้หรือพุทธิพิสัยแต่เพียงอย่างเดียวอันที่จริงการทำให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้งขึ้น เสียก่อนที่จะได้ลงมือศึกษา นั้น นับได้ว่า เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญยิ่งสำหรับจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น ทั้งแก่ผู้สอนและผู้เรียน

๑.๓) เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และการกระทำ ความสัมพันธ์ของบูรณาการระหว่างความรู้และการกระทำในข้อนี้ ให้ความสำคัญแก่ทักษะพิสัย แก่ผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ด้วย ไม่ใช่เน้นแต่เพียงองค้ความรู้หรือพุทธิพิสัยแต่เพียงอย่างเดียว

๑.๔) เป็นการบูรณาการระหว่างสิ่งที่อยู่ในห้องเรียนกับสิ่งที่อยู่ในชีวิตประจำวันของผู้เรียน คือ การตระหนัถถึงความสำคัญแห่งคุณภาพชีวิตของผู้เรียนว่าเมื่อได้ผ่านกระบวนการเรียนการสอนตามหลััศสูตร และสิ่งที่เรียนที่สอนในห้องเรียนจะต้องมีความหมายและมีคุณค่าต่อชีวิตของผู้เรียนอย่างแท้จริง

---

^{๑๑๙} อึ้ง อึ้ง บั๋วศรีย, ลััษณะสำคัญของการบูรณาการ, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/๔๐๑๘๕๐> [๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๓].

๑.๕) เป็นการบูรณาการระหว่างวิชาต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เจตคติและการกระทำที่เหมาะสมกับความต้องการ และความสนใจของผู้เรียนอย่างแท้จริง ตอบสนองต่อคุณค่าในการดำรงชีวิตของผู้เรียนแต่ละคน การบูรณาการความรู้ของวิชาต่างๆเข้าด้วยกัน เพื่อตอบสนองความต้องการหรือเพื่อการตอบปัญหาที่ผู้เรียนสนใจ จึงเป็นขั้นตอนสำคัญที่สำคัญจะกระทำในขั้นตอนของการบูรณาการหลักสูตรและการเรียน การสอนเป็นอย่างดี

จากลักษณะการบูรณาการที่กล่าวมานั้น การบูรณาการควรจะมีลักษณะที่เข้ากับวัฒนธรรมองค์กร และการบูรณาการเข้ากับกลยุทธ์ มีความสัมพันธ์ เชื่อมโยง เป็นหนึ่งเดียวกันและมีความยืดหยุ่นในตัวปรับตัวให้เคลื่อนไหวได้ตลอดเวลาไปกับเหตุการณ์ กิจกรรมที่จะประยุกต์ใช้ โดยได้แนวทางจากลักษณะของการบูรณาการ โดยการนำองค์ความรู้ใน นำหลักการ วิธีการต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อมาช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้ของชุมชนท้องถิ่น โดยการนำความรู้ทางด้านศาสตร์ศิลปะ ความรู้การจัดการขยะ และการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนร่วมกันเข้ามาดำเนินการกิจกรรมเพื่อขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมาย

ภาพที่ ๒.๒ แสดงหลักการบูรณาการ เคน วิลเบอร์

๒.๗.๓ ประโยชน์ของการบูรณาการ

แนวคิดการบูรณาการถูกนำมาใช้ในการบริหารราชการของรัฐบาลด้านการวางแผน ยุทธศาสตร์การ พัฒนาประเทศ การบริหารราชการระดับจังหวัดที่ปรับเปลี่ยนการบริหารงานแบบแยกส่วนมาเป็นการ บริหารงานแบบบูรณาการ (CEO) การที่หน่วยงานนำหลักการบูรณาการมาใช้ในการดำเนินงานก่อให้เกิด ประโยชน์ ดังนี้^{๑๒๐}

^{๑๒๐} เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การคิดเชิงบูรณาการ, (กรุงเทพมหานคร : ซัคเซส มีเดีย, ๒๕๔๖).

๑. เป็นการเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน เกิดการรวมงานที่ใกล้เคียงกันให้เป็นสิ่งเดียวกัน เกิดผลดีต่อเรื่องใหญ่ โดยคุณภาพรวมทั้งหมด และมองปัญหาได้ถูกจุดโดยใช้ความเกี่ยวข้อง เชื่อมโยงกับ ระบบหรือปัจจัยต่างๆ ให้มีมุมมองที่กว้าง ครบถ้วน

๒. สามารถใช้ทรัพยากรต่างๆ เช่น บุคลากรร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน การสิ้นเปลืองในการใช้ทรัพยากร ทำให้มีทรัพยากรเหลือใช้อย่างอื่นได้

๓. พนักงานทำงานได้ง่าย สะดวก มีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งจะปรับตัวอย่างต่อเนื่อง และช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างเบ็ดเสร็จ

๔. ลดความสูญเปล่าของเวลา ความซ้ำซ้อน ในการบริหารช่วยให้การแก้ปัญหาในงานได้อย่างเบ็ดเสร็จเชื่อมโยงกับระบบต่างๆ ให้มีมุมมองอย่างครบถ้วนและลึกซึ้ง

๕. ลดค่าใช้จ่ายในการตรวจติดตาม และตรวจประเมินผลที่ต้องดำเนินการตรวจติดตามและประเมินผลที่ละกิจกรรม หากมีการบูรณาการกิจกรรมหรือโครงการทำให้การดำเนินการติดตามและตรวจประเมินผลเพียงครั้งเดียวสามารถตอบได้หลายเป้าหมาย

๖. สร้างภาพลักษณ์ที่ดีแก่องค์กรในการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพภายในองค์กร

๗. เป็นการพัฒนามนุษย์ให้มีความสมบูรณ์บุคคลที่มีความคิดแบบบูรณาการจะช่วยให้ลดความ ผิดพลาดจากการตัดสินใจที่ไม่รอบคอบ มีความเข้าใจเรื่องที่มีความซับซ้อนได้อย่างลึกซึ้ง และกว้างขวางยิ่งขึ้น ทำให้การตัดสินใจในเรื่องเล็กเกิดผลดีต่อเรื่องใหญ่โดยคุณภาพรวมทั้งหมด ก่อนตัดสินใจและมองปัญหาได้ถูกจุด รู้จุดเชื่อมโยงและผลกระทบ

๘. การบูรณาการเป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงความฉลาดหลักแหลมในการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง ด้วยการใช้ไหวพริบ ปฏิภาณ สติปัญญาและมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งอื่นให้เข้าด้วยกันอย่างสมบูรณ์แบบ

๙. ช่วยจัดความขัดแย้ง เนื่องจากการบูรณาการทำให้เกิดความเชื่อมโยงแนวคิดต่างๆ เข้ากันได้ อย่างสมบูรณ์

๑๐. รู้จุดเชื่อมโยงของงานและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างชัดเจน เบ็ดเสร็จ เชื่อมโยงงานต่างๆ อย่างลงตัว

การบูรณาการทำให้องค์กรเกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานแบบเดิมๆ ทำให้เกิดผลดีแก่องค์กร หลุดพ้นจากปัญหาความขาดแคลน และสามารถสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันอันเกิดจากการบูรณาการงานที่มีอยู่เข้าด้วยกันสามารถลดความซ้ำซ้อนของงาน ความสูญเปล่าเกี่ยวกับบุคลากร งบประมาณ เวลา ประหยัดทรัพยากร ลดปัญหาความขัดแย้งภายในองค์กรเป็นการพัฒนาทรัพยากร

มนุษย์ให้เป็นผู้คนที่ รอบคอบ มองงานสัมพันธ์อย่างเป็นระบบและทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม

๒.๗.๔ การบูรณาการในงานพัฒนาชุมชน

ความหมายของการบูรณาการในงานพัฒนาชุมชน

บูรณาการหรือกระบวนการทำให้สมบูรณ์มักเกี่ยวกับการพัฒนา การศึกษา สาธารณสุข เพื่อตอบสนองชีวิต ตอบสนองชุมชน และสังคม ซึ่งเป็นองค์รวมที่แบ่งแยกไม่ได้ การเอาชีวิตคนในชุมชน และความเป็นจริงเป็นเป้าหมายหรือเป็นตัวตั้งจึงต้องหาวิธีการที่ตอบสนองแบบบูรณาการจึงจะสอดคล้องกับความเป็นจริงนั้น บูรณาการเป็นกระบวนการที่รอบด้าน ไม่ใช่เพียงด้านหนึ่งด้านเดียวโดยแยกออกจากความเป็นจริงทั้งหมด เช่น การศึกษาแบบบูรณาการตอบสนองพัฒนาการของคนอย่างรอบด้าน ทั้งทางกาย ทางสังคม ทางอารมณ์ ทางปัญญา สุขภาพดีไม่ใช่แค่การไม่มีโรค แต่หมายถึงสุขภาวะทางกาย ใจ สังคม และจิตวิญญาณ

สายันต์ ไพรชาญจิตร^{๑๒๑} การบูรณาการในการพัฒนาชุมชนนั้น ควรจะมีการนำคน ธรรมชาติ กายภาพ สิ่งเหนือธรรมชาติมาบูรณาการเข้าด้วยกัน นำไปสู่การพัฒนาที่แท้ คือการเปลี่ยนปัญหา ให้เป็นปัญหา นำไปสู่การสร้างประโยชน์สุข และการบูรณาการในงานพัฒนาชุมชนนั้นนั้นควรจะทราบว่านำอะไรมาบูรณาการกัน ก็จะทำให้เกิดเป็นชุมชนที่เป็นองค์รวมตามมา

เสรี พงศ์พิศ^{๑๒๒} การพัฒนาแบบบูรณาการก็ได้เน้นแต่เพียงการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (สะพาน ถนน บ่อน้ำ) แต่เอาชีวิตของคนและชุมชนเป็นเป้าหมาย ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงและแก้ปัญหาได้อย่างรอบด้าน แผนพัฒนาที่ดีจึงเป็นแผนบูรณาการที่ผสมเอาเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ การทำมาหากิน การอยู่ร่วมกัน ให้ดำเนินไปอย่างกลมกลืนและสมดุล การวัดพัฒนาเช่นนี้จึงวัดที่คุณภาพชีวิต ด้วยความสุขมากกว่าตัวเลขการเติบโตทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว

^{๑๒๑} สายันต์ ไพรชาญจิตร, การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภณาการพิมพ์, ๒๕๕๐).

^{๑๒๒} เสรี พงศ์พิศ, ชุมชนเรียนรู้ อยู่เย็นเป็นสุข, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)^{๑๒๓} หลักการบูรณาการในการพัฒนาคนของ พระธรรมปิฎก ที่สามารถนำมาใช้เป็นหลักในการพัฒนาชุมชนในด้านรูปธรรม คือได้ให้แนวคิดที่ว่า จริยธรรมเป็นระบบบูรณาการในตัวของมันเองที่สามารถนำมาใช้เพื่อการพัฒนาได้ เพราะเป็นระบบความสัมพันธ์ของด้านต่างๆ แห่งการดำเนินชีวิต ซึ่งเมื่อเป็นไปอย่างถูกต้องประสาน สอดคล้อง ก็จะทำให้มาหนุนเสริมกันเอง และทำให้คนพัฒนาไปด้วย ดังนั้นคนจึงควรดำเนินชีวิตให้ เข้าสู่ระบบบูรณาการของจริยธรรม

ปาริชาติ วลัยเสถียร^{๑๒๔} การพัฒนาอย่างบูรณาการ เป็นกระบวนการจัดการความสัมพันธ์ของความแตกต่างให้มีคุณภาพบนฐานความยุติธรรมทางสังคมและความยั่งยืนของระบบนิเวศ มีผลของการดำเนินงานที่ตอบสนองต่อชีวิตชุมชนในทุกด้าน โดยผ่านกระบวนการ วิธีการทำงาน ที่สอดคล้องและสนับสนุนกัน

จะเห็นว่า “บูรณาการ” ไปใช้นั้นมีหลากหลายลักษณะ ซึ่งก็แล้วแต่การตีความให้เหมาะสมกับการใช้งาน แต่โดยรวมแล้วมีจุดร่วมกันคือ “การบูรณาการ” เป็นการผสมผสานทรัพยากรที่มีอยู่ นำมาบริหารจัดการร่วมกันเพื่อให้เกิดการพัฒนา หรือ ทำให้ดีขึ้น การนำคำ “บูรณาการ” ไปใช้นั้นมีหลากหลายลักษณะ ซึ่งก็แล้วแต่การตีความให้เหมาะสมกับการใช้งาน แต่โดยรวมแล้วมีจุดร่วมกันคือ “การบูรณาการ” เป็นการผสมผสานทรัพยากรที่มีอยู่ นำมาบริหารจัดการร่วมกันเพื่อให้เกิดการพัฒนา หรือ ทำให้ดีขึ้น นั้นหมายความว่า การบูรณาการนั้น ไม่มีสูตรสำเร็จรูปตายตัว แต่ผลที่ได้รับออกมาต้องดีกว่าเดิม ถ้าผสมผสานทรัพยากรแล้วแย่กว่าเดิมก็ถือว่าไม่เกิดการบูรณาการ

การพัฒนาชุมชนภายใต้แนวความคิดและกระบวนการพัฒนาที่มีการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ และชุมชนท้องถิ่น ดังนี้การจำแนกมิติต่าง ๆ ดูเหมือนว่าจะเป็นการทำงานที่ละเอียดถี่ถ้วน ซึ่งอาจมีข้อโต้แย้งว่าเป็นการคิดและทำแบบแยกส่วน ซึ่งถ้าหากมีการปฏิบัติงานในแบบของการเปลี่ยนแปลงอย่างมีแบบแผน ก็จำเป็นจะต้องทำงานที่ละเอียดถี่ถ้วน แต่จะไม่ถือว่าเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการ ถ้าหากว่าทำที่ละเอียดถี่ถ้วนโดยไม่สัมพันธ์กัน ทั้งนี้การพัฒนาแบบบูรณาการไม่จำเป็นจะต้องพัฒนาในทุกด้านไปในคราวเดียวกัน ขึ้นอยู่กับความจำเป็น ความต้องการและความพร้อม อันเป็นเงื่อนไข

^{๑๒๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การศึกษา : พัฒนาการหรือบูรณาการ, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๒๓๒.

^{๑๒๔} ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว), ๒๕๔๘).

ของแต่ละชุมชน เช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาที่อยู่อาศัย การฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน เป็นต้น

๒.๗.๕. หลักการบูรณาการในงานงานพัฒนาชุมชนในมิติต่างๆ

การบูรณาการหลักธรรมกับการพัฒนาชุมชน

การนำเอาหลักพุทธธรรมมาบูรณาการในการพัฒนาสังคมไทยจึงต้องมีการทบทวนแนวคิด กระแสหลักที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และหันมาเน้นปัจจัยทางด้านพระพุทธศาสนาที่เป็นรากฐานวัฒนธรรมไทยมากขึ้น เพราะวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาไม่ใช่เป็นเพียงผลรวมของการสังสมสิ่งสร้างสรรค์และภูมิธรรมภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมไทยเท่านั้น หากแต่รวมไปถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ทั้งหมดของสังคม จิตใจ ค่านิยม คุณธรรม ลักษณะนิสัย แนวความคิด สติปัญญา ทักษะและวิถีปฏิบัติของ มนุษย์ต่อร่างกายและจิตใจ

โดยได้เสนอการบูรณาการหลักธรรมกับการพัฒนาสังคมไว้ดังนี้

๑. วัฒนธรรมที่สำคัญและเป็นวัฒนธรรมที่คนไทย จะต้องสร้างสรรค์ขึ้นมาในท่ามกลางของ วัฒนธรรมในโลกปัจจุบัน คือ วัฒนธรรมความใฝ่รู้ สู้สิ่งยาก การที่สังคมไทยใฝ่รับเอาความเจริญแบบ ตะวันตกเข้ามา ไม่ว่าจะเป็แนวคิดด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ระบบอุตสาหกรรม ทำให้สังคมไทยรับ เอาความเจริญตามแบบอย่างตะวันตกอย่างเต็มที่ แต่การยอมรับเอาวัฒนธรรมดังกล่าวนั้นไม่สอดคล้อง กับภูมิหลังของสังคมไทย คนไทยมักจะรับเข้ามาในแง่เสพติดบริโภคหรือรับเอาแต่สิ่งที่เป็นเครื่องอำนวยความสะดวก สะดวกสบาย ทำให้คนไทยที่แต่เดิมมีวัฒนธรรมแบบเกษตรกรรมและมีความเป็นอยู่ที่สะดวกสบาย อยู่แล้วกลับเสพติดความสบายจากวัฒนธรรมตะวันตกมากยิ่งขึ้นและกลายเป็นคนมักง่ายมากยิ่งขึ้น โดย ขาดพื้นฐานของวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมอุตสาหกรรมที่เป็นวัฒนธรรมแห่งการใฝ่รู้และสู้สิ่ง ยาก

๒. นอกจากที่คนไทยจะต้องหันมาสร้างวัฒนธรรมแห่งความใฝ่รู้สู้สิ่งที่ยากแล้ว คนไทยยัง จะต้องมึวัฒนธรรมแห่งการมองกว้างคิดไกล และใฝ่รู้อีกด้วย นั่นก็คือคนไทยจะต้องไม่มองเห็นเฉพาะ ประโยชน์ของตัวเองของพวกเขาหรือมองเห็นเฉพาะประโยชน์เฉพาะหน้าเท่านั้น แต่จะต้องมองให้กว้าง ออกไปในสังคมโลกและธรรมชาติซึ่งมิได้จำกัดขอบเขตอยู่กับเพียงสังคมใดสังคมหนึ่งและจะต้องมองใน ลักษณะของการสร้างสรรค์วัฒนธรรมอีกด้วย นั่นคือการที่จะสร้างสรรค์ได้จะต้องมีความใฝ่รู้ในสิ่งต่างๆ อยู่เสมอ การที่คนไทยจะสามารถพัฒนาวัฒนธรรมต่างๆ ดังกล่าวมาได้นั้น ควรจะมี “วัฒนธรรมพุทธ” หรือ “วัฒนธรรมพุทธศาสตร์” เป็นตัวแบบในการพัฒนาสังคมไทยเพื่อเป็นการรื้อฟื้นวัฒนธรรมแบบพุทธ ขึ้นมา หรือเป็นการปรับปรุงวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมอุตสาหกรรมที่กำลังครอบงำโลกอยู่ใน

ปัจจุบันนี้ ทั้งนี้วัฒนธรรมที่ผ่านมามีของมนุษยชาติที่ล้วนมีข้อบกพร่องด้วยกันทั้งสิ้นรวมทั้งวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์เองด้วยที่แม้เป็นวัฒนธรรมแห่งความรู้และต้องทำก็จริงแต่คับแคบและเสียตัว เสียตุลเป็นอยู่อย่างยิ่งเพราะมองความจริงเพียงด้านเดียวคือธรรมชาติภายนอกและเฉพาะทางด้านวัตถุเท่านั้น ในขณะที่วัฒนธรรมแบบพุทธนั้น นอกจากเป็นวัฒนธรรมแห่งความรู้และต้องทำตามเหตุปัจจัยต่างๆแล้วยังเป็นวัฒนธรรมแห่งการพัฒนาบุรุษอย่างครอบคลุมรอบด้านอีกด้วย กล่าวคือ เป็นวัฒนธรรมที่พัฒนาตัวมนุษย์ทั้งทางด้านพฤติกรรม (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ความรู้) และครอบคลุมเชื่อมโยงทั้งมนุษย์ (พุทธะ) ธรรมชาติ (ธรรม) และสังคัม (สังฆะ)^{๑๒๕}

การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาชุมชนโดยเฉพาะหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา เหมาะสำหรับบุคคลหลายระดับซึ่งมีวิถีชีวิตแตกต่างกันไป มีธรรมที่ต้องปฏิบัติผิดแผกแตกต่างกันไปตาม ระดับ ของตน แต่ถึงอย่างนั้นพุทธบริษัทก็สามารถดำรงอยู่ในโลกีย์ธรรมและโลกุตระธรรม โดยมี โลกุตระธรรมเป็นเป้าหมาย มิได้จำกัดตัวอยู่ในเขตพรมแดนทางด้านจิตใจ ล้วนๆ อย่างที่ มักเข้าใจกัน การฝึกฝนพัฒนาตนแม้จะมีจุดหมายอยู่ที่การเสริมสร้างปัญญาให้เข้าถึงสังขารธรรม แต่ก็ต้องอาศัย สภาพแวดล้อม ฉะนั้น พระพุทธศาสนาจึงมีหลักธรรมที่ส่งเสริมให้ เกิดสันติสุข เช่น ไตรสิกขา สังคหวัตถุ ๔ เป็นต้น ซึ่งเป็นการจัดสภาพแวดล้อมที่ดีที่ เอื้อต่อ การฝึกฝนพัฒนาตนอีกทอดหนึ่ง โดยที่ที่สุดแล้วก็ยังเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาด้วย ความสำคัญไตรสิกขาเป็นหลักคำสอนทางพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกทุกคนควรนำมาปฏิบัติ เพื่อพัฒนาตนเองให้มีชีวิตที่ดีงาม เพื่อสร้างสันติสุขให้กับ สังคัม จัดปรับเตรียมสภาพชีวิต สังคัมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งลักษณะแห่งความสัมพันธ์ต่างๆ ให้อยู่ใน ภาวะที่เหมาะสมและ พร้อมที่จะเป็นอยู่ปฏิบัติกิจและดำเนินการต่างๆ เพื่อก้าวหน้าไปอย่างได้ ผลดีที่สุด สู่ จุดหมายของชีวิต ของบุคคล ขององค์กร ของชุมชนตลอดจนสังคัมและประเทศชาติต่อไป จึง กล่าวได้ว่า หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาแม้จะมีเป้าหมายที่พระนิพพาน แต่ในขณะ ก็ให้ความสำคัญกับ สภาพความเป็นอยู่ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และชุมชนด้วย^{๑๒๖}

^{๑๒๕} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), สัทธิมนุษยชน : สร้างสันติสุขหรือสลายสังคัม, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒๕-๑๒๗.

^{๑๒๖} สุภัทธี ธารชัย, การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาชุมชน ใน วารสาร บัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒, (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๐), หน้า ๙๖.

การบริหารแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนา^{๑๒๗}

เป็นแนวคิดที่มุ่งหวังที่จะนำระบบการบริหารเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Management) มาใช้ในการบริหารงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของระบบงาน แนวคิดการจัดการเชิงบูรณาการใน ความหมาย เกี่ยวกับการบูรณาการโครงการ คือ มีเจ้าภาพหลักในการดำเนินงานมีการวางแผนการ ทำงานร่วมกัน ระหว่างหน่วยงาน การบูรณาการเชิงหน้าที่ คือ มีการใช้ทรัพยากร งบประมาณ และ บุคลากรร่วมกันและ การบูรณาการเชิงปฏิบัติการ คือ มีเป้าหมายการปฏิบัติงานร่วมกันและ ปฏิบัติงานร่วมกัน โดยมีหลักการ สำคัญ ดังนี้

๑. สร้างกระบวนการทำงานสำหรับภาระการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อ ร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์ (Strategic Formulation) เพื่อนำนโยบายของรัฐบาลไปปฏิบัติใน ระดับ จังหวัดในลักษณะที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา ข้อเท็จจริงของพื้นที่ ตลอดจนมีการสร้างระบบ ฐานข้อมูล เพื่อใช้ในการวิเคราะห์และติดตามผล

๒. มีกระบวนการแปลงยุทธศาสตร์ดังกล่าวเป็นแผนยุทธศาสตร์ (Strategic Planning) ที่เป็น รูปธรรมที่สามารถบูรณาการงาน/งบประมาณ ทั้งนี้ เป็นส่วนของภาครัฐและส่วนที่เกิดจาก ความคิดริเริ่ม ของจังหวัดเข้าร่วมกันอย่างเป็นระบบ

๓. สร้างระบบบริหารจัดการเพื่อนำแผนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ (Strategic Implementation) โดยนำหลักบริหารสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ อาทิ การทำงานเป็นทีม (Teamwork) การ ทำงานในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือ (Networking) และแบบหุ้นส่วนการทำงาน

๔. สร้างระบบติดตามประเมินผลการนำแผนยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติ (Strategic Monitoring and Evaluation) ทั้งในรูปแบบของการรายงานผลของหน่วยปฏิบัติและการตรวจ ติดตามผลในพื้นที่เพื่อ รับทราบความก้าวหน้า ตลอดจนปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง

หลักการบูรณาการในงานพัฒนาชุมชนในมิติต่างๆ นั้นจากการทบทวนแล้วจะเห็นได้ว่า สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการทำงานได้ในหลายๆ ด้าน ซึ่งขึ้นอยู่กับเป้าหมายที่ต้องการ ด้วยวิธีการที่ แตกต่างกันไป เพื่อให้เกิดการพัฒนาให้ดีขึ้น ถ้ามุ่งหวังให้เกิดประโยชน์สูงสุด ก็ควรใช้วิธีการบูรณาการ ทั้ง สิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น การบูรณาการศาสตร์วิชาต่างๆ การบูรณาการหลักพุทธธรรม การบูรณาการ ความคิด ด้วยการระดม และประสานแนวคิด การบริหารจัดการ เป็นต้น สิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น การใช้

^{๑๒๗} ดร.เฉลิม ศรีผดุง,การบริหารแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนา, [ออนไลน์] แหล่งที่มา:

.<https://www.excise.go.th/cs/groups/public/documents/document/dwnt/mjg๓/~edisp/uatucm>

๒๘๗๐๗๕.pdf, [๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๓]

ศักยภาพของทรัพยากรและทุนของชุมชนที่มีอยู่ เครือข่าย หน่วยงาน เพื่อนำมาบริหารจัดการร่วม กันให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งการเชื่อมโยง แผนงาน โครงการกิจกรรม เพราะการบูรณาการเป็นเรื่องของการมองทุกสิ่งแบบองค์รวม โดยเห็นว่าสรรพสิ่งทั้งหลายมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงเกี่ยวเนื่องกันอย่างเป็นระบบ อย่างเช่น งานวิจัยในครั้งนี่ เป็นการมุ่งให้คนใน ชุมชน มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะชุมชน ด้วยการใช้ศิลปะ ต้องใช้วิธีการพัฒนาร่วมกันไปทุกๆ ด้าน ทั้งด้านพัฒนาตัวบุคคล เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และระบบความสัมพันธ์ ที่เกี่ยวเนื่องกัน ในระดับเดียวกันหรือเชื่อมโยงกิจกรรม นำไปสู่การสร้างจิตสำนึก การคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสุข และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

๒.๘ แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และกลไกการตลาด ก่อให้เกิดการเติบโต การผลิต การบริโภคที่เป็นผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม ชีวิตมนุษย์ สัตว์ และพืชพรรณ ดังนั้น การที่มนุษย์ยังคงใช้แนวทางพัฒนาแบบเก่าซึ่งไม่คำนึงถึงข้อจำกัดในการพัฒนา อันหมายถึงข้อจำกัดด้านสภาพ ความสามารถที่จะรองรับการบริโภค และการใช้ประโยชน์จากโลก และเมื่อทุกสิ่งทุกอย่างที่จะนำมาบริโภค และใช้ประโยชน์หมดลง อีกไม่นานทุกชีวิตบนโลกจะต้องจบสิ้น เพราะมนุษย์จะไม่สามารถอาศัยอยู่บนโลกได้ต่อไป การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นแนวคิดเพื่อป้องกันมิให้โลกต้องเดินไปสู่จุดจบ

๑. แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน องค์การสหประชาชาติให้ความสนใจเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืนมาตั้งแต่ ช่วงปีพ.ศ. ๒๕๑๕ โดยมีการจัดการประชุมเรื่องสิ่งแวดล้อมในระดับโลกขึ้นเป็นครั้งแรก ที่กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน และในปี ๒๕๒๖ ได้จัดตั้ง คณะกรรมาธิการโลกในเรื่อง สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development) เพื่อทำการศึกษา เรื่องการสร้าง ความ สมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา และต่อมาได้เผยแพร่เอกสารชื่อ Our Common Future เรียกร้องให้ชาวโลกเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินชีวิตที่ฟุ่มเฟือย เพื่อให้มีการพัฒนาที่ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม เอกสารฉบับนี้มีส่วนสำคัญต่อการประชุม สูดยอดของโลก หรือ The Earth Summit ที่ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งในการประชุมครั้งนั้นมีหนังสือ ประกอบการประชุมเล่มหนึ่งที่เรียกว่า Bruttland Report ได้ให้คำจำกัดความคำว่าพัฒนาที่ยั่งยืน ไว้ดังนี้^{๑๒๘}

การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความจำเป็นของคนยุคปัจจุบันโดยไม่ลด ขีดความสามารถในการตอบสนองความจำเป็นของคนยุคต่อไป

^{๑๒๘} ประเทศไทยกับการพัฒนาที่ยั่งยืน, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://sdgs.nesdc.go.th/>, [๘ ส.ค.

๒. เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) การพัฒนาที่ยั่งยืน เริ่มต้นจากการประชุม สหประชาชาติ ครั้งที่ ๒ ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ในปี ๑๙๙๒ (๒๕๓๕) ประเทศสมาชิกต่าง ๆ ประชุมร่วมกันในหัวข้อว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Environment and Development) และได้เห็นชอบให้ประกาศหลักการแห่งสิ่งแวดล้อม และแผนปฏิบัติการ ๒๑ (Agenda ๒๑) สำหรับ ทศวรรษ ๑๙๙๑-๑๙๙๙ และศตวรรษที่ ๒๑ เพื่อเป็นแผนแม่บทของโลกสำหรับการดำเนินงานที่จะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม และในเวลาต่อมาได้มีการจัดทำเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals: MDGs) จำนวน ๘ เป้าหมาย ครอบคลุมระยะเวลา ๑๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๔๓-๒๕๕๘) โดย SDGs ทั้ง ๑๗ เป้าหมาย สามารถแบ่งออกเป็น ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านความร่วมมือการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังตารางต่อไปนี้

ด้าน	เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ
ด้านสังคม	เป้าหมายที่ ๑ ขจัดความยากจน เป้าหมายที่ ๒ ขจัดความหิวโหย เป้าหมายที่ ๓ การมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี เป้าหมายที่ ๔ การศึกษาที่เท่าเทียม เป้าหมายที่ ๕ ความเท่าเทียมทางเพศ เป้าหมายที่ ๑๐ ลดความเหลื่อมล้ำ ไม่เท่าเทียม เป้าหมายที่ ๑๑ เมืองและถิ่นฐานมนุษย์อย่างยั่งยืน เป้าหมายที่ ๑๖ สังคมสงบสุข ยุติธรรม ไม่แบ่งแยก
ด้านเศรษฐกิจ	เป้าหมายที่ ๗ พลังงานสะอาดที่ทุกคนเข้าถึงได้ เป้าหมายที่ ๘ การจ้างงานที่มีคุณค่าและการเติบโตทางเศรษฐกิจ เป้าหมายที่ ๙ อุตสาหกรรม นวัตกรรม โครงสร้างพื้นฐาน เป้าหมายที่ ๑๑ เมืองและถิ่นฐานมนุษย์อย่างยั่งยืน
ด้านสิ่งแวดล้อม	เป้าหมายที่ ๖ การจัดการน้ำและสุขาภิบาล เป้าหมายที่ ๑๒ แผนการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน เป้าหมายที่ ๑๓ การรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพทางภูมิอากาศ เป้าหมายที่ ๑๔ การใช้ประโยชน์จากมหาสมุทรและทรัพยากรทางทะเล

	เป้าหมายที่ ๑๕ การใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศทางบก
ด้านความร่วมมือการพัฒนาที่ยั่งยืน	เป้าหมายที่ ๑๗ ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

๒.๘.๑ ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนไทย

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ^{๑๒๙} การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่มีลักษณะที่เป็นบูรณาการ หรือผสมผสาน (Integrated) เป็นองค์รวม (Holistic) และมีดุลยภาพ (Balance) หรือการพัฒนาที่มีกิจกรรมสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ธรรมชาติ ขยายความได้ว่า หมายถึง การพัฒนาที่มีลักษณะผสมผสาน คือ มีกิจกรรมพัฒนารวมทั้งมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่เป็นส่วนรวมหรือมหภาค และเมื่อใดที่กิจกรรมพัฒนานั้นส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติหรือคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในที่ใดที่หนึ่งก็จะต้องเสริมสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมในที่อื่นชดเชยเพื่อให้คุณภาพสิ่งแวดล้อมในภาพรวมคงอยู่ได้ คำว่า การผสมผสาน ยังหมายความรวมไปถึงการผสมผสานแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ นิเวศวิทยา และสังคมวิทยา เข้ากับการพัฒนาโดยควรเป็นไปในทิศทางเดียวกัน หรือมุ่งไปสู่จุดหมายเดียวกัน อันจะทำให้มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมอยู่ควบคู่กันไปโดยสันติสุขสงบและยั่งยืน

อนุช อภาภิรม^{๑๓๐} การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การอยู่ที่ความหลากหลายหรือพหุลักษณะ (Pluralism) การยอมรับความจริงว่าโลกมีความหลากหลายและมีความแตกต่าง การยอมรับความสัมพันธ์ทางสังคมหลายรูปแบบ การมีวัฒนธรรมย่อยจำนวนมาก มีอัตลักษณ์และตัวตนหลากหลาย การยอมรับความแตกต่างทางสังคม-วัฒนธรรม การตัดสินใจทางการเมือง เป็นต้น

ปารีชาติ วลัยเสถียร^{๑๓๑} ให้ความหมายเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) หมายถึง การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของปัจจุบันโดยไม่ทำให้ผู้คนในอนาคตเกิดปัญหาในการตอบสนองความต้องการของตนเอง ความยั่งยืนเรียกร้องให้ลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ ลดการสร้างมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม จำกัดการเติบโตเพราะมักจะไม่สามารถ

^{๑๒๙} วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, การบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ : บทบาทองค์กรในท้องถิ่น. พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๕), หน้า ๒๐.

^{๑๓๐} อนุช อภาภิรม, การพัฒนาอย่างยั่งยืนคำตอบอยู่ในความหลากหลาย, พิมพ์ครั้งแรก, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๓๘

^{๑๓๑} ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว), ๒๕๔๘, หน้า ๑-๒.

ความยั่งยืนการพัฒนาชุมชนควรเป็นแนวหน้านำร่องการพัฒนาแบบยั่งยืนในชุมชนท้องถิ่นถือว่าเป็นวาระสำคัญในการพัฒนาชุมชน

Earth Summit อ้างถึงใน ดวงจันทร์ อาภาวัชรุทธิ์ เจริญเมือง^{๑๓๒} ได้สรุปในส่วนของประชุมของ Brandtland Commission เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๘๒ ได้ให้คำจำกัดความของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ “ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ (Economic Progress) ซึ่งสนองความต้องการของเรา โดยไม่ทอดทิ้งชนรุ่นต่อไปให้มีทรัพยากรน้อยกว่าที่พวกเราได้ใช้สอย และเป็นวิถีจากการมองฐานทรัพยากรที่มีอยู่มากกว่าตัวเงินในบัญชี”

การพัฒนาที่ยั่งยืนจะแบ่งเป็น ๒ ปัจจัย คือ

๑. การพัฒนาคนซึ่งเป็นแกนกลางของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมุ่งแก้ไขปัญหาความยากจน การพัฒนาต้องสามารถสนองตอบความต้องการในปัจจุบันขั้นพื้นฐานได้อย่างเพียงพอ ทั้งด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัยและฐานะความเป็นอยู่ที่ดี รวมทั้งมีมาตรฐานนโยบายประชากรที่เหมาะสม

๒. ธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม ด้วยการพิทักษ์รักษาบำรุงส่งเสริมสภาพธรรมชาติ และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ แต่การพัฒนาจะสำเร็จได้นั้น ต้องอาศัยการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการพัฒนาด้านการศึกษาจำเป็นเป็นองค์ประกอบแรกที่จะช่วยผลักดันให้เกิด การพัฒนาในด้านอื่น ๆ ต่อไป อย่างน้อยจะต้องทำให้คนรู้เท่าทันปัญหาที่เกิดขึ้นและที่สำคัญต้อง ประนีประนอม (Compromise) คือ ยอมละลดความต้องการของตนเองเพื่อให้แต่ละฝ่ายต่างก็ได้ ผลประโยชน์บ้าง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)^{๑๓๓} กล่าวได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นเป็นเรื่องการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของตนเองซึ่ง นอกเหนือจากการพัฒนาเน้นความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ ยังต้อง คำนึง สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเชื่อมโยง และสัมพันธ์กัน โดยเป็นการพัฒนาที่มีลักษณะเป็นการบูรณาการ ผสมผสานเชื่อมโยงเป็นองค์รวม ซึ่งเน้นเป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการในปัจจุบัน และสืบเนื่องต่อไปจนถึงอนาคต ซึ่งในลักษณะของชุมชนบ้านเหล่าพัฒนาที่มีการพัฒนาที่เริ่มมีความสำเร็จในระดับเบื้องต้น แต่ต้องควรคำนึงถึงอนาคตด้วยว่า เมื่อเกิดผลสำเร็จจากการพัฒนาแล้ว ในอนาคตก็ต้องมี

^{๑๓๒} ดวงจันทร์ อาภาวัชรุทธิ์ เจริญเมือง, เมืองยั่งยืน แนวคิดและประสบการณ์ของตะวันตก, (พิมพ์ครั้งที่ ๑, เชียงใหม่ : แสงศิลป์, ๒๕๔๕) น. ๕๙-๖๐.

^{๑๓๓} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๐), หน้า ๑๒๕.

การพัฒนาต่อเนื่องไปอีกชั่วรุ่นลูกรุ่นหลาน เป็นต้น ดังนั้นจึงควรที่จะมีหลักการพัฒนายั่งยืนมาใช้เป็นวิธีการจัดการให้แก่ชุมชน ซึ่งในทางหลักการพัฒนายั่งยืนนั้นจะต้อง ความสมดุลระหว่างมิติทางสังคม มิติทางเศรษฐกิจ และมิติทางสิ่งแวดล้อม โดยมีการอธิบายหลักการได้ดังต่อไปนี้

๒.๘.๒ ส่วนประกอบของการพัฒนายั่งยืน

ในทุกๆ นิยามของ “การพัฒนายั่งยืน” มีจุดเน้นร่วมกันว่า การพัฒนายั่งยืน หมายถึง การปรับปรุงคุณภาพชีวิตมนุษย์ภายใต้ศักยภาพของระบบนิเวศน์วิทยาของโลก การพัฒนายั่งยืนจึงมีส่วนประกอบพื้นฐานที่สำคัญ ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ส่วนประกอบทั้งสามนี้จะเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน วัตถุประสงค์ของการพัฒนายั่งยืน ตามแนวคิดของ Edward Barbier คือ การบรรลุเป้าหมายทั้งสามองค์ประกอบนี้ให้ได้ดีที่สุด และโดยที่สังคมไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่สูงสุดในทุกส่วนประกอบได้ จึงจำเป็นต้องยอมลดเป้าหมายในบางองค์ประกอบ เพื่อให้เป้าหมายในองค์ประกอบอื่นเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการจัดลำดับความสำคัญระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ที่จะให้องค์ประกอบใดมีลำดับความสำคัญที่สูงกว่าองค์ประกอบอื่นๆ เช่น ถ้าให้ลำดับความสำคัญทางด้านการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในอันดับแรก ก็อาจต้องชดเชยด้วยการให้เป้าหมายทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมลดลง

ส่วนประกอบของความยั่งยืนทางเศรษฐกิจนั้น สังคมต้องสร้างความเจริญเติบโตที่ทำให้เกิดกระแสรายได้ที่เหมาะสม ในขณะที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งสต็อกของทุนที่มนุษย์สร้างขึ้น ทุนมนุษย์และทุนธรรมชาติเป้าหมายพื้นฐาน ๓ ประการของระบบเศรษฐกิจ คือ

๑. การเพิ่มขึ้นในการผลิตสินค้าและบริการ
๒. การตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชน หรือการลดปัญหาความยากจน
๓. ทำให้เกิดการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมเพิ่มขึ้น

เป้าหมายพื้นฐาน ๓ ประการนี้จะต้องดำเนินการในแนวทางที่ยั่งยืนตามที่กล่าวมาแล้ว

ในส่วนประกอบทางด้านสังคมของการพัฒนายั่งยืนนั้นจะต้องวางอยู่บนรากฐานของ ๒ หลัก คือ หลักการความยุติธรรม และหลักการความเท่าเทียมกัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาในระยะยาว การเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสของคนในสังคมจะต้องมีความเท่าเทียมกัน สิทธิมนุษยชนและผลประโยชน์อื่นๆ เช่น อาหาร สาธารณสุข การศึกษา ที่อยู่อาศัยและโอกาสในการพัฒนาตนเอง ความเป็นธรรมในสังคมนี้นับยั้งถึงโอกาสที่เท่าเทียมกันของประชาชนทุกคนในด้านการศึกษาและการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างผลิตภาพให้แก่สังคม สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะทำให้เป้าหมายทางสังคมทั้งด้านของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเป็นธรรมในสังคม ความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ และการมีส่วนร่วมของประชาชนประสบความสำเร็จ

ในส่วนประกอบด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน การรักษาไว้ซึ่งสต็อกของทุนธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ แม่น้ำ ภูเขา แร่ธาตุอันเป็นสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่ควรจะดำรงอยู่ที่ทำให้ส่วนประกอบทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยที่ความมีเสถียรภาพของระบบนิเวศน์ของโลกจะไม่ถูกรบกวนกระทบกระเทือน

ภาพที่ ๒.๓ แสดงองค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากภาพแสดงส่วนประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่จะต้องประกอบด้วย ๓ ส่วนหลัก อันได้แก่ ส่วนของระบบเศรษฐกิจ ระบบสังคม และระบบนิเวศน์สิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความสัมพันธ์และพึ่งพาซึ่งกันและกัน การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นในส่วนที่ทับซ้อนกันของ ๓ องค์ประกอบหรือพื้นที่แฉ่งในภาพ กล่าวคือ มีการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคมและมีการปกป้องสิ่งแวดล้อมด้วยในขณะเดียวกัน

๒.๘.๓ หลักการของการพัฒนาที่ยั่งยืน

หลักการของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ ความสมดุลระหว่างมิติทางสังคม มิติทางเศรษฐกิจ และมิติทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะต้องมองมิติทั้ง ๓ มิติไปพร้อม ๆ กัน โดยมีส่วนปลีกย่อยของมิติต่าง ๆ ดังนี้

๑. มิติทางสังคม การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีการศึกษาที่ดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และสังคมนั้น จะต้องเป็นสังคมธรรมรัฐ มีประสิทธิภาพและมีความโปร่งใสในการบริหาร สามารถตรวจสอบได้ ประชาชนมีโอกาที่จะเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในโครงการต่าง ๆ ของรัฐ ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดโครงการขนาดใหญ่หรือกำหนดแผนการพัฒนาที่มีผลกระทบต่อสังคมตั้งแต่นั้น

๒. มิติทางเศรษฐกิจ สังคมที่มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องเป็นสังคมที่มีระบบเศรษฐกิจ

มั่นคง ไม่พึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอก และระบบเศรษฐกิจนั้นมีการเติบโตไม่ใช่หยุดนิ่งกับที่ แต่ต้องมีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมและเสมอภาค

๓. มิติทางสิ่งแวดล้อม คุณภาพสิ่งแวดล้อมแต่ละด้านต้องอยู่ในระดับมาตรฐานหรือดีกว่ามาตรฐาน ประชาชนและรัฐใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า มิติทางสิ่งแวดล้อมต้องได้รับการนำไปพิจารณาในกระบวนการพัฒนาในฐานะเป็นต้นทุนการผลิต ส่วนระบบของหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนที่พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต)^{๑๓๔} กล่าวไว้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นเมื่อระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง ๔ ดำเนินไปด้วยดี โดยที่ทุกส่วนเป็นปัจจัยส่งผลในทางเกื้อกูลกัน ทำให้ดำรงอยู่ด้วยกันด้วยดี ซึ่งมนุษย์ถือว่าเป็นปัจจัยหลักที่จะสามารถปฏิบัติให้เกิดความสำเร็จในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑. มนุษย์

- มนุษย์ในฐานะเป็นมนุษย์ เป็นหลักการที่ควรให้ความสำคัญสูงสุด โดยมุ่งให้การศึกษาและจัดสรรปัจจัยเกื้อหนุนอื่น เพื่อช่วยให้มนุษย์แต่ละชีวิตเจริญงอกงามเข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และมีชีวิตที่ดีงามสมบูรณ์ มนุษย์ที่ได้มีการพัฒนา เป็นปัจจัยตัวกระทำที่ดีที่สุด ที่จะช่วยให้ระบบสัมพันธ์องค์รวมใหญ่บรรลุจุดหมายแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน

- มนุษย์ในฐานะทรัพยากรมนุษย์ คือเป็นทุนหรือเป็นปัจจัยในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม พึงมีการพัฒนาให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ โดยมีสุขภาพดี ขยันอดทนรับผิดชอบ มีฝีมือ มีความรู้ความสามารถ เชี่ยวชาญ ฯลฯ พร้อมทั้งจะเป็นกำลังในระบบเศรษฐกิจและสังคมที่จัดสรรให้เกื้อหนุนและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

๒. สังคม

- ระบบการต่าง ๆ ทางสังคมนั้น ว่าโดยพื้นฐาน เป็นการจัดตั้งวางรูปแบบขึ้น เพื่อให้เป็นเครื่องมือและเป็นสื่อที่ช่วยให้กระบวนการแห่งเหตุปัจจัยในกฎธรรมชาติทำงาน หรือดำเนินไปในทางที่จะอำนวยผลดีแก่มนุษย์ การจำแนกเป็นระบบย่อยต่าง ๆ เช่น ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ระบบการบริหาร ตลอดจนกิจการต่าง ๆ เพื่อให้กระบวนการแห่งเหตุปัจจัยนั้นเกิดมีกำลังและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในการที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จ เพราะฉะนั้นระบบเหล่านี้ จะต้องประสานกลมกลืนสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

^{๑๓๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลบอลคิมทอง, ๒๕๓๙)

- ผลสำเร็จที่เกิดจากระบบการต่าง ๆ ทางสังคม เช่น เศรษฐกิจเจริญเติบโต จากการพัฒนาเศรษฐกิจสำเร็จผล สภาพบ้านเมืองสงบเรียบร้อย จากการเมืองการปกครองที่ได้ผล เป็นต้น

- จุดเน้นสำคัญของมาตรการต่าง ๆ ทางสังคม ก็คือการสร้างบรรยากาศแห่งการไม่เบียดเบียน ตลอดจนบรรยากาศแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูล สังคมจึงต้องให้มีมาตรการพิทักษ์และป้องกันคนที่อยู่ในสถานะต่าง ๆ ซึ่งมีโอกาส มีกำลังความสามารถมากน้อยต่างกัน ไม่ให้เบียดเบียน ช่มเหง เอารัดเอาเปรียบกันและเอื้อโอกาสที่แต่ละบุคคลจะพัฒนายิ่งขึ้นไปทั้งในฐานะมนุษย์และในฐานะทรัพยากรมนุษย์

๓. ธรรมชาติ

- ทศนคติที่ดีของมนุษย์ต่อธรรมชาตินั้น ไม่ควรจะหยุดเพียงแค่เลิกมองตนเองแยกจากธรรมชาติ และเลิกคิดที่จะพิชิตจัดการกับธรรมชาติตามใจชอบ แล้วมองตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและจะต้องมีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ

- ในสังคมมนุษย์มีการจัดตั้งวางสมมติฐานต่าง ๆ ขึ้น เพื่อเป็นหลักประกันความสัมพันธ์ที่จะช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกันด้วยดี และคุ้มครองสังคมให้อยู่ในสันติสุขและความชอบธรรม

๔. เทคโนโลยี

- เนื่องจากเทคโนโลยีเป็นเครื่องขยายวิสัยแห่งตัวมนุษย์ ทำงานแทนมนุษย์ได้มากมาย และเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกสบายสะดวกสบาย ถ้ามนุษย์ใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติ และปฏิบัติใช้อย่างถูกต้อง เทคโนโลยีก็จะเป็นปัจจัยที่เกื้อกูลอย่างยิ่งทั้งในการพัฒนาตัวมนุษย์และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนสู่จุดหมาย แต่ถ้ามนุษย์ลืมหิวเล็ดเพลินใช้แต่เทคโนโลยีทำงานให้ และเสพสุขโดยใช้เทคโนโลยี มนุษย์จะตกเป็นทาสของเทคโนโลยี และผลตามมาจะกลายเป็นว่าเทคโนโลยีนำมาซึ่งความเสื่อมแก่มนุษย์ ดังนั้นมนุษย์จึงไม่ควรประมาท ควรให้ความเจริญของเทคโนโลยี ควบคู่ไปกับการพัฒนาตน ซึ่งไม่ใช่เทคโนโลยีเจริญแต่มนุษย์เสื่อมลง และเป็นทาสของเทคโนโลยี

สรุปได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการรวมความถึง ๓ ด้าน คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน โครงการพัฒนาใด ๆ ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบทั้ง ๓ ด้านนี้ การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นจะสำเร็จได้ก็ต้องประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ มนุษย์ สังคม ธรรมชาติ และเทคโนโลยี ซึ่งเมื่อมีการคำนึงถึงปัจจัยทั้ง ๔ ด้านนี้ จะทำให้สามารถพัฒนาชุมชนได้โดยไม่มีการทำลายซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังให้ชุมชนมีการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ปราศจากความขัดแย้ง และโครงการกิจกรรมที่ขับเคลื่อนร่วมกันในชุมชนนั้น ก็จะไม่เพียงแค่ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง จะมีความต่อเนื่องต่อไป

๒.๙. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๙.๑ งานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาชุมชนเชิงสร้างสรรค์

นันทนิษฏ์ สมคิด และพระสุธีรัตนบัณฑิต^{๑๓๕} ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษา พบว่า แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี พบว่า ๑) สารานุกรมธรรม มีการบูรณาการหลักธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นไปเพื่อสงเคราะห์ และความพร้อมเพรียงกัน ๒) การเรียนรู้ มีการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการจัดกิจกรรมที่สร้างการรับรู้ และความเข้าใจวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีการสร้างกลุ่มการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อการพัฒนา และแก้ไขปัญหาบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง ๓) เทคโนโลยี มีการประสานการทำงานกับพหุภาคี โดยการ ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาช่วยเหลือในการผลิต และการตลาด ๔) เศรษฐกิจ มีการ สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจด้วยการสร้างงาน สร้างรายได้ และยกระดับคุณภาพชีวิตและความสุขของ ประชาชน มากกว่าการเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ ๕) การมีส่วนร่วม เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมความคิด ร่วมตัดสินใจในประเด็นสาธารณะ และร่วมลงมือกระทำอย่างแข็งขัน ๖) จิตอาสา มีการตระหนักรู้และคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม ยึดมั่นในระบบคุณธรรม จริยธรรม และการมีส่วนร่วม ในระบอบประชาธิปไตย รู้ถึงขอบเขต สิทธิ เสรีภาพ และมีการปลูกฝังเยาวชนให้มีความพอเพียง มีระเบียบ วินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีจิตอาสา

รจเรธ ปรีกราน^{๑๓๖} ได้ศึกษาเรื่อง “นวัตกรรมการจัดการตลาดชุมชนเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ปากคลองตลาด” ผลการวิจัย พบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นในย่านนี้ คือ พื้นที่ที่จำกัดทำให้เกิดปัญหาขึ้นในพื้นที่ จึงมีแนวทางในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงรูปแบบให้เป็นการค้าขายเชิงท่องเที่ยว เป็นแหล่งทำมาหากินของพ่อค้าแม่ค้า แต่ยังคงรักษามรดกทางวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ ซึ่งคือปรากฏการณ์ของการทำธุรกิจบนแนวคิดแบบอนุรักษ์ โดยมีการนำนวัตกรรม และการจัดการตลาดเชิงสร้างสรรค์เข้ามาบริหารจัดการกับตลาดชุมชน ซึ่งกระทบกับความเคยชินของผู้ที่เคยอยู่แบบเดิม ก่อให้เกิดความขัดแย้งในเชิงความคิดและพฤติกรรม โดยเห็นได้จากการไม่ให้ความร่วมมือของผู้ที่มีอิทธิพล กลุ่มเจ้าของแผง เจ้าของพื้นที่เดิม กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าที่มีความกังวลต่อรายได้ หรือมีความกังวลเกี่ยวกับการกระทบต่อวิถีชีวิตแบบเดิมๆ จึงมีการใช้หลักการการบริหารความขัดแย้ง การเจรจาต่อรองในเรื่องของผลประโยชน์ทับซ้อน เพื่อให้กลุ่มบุคคลทุกส่วนมี

^{๑๓๕} นันทนิษฏ์ สมคิด, พระสุธีรัตนบัณฑิต, “แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี”, วารสารมหาจุฬาริชาการ, ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ, ๒๕๖๒, หน้า ๓๑๘-๓๑๙.

^{๑๓๖} รจเรธ ปรีกราน, “นวัตกรรมการจัดการตลาดชุมชนเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ปากคลองตลาด”, วารสารสหวิทยาการวิจัย: ฉบับบัณฑิตศึกษา, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม) ๒๕๖๒, หน้า ๑๒๕.

ผลประโยชน์ร่วมกัน และยังใช้หลักการของการปะทะสังสรรค์เพื่อลดความขัดแย้ง โดยมีปฏิสัมพันธ์กับ ผู้ให้สัมปทาน คนทำงานในตลาด ชุมชนบริเวณรอบๆ ตลาด และลูกค้า ผู้ใช้บริการของตลาด

นภธร ศิวารัตน์ สัญญา เคนาภูมิ และ เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร^{๑๓๗} ได้ศึกษาเรื่อง “การยกระดับการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์” ผลการวิจัย พบว่า องค์กรภาคีเครือข่าย ได้มีบทบาทมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง แสดงถึง ความเป็นเจ้าของ ความหวัง จากการทำสิ่งนี้จะได้อะไร เพื่อให้องค์กรหนุนเสริมมีส่วนสำคัญในแนวนโยบายของภาครัฐ การส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีนโยบายทุกจังหวัด เป็นเอก ลักษณะเป็นเอกภาพ เช่น จังหวัดกาฬสินธุ์ได้จัดงานพระธาตุนาคู เพื่อเป็นการแสดงความเป็น เจ้าของทำด้วยความเปลิดเปลิน ทาแล้วไม่เหน้อย และการมีแกนนำเป็นสิ่งที่ต้องการและการ แสดงถึงความสำคัญของการแสดง ที่มีภาวะผู้นำของชุมชน เช่นการนำแนวทางของแกนนำหรือให้ชุมชนและการมีจิตบริการ แต่ทั้งนี้ สิ่งที่ต้องดูจิตใจหรือแหล่งที่เป็นดึงดูดเช่น ทรัพยากรธรรมชาติ เรื่องของโบราณการเล่าเรื่องสิ่งใหม่ๆที่สร้างขึ้นใหม่ของหมู่บ้านหนองหิน ตักบาตร เทโวโรหณะ ทำให้เป็นแลนมาร์กได้ สรุปได้โมเดลการยกระดับการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน คือ ๑. อัตตาหิ อัตโนนาโถ ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน ชุมชนจะต้องมีศักยภาพมีความเป็นชุมชนพึ่งตนเองได้ก่อน ตระหนักรู้ มีความหวังว่าทำสิ่งนี้ก็ต้องได้อะไรนี้ ในชุมชนมีแหล่ง ท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาได้คือการมีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง มี ภาวะผู้นำ มีแกนนำมีปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ มีวัฒนธรรมโบราณ ความเป็นวิถีชุมชน มีการจัดการการ ประชาสัมพันธ์ ทั้งภายในและภายนอกของชุมชนได้ดี จึงจะเป็นการยกระดับการจัดการ ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ๒. ตลาดนำการผลิต ว่านักท่องเที่ยวต้องการเที่ยวพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนนั้น ได้โดยการมองเห็นการพัฒนา ด้านตลาดก่อนการผลิต เช่น ผู้ผลิตต้องคำนึงถึงความต้องการ ของตลาดและรายได้ ถ้าไม่สนองตลาด แหล่งท่องเที่ยวไม่มีผู้มาเที่ยว จึงมีความเห็นว่า ถ้าตลาดไม่ต้องการผู้ผลิตก็จะผลิตไม่ได้ ดังนั้น การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน จึง พัฒนาการท่องเที่ยวด้วยตนเองและการยึดหลักการโฆษณาการท่องเที่ยวตามความต้องการของตลาด การท่องเที่ยวต้องรู้ว่่านักท่องเที่ยวต้องการอย่างไร แล้วค่อยมาผลิตตามที้นักท่องเที่ยวต้องการ ยกตัวอย่างเช่น สมัยนี้มีร้านกาแฟที่จัดดูดีเป็นแนวคันทรี มีลูกค้าเข้าร้านเพื่อถ่ายรูปและผลที่ได้คือลูกค้ามาซื้อกาแฟเพราะต้องการถ่ายรูป อยากรู เช่น กลุ่ม นักท่องเที่ยวเป็นกลุ่ม

^{๑๓๗} นภธร ศิวารัตน์ สัญญา เคนาภูมิ และ เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร, “นวัตกรรมจัดการตลาดชุมชนเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ปากคลองตลาด”, วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน) ๒๕๖๒, หน้า ๕๓๔-๕๓๕.

เยาวชน วัยรุ่น ทางชุมชนต้องจัดการท่องเที่ยวให้เข้ากับกลุ่มที่มาเที่ยว เพื่อเป็นการท่องเที่ยวตามที่ตลาดต้องการไม่ใช่ผลิตก่อนตลาด ๓.การหนุนเสริม การส่งเสริมสนับสนุน โดยรวมทำให้เป็นการเสพย่อยๆ จะทำให้เบื่อหน่าย แสวงหาสิ่งใหม่ๆ แปลกๆ เพราะของใหม่สร้างขึ้นทำให้ดึงดูดตลาดนำการผลิต โหยหาความเก่าความหลัง ความเป็นโบราณขายได้ โดยสรุปการท่องเที่ยวแหล่งเรียนรู้ที่ไม่เป็นฤดูกาลเดี่ยวๆ ขอให้กิจกรรมมาทุกเดือน เช่น บ้านหนองหินมีประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ การจัดการท่องเที่ยวเครือข่าย ต้องมีการท่องเที่ยว ๗ วัน ๗ คือ เช่น จังหวัดนครพนม ไหว้พระธาตุ ๙ พระธาตุ ๓.๑ มีเครือข่ายการท่องเที่ยวร้อยแก่นสารสินธ์ คือ การท่องเที่ยวเชิงโบราณ ๓.๒ การผูกเรื่องให้เป็น Story ๓.๓ ตัวแสดงและวิธีการหนุนเสริมระหว่างรัฐเป็นการสนับสนุนชุมชนเป็น กระบวนการภาษาอีสานถ้าไม่จุดประกายแสงสว่างจะไม่มีอร่าขึ้น ชุมชนไหนที่พยายาม ผลักดันตัวเองขึ้นหน่วยงานไหนก็อยากเข้าถึง ๔.กระบวนการจัดการท่องเที่ยวหน่วยงานหนุนเสริมจะต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์ในการส่งเสริมและพัฒนา ขอสรุปว่าเป็นการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวในการยกระดับการท่องเที่ยวในการยกระดับการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาการยกระดับการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนอย่างยั่งยืนตลอดไป

ชนิษฐา ใจเป็ง^{๑๓๘} ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้ทุนทางสังคม: กรณีศึกษาชุมชนนครชุม กำแพงเพชร” ผลการวิจัย พบว่าชุมชนนครชุมเป็นชุมชนที่มีทุนทางสังคมที่น่าสนใจในด้านทุนทางปัญญาและวัฒนธรรม และมีระบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ข้อเสนอแนะจากการวิจัยนี้ คือ ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนทุกชั้นตอน และควรส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์โดยใช้การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ

ยุวรี โชคสวนทรัพย์^{๑๓๙} ได้ศึกษาเรื่อง “การใช้วัฒนธรรมชุมชนเพื่อพัฒนาสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: กรณีศึกษา ชุมชนเกาะศาลเจ้า เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนเกาะศาลเจ้า มีภูมิหลังด้านภูมิประวัติศาสตร์ที่โดดเด่นจนเป็นที่ดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว มีการนำวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะมาปรับเป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้อย่างน่าสนใจ ข้อเสนอแนะในงานวิจัยพบว่า ควรสร้างจิตสำนึกเรื่องการมีส่วนร่วมของคน

^{๑๓๘} ชนิษฐา ใจเป็ง, “แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์โดยใช้ทุนทางสังคม: กรณีศึกษาชุมชนนครชุม กำแพงเพชร”, วารสารมหาวิทยาลัยพายัพ, ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน) ๒๕๖๓, หน้า ๒๖.

^{๑๓๙} ยุวรี โชคสวนทรัพย์, “แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์โดยใช้ทุนทางสังคม: กรณีศึกษาชุมชนนครชุมกำแพงเพชร”, วารสารสุทธิปริทรรศน์, ปีที่ ๓๒ ฉบับพิเศษ (เมษายน-มิถุนายน) ๒๕๖๑, หน้า ๑๖.

ใน ชุมชน ส่งเสริมให้มีการสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนจากรุ่นสู่รุ่นรวมทั้งสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยวเพื่อนำ ไปสู่ความสมดุลทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างแท้จริง

๒.๙.๒ งานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการใช้ศิลปะกับการพัฒนาชุมชน

มานิตย์ กันทะสัก^{๑๔๐} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “The Power of Art: กระบวนการสร้างสุขภาวะทางสังคม กรณีศึกษา แมงสีหู่ห้าตาของเมืองเชียงราย” จากการศึกษาพบว่า (๑) กระบวนการสร้างพลังทางศิลปะ มี ๔ ขั้นตอน คือ ๑) การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น ๒) การสร้างสรรค์ใหม่ ๓) การเผยแพร่องค์ความรู้ ๔) การประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างการรับรู้ (๒) พัฒนาการเรียนรู้ มี ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) การพัฒนาการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม ๒) การพัฒนาการเรียนรู้ผ่านผู้นำ ๓) การพัฒนาการเรียนรู้กระบวนการกลุ่ม ๔) การพัฒนาการเรียนรู้ผ่านกระบวนการความคิดสร้างสรรค์ และการพัฒนาการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย ๕ กิจกรรม ได้แก่ ๑) การให้ข้อมูลข่าวสาร ๒) การรับฟังความคิดเห็น ๓) การเกี่ยวข้อง ๔) ความร่วมมือ ๕) การเสริมอำนาจแก่ประชาชน (๓) นวัตกรรมแห่งศิลปะในการสร้างสุขภาวะทางสังคม ประกอบด้วย ๓ นวัตกรรม ได้แก่ ๑) การพัฒนานวัตกรรมด้านศิลปะ มาทคอตแมงสีหู่ห้าตาน้องคำสุขจากงานกีฬาแห่งชาติเชียงรายเกมส์ ครั้งที่ ๔๖ ๒) การสร้างแมงสีหู่ห้าตาของอำเภอพญาเม็งรายจังหวัดเชียงราย และ ๓) การพัฒนานวัตกรรมสร้างป้ายแมงสีหู่ห้าตาสอนธรรมะชุมชนดอยเขาควาย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เพื่อสร้างเสริมสุขภาพจิตให้มีความเบิกบาน สร้างสุนทรียภาพแก่สังคม

มานิตย์ ไกวฤทธิ์^{๑๔๑} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศิลปะเชิงพุทธสู่วิถีชุมชนบนผนังพื้นที่สาธารณะในจังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า (๑) การสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะในผนังพื้นที่สาธารณะของเมืองท่องเที่ยว พบว่า เมืองท่องเที่ยวทางศิลปะในญี่ปุ่นและในประเทศแถบยุโรปมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะในผนังพื้นที่สาธารณะของเมืองท่องเที่ยวไทยปัจจุบัน เช่น ศิลปะแนวสตรีทอาร์ต เทศบาลนครลำปาง ศิลปะบนผนังชุมชน ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว เมืองปัตตานี ศิลปะสตรีทอาร์ต “ถนนนางงาม” เทศบาลนครยะลา และศิลปะสตรีทอาร์ต เทศบาลนครสงขลา (๒) การสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะในผนังพื้นที่สาธารณะของเมืองท่องเที่ยว พบว่า การการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนและอัตลักษณ์ของท้องถิ่นเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะที่สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมชุมชนในรูปแบบ

^{๑๔๐} มานิตย์ กันทะสัก, “The Power of Art: กระบวนการสร้างสุขภาวะทางสังคม กรณีศึกษา แมงสีหู่ห้าตาของเมืองเชียงราย”, วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กรกฎาคม) ๒๕๖๓, หน้า ๒๕๒-๒๕๓.

^{๑๔๑} มานิตย์ ไกวฤทธิ์, “ศิลปะเชิงพุทธสู่วิถีชุมชนบนผนังพื้นที่สาธารณะในจังหวัดเชียงใหม่”, วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กรกฎาคม) ๒๕๖๓, หน้า ๒๓๒-๒๓๔.

ภาพ ๓ มิติ (๓) การพัฒนาเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะ และแหล่งเรียนรู้เชิงศิลปวัฒนธรรม พบว่า การจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ด้านศิลปะ การจัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างข้าราชการ นักวิชาการ ศิลปิน ผู้นำชุมชน และชาวบ้านในชุมชน และการจัดกิจกรรมเพื่อให้ความรู้ในเชิงปฏิบัติการ ด้านศิลปะภาพ ๓ มิติ แก่กลุ่มเยาวชน การใช้สื่อสารมวลชนและสื่อสารสนเทศเพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัย และประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

อัคริณีย์ หวานจริง^{๑๔๒} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การสร้างสรรค์ศิลปกรรมกระจกบนผนังวิหารวัดท่าข้าม (ชัยชนะ) อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่” เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมมรดกชุมชนท้องถิ่น เริ่มจากการที่ชุมชนต้องการจะบูรณะวิหารให้สวยงามด้วยงานศิลปะ การสร้างงานครั้งนี้จึงเปรียบเสมือนเป็นการบันทึกภาพประเพณีวัฒนธรรมในท้องถิ่นด้วยภาพศิลปกรรมกระจก โดยใช้เทคนิคการประดับกระจกสี ตัดเป็นตัวภาพแบบอุดมคติ เช่นเดียวกับภาพจิตรกรรมไทยประเพณี มีการคิดค้นพัฒนาเทคนิค วิธีการตัดและติดกระจกรูปแบบใหม่ จนเกิดเป็นงานที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะ เหมาะสมกับการทำงานศิลปะในปัจจุบัน รวมทั้งได้มีการจัดอบรมชุมชน ให้เรียนรู้ขั้นตอนกระบวนการสร้างสรรค์งาน เพื่อช่วยพัฒนาความรู้ความสามารถด้านศิลปะ และเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วม เกิดการเรียนรู้ สามารถช่วยกันดูแลรักษาผลงานศิลปกรรมกระจกได้ต่อไป การทำงานร่วมกับชุมชนในครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสเรียนรู้และสามารถนำมาพัฒนาตนเองในการสร้างสรรค์งานศิลปะได้มากขึ้น การสร้างสรรค์งานจึงไม่ใช่เพียงแค่การสร้างชิ้นงานศิลปะ แต่เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ผลงานศิลปกรรมกระจกชุดที่ช่วยสร้างคุณค่าทางสุนทรียะให้กับชุมชนต่อไปในอนาคต

สมศักดิ์ พรหมจักร^{๑๔๓} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษารลดภาวะโลกร้อนตามโครงการรีไซเคิลโดยใช้ศิลปะสร้างสรรค์ อาศัยการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนดาราวิทยาลัย เป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพ มุ่งสู่มาตรฐานสากลพัฒนาผู้เรียนให้เป็น คนดี ตามหลักคำสอนของคริสต์ศาสนา เป็นคนเก่งตามศักยภาพ อนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มีทักษะในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คณะผู้บริหาร คณะครู นักเรียน เจ้าหน้าที่ ผู้ปกครอง ผู้ประกอบการในโรงเรียน และชุมชน ตระหนักถึงสภาวะสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปและร่วมกัน

^{๑๔๒} อัคริณีย์ หวานจริง, การสร้างสรรค์ศิลปกรรมกระจก เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพให้กับชุมชนท้องถิ่น, โครงการวิจัย, (คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พุทธศักราช ๒๕๕๗) หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๔๓} สมศักดิ์ พรหมจักร, การลดภาวะโลกร้อนตามโครงการรีไซเคิลโดยใช้ศิลปะสร้างสรรค์ อาศัยการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๖๑), หน้า บทคัดย่อ.

ช่วยเหลือปัญหาที่เกิดขึ้น ด้านลดปัญหาและเพิ่มมูลค่าขยะด้วยกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ มีกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วม กิจกรรมในครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕/๘ เหตุผลที่เข้าร่วม กิจกรรมในครั้งนี้มากที่สุดคือสนใจในการสร้างสรรค์ศิลปะ โดยมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ครั้งนี้ และ ความตระหนักถึงปัญหาและการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาขยะของสถานศึกษาในบทบาทของนักเรียนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม อยู่ในระดับมากและระดับมากที่สุด และผู้วิจัยยังได้ทำการทดลองทำกระดาษจากกระดาษเหลือใช้เพื่อนำกระดาษที่ไม่ใช้แล้ว นำกลับมาใช้ได้ใหม่ และลดปัญหาและเพิ่มมูลค่าขยะด้วยกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์

๒.๙.๓ งานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการจัดการขยะในชุมชน

พจมาน จงไกรจักร^{๑๔๔} ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรและประเมินคุณภาพหลักสูตร ส่งเสริมความสามารถในการบริหารจัดการขยะอย่างสร้างสรรค์ โดยใช้การคิดเชิงออกแบบ สำหรับ นักศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลการวิจัยพบว่า ประกอบด้วย ๙ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) ความ เป็นมาและความสำคัญของหลักสูตร ๒) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ๓) คำอธิบายรายวิชา ๔) โครงสร้าง เนื้อหาหลักสูตร/ระยะเวลาเรียนของหลักสูตร ๕) ผลการเรียนรู้ ๖) การจัดการเรียนรู้ของหลักสูตร ๗) การ จัดสภาพแวดล้อม/สื่อและแหล่งเรียนรู้ ๘) การวัดและการประเมินผลของหลักสูตร ๙) เงื่อนไขการนำ หลักสูตรไปใช้ ในภาพรวมหลักสูตรมีคุณภาพอยู่ในระดับ มาก (= ๓.๙๖, S.D. = ๐.๖๐) และในภาพรวม ของแผนการจัดการเรียนรู้หลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการบริหารจัดการขยะอย่างสร้างสรรค์ โดยใช้ การคิดเชิงออกแบบ สำหรับนักศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มีคุณภาพอยู่ในระดับ มาก (= ๓.๙๐, S.D. = ๐.๔๓) และผลการใช้หลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการบริหารจัดการขยะอย่าง สร้างสรรค์ นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการบริหารจัดการขยะอย่างสร้างสรรค์ หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนนักเรียนกลุ่มควบคุมมี คะแนนเฉลี่ยความสามารถในการบริหารจัดการขยะอย่างสร้างสรรค์หลังการทดลองและก่อนการทดลอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ มีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการบริหารจัดการขยะ อย่างสร้างสรรค์ก่อนการทดลองใช้หลักสูตรระหว่าง กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

^{๑๔๔} พจมาน จงไกรจักร, “การพัฒนาหลักสูตรและประเมินคุณภาพหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการ บริหารจัดการขยะอย่างสร้างสรรค์ โดยใช้การคิดเชิงออกแบบ”, วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม) ๒๕๖๓, หน้า ๑๕๒.

กรณีศึกษา เรื่องเตช ชาวสวนศรีเจริญ^{๑๔๕} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนของแม่บ้านในชุมชนควนขนุน ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง” ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนของแม่บ้าน คือ ตลาต้นดขยะมูลฝอย การทำปุ๋ยน้ำหมักร่วมใจ ลดปริมาณเศษอาหาร ผัก และผลไม้ในครัวเรือน และกิจกรรมไลน์ประชาสัมพันธ์ลดการใช้ถุงพลาสติก ส่วนการประเมินผลรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนของแม่บ้าน พบว่า แม่บ้านมีคะแนนเฉลี่ยความรู้ของการลด การคัดแยก และการนำขยะมูลฝอยในครัวเรือนกลับมาใช้ใหม่ สูงกว่าคะแนนเฉลี่ย ๘๐ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .๐๐๑$) ผลการสัมภาษณ์เจาะลึก พบว่า แม่บ้านพึงพอใจกับรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน เพราะรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนนี้ สามารถช่วยลดปริมาณขยะมูลฝอยในครัวเรือน นอกจากนี้ รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนช่วยลดค่าใช้จ่ายในการกำจัดขยะมูลฝอยในครัวเรือน สร้างรายได้จากขยะรีไซเคิล และสามารถขยายผลสู่ครัวเรือนอื่นๆ ได้ จากการวิจัยครั้งนี้ มีข้อเสนอแนะว่าควรนำรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน ไปขยายผลสู่ครัวเรือนอื่นๆ ในชุมชนเพิ่มขึ้น และควรขยายผลสู่กลุ่มตัวอย่างอื่นๆ เช่น ผู้สูงอายุ เด็กและเยาวชน

คำหริ กำป๋นวงษ์^{๑๔๖} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การจัดการขยะเหลือศูนย์โดยการมีส่วนร่วมของพหุภาคี” ผลการวิจัยพบว่า ๑) พหุภาคีมีบทบาทในการจัดการขยะเหลือศูนย์ระดับปานกลาง ๒) ความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อความสำเร็จของการจัดการขยะเหลือศูนย์โดยการมีส่วนร่วมของพหุภาคีมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และมีความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและสามารถอธิบายความของความผันแปรของความสำเร็จร้อยละสี่สิบ และ ๓) รูปแบบของความสำเร็จในการจัดการขยะเหลือศูนย์โดยการมีส่วนร่วมของพหุภาคีประกอบด้วย การคัดแยกขยะด้วยหลัก ๓Rs. การกำหนดและการนำนโยบายไปปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมของพหุภาคี พฤติกรรมการจัดการขยะ บทบาทของพหุภาคีในการมีส่วนร่วมจัดการขยะ

---

^{๑๔๕} กรณีศึกษา เรื่องเตช ชาวสวนศรีเจริญ, “รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนของแม่บ้านในชุมชนควนขนุน ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง”, วารสารสาธารณสุขและวิทยาศาสตร์สุขภาพ, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม) ๒๕๖๑, หน้า ๒๗.

^{๑๔๖} คำหริ กำป๋นวงษ์, “การจัดการขยะเหลือศูนย์โดยการมีส่วนร่วมของพหุภาคี”, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย ฉบับสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม) ๒๕๖๒, หน้า ๒๓๖.

อิสระ กุลยะณี, วรพจน์ พรหมสัตยพรต และ กฤษณ์ ชุนล็ก^{๑๔๗} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยหมู่บ้านจำปา ตำบลบงเหนือ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการดำเนินงานสมัชชาสุขภาพในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนบ้านจำปา ตำบลบงเหนือ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร ประกอบด้วย ๕ ขั้นตอน คือ ได้แก่ ๑) การกำหนดประเด็นและการพัฒนาประเด็นเชิงนโยบาย ๒) การพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบาย ๓) การแสวงหาฉันทามติร่วมกันต่อข้อเสนอเชิงนโยบาย ๔) การขับเคลื่อนข้อเสนอสู่การปฏิบัติ ๕) การติดตามและประเมินผล ผลจากกระบวนการดังกล่าวทำให้เกิดการคัดแยกขยะมูลฝอยจากครัวเรือน ส่งผลให้ปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชนบ้านจำปาลดลง เฉลี่ย ๑,๐๕๘.๔๘ กิโลกรัมต่อเดือน ทำให้ไม่พบปัญหาขยะล้นถัง ไม่พบปัญหาขยะกระจัดกระจาย ไม่พบปัญหาขยะในถังขยะส่งกลิ่นเหม็นรบกวน การเผาทำลายขยะลดน้อยลง และพบว่าประชากรกลุ่มวัดผลลัพธ์ มีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานในการจัดการขยะมูลฝอย อยู่ในระดับมาก โดยสรุป ปัจจัยความสำเร็จเกิดจากการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของชุมชนทำให้ได้รูปแบบการจัดการขยะที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ทำให้การจัดการขยะมูลฝอยดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพ ปริมาณขยะมูลฝอยลดลง และประชาชนมีความพึงพอใจในระดับมากต่อรูปแบบกิจกรรมการจัดการขยะมูลฝอย

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่างานวิจัยที่ผ่านมาได้มีการให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาขยะ และการพัฒนาชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ในมิติต่างๆ แต่พบว่าจะเน้นในเรื่องของการพัฒนาชุมชนที่สร้างสรรค์ในด้านการท่องเที่ยวเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องมีการวิเคราะห์งานวิจัยที่เลือกมาเป็นแนวทางและนำมาประยุกต์ใช้ต่อยอดกับงานวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งได้มีการเลือกงานวิจัยที่มีลักษณะบริบทใกล้เคียงกับงานวิจัย โดยใช้การบูรณาการหลักการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เช่น การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนทุกภาคส่วน ทั้งเรื่อง การบูรณาการหลักการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ การส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน นำไปสู่การสร้างเศรษฐกิจ สร้างรายได้แก่ชุมชน การสร้างรูปแบบงานศิลปะตามบริบทของชุมชน เป็นต้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยมีรายละเอียดผลการวิจัยแนวทางที่จะนำมาประยุกต์ใช้ สรุปดังตารางต่อไปนี้

^{๑๔๗} อิสระ กุลยะณี, วรพจน์ พรหมสัตยพรต และ กฤษณ์ ชุนล็ก, “รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยหมู่บ้านจำปา ตำบลบงเหนือ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร”, วารสารวิชาการสาธารณสุขชุมชน, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน) ๒๕๖๓, หน้า ๑๑๒.

ชื่อผู้วิจัย	เรื่อง	แนวทางที่จะนำมาประยุกต์ใช้
นันทนิษฐ์ สมคิด พระสุธีรัตนบัณฑิต	แนวทางการพัฒนาชุมชน สร้างสรรค์ในเขตพื้นที่ จังหวัดจันทบุรี	<p>๑. ด้านหลักธรรม มีการบูรณาการหลักธรรมพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์</p> <p>๒ ด้านการเรียนรู้ มีการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการจัดกิจกรรมที่สร้างการรับรู้ และความเข้าใจวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน</p> <p>๓ ด้านเทคโนโลยี มีการประสานการทำงานกับพหุภาคี โดยการ ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาช่วยเหลือในการผลิตและการตลาด</p> <p>๔ ด้านเศรษฐกิจ มีการ สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจด้วยการสร้างงาน สร้างรายได้ และยกระดับคุณภาพชีวิต</p> <p>๕ ด้านการมีส่วนร่วม เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมความคิด ร่วมตัดสินใจในประเด็นสาธารณะ และร่วมลงมือกระทำอย่างแท้จริง</p> <p>๖ ด้านจิตอาสา มีการตระหนักรู้และคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม ยึดมั่นในระบบคุณธรรม จริยธรรม และการมีส่วนร่วม ในระบอบประชาธิปไตย</p>
รจเรธ ปรีกราน	นวัตกรรมการจัดการ ตลาดชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ในพื้นที่ปากคลองตลาด	มีแนวทางในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงรูปแบบให้เป็นการค้าขายเชิงท่องเที่ยว เป็นแหล่งทำมาหากินของพ่อค้าแม่ค้า แต่ยังคงรักษาบรรยากาศดั้งเดิมไว้ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ของการทำธุรกิจบนแนวคิดแบบอนุรักษ์ โดยมีการนำนวัตกรรม และการจัดการตลาดเชิงสร้างสรรค์เข้ามาบริหารจัดการกับตลาดชุมชน

ชื่อผู้วิจัย	เรื่อง	แนวทางที่จะนำมาประยุกต์ใช้
นภธร ศิวรัตน์ สัญญา เคนาภูมิ เสาวลักษณ์ โกลลิตติอัมพร	การยกระดับการจัดการ การท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมโดยชุมชน สร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัด ร้อยแก่นสารสินธุ์	๑. ชุมชนจะต้องมีศักยภาพมีความเป็นชุมชน พึ่งตนเองได้ก่อน ๒. มีตลาดนำการผลิต ๓. การหนุนเสริม การส่งเสริมสนับสนุน ๔. กระบวนการจัดการท่องเที่ยวหน่วยงาน หนุนเสริมจะต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์ในการ ส่งเสริมและพัฒนา
ชนิษฐา ใจเป็ง	แนวทางการส่งเสริมการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิง สร้างสรรค์โดยใช้ทุนทาง สังคม: กรณีศึกษาชุมชน นครชุม กำแพงเพชร	ชุมชนนครชุมเป็นชุมชนที่มีทุนทางสังคมที่ น่าสนใจในด้านทุนทางปัญญาและวัฒนธรรม และมีระบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ข้อเสนอแนะจากการ วิจัยนี้ คือ ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดย ชุมชนควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของ ชุมชนทุกชั้นตอน และควรส่งเสริม การ ท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์โดยใช้การ ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ
ยุวรี โชคสวนทรัพย์	การใช้วัฒนธรรมชุมชน เพื่อพัฒนาสู่การท่องเที่ยว เชิงสร้างสรรค์: กรณีศึกษา ชุมชนเกาะศาลเจ้า เขต ตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร	ชุมชนเกาะศาลเจ้า มีภูมิหลังด้านภูมิ ประวัติศาสตร์ที่โดดเด่นจนเป็นที่ดึงดูดใจของ นักท่องเที่ยว ควรสร้างจิตสำนึกเรื่องการมีส่วน ร่วมของคนใน ชุมชน ส่งเสริมให้มีการสืบทอด วัฒนธรรมของชุมชนจากรุ่นสู่รุ่นรวมทั้งสร้าง ความตระหนักรู้ในคุณค่า ของวัฒนธรรม ท้องถิ่น ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับ นักท่องเที่ยว

ชื่อผู้วิจัย	เรื่อง	แนวทางที่จะนำมาประยุกต์ใช้
มานิตย์ กันทะสัก	The Power of Art: กระบวนการสร้างสุขภาวะ ทางสังคม กรณีศึกษา แมงสึหู่ห้าตาของเมือง เชียงราย	<p>๑.กระบวนการสร้างพลังทางศิลปะ มี ๔ ขั้นตอน คือ ๑) การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น ๒) การสร้างสรรค์ใหม่ ๓) การเผยแพร่องค์ ความรู้ ๔) การประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างการ รับรู้</p> <p>๒. การพัฒนาการเรียนรู้ มี ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) การพัฒนาการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม ๒) การ พัฒนาการเรียนรู้ผ่านผู้นำ ๓) การพัฒนาการ เรียนรู้กระบวนการกลุ่ม ๔) การพัฒนาการ เรียนรู้ผ่านกระบวนการความคิดสร้างสรรค์</p> <p>๓.การพัฒนาการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย ๕ กิจกรรม ได้แก่ ๑) การให้ข้อมูลข่าวสาร ๒) การรับฟังความคิดเห็น ๓) การเกี่ยวข้อง ๔) ความร่วมมือ ๕) การเสริมอำนาจแก่ประชาชน</p> <p>๔. การพัฒนานวัตกรรมแห่งศิลปะในการสร้าง สุขภาวะทางสังคม ประกอบด้วย ๓ นวัตกรรม ได้แก่ ๑) การพัฒนานวัตกรรมด้านศิลปะ มาท คอตแมงสึหู่ห้าตาน้องคำสุขจากงานกีฬา แห่งชาติเชียงรายเกมส์ ครั้งที่ ๔๖ ๒) การสร้าง แมงสึหู่ห้าตาของอำเภอพญาเม็งรายจังหวัด เชียงราย และ ๓) การพัฒนานวัตกรรมสร้าง پایแมงสึหู่ห้าตาสอนธรรมะ</p>
มานิตย์ โกวฤทธิ์	ศิลปะเชิงพุทธสู่วิถีชุมชน บนผนังที่สาธารณะใน จังหวัดเชียงใหม่	๑ การสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะในผนังที่ สาธารณะของเมืองท่องเที่ยว พบว่า เมือง ท่องเที่ยวทางศิลปะในญี่ปุ่นและในประเทศ แถบยุโรปมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงาน ทางศิลปะในผนังที่สาธารณะของเมือง ท่องเที่ยวไทยปัจจุบัน

ชื่อผู้วิจัย	เรื่อง	แนวทางที่จะนำมาประยุกต์ใช้
		<p>๒. การสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะในผนังพื้นที่สาธารณะของเมืองท่องเที่ยว พบว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนและอัตลักษณ์ของท้องถิ่นเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะที่สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมชุมชนในรูปแบบภาพ ๓ มิติ</p> <p>๓ การพัฒนาเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะ และแหล่งเรียนรู้เชิงศิลปวัฒนธรรม พบว่า การจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ด้านศิลปะ การจัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างข้าราชการ นักวิชาการ ศิลปิน ผู้นำชุมชน และชาวบ้านในชุมชน และการจัดกิจกรรมเพื่อให้ความรู้ในเชิงปฏิบัติการด้านศิลปะภาพ ๓ มิติ แก่กลุ่มเยาวชน การใช้สื่อสารมวลชนและสื่อสารสนเทศเพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยและประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน</p>
อศวิณี หวานจริง	การสร้างสรรค์ศิลปกรรมกระจกบนผนังวิหารวัดท่าข้าม (ชัยชนะ) อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่	เริ่มจากการที่ชุมชนต้องการจะบูรณะวิหารให้สวยงามด้วยงานศิลปะ การสร้างงานครั้งนี้จึงเปรียบเสมือนเป็นการบันทึกภาพประเพณีวัฒนธรรมในท้องถิ่นด้วยภาพศิลปกรรมกระจก โดยใช้เทคนิคการประดับกระจกสี ตัดเป็นรูปภาพแบบอุดมคติ รวมทั้งได้มีการจัดอบรมชุมชน ให้เรียนรู้ขั้นตอนกระบวนการสร้างสรรค์งาน เพื่อช่วยพัฒนาความรู้ความสามารถด้านศิลปะ และเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วม

ชื่อผู้วิจัย	เรื่อง	แนวทางที่จะนำมาประยุกต์ใช้
		เกิดการเรียนรู้ สามารถช่วยกันดูแลรักษาผลงานศิลปกรรมกระจกได้ต่อไป
สมศักดิ์ พรหมจักร	ศึกษาการลดภาวะโลกร้อนตามโครงการรีไซเคิลโดยใช้ศิลปะสร้างสรรค์ อาศัยการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาในอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่	ด้านลดปัญหาและเพิ่มมูลค่าขยะด้วยกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ กิจกรรมในครั้งนี้สนใจมากที่สุดคือสนใจในการสร้างสรรค์ศิลปะ โดยมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ครั้งนี้ และความตระหนักถึงปัญหาและการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาขยะของสถานศึกษาในบทบาทของนักเรียนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม อยู่ในระดับมากและระดับมากที่สุด และผู้วิจัยยังได้ทำการทดลองทำกระดาษจากกระดาษเหลือใช้เพื่อนำกระดาษที่ไม่ใช่แล้ว นำกลับมาใช้ได้ใหม่ และลดปัญหาและเพิ่มมูลค่าขยะด้วยกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์
พจมาน จงไกรจักร์	การพัฒนาหลักสูตรและประเมินคุณภาพหลักสูตร ส่งเสริมความสามารถในการบริหารจัดการขยะอย่างสร้างสรรค์ โดยใช้การคิดเชิงออกแบบ	ผลการใช้หลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการบริหารจัดการขยะอย่างสร้างสรรค์ นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการบริหารจัดการขยะอย่างสร้างสรรค์ หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนนักเรียนกลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการบริหารจัดการขยะอย่างสร้างสรรค์หลังการทดลองและก่อนการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .๐๕ มีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการบริหารจัดการขยะอย่างสร้างสรรค์ก่อนการทดลองใช้หลักสูตรระหว่าง กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ชื่อผู้วิจัย	เรื่อง	แนวทางที่จะนำมาประยุกต์ใช้
		แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ . ๐๕
กรรณิกา เรืองเดช ชาวสวน ศรีเจริญ	รูปแบบการจัดการขยะมูล ฝอยในครัวเรือนของ แม่บ้านในชุมชนควนขนุน ตำบลทับเที่ยง อำเภอ เมือง จังหวัดตรัง	รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนนี้ สามารถช่วยลดปริมาณขยะมูลฝอยใน ครัวเรือน นอกจากนี้ รูปแบบการจัดการขยะ มูลฝอยในครัวเรือนช่วยลดค่าใช้จ่ายในการ กำจัดขยะมูลฝอยในครัวเรือน สร้างรายได้จาก ขยะรีไซเคิล และสามารถขยายผลสู่ครัวเรือน อื่นๆ ได้ จากการวิจัยครั้งนี้ มีข้อเสนอแนะว่า ควรนำรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยใน ครัวเรือน ไปขยายผลสู่ครัวเรือนอื่นๆ ในชุมชน เพิ่มขึ้น และควรขยายผลสู่กลุ่มตัวอย่างอื่นๆ เช่น ผู้สูงอายุ เด็กและเยาวชน
คำหรี กำนันวงศ์	การจัดการขยะเหลือศูนย์ โดยการมีส่วนร่วมของพหุ ภาคี	รูปแบบของความสำเร็จในการจัดการขยะ เหลือศูนย์โดยการมีส่วนร่วมของพหุภาคี ประกอบด้วย การคัดแยกขยะด้วยหลัก ๓Rs. การกำหนดและการนํานโยบายไปปฏิบัติ และ การมีส่วนร่วมของพหุภาคี พฤติกรรมการ จัดการขยะ บทบาทของพหุภาคีในการมีส่วน ร่วมจัดการขยะ
อิสระ กุลยะณี วรพจน์ พรหมสัตยพรต กฤษณ์ ขุนลิก	รูปแบบการจัดการขยะมูล ฝอยหมู่บ้านจำปา ตำบล บงเหนือ อำเภอสว่างแดน ดิน จังหวัดสกลนคร	รูปแบบการดำเนินงานสมัชชาสุขภาพในการ จัดการขยะมูลฝอยในชุมชนบ้านจำปา ตำบล บงเหนือ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร ประกอบด้วย ๕ ขั้นตอน คือ ได้แก่ ๑) การ กำหนดประเด็นและการพัฒนาประเด็นเชิง นโยบาย ๒) การพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบาย ๓) การแสวงหาฉันทามติร่วมกันต่อข้อเสนอ เชิงนโยบาย ๔) การขับเคลื่อนข้อเสนอสู่การ

ชื่อผู้วิจัย	เรื่อง	แนวทางที่จะนำมาประยุกต์ใช้
		ปฏิบัติ ๕) การติดตามและประเมินผล ผลจากกระบวนการดังกล่าวทำให้เกิดการคัดแยกขยะมูลฝอยจากครัวเรือน ส่งผลให้ปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชนลดลง

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง นวัตกรรมการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง นวัตกรรมการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนานวัตกรรมในลักษณะของการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ซึ่งมีการพัฒนานวัตกรรมจากสิ่งเหลือใช้ในชุมชนที่อาจจะก่อให้เกิดขยะได้ โดยใช้ศิลปะเป็นกลไกในการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนตามอัตลักษณ์และบริบทของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

๓.๒ พื้นที่การวิจัยและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ พื้นที่การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินงานวิจัยในพื้นที่จังหวัดเชียงรายและจังหวัดพะเยา จำนวน ๒ ชุมชน ได้แก่

๑) บ้านโป่ง (สันซี้เหล็ก) ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

๒) บ้านซี้ยะ ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ ดังต่อไปนี้

๑) เป็นพื้นที่ที่เป็นต้นแบบการจัดการขยะรีไซเคิล โดยก่อนหน้านั้นชุมชนประสบปัญหา ขาดการจัดการขยะที่เป็นระบบ แต่ปัจจุบันชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในการจัดการขยะโดยการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๒) เป็นพื้นที่ที่มีการขับเคลื่อนกิจกรรมการจัดการขยะของชุมชนในรูปแบบต่างๆ มาอย่างต่อเนื่อง โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ภาคธุรกิจ และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

๓) เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในด้านทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ถ้ามีการพัฒนาต่อยอดด้วยวิธีการศิลปะชุมชน จะช่วยขับเคลื่อนชุมชนทั้งด้านการจัดการขยะในรูปแบบใหม่ที่มีสุนทรียภาพ สร้างจิตสำนึกของชุมชน และสร้างแลนมาร์คใหม่แก่ชุมชน นำไปสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวและเพิ่มรายได้ให้แก่คนในชุมชน

๔) เป็นพื้นที่ๆ มีการสานพลังในชุมชน มีการบูรณาการขับเคลื่อนงานการจัดการขยะร่วมกันของท้องที่ ท้องถิ่น และชุมชน มีจัดเวทีประชาคม และขอฉันทามติ ในการจัดการเรื่องขยะด้วยพลังชุมชนร่วมกัน และมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

๓.๒.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จากผู้ที่สามารถจะให้ข้อมูลได้ โดยเป็นกลุ่มผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดการขยะรีไซเคิลในชุมชน แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม จำนวน ๔๐ คน ประกอบด้วย

๑) แกนนำในชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยเป็นกลุ่มผู้นำในการบริหารจัดการขยะของชุมชน ได้แก่ พระสงฆ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานและคณะกรรมการกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มทางวัฒนธรรม จำนวน ๒๕ คน ได้แก่

๑. นายประพันธ์ แก้วมณี	ผู้ใหญ่บ้าน บ้านโป่ง (สันชีเหล็ก)
๒. นายหมวก สะสง	ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเขี้ยะ
๓. นายสุตา ใจทิพย์	ปราชญ์ชุมชนด้านศิลปหัตถกรรม
๔. นายสนอง ปินใจ	สลาชุมชนด้านงานช่าง
๕. นายสมพงษ์ อินตะชัยวงศ์	กำนันตำบลป่าแดด
๖. นางอำไพ ศรีธิเลิศ	ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน
๗. นางนวลนภา แก้วมณี	กลุ่มสตรีบ้านโป่ง (สันชีเหล็ก)
๘. นายกอง สิริเย็น	กลุ่มผู้สูงอายุบ้านโป่ง (สันชีเหล็ก)
๙. นายชุ่ม ไชยวงศ์	ประธานคุ้มหมวดที่ ๑ บ้านโป่ง (สันชีเหล็ก)
๑๐. นายสมศักดิ์ นรสิงห์	ประธานคุ้มหมวดที่ ๒ บ้านโป่ง (สันชีเหล็ก)
๑๑. นายเฉลียว เจริญวัย	ประธานคุ้มหมวดที่ ๓ บ้านโป่ง (สันชีเหล็ก)

๑๒. นายสมบัติ ไชยรินทร์	ประธานคุ้มหมวดที่ ๔ บ้านโป่ง (สันชี่เหล็ก)
๑๓. นายอินแก้ว เจริญวัย	ประธานคุ้มหมวดที่ ๕ บ้านโป่ง (สันชี่เหล็ก)
๑๔. นายประสิทธิ์ ศรีธิเลิศ	ประธานคุ้มหมวดที่ ๖ บ้านโป่ง (สันชี่เหล็ก)
๑๕. นายวิวัฒน์ รอดวิสัย	กลุ่มคณะทำงานบ้านโป่ง (สันชี่เหล็ก)
๑๖. นางวาสนา จันตะมะ	กลุ่มสตรีบ้านโป่ง (สันชี่เหล็ก)
๑๗. นางสาวอรุณ ไชยรินทร์	กลุ่มสตรีบ้านโป่ง (สันชี่เหล็ก)
๑๘. นายสมคิด อุ่นเรือน	คณะกรรมการหมู่บ้าน บ้านโป่ง (สันชี่เหล็ก)
๑๙. นายสาคร ศรีวิชัย	ผู้ประกอบการร้านสาครกิจเจริญ
๒๐. นายอำพล แก้ววรรณมา	กลุ่มคณะทำงานบ้านโป่ง (สันชี่เหล็ก)
๒๑. นายเจริญญา ประมูลวงศ์	กลุ่มคณะทำงานบ้านโป่ง (สันชี่เหล็ก)
๒๒. นางจุฑารัตน์ ศรีมูล	กลุ่มคณะทำงานบ้านเข็ญ
๒๓. นายชุน อินทลี	กลุ่มคณะทำงานบ้านเข็ญ
๒๔. นายสุนทร ทาแกง	กลุ่มคณะทำงานบ้านเข็ญ

๒) แกนนำหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคมที่มีบทบาทสนับสนุนการจัดการขยะรีไซเคิล จำนวน ๑๐ คน ได้แก่

๑. นายมนัสพิสิษฐ์ จอมสว่าง	นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
๒. นายอำพล โทธธัญญ	ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้านโป่ง
๓. นางพลาพร พิณสาร	เลขานุการนายกองค์การบริหารส่วนตำบลป่าแดด
๔. นายสุภชัย ศูนย์กลาง	นายกเทศมนตรี ตำบลจุน
๕. นางภัทรจารินทร์ คุณารูป	นักวิชาการสาธารณสุข เทศบาลตำบลจุน
๖. นายกฤตภาส ชันทะธงสกุลดี	หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ
๗. นายเดชา นาแพร์	เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ
๘. นายวัชระ ศรีคำตัน	กลุ่มฮักเมืองจุน
๙. นางดวงเดือน เวียงลอ	กลุ่มฮักเมืองจุน

๓) กลุ่มนักวิชาการและกลุ่มศิลปินที่มีความรู้ทางการพัฒนางานศิลปะชุมชน จำนวน ๕ คน

๑. นายมานิตย์ กันทะสัก	สาขาพุทธศิลป์กรรม มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
๒. นายกฤษฏา กันทะสัก	ศิลปินเชียงราย
๓. นายคุณากร เทพเสน	สาขาพุทธศิลป์กรรม

๔. นายกฤษฎา บุญรินทร์ ศิลปินอำเภอมแม่สรวย
 ๕. นายมานิตย์ โกวฤทธิ์ ศิลปินกลุ่มป่ายี่สี่ แต้มฝั้น ปันจินตนาการ

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยประกอบด้วย

๓.๓.๑ แนวคำถามประกอบการสนทนากลุ่ม (Focus group Guideline) โดยจัดประชุมกลุ่มย่อยในกลุ่มที่เกี่ยวข้องทั้งภาคประชาชน ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา วัด และภาคประชาสังคมในพื้นที่ ในประเด็น

๑) แนวคิดและแนวทางในการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลด้วยงานศิลปะที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น

๒) รูปแบบของศิลปะโมเดลจากการใช้ขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมระหว่างศิลปิน นักวิจัย และชุมชน

๓) แนวทางการพัฒนาจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

๓.๓.๒ แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ (Interview Guideline) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งภาคประชาชน ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา วัด และภาคประชาสังคมในพื้นที่ ในประเด็น

๑) แนวคิดและแนวทางในการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลด้วยงานศิลปะที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น

๒) รูปแบบของศิลปะโมเดลจากการใช้ขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมระหว่างศิลปิน นักวิจัย และชุมชน

๓) แนวทางการพัฒนาจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

๓.๓.๓ ชุดปฏิบัติการ (Workshop) ในการออกแบบและสร้างสรรค์รูปแบบงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมระหว่างศิลปิน นักวิจัย และชุมชน

๑) การพัฒนาชุดความรู้การสร้างสรรค์รูปแบบงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล

๒) การออกแบบและพัฒนาศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

๓) การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ศิลปะชุมชน โดยการออกแบบและปฏิบัติการนำขยะรีไซเคิลมาสร้างผลิตภัณฑ์ศิลปะชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

- ๔) ทดลองจัดกิจกรรมโดยการจัดนิทรรศการผลิตภัณฑ์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล
- ๕) ประเมินนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้ดำเนินงานปฏิบัติการพัฒนาศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล ตามขั้นตอนของการวิจัยและพัฒนา ดังนี้

ขั้นตอนการวิจัย (Research)

๑) การศึกษาเอกสาร (Documentary study) ศึกษาเอกสารทุติยภูมิที่เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการขยะรีไซเคิล และงานศิลปะที่จะนำมาประยุกต์ใช้ รวมไปถึงรูปแบบของการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลในประเทศไทยและต่างประเทศ

๒) การศึกษาภาคสนาม (Field Study) มีกรดำเนินงานดังต่อไปนี้

(๑) สืบค้นและศึกษาข้อมูลทั่วไปและประเภทของขยะรีไซเคิลร่วมกับชุมชน โรงเรียนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(๒) จัดตั้งและประชุมนักวิจัยชุมชน เพื่อให้มีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติความเป็นมา ความสำคัญ วิถีชีวิต บริบทของชุมชน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุมกลุ่มย่อยในกลุ่มผู้นำชุมชน

(๓) ประชุมวิเคราะห์ข้อมูลด้านบริบทชุมชน ในด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชน อัตลักษณ์ของท้องถิ่นเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชน และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากขยะรีไซเคิลด้วย SWOT Analysis ร่วมกับนักวิจัย ศิลปิน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียน และคนในชุมชน

(๔) สรุปลข้อมูลบริบทชุมชนด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชน เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากขยะรีไซเคิล

ขั้นตอนการสร้างสรรค์รูปแบบงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล

(๑) การอบรมเชิงปฏิบัติการในกลุ่มต่างๆ เช่น พระสงฆ์ กลุ่มนักเรียน กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดแนวคิดและแนวทางในการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลด้วยงานศิลปะที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น

(๒) ออกแบบศิลปะโมเดลจากการใช้ขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมระหว่างศิลปิน นักวิจัย และชุมชน

(๓) ปฏิบัติการสร้างสรรคศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น

ขั้นตอนการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ศิลปะชุมชน ทดลองจัดกิจกรรม และประเมินนวัตกรรม

ขั้นตอนนี้เป็นการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น โดยนำผลที่ได้จากขั้นตอนการยกระดับการจัดการขยะด้วยงานศิลปะชุมชน เพื่อนำไปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น โดยมีกิจกรรมดังต่อไปนี้

(๑) การอบรมเชิงปฏิบัติการในกลุ่มต่างๆ เพื่อพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

(๒) แต่ละกลุ่มออกแบบและปฏิบัติการนำขยะรีไซเคิลมาสร้างผลิตภัณฑ์ศิลปะชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

(๓) ทดลองจัดกิจกรรมเพื่อแสดงนิทรรศการนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลภายในชุมชน/ในโรงเรียน

(๔) ประชุมนักวิจัยชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมกับนักวิชาการ เพื่อสรุปรูปแบบและประเภทของนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล

ขั้นตอนการสรุปทเรียนและคืนข้อมูลแก่ชุมชน

(๑) ประชุมสรุปทเรียนนักวิจัยชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมกับนักวิจัย และนักวิชาการ เพื่อถอดบทเรียน ประสพการณ์ องค์ความรู้ ปัญหาอุปสรรค และหาแนวทางในการพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล

(๒) สรุปข้อมูลและองค์ความรู้จากการพัฒนานวัตกรรมศิลปะกับชุมชน

(๓) จัดเวทีคืนข้อมูลชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน โรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาและองค์ความรู้ที่จะนำไปใช้ขยายผลในพื้นที่อื่น

๓.๕ แผนการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยเรื่อง นวัตกรรมการสร้างสรรคงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ผู้วิจัยสรุปแผนการดำเนินงานวิจัย ดังต่อไปนี้

ที่	กิจกรรม	ระยะเวลา (เดือน)											
		พย.	ธค.	มค.	กพ.	มีค.	เมย.	พค.	มิย.	กค.	สค.	กย.	
๑	การจัดทำรายงาน ๓ บท และออกแบบเครื่องมือ การวิจัย	—											
๒	ศึกษาบริบท สภาพแวดล้อมและ รูปแบบศิลปะชุมชนจาก ขยะรีไซเคิล		—										
๓	ลงพื้นที่เพื่อพัฒนา กิจกรรมการวิจัย			—									
๔	การพัฒนากิจกรรม ศิลปะชุมชนจากขยะรี ไซเคิล			—	—								
๕	การรายงาน ความก้าวหน้า ผล การศึกษาบทที่ ๔ และ รายงานการใช้ง่าย งบประมาณ					—							
๖	จัดนิทรรศการผลิตภัณฑ์ ศิลปะชุมชนจากขยะรี ไซเคิล และประเมิน นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ ศิลปะชุมชนจากขยะรี ไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ ของชุมชน						—	—					
๗	จัดเวทีคืนข้อมูลให้กับ ชุมชน								—				

ที่	กิจกรรม	ระยะเวลา (เดือน)											
		พย.	ธค.	มค.	กพ.	มีค.	เมย.	พค.	มิย.	กค.	สค.	กย.	
๘	การรายงานผลการศึกษาบทที่ ๔-๕ และรายงานการใช้จ่ายงบประมาณ (เอกสารและ VTR สื่อสารสังคม)										—		
๙	สรุปผลการศึกษา และนำเสนอบทความ											—	
๑๐	รายงานการเงินงวดสุดท้าย												—

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้หลักการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์โดยการสรุปสาระสำคัญ การจัดประเภท หมวดหมู่ของข้อมูล การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) แล้วสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการวิเคราะห์จากเอกสาร ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) หลังจากนั้นผู้วิจัยยืนยันความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยการให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ศึกษาและบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษาตรวจสอบและรับรองความถูกต้อง โดยการแปลข้อมูลพร้อมให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ทักท้วงหรือยอมรับข้อมูลที่นำเสนอ ซึ่งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยวิธีนี้ ผู้วิจัยใช้กับข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูล ประกอบด้วย

๓.๖.๑ วิเคราะห์จำแนกให้เห็นบริบท สภาพแวดล้อม และศักยภาพของพื้นที่

๓.๖.๒ สังเคราะห์องค์ความรู้กระบวนการและรูปแบบศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

๓.๖.๓ นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาจัดทำเป็นชุดความรู้ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

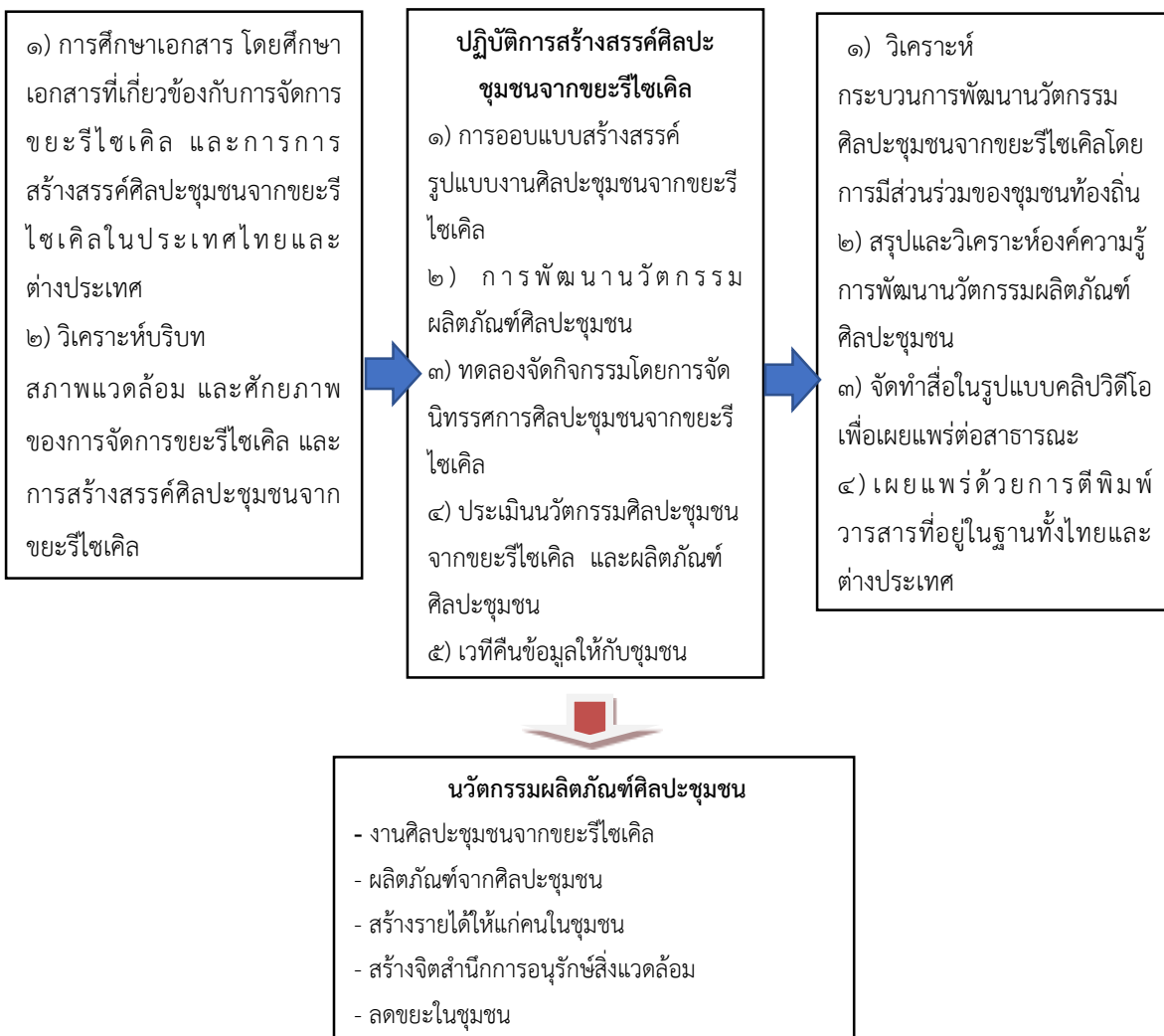

ทั้งนี้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้เชื่อมโยงกับแนวคิดการจัดการขยะรีไซเคิล แนวคิดเกี่ยวกับขยะมูลฝอย แนวคิดชุมชนสร้างสรรค์ แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วยศิลปะ แนวคิดการมีส่วนร่วม และแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมไปถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์โดยคำนึงถึงบริบทและสภาพแวดล้อมของชุมชน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจะกระทำในระหว่างเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และการวิเคราะห์หลังจากเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูล

ในการนำเสนอข้อมูลการวิจัย เป็นการนำเสนอในลักษณะของการพรรณนา (Descriptive) เพื่ออธิบายบริบท สภาพแวดล้อม และศักยภาพของพื้นที่ องค์กรความรู้กระบวนการและรูปแบบศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น และชุดความรู้ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

การวิจัยเรื่อง นวัตกรรมการสร้างสรรคงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ดังต่อไปนี้

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง นวัตกรรมการสร้างสรรคงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยปฏิบัติการเพื่อพัฒนา นวัตกรรมในพื้นที่ชุมชนที่เป็นต้นแบบการจัดการขยะ และมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน จำนวน ๒ ชุมชน ได้แก่ บ้านโป่ง (สันขี้เหล็ก) ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย บ้านเขี้ยว ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูล เรียบเรียง และสังเคราะห์ และนำเสนอ ตามลำดับวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

๔.๑ รูปแบบการสร้างสรรคศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลในประเทศไทยและต่างประเทศ

การศึกษารูปแบบการสร้างสรรคศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลในประเทศไทยและต่างประเทศ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารโดยการสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต ผลการวิจัยได้นำมาเรียบเรียงและสังเคราะห์ รูปแบบการสร้างสรรคศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลในประเทศไทยและต่างประเทศ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๑.๑ รูปแบบการสร้างสรรคศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลในประเทศไทย

แนวความคิดการจัดการขยะในประเทศไทยพบว่า ประเทศไทยได้ระบุและตระหนักถึงปัญหาในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เผชิญกับภาวะขยะล้นเมือง และได้บรรจุแผนปฏิบัติการจัดการด้านขยะมูลฝอยเข้าไปเป็นแผนแม่บท (พ.ศ. ๒๕๕๙ -๒๕๖๔) เพื่อใช้เป็นกรอบและทิศทางในการดำเนินการแก้ไขปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยอย่างครบวงจร โดยให้ทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาขยะอย่างยั่งยืน ลดผลกระทบต่อปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีวิธีการที่สำคัญได้แก่ การลดการเกิดขยะมูลฝอยหรือขยะอันตราย การนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ซ้ำและใช้ประโยชน์ใหม่ โดยได้บรรจุเข้าแผนยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี เพื่อใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน^๑

ภายใต้ร่างกรอบยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๑ -๒๕๘๐) ซึ่งได้ระบุถึงปัญหาในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เผชิญกับภาวะขยะล้นเมืองและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลงในทุกด้าน นอกจากนี้ ยังได้มีการกำหนดเป้าหมายอนาคตประเทศไทยใน ๒๐ ปีข้างหน้าในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม คือ การขับเคลื่อนประเทศให้ก้าวไปสู่เศรษฐกิจและสังคมพัฒนาอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็นประเทศที่มีระบบเศรษฐกิจสีเขียว ระดับการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ต่ำ มีพื้นที่สีเขียวใหญ่ขึ้น

^๑ แผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัดสะอาด” ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๓, หน้า ๓.

ประชาชนมีพฤติกรรมการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ประเทศไทยมีการรณรงค์ ลด ละ เลิก การใช้พลาสติก ภายใต้การดำเนินการ Roadmap การจัดการขยะพลาสติก พศ. ๒๕๖๑-๒๕๗๓ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ถุงพลาสติกให้น้อยที่สุดและหันมาใช้ถุงผ้า อีกทั้ง กรม. ยังประกาศให้ยกเลิกพลาสติก ๔ ชนิด ได้แก่ ถุงพลาสติกหูหิ้ว แบบบาง, กล่องโฟมบรรจุอาหาร, แก้วพลาสติกบางที่มีความหนาแน่นน้อยกว่า ๑๐๐ ไมครอน และหลอดพลาสติก ยกเว้นการใช้กรณีจำเป็น ได้แก่ การใช้ในเด็ก คนชรา ผู้ป่วย ภายในปี ๒๕๖๕^๒

ประเทศไทยมีวิธีกำจัดขยะที่นิยมใช้ในปัจจุบันได้แก่ การนำไปหมักเพื่อทำปุ๋ย การหมუნเวียนเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ การนำไปเป็นอาหารสัตว์ การนำไปเผาในเตาเผา และการฝังกลบอย่างถูกหลักสุขาภิบาล สำหรับการจัดการขยะมีอยู่ ๒ ระบบ คือ ระบบของรัฐ (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) และระบบธุรกิจรีไซเคิล ที่ผ่านมามีการสื่อสารให้มีระบบคัดแยกขยะตั้งแต่ระดับครัวเรือน หากคัดแยกขยะอย่างถูกต้องสามารถนำไปขายได้ หากไม่มีการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง ขยะจะไปอยู่ในระบบของเทศบาลซึ่งจะนำไปทิ้งแบบฝังกลบในบริเวณหลุมขยะซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่งได้จัดทำไว้ โดยส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตป่าต้นน้ำของแต่ละพื้นที่ อย่างไรก็ตามการฝังกลบขยะเริ่มส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศในพื้นที่นั้นๆ เพราะมีกลิ่นเน่าเหม็นจากขยะ น้ำฝนชะล้างของเสียจากขยะซึมลงใต้ดิน หรือไหลลงแม่น้ำสู่ทะเลในอนาคตอาจเกิดปัญหาที่มากขึ้น ส่งผลกระทบต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่งเริ่มมีระบบการจัดการขยะโดยใช้หลัก ๓R โดยเฉพาะการรีไซเคิลขยะ เริ่มตั้งแต่ครัวเรือน ระดับองค์กรในท้องถิ่นนั้นๆ และสามารถนำขยะที่รีไซเคิลไปขายให้ร้านรับซื้อของเก่าและบางที่จะมีรถเข้ามารับซื้อขยะรีไซเคิล

จากการศึกษารูปแบบการสร้างสรรคศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลในประเทศไทย พบว่ามีการนำขยะรีไซเคิลและวัสดุเหลือใช้มาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปะเพื่อจัดแสดงต่อสาธารณะ และพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่าย สร้างรายได้ให้แก่ศิลปิน และคนในชุมชน ในการนำเสนอผลการวิจัยได้แบ่งออกเป็น ๓ รูปแบบ รายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) การสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลระดับบุคคล

(๑) วิชชุลดา ปันทรานวงศ์ ผู้ก่อตั้งแบรนด์ WISHULADA (วิชชุลดา) เป็นหนึ่งในศิลปินที่มุ่งมั่นใช้ขยะ วัสดุเหลือใช้ มาสร้างสรรค์งานศิลปะเพื่อกระตุ้นสังคมให้หันมามองเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน ศิลปะหน้าตาแปลก ๆ ทว่ามีเสน่ห์ที่ประกอบร่างจากสิ่งที่ถูกเรียกว่า ‘ขยะ’ เหล่านั้นได้กลายเป็นเครื่องมือสะท้อนตัวตนและความทุ่มเทในงานศิลปะของเอ้-วิชชุลดา

^๒ การจัดการพลาสติก พศ.๒๕๖๑ - ๒๕๗๓, กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ม.ป.ป.

ปัทมธรรณวงศ์ ที่นิยามตัวเองว่าเป็น Social Activist Artist หรือศิลปินเพื่อสังคม เอ๋ วิชชุลดาเป็นศิลปินที่ได้รับการยอมรับและมีหลายไอเดียที่นำขยะมาเป็นงานศิลปะที่มีความหมายและคุณค่า เป็นที่นิยมและพอใจกับผู้พบเห็น อดีตเธอเป็นนักศึกษาสาขาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การเรียนในขณะนี้ต้องเรียนวิชาศิลปะหลายแขนง ตั้งแต่การวาดภาพจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ และภาพถ่าย ไปจนถึงศิลปะสื่อผสม ที่รวมเอาเทคนิคหลากหลายรูปแบบเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งจุดเริ่มต้นการนำเอาวัสดุแปลกๆ มาใช้ในงานของเธอก็มาจากวิชาศิลปะ

ภาพที่ ๔.๑ วิชชุลดา ปัทมธรรณวงศ์กับผลงาน ‘สิ่งมีชีวิต’ จากขยะรีไซเคิล

“ความจริงสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่พูดถึงมานานมากแต่หลายคนอาจจะไม่ได้สนใจ พอได้อ่านเราก็เริ่มอินกับมันเริ่มตระหนักว่าสิ่งที่เราทำมันคือการเอากลับมาใช้ใหม่ ถ้าเป็นเดี๋ยวนี้อาจเรียกว่า Circular Economy แต่ตอนนั้นรู้จักแค่คำว่า Reuse Recycle ก็เลยเป็นจุดเริ่มต้นของการทำงานศิลปะที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม”

เอ๋ทำวิทยานิพนธ์โดยใช้เรื่องของขยะหรือ Waste เป็นแกนหลักในงาน จากนั้นเธอก็ใส่จินตนาการและความสร้างสรรค์ลงไป ก่อนจะดีไซน์ ‘สิ่งมีชีวิต’ ที่เกิดจากปัญหาสิ่งแวดล้อมออกมาเป็นชิ้นงาน สิ่งมีชีวิตของเธอจึงมีรูปร่างบิดเบี้ยว ผิดเพี้ยน เป็นสัตว์ประหลาดที่เกิดจากความล่มสลายของสิ่งแวดล้อม ซึ่งงานชิ้นนี้ของเธอได้รับรางวัลที่สิบสี่ดีเด่นของมหาวิทยาลัย และได้นำไปจัดแสดงร่วมกับผลงานดีเด่นของมหาวิทยาลัยอื่นๆ ด้วย ^๓

^๓ Social Activist Artist ศิลปินเพื่อสังคม กัญญาภัค ขวัญแก้ว, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [https://thepeople.co/wishulada/๕/๓/๒๐๐๑, \[๑๕ เม.ย ๒๕๖๔\].](https://thepeople.co/wishulada/๕/๓/๒๐๐๑, [๑๕ เม.ย ๒๕๖๔].)

“ช่วงทำที่ลีสเราชอบไปเดินโฮมโพร ไทวัสดุ วัสดุสวนแก้ว แล้วก็ชอบสังเกตสิ่งต่างๆ เวลาเรามองวัสดุเราไม่ได้มองว่ามันเป็นเศษเหล็กหรือผ้า แต่เรามองว่ามันเป็นองค์ประกอบหนึ่งในสัตว์ประหลาดของเราได้ เช่น ถ้าเอาผ้ามาซ้อนๆ กันมันน่าจะกลายเป็นขน กลายเป็นขา หรือส่วนหนึ่งของสัตว์ประหลาดของเรา พอไปเจอวัสดุที่ไหนเราก็จะสะสมไว้ มีไปคีย์ขยะบ้างบางเวลา แล้วก็มีส่วนที่มีอยู่แล้วจากที่บ้านด้วย”

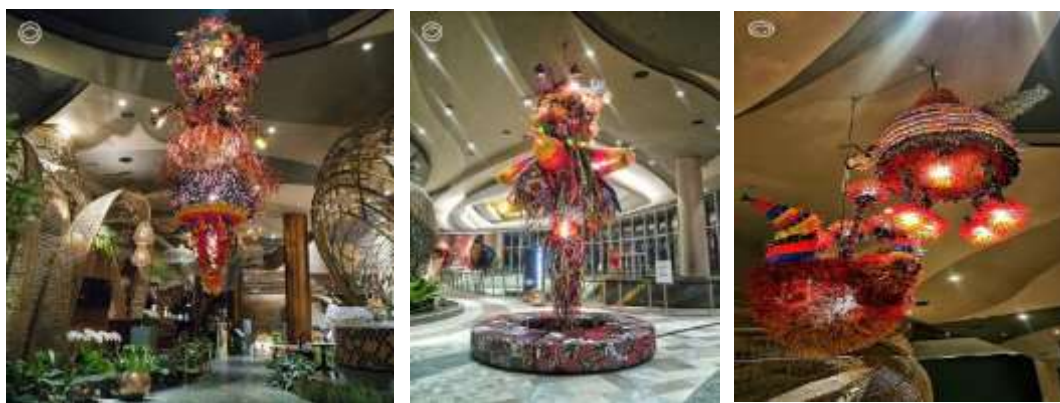
หลังจากเรียนจบได้นำเอางานวิทยานิพนธ์ไปขาย จึงเป็นจุดเริ่มต้นในการเป็นศิลปินของเอมีที่มา จากเหตุการณ์นี้ เพราะคนที่เดินเข้ามาซื้อสัตว์ประหลาดที่ประดิษฐ์จากขยะ คือ สมชัย ส่งวัฒนา ผู้ก่อตั้งอาณาจักร FLYNOW รวมถึงช่างช่วยซึ่งเป็นพื้นที่ที่เปิดกว้างทางศิลปะ^๔

ภาพที่ ๔.๒ ผลงาน ‘สิ่งมีชีวิต’ จากขยะรีไซเคิล

^๔ The Magazine on Cloud about Local • Creative Culture • Better Living, ๑๘ พฤษภาคม

นับแต่นั้น เอ-วิชชุลดา ปัทมพรานวงศ์ เป็นที่รู้จักในนามเจ้าของผลงานศิลปะจากขยะ ที่นอกจากจะมีลายเซ็นเป็นผลงานจากสิ่งของเหลือใช้มากมายแล้ว เธอยังมองว่าตัวเองเป็น Social Activist Artist ที่รังสรรค์ผลงานศิลปะเพื่อเคลื่อนไหวและสร้างความตระหนักให้กับสังคมด้วย การที่ต้องหันเหไปทำงานประจำ ไม่ได้ทำให้ไฟในตัวศิลปินหายไป ระหว่างทางเธอก็ยังรับงานศิลปะควบคู่ไปกับงานประจำด้วย ซึ่งเธอมองว่าสองสิ่งนี้มันส่งเสริมกันและกันได้เป็นอย่างดี เธอมีความคิดว่าการเป็นศิลปินจะต้องรู้หลายๆ อย่าง ไม่ใช่แค่วาดรูปหรืออยู่กับสิ่งที่ตัวเองชอบเท่านั้น แต่ต้องลองออกไปเรียนรู้ศาสตร์อื่นๆ ด้วยเช่นกัน จนเมื่อต้นปี ๒๐๑๘ เธอก็ได้ตัดสินใจลาออกเพื่อมาทำงานศิลปะเต็มตัว

ภาพที่ ๔.๓ ผลงานจากวัสดุเหลือใช้ของวิชชุลดา ปัทมพรานวงศ์ที่ไอคอนสยาม

เปลี่ยนโลกสวยด้วยขยะ เพราะศิลปะมีมากกว่าเพ้นท์ติ้ง

วัสดุเหลือใช้ประเภทฝาขวดน้ำ หลอดกาแฟ เศษผ้า ได้แปลงร่างกลายเป็นสัตว์ประหลาดขนาดเล็กและใหญ่ บ้างห้อยตัวมาจากเพดาน บ้างนอนขดบนพื้น ราวกับมีเพื่อนเป็นผู้พิทักษ์ประจำบ้านที่คอยสอดส่องคนผ่านไปผ่านมา ลานหน้าบ้านหลังหนึ่งที่ด้านขวามือเต็มไปด้วยขวดน้ำที่เรียงตัวสูงพันหัว ภายในพื้นที่ดังกล่าวให้ความรู้สึกราวกับหลุดเข้าไปในโลกแห่งจินตนาการ เมื่อสองข้างทางแทบทุกตารางเมตรในบ้านหลังเล็กเรียงรายไปด้วยงานศิลปะจากวัสดุเหลือใช้^๕

^๕ <https://thepeople.co/wishulada/> Post on ๐๕/๐๓/๒๐๒๑ เรื่อง: กัญญาภัค ขวัญแก้ว ภาพ: ดำรงค์ฤทธิ์ สติติดำรงธรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://thepeople.co/wishulada/> ๕/๓/๒๐๑๑, [๑๕ เม.ย ๒๕๖๔].

ภาพที่ ๔.๔ งานศิลปะจากวัสดุเหลือใช้

แรงบันดาลใจเปลี่ยนขยะเป็นงานอาร์ต

แรงบันดาลใจที่ทำให้เอ๋เริ่มทำงานกับวัสดุเหลือใช้ตั้งแต่ตอนปี ๓ เกิดจากทางครอบครัวคัดแยกขยะอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นขวดน้ำ โฟม หรือพลาสติก ในตอนแรกเธอนำวัสดุเหล่านั้นมาสร้างงานเพื่อต้องการทำให้บ้านสะอาดขึ้น แต่เมื่อต้องทำรูปเล่มวิทยานิพนธ์ เอ๋ก็ได้ศึกษาลึกลงไปในประเด็นสิ่งแวดล้อมและเริ่มตระหนักว่าปัญหาขยะก็เป็นต้นเหตุสำคัญในการเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ตามมา แต่ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง เธอจึงนำความถนัดทางศิลปะมาใช้เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมโดยเริ่มต้นจากขยะภายในบ้าน เพราะว่าขยะหรือวัสดุเหลือใช้คือ ต้นเหตุในการเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมหลายอย่างมาก เช่น ปัญหาขยะในแม่น้ำ ในทะเล ปัญหาฝังกลบบนดิน หรือปัญหาสัตว์ป่าสูญพันธุ์ สัตว์น้ำทะเลสูญพันธุ์ต่าง ๆ พวกนี้มันมาจากต้นตอของวัสดุเหลือใช้เธอจึงเอาศักยภาพของตัวเอง ความถนัดของตัวเองลุกขึ้นมาเปลี่ยนแปลงสังคม

“ความเป็น Art มันก็คือการพูดในสิ่งที่ตัวเองรู้สึกอยู่แล้ว การเป็น Activist ก็เช่นเดียวกัน พูดในเรื่องที่เราสนใจ อย่างพูดในเรื่องประเด็นสิ่งแวดล้อม ก็นำเสนอออกมาในความเป็นอาร์ต มันก็ทำให้เป็นการสร้างสีสัน สร้างแรงบันดาลใจให้กับคนให้ได้ชัดและเป็นรูปธรรมมากขึ้น Activist กับ Artist ไปด้วยกันได้ เพราะทั้งสองอย่างคือการบอกเล่าเรื่องราวที่ตัวเองรู้สึกหรือสนใจ และการนำเสนอออกมาในรูปแบบของศิลปะจะช่วยทำให้ผู้ชมเห็นประเด็นได้ชัดขึ้น เหมือนกับเป็น infographic ให้คนดูเห็นว่าปริมาณขยะมีจำนวนมากขนาดไหน”

นิยามคำว่า ‘ขยะ’ ของเอ๋ คือวัสดุเหลือใช้ภายในบ้านของเธอเอง หรือบางส่วนมาจากการรับบริจาค และการรับซื้อมาจากคนในชุมชนที่โดนกดราคาเมื่อนำไปขายที่โรงงานรีไซเคิล นอกจากนี้ เอ๋ยังร่วมมือกับชาวบ้านในชุมชนบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ในการสร้างงานศิลปะขึ้นมาเพื่อถ่ายทอดความรู้ใน

การสร้างงานศิลปะ และการคัดแยกขยะให้กับชาวบ้านด้วยเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน เพราะ การที่จะเป็น Activist ไม่ใช่รู้คนเดียวว่าแยกขยะอย่างไร สร้างสรรค์งานยังไง จึงเชื่อมโยงไปถึงชุมชนด้วย

การสร้างสรรค์ “วาท” ผ่านกระบวนการคิดศิลปิน-ชุมชน-สิ่งแวดล้อม-สังคม

ผลงาน "วาท" ชิ้นนี้เลือกใช้ฝาขวดน้ำพลาสติกขวดน้ำพลาสติก ฝาดึงอลูมิเนียม ใช้แล้ว จำนวนกว่า ๕๐๐ กิโลกรัม ในการสร้างสรรค์ "วาท" เพื่อเล่าเรื่องราวการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่แล้วอย่างเกิด ประโยชน์ผสมผสานกับงานกราฟต์ ที่ค่อยๆบรรจงเจาะฝา และร้อยทีละชิ้น โดยเชื่อมโยงชุมชนให้เข้าใจ เรื่องราวของสิ่งแวดล้อมผ่านการทำงานศิลปะชิ้นนี้ เป็นการนำเสนอแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ผ่าน รูปแบบของงานศิลปะ ที่ต้องการสร้างแรงบันดาลใจและปลูกจิตสำนึกให้กับสังคมในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม โดยเลือกใช้วัสดุเหลือใช้มาสร้างงานเพื่อต่อยอดการใช้ซ้ำทรัพยากรที่มีอยู่แล้วให้เกิด ประโยชน์สูงสุด ลดการสร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาขยะพลาสติกในแหล่งน้ำที่ก่อให้เกิดน้ำ เน่าเสีย สัตว์น้ำสูญพันธุ์ การเผาขยะที่ก่อให้เกิดปัญหาฝุ่นควัน การฝังกลบขยะที่ทำลายชั้นผิวดิน พืช สัตว์ บก เป็นต้น ซึ่งเป็นการตอบโจทย์เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในข้อที่ ๘ และข้อที่ ๑๒ ในเรื่องเสริมสร้าง การเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่องครอบคลุมและยั่งยืน การจ้างงานเต็มที่มีผลิตภาพและการมีงานที่ เหมาะสมสำหรับทุกคน และในเรื่องแผนการผลิตและการบริโภคอย่างยั่งยืน ซึ่งงานนี้ผ่านกระบวนการคิด ศิลปิน-ชุมชน-สิ่งแวดล้อม-สังคม โดยมีกระบวนการต้นน้ำ-กลางน้ำ-ปลายน้ำ ดังนี้

ภาพที่ ๔.๕ ขยะรีไซเคิลที่นำมาสร้างสรรค์ “วาท”

ต้นน้ำ โดยการรับซื้อขยะจากคุณลุง คุณป้าที่ขายขยะ เพื่อช่วยเหลือกลุ่มอาชีพชาวเล็งจาก สภาวะปัญหาราคายขยะตกต่ำ และได้รับการบริจาคจากผู้คัดแยกขยะ องค์กร บริษัทต่างๆ อาทิ ATM Spray ผู้ส่งมอบฝาพลาสติกเหลือใช้ บ้านพักตากอากาศ Hug Station เขาใหญ่ ผู้ส่งมอบฝาตั้งอลูมิเนียม SCG ระยอง เกลียวพลาสติกเหลือทิ้งจากการผลิตบ้านปลา CONSCIOUS Studio ผู้ส่งมอบ เชือกไนลอน และท่อสำหรับตู้ปลา จากงานชิ้นเก่า อีกทั้งได้จากคัดแยกวัสดุเหลือใช้จากในครัวเรือน อาทิ ขวดนม ขวดน้ำ และยังมีกรรือถอนผลงานชิ้นเก่า (เฉพาะชิ้นที่จัดแสดงชั่วคราว) และนำวัสดุเหล่านั้นมา หมุนเวียนใช้ซ้ำใหม่ วัสดุที่ใช้ในการทำ “วาท” ประกอบด้วย ฝาพลาสติกใช้แล้ว ๒๐๐ กิโลกรัม ฝา อลูมิเนียมใช้แล้ว ๑๒๐ กิโลกรัม ฝาตั้งอลูมิเนียมใช้แล้ว ๖๐ กิโลกรัม ถาดขนมใช้แล้ว ๑๕ กิโลกรัม ฝา สเปรย์ แห้ใช้แล้ว ๑๕ เมตร เชือกไนลอนใช้แล้ว ๓๐ เมตร ถ้วยพลาสติกใช้แล้ว ๒ ถ้วย ขวดน้ำพลาสติก ใช้แล้ว ๕๐ ขวด และขวดนมใช้แล้ว ๕ กิโลกรัม

กลางน้ำ โดยผลงานชิ้นนี้ เป็นการคัดแยกขยะ ทำความสะอาด และสร้างสรรค์โดยศิลปิน ร่วมกับชุมชนในละแวกใกล้เคียงพื้นที่ทำงาน มีชุมชน อบต.บางแม่นาง บางใหญ่ จ.นนทบุรี เพื่อการสร้าง งาน การสร้างอาชีพสร้างองค์ความรู้ในการจัดการขยะ และการแปรเปลี่ยนวัสดุอย่างสร้างสรรค์และเกิด มูลค่า

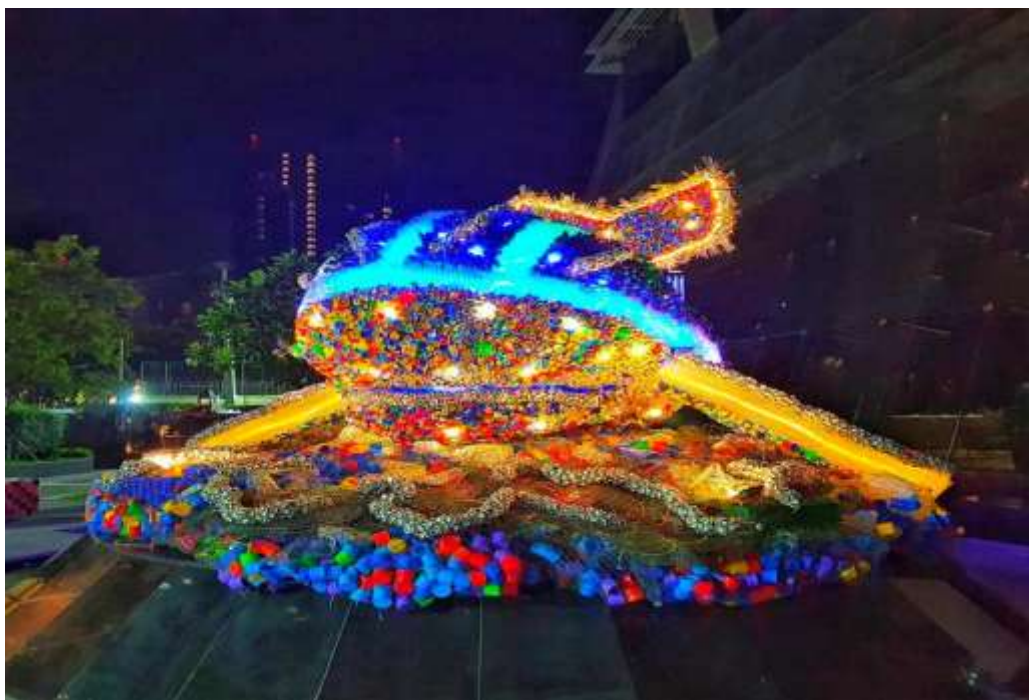
ปลายน้ำ ผลสำเร็จของงานชิ้นนี้ คือ การเติมเต็มความสวยงามให้กับพื้นที่ โดยใช้ทรัพยากรที่ ใช้แล้ว การสร้างแรงบันดาลใจ และการต่อยอดแนวคิดให้กับผู้พบเห็น ทุกคนสามารถร่วมกันลดปัญหา สิ่งแวดล้อมได้ โดยใช้ศักยภาพและสิ่งที่ถนัดเปลี่ยนแปลงให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้น ทั้งทางตรงและทางอ้อม ^๖

^๖ การสร้างสรรค์ “วาท” ผ่านกระบวนการคิดศิลปิน-ชุมชน-สิ่งแวดล้อม-สังคม

[ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.facebook.com/WishuladaPanthanuvong/>, [๑๕ เม.ย ๒๕๖๔].

ภาพที่ ๔.๖ การสร้างสรรค์ผลงานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ภาพที่ ๔.๗ “วาท” จากกระบวนการคิดศิลป์น-ชุมชน-สิ่งแวดล้อม-สังคม
ขนาดชิ้นงาน ๔.๔x๔.๔x๓.๓ เมตร

ทำแบรนด์กระเป๋าผ้า จากวัสดุเหลือใช้ เพื่อลดปัญหาสิ่งแวดล้อม

อีกผลงานหนึ่งเป็นกระเป๋าจากเศษผ้าในอุตสาหกรรมแฟชั่นของ เอ๋ วิชชุตตา เศษผ้าปริมาณมหาศาล บ้างถูกฝังกลบดิน บ้างเผาทิ้งทำลาย ล้วนแล้วแต่สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น ทั้งปัญหาฝุ่นควัน ปัญหาดินเสื่อมโทรม ซึ่งส่งผลให้สัตว์บกบางชนิดต่างได้รับผลกระทบ บางชนิดสูญพันธุ์และ

จำนวนลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด การนำเศษผ้ามาทำกระเป๋าได้รับแรงบันดาลใจมาจากแนวหินปะการังในท้องทะเล ซึ่งผลิตจากเศษผ้าจากอุตสาหกรรมแฟชั่นของประเทศไทย เพื่อต้องการบอกกับสังคมว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นไม่ได้เกิดจากพลาสติกอย่างเดียว แต่สามารถเกิดจากวัสดุอื่นๆ ที่มีมากเกินไปความต้องการก็สามารถทำให้เกิดปัญหาทางสิ่งแวดล้อมได้ จึงนำเศษผ้ามาชุบชีวิตกลายเป็นของใช้ที่เล่าเรื่องราวเพื่อสร้างความตระหนักและสร้างแรงบันดาลใจให้กับสังคม เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและใช้ของที่มีอยู่อย่างเกิดประโยชน์ ทุกคนสามารถเป็นส่วนหนึ่งของการลดปัญหาสิ่งแวดล้อมได้

ผลงานกระเป๋าจากเศษผ้าในอุตสาหกรรมแฟชั่น ได้ขยายสินค้าออกสู่ห้างสรรพสินค้า ร้านค้า แกลอรีหลายแห่ง ซึ่งศิลปินหวังว่าผลงานทุกๆ ชิ้น จะเป็นจุดเริ่มต้นการสร้างแรงบันดาลใจให้กับทุกคนให้หันมาสนใจแปรเปลี่ยนวัสดุเหลือใช้รอบตัวให้เกิดประโยชน์ เธอเชื่อว่าหากสังคมมีแรงบันดาลใจจะสามารถลุกขึ้นมานำศักยภาพที่ตัวเองมีมาสร้างการเปลี่ยนแปลงให้สิ่งแวดล้อมไปในทิศทางที่ดีขึ้นได้ งานชิ้นนี้จึงเป็นแนวคิดของเธอที่ต้องการเป็นสื่อกลางในการกระตุ้นสังคมให้หันมาสนใจประเด็นสิ่งแวดล้อม และมีความคาดหวังว่าจะสร้างความเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมการใช้ชีวิตเพื่อการใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่า โดยผ่านการสร้างสรรค์ที่เพิ่มมูลค่าให้กับวัสดุเหลือใช้

ภาพที่ ๔.๘ กระเป๋าที่นำวัสดุเหลือใช้มาเพิ่มมูลค่าจากการสร้างสรรค์ผ่านงานศิลปะ.

ภาพที่ ๔.๙ กระเป๋าผ้าได้แรงบันดาลใจมาจากแนวหินปะการังในท้องทะเล

ภาพที่ ๔.๑๐ กระเป๋าแบรนด์ WISHULADA

แบรนด์ WISHULADA จึงสร้างวงจรชีวิตใหม่ให้วัสดุทุกชนิดได้กลับมางดงามอีกครั้ง เพื่อต้องการปกป้อง และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นโดยโครงด้านในของกระเป๋าผลิตจากถุงผ้ามือสองที่ผ่านการทำความสะอาด มาเย็บติดด้วยขนาดเศษผ้าที่แตกต่างกันด้วยการจัดวางองค์ประกอบของเศษผ้าต่างชนิด

ให้สวยงาม สีสันที่เกิดจากการเรียงสี ซึ่งทุกใบมีเพียงใบเดียวบนโลก ทำให้รู้สึกเหมือนกำลังสะสมผลงานศิลปะ ^๓

นิทรรศการศิลปะบนชุดจากวัสดุต่างๆ เพื่อบอกเล่าเรื่องราวธรรมชาติ สัตว์ป่าและสิ่งแวดล้อม

จากแรงบันดาลใจในการเดินป่า ทำให้พบเห็นธรรมชาติ สัตว์ป่ามากมาย สิ่งเหล่านี้ถูกกลั่นกรองออกมา เมื่อคนได้ใกล้ชิดชดชยะ และแบกรับชยะอยู่บนร่างกาย คงสามารถรับรู้ถึงความรู้สึกของสัตว์ที่กินชยะและอยู่กับชยะได้ดี คนยังรับรู้ว่าจะชยะเป็นอย่างไร แต่สัตว์ไม่รู้ พวกเขาถือว่าเป็นอาหารจึงกินเข้าไปโดยไม่รู้ถึงอันตรายที่จะตามมา เธอได้จัดนิทรรศการนี้ โดยทำให้ทุกชุดร้อน ไม่ระบายอากาศ บางชุดหนัก และเคลื่อนไหวลำบาก ชุดเหล่านี้เป็นความตั้งใจเลือกให้คนมาใส่ให้สัมผัสถึงความร้อน ความอึดอัด ความลำบากและน้ำหนักของวัสดุ ในการเดินและการทำกิจกรรม เป็นการจำลองความยากลำบากของการดำรงชีวิตของสัตว์ที่ต้องอยู่ท่ามกลางวัสดุและการบริโภควัสดุเข้าที่มนุษย์ทิ้งลงในทะเลเข้าไปในร่างกาย

ศิลปินได้นำเสนอออกมาในรูปแบบนิทรรศการที่มีหนังสือสัตว์ถูกถลก และแขวนห้อยอยู่ท่ามกลางบรรยากาศที่เหมือนกับบ้านคน มีทั้งเก้าอี้ โซฟา รูปภาพ สิ่งของวางประดับ เพื่อจำลองลักษณะของบ้านของบางคนที่มีสิ่งเหล่านี้อยู่ แต่หนังสือเหล่านี้ กลับไม่ได้มีหน้าตาคล้ายกับสัตว์ที่ทุกคนเคยเห็นโดยทั่วไป หากแต่สัตว์มันกลายเป็นชิ้นๆ ผิวหนังที่ทุกคนเคยเห็น กลับเป็นผิวหนังที่ทำมาจากเศษผ้า อลูมิเนียม พลาสติก เพราะสัตว์เหล่านี้กินสิ่งเหล่านี้เข้าไป ก่อนที่เราจะถลกหนังมาจัดวางให้สวยงาม พวกมันบริโภคเศษซากจากมนุษย์ ที่ทิ้งทรัพยากรที่ตนเองใช้อย่างไม่เป็นที่ เข้าไปในร่างกาย จนร่างกายของมันเกิดการแปรเปลี่ยนรูปร่างไป และนิทรรศการนี้เป็นความต้องการสื่อสารให้ทุกคนที่เห็น เกิดแรงบันดาลใจในการต่อยอดวัสดุที่คนบริโภคกันอยู่ทุกวัน ให้เกิดประโยชน์มากขึ้น ทุกคนสามารถ DIY ของต่างๆ ให้กลับมาใช้ใหม่ได้ การซ่อมแซม การหมุนเวียนใช้ซ้ำ การรีไซเคิล และการอัพไซเคิลวัสดุ ไม่ใช่เพื่อลดต้นทุน ไม่ใช่เพื่อประหยัด แต่เพื่อทรัพยากรที่เราใช้ไป จะได้ไม่เป็นภาระให้กับสัตว์และธรรมชาติต่อไป ^๔

^๓ แบรินด์กระเป่าผ้า จากวัสดุเหลือใช้ เพื่อลดปัญหาสิ่งแวดล้อม

[ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.brandthink.me/content/wishuladabrand/?fbclid=IwAR๓jD๐bbY๓๓jDtCylT๕Uzkk๘fKaMz๘๕LdwhgRa๘URd๑Krvoas_-UuQIZeno, [๑๕ เม.ย ๒๕๖๔].

^๔ Mango Art Festival ๓-๖ April ๒๐๒๑ จัดโดย Mango Art Festival, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://sdthailand.com/2021/04/mango-art-festival/>, [๑๕ เม.ย ๒๕๖๔].

ภาพที่ ๔.๑๑ นิทรรศการศิลปะบนชุดจากวัสดุต่างๆ

ภาพที่ ๔.๑๒ นิทรรศการศิลปะบนชุดจากวัสดุต่างๆ

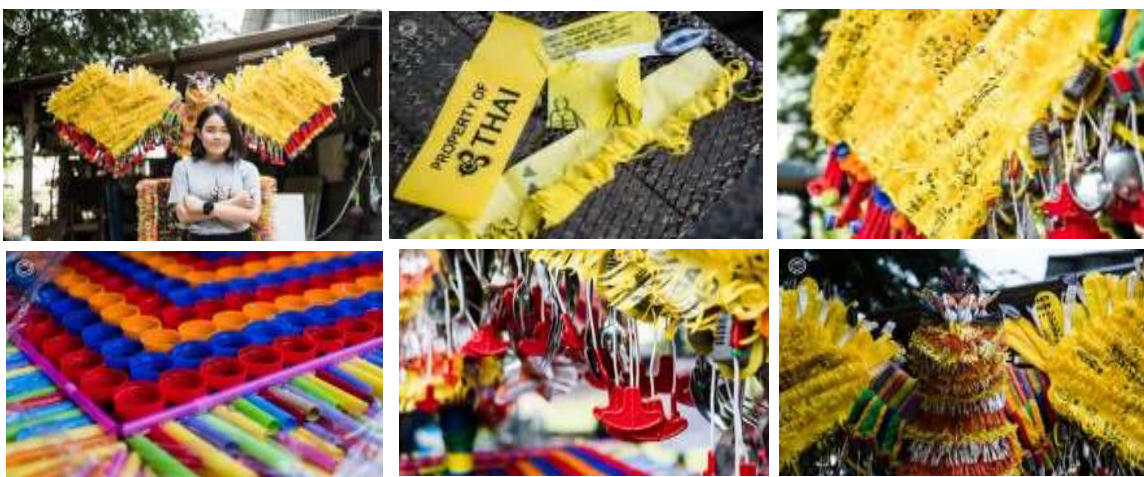
นกฟินิกซ์’ ผลงานที่สร้างจากขยะบนเครื่องบิน

“ผลงานชิ้นนี้ได้รับแรงบันดาลใจมาจากนกฟินิกซ์ซึ่งเป็นนกในเทพนิยาย” นกฟินิกซ์ตัวนี้คือผลงานอีกชิ้นของเอ๋ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานเทศกาลบางกอกแวกแวนว (Bangkok Edge) ประจำปี

๒๐๒๐ และเป็นหนึ่งในไฮไลต์ของงานเทศกาลนี้ เธอยังคงลายเซ็นเดิมคือการผลิตผลงานศิลปะจากขยะ แต่ความน่าสนใจของงานชิ้นนี้ ก็คือวัสดุหลักที่หยิบมาใช้ไม่ใช่ขยะทั่วไป แต่คือขยะที่ได้มาจากสายการบิน

“สาเหตุที่เราดีไซน์งานชิ้นนี้ออกมาเป็นนกฟินิกซ์ ก็เพราะเราได้วัสดุและขยะเหลือใช้มาจากการบินไทย เราทำงานจากโจทย์นี้และนำไปตีความต่อว่า สำหรับเรา การบินไทยคือ ‘นกเหล็ก’ ที่เป็นสายการบินของชาติ ซึ่งที่ผ่านมาสายการบินนี้ต้องผ่านอุปสรรคมากมาย ทั้งขึ้นและลง เราเลยมองว่าการบินไทยต้องเป็นนกฟินิกซ์สิ ต้องไม่มีวันตาย ต่อให้คุณล้ม ท้อ หรือเกิดอะไรขึ้นก็ตาม คุณจะไม่มีวันตาย เกิดใหม่ได้ตลอดเหมือนนกฟินิกซ์”

การได้เจอกับวัสดุชนิดใหม่ๆ สร้างความสนุกในการสร้างสรรค์งาน วันที่ได้เข้าไปในโกดังเก็บขยะและของเหลือใช้ของการบินไทย เป็นความตื่นตาตื่นใจกับวัสดุแปลกๆ ที่ไม่เคยเห็นมาก่อน นกฟินิกซ์ จึงมีส่วนประกอบเป็นชุด หมี่ ๑ ตัว เสื่อชูชีพ ๒๐ ตัว ของใส่น้ำตาลทราย ผ้าถุงสามสี ดอกไม้ปลอม หลอดพลาสติก ๓๐ กิโลกรัม และตุ๊กตาจากร้านอาหารญี่ปุ่น ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นขยะและสิ่งของเหลือใช้ทั้งสิ้น^๙

ภาพที่ ๔.๑๓ การสร้างสรรค์ผลงานจากเศษขยะที่ได้มาจากสายการบิน

^๙ The Magazine on Cloud about Local • Creative Culture • Better Living ๑๘ พฤษภาคม

ศิลปินเพื่อสังคม Social Activist Artist

แบรนด์ ‘Wishulada’ ที่มีการผลิตกระเป๋า หมวก จากเศษผ้าเพื่อให้ลูกค้าที่ซื้อไปได้รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการลดปัญหาขยะไปในตัว และความตั้งใจสูงสุดของเธอ คือการได้เห็นทุกชุมชนสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ขึ้นมาจากรวัสดุเหลือใช้ ซึ่งเธออยากจะร่วมงานกับดีไซเนอร์ ศิลปิน และองค์กรที่สนใจ เพื่อเพิ่มมูลค่าของวัสดุรอบตัวของในชุมชน รวมทั้งสามารถลดปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ในวงกว้างอีกด้วย ซึ่งหากศิลปินคนไหนอยากที่จะร่วมมือกับเธอ เธอก็ยินดี

“แต่ละชุมชนก็เอาทรัพยากรมาสร้างเป็นโปรดักขึ้นมา แต่ละที่มีอะไร แต่ละจังหวัดมีอะไร มาทำเป็นโปรดักขึ้นมา มันเป็นวัสดุเหลือใช้ ให้คนได้เห็นคุณค่า เพิ่มมูลค่าของวัสดุรอบตัวให้มันมากขึ้น และช่วยลดปัญหาสิ่งแวดล้อมได้มากขึ้นด้วย”

เธอยังมุ่งมั่นและจริงจังกับการนำขยะมาใช้สร้างงานไม่เปลี่ยนแปลง คงเพราะมันได้กลายเป็นลายเซ็นที่ชัดเจนของเธอในฐานะศิลปินคนหนึ่ง รวมถึงยังเป็นการสร้างงานศิลปะโดยที่นำเสนอประเด็นทางสังคมไปพร้อมๆ กันด้วย

“พอเราศึกษาเรื่องสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เราก็ยิ่งอินกับมัน ไลฟ์สไตล์ของเราเปลี่ยนไป เราสร้าง Waste น้อยลง แล้วก็ตระหนักว่าสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวมากๆ และกระทบทุกภาคส่วน แต่น้อยคนที่จริงจังกับมัน เพราะฉะนั้นเราอยากจะทำเรื่องนี้และอยากใช้ความสามารถของศิลปินทำสิ่งนี้”

เธอมองตัวเองเป็น Social Activist Artist (ศิลปินที่เป็นส่วนหนึ่งในการเคลื่อนไหวประเด็นทางสังคม) ที่อยากทำอะไรให้มันเข้าถึงและเข้าใจคนได้มากที่สุด อยากให้คนเห็นว่าศิลปะสามารถจับต้องและเข้าใจได้ อยากให้คนเห็นแล้วรู้สึกนึกคิดขึ้นมา ทั้งนึกคิดเพื่อลดการใช้ และนึกคิดว่ามันเอาไปสร้างสรรค์ต่อเป็นอะไรบางอย่างได้ ยังมีอีกหลายประเด็นทางสังคม เช่น ปัญหาด้านแรงงาน ความยากจน ปัญหาของสตรี ซึ่งจะยังนำขยะมาเป็นวัสดุในการนำเสนอ

“เราคิดว่าการเป็นศิลปินอาจจะสร้างนวัตกรรมทางเทคโนโลยีขึ้นมาไม่ได้ แต่เรามีนวัตกรรมทางความคิด เราสร้างงานที่ทำให้คนนึกคิดอะไรบางอย่าง แล้วเอางานของเราไปต่อยอดได้ คนมาดูงานเรา แล้วอาจจะกลับไปคิดว่า ถึงเวลาแล้วที่เราต้องเปลี่ยนแปลงโลกของเราให้น่าอยู่ขึ้น แค่นั้นก็พอแล้วสำหรับตอนนี้”

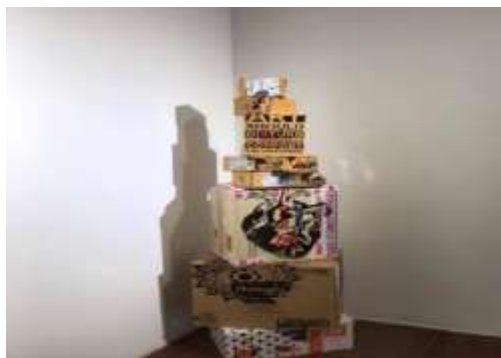
(๒) ศิลปินสร้างศิลปะจากขยะที่ท่วมเมือง

ศิลปินกลุ่มนี้ได้จัดแสดงนิทรรศการผลงานที่นำขยะรีไซเคิลมาสร้างสรรค์ ได้แก่ ธนวัต มณีนารา เจ้าของผลงานที่ชี้ให้เห็นถึงสาเหตุหลักของปัญหาขยะนั่นคือมนุษย์ ถ่ายทอดต่อไปยัง เพลินจันทร์

วิญญูรัตน์ เจ้าของผลงานเชิงสัญลักษณ์ในสภาพของสังคมที่แวดล้อมไปด้วยขยะ สู่การตั้งคำถามกับพฤติกรรมของตนผ่านผลงานประติมากรรมและการแสดง โดย ทวีศักดิ์ พูลสวัสดิ์

งานศิลปะในรูปแบบการขึ้นรูปแบบลอยตัวของธนวัต มณีนารา ที่นำขยะพลาสติกใช้แล้วทิ้ง มาสร้างสรรค์เป็นใบหน้าคนจำนวน ๖๕ หน้า เพื่อสะท้อนถึงปัญหาขยะที่เกิดขึ้นว่าสาเหตุหลักเป็นเพราะฝีมือคน ศิลปินกล่าวว่า เพราะคนนี่แหละที่ใช้สิ่งของเหล่านี้จนเกิดเป็นขยะแบบไม่เห็นค่า โดยศิลปินได้เก็บขยะมาจากบริเวณแถวบ้านภายใน ๑ เดือน ซึ่งล้วนแต่เป็นขยะที่มนุษย์ใช้ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็น หุ่นโชว์เสื้อผ้า ผ้าพลาสติก ถังขยะ และอุปกรณ์เครื่องใช้ที่เป็นพลาสติกแบบต่างๆ ดังนั้นศิลปินอยากให้คนที่ได้มาชมอย่ามองว่าขยะเป็นแค่ขยะ แต่ขยะอาจจะสามารถนำกลับมาสร้างประโยชน์ได้

ภาพที่ ๔.๑๔ กล่องพัสตูกลายเป็นขยะจากการส่งของ นำมาสร้างเป็นศิลปะจัดวาง

ผลงานสิ่งทอของ เพลินจันทร์ วิญญูรัตน์ ผลงานชิ้นนี้มาจากขยะคนใช้แล้วทิ้ง โดยศิลปินเป็นผู้ที่เก็บขยะจากที่ต่างๆ หรือจากที่บ้าน มาสร้างเป็นผลงานศิลปะ หรือทอเป็นผืนเพื่อนำกลับมาใช้อีกครั้ง ในผลงานครั้งนี้ได้นำขวดพลาสติก และกระป๋อง และเป็นครั้งแรกที่ได้ทำ วิธีการทำคือตัดกระป๋องเป็นเส้นและทักทอ ผสมรวมกับเศษแหที่พบในทะเล กระจดาขรีไซเคิลที่นำมาทำเป็นเกลียว ขี้ด้ายจากโรงงานทอ ซึ่งเส้นยืนที่นำมาใช้ก็คือ เส้นฝ้ายที่ใช้ทอพรหมให้โรงแรมแล้วเหลือทิ้ง ขนาดประมาณ ๒.๕๐x ๕.๔๐ เมตร ออกมาเป็นรูปทรงคล้ายๆ กับคลื่น แต่เป็นคลื่นขยะด้านล่างผืนขยะก็จะเป็นกระป๋อง หรือเหรียญจากประเทศต่างๆ ที่ตนได้เก็บมาด้วย

ภาพที่ ๔.๑๕ ผลงานสิ่งทอจากขยะที่ใช้แล้ว

ผลงานประติมากรรม และศิลปะการแสดงของทวีศักดิ์ พูลสวัสดิ์ เป็นผลงานที่ทำขึ้นเพื่อตั้งคำถามกับคนที่มาชมงานว่าเราจะยังมีชีวิตอยู่ไหม โดยคำว่าเรา หมายถึง ทุกสิ่งบนโลก ที่จะสื่อถึงการเปลี่ยนทัศนคติในการมอง ด้วยการเริ่มต้นคิดก่อนทำ อย่าง ผ้าขนหนู ซึ่งเป็นงานแฮนด์เมด ที่ตกแต่งด้วยฝาขวดน้ำสีส้นสวยงามจากฝีมือของชาวบ้านในชุมชนรอบบ้านตน หรือกล่องพัสดุ ที่ใช้ในการขนส่งสินค้า นับว่ายังมีเพิ่มขึ้นจากการสั่งของออนไลน์ แม้กระทั่งกล่องแพคเกจจิ้ง ที่มักดึงดูดคนให้สนใจซื้อ แต่สักพักก็กลายเป็นขยะ สิ่งเหล่านี้อาจจะทำให้คนได้ตั้งคำถามและสนใจผลกระทบที่จะเกิดขึ้น

มองปัญหา “ขยะ” ผ่านงานศิลปะ ทั่วโลกให้ความสำคัญ เนื่องจากต้องแบกรับขยะมหาศาลที่ไม่ได้ถูกกำจัด ไม่ใช่แค่ขยะพลาสติก แต่ยังมีภาชนะบรรจุอาหาร ของเล่นเด็ก เพอร์นิเจอร์ กล่องพัสดุ กระเป๋า อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ และสุขภาพคน

ภาพที่ ๔.๑๖ ผลงานประติมากรรม และศิลปะการแสดงของทวีศักดิ์

การจัดนิทรรศการนำเสนอผลงาน

วารินแล็บ คอนเท็มโพรารี หอศิลป์แห่งใหม่ ณ บ้านเก่าอายุกว่า ๑๐๐ ปีของนายแพทย์บุญส่ง เลขะกุล นักอนุรักษ์ธรรมชาติ นำเสนอนิทรรศการศิลปะการจัดวาง “ SWAMPED : ท่วม ” ที่ต้องการสื่อสารถึงปัญหาของพลาสติกและขยะอุปโภคบริโภคใช้ครั้งเดียวที่ท่วมท้นในปัจจุบัน พร้อมวิพากษ์พฤติกรรมผู้บริโภคทรัพยากรของมนุษย์ ซึ่งเป็นปัจจัยหลักก่อปัญหานี้ รวมถึงเสนอแนวคิดของการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ภาพที่ ๔.๑๗ พลาสติกหน้าคนสะท้อนปัญหาขยะพลาสติก

วารินแล็บต้องการสร้างพื้นที่ศิลปะที่บอกเล่าปัญหาสังคม และด้วยสถานที่ตั้งแห่งนี้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของ เพราะเป็นที่ตั้งของนิคมไทยสมาคมของนายแพทย์บุญส่ง เลขะกุล นักอนุรักษ์ธรรมชาติ จึงนำประเด็นสิ่งแวดล้อมมาจัดนิทรรศการเปิดตัววารินแล็บ เนื่องจากปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ใกล้ตัว นิทรรศการที่จัดขึ้น ณ เวลานี้ คือ ขยะ ที่โฟกัสเรื่องเศรษฐกิจหมุนเวียน ซึ่งขยะนั้นมีความสำคัญสามารถนำทรัพยากรที่มีอยู่แล้วมาใช้ซ้ำผ่านกระบวนการรีไซเคิล การซ่อมแซม ตกแต่ง การประดิษฐ์หรือแปรเปลี่ยนวัสดุเหลือใช้เป็นสิ่งของใหม่ เพื่อเป็นการลดการบริโภคทรัพยากรใหม่โดยไม่จำเป็น แต่ความมั่งง่ายและรักสบายของมนุษย์ต่างหากที่ก่อให้เกิดขยะท่วมล้นโลกเพื่อให้ของเหล่านี้ที่จะกลายเป็นขยะมีอายุนานขึ้น ใช้ได้มากขึ้นหรือเกิดเป็นขยะให้น้อยที่สุด

“ มุมมองที่บอกว่า ขยะคือผู้ร้าย แต่แท้จริงแล้วก็คือมนุษย์ที่เป็นสาเหตุในการให้เกิดปัญหาขยะท่วมในปัจจุบัน ซึ่งขยะที่นำสร้างผลงานก็ได้รับการบริจาคมาจากบริษัท ห้างสรรพสินค้าต่างๆ

รังสรรค์ผลงานโดย ๔ ศิลปิน ที่มีแนวคิดหรือทำงานเกี่ยวกับเรื่องขยะ เมื่อผู้คนได้เข้ามาชมก็จะได้รับรู้ถึงจุดเริ่มต้นของสาเหตุ ไปจนถึงการตระหนักรู้ในการจัดการ ^{๑๐}

(๓) จิตรศักดิ์ ปิตุรักษ์วงศ์ และรัชชก ไม้ส้มซ่า กับการสร้างสรรคงานศิลปะจากขยะทะเลให้มีมูลค่า

สองสามีภรรยา ที่มีความคิดสร้างสรรค์นำขยะมาสร้างเป็นชิ้นงานศิลปะ และนำออกขายมีรายได้ ซึ่งเดิมทีนายจิตรศักดิ์ มีอาชีพเป็นช่างศิลป์อาร์ตเขียนรูป ส่วนภรรยา มีอาชีพเป็นช่างเสริมสวย มีอยู่วันหนึ่งขยะที่วิ่งออกกำลังกายริมชายหาด พบเห็นเศษขยะจำนวนมากเศษไม้ อวน ทุ่น เชือก และเศษขยะอื่นๆ อีกจำนวนมากที่เกลื่อนเต็มชายหาด จึงได้เกิดความคิดที่จะจัดการขยะเหล่านั้น

“ตอนนั้นมีความคิดว่าขยะจำพวกนี้จะนำมาเป็นประโยชน์กับอาชีพ ของตนได้อย่างไร จึงเก็บขยะเป็นเศษไม้ เศษพลาสติก หลอดไฟฉาย เชือก นำกลับไปที่บ้าน และด้วยความคิดตามประสาอาร์ต ลงนำเศษขยะ เหล่านั้นมาประกอบเป็นชิ้นงานขึ้นมาเป็นชิ้นแรก ซึ่งเป็นชิ้นงานในรูปแบบหุ่นยนต์และซูเปอร์ฮีโร่ในภาพยนตร์ดัง และได้มาวางโชว์และได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ จากนั้นจึงได้นำออกไปวางไว้บริเวณหน้าร้าน ปรากฏว่ามีคนมาเห็นแล้วเกิดชอบใจขอซื้อไป เป็นการจุดประกาย ทางความคิดให้กับตัวเอง คิดว่าเราน่าจะสร้างรายได้จากขยะเหล่านี้เพิ่ม จึงออกไปเก็บขยะมาแล้วนำมา ประกอบเป็นชิ้นงานในรูปแบบต่างๆแล้วนำออกขาย ”

---

^{๑๐} วารินแล็บ swamped:-ท่วม ศิลปะจากขยะ นสพ.ไทยโพสต์ วารินแล็บ ๐๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ เวลา ๑๒:๐๓ น., [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.sarakadeelite.com/arts_and_culture/swamped-warin-lab/ , [๑๕ เม.ย ๒๕๖๔].

ภาพที่ ๔.๑๘ ชิ้นงานปลาการ์ตูนจากเศษขยะ

ภาพที่ ๔.๑๙ นักท่องเที่ยวชมงานสร้างสรรค์จากขยะทะเล

รูปเรือสำเภาที่มีองค์ประกอบไปด้วยวัสดุต่างๆที่เป็นขยะ และเป็นผลงานที่ทำขึ้นมาเป็นรายแรกของจังหวัดระยอง เรือสำเภาไม้ใบ มีอวน มองดูสวยงามมาก และได้นำไปตั้งโชว์บนชายหาด ซึ่งจุดประสงค์ตอนแรกที่คิดทำคือ ต้องการลดโลกร้อน ลดปัญหาขยะล้นโลก ชิ้นงานส่วนใหญ่จะเป็นหมู่บ้านชาวประมงริมทะเล หมู่บ้านแหลมเจริญที่ปัจจุบันตั้งอยู่ปากแม่น้ำระยอง และรูปแบบต่างๆ ต่อมาก็นำมาทำกระถางปลูกต้นไม้ เศษเหล็ก สังกะสี นอต ตะปู ก็นำมาประกอบ ทุกชิ้นสามารถ นำมาใช้งานได้หมด นอกจากนั้น เขายังเปิดเผยอีกว่า ทุกชิ้นงานที่นำออกขาย นอกจากจะสร้างรายได้ให้กับครอบครัวแล้ว ที่

สำคัญยังเป็นการช่วยลดขยะล้นโลก ลดปัญหาสิ่งแวดล้อม และยังสอนเด็กๆ ที่มีความสนใจทำชิ้นงานในรูปแบบขยะ ให้เขาได้เงิน เพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวอีกทาง และถือเป็นการต่อยอด^{๑๑}

ภาพที่ ๔.๒๐ เรือสำเภามีใบ มีอวน โขว์บนชายหาด

(๔) ยุทธนา ดารากัย

อดีตพนักงานโรงแรมที่เกาะลันตา จังหวัดกระบี่ และประสบปัญหาโควิด-๑๙ ระบาด ทำให้ต้องออกจากงาน แรงจูงใจที่เกิดความคิดที่นำขยะมาสร้างรายได้นี้เกิดจาก เมื่อ ๔ ปีก่อนเจ้าของโรงแรมที่เคยทำงานมีคำถามถึงขยะจำนวนมากที่ลอยมากับทะเล แล้วคลื่นซัดเข้าฝั่งกองเรียงรายตามแนวชายหาด ในช่วงโลซีชั่น หน้ามรสุม ขยะนี้จะทำให้เกิดประโยชน์อะไรได้บ้าง เป็นคำถามที่จุดประกายสู่ความคิดสร้างสรรค์ จนเมื่อออกจากงาน คิดถึงเรื่องการนำขยะที่ลอยมาจากทะเล จนได้มาทดลองนำขยะมาสร้างสรรค์สร้างชิ้นงาน สิ่งประดิษฐ์ ประกอบด้วย รูปพระบรมฉายาลักษณ์ในหลวง ร.๙ ว่าวไทย รูปปลาต่างๆ เช่น ปลาฉลาม ปลาโลมา ปลาใบ ปลาทูน่า เป็นต้น ซึ่งเป็นชิ้นงานที่ผลิตขึ้นมาได้อย่างสวยงามลงตัว ที่สำคัญผลิตจากขยะที่หลายคนมองว่าไร้ค่า จนปัจจุบันมีออเดอร์เข้ามาไม่ขาดสาย อาทิ โคมไฟประดับตามห้องรับแขกตามบ้าน ร้านอาหาร ราคาขึ้นอยู่กับชิ้นงาน และความยากง่าย ราคาเริ่มต้นที่ ๑,๕๐๐ บาท ถึง ๕,๕๐๐ บาท

^{๑๑} ขยะไร้ค่าสู่งานศิลป์ชิ้นงาม สร้างรายได้และลดโลกร้อน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

[https://www.thairath.co.th/news /local/ south/๑๗๔๙๙๙๕ ๑๘ ม.ค. ๒๕๖๓, \[๑๕ เม.ษ.๒๕๖๔\].](https://www.thairath.co.th/news /local/ south/๑๗๔๙๙๙๕ ๑๘ ม.ค. ๒๕๖๓, [๑๕ เม.ษ.๒๕๖๔].)

ภาพที่ ๔.๒๑ การเก็บขยะจากทะเลเพื่อนำมาทำปลาโลมา ปลาฉลาม

ผลงานชิ้นแรกของยุทธนา คือพระบรมฉายาลักษณ์ในหลวง ร.๙ ที่ไม่ใช่งานวาดเขียน แต่ใช้วัสดุที่ลอยมาจากทะเล ทุกอย่างที่มาจากทะเล ทำขึ้นจากวัสดุธรรมชาติทางทะเล มีส่วนประกอบ เช่น ทราย ลูกมะเดื่อ ชันไม้ มีเพียงบางส่วนที่ต้องซื้อมาเพื่อประกอบให้งานสมบูรณ์ หลังจากนั้นก็มีออเดอร์จากจังหวัดภูเก็ต เป็นปลากระเบน และชิ้นงานอื่นๆตามมาเรื่อย ๆ โดยส่วนตัวเป็นคนไม่หยุดพัฒนา หาไอเดียใหม่ๆ สร้างชิ้นงานใหม่ขึ้นมา หลากหลายรูปแบบ เช่น ว้าวไทย ปลาโลมา ปลาฉลาม เป็นต้น นอกจากชิ้นงานที่รับทำตามออเดอร์แล้ว ยังมีชิ้นงานบางส่วนที่จัดทำไว้ ซึ่งมีผู้สนใจเข้ามาชม และซื้อกลับไปเป็นที่ระลึก ^{๑๒}

ภาพที่ ๔.๒๒ พระบรมฉายาลักษณ์รัชกาลที่ ๙ จากขยะทะเล

^{๑๒} ทุกสนามข่าว เราคือตัวจริง [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.nationtv.tv/main/content/๓๗๘๗๘๙๔๓๑> วันพฤหัสบดี ที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๔, [๑๕ เม.ษ.๒๕๖๔].

(๕) ไพโรจน์ ถนอมวงษ์

บ้านหุ่นเหล็กเป็นบ้านที่รวบรวมผลงานศิลปะจากเศษเหล็กจนกลายเป็นศูนย์การเรียนรู้ หัตถกรรมจากเศษเหล็ก บ้านหุ่นเหล็กมีจุดเริ่มต้นจากความชอบส่วนตัวของคุณไพโรจน์ ถนอมวงษ์ ที่ทำหุ่นจากเศษเหล็กอะไหล่รถยนต์เก่า ต่อมามีคนพูดถึงปากต่อปาก จากความชอบเลยกลายเป็นธุรกิจงาน ในที่สุดก็มีชื่อเสียงโด่งดังสร้างชื่อเสียงให้กับประเทศไทยจนสามารถส่งออกและมีออเดอร์จากประเทศต่างๆทั่วโลกจำนวนมาก เมื่อกิจการเติบโตจึงขยายงานมาเปิดบ้านหุ่นเหล็กตั้งอยู่ริมถนนสายเอเชียเพื่อเป็นโรงงานผลิตที่อยู่ใกล้กับแหล่งวัตถุดิบและเป็นสถานที่แสดงให้บุคคลที่สนใจและนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมจนกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวยอดนิยมของจังหวัดอ่างทอง

ภายในบ้านหุ่นเหล็กประกอบไปด้วยส่วนจัดแสดงหุ่นเหล็กขนาดใหญ่โตจำนวนมากนับร้อยตัว ซึ่งในจำนวนนั้นเป็นหุ่นยนต์ที่โดดเด่นจากภาพยนตร์ต่างๆเช่น Transformer Star Wars Wall-E หรือตัวละครของ Marvel ฯ นอกจากนี้ยังมีผลงานศิลปะที่ทำจากเศษเหล็กนอกเหนือจากตัวละครในภาพยนตร์อีกด้วย อาทิ พระพุทธรูปและเทพเจ้าต่างๆที่ทำจากเหล็ก ฯ ส่วนบริเวณด้านหลังเป็นโรงงานประกอบหุ่นยนต์ นักท่องเที่ยวสามารถเดินชมกระบวนการสร้างหุ่นตั้งแต่เริ่มต้นจนประกอบเสร็จ แต่ละตัวใช้เวลาประกอบหลายสัปดาห์ด้วยช่างฝีมือเฉพาะทาง นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังสามารถซื้อของที่ระลึกขนาดเล็กๆ และนั่งจิบกาแฟที่ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าได้^{๑๓}

ภาพที่ ๔.๒๓ หุ่นจากเศษเหล็กอะไหล่รถยนต์เก่า

^{๑๓} หุ่นเหล็กฝีมือคนไทยหัวใจไม่เล็ก แวะบ้านหลอมอะไหล่เก่าให้เป็นความคิดสร้างสรรค์ [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.zthailand.com/place/ban-hun-lek-old-steel-art-ang-thong/>, [๑๕ เม.ย.๒๕๖๔].

ภาพที่ ๔.๒๔ หุ่นจากเศษเหล็กอะไหล่รถยนต์เก่า

๒) การสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลในระดับองค์กรธุรกิจ

(๑) บริษัทเอสซีจี (SCG)

การทำ Backdrop จากขยะ Reuse และ Recycle ในงาน SD Symposium ๑๐ Years ‘Circular Economy: Collaboration for Action’ ของเอสซีจี ได้เปลี่ยนจากความเคยชินเข้าสู่ Circular Economy ด้วยแนวคิดที่ศิลปะสามารถเกิดจากการ Reuse และ Recycle ได้

ในอดีต Backdrop ยังเป็นชิ้นงานโฟม เปลี่ยนมาเป็นกระดาษหรือวัสดุอื่นซึ่งเป็นการสร้างขยะจำนวนมาก ต่อเมื่อมีงานอีเวนต์ใหม่ขึ้นมา ก็ทำ Backdrop ใหม่อีกครั้งแล้วลงสู่ถังขยะในตอนท้ายเช่นเดิม ทำอย่างไรจะ “ลดขยะ” ในการจัดงานอีเวนต์ได้บ้าง? นั่นคือสิ่งที่สอดคล้องกับงาน SD Symposium ๑๐ Years ‘Circular Economy: Collaboration for Action’ ซึ่งมีแนวคิดระบบเศรษฐกิจหมุนเวียน หรือ Circular Economy เป็นแกนหลัก สิ่งที่เกิดขึ้นข้างต้นมาจากรูปแบบการใช้ชีวิต และการบริโภคแบบเส้นตรง (Linear Economy) หรือ นำมา-ผลิต-ทิ้งไป (Take-Make-Dispose) ก่อให้เกิดมลภาวะและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จนทำให้เกิดความกังวลว่าทรัพยากรจะหมดไป

ภาพที่ ๔.๒๕ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี
รับข้อเสนอแนวทางการจัดการวิกฤตขยะจากเอสซีจี

แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) เป็นแนวทางที่เปลี่ยนกระบวนการของการผลิต การบริโภค และการใช้ชีวิต เพราะผู้ผลิตจะต้องมีความคิดสร้างสรรค์ มีนวัตกรรม ออกแบบวัสดุผลิตภัณฑ์ ระบบ และโมเดลทางธุรกิจใหม่ ให้เป็นมิตรกับธรรมชาติ และเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทำให้เกิดของเสียน้อยที่สุดและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการของเสีย ให้ถูกนำกลับไปเป็นทรัพยากรที่หมุนเวียนอยู่ในระบบด้วยกระบวนการที่เหมาะสมในรูปแบบ ผลิต-ใช้-วนกลับ (Make-Use-Return)

วัสดุที่ใช้นำมาจากโรงเก็บขยะจากชุมชนรอบโรงงานของเอสซีจี และภายในเอสซีจี สำนักงานใหญ่ (บางชื่อ) ที่สามารถนำไปรีไซเคิลได้ โดยเป็นขยะสะอาด ซึ่งมีทั้งลังกระดาษ พลาสติก กระจก ปรองน้ำอัดลมที่ดื่มแล้ว ฯลฯ โดยวัสดุที่เลือกเป็นหลัก ประกอบด้วย กระจกปรองน้ำอัดลม รวมประมาณ ๗๐%

แกนกระดาษทิชชูในห้องน้ำ ประมาณ ๒๐% ขวดพลาสติก PET หลอดพลาสติก ฝาขวดพลาสติก แก้วพลาสติก แห, อวนพลาสติก ^{๑๔}

ภาพที่ ๔.๒๖ การทำ Backdrop จากขยะรีไซเคิล

Backdrop เป็นอีกงาน ที่เป็นแนวคิดดีของศิลปิน ที่ใช้ศิลปะในการบอกเล่าประเด็นทางสังคม เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้สังคมได้เห็นความสำคัญของการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และมองเห็นคุณค่าของขยะ “ขยะไม่มีทางหมดโลกอยู่แล้ว...แต่เราจะจัดการอย่างไรให้เกิดประโยชน์สูงสุด นั่นต่างหากคือสิ่งที่เราทุกคนสามารถทำได้” ตัวอย่าง “Landmark SD Symposium ๑๐ Years” เป็นการนำขยะที่

---

^{๑๔} ศิลปะหมุนเวียนทรัพยากรได้ ไม่ให้เกิดขยะ SD Symposium ๑๐ Years, SCG NEWS CHANNEL, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://scgnewschannel.com/th/scg-news/%E0%B8%A8%E0%B8%B4%E0%B8%A5%E0%B8%9B%E0%B8%B0%E0%B8%AB%E0%B8%A1%E0%B8%B8%E0%B8%99%E0%B9%80%E0%B8%A7%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%99%E0%B8%97%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%9E%E0%B8%A2%E0%B8%B2%E0%B8%81%E0%B8%A3/>, [๑๕ เม.ย.๒๕๖๔].

ผ่านการคัดแยกภายในสำนักงาน และชุมชนรอบโรงงานกว่า ๑๑๘ กิโลกรัม มาสร้างมูลค่าใหม่ ใส่ความคิดสร้างสรรค์จนเป็นผลงาน Landmark & Podium สุดคูลที่ใช้ภายในงาน เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างว่า... หากเราแยกขยะให้เป็น ทิ้งให้ถูก ขยะก็สามารถหมุนเวียนกลับมาใช้ให้เกิดประโยชน์ใหม่ได้ ^{๑๕}

การทำเตียงสนามกระดาษเอสซีจีพี

บริษัทเอสซีจี เอสซีจีพี และมูลนิธิเอสซีจี ส่งมอบนวัตกรรมโควิด ๑๙ เพื่อส่งต่อความช่วยเหลือในภาวะเร่งด่วน จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ที่เกิดขึ้นในหลายพื้นที่ของประเทศ ทำให้หลายโรงพยาบาลเผชิญกับปัญหาการขาดแคลนอุปกรณ์ป้องกันการแพร่กระจายเชื้อ และเตียงสำหรับรองรับผู้ป่วยจำนวนมาก ด้วยการคิดค้นนวัตกรรมเพื่อสังคม เตียงสนามกระดาษเอสซีจีพี (SCGP Paper Field Hospital Bed) ผลิตจากกระดาษรีไซเคิล ๑๐๐% ออกแบบตามหลักการยศาสตร์ เพื่อรองรับการใช้งานของสรีระของคนเอเชีย น้ำหนักเบา ประหยัดพื้นที่ขนส่งและการจัดเก็บ ประกอบง่ายใน ๘ นาที โดยไม่ต้องใช้กาว ใช้ได้นาน ๓ เดือน หากไม่โดนน้ำ และรับน้ำหนักได้ถึง ๑๐๐ กิโลกรัมในแนวราบ ทั้งนี้ มีการส่งมอบให้แก่โรงพยาบาลและโรงพยาบาลสนามทั่วประเทศ ส่งมอบแล้ว ๔,๐๐๐ ชุด และมีกำหนดส่งมอบต่อเนื่องอีก ๘,๐๐๐ ชุด เพื่อช่วยยกระดับความปลอดภัย และอำนวยความสะดวกให้บุคลากรทางการแพทย์ ผู้ป่วย และผู้ใกล้ชิด ได้ทันต่อสถานการณ์ ^{๑๖}

---

^{๑๕} SCG Circular Way Project / จากขยะสู่งานศิลป์ หลังม่านแรงบันดาลใจ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.scg.com/sustainability/circular-economy/circular-way-projects/from-waste-to-art/> ๒๙ ตุลาคม ๒๐๑๙, [๑๕ เม.ย.๒๕๖๔].

^{๑๖} SCG NEWS CHANNEL, เอสซีจี เอสซีจีพี และมูลนิธิเอสซีจี เดินหน้าช่วยไทยพ้นโควิด ๑๙ ระลอกใหม่ เร่งส่งมอบเตียงสนามกระดาษเอสซีจีพี นวัตกรรมเพื่อสังคมจากกระดาษรีไซเคิล ๑๐๐%, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://scgnewschannel.com/th/scg-news/scg-and-scg-foundation-continues-to-help-thailand-pass-the-new-wave-of-covid-19/>, [๑๕ เม.ย.๒๕๖๔].

ภาพที่ ๔.๒๗ นวัตกรรมเพื่อสังคม เตียงสนามกระดาศเอสซีจีพี

“ชุมชน LIKE (ไร่) ขยะ” ผ่าน บ-ว-ร โมเดล ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจหมุนเวียน แก่เยาวชน ธุรกิจเคมีคอลส์ เอสซีจี ส่งมอบฐานเรียนรู้การจัดการขยะให้แก่โรงเรียนนำร่องใน จ.ระยอง ที่เข้าร่วมโครงการ “ชุมชน LIKE (ไร่) ขยะ” เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอน ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง ช่วยปลูกจิตสำนึกเรื่องการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน มุ่งให้เยาวชนเกิดพฤติกรรม “ใช้ให้คุ้ม แยกให้เป็น ทิ้งให้ถูก” นำการเรียนรู้จากโรงเรียนสู่ครอบครัวและชุมชน เพื่อสิ่งแวดล้อมที่ดีและยังช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกทางหนึ่ง

“ธุรกิจเคมีคอลส์เอสซีจี ดำเนินโครงการชุมชน LIKE (ไร่) ขยะมาอย่างต่อเนื่องกว่า ๓ ปี โดยเน้นให้เกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติ รวมถึงพฤติกรรมการใช้ และการจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งได้ขับเคลื่อนโครงการผ่าน ๔ ส่วนหลัก ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน และธนาคารขยะชุมชน เป็นการบูรณาการทั้งระบบ โดยมุ่งให้เกิดการหมุนเวียนทรัพยากร เป็นการใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งนอกจากจะช่วยให้สิ่งแวดล้อมภายในชุมชนดีขึ้นแล้ว ยังช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย”

“การปลูกฝังทัศนคติเรื่องการใช้ทรัพยากร และการจัดการขยะที่ถูกต้องให้กับเยาวชน ถือเป็น การวางฐานรากด้านเศรษฐกิจหมุนเวียนให้กับสังคม มุ่งให้เยาวชนเกิดพฤติกรรม “ใช้ให้คุ้ม แยกให้เป็น ทิ้งให้ถูก” และนำการเรียนรู้จากโรงเรียนสู่ครอบครัวและชุมชน โดยเอสซีจี ได้ร่วมกับโรงเรียน ใน จ.ระยอง ที่ร่วมโครงการ ชุมชน LIKE (ไร่) ขยะ สร้างฐานเรียนรู้ด้านการจัดการขยะ พร้อมกิจกรรมเวิร์กช็อปต่าง ๆ ซึ่งนำปัญหาขยะที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียน เช่น ถูขนม เศษอาหาร และเศษใบไม้ มาใช้ประกอบการเรียนการสอน เน้นให้เยาวชนได้เข้าใจปัญหาและแนวทางแก้ไข ผ่านการฝึกปฏิบัติจริง โดยในปี ธุรกิจเคมีคอลส์ เอสซีจี มีแผนขับเคลื่อนการจัดการขยะในโรงเรียนกว่า ๑๐ แห่ง และได้ส่งมอบฐาน

การเรียนรู้ฯ ให้แก่โรงเรียนนาร่อง ๓ แห่ง ได้แก่ โรงเรียนบ้านมาบตาพุด โรงเรียนวัดซากลูกหญ้า และโรงเรียนวัดมาบชูด”

นายสนอง เพ็ชรฉกรรจ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดซากลูกหญ้า กล่าวว่า “ฐานการเรียนรู้เรื่อง การจัดการขยะ จากเอสซีจี ช่วยปลูกฝังเรื่องการรักษาสีสิ่งแวดล้อมผ่านการจัดการขยะให้กับนักเรียนของเราได้ดี เมื่อเด็ก ๆ ออกไปใช้ชีวิตในชุมชน ก็จะนำนิสัยนี้ติดตัวไป ช่วยบอกต่อพ่อแม่ว่าขยะนั้นสามารถเพิ่มรายได้และมีมูลค่า สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้จากความร่วมมือระหว่าง โรงเรียน ภาครัฐ และภาคเอกชนในพื้นที่อย่างเอสซีจี ซึ่งกระบวนการเรียนรู้สามารถเป็นแบบอย่างให้แก่โรงเรียนอื่นๆ ได้อีกด้วย”

สำหรับฐานเรียนรู้การจัดการขยะในโรงเรียน เช่น ฐานถุงนมกู้โลก เรียนรู้การจัดการขยะถุงนม ซึ่งมีปริมาณมากในแต่ละวัน เพื่อรีไซเคิลกลับมาสร้างคุณค่าเป็นสิ่งของใหม่ เช่น แก้ว กระจ่างต้นไม้ ฐานโรงอาหารรักษ์โลก สร้างความตระหนักเรื่องขยะเศษอาหาร รณรงค์การรับประทานให้หมด พร้อมส่งเสริมเรื่องการนำเศษอาหารมาหมუნเวียนทำปุ๋ย และเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ที่ใช้งานได้ ฐานกรีนโคน ถังหมักรักษ์โลก เปลี่ยนขยะเศษอาหารเป็นปุ๋ย ฐานปุ๋ยไม่กลีบกอง นำขยะใบไม้ กิ่งไม้ มาทำเป็นปุ๋ยใช้ประโยชน์ ต้นไม้ในบริเวณโรงเรียนและวัดต่อไป ฐานน้ำหมักชีวภาพจากขยะใบไม้ นำขยะใบไม้มาหมักทำสารปรับปรุงดิน เป็นต้น ^{๑๗}

---

^{๑๗} เอสซีจี เดินหน้าขับเคลื่อน “ชุมชน LIKE (ไว้) ขยะ” ผ่าน บ-ว-ร โมเดล ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจหมუნเวียนแก่เยาวชน - SCG NEWS CHANNEL, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://scgnewschannel.com/th/scg-news/scg-moves-forward-to-mobilize-waste-free-communities-promote-learning-about-circular-economy/>, [๑๕ เม.ย.๒๕๖๔].

ภาพที่ ๔.๒๘ SCG มอบฐานเรียนรู้การจัดการขยะให้แก่โรงเรียน

บริษัท เอสซีจี ยามาโตะ เอ็กซ์เพรส จำกัด ร่วมกับ เอสซีจีพี เปิดตัวโครงการ “Dream Box” กล่องเติมฝัน ปันให้น้อง เนื่องด้วยตลาดอีคอมเมิร์ซ มีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้มีปริมาณการส่งพัสดุ จำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหากล่องกระดาษล้นเมือง และเพิ่มปริมาณขยะในชุมชน ในฐานะที่ เอสซีจี เอ็กซ์เพรส ผู้ให้บริการรับส่งพัสดุและสัมผัสกับกล่องกระดาษทุกวันเล็งเห็นถึงปัญหาดังกล่าว จึงร่วมกับ เอสซีจีพี จัดเก็บกล่องกระดาษใช้แล้ว นำกลับเข้าสู่กระบวนการรีไซเคิล แปรรูปเป็นสมุดภาพระบายสี (เปียกปูน-ใบตอง) อุปกรณ์การเรียน และของเล่นกระดาษ เพื่อเติมฝัน และสร้างสรรค์จินตนาการให้น้องๆ ในโรงเรียนที่ขาดแคลน ได้เชิญชวนร่วมโครงการโดยส่งมอบกล่องพัสดุใช้แล้วให้

SCG EXPRESS ผ่านช่องทางดังนี้ ๑.ฝากพนักงานรับพัสดุเมื่อใช้บริการเรียกรถเข้ารับที่บ้าน ๒.ฝากพนักงานส่งพัสดุเมื่อพนักงานไปส่งพัสดุที่บ้าน ๓.นำไปฝากที่จุดส่งพัสดุของ SCG EXPRESS ใกล้บ้านตั้งแต่ ๑ เมษายน - ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๔ ^{๑๘}

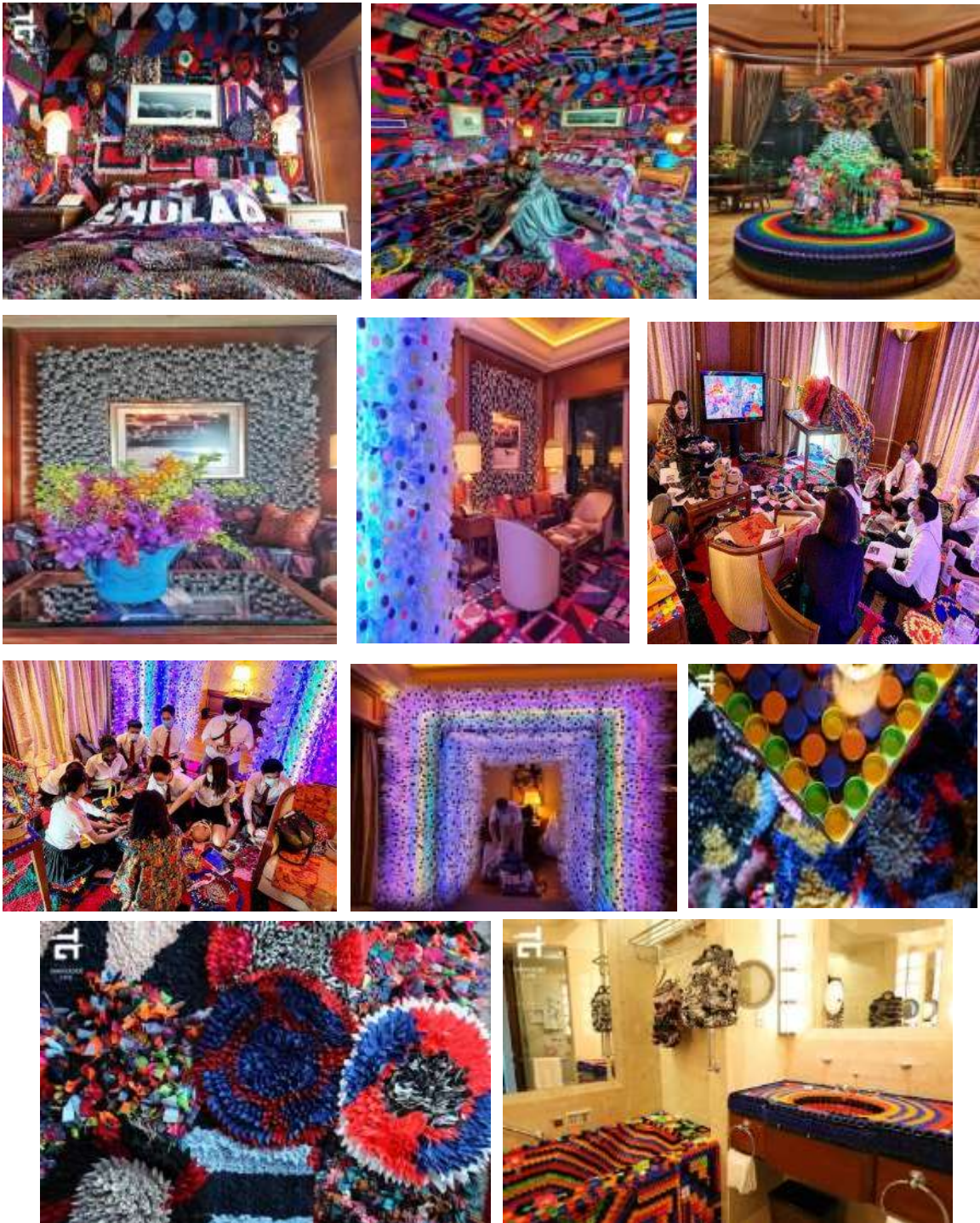
(๒) โรงแรม The Peninsula Bangkok โปรเจกต์เปลี่ยนห้องพักโรงแรมหรูเป็นแกลเลอรีอาร์ตจาก “วัสดุขยะ”

A-waiting materials เป็นการตกแต่งห้องพักด้วยวัสดุเหลือใช้หรือขยะ หรือเรียกอีกทีว่าเป็นการเปลี่ยนห้องพักหรูทั้งห้องของ โรงแรม เพนินินซูลา กรุงเทพฯ ให้กลายเป็นแกลเลอรีอาร์ตขนาดย่อม ทุกมุมแม้แต่ในอ่างอาบน้ำก็มีงานศิลปะจัดวางอยู่ ความน่าตื่นตึ่งอีกอย่างหนึ่งของงานนี้คือการนำวัสดุ หรือ ขยะ ที่มีความหลากหลายมาสร้างงานศิลปะที่เรียกว่ามีชิ้นเดียวในโลกเลยก็ว่าได้ ห้องพักห้องหนึ่งในโรงแรม The Peninsula Bangkok ได้กลายเป็นแกลเลอรีที่บรรจุผลงานศิลปะเอาไว้เต็มห้อง นี่คือนหนึ่งในผลงานจากโปรเจกต์ Artist in residence ของทางโรงแรม แต่ความน่าสนใจนั้นอยู่ตรงที่ว่า งานศิลปะที่คลุมไปทั้งห้องโรงแรมหรูนั้นล้วนทำมาจากวัสดุเหลือใช้ หรือว่า ‘ขยะ’ ผู้หลงใหลในการนำเอาขยะมาใช้เป็นวัสดุในผลงานเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากข้าวของเหลือใช้ได้สูงสุด เธอยังเชื่อว่าเราสามารถนำศิลปะมารณรงค์ให้คนอื่น ๆ หันมาสนใจปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ อย่างน้อยๆ ก็ช่วยเผยแพร่ให้ความรู้ว่ามีขยะอยู่หลายชิ้น ที่หากนำมาทำความสะอาด คัดแยกอย่างถูกวิธี ก็สามารถจะกลายเป็นวัสดุชิ้นดีให้กับผลงานศิลปะสวยๆ

---

^{๑๘} SCG Express ร่วมกับ SCGP เปิดโครงการ “Dream Box” กล่องเติมฝัน ปันให้น้องรีไซเคิลกล่องกระดาษใช้แล้ว เป็นของเล่น อุปกรณ์การเรียนให้โรงเรียนที่ขาดแคลน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://scgnewschannel.com/th/scg-news/scg-express-and-scgp-launched-the-dream-box-project-the-box-to-fill-the-dreams-for-children/>, [๑๕ เม.ย.๒๕๖๔].

ภาพที่ ๔.๒๙ แกลเลอรีอาร์ตจาก “วัสดุขยะ”

โปรเจกต์ A-waiting materials ซึ่งเป็นหนึ่งในโปรแกรม Artist in Residence ของ โรงแรม เพนนินซูลา กรุงเทพฯ ที่เปิดห้องพักให้ศิลปินหลากหลายแขนงได้เข้ามาสร้างสรรค์ผลงานในโรงแรมนั้น วิชุลดาได้เปลี่ยนห้องพักหมายเลข ๔๐๙ เป็นห้องจัดแสดงงานที่เต็มไปด้วยขยะในทุกพื้นที่ ซึ่งขยะที่นำมาจัดทำได้แก่ ขวดน้ำ เศษผ้า ฝาขวด รวมทั้งกล่องกระดาษคือสิ่งที่ศิลปินเลือกใช้ โดยขวดน้ำที่ว่าเป็นขวดพลาสติกทำจากข้าวโพดซึ่งใช้อยู่ในโรงแรมอยู่แล้ว ส่วนเศษผ้าในการแต่งห้อง เป็นเศษผ้าเหลือใช้จากอุตสาหกรรมแฟชั่นที่ปกติจะถูกทิ้ง แต่ศิลปินนำกลับมาเย็บรวมผืนเป็นพรมสีฉูดฉาดแต่งห้องพักหูกของ โรงแรมตั้งแต่พื้นจรดเพดานอย่างไม่เคอะเขิน ซึ่งพรมสีสันจัดจ้านเหล่านี้เป็นหนึ่งในโปรเจกต์ที่ วิชุลดา ได้ลงพื้นที่จังหวัดพะเยาและขอนแก่น เพื่อทำงานร่วมกับชาวบ้านในการเปลี่ยนพรมจากเศษผ้าธรรมดาๆ ให้กลายเป็นพรมที่มีชั้นเชิงในงานดีไซน์จนสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มขึ้นมาได้ ^{๑๙}

(๓) ลิงห์ปาร์ค จังหวัดเชียงราย

จังหวัดเชียงรายเป็นสถานที่ท่องเที่ยว โดยในแต่ละปีโดยเฉพาะช่วงเทศกาลต่างๆจะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเศมาเชียงรายเป็นจำนวนมาก หนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมคือ ลิงห์ปาร์ค เชียงราย ซึ่งได้ช่วยกันทำคริสต์มาสที่สูงที่สุดในโลกจากขวดน้ำพลาสติกที่ใช้แล้วจำนวนมากว่าหนึ่งแสนขวด และได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว เข้ามาชมและถ่ายรูปเป็นที่ระลึกเป็นจำนวนมาก โดยกิจกรรมนี้ บริษัท บุญรอดบริวเวอรี่ จำกัด ได้ร่วมเฉลิมฉลองเทศกาลส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ โดยเน้นงานสร้างสรรค์ต้นคริสต์มาสจากขวดน้ำพลาสติกที่สูงที่สุดในโลก ได้เนรมิต “อาคารชิปไลน์” ที่มีความสูงถึง ๒๙ เมตร ก่อนนำชิ้นงานที่รังสรรค์จากขวดพลาสติกที่ใช้แล้วมาประดับประดาจนสวยงามยามเมื่อเปิดไฟจะสวยงามตระการตา สื่อให้เห็นถึงการปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนทิ้งขยะที่สามารถนำกลับไปรีไซเคิลอย่างถูกวิธีและเป็นการรณรงค์ให้เลิกใช้ถุงพลาสติก

---

^{๑๙} A-Waiting Materials งานศิลปะของวิชุลดา ปันทรานวงศ์ ในห้องโรงแรมหรูที่ล้วนมาจาก ‘ขยะ [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.creativecitizen.com/a-waiting-materials-by-wishulada>, [๑๕ เม.ย.๒๕๖๔].

ภาพที่ ๔.๓๐ ต้นคริสต์มาสจากขยะรีไซเคิลที่สิงห์ปาร์ค

สำหรับต้นคริสต์มาสนี้เป็นโครงการที่เริ่มต้นจากความร่วมมือจากพนักงานของบุญรอดฯ และ บริษัทในเครือทั่วประเทศ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการแสดงพลังรักโลก โดยต้นคริสต์มาสจากขวดน้ำพลาสติกต้นแรกของโลก เกิดจากการรวบรวมขวดน้ำพลาสติกที่ใช้แล้ว ของแบรนด์น้ำดื่มสิงห์ และน้ำแร่ เพอร์ร่ามากกว่า ๑๐๐,๐๐๐ ขวด โดยขวดที่นำมาใช้เป็น “PET ๑” ซึ่งสามารถเข้าสู่กระบวนการรีไซเคิลได้ ๑๐๐% ถือเป็นสถิติต้นคริสต์มาสประดับจากขวดน้ำพลาสติกกรีไซเคิลที่สูงที่สุดในโลก

คุณพงษ์สิงห์ พิมป์สุวรรณ ผู้บริหาร บริษัท บุญรอดบริวเวอรี่ จำกัด ที่ดูแลการจัดสร้างต้นคริสต์มาสยักษ์ในครั้งนี้ กล่าวว่า “สิ่งที่ภูมิใจไม่ใช่การทำงานของพนักงานสิงห์ปาร์ค เชียงรายหรือบุญรอดฯ เท่านั้น แต่เป็นความร่วมมือร่วมใจจากหลายภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นนักเรียนจากโรงเรียนบ้านปางคึก ตำบลแม่กรณ์ นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย และศูนย์พัฒนาราชภรณ์พื้นที่สูงจังหวัดเชียงราย (ชนเผ่า) ที่ได้มาช่วยกันทำ”

เมื่อสิ้นสุดเทศกาลจะนำขวดพลาสติกทั้งหมด เข้าสู่กระบวนการ “upcycling” ซึ่งเป็นการนำขวดพลาสติกเข้าสู่กระบวนการแปรรูปเป็นเส้นใย นำไปทอเป็นผ้าและตัดเย็บเป็นผลิตภัณฑ์ โดยขวดน้ำพลาสติกขนาด ๖๐๐ มล. จำนวน ๑๘ ขวด สามารถนำมาแปรรูปเป็นเส้นใยเพื่อทอเป็นเสื้อยืดได้ ๑ ตัวแล้ว พร้อมกับใช้เทคโนโลยี zeroH₂O ที่ไม่ใช้น้ำในกระบวนการย้อมเลย จึงไม่มีน้ำเสียปล่อยออกมาในกระบวนการผลิต ถือได้ว่าเป็นกระบวนการลดการใช้น้ำได้ ๑๐๐% และช่วยประหยัดพลังงานได้มากถึง ๕๐% โดยจำนวนขวดทั้งหมดนี้จะถูกแปรรูปเป็นเสื้อยืดกว่า ๕,๕๐๐ ตัว เพื่อจัดจำหน่ายเป็นของที่ระลึกที่สิงห์ปาร์คเชียงรายต่อไป ^{๒๐}

^{๒๐} สร้างแลนด์มาร์กใหม่ ต้นคริสต์มาสยักษ์จากขวดน้ำพลาสติก สูงที่สุดในโลก ที่ ‘สิงห์ปาร์ค เชียงราย’, สร้างแลนด์มาร์กใหม่ ต้นคริสต์มาสยักษ์จากขวดน้ำพลาสติก สูงที่สุดในโลก ที่ ‘สิงห์ปาร์ค เชียงราย’ | Brand

(๔) โรงแรมเคป กูดู สถานผืนเยาวชนเกาะยวน้อย

โรงแรมเคป กูดู ตั้งอยู่บนเกาะยวน้อย ได้จัดกิจกรรมประกวดผลงานศิลปะจากขยะรีไซเคิล เพื่อชิงทุนการศึกษา กับ KUDU GOES GREEN ครั้งที่ ๒ เป็นการส่งเสริมเยาวชนไทยจากโรงเรียนบนเกาะยวน้อยทั้ง ๔ แห่ง ให้มีเวทีในการแสดงออกด้านความคิดสร้างสรรค์ เพิ่มทักษะการประดิษฐ์ขยะรีไซเคิล ให้เป็นผลงานศิลปะชิ้นเยี่ยม โดยมี โรงเรียนที่เข้าร่วมจำนวน ๔ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบ้านน้ำจืด โรงเรียนบ้านท่าเขา โรงเรียนเกาะยว และโรงเรียนเกาะยววิทยา มีการมอบทุนการศึกษาและรางวัล จำนวน ๒๔ รางวัลให้กับนักเรียนทุกทีมที่เข้าร่วมการแข่งขัน ซึ่งได้มีการจัดแสดงผลงานศิลปะของนักเรียนที่บ้านอยู่เย็นเป็นเวลา ๓ วัน ตั้งแต่วันที่ ๒๐ - ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓ โดยกิจกรรมครั้งนี้ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเป็นจำนวนมาก

ภาพที่ ๔.๓๑ กิจกรรมเวิร์คช็อปการประดิษฐ์ผลงานศิลปะจากขยะรีไซเคิล

นอกจากนี้ภายในงานยังมีกิจกรรมเวิร์คช็อปการประดิษฐ์ผลงานศิลปะ โดย เอลิค โตบัว ศิลปินผู้มากความสามารถและโด่งดังด้านงานเครื่องประดับสวมหัว มาเป็นวิทยากรร่วมให้ความรู้ในการแนะนำการคัดแยกขยะ รวมทั้งการลดปริมาณขยะบนเกาะยวน้อย พร้อมร่วมแบ่งปันไอเดียของขยะที่เก็บได้บนเกาะมารีไซเคิลเป็นผลงานศิลปะที่น่าสนใจที่โดดเด่นสวยงาม

ม้าน้ำเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของท้องทะเล โดยศิลปินเอลิคและผู้ช่วย นภาพัสสร ศรีปิตตา ใช้มุมมองในการดีไซน์ช่วยแนะนำและร่วมประดิษฐ์ม้าน้ำอย่างใกล้ชิดกับนักเรียนทั้ง ๔

Buffet [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.brandbuffet.in.th/2019/12/largest-xmas-tree-from-plastic-bottle-at-singha-chaing-rai/>, [๑๕ เม.ย.๒๕๖๔].

โรงเรียนบนเกาะยาวน้อยจนผลงานม้าน้ำจากขยะรีไซเคิลสำเร็จสวยงาม และได้ตั้งอยู่ที่โรงแรมเคป กูดู เกาะยาวน้อย เพื่อเป็นสัญลักษณ์ในการร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อให้กิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ดำเนินภายใต้หลักจริยธรรมและการจัดการที่ดีอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ ๔.๓๒ ม้าน้ำทำจากขยะรีไซเคิล

การจัดกิจกรรม KUDU GOES GREEN ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ตั้งใจทำประโยชน์ให้สังคมและชุมชนบนเกาะยาวน้อย เพื่ออยากมอบทุนการศึกษาให้เด็กๆ เพื่อให้เขามีกำลังใจ และใช้เป็นแรงบันดาลใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมพร้อมต่อยอดในงานด้านศิลปะต่อไป พร้อมได้กล่าวถึงความรู้สึกที่รู้สึกชื่นชมกับความตั้งใจและผลงานศิลปะของนักเรียนทุกๆ ทีม ที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของเยาวชนไทยที่มีความสามารถ การทำงานร่วมกันเป็นทีม และมีความคิดสร้างสรรค์ที่ใช้ขยะที่เก็บได้จากบนเกาะมาคัดแยกและนำกลับมาใช้สร้างให้เกิดประโยชน์ออกมาเป็นผลงานศิลปะที่มีความสวยงาม รวมทั้งกิจกรรมร่วมกันสร้างม้าน้ำจากขยะรีไซเคิล ซึ่งเด็กๆ ทำอย่างเต็มที่พอผลงานเสร็จทุกคนต่างอึ้งอึ้งใจ เป็นม้าน้ำที่สวยงามและมีคุณค่าทางจิตใจ

ในการประกวดครั้งนี้มีนักเรียนส่งผลงานเข้าประกวด ๑๗ ชิ้นงาน จาก ๔ โรงเรียน โดยแบ่งออกเป็นระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ผลการประกวดสิ่งประดิษฐ์ผลงานศิลปะจากขยะรีไซเคิลในกิจกรรม KUDU GOES GREEN ครั้งที่ ๒ ได้แก่

ระดับประถมศึกษา รางวัลชนะเลิศ ในระดับประถมศึกษา จำนวน ๑ รางวัล ได้แก่ โรงเรียน เกาะยาว กลุ่ม Koh Yao Kids โดยได้รับทุนการศึกษามูลค่า ๙,๐๐๐ บาท รางวัลรองชนะเลิศอันดับ ๑ ในระดับประถมศึกษา จำนวน ๑ รางวัล ได้แก่ โรงเรียนบ้านน้ำจืด กลุ่ม Follow Me Sunshine โดยได้รับทุนการศึกษามูลค่า ๖,๐๐๐ บาท รางวัลรองชนะเลิศอันดับ ๒ ในระดับประถมศึกษา จำนวน ๑ รางวัล ได้แก่ โรงเรียนเกาะยาว กลุ่ม Ability Create โดยได้รับทุนการศึกษามูลค่า ๓,๐๐๐ บาท รางวัลรองชนะเลิศอันดับ ๓ ในระดับประถมศึกษา จำนวน ๕ รางวัล ได้แก่ โรงเรียนบ้านท่าเขา กลุ่ม คนรักษ์ สิ่งแวดล้อม, โรงเรียนบ้านท่าเขา กลุ่ม เยาวชนคนรักโลก, โรงเรียนบ้านน้ำจืด กลุ่ม Minnie Mouse, โรงเรียนเกาะยาว กลุ่ม Broom และ โรงเรียนบ้านน้ำจืด กลุ่ม Kitty Recycle โดยได้รับทุนการศึกษา กลุ่มละ ๒,๐๐๐ บาท

ระดับมัธยมศึกษา รางวัลชนะเลิศ ในระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๑ รางวัล ได้แก่ โรงเรียน เกาะยาววิทยา กลุ่ม ชั้นวางของ โดยได้รับทุนการศึกษามูลค่า ๙,๐๐๐ บาท รางวัลรองชนะเลิศอันดับ ๑ ในระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๑ รางวัล ได้แก่ โรงเรียนเกาะยาววิทยา กลุ่ม ชุดเตียงนอน โดยได้รับ ทุนการศึกษามูลค่า ๖,๐๐๐ บาท รางวัลรองชนะเลิศอันดับ ๒ ในระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๑ รางวัล ได้แก่ โรงเรียนเกาะยาววิทยา กลุ่ม ชุดทำความสะอาด โดยได้รับทุนการศึกษามูลค่า ๓,๐๐๐ บาท รางวัลรองชนะเลิศอันดับ ๓ ในระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๒ รางวัล ได้แก่ โรงเรียนเกาะยาววิทยา กลุ่ม กระปุก ออมสินนกเงือก และ โรงเรียนเกาะยาววิทยา กลุ่ม โคมไฟ โดยได้รับทุนการศึกษา กลุ่มละ ๒,๐๐๐ บาท

นอกจากนี้ ยังมีรางวัล Popular Vote จำนวน ๒ รางวัลๆ ละ ๒,๐๐๐ บาท ได้แก่ โรงเรียน เกาะยาว กลุ่ม Koh Yao Kids และ โรงเรียนเกาะยาววิทยา กลุ่ม กระเป๋าสานเส้นพลาสติก, รางวัลแชร์ ภาพเบื้องหลังกิจกรรมทางโซเชียลมีเดียพร้อมติดแฮชแท็ก จำนวน ๕ รางวัลๆ ละ ๘๐๐ บาท และรางวัล ชมเชย Gift Voucher จำนวน ๔ รางวัลๆ ละ ๑,๐๐๐ บาท รวมทั้งสิ้น ๒๔ รางวัล รวมมูลค่าทุนการศึกษา ๖๒,๐๐๐ บาท ^{๒๑}

---

^{๒๑} ศิลปะจากขยะรีไซเคิล เคป กูดู สานฝันเยาวชนเกาะยาวน้อย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.thansettakij.com/content/strategy/๔๒๓๔๓๔>, [๑๕ เม.ย.๒๕๖๔].

ภาพที่ ๔.๓๓ การประกวดศิลปะจากขยะรีไซเคิล เยาวชนเกาะยาวน้อย

๓) การสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลระดับชุมชน

(๑) ศูนย์ศึกษาการเรียนรู้ตามแนวทางพระราชดำริ บ้านดอยดิน ตำบลห้วยไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

การนำยางรถยนต์เก่ามาเพิ่มมูลค่า โดยชาวบ้านในศูนย์ศึกษาการเรียนรู้ตามแนวทางพระราชดำริ บ้านดอยดิน หมู่ที่ ๒ ตำบลห้วยไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ชาวบ้านได้นำยางรถยนต์หลายขนาด ที่ถูกวางกองไว้ในอู่ซ่อมรถ เพราะหมดประโยชน์ใช้สอย โดยได้นำมาตัดแต่งตัดแปลงมาสร้างเป็นสิ่งประดับที่สวยงาม เช่น ตัดแต่งให้มีลักษณะคล้ายรูปสัตว์และภาชนะรูปทรงต่างๆ บางตัวต้องใช้ล้อยางหลายขนาด มีทั้งท่อพีวีซีตัดแต่งสร้างเป็นหงอนหงส์ และคองหงส์ ส่วนตัวหงส์ใช้ล้อยาง และรูปทรงตามแนวคิดที่อยากจะทำออกมาแล้วนำไปตกแต่งบ้านเรือนหรือจะนำไปปลูกต้นไม้ หรือเป็นของเล่นเด็ก

สังวาลย์ เกิดผดุง กล่าวว่าในช่วงว่างงานจึงได้ลองทำดู โดยไปเอาล้อยางรถยนต์ที่ไม่ใช้แล้วมาทดลองเขียนรูปร่างตามรูปแบบที่เราคิด จากนั้นใช้มีดค่อย ๆ กรีดลงตามแบบที่สร้างไว้ บางตัวนำมาประดิษฐ์ขึ้นรูปทรง เสร็จแล้วนำไปล้างทำความสะอาด ก่อนจะนำไปตากแดดให้แห้ง เช่น รูปช้าง หงส์ กบ และกระถางต้นไม้ ตามรูปทรงหลายขนาด จากนั้นเพื่อนจะนำไปลงสี บางรูปแบบทำค่อนข้างยากจะต้องตัดลวดขอบกระหะล้อรถ ตัดแต่งให้เรียบร้อย ใช้เวลานานถึง ๒ วัน กว่าจะได้แต่ละชิ้น เป็นอาชีพเสริมหลังจากช่วงที่ว่างจากการปลูกผักแล้วทำให้มีรายได้เสริมอีกทางหนึ่งด้วย

ภาพที่ ๔.๓๔ การนำยางรถยนต์เก่ามารีไซเคิล

น้ำอ้อย ทองคำ ชาวบ้านในชุมชนเดียวกัน เป็นผู้พื้นที่สีเขียวลาย เปิดเผยว่า หลังจากได้ กระจกเป็นรูปร่างออกมาแล้วจะนำมาพื้นที่สีเขียวลดตายตกแต่งด้านข้างให้สวยงามใส่ความคิดลงไป ที่ ปลายพู่กันแล้วเขียนออกมาเป็นรูปดอกไม้ รูปหงส์ รูปปลา ตอนแรกคิดเพียงอยากทำไว้โชว์อยู่กับบ้าน และเอามาปลูกต้นไม้ ดอกไม้ โดยตนเองมีเพื่อนเปิดอู่ซ่อมรถอยู่หลายแห่ง ยางรถยนต์ก็ไม่รู้จะเอาไปไหน จึงขอซื้อกลับมาในราคาถูกเพื่อนำมาให้ นายสังวาลย์ ทดลองทำ จากของที่ไม่มีประโยชน์ให้กลับมามี คุณค่าอีกครั้ง ลักษณะเป็นงานแฮนด์เมด ซึ่งสามารถนำไปปลูกต้นไม้ พืชผักประดับตกแต่งก็ดูสวยงามดี แต่กว่าจะได้ออกมาแต่ละชิ้นนั้นค่อนข้างยากใช้เวลานาน ส่วนราคาขาย ที่ไม่พื้นที่ลดตายจะขายลูกละ ๔๐๐ บาท แต่ถ้าพื้นที่สีเขียวลดตาย ขาย ๕๐๐ บาทขึ้นไป ส่วนตัวหงส์ขายตัวละ ๕๐๐ บาท สามารถ นำไปปลูกต้นไม้ ไม้ดอก ไม้ประดับ ได้อย่างสวยงาม หรือจะเอาไปประดับโชว์ตกแต่งสวนก็สวยอีกแบบ หนึ่ง ส่วนข้างรูปร่างค่อนข้างใหญ่ เนื่องจากใช้ยางถึง ๔ เส้น ใช้เวลาทำหลายวัน เพราะค่อนข้างยากใน การประกอบชิ้นส่วน เด็ก ๆ สามารถขึ้นไปนั่งเล่นโยกไปมาได้ ขายตัวละ ๒,๐๐๐ บาท

สำหรับศูนย์ศึกษาการเรียนรู้ตามแนวทางพระราชดำริ บ้านดอยดิน ตำบลห้วยไผ่ อำเภอ เมือง จังหวัดราชบุรี นอกจากจะมีการประดิษฐ์ล้อยางรถยนต์พื้นสีแล้ว ยังมีการทำเกษตรผสมผสาน หลายรูปแบบ ช่วงเวลาว่างจากการทำสวนก็จะมาทำงานร่วมกัน โดยล้อยางพื้นสีจะทำไว้จำหน่ายตาม แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของราชบุรี รวมทั้งบริเวณริมถนนที่สำคัญ ถือเป็นสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกใน กลุ่มได้มีงานทำช่วงเวลาว่าง ได้ยึดหลักตามแนวพระราชดำริทำเกษตรแบบผสมผสาน ปลูกพืชผัก ผลไม้

และผลิตภัณฑ์แปรรูปต่าง ๆ มากมาย มุ่งหวังที่จะช่วยสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านในชุมชนเกิด
ความเข้มแข็งมีความเป็นอยู่ที่ดี ^{๒๒}

ภาพที่ ๔.๓๕ ยางรถยนต์เก่าที่นำมาสร้างสรรค์ในรูปแบบต่างๆ

---

^{๒๒} นำยางรถยนต์เก่ามาเพิ่มมูลค่าสร้างรายได้กับชุมชน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.๗๗kaoded.com/news/date/๒๐๒๐/๑๑/๑๐>, [๑๕ เม.ย.๒๕๖๔].

(๒) โครงการ “เยาวชนคนสร้างชาติ เก็บ กวาด เพื่อชุมชน” ตำบลนาโยงเหนือ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

การรวมตัวของเด็กและเยาวชน อายุระหว่าง ๑๓-๒๕ ปี จากสถานศึกษาต่างๆ ในพื้นที่ ตำบลนาโยงเหนือ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง โดยได้ร่วมกันจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ภายใต้ชื่อโครงการว่า “เยาวชนคนสร้างชาติ เก็บ กวาด เพื่อชุมชน” ภายใต้ความร่วมมือของหลายภาคส่วน อาทิ อบต.นาโยงเหนือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (มอ.) มหาวิทยาลัยศิลปากร เนื่องจาก ขยะมูลฝอยนั้นนับวันจะเพิ่มมากขึ้นตามจำนวนของประชากร ซึ่งถ้าหากไม่มีการกำจัดให้ถูกต้องและเหมาะสมแล้ว ก็จะนำมาสู่ปัญหาความสกปรกต่างๆ รวมทั้งก่อให้เกิดผลเสียต่อสภาพแวดล้อมเป็นอย่างมาก และยังมีผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของมนุษย์ด้วย หลายฝ่ายจึงหันมารณรงค์ให้เกิดความตื่นตัวหรือเอาใจใส่ต่อขยะ ก่อนที่ปัญหาจะลุกลามเพิ่มมากขึ้นจนไม่อาจจะควบคุมได้ในที่สุด โดยเฉพาะพื้นที่ ต.นาโยงเหนือ อ.นาโยง จ.ตรัง จากการสำรวจข้อมูลล่าสุดในปี ๒๕๕๗ พบว่ามีปริมาณขยะมูลฝอยที่ต้องนำไปทิ้ง ณ สถานที่ทิ้งขยะของเทศบาลนครตรัง รวมทั้งสิ้น ๕๓๑,๓๔๐ กิโลกรัม หรือประมาณวันละ ๑,๕๐๐ กิโลกรัม และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยต้องเสียค่าธรรมเนียมการใช้สถานที่ทิ้งขยะ กิโลกรัมละ ๕๐ สตางค์ คิดเป็นงบประมาณที่ต้องใช้จ่ายไปทั้งสิ้นปีละ ๒๖๕,๖๗๐ บาท

นอกจากนั้นประชาชนในพื้นที่บางส่วนยังขาดความรู้ในการจัดการขยะมูลฝอยอย่างยั่งยืน รวมทั้งขาดจิตสำนึกและวินัยในการรักษาความสะอาด ที่สำคัญก็คือ ขาดการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาขยะร่วมกัน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องริบเร่งจัดการขยะ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน และเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชน อันเป็นอนาคตของท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหา สำหรับ ต.นาโยงเหนือ มีเด็กและเยาวชนทั้ง ๖ หมู่บ้าน เป็นจำนวนถึง ๕๔๖ คน ซึ่งวิธีการที่จะทำให้ขยะมูลฝอยในพื้นที่ลดลง รวมทั้งมีความรู้เรื่องการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น จะต้องอาศัยการสร้างแกนนำแล้วขยายผลการรณรงค์ออกไปให้ทั่วถึงทุกหมู่บ้านผ่านกิจกรรมต่างๆ จนเป็นที่มาของการจัดตั้ง “กลุ่มองค์กรพัฒนาแกนนำเยาวชน องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) นาโยงเหนือ” ที่มีสมาชิกแล้วกว่า ๒๐ คน

กิจกรรมที่ดำเนินการขึ้นนั้นมีมากมายหลายรูปแบบ เช่น กิจกรรมเยาวชนปิ่นรักซ์โลก กิจกรรมคุปองขยะสร้างสุข กิจกรรมเยาวชนคนแยกขยะ กิจกรรมเยาวชนเยี่ยมชุมชน กิจกรรมสารสร้างสุขจากเยาวชน โดยเฉพาะกิจกรรมวันหยุดนี้เพื่อชุมชน ถือเป็นหนึ่งในกิจกรรมเด่นที่ได้รับความสนใจอย่างยิ่ง ทั้งจากภายในชุมชนด้วยกันและจากบุคคลภายนอก เด็กและเยาวชนมาสร้างสรรค์งานศิลปะบนถังขยะ ชนิดพลาสติก ขนาดความจุ ๒๐๐ ลิตร ซึ่งโดยทั่วไปจะมีลักษณะเป็นทรงกระบอก สีฟ้า และมัก

ถูกนำมาวางอยู่ทั่วไปริมถนน จนเป็นภาพที่คุ้นชินของผู้พบเห็น แต่ถึงขณะบางใบเมื่อถูกนำไปใช้นานๆ เข้า จะมีทั้งความสกปรกและกลิ่นเหม็น นอกจากนี้จะทำให้ประชาชนรู้สึกน่ารังเกียจแล้ว ยังเป็นภาพที่ไม่สวยงามของชุมชนด้วย ในการดำเนินงานสมาชิกจะช่วยกันขัดถูถึงขยะให้ดูขาวใส ก่อนนำไปลงสีพื้นด้วยสีน้ำอะครีลิค เนื่องจากทาและเช็ดล้างได้ง่าย เมื่อตากแดดจนสีแห้งแล้วก็จะนำมาสเกตซ์ออกแบบ และลงสีเส้นให้เกิดความสวยงามตามใจชอบ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นลวดลายการ์ตูนหรือดอกไม้ เพราะวาดได้เร็ว เมื่อนำไปพันทับด้วยแล็คเกอร์ แล้วตากแดดให้แห้ง สามารถไปใช้งานได้ทันที

ภาพที่ ๔.๓๖ การสร้างสรรค์งานศิลปะบนถังขยะ

การสร้างสรรค์งานศิลปะบนถังขยะเสร็จสิ้นแล้วประมาณ ๕๐ ใบ และถูกนำไปวางไว้ทดแทนถังขยะแบบเก่า บนถนนนาร่อง สายนาโยง-ย่านตาขาว รวมทั้งตามศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สวน และหนองน้ำสาธารณะ อย่างไรก็ตาม หลังจากที่เด็กและเยาวชนในพื้นที่ได้มีการนำถังขยะเหล่านี้มาทำความสะอาด และแต่งแต้มสีเส้นเข้าไป ก็ทำให้เกิดมิติใหม่ด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนนาโยงเหนือ

โฉมยา สงเสื่อ หัวหน้าสำนักงานปลัด อบต.นาโยงเหนือ กล่าวว่า การวาดภาพบนถังขยะนับเป็นกิจกรรมที่แปลกใหม่และสร้างสรรค์ได้ไม่ยาก ถึงแม้สมาชิกบางคนจะไม่มีความรู้เรื่องศิลปะมาเลยก็ตาม อีกทั้งยังลงทุนน้อยและใช้ระยะเวลาในการทำน้อย เพราะช่วยกระตุ้นให้เด็กและเยาวชนหันมาสนใจปัญหาขยะ รวมทั้งต่อยอดไปยังประชาชนทั่วทั้งตำบล ล่าสุดผู้คนในชุมชนได้ร่วมแรงร่วมใจกันวาดภาพบนถังขยะที่มีอยู่ทั้งหมดรวมกว่า ๓๐๐ ใบ แล้วทยอยนำไปวางในถนนทุกสาย ซึ่งทำให้เป็นที่สนใจของผู้พบเห็นอย่างมาก โดยบางคนถึงกับมาถ่ายรูปถังขยะศิลปะเพื่อไปเป็นที่ระลึก นับเป็นหนึ่งในไอเดีย

ของการพยายามแก้ปัญหาขยะมูลฝอย ที่น่าจะมีการส่งเสริมและขยายผลยังพื้นที่อื่นๆ เพื่อนำไปสู่การสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี^{๒๓}

(๓) ไม้กวาดจากขวดพลาสติกของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชน

กลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคลองพุทรา ตำบลเชียงรากน้อย อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประมาณ ๑๕ คน รวมตัวกันผลิตไม้กวาดจากขวดน้ำพลาสติก ที่แต่ละบ้านไม่ต้องการแล้ว โดยนำผลิตภัณฑ์ที่ได้ กระจายไปเปิดตลาดตามงานโอท็อปต่างๆ ทั้งในและนอกพื้นที่ ขั้นตอนการผลิต เริ่มจากคัดแยกขวดน้ำ โดยแบ่งตามสีต่างๆ และล้างทำความสะอาด ก่อนนำเข้าเครื่องฉีกจนเป็นเส้น นำไปม้วนเข้ากับแบบไม้ขนาดสี่เหลี่ยมจัตุรัสจนเต็มแผ่น จากนั้นนำไปต้มในน้ำร้อน ใช้เวลาประมาณ ๕ นาที จึงนำขึ้นมาน็อกกับน้ำเย็น เพื่อให้เส้นพลาสติกคงรูปเป็นเส้นตรง และนำไปผึ่งแดด เพื่อเตรียมนำไปผลิตเป็นไม้กวาด โดยแบ่งเป็นกำให้ได้รวม ๒๐ กำ จึงจะได้ไม้กวาด ๑ อัน

นางอัมพร บุญเรือง อายุ ๖๕ ปี ประธานกลุ่มชาวบ้านคลองพุทรา ยอมรับว่า การเปิดตลาดช่วงแรก ไม่ได้ได้รับความนิยมจากผู้บริโภคมากนัก แต่เมื่อมีการนำไปทดลองใช้ พบว่า ไม้กวาดที่ผลิตจากขวดพลาสติกมีความแข็งแรงคงทน และกวาดขยะได้ดีกว่าไม้กวาดทางมะพร้าวที่หักและหลุดง่าย แต่เนื่องจากปัจจุบัน ขวดพลาสติกในชุมชนมีจำกัด ทำให้ต้องไปหาซื้อจากต่างหมู่บ้าน ประกอบกับเริ่มมีการสั่งทำกันเข้ามาจากที่เคยขายอันละ ๕๐ บาท ปรับขึ้นเป็น ๘๐ บาท และปัจจุบันอยู่ที่ ๑๐๐ บาท^{๒๔}

^{๒๓} เมธี เมืองแก้ว, ศิลปะบนถังขยะ นำสิ่งไร้ค่ามาสร้างมูลค่าเพิ่ม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.posttoday.com/social /local/๔๑๗๔๗๑> วันที่ ๒๑ ก.พ. ๒๕๕๙, [๑๕ เม.ย.๒๕๖๔].

^{๒๔} ยอดสั่งทะลัก! ไม้กวาดจากขวดน้ำ จ.พระนครศรีอยุธยา (ch๗.com), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.ch7.com/sports/372854>, [๑๕ เม.ย.๒๕๖๔].

ภาพที่ ๔.๓๗ ไม้กวาดจากขวดพลาสติกของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชน

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรคงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลในประเทศไทย แบ่งออกเป็น ๓ รูปแบบ ได้แก่ ๑) การสร้างสรรคงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลระดับบุคคลและกลุ่ม จะเป็นการสร้างสรรคงานจากขยะรีไซเคิล และวัสดุเหลือใช้ด้วยจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมด้วยตัวของศิลปินเอง นอกจากจะนำมาจัดแสดงต่อสาธารณะแล้ว ยังสามารถนำมาจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ตนเอง และครอบครัวอีกด้วย ๒) การสร้างสรรคงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลระดับองค์กรธุรกิจเอกชน เป็นการสร้างสรรคงานจากขยะรีไซเคิล และวัสดุเหลือใช้เพื่อการปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนทั้งขยะที่สามารถนำกลับไปรีไซเคิลอย่างถูกวิธี การรณรงค์ให้เลิกใช้ถุงพลาสติก และอีกด้านหนึ่งยังเป็นการทำกิจกรรมการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ของภาคธุรกิจอีกด้วย ๓) การสร้างสรรคงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลระดับชุมชนจากขยะรีไซเคิล และวัสดุเหลือใช้ที่มีในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกถึงปัญหาของขยะที่มีในชุมชน และการจัดการขยะเพื่อให้เกิดประโยชน์และสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน

๔.๑.๒ รูปแบบการสร้างสรรคศิลปะจากขยะรีไซเคิลในต่างประเทศ

จากการศึกษาทบทวนจากเอกสาร ข้อมูล แนวคิดการจัดการขยะและการสร้างสรรค์ด้วยศิลปะในต่างประเทศ พบว่ามีประเทศที่ติดอันดับเมืองสะอาด มีรูปแบบการคัดแยกขยะตามรูปแบบและแนวทางของแต่ละประเทศ แต่มีการใช้ศิลปะเป็นกลไกในการเชื่อมโยงทางอ้อมเพื่อให้ประชาชนช่วยกันจัดการขยะ เช่น การสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชนด้วยศิลปะ การสร้างเมืองด้วยศิลปะคือ สร้างสุนทรียภาพแก่สถานที่จัดการขยะด้วยศิลปะ เป็นต้น นอกจากนี้หน่วยงานเอกชน และศิลปิน ก็เป็นส่วนหนึ่งในการช่วยให้เกิดจิตสำนึกในการจัดการขยะ การรักษโลก ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑) การสร้างสรรค์ศิลปะจากขยะรีไซเคิลในเมืองสะอาดของโลก

การจัดการขยะของเมืองสะอาดของโลกและมีการใช้ศิลปะเป็นกลไกขับเคลื่อนทางอ้อม ได้แก่ กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย และเมืองซูริก ประเทศสวิสแลนด์

(๑) กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย เวียนนามีขนาดพื้นที่เล็กที่สุดในประเทศออสเตรีย โดยมีพื้นที่เพียง ๔๑๔.๖๕ ตารางกิโลเมตร แต่มีประชากรมากเป็นอันดับ ๑ คือ ๑,๘๘๙,๐๘๓ คน (ข้อมูล ณ เดือนมกราคม ๒๕๖๑)^{๒๕} โดยแบ่งเขตพื้นที่ทางการปกครองออกเป็น ๒๓ เขตย่อย ด้วยสภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่ของประเทศออสเตรีย ห้อมล้อมด้วยภูเขาที่เชื่อมต่อกับประเทศเยอรมนี ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ และประเทศอิตาลี ทอดด้วยยาวลงมายังตอนกลางของประเทศ อีกทั้งมีแม่น้ำ Danube (ดานูบ) หรือ Donau (โดเนาในภาษาเยอรมัน) ไหลผ่านพื้นที่ราบจากประเทศเยอรมนี ตัดผ่านประเทศออสเตรียบริเวณ Upper Austria, Lower Austria, Vienna และไหลต่อไปยังประเทศสโลวาเกีย ส่งผลให้ออสเตรียเป็นประเทศที่มีศักยภาพด้านพลังงานหมุนเวียนที่หลากหลาย ได้แก่ พลังงานลม พลังงานน้ำ

^{๒๕} Statistik Austria, ๒๐๑๗; ๒๐๑๘ อ้างถึงใน วรรณภา ชุมเมอร์เอลเดอร์ สุวรรณรัตน์. (๒๕๖๑).

“Spittelau” จุดบรรจบของศิลปะกับพลังงานไฟฟ้าจากขยะครัวเรือนใจกลางเมืองเวียนนา. วารสารสิ่งแวดล้อม, ปีที่ ๒๒ (ฉบับที่ ๒), ๑๔-๒๐. <http://www.ej.eric.chula.ac.th/content/๖๑๐๕/๒๘>

พลังงานแสงอาทิตย์ และไบโโอมส ประกอบกับการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสมาชิกสหภาพยุโรป ทำให้การพัฒนาด้านพลังงานมีความก้าวหน้าทัดเทียมกัน มีการค้าขายพลังงานระหว่างประเทศสมาชิกผ่านระบบส่งไฟฟ้าระหว่างประเทศ ดังนั้น ถึงแม้จะเป็นประเทศเล็ก ๆ ออสเตรียกลับมีรายได้ส่วนหนึ่งจากการส่งออกพลังงานให้กับประเทศสมาชิก ในทางกลับกัน ออสเตรียก็เป็นผู้นำเข้าพลังงานที่สำคัญเช่นกัน ทั้งนี้ เนื่องจากในแต่ละพื้นที่ของประเทศมีศักยภาพในการผลิตและความต้องการไฟฟ้าที่แตกต่างกัน เช่น Lower Austria และ Upper Austria เป็นย่านอุตสาหกรรมหนัก ทำให้มีความต้องการไฟฟ้าและพลังงานอื่น ๆ ในกระบวนการผลิตสูงกว่าพื้นที่อื่น

การคัดแยกขยะในครัวเรือนและพื้นที่สาธารณะ

สำหรับการจัดการขยะในครัวเรือนของชาวเมืองเวียนนาและการจัดการขยะในพื้นที่สาธารณะนั้น เป็นการเริ่มจัดการขยะจากในครัวเรือน เพราะการจัดการขยะของชาวเวียนนาเกิดจากการเรียนรู้และการสอนจากพ่อแม่ตั้งแต่เด็กว่า ต้องแยกขยะตั้งแต่ในบ้าน และต้องทิ้งขยะให้ถูกต้องตามสัญลักษณ์ที่กำหนดไว้ ซึ่งสัญลักษณ์ต่างๆ พบเห็นได้ทั่วไปในพื้นที่สาธารณะในเมืองเวียนนา การแยกขยะภายในครัวเรือนของชาวเมืองเวียนนา ประกอบด้วย ถังขยะ ๕ ประเภท ได้แก่ พลาสติก แก้ว โลหะ (กระป๋อง) กระดาษ และขยะเปียกหรือขยะทั่วไป (ภาพที่ ๒) เมื่อต้องการทิ้งขยะต่าง ๆ ที่ทำการคัดแยกไว้ แต่ละครัวเรือนต้องนำขยะที่คัดแยกแล้วออกไปทิ้ง ณ จุดที่กำหนด

ภาพที่ ๔.๓๘ การแยกขยะในครัวเรือนของชาวเมืองเวียงนา

ในเมืองเวียงนามีจุดทิ้งขยะแต่ละประเภท ซึ่งอาจจะอยู่แยกกัน หรือ อยู่บริเวณพื้นที่เดียวกัน ทั้งนี้การกำหนดจุดทิ้งขยะและการจัดเก็บขยะ ขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการของเขตพื้นที่ร่วมกับเทศบาลเมืองเวียงนา หรือ MA๔๘ ในส่วนของรถเก็บขยะนั้นมีการแยกเก็บตามจุดรวมขยะแต่ละประเภท โดยในแต่ละวันจะมีรถบรรทุกขยะให้บริการทั่วเมืองเวียงนาจำนวน ๒๖๕ คัน แบ่งเก็บขยะแยกตามประเภทของขยะ (ภาพที่) ทำให้ขยะไม่ปะปนกัน และง่ายต่อการส่งต่อไปยังแหล่งรีไซเคิลขยะแต่ละประเภท ส่วนขยะทั่วไปจะถูกส่งไปเผายังโรงไฟฟ้าขยะต่อไป นอกจากนี้ ในพื้นที่สาธารณะในเมืองจะมีถังขยะที่มีการออกแบบที่เอื้อต่อการทิ้งขยะแยกประเภท โดยการแบ่งแยกสีอย่างชัดเจน (ภาพที่) เป็นถังขยะในสถานีรถไฟฯ ซึ่งมีการออกแบบให้เหมาะสมกับสถานที่ และมีสัญลักษณ์พร้อมสีกำกับประเภทขยะไว้อย่างชัดเจน โดยช่องสีเทา สำหรับขยะทั่วไปหรือขยะอื่น ๆ ช่องสีเหลือง สำหรับพลาสติก ช่องสีแดง สำหรับกระดาษ และช่องสีน้ำเงิน สำหรับโลหะ กระป๋องโดยจะมีเจ้าหน้าที่คอยจัดเก็บเป็นเวลา

ภาพที่ ๔.๓๙ จุดทิ้งและรวบรวมขยะจากครัวเรือน

ภาพที่ ๔.๔๐ ถังขยะในพื้นที่สถานีรถไฟฯ ลักษณะของถังขยะที่ตั้งบริเวณพื้นที่สาธารณะ
ซึ่งมีการออกแบบแยกประเภทขยะ

การทำงานของโรงไฟฟ้าขยะ Spittelau

โรงไฟฟ้าขยะ Spittelau สร้างขึ้นระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๖๙ – ค.ศ. ๑๙๗๑ สามารถเผาขยะทั่วไปจากครัวเรือนได้ ๒๕๐,๐๐๐ ตัน/ปี โดยสามารถผลิตไฟฟ้าได้ ๔๐ GWh (สามารถบริการประชาชนได้มากกว่า ๑๖,๐๐๐ ครัวเรือน/ปี) ผลิตความร้อนได้ ๔๗๐ GWh ต่อปี (สามารถบริการประชาชนได้มากกว่า ๖๐,๐๐๐ ครัวเรือน/ปี) ผลิตเหล็กได้ ๖,๐๐๐ ตัน/ปี รวมทั้ง ผลิตเถ้า (ash) และฟิลเตอร์เค้ก (filter cake) ได้ ๖๐,๐๐๐ ตัน/ปี จนกระทั่งในปี ค.ศ. ๑๙๘๗ ได้เกิดอุบัติเหตุไฟไหม้เตาเผาขยะ ส่งผลให้พื้นที่ส่วนใหญ่ของเตาเผาขยะเสียหาย ทำให้เกิดการปรับปรุงโรงไฟฟ้าขยะแห่งนี้ครั้งใหญ่ ทั้งในส่วนของ การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมาใช้ และการก่อสร้างอาคารที่มีความสวยงามด้วย ศิลปะจาก Friedensreich Hundertwasser

ภายหลังจากเดินเครื่องเตาเผาขยะได้ ๔๐ ปี ในปี ค.ศ. ๒๐๑๒ – ค.ศ. ๒๐๑๕ จึงมีการปรับปรุงอุปกรณ์ของโรงไฟฟ้าให้มีความทันสมัยยิ่งขึ้น ส่งผลให้โรงไฟฟ้าแห่งนี้มีประสิทธิภาพในการผลิตไฟฟ้าได้เพิ่มขึ้น โดยมีกำลังการผลิตติดตั้ง ๔๐๐ MW ผลิตไฟฟ้าได้เฉลี่ย ๑๒๐ GWh ต่อปี (บริการประชาชน ๕๐,๐๐๐ ครัวเรือน/ปี) ผลิตความร้อนได้ ๕๐๐ GWh ต่อปี อีกทั้งยังสามารถผลิตความเย็น และมีระบบติดตามมลภาวะแบบ Realtime ให้ประชาชนสามารถติดตามได้อีกด้วย อนึ่ง โรงไฟฟ้าขยะ หรือเตาเผาขยะ ในรูปแบบเดียวกันนี้ (ภายใต้การดูแลของบริษัทผลิตไฟฟ้า Wein Energy) มีจำนวน ๔ แห่ง กระจายอยู่ที่หัวเมืองเวียนนา^{๒๖}

ศิลปะกับภาพลักษณ์ของโรงไฟฟ้าขยะ Spittelau

ภาพลักษณ์ของโรงไฟฟ้าขยะ Spittelau เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนให้เกิดการยอมรับโรงไฟฟ้าขยะ นอกเหนือจากความเชื่อมั่นเรื่องความปลอดภัยของโรงไฟฟ้าซึ่งมีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยโรงไฟฟ้าขยะ Spittelau เป็นผลงานลำดับที่ ๙ ของ Friedensreich Hundertwasser จากผลงานทั้งสิ้น ๓๔ ชิ้น ซึ่งผลงานที่เป็นที่รู้จักกันดี เช่น โรงไฟฟ้าขยะ Maishimaln cineration Plant^{๒๗}

^{๒๖} Wien Energie, ๒๐๑๗ อ้างถึงใน วรรณภา ชุมเมอร์เอลเดอร์ สุวรรณรัตน์. (๒๕๖๑). “Spittelau” จุดบรรจบของศิลปะกับพลังงานไฟฟ้าจากขยะครัวเรือนใจกลางเมืองเวียนนา. วารสารสิ่งแวดล้อม, ปีที่ ๒๒ (ฉบับที่ ๒), ๑๔-๒๐. <http://www.ej.eric.chula.ac.th/content/๖๑๐๕/๒๘>

^{๒๗} Osaka, Japan ๑๙๙๗-๒๐๐๐ อ้างถึงใน วรรณภา ชุมเมอร์เอลเดอร์ สุวรรณรัตน์. (๒๕๖๑). “Spittelau” จุดบรรจบของศิลปะกับพลังงานไฟฟ้าจากขยะครัวเรือนใจกลางเมืองเวียนนา. วารสารสิ่งแวดล้อม, ปีที่ ๒๒ (ฉบับที่ ๒), ๑๔-๒๐. <http://www.ej.eric.chula.ac.th/content/๖๑๐๕/๒๘>

สถานีรถไฟ Environmental railway station ^{๒๘} หมู่บ้านน้ำพุร้อน Hot Springs Village (Bad Blumau, Styria, Austria) และพิพิธภัณฑน์ Hundertwasserhaus ^{๒๙} เป็นต้น

การสร้างโรงไฟฟ้าขยะ Spittelau จากฝีมือศิลปินเอกของเวียนนาที่ชื่อว่า Friedensreich Hundertwasser เป็นการนำศาสตร์ทางด้านศิลปะเข้ามาประยุกต์ใช้ รัชสรรค์โรงไฟฟ้าขยะให้สวยงาม สร้างความสุนทรีย์แก่ผู้พบเห็น และดึงดูดผู้คน นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความกลมกลืนไปกับสถาปัตยกรรมของเมืองเวียนนาได้อย่างลงตัว ซึ่งเป็นการใช้ศิลปะมาสร้างและเปลี่ยนแปลงเมืองให้ดีขึ้น กลายเป็นเอกลักษณ์และจุดเด่นของประเทศ

ภาพที่ ๔.๔๑ การออกแบบลวดลายของอาคารโรงไฟฟ้าขยะ Spittelau
ผลงานของ Friedensreich Hundertwasser

^{๒๘} Uelzen, Germany ๑๙๙๙-๒๐๐๑ อ้างถึงใน วรณภา ชุมเมอร์เอลเตอร์ สุวรรณรัตน์. (๒๕๖๑). “Spittelau” จุดบรรจบของศิลปะกับพลังงานไฟฟ้าจากขยะครัวเรือนใจกลางเมืองเวียนนา. วารสารสิ่งแวดล้อม, ปีที่ ๒๒ (ฉบับที่ ๒), ๑๔-๒๐. <http://www.ej.eric.chula.ac.th/content/๖๑๐๕/๒๘>

^{๒๙} Wikipedia, ๒๐๑๘b ; Hundertwasserhaus, n.d อ้างถึงใน วรณภา ชุมเมอร์เอลเตอร์ สุวรรณรัตน์. (๒๕๖๑). “Spittelau” จุดบรรจบของศิลปะกับพลังงานไฟฟ้าจากขยะครัวเรือนใจกลางเมืองเวียนนา. วารสารสิ่งแวดล้อม, ปีที่ ๒๒ (ฉบับที่ ๒), ๑๔-๒๐. <http://www.ej.eric.chula.ac.th/content/๖๑๐๕/๒๘>

โรงไฟฟ้าขยะ Spittelau จึงกลายเป็นจุดดึงดูดผู้คนและสร้างความกลมกลืนกับสถาปัตยกรรมของเมืองเวียนนาได้อย่างลงตัว นอกจากนี้ชาวเวียนนาก็มีความไว้วางใจในเทคโนโลยีและการจัดการขยะของโรงไฟฟ้าแห่งนี้แล้ว ด้วยรูปลักษณะที่เห็นจากภายนอกที่อาจทำให้เชื่อได้ยากกว่านี้คือ “โรงไฟฟ้าขยะ” เนื่องจากแลดูเหมือนสถานที่แสดงผลงานศิลปะมากกว่าจะเป็นโรงไฟฟ้า และด้วยลวดลายและสีสันทันทีสอดใส่ทำให้สถานที่แห่งนี้ดูเป็นมิตรต่อทั้งชาวเมืองเวียนนาที่อาศัยอยู่โดยรอบ และผู้คนที่สัญจรผ่านไปมาในพื้นที่เขต ๙ Alsergrund (อัล-เซอร์-กรีน) ซึ่งอยู่ในพื้นที่ชั้นในของเมืองเวียนนา จึงทำให้สามารถแก้ไขปัญหาเรื่องความวิตกกังวลต่อมลภาวะจากกระบวนการผลิตไฟฟ้าได้อีกทางหนึ่ง

(๒) เมืองซูริก ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ซูริก เป็นหนึ่งในเมืองที่มีความมั่งคั่งที่สุดในยุโรป และมีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศสวิตเซอร์แลนด์ มีประชากรอาศัยอยู่ในตัวเมืองทั้งสิ้นราว ๑.๖๘ ล้านคน เมืองนี้เป็นศูนย์กลางทางการค้าและวัฒนธรรมของประเทศ จนได้รับการขนานนามว่าเป็นเมืองหลวงแห่งวัฒนธรรมของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ นอกจากนี้ ซูริก ยังเป็นเมืองที่ได้รับการยกย่องว่ามีคุณภาพการดำเนินชีวิตดีที่สุดในโลกจาก ผลการสำรวจของหลายสำนัก นับตั้งแต่ปี ค.ศ.๒๐๐๖-๒๐๑๙

ในเมืองซูริก มีอัตราการรีไซเคิลขยะ ๔๙.๗% ในปี ๒๕๖๑ ขยะที่ถูกรีไซเคิลมีประมาณ ๔๓% ประกอบด้วย กระดาษ โลหะ และแก้วที่สามารถพบได้ทั่วทั้งเมือง มีกระถังบ่อจัดการขยะมูลฝอยแบบพิเศษ ส่วนขยะประเภทอื่นๆ จะถูกโละทิ้งในถุงพลาสติกสีขาวแบบพิเศษในราคาละ ๑.๕ ยูโร (ประมาณ ๕๘ บาท) ซึ่งการลดใช้พลาสติกเป็นสิ่งที่ผู้คนให้ความสนใจที่สุด นั่นจึงเป็นเหตุผลที่พวกเขาคัดแยกขยะอย่างรอบรอบ ขยะเหล่านั้นถูกนำไปเผาและใช้เป็นพลังงานในครัวเรือนกว่า ๑๗๐,๐๐๐ หลัง โดยไม่ก่อให้เกิดอันตรายใดๆ

นโยบายของสวิตเซอร์แลนด์ เกี่ยวกับการจัดการขยะนั้น ให้ผู้ผลิตจ่ายเพียงฝ่ายเดียว เป็นกุญแจสำคัญคือ นโยบาย ‘คนก่อมลพิษจ่าย’ ซึ่งให้ทั้งภาคธุรกิจและครัวเรือนจ่ายค่าขยะประเภทไม่สามารถรีไซเคิลได้ที่พวกเขาผลิตขึ้นมา ทำให้ประชาชนต้องให้ความร่วมมือกับการรีไซเคิลมากขึ้น โดยตามปกติแล้วขยะครัวเรือนอย่างกระป๋อง, หลอดไฟ, กระดาษ และผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์ สามารถรีไซเคิลได้ และสามารถหาจุดทิ้งขยะรีไซเคิลได้ทั่วประเทศ โดยเฉพาะที่ห้างสรรพสินค้า นอกจากนี้ สวิตเซอร์แลนด์ยังมีมาตรการเก็บภาษีถุงขยะที่นำไปทิ้งที่หลุมฝังขยะด้วย^{๓๐}

^{๓๐} เปิดโมเดลต้นแบบ ๕ ประเทศ “รีไซเคิลขยะ” มากที่สุดในโลก, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://www.thairath.co.th/news/foreign/1580945>, [๑๐ ก.พ. ๒๕๖๔].

สวีเดนจึงเป็นประเทศที่มีอัตราการรีไซเคิลขยะดีที่สุดในโลก ๑ ใน ๕ รองจากเยอรมนี ออสเตรีย เกาหลีใต้ และเวลส์

ภาพที่ ๔.๔๒ การแยกขยะในสวีเดน

การปลูกจิตสำนึกประชาชนในการรักษาโลกด้วยศิลปะจากขยะรีไซเคิล

การปลูกจิตสำนึกประชาชนในการรักษาโลกด้วยศิลปะจากขยะรีไซเคิล ได้มีการสร้างลูกโลกที่ทำจากขยะในสวีเดน เพื่อเตือน ปลูกฝัง และสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชนให้มีการตระหนักถึงการทิ้งขยะที่จะทำให้เกิดมลพิษตามมาได้ และให้มองเห็นคุณค่าของการรีไซเคิลขยะ ทำให้ประชาชนต้องให้ความร่วมมือกับการรีไซเคิลมากขึ้น

ภาพที่ ๔.๔๓ ลูกโลกที่ทำจากขยะในสวีเดน^{๓๑}

^{๓๑} เปิดโมเดลต้นแบบ ๕ ประเทศ "รีไซเคิลขยะ" มากที่สุดในโลก, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.thairath.co.th/news/foreign/1580945>, [๑๐ ก.พ. ๒๕๖๔].

๒) การส่งเสริมการจัดการขยะด้วยศิลปะผ่านโครงการและกิจกรรมจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

(๑) การร่วมสร้างสรรค์ศิลปะจากศิลปินและประชาชนในประเทศอินเดีย

การร่วมสร้างสรรค์ศิลปะจากเหล่าศิลปินหลายประเภทกับประชาชนในประเทศอินเดียได้ตระหนักถึงการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะมีการจัดเทศกาลงานศิลปะการจัดวางอินสตอลเลชันที่รวบรวมผู้คนจำนวนมาก มีทั้งศิลปินพื้นบ้านและจากต่างถิ่น ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ มาร่วมกันแสดงผลงานที่ตัวรักโดยการนำวัสดุเหลือใช้รีไซเคิลมาสร้างสรรค์ ด้วยหวังว่ากิจกรรมนี้จะมีส่วนช่วยเปลี่ยนสภาพแวดล้อมโลกที่ย่ำแย่นี้ให้ดีขึ้น โปรเจกต์อาร์ตนี้จัดโดย Eco Art Installations องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร จัดแสดงที่ แคมพูเซนเตอร์ ออโรวิล รัฐทมิฬนาฑู ประเทศอินเดีย ด้วยสโลแกนว่า ‘ศิลปะเปลี่ยนคนและคนเปลี่ยนโลก’ (Art changes people and people change the World.)

กว่าร้อยชีวิตมาร่วมกันสร้างสีสันให้กับงานนี้ด้วยรูปแบบการแสดงที่ตนถนัด ร่วมรณรงค์ให้สังคมตื่นตัวกับปัญหาความไร้สมรรถภาพในการจัดการกับวัสดุเหลือใช้ที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ ผลงานศิลปะต่างๆ ถ่ายทอดบอกเล่าเรื่องราวสะท้อนปัญหาดังกล่าวได้อย่างมีชีวิตชีวา พร้อมกับปลูกถ่ายแนวคิดให้เด็กๆ ได้เรียนรู้และเข้าใจศิลปะกับสภาวะแวดล้อมไปพร้อมกันด้วย

ในขณะที่ทุกคนคิดว่าตัวเองเป็นผู้บริโภค แต่อาจลืมนึกไปว่าต่างก็เป็นนักสร้างสรรค์ได้ด้วย เป็นไอเดียที่น่าคิดเมื่อนักบริโภคกลายเป็นนักสร้างสรรค์และถ้ามีจำนวนมากพอ จากหนึ่งคนไปสู่ชุมชน จากชุมชนไปสู่สังคม ก็จะกลายเป็นแรงกระเพื่อมผลักดันไปสู่สังคมบริโภคอย่างสร้างสรรค์ด้วย อาจเป็นเพราะพวกเราเคยชินกับการเป็นผู้ใช้สินค้าหรือวัตถุต่างๆ จนลืมนึกไปว่าขยะรีไซเคิลเหล่านั้นล้วนเป็นของมีค่า และแทนที่จะทิ้งมันให้รกโลก จำเป็นต้องจัดการมันอย่างฉลาด คงถึงเวลาต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ชีวิตให้เป็นนักบริโภคผู้สร้างสรรค์โลก

ภาพที่ ๔.๔๔ การร่วมสร้างงานศิลปะจากวัสดุเหลือใช้รีไซเคิล ทั้งศิลปิน เด็กและผู้ใหญ่

(๒) งานศิลปะจากขยะพลาสติกจากประเทศสหรัฐอเมริกา ประติมากรรมรูปสัตว์ ทั้งสิ้น ๑๗ ตัว สร้างสรรค์ขึ้นโดยศิลปินในสหรัฐฯ เป็นการสร้างผลงานศิลปะจากขยะพลาสติก เพื่อหวังกระตุ้นจิตสำนึกเรื่องมลพิษและผลเสียจากการใช้พลาสติก โดยประติมากรรมรูปสัตว์ ทั้งหมดทำจากขยะพลาสติก ที่เก็บได้ตามชายหาดของมหาสมุทรแปซิฟิก ซึ่งกำลังจัดแสดงอยู่ที่สวนสัตว์สมิธโซเนียน ในกรุงวอชิงตัน ดีซี ของสหรัฐฯ เพื่อหวังกระตุ้นจิตสำนึกและสร้างความตระหนักรู้ถึงอันตรายและผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม จากการใช้พลาสติก โดยเฉพาะอันตรายต่อสัตว์น้ำ ที่กินเศษขยะพลาสติกเหล่านี้เข้าไป^{๓๒}

^{๓๒} งานศิลปะจากขยะพลาสติกจากประเทศสหรัฐอเมริกา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://www.pptvhd๓๖.com/news/%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%94%E0%B9%87%E0%B8%99%E0%B8%A3%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%99/๒๘๕๒๑>, [๑๐ ก.พ. ๒๕๖๔].

ภาพที่ ๔.๔๕ งานศิลปะจากขยะพลาสติกจากประเทศสหรัฐอเมริกา

ภาพที่ ๔.๔๖ ประติมากรรมรูปสัตว์ที่สร้างสรรค์ผลงานศิลปะจากขยะพลาสติก

(๓) การจัดโครงการเปลี่ยนขยะที่มีน้ำหนักหลายร้อยตัน นำไปรีไซเคิล จากองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร

องค์กรไม่แสวงหาผลกำไรในสหรัฐอเมริกา จัดโครงการเปลี่ยนขยะที่มีน้ำหนักหลายร้อยตัน นำไปรีไซเคิล เพื่อผลิตเป็นสิ่งของต่างๆ ให้แก่บรรดาครูและศิลปิน เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่างๆ โดยที่มมีการริเริ่มโครงการมากกว่า ๔๐ ปีแล้ว องค์กรไม่แสวงหาผลกำไรที่เมืองซานฟรานซิสโก ที่มีชื่อว่าสแกรป ซึ่งเรียกตัวเองว่า เป็นศูนย์รีไซเคิลขยะเพื่อความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งได้ช่วยเหลือบรรดาครู ศิลปินด้วยการบริจาควัสดุอุปกรณ์เพื่อสร้างผลงานศิลปะ ที่เกิดจากการรีไซเคิลขยะจำนวนกว่าปีละ ๒๕๐ ตัน

สแกรป ก่อตั้งขึ้นโดย แอน มารีน เทเลน ตั้งแต่ปี ๒๕๑๙ ซึ่งเธอได้ควบตำแหน่งเจ้าหน้าที่ผู้ช่วยเหลือในการสร้างงานศิลปะให้กับนักเรียน โดยที่โรงเรียนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจัดหาวัสดุต่าง ๆ นอกจากนี้ปัญหาด้านการรีไซเคิล และปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ของคนทั่วไปที่เพิ่มขึ้น ทำให้ สแกรป ค่อย ๆ เติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยส่วนสำคัญของสแกรปคือความคิดสร้างสรรค์ ให้แก่ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ และต้องการให้พ่อแม่เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมภายในโรงเรียน และต้องการให้มีอุปกรณ์ทำงานศิลปะ ทั้งนี้ การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะจากวัสดุที่ใช้แล้ว คือการนำชิ้นส่วนที่เคยถูกทิ้งกลับมาใช้งานอีกครั้ง โดยมีการเปิดร้านขายวัสดุภายใต้ศูนย์ดังกล่าว และมีลูกค้าทั้งศิลปิน และสาธารณชนทั่วไป สแกรปเผยด้วยการนำของใช้แล้วมาสร้างงานศิลปะ กลายเป็นแรงบันดาลใจให้ศูนย์สร้างผลงานศิลปะ จากวัสดุเหลือใช้จากทั่วโลก ซึ่งจะช่วยลดปริมาณขยะ^{๓๓}

ภาพที่ ๔.๔๗ กิจกรรมสร้างผลงานศิลปะจากวัสดุเหลือใช้ กับประชาชนร่วมกับศิลปินในสหรัฐ

^{๓๓} เจ๋ง! สร้างงานศิลปะจากขยะ ลดปัญหาขยะล้นโลก !!, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://news.mthai.com/world-news/598040.html>, [๑๐ ก.พ. ๒๕๖๔].

^{๓๔} เปลี่ยนขวดน้ำพลาสติกให้เป็นไม้กวาด สร้างงานและแก้ปัญหาขยะในบราซิล (creativemove.com) [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.creativemove.com/design/bottle-broomstick/>, [๑๐ ก.พ. ๒๕๖๔].

องค์กร A Rocha Brazil ประเทศบราซิล^{๓๔} องค์กรการกุศลของกลุ่มคริสเตียนที่มีภารกิจหลักศึกษาเรื่องธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และชุมชน องค์กร A Rocha เข้าไปจัดเวิร์คช็อปการทำไม้กวาดจากขวดน้ำพลาสติกให้กับชุมชน เพื่อให้พวกเขามีความรู้พึ่งพาตนเองได้ คนพื้นที่รวมกลุ่มกันเริ่มต้นตั้งโรงงานจากคนเพียง ๔ คน เก็บขวดพลาสติกที่เป็นขยะเกลื่อนเมืองมาทำเป็นไม้กวาด ขายเป็นธุรกิจจริงจัง จากกลุ่มเล็กๆ ก็กลายเป็นกลุ่มใหญ่ มีแรงงานที่มาจากครอบครัวยากจนในชุมชนเข้ามาร่วมด้วยช่วยกันในธุรกิจเพื่อสังคมนี้ จนโรงงานไม้กวาดจากขวดพลาสติกนี้สามารถเป็นที่พึ่ง เป็นแหล่งอาชีพเลี้ยงปากท้องของคนในชุมชนที่มั่นคง แลยังเป็นวิธีจัดการขยะอย่างยั่งยืนอีกด้วย จากที่เคยเป็นขยะล้นหลาม โรงงานนี้สามารถกวาดขวดพลาสติกมาทำวัตถุได้ถึง ๑๑,๐๐๐ ขวดต่อเดือน ลูกค้าผู้อุดหนุนไม้กวาดมาจากทุกสารทิศทั่วบราซิล เพราะเรื่องราวลittle ที่ดูง่ายๆ นี้ส่งผลต่อสังคมทั้งในด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม

ภาพที่ ๔.๔๘ การทำไม้กวาดจากขวดพลาสติก

๓) แนวคิดศิลปินต่างประเทศที่สร้างสรรค์ผลงานจากขยะรีไซเคิล

(๑) **ชเว จอง ฮวา** เป็นศิลปิน และนักออกแบบชาวเกาหลีใต้ อดีตนางงามมิสยูนิเวิร์ส อาร์ท , กราฟฟิก ดีไซน์ การออกแบบเพื่ออุตสาหกรรม ไปจนถึงงานด้านออกแบบสถาปัตยกรรม โดยได้แรงบันดาลใจมาจากสภาพแวดล้อมรอบตัวที่มีทั้ง ความสงบสุข และ ความยุ่งเหยิงวุ่นวาย เขาไม่ยึดติดกับระบบการจัดแสดงงานในพิพิธภัณฑ์ แต่กลับยินดีที่จะติดตั้งผลงานของเขาบริเวณด้านนอกอาคารแทน แนนอนทำให้เขามีกลุ่มผู้ชมที่หลากหลายและสามารถวิพากษ์ผลงานของเขาได้อย่างอิสระ งานศิลปะจัดวางขนาดใหญ่ที่แฝงไปด้วยความขี้เล่น เป็นกันเองของตัวศิลปิน กลับกลายเป็นเครื่องหมายคำถามขนาดใหญ่ให้คนในแวดวง ศิลปะ และการประกวด ถึงความเป็นไปของศิลปิน และศิลปะในโลกทุนนิยม

คือศิลปะสำหรับผม ศิลปะอยู่ในชีวิตประจำวันของเรา ผมจึงชอบเลือกใช้วัสดุที่หาได้ง่าย ข้าวของเครื่องใช้ในบ้าน โดยเฉพาะพลาสติก ส่วนดอกไม้มันคือความเบ่งบาน สดชื่น จึงจะเห็นมันบ่อยในงานของผม งานของผมไม่คาดหวังปฏิกิริยาตอบรับ แบบตายตัวจากคนดู เช่น มาดูแล้วต้องชอบ ไม่จำเป็นเลย ขอแค่มาดู แล้วใจของคุณจะบอกเองว่าคุณรู้สึกกับมันยังไง ชอบ ไม่ชอบ ตลก หรือเศร้า มันคือเสน่ห์ ที่ทุกคนจะตอบสนองต่องานศิลปะแตกต่างกัน เหมือนที่ผมมักจะพูดเสมอว่า หัวใจของคุณคืองานศิลปะของผมครับ^{๓๕}

ผลงานของ “ชเว จอง ฮวา” โดดเด่น และ เต็มไปด้วยสีสันเสมอ เช่น งานศิลปะจัดวางที่ใช้ซากประตูเก่าที่ถูกทิ้ง มาเรียงต่อกันสูงถึง ๑๐ ชั้น , การตกแต่งสนามกีฬาโซลโอลิมปิก สเตเดียม ด้วยพวงมาลัยรีไซเคิลจากขยะกว่า ๒ ล้านชิ้น ไปจนถึงงานดอกไม้พลาสติกขนาดใหญ่ที่เคลื่อนไหวราวกับหายใจได้ ชเว บอกว่าเขาไม่มีคำจำกัดความใดๆ ที่จะอธิบายผลงานของเขา มันคือการเปิดกว้างให้ผู้ชมได้พิจารณากันตามประสบการณ์ของแต่ละคน ดังคำกล่าวประจำใจของเขา “Your heart is My art” หรือ หัวใจของคุณ คืองานศิลปะของผม นั่นเอง

---

^{๓๕} “บางกอก อาร์ต เบียนนาเล่ ๒๐๑๘” จัดบรรยายพิเศษ “ชเว จอง ฮวา” ศิลปินร่วมสมัยดีไซเนอร์ และ ผู้นำเทรนด์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:<https://favforward.com/news/40278.html>, [๑๐ ก.พ. ๒๕๖๔].

ภาพที่ ๔.๔๙ ชเว จอง ฮวา ศิลปิน และนักออกแบบชาวเกาหลีใต้ ผู้สร้างสรรค์งานศิลปะรีไซเคิล

ภาพที่ ๔.๕๐ งานศิลปะที่สร้างสรรค์ต่ักจากบานประตูเก่ากว่า ๑,๐๐๐ ชิ้น
ชื่อภาพ ๑,๐๐๐ Door Building in South Korea^{๓๖}

---

^{๓๖} 1,000 Door Building in South Korea, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:
https://www.boredpanda.com/door-building-choi-jeong-hwa/?utm_source=google&utm_medium=organic&utm_campaign=organic, [๑๐ ก.พ. ๒๕๖๔].

ภาพที่ ๔.๕๑ งานศิลปะที่สร้างสรรค์จากตะกร้าใส่ของชื่อภาพ Happy Happy ๒๐๑๕ ^{๓๗}

---

^{๓๗} Happy Happy ๒๐๑๕ , [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.artsy.net/artist/choi-jeong-hwa>, [๑๐ ก.พ. ๒๕๖๔].

ภาพที่ ๔.๕๒ กิจกรรมงานศิลปะที่ทุกคน ทุกเพศสามารถร่วมทำได้^{๓๘}

---

^{๓๘} CHOI JEONG HWA CHOI Jeong Hwa - QAGOMA, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:
<https://www.qagoma.qld.gov.au/whats-on/exhibitions/past-exhibitions/apt8/artists/choi-jeong-hwa>,
[๑๐ ก.พ. ๒๕๖๔].

(๒) Katharine Harvey เป็นศิลปินชาวแคนาดา เมืองโทรอนโต เรียนจบหลักสูตรศิลปะบัณฑิต(BFA) จาก Queen’s University และ (MFA) Okd University of Victoria เธออาศัยและทำงานอยู่ที่มาร์กแฮม ออนตาริโอ ผลงานของเธอมีจัดแสดงที่ Nicholas Metivier Gallery ในโทรอนโต แคนาดา และอีกที่ Glerie Borchardit ในฮัมบูร์ก เยอรมนี

Katharine Harvey ได้สร้างสรรค์ผลงานพลาสติกจำนวน ๒๐ ชิ้น จากพลาสติกรีไซเคิลเป็นรูปแบบการจัดวาง ตั้งแต่ปี ๒๐๐๑ เธอได้เก็บรวบรวมวัสดุขยะและวัสดุเหลือใช้ โดยใช้เส้นเอ็นถัก รวมพลาสติกนั้นเข้าด้วยกันเป็นจำนวนมาก ผลงานของเธอได้มีการจัดแสดงทั้งที่ Toronto, New York และ Los Angeles และนอกจากนั้น พิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำอ่าวมอนเทอร์เรย์ในแคลิฟอร์เนีย ได้รับการว่าจ้างศิลปินในการสร้างผลงานประติมากรรมแบบถาวรขึ้นสำหรับทะเล ในปี ๒๐๑๒ ประกอบไปด้วยพลาสติกรีไซเคิลมัดด้วยกันกับเอ็นตกลา ผลงานชิ้นนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะให้ความรู้แก่ประชาชน เกี่ยวกับมลพิษว่าพลาสติกได้ทำลายเหล่าชีวิตทางทะเลและในมหาสมุทรของเรา และให้เห็นถึง ความสำคัญของการรีไซเคิลและการนำของเหลือภายในครัวเรือนมาใช้

ภาพที่ ๔.๕๓ กิจกรรมงานศิลปะที่ทุกคน ทุกเพศสามารถร่วมทำได้^{๓๙}

^{๓๙} Covering Battery Park City, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.amny.com/news/covering-battery-park-city-42/>, [๑๐ ก.พ. ๒๕๖๔].

ภาพที่ ๔.๕๔ โคมไฟจากขยะรีไซเคิลของ Katharine Harvey^{๔๐}

ภาพที่ ๔.๕๕ ภาพติดผนังจากกล่องพลาสติกของ Katharine Harvey^{๔๑}

---

^{๔๐} Photos: Katharine Harvey’s Glittering Plastic “Chandelier” is Made from 1,000s of Pieces of Garbage, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://inhabitat.com/katharine-harveys-glittering-plastic-chandelier-is-made-from-1000s-of-pieces-of-garbage/>, [๑๐ ก.พ. ๒๕๖๔].

^{๔๑} Canadian Geographic commissioned five artists to create works out of plastic waste. Third in a five part series, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://10000changes.ca/en/news/canadian-geographic-commissioned-five-artists-to-create-works-out-of-plastic-waste-third-in-a-five-part-series/>, [๑๐ ก.พ. ๒๕๖๔].

(๓) กลุ่มศิลปินนาม Luzinterruptus เป็นกลุ่มศิลปินที่ไม่เปิดเผยชื่อและตัวตน แต่เริ่มรวมกลุ่มกันสร้างสรรค์ผลงานครั้งแรกในปี ๒๐๐๘ ที่เมืองมาดริด ประเทศสเปน โดยมักจะใช้สิ่งของที่เป็นขยะหรือถูกทิ้ง หรือมีการบริจาคมาเป็นวัตถุดิบในการจัดแสดงงานภายใต้แนวคิดทางการเมืองและสังคม พร้อมทั้งใช้ ‘แสง’ ในการสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นผลงานศิลปะที่น่าสนใจมากยิ่งขึ้น ผลงานกลุ่มศิลปิน Luzinterruptus มีดังนี้

เปลี่ยนถนนให้กลายเป็นถนนหนังสือ ผลงานถนนหนังสือที่เห็นนี้ เป็นผลงานที่พวกเขาเคยจัดทำมาแล้วทั้งที่นิวยอร์ก มาดริด เมลเบิร์น และล่าสุดในปี ๒๐๑๘ ที่มีชิแกน ภายใต้ชื่อผลงาน Literature VS Traffic ในงานเทศกาลศิลปะเมือง Ann Arbor งาน Literature VS Traffic ก็คือการแสดงให้เห็นถึงพลังของงานเขียน และส่งต่อวัฒนธรรมแห่งการอ่าน โดยหนังสือจำนวน ๑ แสนเล่มนี้ได้มาจากการบริจาค และในทุกๆ ครั้งที่นำมาจัดแสดงเป็นงานศิลปะ ผู้ที่เข้ามาชมผลงานสามารถเข้าไปเลือกหยิบหนังสือที่ตนเองชื่นชอบและสนใจกลับบ้านไปได้คนละ ๑ เล่ม นอกจากนั้นหนังสือที่เหลือยังถูกนำบริจาคให้แก่ห้องสมุดในท้องถิ่นหรือในเมืองที่จัดแสดงงานอีกด้วย เพื่อเป็นการส่งต่อวัฒนธรรมแห่งการอ่าน และถือเป็นการนำเอาสิ่งของที่ถูกบริจาคหรือถูกทิ้งมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไปอีกด้วย^{๔๒}

ภาพที่ ๔.๕๖ ผลงานถนนหนังสือ

^{๔๒} ทำความรู้จักกลุ่มศิลปิน Luzinterruptus ผู้ที่เคยเปลี่ยนถนนให้กลายเป็นถนนหนังสือ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://themomentum.co/literature-vs-traffic/>, [๑๐ ก.พ. ๒๕๖๔].

วงแหวนแสงไฟจากขวดขยะพลาสติก วงแหวนแสงไฟประดับล้อมรอบน้ำพุใหญ่หน้าจัตุรัส Trafalga ในมหานครลอนดอน ส่องสว่างดูงามสง่าในยามค่ำคืน ช่างเป็นจุดดึงดูดสายตาผู้คนให้ชื่นชมในความงดงามของนวัตกรรมที่มาพร้อมกับวิวัฒนาการทางสังคม ขวดขยะพลาสติกจำนวนมากถูกลำเลียงมาเป็นเรียงรายเป็นวงแหวนรอบสถาปัตยกรรมที่สวยงาม เพื่อพูดถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สังคม

งานเทศกาลแสงไฟ Lumiere ที่ลอนดอน ด้วยการรวบรวมขวดพลาสติกใช้แล้วจำนวนมากมาวางเรียงรอบน้ำพุ ๑๓,๐๐๐ ใบต่อหนึ่งรอบวง ส่องแสงสว่างรอบวงแหวนน้ำพุสะท้อนแสงไฟแห่งปัญหาขยะพลาสติกที่เติบโตไปพร้อมกับวิวัฒนาการของสังคมมนุษย์ ประดุกเกาะขยะพลาสติกขนาดใหญ่ที่ลอยอยู่ในมหาสมุทรแปซิฟิกไปพร้อมการโคจรของโลก

บางคนก็เบื่อกันที่จะได้เห็นและรับรู้ถึงปัญหาขยะพลาสติกเหล่านี้ แต่ต้องยอมรับว่าขยะพลาสติกก็ไม่ได้ลดน้อยลงไปจากสังคมและการบริโภคของเรา อาจจำเป็นที่ต้องย่ำเตือน ถึงเวลาหรือยังที่ต้องปรับเปลี่ยนวิถีคิดของผู้คนและกระตุ้นให้รัฐบาลประเทศต่างๆ หันมาใส่ใจกันมากกว่าที่เป็นอยู่ เพราะทุกจำนวนการเพิ่มขึ้นของมวลส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของสัตว์ ระบบนิเวศ รวมถึงสภาพอากาศที่แปรปรวนแล้วกลายเป็นภัยพิบัติย้อนกลับมาทำลายชีวิตคนอีกที เป็นตลกร้ายที่คนเราทำไม่ออกเพราะทุกอย่างเริ่มต้นจากการคิดที่ไม่รอบครอบและขาดความรับผิดชอบของมนุษย์^{๔๓}

ภาพที่ ๔.๕๗ วงแหวนแสงไฟจากขวดขยะพลาสติก

^{๔๓} วงแหวนแห่งแสงไฟ.. สะท้อนปัญหาขยะพลาสติกทั่วโลก [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://www.creativemove.com/art/plastic-bottles-at-traffic-junction-by-luzinterruptus/>, [๑๐ ก.พ. ๒๕๖๔].

ต้นคริสต์มาสไฟจากถุงพลาสติก กลุ่มศิลปินสเปน Luzinterruptus ออกแบบต้นคริสต์มาสไฟ สูง ๙ เมตร โดยทำจากถุงพลาสติก ๓,๐๐๐ ใบ และใช้ถุงพลาสติกอีก ๑,๐๐๐ ใบประดับประดาเป็นโคมไฟแขวนตลอดทางเดิน ที่เมืองเดอร์แฮม (Durham) ประเทศอังกฤษ^{๔๔}

ภาพที่ ๔.๕๘ ต้นคริสต์มาสไฟจากถุงพลาสติก

---

^{๔๔} Merry Eco Christmas! , [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://www.energytimeonline.com/content/4448/merry-eco-christmas>, [๑๐ ก.พ. ๒๕๖๔].

Jolanta Smidtiene^{๔๕} ต้นคริสต์มาสของเมือง Kaunas ประเทศลิทัวเนีย ที่ทำจากขวดพลาสติกสไปรตซ์ใช้แล้วทั้งหมดเกือบ ๔๐,๐๐๐ ใบ ผลงานของ Jolanta Smidtiene

ภาพที่ ๔.๕๙ ต้นคริสต์มาสของเมือง Kaunas ประเทศลิทัวเนีย ที่ทำจากขวดพลาสติกสไปรตซ์

---

^{๔๕} ประเทศลิทัวเนียทำต้นคริสต์มาสจากขวดพลาสติก 40,000 ใบ สะท้อนคุณค่ารักชาติสิ่งแวดล้อม,
[ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.iurban.in.th/greenery/christmastreeplasticbottles/>, [๑๐ ก.พ. ๒๕๖๔].

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการสร้างสรรคงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลต่างประเทศ พบว่า มีการสร้างสรรคงานศิลปะจากขยะรีไซเคิล ดังนี้ ๑) ระดับของประเทศเมืองสะอาด โดยเฉพาะในประเทศทางยุโรปและสหรัฐอเมริกาโดย การจัดการขยะตามนโยบายของรัฐบาลมีการแยกขยะ การจัดการตามรูปแบบที่รัฐบาลส่งเสริม ๒) ระดับบุคคล โดยศิลปินใช้ศิลปะเข้ามาช่วยในการสร้างจิตสำนึก เช่น การนำขยะรีไซเคิลมาสร้างเป็นงานประติมากรรม การสร้างสถานที่จัดการขยะด้วยศิลปะ เพื่อปลูกจิตสำนึกในการทิ้งขยะอย่างถูกต้อง โดยหน่วยงานภาครัฐ เอกชน จัดโครงการรณรงค์ แคมเปญ เชิญศิลปินแสดงงานมาช่วยสร้างกิจกรรมการสร้างสรรคงานศิลปะด้วยขยะ และ ๓) ระดับองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรรวมทั้งการสร้างกิจกรรมกระตุ้นจิตสำนึกผ่านโครงการต่างๆ ด้วยการใช้แนวคิดการสร้างสรรคผลงานศิลปะด้วยขยะรีไซเคิล มาแสดงและสร้างกิจกรรมแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัย

จากการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรคงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลในประเทศไทย และต่างประเทศ พบว่า จะเป็นการนำศิลปะเป็นส่วนในการช่วยต่อยอด พัฒนา หลังจากเกิดจากการจัดการขยะตามรูปแบบของแต่ละพื้นที่ เป็นปัจจัยเสริมทางอ้อมในเรื่องการสร้างจิตสำนึก โดยมีความคล้ายคลึงกันด้านรูปแบบและไอดีการสร้างสรรคให้เกิดขึ้นงานศิลปะจากขยะรีไซเคิลและวัสดุเหลือใช้ ซึ่งในประเทศไทยจะพบการสร้างสรรคงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลระดับองค์กรธุรกิจเอกชน เพื่อสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนทิ้งขยะที่สามารถนำกลับไปรีไซเคิลอย่างถูกวิธี การรณรงค์ให้เลิกใช้ถุงพลาสติก และทำกิจกรรมการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR)

ส่วนรูปแบบและแนวคิดการจัดการขยะด้วยศิลปะต่างประเทศนั้น ส่วนใหญ่แล้วยังไม่ได้มีกลไกในการใช้ศิลปะเข้ามาช่วยในการจัดการที่ชัดเจน หรือเป็นหลัก แต่จะใช้หลักการจัดการขยะตามนโยบายของรัฐ และมีการนำศิลปะมาบูรณาการเป็นกลไกอีกส่วนหนึ่งในการสร้างสุนทรียภาพแก่เมืองเพื่อสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชน เช่น ออสเตรีย สวิสเซอร์แลนด์ ทำให้กลายเป็นเมืองสะอาดและน่าอยู่ของโลก แต่ทางด้านหน่วยงานภาครัฐ เอกชน กลุ่มศิลปินในต่างประเทศก็มีส่วนในการผลักดันการรักษาสิ่งแวดล้อมและช่วยลดปัญหาขยะ โดยใช้แนวคิดในการสร้างสรรคงานศิลปะด้วยขยะเพื่อสร้างจิตสำนึกและเป็นปณิธานแก่เยาวชนรุ่นใหม่ในการหันมาใส่ใจเรื่องสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ผ่านการสร้างการมีส่วนร่วมแก่ทุกภาคส่วนในการรังสรรคงานศิลปะจากขยะ ที่สามารถทำได้แก่คนทุกกลุ่ม ถึงแม้ว่าการจัดการขยะด้วยศิลปะยังไม่สามารถที่จะไปสู่ในระดับนโยบายได้ แต่ก็เป็นแนวทาง พื้นฐานในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมจากพื้นที่เล็กๆ ได้ เป็นการกระตุ้นให้เกิดการจัดการขยะที่แตกต่างจากรูปแบบเดิม ๆ เป็นการเพิ่มสีสัน และเพิ่มความสนใจให้แก่ประชาชนมากขึ้น

๔.๒ กระบวนการพัฒนานวัตกรรมการผลิตประชุมชนจากขยะรีไซเคิลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

การพัฒนานวัตกรรมการผลิตประชุมชนจากขยะรีไซเคิลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นนั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการปฏิบัติการใน ๒ ชุมชน ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ กระบวนการพัฒนาผลิตประชุมชนจากขยะรีไซเคิลบ้านโป่ง (สันซี้เหล็ก) ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

๑) สำรวจบริบทชุมชน

จากคำบอกเล่าสืบต่อกันมาว่า เดิมประชากรได้อพยพมาจาก ๒ กลุ่ม คือ จากอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ และอีกกลุ่มหนึ่งมาจากเมืองสิบสองปันนาประเทศพม่า เรียกตัวเองว่า ไทเงี้ยว หรือไทใหญ่ และในบริเวณรอบห่อมบ้านมีต้นซี้เหล็กจำนวนมาก และได้รับประกาศแต่งตั้งเป็นหมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ.๒๔๓๘ ตามทะเบียนกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ชื่อว่า “บ้านโป่ง” เนื่องจากทางทิศตะวันตกเป็นที่ที่มีบ่อน้ำพุร้อนกระจายอยู่เป็นจำนวนมาก จึงมีชื่อเรียกเป็นทางการว่า “บ้านโป่ง” ปัจจุบันมีนายประพันธ์ แก้วมณี เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ชุมชนบ้านโป่ง (สันซี้เหล็ก) ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๖ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย มีพื้นที่ทั้งหมด ๒,๖๖๑ ไร่ ใช้เป็นพื้นที่ทำการเกษตร ๑,๑๐๐ ไร่ ที่อยู่อาศัย ๕๐ ไร่ แหล่งน้ำ ๑,๕๐๐ ไร่ ที่สาธารณประโยชน์ ๑๑ ไร่ ลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นที่ราบลุ่มมีความอุดมสมบูรณ์ มีลำห้วยสาธารณประโยชน์ จำนวน ๑ สาย คือ ลำห้วยแม่ตาช้าง ซึ่งมีแม่น้ำไหลผ่านตลอดปี ในฤดูฝนจะมีปริมาณฝนตกชุกเหมาะแก่การประกอบอาชีพเกษตรกรรม การคมนาคมสะดวก เพราะมีถนนลาดยางและถนนคอนกรีตเสริมไม่ใผ่เชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้าน ตำบล ทำให้การขนส่งผลผลิตทางการเกษตรออกสู่ตลาดได้เป็นอย่างดี

สภาพชุมชนเป็นแบบชนบท ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก คือ การทำนา (ปีละ ๒ ครั้ง) ทำไร่ ทำสวน ค้าขาย และรับจ้าง มีการรวมกลุ่มทำอาชีพเสริม เช่น กลุ่มเลี้ยงไก่ไข่ กลุ่มเลี้ยงวัว กลุ่มอาชีพทำผ้าหม่นวม กลุ่มอาชีพทำขนม เป็นต้น ทุกครัวเรือนมีการออมในรูปแบบกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ในส่วนของรายได้ มีรายได้เฉลี่ย ๖๘,๑๔๓ บาท/ครัวเรือน รายจ่าย เฉลี่ย ๖๐,๒๗๓ บาท/ครัวเรือน ระดับความสุขเฉลี่ย ๗.๕๕ และระดับการพัฒนาหมู่บ้านตามข้อมูล กชช.๒ อยู่ในระดับ ๓ (หมู่บ้านก้าวหน้า)^{๔๗}

๒) การจัดการขยะรีไซเคิลของชุมชน

เดิมก่อนปี พ.ศ.๒๕๕๔ ทางชุมชนมีการจัดการขยะด้วยตนเอง และมีวิธีการจัดการขยะตามวิถีชาวบ้านทั่วไป และยังไม่ถูกสุขลักษณะ เช่น การเผา การฝังกลบ และสืบเนื่องจากในชุมชนไม่มีที่ทิ้งขยะ ไม่มี

^{๔๗} เอกสารหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” บ้านโป่ง หมู่ ๖ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ตามโครงการเชิดชูเกียรติผู้นำพัฒนาชุมชนดีเด่น กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๕๗, หน้า ๑-๕.

บ่อขยะ การประชาคมขยะก่อนข้างที่จะยาก เพราะตำบลป่าแดดเป็นต้นน้ำ เกิดการเผาขยะ จะเกิดมลพิษ และการจ้างรถเก็บขยะก็ทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายได้และเนื่องจากหมู่บ้านทุกหมู่บ้านไม่เฉพาะบ้านโป่ง (สันซี้เหล็ก) ก็อยู่ในการดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต) ซึ่งทาง อบต ไม่มีงบในการจ้างรถเก็บขยะ แต่ถ้าเป็นพื้นที่การบริหารด้วยเทศบาลจะมีรถเก็บขยะ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาของการริเริ่มการจัดการขยะในชุมชน

เมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๕๕๔ โดยทางผู้ใหญ่บ้านได้จึงได้ริเริ่มนำคณะกรรมการหมู่บ้านไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการขยะต่างๆ ที่ บ้านป่าแฉะ อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย จากการสนับสนุนการศึกษาดูงานจากหน่วยงาน และเมื่อคณะกรรมการได้ไปศึกษาดูงานข้อมูลแล้ว จึงนำมาถ่ายทอดสู่ชุมชนต่อในที่ประชุมถึงวิธีการคัดแยกขยะ และได้ตกลงกันให้ชุมชนมีการจัดการขยะโดยชุมชน โดยมีติดตกลงกันในที่ประชุม และสำรวจความคิดเห็นเรื่องขยะในชุมชนส่วนใหญ่แล้วมีขยะอยู่หลักๆ ๔ ประเภท ได้แก่ ขยะรีไซเคิล (ขยะแห้งต่างๆ ขวดน้ำพลาสติก กล่องกระดาษ) ขยะเปียก (เศษอาหาร) ขยะอินทรีย์ (ใบไม้) และขยะอันตราย (หลอดไฟฟ้า สารไวไฟ) โดยให้หน้าบ้านแต่ละบ้านไม่ให้มีถังขยะ และทุกครัวเรือนต้องมีการคัดแยกขยะ ดังนี้

(๑) **ขยะรีไซเคิล** ช่วงแรกนั้นมีการจัดการขยะรีไซเคิลก่อน ทางคณะกรรมการหมู่บ้าน ได้มีมติให้ใช้กองทุนในหมู่บ้านสนับสนุนการทำที่คัดแยกขยะ ซึ่งมีลักษณะเป็นตะแกรงแบ่ง ๓ ช่อง เพื่อใช้แยกประเภทขยะที่สามารถนำไปขาย และรีไซเคิลได้ เช่น กล่องกระดาษ ขวดพลาสติก กล่องอาหารจากร้านสะดวกซื้อ เป็นต้น และให้ชุมชนนำไปขายให้แก่ผู้ที่มีอาชีพรับซื้อขยะในชุมชนเพื่อสร้างรายได้และสร้างอาชีพให้แก่สมาชิกในชุมชน คือ ลุงดวงแก้ว โดยมีการตั้งราคาให้สูงกว่าผู้ที่รับเหมาซื้อขยะจากนอกชุมชน เช่น ถ้าราคา กิโลกรัมละ ๒ บาท จะขายให้ลุงดวงแก้วราคากิโลกรัมละ ๒.๕๐ บาท เป็นต้น

(๒) **ขยะเปียก** เมื่อมีการแยกขยะรีไซเคิลแล้ว ก็มีการหาวิธีการจัดการขยะเปียก จากครัวเรือน โดยมีการเชิญวิทยากรจาก กศน ตำบลป่าแดด มาให้ความรู้ อบรม และศึกษาดูงานที่ เชียงราย และพะเยา เกี่ยวกับการจัดการขยะเปียก เมื่อได้ความรู้แล้วจึงดำเนินการจัดการขยะเปียก เช่น เศษอาหารจะอย่างไร โดยการแนะนำให้แต่ละครัวเรือนซื้อถังมาบรรจุเศษอาหารเพื่อนำไปทำเป็นปุ๋ยหมักอินทรีย์ต่อไปได้ นอกจากนั้นทาง กศน ตำบลป่าแดด ได้สนับสนุนงบประมาณให้เป็นหมู่บ้านต้นแบบในการจัดการขยะเปียก โดยมีครัวเรือนนำร่อง ครั้งแรก ๕๐ ครัวเรือน

(๓) **ขยะอินทรีย์** สืบเนื่องจากนโยบายห้ามเผาจากรัฐบาลกับการจัดการขยะเศษใบไม้ วัชพืช สอดคล้องกับนโยบายห้ามเผาจากรัฐบาล จึงมีประชุมในหมู่บ้านให้มีการตั้งเสวียนล้อมรอบในพื้นที่ในแต่ละบ้าน แต่ละหลังคาเรือนให้มีการทำเสวียนสำหรับใส่เศษใบไม้ จากนั้นให้นำเศษใบไม้ไปทำปุ๋ยหมัก มีน้ำยาเข้าใส่ กลายเป็นปุ๋ยหมักชีวภาพ

(๔) **ขยะอันตราย** จะให้นำไปทิ้งที่ถังขยะอันตราย ณ หอประชุมหมู่บ้าน จากการสนับสนุนถังขยะจาก อบต และทาง อบต จะดำเนินการสนับสนุนในการเก็บขยะ ๓ เดือนต่อหนึ่งครั้ง เพื่อนำไปดำเนินการทำลายตามกระบวนการที่ถูกต้องต่อไป

นอกจากการจัดการขยะในชุมชนแล้ว มีการออกกฎหมายชุมชน สำหรับผู้ที่ทิ้งขยะในที่สาธารณะในชุมชน และผู้ที่เผาขยะในชุมชน โดนมีมาตรการการปรับเริ่มต้นจำนวน ๕๐๐ บาท และมีการรณรงค์การใช้ตะกร้าจ่ายตลาด เพื่อลดปัญหาถุงพลาสติก นอกจากนี้ทางหน่วยงานพัฒนาชุมชนก็ได้มีการส่งเสริมเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้หมู่บ้านเกิดแนวคิด “การจัดการขยะที่ควบคู่กับหลักเศรษฐกิจพอเพียง” โดยการรณรงค์ให้แต่ละครัวเรือน ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาประยุกต์ใช้ คือ ในเมื่อหน้าบ้านแต่ละบ้านไม่มีถังขยะ ก็เปลี่ยนมาเป็นปลูกผักไว้กินบริเวณหน้าบ้าน เพื่อให้เกิดเป็น “ชุมชนสะอาด ปลูกผักกินเอง ลดรายจ่าย” และขยายผลต่อไปคือตามโครงการลดหนี้ในชุมชน

การคัดแยกขยะในชุมชนนี้ทำมาประมาณ ๑๐ ปี ตั้งแต่ ปี ๒๕๕๔ จนถึงปัจจุบัน ประชาชนให้ความร่วมมืออย่างดี ทำให้ลดปัญหาขยะในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง ในปัจจุบันจากการสำรวจในพื้นที่ ก็พบว่าทุกครัวเรือนจะต้องมีถังขยะ ๓ ช่อง สำหรับแยกประเภท ขยะรีไซเคิล เสวียนเพื่อเก็บใบไม้ และบ่อขยะเปียก^{๔๘} นอกจากนี้การแก้ไขปัญหาลดขยะนั้น จากการแยกขยะได้ผลดีแล้ว แต่ยังมีปัญหา คือ ขยะพลาสติก ที่ยังไม่สามารถจัดการได้ และทำลายยาก นำกลับมาใช้ไม่ได้

ทีมวิจัยได้ทำการลงพื้นที่ชุมชนศึกษาภาคสนาม โดยสัมภาษณ์ข้อมูลเบื้องต้นในกลุ่มผู้นำชุมชนทางการและผู้นำธรรมชาติ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้อำนวยการโรงเรียน ประชาชนชุมชน กลุ่มแม่บ้าน ร้านของชำในชุมชน เป็นต้น การเดินสำรวจการจัดการขยะรีไซเคิลของชุมชน ร้านค้าในชุมชน จุดทิ้งขยะรีไซเคิลของชุมชน เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากขยะรีไซเคิล

จากการลงพื้นที่สำรวจบริบทชุมชน และการจัดการขยะรีไซเคิลของชุมชน พบว่า เป็นชุมชนชนบทที่ได้รับอิทธิพลจากความเป็นเมือง จึงทำให้ประสบปัญหาของการมีขยะประเภทพลาสติก กล่อง ขวดชนิดต่างๆ เกิดขึ้นในชุมชนเช่นเดียวกับชุมชนอื่นๆ ในประเทศไทย รวมทั้งปัญหาจากขยะล้นบ่อขยะที่อยู่บริเวณชุมชนเริ่มส่งกลิ่นเหม็น จากปัญหาดังกล่าวองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ทำการปิดบ่อขยะ และกำหนดมาตรการให้ทุกชุมชนในตำบลได้มีการจัดการขยะในระดับครัวเรือนตามหลัก 3Rs ได้แก่ การใช้ซ้ำ- Reuse การลดการใช้- Reduce และ การนำกลับมาใช้ใหม่-Recycle โดยเฉพาะการนำกลับมาใช้ใหม่หรือรีไซเคิล เป็นที่นิยมในชุมชนเพราะสร้างรายได้จากการจำหน่ายขยะรีไซเคิล ทางชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ให้การสนับสนุนการคัดแยกขยะ โดยจัดหาถังขยะที่แยกออกเป็นช่องๆ เพื่อจำแนกประเภทของขยะ ให้มีความง่ายต่อการนำไปรีไซเคิล และจำหน่ายให้แก่ร้านรับซื้อขยะ

การสัมภาษณ์ข้อมูลเบื้องต้นบ้านโป่งมีการจัดการขยะในระดับชุมชน ได้มีการจัดทำถังคัดแยกขยะจากตะแกรงทุกครัวเรือน โดยมีร้านรับซื้อขยะเข้ามารับซื้อในหมู่บ้าน และการทำเสวียน (คอกล้อมต้นไม้ทำจากไม้ไผ่สาน) เพื่อใส่เศษใบไม้รอบต้นไม้เป็นปุ๋ย มีการหนุนเสริมจากหน่วยงานภายนอก เช่น การศึกษานอกระบบ พัฒนาชุมชน สสส. เป็นต้น เพราะเป็นหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง เห็นได้จากสภาพพื้นที่ที่มีการ

^{๔๘} สัมภาษณ์, ประชุมกลุ่มย่อยแกนนำชุมชนบ้านโป่ง (สันขี้เหล็ก), วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

ปลูกผักสวนครัวในบ้านแต่ละหลัง เพื่อเป็นการลดขยะในชุมชน การที่ปลูกผักสวนครัว ในแต่ละบ้านก็ไม่จำเป็นต้องไปซื้อจากตลาด ซึ่งการซื้อสินค้าจากตลาดก็เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างปัญหาขยะ โดยเฉพาะขยะประเภทพลาสติก และบริเวณหน้าบ้านจะไม่มีถังขยะ เพื่อให้แต่ละครัวเรือนใช้วิธีการบริหารจัดการขยะด้วยตนเอง นอกจากนั้นยังเป็นการสร้างภูมิทัศน์ที่ดึงดูดต่อชุมชนอีกด้วย การแยกประเภทของขยะทุกหลังคาเรือนจะมีกล่องเป็นตะแกรงแบ่ง ๓ ช่อง และมีถังสำหรับใส่ขยะเศษอาหาร มีการทำเสวียนทุกครัวเรือนตามที่ข้อมูลที่สัมภาษณ์ และโรงเรียนก็เช่นกันมีการแบ่งการคัดแยกขยะเหมือนชุมชน แต่จะแตกต่างในการเผาขยะทางด้านขยะอันตรายทางหมู่บ้านจะมีจุดทิ้งขยะอันตรายไว้ที่หอประชุมหมู่บ้าน นอกจากนี้ ยังพบหุ่นประติมากรรมรูปช้างที่สร้างมาจากกระสอบป่านโดยชุมชน จึงเห็นว่าชุมชนนั้นเป็นชุมชนที่ค่อนข้างมีความสามัคคี และการสร้างงานประติมากรรมรูปช้างนี้จึงเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งที่จะเป็นทิศทางในการต่อยอดด้านศิลปะชุมชนได้

ภาพที่ ๔.๖๐ การสำรวจบริบทชุมชนบ้านโป่ง

ภาพที่ ๔.๖๑ การจัดการขยะชุมชนบ้านโป่ง

(๓) กระบวนการพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล

(๓.๑) จัดเวทีชุมชนระดมแนวทางการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล

การจัดเวทีชุมชนมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอความเป็นมาของโครงการ และระดมแนวทางการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล เพื่อวางแผนการดำเนินงานวิจัย และเสนอแนวทางเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล

(๓.๒) นำเสนอรูปแบบการสร้างสรรคศิลปะจากขยะรีไซเคิล

ทีมวิจัยได้นำเสนอตัวอย่างของศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลจากวิทยากร เพื่อให้ชุมชนเกิดแนวคิด โดยให้ดูตัวอย่างการสร้างสรรคงานศิลปะจากขยะรีไซเคิลทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

(๓.๓) ระดมความคิดเห็นเพื่อออกแบบศิลปะชุมชน

แบ่งกลุ่มย่อยเพื่อระดมความคิดเห็นเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชน และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากขยะรีไซเคิล ในประเด็น อัตลักษณ์ของชุมชน ประเภทและวัสดุของขยะรีไซเคิลที่มีในชุมชน รูปแบบของศิลปะชุมชนและผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีความสนใจ และนำเสนอการระดมความคิดเห็นของกลุ่มย่อย เพื่อทราบถึงแนวความคิด ในการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชน และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากขยะรีไซเคิล

คณะวิจัยได้ให้ความคิดเห็น เพื่อหาข้อสรุปการสร้างสรรคศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล ว่าควรมีรูปแบบลักษณะอย่างไรโดยมีอัตลักษณ์ของชุมชน และการสร้างศิลปะที่มีความเป็นไปได้ที่จะดำเนินงานศิลปะชุมชน โดยการสร้างกังหันลมดอกขี้เหล็ก และเป็นการพัฒนาพื้นที่ Land Art สู่ Landmark เป็นศูนย์เรียนรู้

การจัดการขยะของชุมชน โดยใช้พื้นที่กลางทุ่งนา (หนองบ้าน ซึ่งเป็นพื้นที่จะทำโคกหนองนาของชุมชน มีพื้นที่ประมาณ ๒๐๐ ไร่ เพราะเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง) และสามารถใช้เป็นศูนย์เรียนรู้เป็นต้นแบบของชุมชนที่มีการจัดการขยะด้วยศิลปะชุมชน การสร้างศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล คือ กังหันลม (หลุก) ดอกซีเหล็ก มีความสูงประมาณ ๕ เมตร โดยใช้เกลลอนสารเคมีในการเกษตรที่หลากหลาย มีความแข็งแรง ทนทาน และเป็นขยะรีไซเคิลในชุมชนที่มีจำนวนมาก และการทำดอกซีเหล็กจะใช้เกลลอนสารเคมีที่มีสีเหลืองในการประกอบ

(๓.๔) จัดตั้งคณะทำงานวิจัยชุมชน

การจัดตั้งคณะทำงานวิจัยชุมชน เพื่อร่วมดำเนินงานในโครงการวิจัย โดยเน้นคณะทำงานที่เป็นแกนนำหลัก เพื่อทำหน้าที่ขับเคลื่อนโครงการและเป็นผู้ประสานงานแก่ชุมชนให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการวิจัย นอกจากนี้เพื่อลดปัญหาการสลับสับเปลี่ยนจำนวนสมาชิกในคณะทำงานวิจัย เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของการดำเนินการ ให้ดำเนินการตามเป้าหมายที่ตั้งไว้^{๔๔}

ภาพที่ ๔.๖๒ เวทีชุมชนระดมแนวทางการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล
ชุมชนบ้านโป่ง (สันซีเหล็ก)

^{๔๔} การระดมความคิดเห็นนักวิจัยชุมชน, เวทีระดมความคิดเห็นแนวทางการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล, ๒๕ มีนาคม ๒๕๖๔.

(๓.๕) ออกแบบศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล มีขั้นตอนการออกแบบ ดังนี้

(๓.๕.๑) การวิเคราะห์หารูปแบบของกังหันดอกซี่เหล็ก

คณะทำงานวิจัยชุมชนร่วมประชุมกันเพื่อหารูปแบบของกังหันดอกซี่เหล็ก โดยได้มีการศึกษาหาข้อมูลจากการดูตัวอย่างภาพลักษณะของดอกซี่เหล็ก และตัวอย่างของกังหันลมทั้งชนิดเล็กและใหญ่ มาร่วมกันวิเคราะห์และเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ วิเคราะห์ถึงโครงสร้างที่ต้องใช้เหล็ก หรืออุปกรณ์ในการสร้างอย่างไร เพื่อให้กังหันมีความมั่นคง แข็งแรง นอกจากนี้ จะต้องเป็นลักษณะงานที่ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ได้ เช่น การตัดพลาสติกแกลอนสารเคมี การสร้างโครงเหล็ก การมัดเหล็ก สามารถทำได้ทุกครัวเรือน คนทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัยในชุมชน โดยใช้งบประมาณให้น้อยที่สุด เน้นใช้วัสดุรีไซเคิลและวัสดุที่เหลือใช้จากชุมชน

ในการระดมความคิดหารูปแบบกังหันดอกซี่เหล็กตามที่ร่วมกันวิเคราะห์ของคณะทำงานวิจัยนั้น ประชาชนชุมชนด้านศิลปหัตถกรรม หนึ่งในคณะทำงานวิจัย มีแนวความคิดเสนอว่า

“จะทำกังหันดอกซี่เหล็กรูปแบบเป็นโมเดล ขนาด ๒ เมตรเพื่อเป็นโมเดลในการทดลองก่อน เพื่อให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรคในการสร้างกังหัน ก่อนที่จะสร้างขึ้นใหญ่ขนาด ๕ เมตร เพราะการลงมือทำงานศิลปะต้องทำให้ดีที่สุด”^{๕๐}

(๓.๕.๒) สร้างแบบร่างกังหันดอกซี่เหล็กตามแนวคิดที่ผ่านการวิเคราะห์

การสร้างแบบร่างกังหันลมดอกซี่เหล็กตามแนวคิดที่ผ่านการวิเคราะห์หารูปแบบ โดยคณะทำงานวิจัยได้หารือและมอบหมายหน้าที่หลักในการออกแบบได้แก่ ประชาชนชุมชนและศิลปิน ซึ่งลงความเห็นว่าเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในเรื่องการออกแบบการร่างภาพและมีความเข้าใจในงานศิลปะ

“ตอนแรกคิดว่าการทำงานวิจัยต้องให้ทางฝั่งอาจารย์เป็นผู้ออกแบบให้ และไม่กล้าเสนอความคิดแต่ด้วยความที่อาจารย์มานิเทศย์ได้ให้โอกาสในการออกแบบร่าง เพราะบอกว่างานศิลปะชุมชนก็ต้องเริ่มจากชุมชน เพราะชุมชนสำคัญ เราก็ใช้ความคิด ความสามารถของเราอย่างเต็มที่ เพราะเขาให้โอกาส”^{๕๑}

“งานศิลปะชุมชนต้องให้ทางชุมชนเป็นผู้รังสรรค์งานก่อน เพราะจะได้ทราบถึงปัญหาและวิธีการแก้ไขจากชุมชนได้ เพราะงานศิลปะที่ออกมาจากกระบวนการทำงานของชุมชนนั้นจะแสดงถึงความโดดเด่นในด้านความเป็นศิลปะพื้นถิ่น (Folk) ที่ส่งผ่านการแสดงออกสู่ชิ้นงานประติมากรรม นอกจากนี้หากโครงการวิจัยเสร็จสิ้นระยะเวลาตามกำหนดแล้ว หากว่างานประติมากรรมที่สร้างสรรค์โดยชุมชน เกิดมีปัญหา

^{๕๐} สุตา ใจทิพย์, ประชาชนชุมชนด้านศิลปหัตถกรรม/นักวิจัยชุมชน, เวทีระดมความคิดเห็นแนวทางการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล, ๒๕ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๕๑} สุตา ใจทิพย์, ประชาชนชุมชนด้านศิลปหัตถกรรม/นักวิจัยชุมชน, เวทีระดมความคิดเห็นแนวทางการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล, ๒๕ มีนาคม ๒๕๖๔.

ชำรุด ชุมชนก็จะสามารถแก้ไขปัญหาได้ เพราะมีปราชญ์ชุมชน มีส่วล่า ซึ่งถือว่าเป็นผู้มีความสามารถในด้านนี้ โดยไม่ต้องรอการแก้ไขปัญหาจากหน่วยงาน หรือคนภายนอกชุมชนได้”^{๕๒}

(๓.๕.๓) วิเคราะห์ลักษณะโครงสร้างของกังหันและวัสดุอุปกรณ์หลักที่ใช้

การวิเคราะห์ลักษณะโครงสร้างของกังหันและวัสดุอุปกรณ์หลักที่ใช้จึงประกอบด้วย วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ทำแกนหมุน การออกแบบลักษณะของใบพัดกังหัน ศึกษาเรื่องทิศทางการหมุนของกังหัน การสร้างหางกังหัน เสาสำหรับติดตั้งกังหัน เป็นต้น โดยลักษณะของกังหันเป็นสี่เหลี่ยม มีกลีบห้าแฉก มีเกสร โดยวัสดุอุปกรณ์หลักที่ใช้ ได้แก่ เหล็กเส้น พลาสติกแกลลอนสารเคมี หรือ ขวดน้ำยาล้างจานที่มีสี่เหลี่ยม

ภาพที่ ๔.๖๓ ปราชญ์ชุมชนบ้านโป่งออกแบบกังหันดอกขี้เหล็ก

(๓.๖) ปฏิบัติการสร้างสรรค์นวัตกรรมการศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล

การสร้างสรรคงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลของชุมชนบ้านโป่ง ได้มีการพัฒนานวัตกรรมการกังหันดอกขี้เหล็ก จากการลงความเห็นของคณะทำงานวิจัยว่าจะดำเนินการสร้าง จำนวน ๒ ขนาด โดยเริ่มทดลองสร้างกังหันลมดอกขี้เหล็ก ขนาดความสูง ๒ เมตรก่อน จึงสร้างกังหันดอกขี้เหล็กขนาดจริงขนาดความสูง ๕ เมตร

(๓.๖.๑) การนำเสนอรูปแบบงานศิลปะแก่ชุมชน

ตัวแทนของคณะวิจัยชุมชน คือ ปราชญ์ชุมชนนำรายละเอียดจากการจัดเวทีชุมชน และรายละเอียดของการสร้างกังหันลมดอกขี้เหล็ก มาชี้แจงให้ชุมชนทราบอีกครั้ง ในการประชุมประจำเดือน เพื่อสร้างความเข้าใจแก่ชุมชนอย่างชัดเจนถึงวัตถุประสงค์ งบประมาณของการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชน รวมถึงการรายงานความคืบหน้าของการดำเนินโครงการ และนำเสนอรูปแบบของงานศิลปะที่กำลังดำเนินการในขณะนั้น ให้ทางชุมชนได้มองเห็นภาพ การใช้ประโยชน์จากงานในครั้งนี้ เป็นต้น

^{๕๒} มานิตย์ ก้นทะสีก ศิลปิน/นักวิจัยโครงการ/อาจารย์สาขาพุทธศิลป์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, ๒๕ มีนาคม ๒๕๖๔.

(๓.๖.๒) การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงาน

คณะกรรมการวิจัยชุมชนได้วางแผนในการสร้างกังหันลมดอกซี้เหล็ก โดยกำหนดระยะเวลาในการสร้าง การแบ่งหน้าที่ในการรับผิดชอบ และสถานที่ในการใช้ปฏิบัติการ โดยได้มีการประชุมและลงมติในการใช้สถานที่ ได้แก่ หอประชุมหมู่บ้าน และกำหนดหน้าที่ของผู้รับผิดชอบ ดังนี้

ลำดับที่	กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ
๑	การออกแบบกังหันลม	ปราชญ์ชุมชน/ศิลปิน
๒	การทำโครงสร้างกังหัน	ช่าง (สล่า)/ ชาวบ้านในชุมชนที่มีความเชี่ยวชาญด้านงานช่าง
๓	การประกอบชิ้นส่วนกังหัน	ปราชญ์ชุมชน/ศิลปิน/ช่าง (สล่า)/คณะกรรมการวิจัย/ ชาวบ้าน
๔	การติดตั้งกังหัน	ปราชญ์ชุมชน/ศิลปิน/ช่าง (สล่า)/คณะกรรมการวิจัย/ ชาวบ้าน

ภาพที่ ๔.๖๔ การนำเสนอรูปแบบงานศิลปะแก่ชุมชนจากคณะกรรมการวิจัยชุมชน

(๓.๖.๓) การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ในการสร้างกั้นลมดอกซี้เหล็กขนาดความสูง ๒ เมตร

<p>แกลลอนสารเคมีในการเกษตรและขวดน้ำยาล้างจานที่มีสีเหลือง</p> <p>โดยการรวบรวมจากชุมชน โดยผู้ใหญ่บ้านจะประกาศเสียงตามสายในชุมชนให้ทุกคนครัวเรือนที่มีขยะประเภทนี้นำมาบริจาค โดยเลือกพลาสติกแกลลอนสารเคมี หรือ ขวดน้ำยาล้างจานที่มีสีเหลือง แดง เพื่อทำเป็นส่วนใบพัดกั้นลม</p>	
<p>เหล็กเส้น</p> <p>เหล็กเส้นนั้นใช้สำหรับทำโครงมีความหนาขนาดประมาณ ๑ นิ้ว</p>	
<p>โครงเหล็กจากล้อรถจักรยาน</p> <p>ใช้ประยุกต์สำหรับสร้างเป็นแกนกลางของกั้น</p>	

<p>โครงเหล็กจากเต็นท์ผ้าใบเก่าที่ไม่ใช้แล้ว ของชุมชน</p> <p>เป็นโครงเหล็กจากเต็นท์ผ้าใบเก่าที่ไม่ใช้แล้ว ของชุมชน นำมาประยุกต์ใช้เป็นเสาติดตั้ง กั้นหันลม</p>	
<p>ลวดเส้นเล็ก</p> <p>ใช้สำหรับผูกยึดระหว่างกลอนสารเคมี และโครงเหล็กที่สร้างไว้</p>	
<p>อุปกรณ์สำหรับงานช่าง</p> <p>ใช้สำหรับตัด เชื่อมในงาน เช่น กรรไกร ที่ เชื่อมเหล็ก ค้อน เป็นต้น</p>	

(๓.๖.๔) ปฏิบัติการสร้างสรรค์ประติมากรรมก้นดอกซีเหล็ก แบ่งขั้นตอนออกเป็น ๓

ส่วน ดังนี้

<p>ส่วนที่ ๑ ทำใบพัดก้น</p>	<p>การทำงานในส่วนนี้จะแบ่งหน้าที่ในการทำงาน คือ ใช้ผู้เชี่ยวชาญในงานช่างเป็นหลัก ได้แก่ ปราชญ์ชุมชน (สลา) ศิลปิน ช่างเชื่อม เพื่อวางโครงสร้างที่แข็งแรงและการใช้อุปกรณ์เครื่องมือในการทำงานต้องมีความเชี่ยวชาญ ไม่ให้เกิดอันตราย ส่วนชาวบ้าน สามารถช่วยในด้านการทำความสะอาดพลาสติก แกลอนสารเคมี การตัดพลาสติก การติดพลาสติก เป็นต้น</p>
<p>ขั้นตอนแรก เริ่มจากการทำโครงดอกซีเหล็ก ๕ แฉก โดยการเชื่อมเหล็กเส้น และใช้โครงเหล็กจากล้อรถจักรยานเป็นแกนกลางและทำเป็นส่วนเกสร</p>	
<p>ขั้นตอนที่ ๒ ทำโครงแบ่งเป็นช่องสี่เหลี่ยม เพื่อใช้สำหรับติดพลาสติกจากแกลอนสารเคมี โดยการแบ่งช่องในแต่ละช่องจะได้ทราบจำนวนของแผ่นพลาสติกที่จะใช้ติดว่าใช้จำนวนเท่าไร</p>	
<p>ขั้นตอนที่ ๓ ทำความสะอาดแกลอนสารเคมี และตัดให้เป็นรูปขนาดสี่เหลี่ยมให้เท่ากับช่องที่กำหนดในโครงก้นดอกซีเหล็ก และการใช้ไม้ทับพลาสติกจากแกลอนสารเคมีที่ตัดแล้วให้มีลักษณะตรงไม่งอ เพื่อนำมาติดกับโครงเหล็กก้นได้อย่างสวยงาม</p>	

<p>ขั้นตอนที่ ๔ เมื่อได้พลาสติกจากแกลลอนสารเคมีที่มีขนาดเป็นรูปสี่เหลี่ยมตามต้องการแล้ว ได้ดำเนินการช่วยกันติดตามช่องสี่เหลี่ยมในโครงกั้งหันจนครบ โดยมีลักษณะกลีบดอกมีสีเหลืองตัดกับสีแดง</p>	
<p>ขั้นตอนที่ ๕ เมื่อติดพลาสติกจากแกลลอนสารเคมีเสร็จแล้ว ใช้สายยางทำขอบเพื่อลบความคม และเพิ่มความสวยงาม และใช้แกลลอนน้ำยาล้างจานตัดเป็นเกสรดอกไม้</p>	
<p>ส่วนที่ ๒ การทำทางกั้งหัน</p>	<p>การทำงานในส่วนนี้เป็นการทำงานที่ไม่ต้องอาศัยทักษะงานช่างที่มีทักษะสูงมากนัก โดยชาวบ้าน คณะทีมวิจัยชุมชนสามารถระดมแรงช่วยกันสร้างทางกั้งหันได้</p>

<p>การเชื่อมโครงและติดพลาสติกแกลอนสารเคมี</p> <p>ใช้วิธีการเชื่อมโครง การติดพลาสติกเช่นเดียวกับการทำชิ้นส่วนดอกซีเหล็ก โดยส่วนทางนั้น เน้นการมีสีสัน โดยการนำพลาสติกมาใส่ในหลายๆ สี</p>	
<p>ส่วนที่ ๓ การทำเสากักกัน</p>	<p>การทำงานในส่วนนี้เป็นการทำงาน โดยปราชญ์ชุมชน (สล่า) ศิลปิน ช่างเชื่อม เพราะต้องใช้ทักษะงานช่างในการทำงาน เช่นเดียวกับการสร้างโครงใบพัดกังหัน</p>
<p>การทำเสากักกัน</p> <p>ใช้เศษเหล็กจากขาเต็นท์เก่าที่เหลือใช้ในชุมชน มาตัดและเชื่อมเป็นเสาที่มีขนาดสูง ๒ เมตร</p>	

<p>การประกอบร่างกัณฑ์</p> <p>ใช้วิธีการเชื่อมต่อระหว่างส่วนดอก ซี่เหล็กและหางของกัณฑ์ลม จากนั้น เชื่อมต่อกับเสาติดตั้งกัณฑ์ลม</p>	
<p>ติดตั้งกัณฑ์และประเมินผลงาน</p> <p>ประติมากรรม โดยการทดลองติดตั้งไว้ ๑ คืน เพื่อประเมินถึงความแข็งแรงและ การหมุนของกัณฑ์ตามทิศทางลม จากนั้นเลือกจุดสำคัญของชุมชน เพื่อ ติดตั้งกัณฑ์ โดยมีมติในชุมชนให้ติดตั้ง ทางเข้าหมู่บ้าน หน้าโรงเรียนออมทรัพย์ ชุมชน เพื่อให้เป็นสัญลักษณ์และจุดเด่น ชุมชน โดยกัณฑ์ลมดอกซี่เหล็กขนาด ความสูง ๒ เมตร ใช้เวลาในการสร้าง ประมาณ ๑ อาทิตย์</p>	

(๓.๖.๕) การวิเคราะห์และทบทวนการปฏิบัติการสร้างกัณฑ์ลมดอกซี่เหล็กขนาดความสูง

๒ เมตร

เมื่อมีการสร้างกัณฑ์ลมดอกซี่เหล็กขนาดความสูง ๒ เมตรแล้วนั้น ทางคณะทำงานวิจัยและชุมชนได้ร่วมกันทบทวนการทำงาน วิเคราะห์ถึงปัญหาอุปสรรค ข้อดี ข้อเสียของการทำงานเพื่อเป็นแนวทางและหาวิธีปรับปรุงแก้ไข และดำเนินการสร้างกัณฑ์ลมขนาดขึ้นใหญ่ต่อไป ทั้งเรื่องแบบแผนการสร้างกัณฑ์การใช้เทคนิคงานช่างต่างๆ การแก้ไขปัญหาที่พบบ่อยระหว่างการดำเนินงาน เช่น พลาสติกเกลอนสารเคมีเมื่อตัดมาแล้วจะมีลักษณะงอ จึงได้มีการปรึกษาและแก้ไขปัญหาโดย ปรึกษาศิลปินซึ่งเป็นคณะทำงาน โดยได้เสนอแนะเป็นทางเลือกว่า ใช้เครื่องตัดให้ตรง แต่ทางปราชญ์ชุมชนและสลา่ คิดว่าใช้วิธีการดั้งเดิมแบบชาวบ้าน คือ การทดลองนำไปต้มในน้ำร้อน หรือ ใช้ไม้ทับและตากแดด เมื่อทำการทดลองด้วยวิธีทั้ง ๓ แบบแล้วนั้น มีการลงความเห็นว่าการใช้วิธีที่ ๓ ง่าย สะดวกที่สุด ชาวบ้านก็สามารถร่วมกันทำได้ หรือการแก้ไขปัญหา

ของช่าง คือ การทำแกนกลางของใบพัดกังหันที่ไม่ทนทาน เพราะเมื่อติดตั้งแล้วเกิดปัญหาใบพัดกังหันหลุด จึงได้มีการตรวจสอบความแข็งแรง หาสาเหตุที่ทำให้ใบพัดหลุด และค้นพบวิธีแก้ไข

“การสร้างกังหันในครั้งนี้นี้ เป็นการแก้ไขปัญหาแบบครั้งต่อครั้ง เพราะว่าการทำงานแต่ละครั้ง มักจะพบปัญหาใหม่ๆ และแก้ไขในแต่ละครั้ง”^{๕๓}

นอกจากนี้จากการสำรวจเกลอนพลาสติกสารเคมีที่ใช้ทำกังหันลมขนาดความสูง ๒ เมตรนั้น ใกล้จะหมดจากชุมชนแล้ว ถ้าหากใช้ทำกังหันขนาด ๕ เมตรต่อ จำนวนเกลอนพลาสติกสารเคมีอาจจะไม่พอที่จะสร้าง ประชาชนชุมชนเลยเสนอแนะว่าเมื่อเราใช้งานศิลปะลดขยะพลาสติกเกลอนสารเคมีได้แล้ว ควรจะลดขยะประเภทอื่นต่อได้

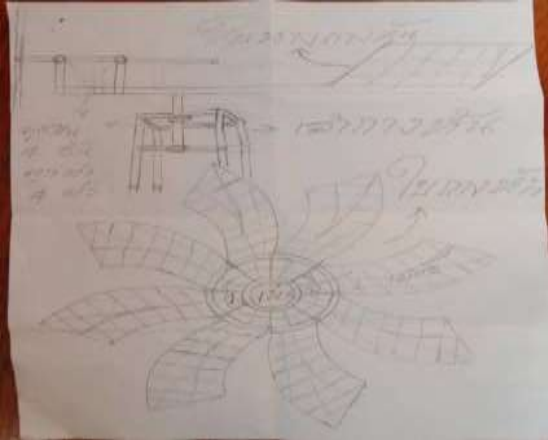

“กังหันดอกซี่เหล็กขนาด ๒ เมตรนั้น เราใช้ศิลปะในการปราบเกลอนสารเคมี แต่กังหันขนาด ๕ เมตร เราจะปราบกระป๋องน้ำอัดลม เพื่อเป็นต้นแบบในการจัดการขยะแต่ละประเภท”^{๕๔}

(๓.๖.๖) การสร้างกังหันดอกซี่เหล็กขนาด ๕ เมตร

หลังจากที่ได้มีการสร้างกังหันลมดอกซี่เหล็กขนาดความสูง ๒ เมตรแล้ว ทางคณะทำงานวิจัย และชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์ดำเนินการในการสร้างกังหันลมดอกซี่เหล็กขนาด ๕ เมตรต่อ ตามเป้าหมายที่ได้วางแผนไว้ว่า คือ การสร้าง Land Art ของชุมชน บริเวณหนองบ้านของชุมชนซึ่งเป็นพื้นที่ โคกหนองนา และสามารถต่อยอดเป็นแหล่งเรียนรู้การจัดการขยะได้ โดยการสร้างมีขั้นตอนในการสร้างสรรค์และการแบ่งหน้าที่ และปฏิบัติงานคล้ายกับการสร้างกังหันลมดอกซี่เหล็กขนาด ๒ เมตร แต่จะแตกต่างที่การเลือกใช้ขยะรีไซเคิลของชุมชน ดังต่อไปนี้

^{๕๓} สอนง ปินใจ, สล่าชุมชนด้านช่าง/นักวิจัยชุมชน, สัมภาษณ์ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๕๔} สุตา ใจทิพย์, ประชาชนชุมชนด้านศิลปหัตถกรรม/นักวิจัยชุมชน, สัมภาษณ์ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๔.

<p>การออกแบบกังหันลมดอกซี่เหล็กขนาด ๕ เมตร ออกแบบโดยทีมสร้างสรรค์ โดยปราชญ์ชุมชน และช่าง (สล่า) ได้ทำการสร้างแบบร่างของกังหันลม และร่วมกันวิเคราะห์ถึงอุปกรณ์การสร้าง โดยมีการ คำนวณถึงทิศทางลม น้ำหนักของกังหัน การใช้วัสดุอุปกรณ์ โดยใช้กระป๋องกาแฟ น้ำอัดลม ซึ่งเป็นขยะในชุมชนอีกประเภทหนึ่งที่มีจำนวนมาก</p>	
<p>วัสดุอุปกรณ์ ประกอบด้วย เศษเหล็ก กระป๋องน้ำอัดลม โดยผู้ใหญ่บ้านจะประกาศเสียงตามสายในชุมชนให้ทุกครัวเรือนที่มีขยะประเภทนี้นำมาบริจาค และอุปกรณ์สำหรับงานช่าง สำหรับตัด เชื่อม เช่น กรรไกร ที่เชื่อมเหล็ก ค้อน เป็นต้น</p>	

(๓.๖.๗) ปฏิบัติการสร้างสรรคังหันดอกซี่เหล็ก ขนาด ๕ เมตร

<p>การทำใบพัดกังหัน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ทำการเชื่อมเหล็กทำโครงดอกซี่เหล็ก โดยใช้เหล็กเส้นเชื่อมแกนกลางของกังหันลม และแบ่งโครงเหล็กสำหรับทำใบพัด ในส่วนกลีบดอก จำนวน ๘ แฉก -ทำโครงดอกซี่เหล็ก ๘ แฉก ด้วยเหล็กเส้น และใช้เศษเหล็กเชื่อมเป็นแกนกลางและทำเป็นเกสร 	
---	--

- ตัดแผ่นสังกะสี เพื่อเป็นฐานตามโครงที่แบ่งไว้
- แบ่งเส้นในแผ่น เพื่อให้ได้ขนาดเท่ากัน

- ตัดกระป๋อง ปรับให้มีลักษณะแบนราบ
- ติดกระป๋องบนแผ่นสังกะสี

ส่วนหางกังหันลม เป็นลายธงชาติไทย ประกอบด้วยรูปช้างหมูนกกังหัน เพราะช้างเป็นสัญลักษณ์ถึงความอุดมสมบูรณ์ของชุมชน อีกทั้งมีแม่น้ำแม่ตาช้าง เป็นแม่น้ำสายสำคัญที่หล่อเลี้ยงชุมชนในตำบลป่าแดด

<p>การประกอบร่างกังหัน ทำการเชื่อมติดกังหันลมระหว่างส่วนดอกซี่เหล็กและหางกังหัน</p>	
<p>ติดตั้งกังหันและประเมินผลงานประติมากรรม ได้ทำการเคลื่อนย้ายที่ติดตั้งเสากังหันที่ประยุกต์มาจากการใช้เสาไฟฟ้า บริเวณหนองป่า หรือหนองสาธารณะชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่ โคน หนองนา โดยกังหันลมดอกซี่เหล็กขนาดความสูง ๕ เมตรนี้ มีน้ำหนักค่อนข้างมากจะไม่สามารถใช้แรงคนมาติดตั้งได้เหมือนกับกังหันลมดอกซี่เหล็กขนาดความสูง ๒ เมตร ดังนั้นจึงได้รับการสนับสนุนจาก อบต.ป่าแดด ที่สนับสนุนรถเครนมาช่วยติดตั้งกังหันลมในครั้งนี้ และสังเกตถึงการหมุนของกังหัน การทนต่อแรงลม ความแข็งแรงของกังหันลม</p>	

(๓.๖.๘) การวิเคราะห์และทบทวนการปฏิบัติการสร้างกังหันลมดอกซี่เหล็กขนาดความสูง ๕ เมตร

จากการปฏิบัติการสร้างกังหันลมดอกซี่เหล็กขนาดความสูง ๕ เมตร และติดตั้งกังหันลมแล้วนั้น พบว่าใบพัดกังหันลมได้หลุดจากเสาที่ติดตั้งกังหัน ประมาณ ๕ ครั้ง ทางคณะทำงานวิจัยและชุมชนจึงได้ปรึกษา และหาสาเหตุของการที่ใบพัดกังหันหลุด จึงพบว่าเกิดจากสาเหตุที่มีการติดตั้งกังหันในช่วงหน้าฝน และประกอบกับกังหันมีขนาดใหญ่ น้ำหนักมาก จึงทำให้หักได้ง่าย และเสากังหันยังมีขนาดเล็กที่ไม่สามารถรับน้ำหนักของกังหันได้ ทำให้เกิดปัญหาของความไม่แข็งแรงทนทานและยั่งยืน แต่ในขณะเดียวกันผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นหนึ่งในคณะที่มิวิจัยได้มองเห็นว่า การที่กังหันพังหลายครั้งนั้นส่งผลต่อความสามัคคีของชุมชน ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันได้

“การติดตั้งกังหันขนาด ๕ เมตร เพราะไม่ทนทานต่อแรงลม และในช่วงที่ติดตั้งกังหันนั้น เป็นช่วงหน้าฝนที่มีพายุลมแรง แต่ทำกังหัน ถ้าไม่มีอุปสรรคก็ไม่ได้เรียนรู้ อุปสรรคหลายอย่าง จะทำวันนี้ ลมพายุมา ประกาศให้ชาวบ้านทราบจะมาช่วยตลอด ณ วันนี้ไม่ยอมแพ้ จะต้องสำเร็จจนได้ ทราบถึงเรื่องน้ำหนัก อาจจะได้ เพราะพายุฤดูใหญ่จะหมดไปแล้ว”^{๕๕}

(๓.๖.๙) การสรุปผลงานประติมากรรมกังหันลมดอกซี่เหล็ก

เมื่อสร้างกังหันลมดอกซี่เหล็กทั้ง ๒ ขนาดเสร็จเรียบร้อยตามเป้าหมายของคณะที่มิวิจัยและชุมชนแล้ว ได้มีการทบทวน สรุปผลจากปรากฏการณ์ที่พบระหว่างการปฏิบัติงานและเพื่อถอดบทเรียนจากการสร้างกังหันลมดอกซี่เหล็กทั้ง ๒ ขนาด โดยพบว่า กังหันลมที่มีความสูงขนาด ๒ เมตรนั้น เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศของชุมชนมากกว่าขนาดความสูง ๕ เมตร ด้วยเหตุผลที่ว่า มีความเบา ยืดหยุ่น สามารถติดตามแรงลมได้ดีกว่า กังหันลมขนาดความสูง ๕ เมตรที่มีขนาดน้ำหนักมาก และไม่สามารถต้านทานแรงลมได้

(๓.๗) ปฏิบัติการสร้างสรรคผลิตภัณฑ์ชุมชนจากขยะรีไซเคิล

เป็นการขยายผลและต่อยอดจากการพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชน คือ การสร้างกังหันลมดอกซี่เหล็ก เพื่อสร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน โดยมีการประชุมคณะที่มิวิจัย และนำประเด็นมาวิเคราะห์ถึงการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยใช้หลักเกณฑ์ คือ ผลิตภัณฑ์ชุมชนใช้ประโยชน์ได้จริง การสร้างผลิตภัณฑ์สามารถสร้างได้ทุกครัวเรือน ใช้วัสดุอุปกรณ์จากขยะรีไซเคิลในชุมชน และราคาที่เหมาะสม ในการประชุมระดมความคิดเห็น ได้แนวคิดคือ การต่อยอดสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนขยายผลจากกังหันขนาดใหญ่ มาปรับเป็นกังหันขนาดเล็ก ใช้ประดับตกแต่งสถานที่ และเป็นสินค้าชุมชนที่บ่งบอกเอกลักษณ์ของชุมชน นำไปสู่การสร้างจุดเด่นของชุมชน

ซึ่งวิธีการดำเนินการในการถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชน มีปราชญ์ชุมชนเป็นผู้อบรมถ่ายทอดแก่ชุมชนวางแผนการอบรม โดยการคัดเลือกผู้เข้าอบรมเน้นคน ๓ วัย ได้แก่ วัยเด็ก วัยกลางคน และวัยสูงอายุ เพื่อสร้างทักษะความรู้และส่งต่อความรู้แก่รุ่นต่อรุ่นต่อไป ^{๕๖} โดยมีการอบรมสร้างความรู้แก่ชุมชน ดังต่อไปนี้

^{๕๕} ประพันธ์ แก้วมณี, ผู้ใหญ่บ้านโป่ง (สันซี่เหล็ก) หมู่ ๖ /นักวิจัยชุมชน, สัมภาษณ์ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๕๖} การประชุมกลุ่มย่อยคณะที่มิวิจัย, ๓ มิถุนายน ๒๕๖๔

^{๕๗} อินแก้ว เจริญวัย, ประธานคุ้มหมวดที่ ๕, สัมภาษณ์ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

(๓.๗.๑) การอบรมพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากขยะรีไซเคิล

เริ่มจากการอบรมเพื่อถ่ายทอดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยปราชญ์ชุมชนมาถ่ายทอดองค์ความรู้ให้ คณะวิจัยชุมชนและนักเรียนโรงเรียนบ้านโป่ง ตั้งแต่การเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ในการสร้างชิ้นงาน วิธีการเทคนิคการสร้างก้นหลุม และการปรับประยุกต์ตามความสร้างสรรค์ของแต่ละคน

“ ได้รับความรู้ โดยเฉพาะการเพิ่มมูลค่าให้กับขยะ นอกเหนือจากการคัดแยกขยะที่เราทำอยู่ในครัวเรือนอยู่แล้ว”^{๕๗}

ภาพที่ ๔.๖๕ ปฏิบัติการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชนจากขยะรีไซเคิล และผลิตภัณฑ์ก้นหลุมจากขยะรีไซเคิล

(๓.๗.๒) การขยายผลถ่ายทอดการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนแก่ในชุมชนและภายนอกชุมชน

เมื่อผู้เข้าอบรมได้รับความรู้จากปราชญ์ชุมชนในเวทีการอบรมครั้งแรกแล้วแล้ว ได้ดำเนินการขยายผลถ่ายทอดการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน (ก้นหลุม) แก่ในคนชุมชนและภายนอกชุมชน โดยมีการร่วมออกแบบก้นหลุม และนำเศษขยะรีไซเคิลมาประยุกต์เพื่อสร้างมูลค่าของผลิตภัณฑ์ชุมชนต่อ เช่น ทำตุ๊กตาประดับก้นหลุมจากเศษผ้า ใช้เศษไม้ทำคนหมุนก้นหลุม เป็นต้น จากการถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชน ทำให้ได้ทักษะเพิ่มเติม และมีแนวความคิดสร้างสรรค์ใหม่เพิ่มขึ้น ได้รูปแบบก้นหลุมรูปแบบใหม่ คือแบบตั้งโต๊ะ

ภาพที่ ๔.๖๖ การขยายผลถ่ายทอดการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนแก่ในชุมชนและภายนอกชุมชน

ภาพที่ ๔.๖๗ ผลิตภัณฑ์กั้งหันแบบเสียบติดตามสถานที่ และแบบตั้งโต๊ะ

(๓.๗.๓) ทดลองทำการขาย

การทดลองทำการขายผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยอาศัยการขายแก่คนรู้จักในหมู่บ้านและชุมชนรอบข้าง เพื่อสร้างการรับรู้ด้วยการขายโดยวิธีการบอกต่อ และทางสื่อออนไลน์ ทาง Facebook ของแต่ละท่าน และเนื่องจากยังไม่มีหน้าร้านในการวางจำหน่าย จึงได้ใช้หน้าบ้านเป็นจุดติดตั้งกั้งหันเพื่อจำหน่ายราคา ๑๙๙ บาท จากการโดยมีคนสนใจสั่งซื้อจำนวนหนึ่ง

๓. นายอำพล โทธรัญ	ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้านโป่ง
๔. นายมนัสพิสิษฐ์ จอมสว่าง	นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
๕. นายสาคร ศรีวิชัย	ผู้ประกอบการร้านสาครกิจเจริญ
๖. นายมานิตย์ กันทะสัก	อาจารย์สาขาพุทธศิลป์กรรม มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

โดยรูปแบบการให้คะแนนแต่ละคุ่มหมวดนั้น คณะกรรมการ ทีมวิจัย และประชาชนบางส่วน เติชมคุ่มหมวดแต่ละคุ่มพร้อมกันตามลำดับ และให้ทางหัวหน้าคุ่มหมวดนำเสนอแนวคิดของนิทรรศการ

“เน้นการจัดการขยะรีไซเคิลที่มีในหมู่บ้านมาดัดแปลง ทำเป็นกระเช้า กระจ่างเพื่อปลูกผักสวนครัว เพื่อสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นหลักในการบริหารจัดการในชุมชน เศษอาหารเหลือใช้ก็นำไปให้เป็นอาหารเปิดไก่ได้”^{๕๘}

“ทุกอย่างที่เราปลูก ปลูกที่เรากิน จากกินก็แบ่งขาย จากขายก็แบ่งกัน” การประดับตกแต่งขยะรีไซเคิลในคุ่มหมวดมีกัณฑ์ซึ่งทำมาจากขยะรีไซเคิล และใช้เทคนิคจากภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้อุปกรณ์คือ ฝรั่งและค้อน ไม่ได้ใช้อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า ทางด้านผลไม้ที่นำมาประดับก็มาจากสวนของชาวบ้าน มีแม่ไก่ที่ทำจากกาบมะพร้าว แสดงถึงการที่ชุมชนได้เลี้ยงไก่ไข่ไว้กินเกือบทุกหลังคาเรือน มีการเลี้ยงปลา จึงได้นำเสนอปลาจากขวดพลาสติก มีการใช้ฝาพลาสติกมาทำกระจ่างปลูกต้นไม้ มีการประดับซุ้มด้วยคอมเก๋า และการแยกขยะแต่ละประเภทของครัวเรือน”^{๕๙}

“ในคุ่มหมวดทำเป็นสวนพืชผักที่เป็นประโยชน์แก่ครัวเรือน เช่น หน่อไม้ เห็ด ฟักหลายโหล โดยแสดงถึงความร่วมแรงร่วมใจ เป็นพืชพันธุ์ที่ในแต่ละบ้านนำมารวมกัน โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ในขณะเดียวกันได้แสดงถึงการนำขยะรีไซเคิลมาสร้างเป็นอุปกรณ์การใช้งาน เช่น ไม้กวาดจากขวดพลาสติก ถึงขยะจากยางรถยนต์ เป็นต้น”^{๖๐}

“การจัดมีส่วนร่วมนิทรรศการในคุ่มหมวด ประกอบด้วยคน ๓ วัย ได้แก่ วัยรุ่น วัยกลางคน และผู้สูงอายุ โดยในการนำเสนอนิทรรศการนั้น ประกอบด้วย น้ำหมักชีวภาพสำหรับรดผักสวนครัว โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ไม่ใช่สารเคมี ทำให้ผักที่นำมาแสดงสวยงาม ทางด้านขยะรีไซเคิลได้มีการนำเสนอ นำมาประยุกต์ใช้ ได้แก่ การทำขวดน้ำเป็นรูปยี่ราฟเพื่อประดับตกแต่ง”^{๖๑}

^{๕๘} ชุ่ม ไชยวงศ์, ประธานคุ่มหมวดที่ ๑ บ้านโป่งสันซี้เหล็ก ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย, สัมภาษณ์, ๒๘ กันยายน ๒๕๖๔.

^{๕๙} สมศักดิ์ นรสิงห์, ประธานคุ่มหมวดที่ ๒ บ้านโป่งสันซี้เหล็ก ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย, สัมภาษณ์, ๒๘ กันยายน ๒๕๖๔.

^{๖๐} เฉลียว เจริญวัย, ประธานคุ่มหมวดที่ ๓ บ้านโป่งสันซี้เหล็ก ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย, สัมภาษณ์, ๒๘ กันยายน ๒๕๖๔.

^{๖๑} สมบัติ ไชยรินทร์, ประธานคุ่มหมวดที่ ๔ บ้านโป่งสันซี้เหล็ก ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย, สัมภาษณ์, ๒๘ กันยายน ๒๕๖๔.

“การนำเสนอในคุ้มหมวด มีการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ มาจากการได้จากโครงการ ใช้ขวดเปียร์นำมาทำกระถางเลี้ยงปลา ปลูกต้นไม้ มีการใช้ซองกาแฟ ซองน้ำยาปรับผ้านุ่มมาทำเป็นดอกไม้ประดับ มีการนำกระป๋องเปียร์มาทำเป็นก้านหลม ประดับไปด้วยผลไม้จากสวนของชุมชน ซึ่งมาจากการปลูกของแต่ละครัวเรือน ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง”^{๖๒}

“เน้นการนำเสนอขยะรีไซเคิล สมุนไพร ดอกไม้ และสัตว์เลี้ยงในชุมชน ลดปัญหาโลกร้อน ดังเก่ามาทำเป็นป้ายยินดีต้อนรับ การทำดอกไม้จากหลอดกาแฟ การทำยี่ราฟจากขวดพลาสติก การทำหมวกจากขวดพลาสติก เป็นการนำเสนอถึงการเลี้ยงหมูในชุมชนที่เป็นพันธุ์สีขาว และสีดำ การใช้ขยะรีไซเคิลมาสร้างเป็นนิทรรศการเป็นเรื่องที่ดี เพราะลดปัญหาการนำขยะไปเผาเกิดมลพิษตามมาได้”^{๖๓}

ภาพที่ ๔.๖๙ กิจกรรมการประกวดคุ้มหมวด “หมู่บ้านสร้างสรรค์จากขยะรีไซเคิล (ดอกไม้เหล็ก)”

(๓.๘.๒) กิจกรรมการส่งเสริมการสร้างพื้นที่ศิลปะในชุมชน โดยชุมชนได้มีการสานต่อโครงการ เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากการได้รับจากโครงการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทางผู้ใหญ่บ้านได้เน้นให้ชุมชนนำก้านประดับตามจุดสำคัญของหมู่บ้าน เช่น ปากซอย สามแยกในหมู่บ้าน เป็นต้น เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องการจัดการขยะด้วยศิลปะในพื้นที่ชุมชน ปรับภูมิทัศน์ให้ชุมชนเป็นชุมชนสร้างสรรค์และน่าอยู่ และรวมไปถึงความประทับใจแก่ผู้พบเห็นทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน

^{๖๒} อ้นแก้ว เจริญวัย, ประธานคุ้มหมวดที่ ๕ บ้านโป่งสันชีเหล็ก ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย, สัมภาษณ์, ๒๘ กันยายน ๒๕๖๔.

^{๖๓} ประสิทธิ์ ศรีธิเลิศ, ประธานคุ้มหมวดที่ ๖ บ้านโป่งสันชีเหล็ก ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย, สัมภาษณ์, ๒๘ กันยายน ๒๕๖๔.

ภาพที่ ๔.๗๐ การสร้างพื้นที่ศิลปะสร้างสรรค์ในชุมชน

(๓.๙) เวทีสรุปบทเรียนนักวิจัยชุมชน

จากการปฏิบัติการสร้างสรรค์นวัตกรรมประติมากรรมกึ่งหุ่นดกซี่เหล็ก โดยการมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการขั้นตอนของชุมชน และได้ผลงานตามเป้าหมาย จนมาถึงขั้นตอนการสรุปบทเรียนการดำเนินงานวิจัยของชุมชน ได้ดำเนินงานหลังจากการจัดกิจกรรมประกวดคุ่มหมวด โดยการสรุปบทเรียนมีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวน วิเคราะห์ ผลลัพธ์ ผลกระทบการทำงานที่ผ่านมา และนำไปสู่การขยายผลในชุมชนอื่น สรุปประเด็นได้ดังตารางต่อไปนี้^{๖๔}

ประเด็นสรุปบทเรียน	บทเรียนสำคัญที่เกิดขึ้น
หลักการ ดำเนินงาน	<p>๑. การมีส่วนร่วมปฏิบัติการสร้างศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล ได้เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมทุกเพศทุกวัยด้วยจิตอาสา หากสมาชิกในชุมชนไม่สามารถร่วมทำกิจกรรม ได้สนับสนุนเป็นปัจจัยต่างๆ เช่น ด้านเงิน สิ่งของ อาหาร เป็นต้น</p> <p>๒. การแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานอย่างชัดเจนและตาม ความรู้ ความสามารถ</p> <p>๓. การทบทวนปัญหาที่เกิดขึ้นในการทำงานอย่างสม่ำเสมอ หลังจากการทำงานในแต่ละครั้ง เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงอย่างถูกต้องโดยทันที</p>

^{๖๔} เวทีสรุปบทเรียนนักวิจัยชุมชน, วันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๖๔.

ประเด็นสรุปบทเรียน	บทเรียนสำคัญที่เกิดขึ้น
ผลที่เกิดขึ้น	<p>๑. เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย และสร้างการรับรู้แก่ภายนอกโดยอาศัยเครือข่ายในท้องถิ่น เช่น พระสงฆ์ ครู กำนัน พัฒนาการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่เข้าร่วมกิจกรรม จะได้ประชาสัมพันธ์ให้หมู่บ้านอื่นได้รับรู้ โดยเฉพาะกำนัน จะช่วยเป็นสื่อในการต่อยอดปฏิบัติการของชุมชนไปยังหมู่บ้านอื่น</p> <p>๒. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของคนในชุมชน การดำเนินงานวิจัยเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ก่อให้เกิดกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และเป็นการทำกิจกรรมที่แฝงประโยชน์หลายๆอย่าง เห็นพลังสร้างสรรค์ พลังสามัคคีของชุมชนที่จะนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งต่อไป</p> <p>๓. การพัฒนาชุมชนทางอ้อม การสร้างสรรค์งานศิลปะ เป็นการพัฒนาชุมชนทางอ้อม ด้านจิตใจ สำนึกและหลักธรรม คือ ประหยัดอดออม สร้างสรรค์ สู่การเป็นปึกแผ่นของแผ่นดิน เป็นการพัฒนาจากภายใน เป็นการค้นหาวิเคราะห์ ซึ่งไม่ได้คือความล้มเหลว หากสำเร็จแล้ว ก็จะทำให้เกิดความภาคภูมิใจ บ่งบอกถึงความสำเร็จ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันผสมผสานกัน แสดงถึงพลังชุมชน จากเศษขยะประกอบร่าง สร้างสุนทรียภาพแก่ชุมชน</p>
ปัจจัยความสำเร็จ	<p>๑. ความแปลกใหม่ของกิจกรรมโครงการวิจัยที่ใช้ศิลปะเป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน รวมถึงเป้าหมายที่ชัดเจน ทำให้เกิดความกระตือรือร้นและร่วมแรงร่วมใจกันสร้างผลงานตามเป้าหมายที่ต้องการและเพื่อชุมชน</p> <p>๒. การกำหนดเวลาในการทำงานอย่างชัดเจน เนื่องจากการทำงานร่วมกับชุมชน เวลาที่ว่างตรงกันค่อนข้างจะน้อย ดังนั้นหากการจะสร้างผลงานให้เสร็จทันเวลา ต้องมีการกำหนดแผนงาน ระยะเวลาที่กำหนดที่ชัดเจน จึงทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมแก่ชุมชน</p> <p>๓. การสร้างจิตสำนึกแก่ชุมชน โดยชี้แจงการดำเนินการโครงการ ในการประชุมของหมู่บ้าน เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความตื่นตัวเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลและวัสดุเหลือใช้</p> <p>๔. ภาวะผู้นำของผู้นำชุมชน ผู้นำที่มีบทบาทหลักคือ ผู้ใหญ่บ้านที่มีภาวะของการเป็นผู้นำชุมชน และบทบาทในโครงการวิจัยตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงสิ้นสุดโครงการ โดยยึดหลัก “ผู้นำต้องทำก่อน” และหลักททท (ทำทันที) รู้แล้วต้องทำเลย</p>

ประเด็นสรุปบทเรียน	บทเรียนสำคัญที่เกิดขึ้น
	<p>๔. การทำงานเป็นทีม โดยมีทีมวิจัยชุมชนเป็นแกนนำหลักในการดำเนินงาน การใช้ศักยภาพของคนในชุมชนมาช่วยในการบริหารจัดการกิจกรรมภายใต้โครงการวิจัยจนประสบผลสำเร็จ</p> <p>๕. การจัดการขยะโดยนำมาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปะสอดคล้องกับการดำเนินนโยบายพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ที่ต้องการลดการบริโภค การใช้พลาสติกและสินค้าที่ฟุ่มเฟือย</p> <p>๖. การทำงานร่วมกันที่มีความสุข ความสนุกสนาน ความสามัคคี และความภาคภูมิใจในผลงานศิลปะชุมชน</p> <p>๗. การเปลี่ยนวิกฤติให้เป็นโอกาส เนื่องจากสถานการณ์ระบาดของโรคโควิด 19 ทำให้เกิดมาตรการป้องกันโรค โดยลดการออกนอกพื้นที่ การเว้นระยะห่างทางสังคม ด้วยเหตุนี้จึงทำให้คนในชุมชนมีเวลาอยู่ในชุมชนและพื้นที่ของตนเอง จึงสามารถร่วมกิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะด้วยขยะรีไซเคิล และจัดทำผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อจำหน่ายทางสื่อออนไลน์</p>
สิ่งที่ได้เรียนรู้	<p>๑. ได้รับความรู้ โดยเฉพาะการเพิ่มมูลค่าให้กับขยะและวัสดุเหลือใช้ นอกเหนือจากการคัดแยกขยะที่ทำในครัวเรือน</p> <p>๒. เกิดความภูมิใจ ได้รับความรู้ที่ได้มาต่อยอด สานต่อในอาชีพเสริม ภาพออกมาประทับใจมากๆ</p> <p>๓. การทำกิจกรรมได้สร้างให้คนในชุมชนมีความสามัคคีกัน</p> <p>๔. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและความคิดสร้างสรรค์ในการผลิตงานศิลปะจากวัสดุเหลือใช้ที่มีอยู่ เป็นสินค้าเพื่อมีรายได้เสริม</p> <p>๕. เกิดความพยายามในการดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จ จากปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นทำให้ได้เรียนรู้ และการจัดการแก้ไขปัญหาทันที</p>
ปัญหาอุปสรรค	<p>๑. การจัดหาวัสดุเหลือใช้ที่จะนำมาสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนและผลิตภัณฑ์ชุมชน ต้องขออนุญาตเข้าไปวัสดุที่ทิ้งไว้ในพื้นที่เกษตรกรรมของชาวบ้าน</p> <p>๒. สภาพอากาศ เช่น การติดตั้งกั้นขนาด ๕ เมตร ในช่วงที่ติดตั้งกั้น เป็นฤดูฝนที่มีพายุลมแรง อีกทั้งวัสดุที่ใช้บางอย่างเป็นของเก่า เมื่อมีลมแรงพายุฝนจึงไม่ทนทานต่อแรงลม</p> <p>๓. ความยั่งยืนของประติมากรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล อาจจะไม่มี</p>

ประเด็นสรุปบทเรียน	บทเรียนสำคัญที่เกิดขึ้น
	ความคงทนเท่าที่ควร เนื่องจากเป็นวัสดุเหลือใช้ที่ผ่านการใช้งานมาแล้ว
แนวทางการขยายผล	<p>๑. การส่งเสริมการจำหน่าย การจัดการตลาด ผลิตภัณฑ์จากขยะ รีไซเคิล ซึ่งจะต้องมีผู้เชี่ยวชาญมาอบรม ต้องอาศัยคนรุ่นใหม่ หรือเด็กที่มีความสามารถ มาช่วยในด้านนี้</p> <p>๒. การจดลิขสิทธิ์ของสินค้าที่ผลิตจากชุมชน</p> <p>๓. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นรูปแบบต่างๆ ให้ทันสมัย และสร้างผลิตภัณฑ์จากขยะรีไซเคิลแบบอื่น</p> <p>๔. ขยายผล/ถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชนอื่นๆ เพื่อให้มีการจัดการขยะ และเปิดโอกาสให้ชุมชนอื่นมาเรียนรู้ศึกษาดูงาน เป็นศูนย์เรียนรู้ครบวงจรแก่หมู่บ้านอื่น</p>

กล่าวโดยสรุป ชุมชนบ้านโป่ง (สันซี้เหล็กนั้น) นั้น จะเห็นว่าเป็นชุมชนบทที่มีบริบทของชุมชนที่มีความพร้อมในศักยภาพทุนชุมชนประกอบไปด้วย ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทุนทางกายภาพ และทุนด้านการเงิน ด้วยศักยภาพทุนชุมชนนี้ส่งผลให้ชุมชนเป็นชุมชนที่มีความเพียบพร้อมในด้านต่างๆ ถึงแม้ว่าในโลกยุคปัจจุบันจะเปลี่ยนเป็นเป็นโลกยุคโลกาภิวัตน์ ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกมิติ ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยีก็ตาม ผู้คนในชุมชนก็ยังยึดวิถีชีวิตและวัฒนธรรมการเป็นอยู่แบบเดิม คือ การเป็นอยู่ร่วมกันแบบเอื้ออาทร พึ่งพาอาศัยกันแบบเครือญาติ นอกจากนี้ทางด้านการบริหารจัดการของชุมชนนั้น ยังมีการปลูกฝังเด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่ให้เกิดสำนึกรักท้องถิ่น ช่วยเหลือท้องถิ่น โดยสานพลังการขับเคลื่อนงานจากรุ่นต่อรุ่นไปอย่างต่อเนื่อง มีการบูรณาการการทำงานเพื่อการตัดสินใจแก้ไขปัญหาร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการขับเคลื่อนกิจกรรมโครงการอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะผู้นำที่ยึดหลักการที่ว่า “ผู้นำต้องทำก่อน” มีการใช้เวทีประชาคมเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ใช้ศูนย์เรียนรู้ชุมชนในการต่อยอดกิจกรรมกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา การจัดกิจกรรม/โครงการตามที่กำหนดไว้ในแผนชุมชน ส่วนใหญ่เป็นแผนพึ่งตนเอง ถ้าเกินความสามารถจะส่งต่อให้ท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้คนในชุมชนสามารถคิดได้ ทำเป็น และแก้ไขปัญหา จนพัฒนาเป็นหมู่บ้านน่าอยู่ ภายใต้วิสัยทัศน์ “ชุมชนเข้มแข็ง มั่นคง ดำรงเศรษฐกิจพอเพียง” ด้วยพื้นฐานหลักการทำงานของชุมชนจึงส่งผลต่อเนื่องมาถึงการมีส่วนร่วมปฏิบัติการสร้างศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลของชุมชนในครั้งนี้ ซึ่งสรุปถึงความสำเร็จตามเป้าหมายที่คณะวิจัยและทางชุมชนได้วางแผนไว้ คือ การได้ผลผลิตคือชิ้นงานจากชุมชน ได้แก่ งานประติมากรรมก้นห้นดอกขี้เหล็กจากขยะรีไซเคิล ผลิตภัณฑ์ชุมชนก้นห้นดอกขี้เหล็ก พื้นที่ศิลปะของชุมชน ซึ่งการเดินทางสู่

เป้าหมายนี้สำเร็จได้นั้นหากประกอบด้วยปัจจัยกระบวนการทำงานของชุมชน คือ การใช้หลักการกระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่

ขั้นที่ ๑ ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ตั้งแต่ชุมชนได้เข้ามาร่วมรับฟังนโยบายของโครงการวิจัยและมีการประชุมเพื่อหารือกันตลอด เพื่อร่วมกันระดมความคิดและตัดสินใจลงความเห็นในการเลือกสร้างศิลปะชุมชนด้วยวิธีไซเคิล

ขั้นที่ ๒ ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ชุมชนได้มีการวางแผนการมีส่วนร่วมของการสร้างงานศิลปะชุมชน โดยการแบ่งทีมในการทำงาน ได้แก่ ทีมนำ ทีมสร้างสรรค์ และทีมทำ เพื่อเป็นการให้โอกาสแก่คนในชุมชนแสดงศักยภาพทุกเพศ ทุกวัยได้เข้ามา ร่วมกันสร้างสรรค์งาน โดยไม่จำกัดขีดความสามารถทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การระดมในการช่วยกันสร้างกังหัน การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารการงาน การประสานงานและการขอความช่วยเหลือจากภาคีหน่วยงานภาคส่วนต่างๆ เป็นต้น

ขั้นที่ ๓ ชุมชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) จากการมีส่วนร่วมในโครงการวิจัยในครั้งนี้ ชุมชนได้ผลประโยชน์ต่างๆ จากการใช้ผลผลิตจากงานวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ การสร้างพื้นที่ศิลปะชุมชน การได้ผลิตภัณฑ์ชุมชน นำไปสู่การสร้างทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ การสร้างอาชีพใหม่ การสร้างรายได้เสริมแก่ชุมชน เกิดจิตสำนึก ความรักความสามัคคี เกิดความภาคภูมิใจ เป็นต้น

ขั้นที่ ๔ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ชุมชนได้มีการประชุมเพื่อถอดบทเรียนทุกครั้งที่เกี่ยวเรื่องอุปสรรค ปัญหาตลอดระยะเวลาทำโครงการ และเมื่อโครงการหมดระยะเวลาในการดำเนินงาน ชุมชนก็ได้มีการสานต่อโครงการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการนำเรื่องการจัดการขยะด้วยศิลปะชุมชนเข้าสู่แผนวาระการประชุมของชุมชน และยังได้มีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เช่น การดูแลรักษาแก้ไขชิ้นงาน ประติมากรรมกังหันดอกขี้เหล็กหากพบว่ามีชำรุด มีการประชุมหารือกันถึงสาเหตุและวิธีการปรับปรุงแก้ไขอย่างสม่ำเสมอ

กระบวนการเรียนรู้จากงานวิจัยนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน ทั้งการใช้เวทีการจัดการประชุมเสวนา การสร้างกิจกรรมแก่ชุมชนเพื่อสร้างสัมพันธ์ชุมชนสร้างพลังรักสามัคคีและความปรองดอง การมีจิตสำนึกในชุมชน ด้วยการสร้างวัฒนธรรมการเคารพรับฟังความเห็นของผู้อื่น สร้างเครือข่ายพัฒนาอาชีพที่เพิ่มมูลค่าให้กับท้องถิ่น จึงนำไปสู่การสร้างคุณธรรมจริยธรรมของคนในชุมชน สร้างความมั่นคงให้กับชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ รวมทั้งมีเครือข่ายทั้งภาควิชาการ หน่วยงานรัฐ ภาคประชาสังคม เครือข่ายเอกชน เข้ามาร่วมมือสนับสนุนและพัฒนาส่งเสริมให้ชุมชนให้พัฒนายิ่งขึ้น

๔.๒.๒ กระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเข็ญ ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา

๑) สํารวจบริบทชุมชน

บ้านเข็ญ ตั้งอยู่หมู่ที่ ๔ ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา จากการลงพื้นที่สํารวจบริบทชุมชน และการจัดการขยะรีไซเคิลของชุมชนบ้านเข็ญ ในด้านบริบทชุมชน พบว่า ชุมชนบ้านเข็ญเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม คือ เป็นสังคมเกษตรกรรมที่อาศัยอยู่รวมกัน เป็นชุมชนในระดับครอบครัวมีญาติพี่น้องอาศัยอยู่ใกล้ชิดกัน ศูนย์กลางของชุมชนคือ ศาสนา วัด และมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำชุมชน อาชีพหลัก คือ การทำนาทำไร่ ทำสวน และรับจ้าง และมีกลุ่มจักสานของผู้สูงอายุ เพื่อหารายได้มาดูแลตนเองไม่ให้เป็นการของลูกหลาน ซึ่งผลิตภัณฑ์ของกลุ่มจักสาน เช่น ตะกร้าหวาย ตะกร้าไม้ของชำร่วย นอกจากนี้ยังพบว่า บ้านเข็ญใช้ระบบเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต มีกลุ่มเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ กบ ปลา มีกองทุนหมู่บ้าน มีการออมเงินทุกเดือน มีสมาชิกทั้งหมด ๘๒ คน มีคณะกรรมการดำเนินงาน ๙ คน มีการจัดการเรื่องการจัดสรรแบ่งกำไรชัดเจน เช่น สมทบกองทุน ๒๐ % ประกันความเสี่ยงเกิดมีการส่งเงินไม่พอในสมาชิกสาธารณะประโยชน์ ๒๘% ส่วนที่เหลือเป็นค่าดำเนินการ ซื่ออุปกรณ์ ค่าตอบแทนคณะกรรมการ นอกจากนี้ในด้านศักยภาพชุมชน ชุมชนบ้านเข็ญ มีทุนชุมชนที่โดดเด่นและสำคัญอยู่หลายประเภท ที่ช่วยในการขับเคลื่อนและเป็นปัจจัยหลักที่ช่วยให้ชุมชนประสบผลสำเร็จในหลายๆ ด้าน ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทุนกายภาพ

จุดเด่นของชุมชน ได้แก่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนันทวิถี ชวงนกกุงบ้านเข็ญ และเป็นที่ตั้งของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ กิจกรรมอนุรักษ์แวดล้อม ผืนป่าและสัตว์ป่า ป้องกันการเผาทำลายป่าไม้ บุกรุกป่าไม้ในเขตตำบลจุน และอนุรักษ์สัตว์ป่า ได้แก่ นกกุงป่า กิจกรรมการท่องเที่ยว ดูนกกุงป่า ธรรมชาติ และวิถีชีวิตนกกุง และยังมีผลิตภัณฑ์โอท็อปวิถี เช่น ผลิตภัณฑ์ชาใบเมี่ยง การปลูกผักปลอดสารพิษ การทำขนมปาด และการทำแหนมหมู ซึ่งเป็นการทำจากรุ่นสู่รุ่น

จากข้อมูลพื้นฐานของชุมชนบ้านเข็ญ พบว่า ชุมชนบ้านเข็ญมีความพร้อมในเรื่องของทุนชุมชน เนื่องจากผู้นำชุมชน ตลอดจนลูกบ้าน มีทุนทางสังคมอย่างแน่นหนา อีกทั้ง ทุนทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทุนทางกายภาพ และทุนมนุษย์ ยังมีอยู่ในชุมชนมากมาย จึงส่งผลให้ชุมชนมีความพร้อมในด้านต่างๆ อีกทั้งผู้คนในชุมชนมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมการเป็นอยู่แบบดั้งเดิม โดยยึดทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงมาดำเนินชีวิตในแต่ละครัวเรือน มีความเป็นอยู่แบบเครือญาติ มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน

ภาพที่ ๔.๗๑ สํารวจบริบทชุมชนบ้านชีเยะ

๒) การจัดการขยะรีไซเคิลของชุมชน

ชุมชนบ้านชีเยะประสบปัญหาในด้านขยะในระดับอำเภอมายาวนานหรือเช่นเดียวกับชุมชนอื่น ๆ ในระดับประเทศ ก่อนหน้านี้ชุมชนมีปัญหาจากขยะล้นบ่อที่อยู่บริเวณชุมชน ส่งกลิ่นเหม็นไปทั่ว จนกระทั่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ทำการปิดบ่อขยะ และกำหนดมาตรการให้ทุกชุมชนในตำบลได้มีการจัดการขยะในระดับครัวเรือนตามหลัก 3Rs ได้แก่ การใช้ซ้ำ- Reuse การลดการใช้-Reduce และ การนำกลับมาใช้ใหม่-Recycle โดยเฉพาะการนำกลับมาใช้ใหม่หรือรีไซเคิล เป็นที่นิยมในชุมชน เพราะสร้างรายได้จากการจำหน่ายขยะรีไซเคิล นอกจากนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ให้การสนับสนุนการคัดแยกขยะ โดยจัดหาถังขยะที่แยกออกเป็นช่องๆ เพื่อจำแนกประเภทของขยะ ให้มีความง่ายต่อการนำไปรีไซเคิล และจำหน่ายให้แก่ร้านรับซื้อขยะ ชุมชนบ้านชีเยะได้มีการจัดการคัดแยกขยะตามนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในส่วนเป็นขยะพลาสติก ขวดพลาสติก แก้ว ได้แยกออกมาไว้ที่หัวหน้าคู้ม ซึ่งในการบริหารหมู่บ้านจะแบ่งการจัดการออกเป็นคู้ม ในชุมชนบ้านชีเยะมีทั้งหมด ๗ คู้ม ในขยะที่แยกไปเก็บตามคู้มเพื่อดำเนินการขายและเมื่อขายจะมีการเก็บรายได้จากการขายไว้ที่หัวหน้าคู้ม และหัวหน้าคู้มดำเนินการนำเงินรายได้จากการขายไปฝากไว้บัญชีของแต่ละคู้ม หลังจากขายแล้วนำเงินเข้าบัญชีแต่ละเดือน และนำเงินส่วนนี้มาพัฒนาคู้มให้เกิดประโยชน์ และเป็นการลดขยะส่วนหนึ่ง

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“เมื่อก่อนมีปัญหาในเรื่องขยะเป็นอย่างมาก หลังจากที่ทางเทศบาลได้จัดทำบ้านพักขยะมาให้หมู่บ้าน และมีการคัดแยกขยะ ตอนนีดีขึ้นมาก อีกอย่างได้มีโอกาสเข้ารับการอบรมผู้นำชุมชน ก็มีความรู้และ

เห็นประโยชน์ในการจัดการขยะ ถ้าเรามีความรู้และทำการคัดแยกตั้งแต่ต้นทางจนถึงการจัดการขั้นสุดท้ายจนเป็นวินัยก็จะเป็นการลดปริมาณขยะเป็นอย่างมาก”^{๖๕}

“หลายปีก่อนในเขตเทศบาลมีขยะล้นเมืองจนไม่สามารถรับมือจากขยะได้ เนื่องจากชาวบ้านยังไม่เข้าใจในหลักการจัดการของขยะ หลังจากเทศบาลได้จัดเวทีให้กับผู้นำ โดยใช้หลัก 3 ซ คือ ใช้น้อย ใช้ซ้ำ กลับมาใช้ใหม่ ชาวบ้านเข้าใจและร่วมมือร่วมใจกันจนเกิดความสำเร็จ สามารถทำให้ขยะลดลงไปได้ถึงร้อยละ ๖๐ %”^{๖๖}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า ชุมชนมีระบบการจัดการขยะในระบบตำบล โดยได้รับการหนุนเสริมจากเทศบาลตำบลจนที่ได้จัดทำบ้านพักขยะ (ที่รองรับการคัดแยกขยะทำจากตะแกรง เพื่อใส่ขยะแยก ๖ ประเภท ได้แก่ ขยะพลาสติกสี พลาสติกใส ขวดแก้ว กล่องนม กระจัง ขวดพลาสติกกรวมไว้ตามจุดต่างๆ ในชุมชน เช่น ร้านค้า หอประชุม วัด เป็นต้น เพื่อให้ง่ายต่อการที่รถขยะของเทศบาลจะได้เข้ามาจัดเก็บและนำไปจำหน่ายให้ร้านรับซื้อของเก่า แล้วนำเงินที่ได้จากการจำหน่ายเก็บไว้เป็นกองทุนของแต่ละหมู่บ้าน โดยเทศบาลตำบลจนยังได้มีการจัดทำศูนย์เรียนรู้การจัดการขยะระดับตำบล ที่อยู่ภายในบริเวณสำนักงานเทศบาลตำบลจน รับผิดชอบโดยฝ่ายสาธารณสุข

“เทศบาลตำบลจนได้จัดการอบรมให้แก่ทุก ๆ หมู่บ้านในเขตเทศบาล เพื่อสร้างองค์ความรู้ สร้างวินัย จิตสำนึกให้กับชุมชน และให้ประชาชน เยาวชน นักเรียน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะ ตั้งแต่ต้นทางจนถึงการกำจัดขั้นสุดท้าย นอกจากนี้ยังได้ทำบ้านพักขยะให้กับทุก ๆ ชุมชน โดยไม่ได้เน้นความสวยงาม แต่ขอให้ช่องใส่ขยะครบ ตามที่ประชาชนต้องการก็พอแล้ว”^{๖๗}

ภาพที่ ๔.๗๒ การจัดการขยะชุมชนบ้านเขี้ยว

^{๖๕} หมวก สะสง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๔ บ้านเขี้ยว ตำบลจน อำเภोजุน จังหวัดพะเยา, สัมภาษณ์ ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๖๖} ภัทรารินทร์ คุณารูป นักวิชาการสาธารณสุขเทศบาลตำบลจน อำเภोजุน จังหวัดพะเยา, ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๖๗} สุภชัย ศูนย์กลาง นายกเทศมนตรีตำบลจน อำเภोजุน จังหวัดพะเยา, สัมภาษณ์ ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๔.

๓) กระบวนการพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล

(๓.๑) จัดเวทีชุมชนระดมแนวทางการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล

การสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนนั้น เป็นการให้ความสำคัญของศักยภาพหรือพลังความสามารถของชุมชน ทุกคนมีส่วนพลังในเรื่องความคิดริเริ่ม และมีความคิดสร้างสรรค์ที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัว พลังเหล่านี้สามารถนำออกมาใช้ได้เมื่อเกิดกิจกรรม โดยเฉพาะกิจกรรมสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหาที่มีผลกระทบโดยรวมของชุมชน การจัดเวทีระดมความคิดเห็นครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ชุมชนได้ร่วมระดมความคิดเห็นออกแบบศิลปะที่ทำด้วยขยะรีไซเคิลที่มีอยู่ในชุมชน ให้กลายมาเป็นศิลปะในชุมชนที่เกิดจากการร่วมกันคิดร่วมกันทำ

(๓.๒) นำเสนอรูปแบบการสร้างสรรคศิลปะจากขยะรีไซเคิล

การจัดเวทีประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นในการนำขยะรีไซเคิลมาสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมหรือประติมากรรมของชุมชนบ้านเข็ญะ ทีมวิจัย ได้เสนอแนวทางการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล โดยได้นำรูปแบบการนำขยะมารีไซเคิลสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ เพื่อเป็นองค์ความรู้และแนวทางให้กับชุมชน จากนั้นชุมชนได้ร่วมกันพิจารณาเลือกนวัตกรรมสร้างสรรค์ศิลปะชุมชน โดยเน้นถึงความเป็นสัญลักษณ์ อัตลักษณ์ของชุมชน โดยแบ่งออกเป็นสองกลุ่มย่อย ให้ชุมชนได้ระดมความคิดเห็นเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างศิลปะชุมชน โดยศิลปะนั้นจะเน้นหรือบอกเล่าเรื่องราวที่สื่อถึงอัตลักษณ์และประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน นอกจากนี้ให้ชุมชนได้บอกเล่าเรื่องราวของขยะในชุมชน ว่ามีขยะชนิดใดบ้าง และมีการจัดการอย่างไร

จากเวทีระดมความคิดเห็นแต่ละกลุ่มได้ส่งผู้แทนมานำเสนอ สรุปได้ว่า ในเรื่องขยะที่มีมากที่สุด ในชุมชนบ้านเข็ญะคือ กลุ่มขยะจำพวกพลาสติก เช่น หลอดดูด ขวดน้ำพลาสติก และ กระจบองน้ำอัดลม ในส่วนของงานศิลปะที่ชุมชนบ้านเข็ญะระดมความคิดเห็นและอยากจะทำเป็นงานศิลปะคือ นกยูง เนื่องจากเป็นสัญลักษณ์ที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของชุมชน อีกทั้งบ้านเข็ญะ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดพะเยาเป็นแหล่งอนุรักษ์นกยูงเวียงลอ รวมทั้งชุมชนมีขยะที่สามารถนำมารีไซเคิลสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรม ประติมากรรมสร้างนกยูงได้

นายหมวก สะสง^{๖๘} ผู้ใหญ่บ้าน กล่าวว่า หลังจากทีทีมวิจัยได้เข้ามาให้องค์ความรู้และแนวทางในการจัดการขยะ พร้อมทั้งนำภาพงานศิลปะต่าง ๆ ที่เกิดจากขยะมานำเสนอตัวอย่างการนำขยะมารีไซเคิลตัดแปดเป็นผลิตภัณฑ์หรือสร้างนวัตกรรม เมื่อเห็นงานศิลปะที่เกิดจากขยะของสถานที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะป็นระดับชุมชน องค์กร บุคคล ที่มีความคิดสร้างสรรค์ในงานศิลปะ ทั้งในและต่างประเทศ ชุมชนบ้านเข็ญะมีความสนใจ เนื่องจากเรื่องขยะเป็นปัญหาของชุมชนมายาวนาน ที่ผ่านมามีวิธีจัดการโดยการคัดแยก ขยะใดที่สามารถนำขายได้ เช่น ขวดเบียร์ ขวดน้ำอัดลม กล่องกระดาษ ก็จะนำไปไว้ที่หัวหน้าคุ่ม ซึ่งในชุมชนบ้านเข็ญะมีทั้งหมด ๗ คุ่ม เมื่อสะสมได้เยอะแล้วก็จะนำไปขาย โดยนำรายได้จากการขายใช้ในการทำ

^{๖๘} หมวก สะสง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๔ บ้านเข็ญะ ตำบลจุน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดพะเยา, สัมภาษณ์ ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๔

กิจกรรมของชุมชน แต่ก็ยังมีขยะอีกหลายจำพวกที่เป็นปัญหาไม่สามารถขายได้ เช่น พลาสติก ซองกาแฟ โอวัลติน กล่องนม หลอดดูด เป็นต้น

(๓.๓) ระดมความคิดเห็นเพื่อออกแบบศิลปะชุมชน

จากเวทีการจัดประชุมเพื่อให้กลุ่มชุมชนได้เสนอความคิดเห็น สรุปได้ว่า อัตลักษณ์หรือจุดเด่นที่เป็นสัญลักษณ์ของชุมชนบ้านเข็ญ คือ ต้นเข็ญ นกยูง และป่าชุมชน ชุมชนจึงมีความต้องการทำศิลปะเป็นรูปนกยูง โดยนำขยะที่มีอยู่ในชุมชนมารีไซเคิล และสรุปว่าจะทำนกยูงให้มีขนาดใหญ่ และตั้งในบริเวณช่วงหรือลานกว้างๆ ในพื้นที่ของชุมชน โดยจะนำเอาต้นเข็ญมาปลูกรอบ ๆ ช่วงนกยูง เพื่อสื่อถึงอัตลักษณ์ของชุมชน จากนั้นก็ได้ระดมความคิดเห็นและร่วมกันออกแบบนกยูง ได้ข้อสรุปว่า เนื่องจากชุมชนหมู่บ้านเข็ญแบ่งการดูแลจัดการกันภายในชุมชนเป็นคุ้มๆ ซึ่งมีทั้งหมด ๗ คุ้ม ดังนั้นจึงหาหรือ/สรุปว่าจะทำนกยูงจำนวน ๗ ตัว เพื่อให้ไปประจำอยู่ตามคุ้มต่าง ๆ ในชุมชน จากนั้นได้ร่วมกันออกแบบนกยูง ซึ่งองค์ประกอบและลักษณะของนกยูง คือ ลักษณะของนกยูง จะเป็นนกยูงตัวผู้ที่รำแพน ๕ ตัว นกยูงตัวเมียจำนวน ๓ ตัว และนกยูงแต่ละตัวนอกจากเป็นงานศิลปะที่สวยงาม เป็นนวัตกรรมความคิดของชาวบ้านที่ร่วมด้วยช่วยกันแล้ว ควรมีประโยชน์ในการใช้สอยด้วย เมื่อได้แนวทางที่ชัดแล้ว จากนั้นได้จัดตั้งคณะทำงานวิจัย เพื่อร่วมดำเนินการและรับผิดชอบต่อไป

“ดีใจที่ได้มีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็น แต่ยังคงคิดไม่ออกว่านกยูงจะมีรูปร่างเป็นอย่างไร และจะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างไร ในเรื่องที่มีผู้ใหญ่บ้านจะให้ไปตั้งในแต่ละคุ้มนั้นก็เห็นดีด้วย และพร้อมจะจัดสวนตกแต่งเพื่อให้หมู่บ้านมีความสะอาดสวยงาม”^{๖๙}

“ก็คิดไว้แล้วว่า ชาวบ้านก็คงจะทำนกยูง เพราะนกยูงคือสัญลักษณ์ของบ้านเรา ถ้าพูดถึงบ้านเข็ญ อำเภอลำทะเมนชัย ก็ต้องนึกถึงนกยูง ก็ต้องปรึกษากับกรรมการและชาวบ้านต่อไปว่าจะเอาอะไรบ้างที่ไม่ใช่แล้วในชุมชนมาทำเป็นนกยูง และคงตั้งคณะทำงานและแบ่งงานกันทำต่อไป”^{๗๐}

(๓.๔) จัดตั้งคณะทำงานวิจัยชุมชน

มีการจัดตั้งนักวิจัยชุมชน เพื่อทำหน้าที่ประสานงานกับชุมชนตลอดจนขับเคลื่อนโครงการวิจัย เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง ทีมวิจัยร่วมกับนักวิจัยชุมชนและผู้นำชุมชน ได้ร่วมกันกำหนดการดำเนินงานพร้อมทั้งระยะเวลาในการดำเนินการ เพื่อเป็นแนวทางให้แก่ผู้นำชุมชนไปดำเนินการจัดตั้งและแบ่งงานกันทำ ซึ่งแต่ละขั้นตอนเน้นการมีส่วนร่วม ร่วมกันคิดร่วมกันทำ ร่วมกันได้ประโยชน์ ก่อให้เกิดจิตสำนึกและเกิดสร้างวัฒนธรรมที่สวยงาม ตลอดจนก่อให้เกิดพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่าและประหยัด จะนำไปสู่การ

^{๖๙} จุฑารัตน์ ศรีมูล หัวหน้าคุ้มที่ ๖ / นักวิจัยชุมชนบ้านเข็ญ ตำบลจุน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดพะเยา, สัมภาษณ์ ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๗๐} หมวก สะสง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๔ บ้านเข็ญ ตำบลจุน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดพะเยา, สัมภาษณ์ ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๔.

อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงหลัก 3R และเป็นการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ ให้ทราบถึงแนวทางในการลดปริมาณขยะ และการนำของเหลือใช้มาดัดแปลงให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ภาพที่ ๔.๗๓ เวทีชุมชนบ้านเข็ญ

(๓.๕) ออกแบบศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล

หลักของการดำเนินการครั้งนี้ คือ ต้องนำขยะที่เป็นปัญหาในชุมชนมารีไซเคิลดัดแปลงใช้ทำเป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่สื่อให้เห็นความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เน้นการมีส่วนร่วม เริ่มด้วยการประชุมปรึกษาหารือกัน ร่วมกันคิดว่าจะทำอะไร เมื่อตกลงกันได้แล้วก็จะร่วมกันทำ โดยมอบหมายงานให้แต่ละคนรับผิดชอบร่วมกัน โดยชุมชนบ้านเข็ญได้มีมติทำถังขยะนกกุง มีขั้นตอนการออกแบบ ดังนี้

(๓.๕.๑) การวิเคราะห์หารูปแบบของนกกุง ชุมชนบ้านเข็ญได้ร่วมกันวิเคราะห์หา

รูปแบบของนกกุง ซึ่งได้ข้อสรุปว่า นกกุงจะมีส่วนประกอบทั้งหมด ๕ ส่วน คือ ส่วนของลำตัว ส่วนหัว ส่วนปาก ปีก และขา

(๓.๕.๒) สร้างแบบร่างนกกุงตามแนวคิดที่ผ่านการวิเคราะห์ จากข้อสรุปในเวทีการวิเคราะห์หารูปแบบนกกุง จากนั้นชุมชนได้ร่วมกันพิจารณาออกแบบ ซึ่งการออกแบบครั้งนี้เน้นการมีส่วนร่วม และคำนึงถึงสัญลักษณ์ของชุมชน และขยะที่จะนำมารีไซเคิลตลอดจนประโยชน์ใช้สอย ซึ่งชุมชนได้เสนอว่า ควรจะมีนกกุงตัวเมียและตัวผู้ และต้องคำนึงในเรื่องขนาดของนกกุงโดยใช้ส่วนของสถานที่ติดตั้งมาร่วมวิเคราะห์ด้วย

ภาพที่ ๔.๗๔ ร่วมกันออกแบบนวัตกรรมถังขยะนกยูง

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก กล่าวว่า ได้ออกแบบนกยูงตามความต้องการของชาวบ้านที่ช่วยกันพิจารณารวมถึงคำนึงถึงขยะหรืออุปกรณ์ที่จะนำมาประกอบเป็นนกยูง นอกจากนี้ก็ได้รับคำแนะนำจากนักวิจัย จึงได้แบบนกยูงตัวผู้ที่รำแพน ๓ ตัว และนกยูงตัวเมีย ๔ ตัว รวมเป็น ๗ ตัว^{๗๑}

(๓.๕.๓) โครงสร้างของงานประติมากรรมนกยูง

ในกระบวนการวิเคราะห์โครงสร้างของนกยูงถือได้ว่าเป็นวิธีการพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชน เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างสรรค์นวัตกรรม เป็นการกระตุ้นให้ชุมชนได้มีความคิดสร้างสรรค์ผลงานที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ตลอดจนการสร้างจิตสำนึกรักษาสภาวะแวดล้อม

จากการวิเคราะห์รูปแบบ และดำเนินการสร้างแบบของนกยูง ซึ่งโครงสร้างของนกยูงจะประกอบไปด้วย ๕ ส่วน คือ ลำตัว หัว หาง ปีก และขา จากนั้นชุมชนบ้านเข็ญได้ร่วมกันวิเคราะห์โครงสร้างของนกยูง และได้ข้อสรุปว่า ในส่วนของลำตัวนกยูง ชุมชนได้พิจารณาร่วมกันว่าจะนำถังขยะเก่าไม่ได้ใช้แล้วขนาด ๒๐๐ ลิตร ของเทศบาลตำบลจุน ส่วนหางได้ร่วมกันพิจารณาและได้ข้อสรุปว่าจะใช้เหล็กเส้นขนาด ๒ หุน เนื่องจากเหล็กเส้นขนาดนี้สามารถที่จะตัดให้เป็นรูปปีกนกยูงแบบลำแพนหรือไม่ลำแพนได้ นอกจากนี้

^{๗๑} เดชา นาแพร่ เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ/นักวิจัยชุมชน, สัมภาษณ์ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๖๔.

เหล็กเส้นในส่วนของปีกจะต้องอ็อก (เชื่อม) ติดกับเหล็กที่มัดถังหรือลำตัวของนกยูงให้แผ่กระจายขึ้นไปคล้าย ๆ กับหางนกยูงและจะตกแต่งด้วยกระป๋องกาแฟ กระป๋องน้ำอัดลม ถุงกาแฟ โอวัลติน และหลอดพลาสติก ส่วนปากและลำคอก้ทำด้วยเหล็กเส้นเช่นกัน และให้ช่างชาวบ้านที่ชำนาญในงานเหล็กตัดเพื่อตกแต่งให้ได้รูปปากและคอของนกยูง ในส่วนของขานกยูงจะต้องมีความแข็งแรงและต้องรับน้ำหนักตัวของถังน้ำและวัสดุอื่น ๆ ที่ประกอบเป็นตัวนกยูง ดังนั้นเขาจะต้องมีความแข็งแรงจึงควรจะทำด้วยเหล็กที่สามารถรับน้ำหนักตัวหรือถังได้ เมื่อได้รูปแบบพร้อมทั้งขะที่จะนำมารีไซเคิลเป็นนกยูงแล้ว ผู้นำชุมชนและนักวิจัยชุมชนได้ชี้แจงสรุปแก่ชุมชนเพื่อเข้าใจตรงกัน จากนั้นให้แบ่งงานกันทำ โดยชาวบ้านผู้ชายจะช่วยกันทำโครงสร้าง ส่วนฝ่ายผู้หญิงก็จะเป็นผู้จัดหาขะต่าง ๆ ที่จะนำล้าทำความสะอาดและมาตกแต่งลำตัวและหางนกยูง

(๓.๕.๔) ลักษณะและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำประติมากรรมนกยูง

ได้แก่ ถังขะเก่า เหล็กเส้น ขวดพลาสติก ถุงกาแฟ หลอดพลาสติก กระป๋องน้ำอัดลม โดยนกยูงมีขนาดความสูง ๑๖๐ เซนติเมตร ความยาว ๑๒๐ เซนติเมตร ลำตัวจะทำด้วยถังขะเก่าขนาด ๒๐๐ ลิตร คอ หัว ปาก และปีกนกยูง ทำด้วยเหล็กเส้นขนาด ๒-๓ หุน ถังน้ำด้านหน้าและด้านหลังจะมัดด้วยเหล็กเส้นขนาด ๒ หุน เพื่อเป็นตัวเชื่อมต่อกับปีก และ หัว และจะตกแต่งด้วยถุงกาแฟ ถุงโอวัลติน พลาสติกจากขวดน้ำ ดังนั้นนกยูงก็จะมีสีเขียว ส้ม ขาว สวยงามสลั่กันไป สำหรับขานกยูงทำด้วยท่อเหล็กกลมขนาด ๓ นิ้ว

(๓.๖) ปฏิบัติการสร้างสรรค่นวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขะรีไซเคิล

(๓.๖.๑) นำเสนอรูปแบบงานศิลปะแก่ชุมชน

ทีมวิจัยและนักวิจัยชุมชนจัดเวทีประชุมเฉพาะกิจ เพื่อเสนอรายละเอียดของการสร้างนกยูง และการดำเนินการโครงการวิจัยมาชี้แจงให้ชุมชนทราบอีกครั้ง เพื่อสร้างความเข้าใจแก่ชุมชนอย่างชัดเจน โดยได้อธิบายชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ การดำเนินงานของโครงการ ตลอดจนงบประมาณของการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนในครั้งนี้ ในกระบวนการขั้นตอนนี้ ถือได้ว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญ เพราะต้องสร้างความเข้าใจให้เก็บชาวบ้านได้เข้าใจเพื่อทุกคนจะได้มีส่วนร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ

(๓.๖.๒) แบ่งบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงาน

เมื่อเข้าใจวัตถุประสงค์และรายละเอียดของการดำเนินการสร้างนกยูงแล้ว นักวิจัยชุมชนได้พิจารณาแบ่งงานกันทำตามความถนัดและเหมาะสม ซึ่งได้สรุปหน้าที่หลัก ๆ ที่จะต้องดำเนินการ คือ การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ การจัดทำโครงสร้างนกยูง การตกแต่งลำตัวนกยูง และ การติดตั้ง และในทุก ๆ กระบวนการจะมีการจัดการอบรมโดยนักวิจัยชุมชน ประชาชนชาวบ้าน และผู้นำชุมชน เพื่อทำความเข้าใจในการดำเนินการ

“ในเวทีประชุมได้พูดคุยซักถามเป็นที่เข้าใจดีแล้ว จากนั้นได้แบ่งงานกันทำ และกำหนดเวลา

การดำเนินการในแต่ละขั้นตอน ในฐานะนักวิจัยชุมชนและผู้ประสานงานได้เข้ามาร่วมตลอดเวลา จะเห็นถึงการมีส่วนร่วมความสุขความสามัคคีของชาวบ้าน” ^{๗๒}

(๓.๖.๓) คัดแยกขยะที่จะนำมาเป็นวัสดุประกอบประติมากรรมนกยูง

วัสดุประกอบด้วย ถูกาแพ ขวดกาแพ กระจกกาแพ ขวดพลาสติก หลอดดูดพลาสติก และเหล็กต่าง ๆ ทุกครัวเรือนจะช่วยกันจัดหาและนำมาที่อาคารเอนกประสงค์ของหมู่บ้าน และมอบหมายให้กลุ่มแม่บ้านช่วยกันทำความสะอาด พับ รีด ถูขยะต่าง ๆ เพื่อเตรียมใช้งานตกแต่งนกยูง ส่วนผู้ชายได้รับมอบหมายให้ดำเนินการจัดเตรียมถังขยะที่เป็นลำตัวนกยูง มาช่วยกันล้างข้างในให้สะอาด และพ่นสีข้างนอกเพื่อความสวยงาม โดยทางโครงการวิจัยได้สนับสนุนงบประมาณในการจัดซื้อเหล็กเส้นขนาดต่างๆ สีสเปรย์ เพื่อใช้พ่นตกแต่งนกยูงให้มีสีสวยงามเหมือนของจริง พร้อมทั้งตัดเหล็กให้เป็นรูปหัว ปาก ปีก และขานนกยูงตามแบบที่ได้เขียนไว้ โดยขาของนกยูงจะต้องมีขนาดเพียงพอกับการรับน้ำหนักตัวนกยูง

“ยอมรับว่ามีความกังวลใจในเรื่องการจะดำเนินการ เพราะไม่เคยทำงานศิลปะอะไรแบบนี้มาก่อน ยิ่งนำสิ่งของที่เป็นขยะไม่ได้ใช้แล้วมาดัดแปลงทำเป็นนกยูงตัวใหญ่ ทำให้คิดมากกลัวทำไม่ได้ เมื่อประกาศและชาวบ้านก็พร้อมจะร่วมกันทำ ก็เดินหน้าทำไป พอได้แบ่งงานกันทำก็เห็นอย่างชัดเจนว่าชาวบ้านมุ่งมั่นและสนใจ ทุกคนร่วมกันคิดร่วมกันทำ เกิดความสนุก มีเสียงหัวเราะตลอด” ^{๗๓}

ภาพที่ ๔.๗๕ คัดแยกวัสดุรีไซเคิลในการทำประติมากรรมนกยูง

(๓.๖.๔) การลงมือปฏิบัติ

เมื่อได้จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ตามที่ได้รับมอบหมายจากทุก ๆ ฝ่ายแล้ว จากนั้นมาถึงกระบวนการขั้นตอนในการลงมือปฏิบัติ ในขั้นตอนนี้ก็เริ่มจากการนำถังน้ำมาพ่นสี มีทั้งสีแดง สีเขียว เพื่อความสวยงามและกันสนิม จากนั้นก็นำรวดเหล็กมารัดตามลำตัวในส่วนที่จะต่อไปเป็นลำคอและปีกก็จะนำ

^{๗๒} ภัทรจารินทร์ कुमार นักวิชาการสาธารณสุข เทศบาลตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา, สัมภาษณ์ ๙ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๗๓} หมวก สะสง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๔ บ้านเข็ญ ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา, สัมภาษณ์ ๙ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

เหล็กเส้น มารัดตรงปลายไว้เพื่อใช้ในการเชื่อมต่อให้หัวและปีกมีความแข็งแรง จากนั้นก็เป็นการทำหัวและปากนกยูงโดยตัดเหล็กเส้น และนำมาเชื่อมติดกับเหล็กที่อยู่ปลายของถังน้ำ จากนั้นก็จะตัดโค้งให้เป็นรูปคอระหงส์ขึ้นไปและตัดออกให้เป็นรูปหัว และตัดรวมเข้ามาให้เป็นรูปปาก

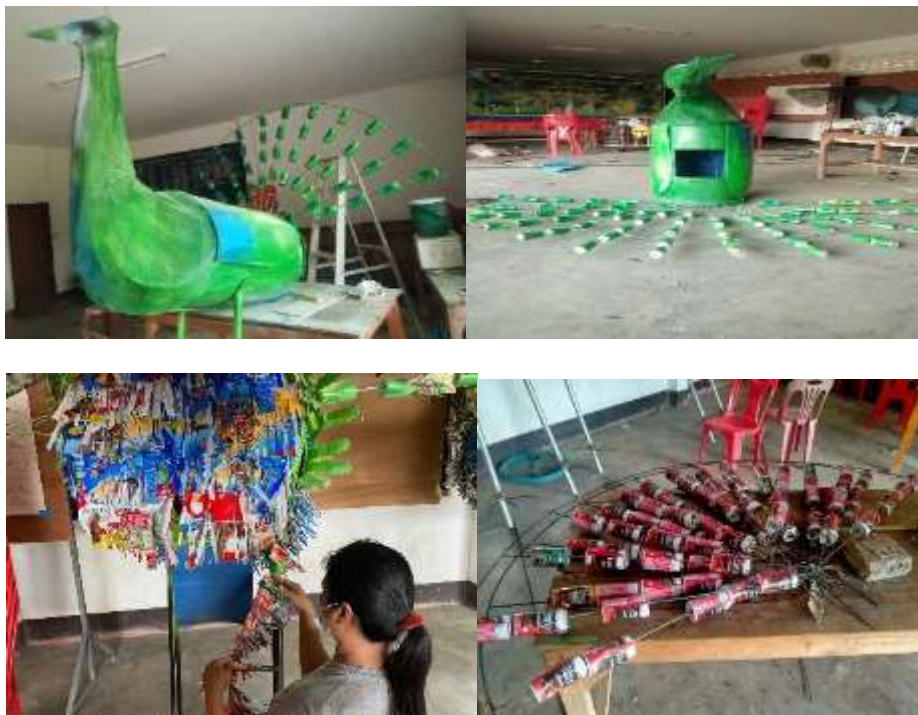
ภาพที่ ๔.๗๖ การเตรียมโครงสร้างของประติมากรรมนกยูง

ในขั้นนี้จะต้องใช้ความเป็นศิลปินเป็นงานศิลปะ ชาวบ้านต่างก็ช่วยกันดูและวิจารณ์ให้ความเห็นต่าง ๆ เพื่อให้การตัดเป็นรูปคอ หัว ปาก ได้เหมือนและสวยงามที่สุด จากนั้นก็เริ่มดำเนินปฏิบัติการในด้านทาง ซึ่งวิธีการก็ทำเช่นเดียวกันกับการปฏิบัติการทำส่วนของลำคอ หัว ปาก ของนกยูง คือ การนำเหล็กเส้นขนาดมาเชื่อมติดกับเหล็กที่เตรียมการไว้ในส่วนของหางนกยูง จากนั้นก็เชื่อมต่อด้วยเหล็กเส้น และตัดให้ได้รูปกับหางนกยูง โดยนกยูงตัวผู้จะรำแพนจะทำการแผ่เหล็กให้สวงขึ้นและตัดตกแต่งให้เป็นรูปปีกที่แผ่กระจาย ส่วนนกยูงตัวเมียจะใช้เหล็กเส้นแผ่กระจายลงในระดับต่ำกว่าลำตัวและค่อยๆ ไล่งไปเรื่อย ๆ จากนั้นก็ทำขานนกยูง ซึ่งทำด้วยท่อเหล็ก ซึ่งขานนกยูงจะต้องมีความแข็งแรงและสามารถรับน้ำหนักตัวของนกยูงได้ อีกทั้งลำตัวนกยูงยังต้องใช้ประโยชน์ในการเก็บขยะของแต่ละคุ้มเพื่อนำไปขายเป็นรายได้เข้าชุมชน และหลังจากนั้นชาวบ้านก็ลงมือร่วมกันตกแต่งนกยูงโดยนำวัสดุอุปกรณ์ที่ชาวบ้านผู้หญิงจัดเตรียมไว้ ตกแต่งให้สวยงาม

“พวกเราได้ช่วยกันคิดและทำนกกุงครั้งนี้ มีความสุขและภาคภูมิใจเป็นอย่างมาก ขั้นตอนในการทำโครงสร้างครั้งนี้เน้นความแข็งแรงและทนทาน ข้อสำคัญต้องเกิดประโยชน์ในการใช้สอยด้วย”^{๗๔} “การทำนกกุงครั้งนี้ ชาวชุมชนบ้านเข็ญตั้งใจเป็นอย่างยิ่ง และวางแผนกันไว้ว่าจะนำนกกุงไปตั้งฐานอยู่ในสถานที่ส่วนกลางของแต่ละคุ้มในหมู่บ้าน ซึ่งในชุมชนเรามีทั้งหมด ๗ คุ้ม และให้แต่ละคุ้มช่วยกันตกแต่งพื้นที่ส่วนรวมของแต่ละคุ้มกันเอง”^{๗๕}

(๓.๖.๕) การตกแต่งนกกุง

ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยชุมชนได้ร่วมกันตกแต่ง นำเอาขวดพลาสติกมาตัดและแปะออกและติดตามลำตัวเป็นชั้น ๆ พันสีลงไปและตกแต่งด้วยตุ๊กตาแปะเป็นชั้น ๆ ในส่วนของปีกนกกุงทำด้วยเหล็กเส้น ได้นำขวดกาแฟสอดลงไปในเหล็กแต่ละเส้น และพันสีผสมลงไปในช่วงกาแฟและเหล็กเส้น เมื่อพิจารณาดูก็จะคล้ายๆกับหางนกกุงลำแพน ในส่วนของลำคอ และปาก ที่เป็นเหล็กเชื่อมติดกับถังน้ำที่ทำเป็นลำตัว ชาวบ้านก็จะช่วยกันนำพลาสติกมาตัดและปิดไปตามลำคอ ปาก จากนั้นก็นำสีไปพ่นทำให้สีกลมกลืนไม่เห็นเหล็กข้าง จากนั้นก็ตกแต่งด้วยตุ๊กตาแปะ พลาสติกต่าง ๆ

ภาพที่ ๔.๗๗ แต่งตัวให้ประติมากรรมนกกุง

^{๗๔} ชุน อินทลี นักวิจัยชุมชนบ้านเข็ญ ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา, สัมภาษณ์ ๙ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๗๕} หมวก สะสง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๔ บ้านเข็ญ ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา, สัมภาษณ์ ๙ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

ภาพที่ ๔.๓๘ แต่งตัวให้ประติมากรรมนกยูง

(๓.๖.๖) ประโยชน์ใช้สอย

การทำนวัตกรรมการนกยูงครั้งนี้เป็นประโยชน์มาก เพราะการนำนกยูงไปไว้ในส่วนกลางของแต่ละคุ้มช่วยสร้างพลังสามัคคีให้กับกลุ่ม โดยการออกแบบนกยูงตัวผู้จะมีฝาเปิดท้ายเพื่อทำเป็นถังเก็บขยะ ส่วนนกยูงตัวเมียจะทำฝาเปิดที่ด้านหลัง ทำให้กลุ่มแต่ละคุ้มมีที่เก็บขยะที่แต่ละบ้านนำมารวมกันเพื่อขนานเงินเข้ามาทำกิจกรรมของชุมชน

ภาพที่ ๔.๓๙ ประโยชน์ใช้สอยของประติมากรรมนกยูง

(๓.๖.๗) การทำฐานติดตั้งประติมากรรมนกยูง

จากการที่ลำตัวของนกยูงทำด้วยถังขยะเก่าใช้แล้วมีขนาด ๒๐๐ ลิตร อีกทั้งได้ทำการประกอบโครงสร้างของลำคอ ปาก และปีก ทำด้วยเหล็กและตอกแต่ลำตัวนกยูงซึ่งเน้นความแข็งแรง และยังคงแบบให้ใช้เป็นถังเก็บขยะวางไว้ในส่วนกลางของแต่ละคุ้มในชุมชน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่นักวิจัยชุมชนบ้านเข็ญจะต้องคำนึงถึงฐานที่จะต้องรับน้ำหนักตัวนกยูงซึ่งมีน้ำหนักมาก จึงได้ร่วมกันออกแบบสร้างฐานรับน้ำหนักตัวนกยูง ซึ่งทำด้วยปูนซีเมนต์ ที่ร่วมกันออกแบบและเทพูน เมื่อเสร็จแล้วก็นำรถไถของชาวบ้านมาลากไปตามจุดต่าง ๆ ที่ชุมชนได้ร่วมกันพิจารณาจัดวางตัวนกยูง

ภาพที่ ๔.๘๐ การทำฐานติดตั้งประติมากรรมนกยูง

(๓.๖.๘) การแสดงผลงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล

ในการจัดแสดงผลงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล คณะวิจัยและนักวิจัยชุมชนบ้านเข็ญได้ร่วมกันจัดกิจกรรมเปิดตัวประติมากรรมนกยูง “นวัตกรรมสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม” ในวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๔ โดยมีนายสุภชัย ศูนย์กลาง นายกเทศมนตรีตำบลจุนเป็นประธานในพิธี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดตัวประติมากรรมถังขยะนกยูงที่ชุมชนได้ร่วมกันทำขึ้นมา ตลอดจนจัดนิทรรศการเพื่อแสดงผลงานจากขยะรีไซเคิล และวัสดุเหลือใช้จากชุมชนใกล้เคียงในตำบลจุน เช่น ไม้กวาดจากขวดน้ำพลาสติก ผ้าเช็ดมือจากเสื้อผ้าเก่า กระถางต้นไม้จากผ้าเช็ดตัวเก่า ถ้วยชามจากใบตอง นอกจากนี้ยังมีผลิตภัณฑ์ของชุมชนบ้านเข็ญ ได้แก่ ข้าวกลิ้ง น้ำผึ้งป่า กระเทียมดอง เป็นต้น มาจัดจำหน่ายให้ผู้สนใจด้วย

การจัดกิจกรรมได้สื่อถึงความคิดสร้างสรรค์ ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม ความสุข ความรักความสามัคคี อีกทั้งยังส่งเสริมให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน และยังสามารถนำไปต่อยอดด้านประโยชน์ใช้สอยและงานศิลปะชุมชนในพื้นที่สาธารณะใน ๗ คุ้ม ของชุมชนบ้านเข็ญ

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก กล่าวว่า

“กิจกรรมในโครงการวิจัยครั้งนี้เป็นกิจกรรมที่ดีเป็นการส่งเสริมและช่วยให้ชุมชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสามารถต่อยอดการจัดการขยะนอกเหนือจากการใช้วิธี 3R แล้วยังสามารถนำมาประยุกต์สร้างพื้นที่ความสวยงามแก่ชุมชน เป็นศูนย์เรียนรู้แบ่งปันความรู้ให้แก่ชุมชนรอบข้างได้ รวมไปถึงขยายผลไปถึงการสร้างรายได้แก่ชุมชนเพราะตอนนี้เริ่มมีผู้สนใจหุ่นประติมากรรมนกยูงมากขึ้น และมีผู้ให้ความสนใจในการอยากจะทำศิลปะเกี่ยวกับการจัดการขยะด้วยศิลปะ”^{๗๖}

“เทศบาลตำบลจุน ตลอดจนหมู่บ้านต่าง ๆ ประสบปัญหาในด้านสิ่งแวดล้อม การที่ชุมชนบ้านเข็ญได้มีกิจกรรมประติมากรรมสร้างนกยูงโดยมีแนวคิดจากการนำขยะที่ไม่ใช้มาดำเนินการเป็นสิ่งที่ดีและเข้ากับบริบทของชุมชนที่ล้อมรอบไปด้วยนกยูง มีความโดดเด่น สร้างการรับรู้แก่ผู้มาเยือนชุมชนมีความสะอาดและความตระหนักในการรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน”^{๗๗}

“เมื่อชุมชนมีแนวคิดในการทำศิลปะนวัตกรรม จนเป็นประติมากรรมนกยูงขึ้นมา อยากให้ชุมชนดำเนินการไปข้างหน้า เนื่องจากขยะเกิดขึ้นทุกวัน มีการตกค้างอยู่จำนวนมาก การเกิดกิจกรรม ครั้งนี้สื่อให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกของชุมชน ในฐานะนักวิชาการอยากเข้าไปมีส่วนร่วมและให้การสนับสนุนไปเรื่อย ๆ”^{๗๘}

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สหทัย วิเศษ หัวหน้าโครงการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา กล่าวว่า การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างสรรค์นวัตกรรมจากขยะรีไซเคิลที่มีอยู่ในชุมชน โดยเริ่มจากการให้ดูตัวอย่างงานศิลปะจากขยะ การกระตุ้นให้คนในชุมชนคิดสร้างสรรค์ผลงานที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน การตั้งคณะทำงานเพื่อสร้างสรรค์ผลงาน มีการประเมินผลงานที่ได้ทำขึ้นมา และจัดนิทรรศการเพื่อแสดงผลงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล รวมทั้งการถอดบทเรียนหลังเสร็จสิ้นการดำเนินงาน ในทุกขั้นตอนชุมชนเกิดการเรียนรู้ในด้านความเป็นผู้นำ ความคิดสร้างสรรค์ การแบ่งบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ ที่สำคัญมีความสุขและความสนุกจากการสร้างสรรค์ผลงานดังกล่าว

^{๗๖} หมวก สะสง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๔ บ้านเข็ญ ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา, สัมภาษณ์ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๗๗} สุภชัย ศูนย์กลาง นายกเทศมนตรีตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา, ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๗๘} ภัทรจารินทร์ คุณารูป, นักวิชาการสาธารณสุข เทศบาลตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา, ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๔.

ภาพที่ ๔.๘๑ กิจกรรมการเปิดตัวประติมากรรมนกยูง

(๓.๗) เวทีสรุปบทเรียนนักวิจัยชุมชน

จากการปฏิบัติการสร้างสรรค์นวัตกรรมประติมากรรมถึงขยะนกยูง โดยการมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการขั้นตอนของชุมชน และได้ผลงานตามเป้าหมาย จนมาถึงขั้นตอนถอดบทเรียนของชุมชนได้ ดำเนินงานพร้อมกับการถ่ายทอดนวัตกรรมและขยายผลไปยังบ้านร่องตู หมู่ที่ ๑๐ ตำบลจุน ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีพื้นที่สันทนาการเชิงธรรมชาติ มีอ่างเก็บน้ำร่องตูที่เป็นเส้นทางในการออกกำลังกายของคนในชุมชนใกล้เคียง เวทีสรุปบทเรียนมีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวน วิเคราะห์ ผลลัพธ์ ผลกระทบการทำงานที่ผ่านมา และนำไปสู่การขยายผลในชุมชนอื่น สรุปประเด็นได้ดังตารางต่อไปนี้^{๗๙}

^{๗๙} เวทีสรุปบทเรียนนักวิจัยชุมชน, ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๔.

ประเด็นสรุปบทเรียน	บทเรียนสำคัญที่เกิดขึ้น
<p>หลักการดำเนินงาน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - การอบรมให้ความรู้แก่ชุมชน ชุมชนได้รับองค์ความรู้ในการจัดการขยะที่ถูกต้องและเหมาะสมแยกประเภทขยะและนำกลับมารีไซเคิล ได้รับความรู้และประสบการณ์ในงานศิลปะชุมชน นวัตกรรม ประติมากรรม เกิดกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ มีศักยภาพในการทำงานเป็นทีม - การแบ่งหน้าที่การทำงานอย่างชัดเจนตามศักยภาพ นักวิจัยชุมชนมีระบบการจัดการ แบ่งกันทำงานตามความถนัดและความเหมาะสมอย่างชัดเจน เช่น งานหนักก็มอบหมายให้ผู้ชายดำเนินการ ส่วนงานเบา มอบหมายให้ผู้หญิงเป็นผู้รับผิดชอบ ส่งผลสู่เงื่อนไขธรรมชาติ เกิดความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย ความเป็นธรรมและความพึงพอใจในงาน เกิดเวทีแห่งการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม - การทบทวน และแก้ไขปัญหาในการทำงาน มีการวิเคราะห์ทบทวนถึงปัญหาในทุก ๆ กระบวนการทำงาน ชุมชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบให้ความเห็นอย่างสม่ำเสมอเมื่อประสบปัญหาในการดำเนินงาน หาทิศทางในการแก้ไขปรับปรุงอย่างถูกต้อง เช่น การทำศิลปะนกยูงให้เกิดประโยชน์ในการใช้สอย เป็นถังเก็บขยะหรือวัสดุเหลือใช้ที่แต่ละคุ่มนำไปเก็บรวมกันเพื่อการขาย และนำรายได้จากการขายมาใช้สอยในคุ่มต่อไป - การมีส่วนร่วมของชุมชน เริ่มตั้งแต่กระบวนการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันออกแบบ ร่วมกันแก้ไข และการแบ่งงานกันทำ ส่งผลทำให้ชุมชนเกิดความสามัคคี มีความเสียสละ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ชุมชนบ้านเข็ญะได้ใช้หลักการสร้างฉันทามติ เปรียบเสมือนเป็นการสร้างข้อตกลงร่วมกัน ทำให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจ ชุมชนรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของ ส่งผลทำให้ทุกกระบวนการในการดำเนินงานมีพลังของความเต็มใจและตั้งใจ
<p>ปัญหาอุปสรรค</p>	<p>-ความไม่เข้าใจในงานศิลปะ เนื่องจากการดำเนินการสร้างศิลปะจากขยะเป็นงานที่ทำเป็นครั้งแรก และนกยูงจะมีขนาดใหญ่่มาก ต้องช่วยกันคิดถึงโครงสร้างและประโยชน์ใช้สอยของนกยูง โดยได้ทดสอบความแข็งแรงของโครงสร้างโดยการให้ชาวบ้านขึ้นไปนั่งบนตัวนกยูง จึงรู้ว่านกยูงมีความ</p>

	<p>แข็งแรงเป็นอย่างมาก</p> <ul style="list-style-type: none"> - ช่วงของการดำเนินการวิจัย อยู่ในช่วงที่ชาวบ้านทำนาปลูกข้าว จึงมีเวลาว่างไม่เต็มที่ในการดำเนินการ - ความไม่สะดวกที่จะมารวมตัวกันเนื่องจากเป็นช่วงที่เชื้อไวรัสโคโรนาระบาด และเริ่มเข้ามาในจังหวัดพะเยาเข้าสู่อำเภอและชุมชน ทำให้ชุมชนหวั่นกลัวไม่กล้ามาพบปะกันมากนัก
สิ่งที่ได้เรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> - เกิดงานประติมากรรมที่คุณค่าทางด้านจิตใจของชุมชน - เกิดความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ลดปัญหาในด้านขยะ ชุมชนเกิดการเสียสละในการทำงาน - ชุมชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม - ลดภาวะโลกร้อนและการมีส่วนร่วมรักษาความสะอาดในชุมชน
การขยายผล	<p>แกนนำชุมชนบ้านร่องคูซึ่งได้เข้าร่วมในกิจกรรมเปิดตัวผลงานศิลปะจากขยะรีไซเคิลมีความสนใจในการพัฒนาศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล ซึ่งจุดเด่นของชุมชน ได้แก่ พื้นที่สันทนาการเชิงธรรมชาติ มีอ่างเก็บน้ำร่องคูที่เป็นเส้นทางในการออกกำลังกายของคนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง</p>

กล่าวโดยสรุป นวัตกรรมการสร้างสรรคงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในครั้งนี้ ชุมชนบ้านเข็ญได้ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมปรึกษาหารือ ร่วมกันรับผลประโยชน์ ก่อให้เกิดกระบวนการและวิธีการพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล ส่งผลทำให้ได้รูปแบบหรือต้นแบบนวัตกรรมศิลปะชุมชนที่ทำด้วยขยะรีไซเคิล คือ ถังขยะนกยูงเวียงล่อที่สื่อถึงอัตลักษณ์ของชุมชน เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการใช้พลังในชุมชนในการบูรณาการขับเคลื่อนกิจกรรมนวัตกรรมศิลปะชุมชน เกิดจิตสำนึกส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ความรู้สึกรักใคร่ และพฤติกรรมของชุมชนในการรักสิ่งแวดล้อม เห็นรูปธรรมการสร้างประติมากรรมที่มีมาตรฐานและจับต้องได้ เกิดประโยชน์การใช้สอยเป็นที่ยอมรับของชุมชน เนื่องจากเป็นศิลปะที่อยู่ในบริบทและวัฒนธรรมของชุมชนที่สะท้อนออกมาทางโลกทัศน์ ค่านิยม ความเชื่อและอุดมการณ์ของชุมชน อีกทั้งทำให้ชุมชนได้พัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการ การมีส่วนร่วม และการทำงานเป็นทีม

ทั้งนี้ในการสร้างสรรค์นวัตกรรมประติมากรรมนกยูง นักวิจัยชุมชนบ้านเข็ญได้ยึดหลักพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ ตามหลัก 4s คือ

๑. Starting Early (การเริ่มต้น) ชุมชนบ้านเข็ญได้มีส่วนร่วมกับนักวิจัยตั้งแต่เริ่มแรก เริ่มจากการให้ข้อมูลบริบทชุมชนเพื่อสื่อให้เห็นอัตลักษณ์ของชุมชน และการจัดการขยะในชุมชน “อัตลักษณ์และสิ่งที่ต้องการเสาะหาคือขยะ” ทั้งสองมาผสมกันก่อให้เกิดนวัตกรรมประติมากรรมนกยูง การที่ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่แรก การให้ข้อมูลกระตุ้นให้เกิดความคิดเห็น มีการรับฟังความคิดเห็นของชุมชนก่อนจะตัดสินใจ ทำให้ชุมชนเสนอทางเลือกที่เหมาะสมกับอัตลักษณ์ของชุมชน

๒. Stakeholders (ครอบคลุมผู้เกี่ยวข้อง) กิจกรรมครั้งนี้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียควรมีโอกาสเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ชุมชนบ้านเข็ญถือได้ว่าเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้นชุมชนควรมีโอกาสมีส่วนร่วมในทุก ๆ กระบวนการหรือทุก ๆ ขั้นตอน

๓. Sincerity (ความจริงใจ) ทีมวิจัยและชุมชนบ้านเข็ญได้มีกระบวนการจัดเวทีประชาคมมีการสื่อสารกันทั้งสองทางอยู่ตลอดเวลา การจัดเวทีพบปะกันก่อให้เกิดกระบวนการสัมพันธ์รับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ปราศจากอคติ มีความเปิดเผย จริงใจ จึงได้รับข้อมูลที่ถูกต้องและเพียงพอ

๔. Suitability (วิธีการที่เหมาะสม) การที่ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ ก่อให้เกิดความเหมาะสม ประสิทธิภาพในการทำงาน การแบ่งงานกันทำ และมีคุณภาพในการทำงาน จนทำให้เกิดเป็นพื้นที่ศิลปะชุมชนสร้างสรรค์ และมีคุณค่าทางด้านสังคม วัฒนธรรม และค่านิยมของคนในชุมชน

๔.๒.๓ สรุปกระบวนการและวิธีการพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

กระบวนการและวิธีการพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยผ่านการทำกิจกรรมในชุมชน ๒ ชุมชนนั้น สามารถสรุปได้ ดังต่อไปนี้

๔.๒.๓.๑) กระบวนการพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล

กระบวนการในการพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล จากการปฏิบัติการวิจัย สามารถแบ่งเป็นกระบวนการต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ดังต่อไปนี้

ก. กระบวนการต้นน้ำ เป็นกระบวนการเริ่มแรกในการพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล ประกอบด้วย

(๑) สำรวจบริบทชุมชน และการจัดการขยะของชุมชน

การสำรวจบริบทชุมชนและการจัดการขยะของชุมชนเป็นการหาข้อมูลและองค์ความรู้จากการศึกษาภาคสนาม การสำรวจ การสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อยจากผู้นำชุมชนได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้อำนวยการโรงเรียน เจ้าหน้าที่เทศบาล ประชาชนชุมชน กลุ่มแม่บ้าน ร้านของชำในชุมชน เป็นต้น นำไปสู่การรวบรวมประวัติความเป็นมาของชุมชน บริบททั่วไปของชุมชน พัฒนาการและกลไก

ในการจัดการขยะของชุมชนซึ่งข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้นที่ได้ก็นำไปสู่การเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากขยะรีไซเคิลต่อไป

(๒) จัดเวทีชุมชนระดมความคิดเห็นแนวทางการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล

การจัดเวทีชุมชนระดมความคิดเห็นแนวทางการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล โดยนำเสนอความเป็นมาของโครงการวิจัย ระดมแนวทางการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล และวางแผนการดำเนินงานวิจัย โดยที่วิจัยมีการนำเสนอรูปแบบการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลของประเทศไทยและต่างประเทศ แบ่งกลุ่มย่อยเพื่อระดมความคิดเห็น ผ่านประเด็นสำคัญ ได้แก่ อัตลักษณ์ของชุมชน ประเภทและวัสดุของขยะรีไซเคิลที่มีในชุมชน รูปแบบของศิลปะชุมชนและผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีความสนใจ รวมถึงการจัดตั้งคณะทำงานวิจัยชุมชน เพื่อร่วมดำเนินงานในโครงการวิจัย โดยเน้นคณะทำงานที่เป็นแกนนำหลัก ทำหน้าที่ขับเคลื่อนกิจกรรมในชุมชน และเป็นผู้ประสานงานสร้างความเข้าใจในกระบวนการวิจัยกับคนในชุมชน จากการระดมความคิดเห็นทำให้ได้ข้อสรุปการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล ว่าควรมีรูปแบบลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน และการสร้างศิลปะชุมชนที่มีความเป็นไปได้ โดยบ้านโป่ง (สันซี้เหล็ก) จะสร้างสรรค์ประติมากรรมก้านลมดอกซี้เหล็ก และบ้านเข็ญจะสร้างสรรค์ประติมากรรมถังขยะนกยูง

หลังจากนั้น ได้มีการจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่นักวิจัยชุมชน ในการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชน การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้นเป็นการอบรมแก่แกนนำหลัก หรือคณะที่วิจัยชุมชนก่อน แล้วนำไปถ่ายทอดต่อให้คนในชุมชน หรือการสร้างสรรค์ประติมากรรมจากขยะรีไซเคิล จะได้รับความรู้จากที่วิจัยก่อน เพื่อให้ได้แนวทางแก่ผู้เข้าร่วมอบรมได้เห็นภาพที่ชัดเจนมากขึ้น ในวัตถุประสงค์และผลที่จะได้รับจากการดำเนินโครงการ

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก กล่าวว่า

“การทำงานที่ผ่านมานั้น หากขาดการให้ความรู้ก่อนก็จะทำให้ดำเนินการไม่สำเร็จได้เพราะมีการอบรมก่อนที่จะปฏิบัติการ ทำให้เห็นภาพ มองภาพได้ชัดเจน ทั้งเรื่องการวิจัย ซึ่งตอนแรกไม่มีความเข้าใจ คิดว่าเป็นเรื่องยาก เป็นเรื่องวิชาการแต่เมื่อได้รับการอบรมตั้งแต่คณะที่วิจัยจาก มจร เพื่อทราบวิธีการ ทิศทาง แนวทางดำเนินงาน หรือการสร้างงานศิลปะก็ได้ทักษะความรู้ก็เริ่มจากการอบรม และการให้ความรู้จากปราชญ์ชุมชน จึงทำให้ได้แนวคิด เปิดความคิดเราให้สร้างสรรค์ และสามารถผลิตชิ้นงานออกมาได้ตามความต้องการ” ^{๘๐}

^{๘๐} สมศักดิ์ นรสิงห์, นักวิจัยชุมชน, สัมภาษณ์ ๒๔ กันยายน ๒๕๖๔.

(๓) ออกแบบศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล

การออกแบบศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลเป็นการวิเคราะห์ เพื่อให้ได้รูปแบบรายละเอียดในการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชน โดยการวิเคราะห์หารูปแบบงานศิลปะ การสร้างแบบร่างตามแนวคิดที่ผ่านการวิเคราะห์ การวิเคราะห์โครงสร้างของงานประติมากรรมจากขยะรีไซเคิล ลักษณะของงานประติมากรรมฯ รวมไปถึงวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้สร้างสรรค์ เพื่อวางแผน และดำเนินการไปสู่ขั้นตอนปฏิบัติการสร้างศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลต่อไป ในขั้นตอนนี้ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนชุมชนได้แสดงศักยภาพ ใช้ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้กับงานศิลปะชุมชนให้เกิดประโยชน์

มานิตย์ กันทะสัก นักวิจัยจากสาขาพุทธศิลป์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง กล่าวว่า “งานศิลปะชุมชนต้องให้ทางชุมชนเป็นผู้รังสรรค์งานก่อน เพราะจะได้ทราบถึงปัญหาและวิธีการแก้ไขจากชุมชนได้ และเนื่องจากความงามของศิลปะนั้นจะมีความโดดเด่นในด้านความเป็นโพล์ค (Folk) คือ ความเป็นศิลปะท้องถิ่นที่มีความเรียบง่ายไม่ยึดติดกับหลักการมากมาย เพราะบางครั้งการที่ศิลปิน หรือผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะเป็นผู้ออกแบบให้ทางชุมชน จะทำให้เกิดความตึงเครียดได้ เพราะต้องทำตามหลักการต่างๆ จะทำให้การตั้งมาตรฐานสูง ดังนั้นจึงต้องให้ประชาชนชุมชนเป็นผู้ออกแบบ เพราะจะทำให้แสดงศักยภาพที่มีอยู่ในตัว ตลอดจนความรักความห่วงใยในชิ้นงานที่จะขึ้น เพราะเกิดจากฝีมือของคนในชุมชนจริงๆ”^{๕๑}

ข. กระบวนการกลางน้ำ เป็นกระบวนการลงมือปฏิบัติการพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล ประกอบด้วย

(๑) ปฏิบัติการสร้างศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล

การปฏิบัติการสร้างศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลเป็นขั้นตอนสำคัญในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกกลุ่มทุกเพศทุกวัย และการมีส่วนร่วมระหว่างคนในชุมชนกับคนนอกชุมชน ได้แก่ กรรมการหมู่บ้าน แม่บ้าน กลุ่มศิลปิน ประชาชนชุมชน เยาวชน ทีมคณะวิจัย เป็นต้น โดยมีการนำเสนอรูปแบบงานศิลปะให้คนในชุมชนได้ทราบในการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน และเข้ามามีส่วนร่วม มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงาน โดยแบ่งตามความถนัดความสามารถ มีการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ในการสร้างศิลปะชุมชน รวมไปถึงการทดลองทำผลงานประติมากรรม เพื่อประเมิน และเรียนรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นนำไปสู่การแก้ไขปัญหาด้วยชุมชนเอง

(๑.๑) การแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานอย่างชัดเจนและตามความรู้ ความสามารถ

นักวิจัยชุมชนได้มีการแบ่งหน้าที่การทำงานอย่างชัดเจนและตามความรู้ ความสามารถของคนในชุมชน ในกรณีการสร้างกั้นหินลมนขนาด ๒ เมตร และ ๕ เมตร โดยได้มีการแบ่งหน้าที่การทำงานโดยสอดคล้อง

^{๕๑} มานิตย์ กันทะสัก นักวิจัยโครงการ/อาจารย์สาขาพุทธศิลป์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

จากการประชุมทีมวิจัย ที่ได้แบ่งหน้าที่การทำงานอย่างชัดเจน ประกอบด้วย ทีมนำ ทีมสร้างสรรค์ และทีมทำ โดยการทำงานนั้นได้แบ่งหน้าที่ตามความสามารถ ประกอบด้วย ๑) การให้ผู้เชี่ยวชาญในงานช่างเป็นหลัก ได้แก่ ปราชญ์ชุมชน (สลา) ศิลปิน ช่างเชื่อม เพื่อการวางโครงสร้างที่แข็งแรงและการใช้อุปกรณ์เครื่องมือในการทำงานต้องมีความเชี่ยวชาญ ไม่ให้เกิดอันตราย และ ชาวบ้านทำส่วนประกอบกัณฑ์ส่วนอื่นๆ

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก กล่าวว่า

“ในการดำเนินงาน ผู้นำได้ประกาศเสียงตามสายและบอกต่อๆ ทุกครัวเรือน ให้ระดมช่วยกันนำกลอนสารเคมีมีบริจาจากที่หอประชุม และให้สลั๊บเปลี่ยนมา เพื่อลดปัญหาการรวมกลุ่มในช่วงที่มีโรคระบาด เมื่อทุกท่านทราบหน้าที่และศักยภาพในการดำเนินงานชัดเจนแล้ว ก็ทำให้สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมได้ทุกเพศทุกวัยในชุมชน” ^{๘๒}

“ฝ่ายผู้หญิงก็จะเป็นผู้จัดหาขยะต่าง ๆ ที่จะนำล้างทำความสะอาดและมาตากแห้งลำตัวและหางนกยูง ในการลงมือทำนั้นชาวบ้านผู้หญิงดำเนินการลงมือคัดแยก และนำขยะคาดว่าจะใช้ได้ไปชำระล้างให้สะอาด เมื่อแห้งแล้วก็นำมารีด พบตามรูปแบบต่าง ๆ ส่วนผู้ชายผู้ชายจะช่วยกันทำโครงสร้าง โดยนำถังขยะเก่าของเทศบาลตำบลจุนมาช่วยกันทำความสะอาดทั้งภายใน ภายนอก และพ่นสีข้างนอกเพื่อความสวยงาม” ^{๘๓}

(๑.๒) การวิเคราะห์ปัญหาและทบทวนการทำงาน

ในการปฏิบัติการสร้างสรรค์งาน มีการวิเคราะห์ทบทวนถึงปัญหาในการทำงานอย่างสม่ำเสมอ หลังการทำงานในแต่ละครั้ง เพื่อหาทิศทางในการแก้ไขปรับปรุงอย่างถูกต้อง

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก กล่าวว่า

“ร่วมกันปรึกษาหารือจากการทำงานตลอด โดยเฉพาะการสร้างกัณฑ์ลมทำด้วยขยะ จากถังยาฆ่าหญ้า มาทำเป็นใบพัด มีการลองผิดลองถูกทั้ง ๆที่ไม่เคยทำมาก่อน แต่เราต้องทำได้ สุดท้ายออกมาเป็นดังภาพ และการติดตั้งกัณฑ์ลมนั้น ลม ๔ ครั้ง แต่ก็แก้ไขและทบทวนตลอด จึงทำให้ทราบว่า กัณฑ์ลมนั้น เกิดจากแรงลมมาก ใบพัดกัณฑ์มี ๘ ใบ น้ำหนัก ๗๐๐ กว่ากิโลกรัม และเสากัณฑ์ไม่ทนทาน จึงทำให้หักได้ จึงทำการตัดใบพัดออก ๒ ใบ เหลือ ๖ ใบ หาวิธีการปรับจนให้สำเร็จ และกลายเป็นสัญลักษณ์ของชุมชนถึงปัจจุบัน” ^{๘๔}

“ปัญหาและข้อค้นพบ คือ พลาสติกมีลักษณะงอ ชาวบ้านปรึกษาศิลปินทีมจากวิจัย โดยเสนอ

^{๘๒} ประพนธ์ แก้วมณี, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านโป่งสันชีเหล็ก ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย, วันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๖๔.

^{๘๓} หมวก สະສາງ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๔ บ้านเขี้ยว ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา, สัมภาษณ์ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๘๔} หมวก สະສາງ, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเขี้ยว ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา, วันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๖๔.

วิธีการให้ใช้เครื่องตัดให้ตรง แต่ทางปราชญ์ชุมชน และสลา บอกว่าจะทดลองใช้วิธีการดั้งเดิมแบบชาวบ้านโดยการนำไปต้มในน้ำร้อน หรือ ใช้ไม้ทาบและตากแดด เมื่อทำการทดลองแล้วมีการลงความเห็นว่าการใช้วิธีใช้ไม้ทาบและตากแดดเป็นวิธีที่ได้ผล ง่าย สะดวก และสามารถทำได้ในขณะนั้น ขั้นตอนนี้ชาวบ้านทั่วไปสามารถมีส่วนร่วมทำได้ เพราะเป็นขั้นตอนที่ไม่ยาก”^{๘๕}

(๒) ต่อยอดไปสู่ผลิตภัณฑ์ชุมชนจากขยะรีไซเคิล

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นการต่อยอดจากการพัฒนาศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล เพื่อให้เกิดมูลค่า เกิดรายได้แก่ชุมชน โดยประชุมคณะที่มวิจัยชุมชน ไปสู่การจัดอบรมพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อฝึกทักษะและสร้างองค์ความรู้แก่ชุมชน เป็นการดึงศักยภาพและนำเสนอศักยภาพของคนในชุมชน โดยเฉพาะการเป็นวิทยากรในการถ่ายทอดองค์ความรู้คือ ปราชญ์ชุมชนที่เป็นผู้ออกแบบงานศิลปะชุมชน เพราะคนกลุ่มนี้สามารถถ่ายทอดความรู้แก่คนในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง สามารถขอคำปรึกษาได้ตลอด นอกจากนี้ยังมีการขยายผลถ่ายทอดการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนให้แก่คนในชุมชนและภายนอกชุมชน โดยผู้เข้าร่วมอบรมสามารถนำความรู้มาถ่ายทอดต่อ ซึ่งเป็นการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน เมื่อได้ผลิตภัณฑ์แล้ว ได้ทำการทดลองขายผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยการแนะนำบอกต่อ และขายในสื่อออนไลน์ เช่น Facebook เป็นต้น เพราะเป็นการขายที่ใช้งบประมาณน้อยที่สุด ด้วยโทรศัพท์มือถือ และ Facebook ก็สามารถโพสต์ขายได้ และยังประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้ต่อภายนอกอีกด้วย ในขณะเดียวกันได้ทดลองส่งสินค้าทางไปรษณีย์ และการประเมินโดยผู้รับว่าสินค้าใช้ได้หรือไม่ หากมีข้อเสนอ ทางชุมชนก็นำมาปรับปรุงพัฒนาต่อไป

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก กล่าวว่า

“มีการอบรมก่อนทำ เมื่อรับการอบรมก่อนที่จะมาทำขยะรีไซเคิล แต่ก่อนไม่มีความรู้ มีแต่การคัดแยกขยะ นอกจากแยกแล้วนำไปขาย เมื่อได้รับการอบรม เมื่อได้รับการอบรมจากโครงการวิจัย และเป็นหนึ่งในคณะที่วิจัยแล้ว ทำให้เราทราบว่า เราสามารถสร้างมูลค่าสร้างรายได้จากขยะได้ โดยเฉพาะการทำก้าง หันลมดอกขี้เหล็ก และได้แนวความคิดนำขยะมาแปรรูปก็จะขยายผลต่อ ในอนาคตจะพัฒนาสร้างเป็นหมวกบังแดด สำหรับใส่ทำสวนขาย”^{๘๖}

“การบริหารจัดการขยะ ในช่วงแรกไม่มีความรู้ในการจัดการขยะ แล้วมาได้รับการอบรมจากคณะวิจัยและมีปราชญ์ชาวบ้านที่ดี คือ ลุงตา ได้มาช่วยเสริมแนวคิด ต้องลองผิดลองถูก ถึงแม้ว่าปราชญ์จะมาช่วยให้ความรู้ก็ตาม เราต้องมีการทบทวนลองผิดลองถูก มีการปรึกษากับลุงศักดิ์ตลอด และบางครั้งการที่ได้รับโจทย์ในการทำก้างหันลมขนาดเล็กนั้น ก็ต้องมีการศึกษาถึงเรื่องวัสดุอุปกรณ์ในการทำให้ทนทาน ทนแดด

^{๘๕}สุตา ใจทิพย์, นักวิจัยชุมชน/ปราชญ์ชุมชนบ้านโป่ง (สันขี้เหล็ก) ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัด

เชียงราย, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๔.

^{๘๖}สมศักดิ์ นรสิงห์, นักวิจัยชุมชน, ๒๔ กันยายน ๒๕๖๔.

ทนฝน และจากวัสดุรีไซเคิล เช่น ได้รับโจทย์ก้านดอกซีเหล็กและประดับตุ๊กตาข้างงู จากหอศิลปะ ศรีดอนมูล อาร์ตสเปส เชียงแสน ที่ต้องการเสริมเอกลักษณ์ของเมืองเชียงแสน จึงได้ทดลองใช้ผ้าเศษจากการทำพรมเช็ดเจ้า ทำตุ๊กตาข้างงู แต่ก็เมื่อโดนแดด ฝน ก็อาจจะทำให้ขึ้นรา จึงได้ปรึกษากับลุงสมศักดิ์อีกครั้ง โดยลองทำจากกระป๋องโค้ก ใช้กาวย้อนติดและนำไปตากแดด จึงพบว่าทำจากกระป๋องน้ำอัดลม ดีที่สุด”^{๘๗}

ค. กระบวนการปลายน้ำ เป็นกระบวนการสร้างพื้นที่สาธารณะของชุมชนผ่านนวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล ประกอบด้วย

(๑) การแสดงผลงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล

การจัดกิจกรรมแสดงผลงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่ายภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้ประกอบการเอกชนในการจัดกิจกรรมและสร้างพื้นที่การเรียนรู้ในชุมชนด้านการจัดการขยะรีไซเคิลด้วยศิลปะชุมชน เป็นการประมวลผลงาน ความรู้ของทีมวิจัยชุมชน โดยถ่ายทอดเป็นกิจกรรมและประชาสัมพันธ์เผยแพร่การทำงานของชุมชน ด้วยการจัดนิทรรศการศิลปะชุมชน การประกวดคุ้มหมวดหมู่บ้าน การเปิดตัวศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล และการสร้างพื้นที่ศิลปะสร้างสรรค์ในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมีส่วนร่วมดี มีการแบ่งงานกันทำ เช่น ในการประกวดทำชุมนิทรรศการแต่ละคุ้ม ให้สมาชิกในทีมช่วยกันรวบรวมขยะรีไซเคิล มาตัดแปลงและตกแต่งในแต่ละคุ้มหมวด

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก กล่าวว่า

“การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นในรูปแบบพี่สอนน้องหนึ่ง ช่วยกันนำขยะมารวมกันมีส่วนร่วมดี ให้ความร่วมมือดี เช่น พ่อหลวงประกาศจะประกวดคุ้มหมวด มีการตื่นตัวกัน มีความสามัคคีมาก นำไปสู่ความสำเร็จ ตอนทำแยกกันทำ พอประกวดเสร็จ มีความสุข ร่วมกัน ถ้าพ่อหลวงประกาศ ทุกคนตื่นตัวมากให้ความร่วมมืออย่างดี”^{๘๘}

“ถ้ามีเวลาคู่กันได้ พ่อหลวงปรึกษารื้อหรือกับคณะกรรมการ ในการหาเวลาในการจัดทำงาน ทำให้เข้ามาร่วมกันทำกิจกรรม คนรุ่นใหม่ มีส่วนร่วมเยอะ ช่วยในความคิดสร้างสรรค์ เช่นการประกวดคุ้ม ช่วยดูอินเทอร์เน็ต สร้างขยะรีไซเคิล เด็กรุ่นใหม่ทำ แล้วมาสอนคนแก่อีกที”^{๘๙}

^{๘๗} อำไพ ศรีธิเลิศ, นักวิจัยชุมชน, ๒๔ กันยายน ๒๕๖๔.

^{๘๘} อิ้นแก้ว เจริญวัย ประธานคุ้มหมวดที่ ๕, ๒๔ กันยายน ๒๕๖๔.

(๒) เวทีสรุปบทเรียนนักวิจัยชุมชน

คณะวิจัยได้มีการจัดประชุมที่มวิจัยชุมชน เพื่อสรุปบทเรียนการทำกิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล ภายใต้การดำเนินงานโครงการวิจัย เพื่อให้นักวิจัยได้ทบทวนกิจกรรม ผลที่เกิดขึ้น ปัญหาอุปสรรค สิ่งที่ได้เรียนรู้ สิ่งที่จะดำเนินงานต่อในอนาคต เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน การปรับปรุงและพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้นในอนาคต โดยสรุปประเด็นจาก ๒ ชุมชน ได้ดังตารางต่อไปนี้

ประเด็นถอดบทเรียน	บทเรียนสำคัญที่เกิดขึ้น
หลักการดำเนินงาน	<ol style="list-style-type: none"> ๑. การมีส่วนร่วมปฏิบัติการสร้างศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล ได้เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมทุกเพศทุกวัยด้วยจิตอาสา หากสมาชิกในชุมชนไม่สามารถร่วมทำกิจกรรม ได้สนับสนุนเป็นปัจจัยต่างๆ เช่น ด้านเงิน สิ่งของ อาหาร เป็นต้น ๒. การแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานอย่างชัดเจนและตามความรู้ ความสามารถ ๓. การทบทวนปัญหาที่เกิดขึ้นในการทำงานอย่างสม่ำเสมอ หลังจากการทำงานในแต่ละครั้ง เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงอย่างถูกต้องโดยทันที ๔. การให้ความรู้แก่ชุมชนในงานศิลปะชุมชนก่อนการดำเนินงาน เพื่อให้มีแนวคิดและความเข้าใจเบื้องต้น ๕. การมีส่วนร่วมของชุมชน เริ่มตั้งแต่กระบวนการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันออกแบบ ร่วมกันแก้ไข และการแบ่งงานกันทำ ความเป็นเจ้าของ ส่งผลให้ทุกกระบวนการในการดำเนินงานมีพลัง
ผลที่เกิดขึ้น	<ol style="list-style-type: none"> ๑. เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย และสร้างการรับรู้แก่ภายนอก โดยอาศัยเครือข่ายในท้องถิ่น เช่น พระสงฆ์ ครู กำนัน พัฒนาการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่เข้ามาร่วมกิจกรรม จะได้ประชาสัมพันธ์ให้หมู่บ้านอื่นได้รับรู้ โดยเฉพาะกำนัน จะช่วยเป็นสื่อในการต่อยอดปฏิบัติการของชุมชนไปยังหมู่บ้านอื่น ๒. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของคนในชุมชน การดำเนินงานวิจัยเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ทำให้เกิดกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

^{๘๘} อ่ำไพ ศรีธิเลิศ, นักวิจัยชุมชน, ๒๔ กันยายน ๒๕๖๔.

ประเด็นถอดบทเรียน	บทเรียนสำคัญที่เกิดขึ้น
	<p>และเป็นการทำกิจกรรมที่แฝงประโยชน์หลายๆอย่าง เห็นพลังสร้างสรรค์ พลังสามัคคีของชุมชนที่จะนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งต่อไป</p> <p>๓. การพัฒนาชุมชนทางอ้อม การสร้างสรรค์งานศิลปะ เป็นการพัฒนาชุมชนทางอ้อม ด้านจิตใจ สำนึกและหลักธรรม คือ ประหยัดอดออม สร้างสรรค์ เป็นการพัฒนาจากภายใน ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันผสานรวมกัน แสดงถึงพลังชุมชน จากเศษขยะประกอบร่างมาสร้างสุนทรีย์ภาพแก่ชุมชน</p>
ปัจจัยความสำเร็จ	<p>๑. ความแปลกใหม่ของกิจกรรมโครงการวิจัยที่ใช้ศิลปะเป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน รวมถึงเป้าหมายที่ชัดเจน ทำให้เกิดความกระตือรือร้นและร่วมแรงร่วมใจกันสร้างผลงานตามเป้าหมายที่ต้องการและเพื่อชุมชน</p> <p>๒. การกำหนดเวลาในการทำงานอย่างชัดเจน เนื่องจากการทำงานร่วมกับชุมชน เวลาที่ว่างตรงกันค่อยข้างจะน้อย ดังนั้นหากการจะสร้างผลงานให้เสร็จทันเวลา ต้องมีการกำหนดแผนงาน ระยะเวลาที่กำหนดที่ชัดเจน จึงทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมแก่ชุมชน</p> <p>๓. การสร้างจิตสำนึกแก่ชุมชน โดยชี้แจงการดำเนินการโครงการ ในการประชุมของหมู่บ้าน เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความตื่นตัวเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลและวัสดุเหลือใช้</p> <p>๔. ภาวะผู้นำของผู้นำชุมชน ผู้นำที่มีบทบาทหลักคือ ผู้ใหญ่บ้านที่มีภาวะของการเป็นผู้นำชุมชน และบทบาทในโครงการวิจัยตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงสิ้นสุดโครงการ โดยยึดหลัก “ผู้นำต้องทำก่อน” และหลักททท (ทำทันที) รู้แล้วต้องทำเลย</p> <p>๕. การทำงานเป็นทีม โดยมีทีมวิจัยชุมชนเป็นแกนนำหลักในการดำเนินการ การใช้ศักยภาพของคนในชุมชนมาช่วยในการบริหารจัดการกิจกรรมภายใต้โครงการวิจัยจนประสบผลสำเร็จ</p> <p>๕. การจัดการขยะโดยนำมาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปะสอดคล้องกับการดำเนิน</p>

ประเด็นถอดบทเรียน	บทเรียนสำคัญที่เกิดขึ้น
	<p>นโยบายพัฒนาหมู่บ้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ที่ต้องการลดการบริโภค การใช้พลาสติกและสินค้าที่ฟุ่มเฟือย</p> <p>๖. การทำงานร่วมกันที่มีความสุข ความสนุกสนาน ความสามัคคี และความภาคภูมิใจในผลงานศิลปะชุมชน</p> <p>๗. การเปลี่ยนวิกฤติให้เป็นโอกาส เนื่องจากสถานการณ์ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ทำให้เกิดมาตรการป้องกันโรค โดยลดการออกนอกพื้นที่ การเว้นระยะห่างทางสังคม ด้วยเหตุนี้จึงทำให้คนในชุมชนมีเวลาอยู่ในชุมชนและพื้นที่ของตนเอง จึงสามารถร่วมกิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะด้วยขยะรีไซเคิล และจัดทำผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อจำหน่ายทางสื่อออนไลน์</p>
<p>สิ่งที่ได้เรียนรู้</p>	<p>๑. ได้รับความรู้ โดยเฉพาะการเพิ่มมูลค่าให้กับขยะและวัสดุเหลือใช้ นอกเหนือจากการคัดแยกขยะที่ทำในครัวเรือน</p> <p>๒. เกิดความภูมิใจ ได้ความรู้ที่ได้มาต่อยอด สานต่อในอาชีพเสริม</p> <p>๓. การทำกิจกรรมได้สร้างให้คนในชุมชนมีความสามัคคีกัน</p> <p>๔. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและความคิดสร้างสรรค์ในการผลิตงานศิลปะจากวัสดุเหลือใช้ที่มีอยู่ เป็นสินค้าเพื่อมีรายได้เสริม</p> <p>๕. เกิดความพยายามในการดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จ จากปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นทำให้ได้เรียนรู้ และการจัดการแก้ไขปัญหาทันที</p> <p>๖. เกิดงานประติมากรรมที่คุณค่าทางด้านจิตใจของชุมชน</p> <p>๗. เกิดความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ลดปัญหาในด้านขยะ ชุมชนเกิดการเสียสละในการทำงาน</p> <p>๘. ชุมชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมในการพัฒนา</p>

ประเด็นถอดบทเรียน	บทเรียนสำคัญที่เกิดขึ้น
	ชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม
ปัญหาอุปสรรค	<p>๑. การจัดหาวัสดุเหลือใช้ที่จะนำมาสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนและผลิตภัณฑ์ชุมชน ต้องขออนุญาตเข้าไปวัสดุที่ทิ้งไว้ในพื้นที่เกษตรกรรมของชาวบ้าน</p> <p>๒. สภาพอากาศที่ไม่เอื้ออำนวย เช่น การติดตั้งกั้นขนาด ๕ เมตร ในช่วงที่ติดตั้งกั้นเป็นฤดูฝนที่มีพายุลมแรง อีกทั้งวัสดุที่ใช้บางอย่างเป็นของเก่า เมื่อมีลมแรง พายุฝนจึงไม่ทนทานต่อแรงลม</p> <p>๓. ความยั่งยืนของประติมากรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล อาจจะไม่มีความคงทนเท่าที่ควร เนื่องจากเป็นวัสดุเหลือใช้ที่ผ่านการใช้งานมาแล้ว</p> <p>๔. ความไม่เข้าใจในงานศิลปะ เนื่องจากการดำเนินการสร้างศิลปะจากขยะ เป็นงานที่ทำเป็นครั้งแรก ไม่เคยทำมาก่อน</p> <p>๕. ช่วงของการดำเนินการวิจัย อยู่ในช่วงที่ชาวบ้านทำนาปลูกข้าว จึงมีเวลาว่างไม่เต็มที่ ส่งผลให้งานล่าช้าจากแผนงานที่ได้วางไว้</p> <p>๖. ความไม่สะดวกที่จะมารวมตัวกัน เนื่องจากเป็นช่วงที่เชื้อไวรัสโคโรนาระบาดในอำเภอ และในชุมชนใกล้เคียง ทำให้คนในชุมชนไม่กล้ามาพบปะกัน</p>
แนวทางการขยายผล	<p>๑. การส่งเสริมการจำหน่าย การจัดการตลาด ผลิตภัณฑ์จากขยะรีไซเคิล ซึ่งจะต้องมีผู้เชี่ยวชาญมาอบรม ต้องอาศัยคนรุ่นใหม่ หรือเด็กที่มีความสามารถ มาช่วยในด้านนี้</p> <p>๒. การจดลิขสิทธิ์ของสินค้าที่ผลิตจากชุมชน</p> <p>๓. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นรูปแบบต่างๆ ให้ทันสมัย และสร้างผลิตภัณฑ์จากขยะรีไซเคิลแบบอื่น</p> <p>๔. ขยายผล/ถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชนอื่นๆ เพื่อให้มีการจัดการขยะ และเปิด</p>

ประเด็นถอดบทเรียน	บทเรียนสำคัญที่เกิดขึ้น
	โอกาสให้ชุมชนอื่นมาเรียนรู้ศึกษาดูงาน เป็นศูนย์เรียนรู้ครบวงจรแก่หมู่บ้านอื่น

๔.๒.๓.๒) วิธีการในการพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล

(๑) การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

การสร้างงานประติมากรรมจากขยะรีไซเคิลเป็นการใช้ความคิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเข้ามาจัดการ โดยเป็นการเปิดโอกาสให้แก่ปราชญ์ชุมชน หรือ สล่าพื้นบ้านได้แสดงศักยภาพในการใช้ความรู้ความสามารถของตนเองที่เกิดจากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้มานานได้พัฒนาการสืบสานกันมา ทั้งความรู้ ความคิด วิธีการต่างๆ ความเชื่อ ได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดมาให้เรา มีวิธีการหลายอย่างที่ทำให้ความรู้เหล่านี้เกิดประโยชน์แก่สังคมปัจจุบัน แต่ที่ผ่านมานั้นจะเห็นว่า หน่วยงานราชการในท้องถิ่นมักจะทำกิจกรรมพัฒนาเฉพาะทางของหน่วยงานโดยไม่คำนึงถึงพื้นฐานของชาวบ้าน ทั้งยังใช้บทบาทเฉพาะในการนำความรู้ใหม่ๆ มาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้วิถีความเป็นอยู่ของชาวบ้านให้พัฒนาตามแบบของตนเอง โดยไม่สนใจว่าชาวบ้านจะคิดอย่างไร

นอกจากนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ได้รับการยอมรับจากทางราชการหรือหน่วยงานอื่นๆ เท่าที่ควร ทำให้ขาดแนวทางและขาดความเชื่อมั่นในการพึ่งตนเอง และไม่กล้าที่จะพัฒนาองค์ความรู้ หรือจุดเด่น และไม่สามารถแสดงพลัง แสดงศักยภาพที่ชุมชนมีให้เป็นที่ยอมรับและรู้จักได้ด้วยตัวชุมชนเอง ดังนั้นทางโครงการวิจัยจึงเห็นความสำคัญของเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น การใช้ทุนชุมชนที่มีอยู่ โดยเฉพาะทุนทรัพยากรมนุษย์ และทุนภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงได้ให้ชุมชนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญและเป็นผู้จัดการในเรื่องพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชน โดยใช้เทคนิคการรื้อฟื้นองค์ความรู้เดิม ที่มีอยู่ในตัวปราชญ์ชุมชน หรือในชุมชนกลับมาใช้ประโยชน์ในครั้งนี้ และการที่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีบทบาทสำคัญในครั้งนี้ ยังเป็นการส่งเสริม สร้างแรงจูงใจให้เกิดการมีส่วนร่วมไม่เพียงแค่นั้นในชุมชนเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายภายนอกชุมชนด้วย ทั้งศิลปิน หรือผู้ที่สนใจในการสร้างงานศิลปะครั้งนี้

ทั้งนี้ การออกแบบศิลปะ และการปฏิบัติการสร้างประติมากรรมทั้งสองหมู่บ้านนั้น ได้ใช้ความรู้จากปราชญ์ชุมชนหรือสล่า ตั้งแต่การร่างภาพของชิ้นงานที่จะทำ การใช้วิธีการในการสร้าง โดยการร่างภาพและออกแบบงานประติมากรรมทั้ง ๒ ชุมชนนั้น ใช้วิธีการร่างออกแบบความความรู้สึก ความสามารถ จิตนาการของปราชญ์ชุมชน โดยที่ไม่ยึดติดถึงรูปแบบที่ต้องตรงตามระเบียบของการวาดรูปที่ต้องมีมาตรฐานสูง และวิธีการในการสร้างนั้นใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้าง เช่น บ้านโป่งสันชีเหล็ก นำไม้มาทาบพลาสติกเกลลอน สารเคมีที่มีลักษณะงอ ให้มีความเรียบ และสามารถนำไปติดกับโครงเหล็กก้างหันได้อย่างสวยงาม การคำนวณน้ำหนักของใบพัดก้างหัน หางก้างหันเป็นต้น ทางด้านบ้านชีเย่นนั้นได้ใช้หลักวิธีการสร้างประติมากรรมนกยูง

โดยใช้วิธีการเชื่อมเหล็กทำโครงนกยูง จากเทคนิคของปราชญ์ชุมชน และการแต่งตัวนกยูง โดยใช้วิธีการแบบชาวบ้านในการเย็บลูกกาแพติดกันเพื่อประดับเป็นขนนกยูง เป็นต้น

(๒) การทดลอง ทบทวนและปรับปรุงผลงาน

ในการดำเนินงานมีการทดลอง แก้ไข ปรับปรุงผลงานจากการปฏิบัติการสร้างงานประติมากรรม เพื่อเป็นการทราบถึงปัญหาของชิ้นงานที่เกิดขึ้น และนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขให้ดีกว่าเดิมทำให้ชิ้นงานที่ได้มีคุณภาพ โดยการทดลองและแก้ไขปัญหานี้เป็นการแก้ไขปัญหาด้วยชุมชนเอง สร้างความองค์ความรู้ สร้างศักยภาพแก่ชุมชนเอง และประหยัดงบประมาณในการจ้างผู้มาแก้ไขได้ ต่างจากการสร้างงานด้วยองค์กรหน่วยงานภายนอก เมื่อโครงการจบ ชุมชนก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้ ต้องรอหน่วยงานหรือหน่วยงานองค์กรต่างๆ มาช่วยแก้ไขปัญหา หรืออาจจะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายอีกด้วย

ในกรณี การทดลองการสร้างกังหันดอกซี่เหล็กของชุมชนบ้านโป่งสันข์เหล็กนั้น ได้มีการทำโมเดลขนาดรัศมีของกังหันขนาด ๒ เมตรก่อน เพื่อเป็นแนวทางและทราบถึงปัญหา ก่อนที่จะสร้างกังหันขนาดรัศมี ๕ เมตรต่อ โดยติดตั้งกังหันดอกซี่เหล็กขนาด ๒ เมตร ไว้บริเวณหอประชุมหมู่บ้าน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีลมพัดผ่านไว้ ๑ คืบ เพื่อทดลองถึงความแข็งแรงตามทิศทางลมว่าทนทานแค่ไหน เมื่อทดสอบความแข็งแรงแล้ว จึงลงความเห็นว่า นำไปติดตั้งที่ทางเข้าหมู่บ้านต่อ แต่เมื่อนำไปติดตั้งที่ทางเข้าหมู่บ้านแล้วซึ่งเป็นพื้นที่ที่ลมค่อนข้างแรง ทำให้แกนกลางระหว่างกังหันกับเสานั้นหัก จึงทำให้ชุมชนได้ทราบถึงปัญหา และแก้ไขซ่อมแซมต่อไป นอกจากนี้เมื่อได้สร้างกังหันดอกซี่เหล็กขนาด ๕ เมตรต่อแล้ว ได้นำไปติดตั้งที่หนองป่าซึ่งเป็นหนองน้ำสาธารณะของชุมชน แต่เนื่องจากกังหันมีใบพัดที่ขนาดใหญ่ เมื่อเกิดลมแรงทำให้ใบพัดหักลงมาถึง ๕ ครั้ง จึงทำให้ได้ข้อสรุปว่า เกิดจากเสาที่ติดตั้งกังหันนั้นมีขนาดไม่แข็งแรง แกนกลางของใบพัดกังหันมีขนาดใหญ่และหนัก จึงเป็นผลให้ใบพัดหักได้ ดังนั้น จึงเป็นข้อสรุปได้ว่า การทำกังหันขนาด ๒ เมตร เหมาะสมที่สุดกับสภาพภูมิประเทศของชุมชน และขนาดใบพัด วัสดุอุปกรณ์ในการทำพลาสติกจากสารเคมีกำจัดวัชพืชมีขนาดเหมาะสมมากกว่าการใช้กระป๋องนำอัดลมติดกับติดกับแผ่นพลาสติกเหล็กซึ่งทำให้มีขนาดน้ำหนักมาก เมื่อลมพัดมาก็ทำให้หักได้ การทดลองสร้างกังหันเล็กขาย มีการทดลองถึงความแข็งแรงของการพัดก่อนว่ามีความแข็งแรงทนทานทนลมหรือไม่

(๓) การประสานและประยุกต์ความรู้เก่ากับความรู้ใหม่ให้เข้ากับยุคสมัย

การใช้เทคนิคประสานภูมิปัญญาให้เข้ากับยุคสมัย เป็นการปรับผสมผสานความรู้เก่ากับความรู้ใหม่เข้าด้วยกันให้เหมาะสมกับยุคสมัยใหม่ เกิดเป็นการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ เห็นได้จากการใช้หลักภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์ชุมชนในการรื้อฟื้นภูมิปัญญา และผนวกกับองค์ความรู้ เทคนิคจากศิลปินสมัยใหม่ มีการผสมผสานทั้งเทคนิคของคนสมัยเก่า เช่น การเข้ามุ่ม ก้นมัดเหล็ก การกลึง การตริ้ง สำหรับเทคนิคสมัยใหม่ ได้แก่ การเชื่อมโลหะ การใช้เครื่องมือ การติดตั้ง เช่น การใช้รถเครน ซึ่งในสมัยก่อนใช้โครงไม้ และในด้านความคิด จากสมัยโบราณนั้นเสนอผลงานงานที่ขึ้นไม่ใหญ่ แต่ในปัจจุบันเน้นการนำเสนอผลงานที่เป็นชิ้นใหญ่

นอกจากนี้การทำงานศิลปะยังมีการวางแผน การออกแบบ การทดลอง การแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ระหว่างชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และศิลปิน ซึ่งต่างจากการทำงานในสมัยก่อนที่ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ

๔.๒.๓.๓) ผลงานที่เกิดจากการพัฒนานวัตกรรมการศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล

จากการพัฒนานวัตกรรมการศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลเป็นการพัฒนาที่ทำให้เกิดสิ่งใหม่มีความเชื่อมโยงจากรากฐานและอัตลักษณ์ของชุมชน เกิดการเปลี่ยนแปลงพลังทางสังคม เสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน เพราะผลงานที่แสดงออกมาเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความสำคัญของศิลปะ ที่เป็นการพัฒนาการในความเป็นมนุษย์ในเรื่องความนึกคิดจินตนาการและอารมณ์ในเรื่องความงามที่เรียกว่าสุนทรีย์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกับศักยภาพในการเรียนรู้ของชุมชน จากการพัฒนานวัตกรรมการศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล ทำให้เกิดผลงานเชิงประจักษ์ ๓ รูปแบบได้แก่

(๑) งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล ได้แก่ ประติมากรรมก้านดอกซีเหล็กจากขยะรีไซเคิล (บ้านโป่ง (สันซีเหล็ก)) และประติมากรรมถังขยะนกยูงจากขยะรีไซเคิล (บ้านเข็ยะ)

(๒) ผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่ ก้านดอกซีเหล็กจากขยะรีไซเคิล บ้านโป่ง (สันซีเหล็ก)

(๓) พื้นที่สาธารณะศิลปะชุมชน ได้แก่ คุ่มหมู่บ้านศิลปะสร้างสรรค์จากขยะรีไซเคิล และการประดับก้านดอกซีเหล็กตามจุดที่สำคัญ เช่น หน้าปากซอย หอประชุมหมู่บ้าน หน้าบ้านแต่ละครัวเรือน บ้านโป่ง (สันซีเหล็ก) พื้นที่ศิลปะแสดงผลงานประติมากรรมถังขยะนกยูงติดตั้งประจำคุ่มของหมู่บ้าน (บ้านเข็ยะ)

กล่าวได้ว่า กระบวนการในการพัฒนานวัตกรรมการศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลนั้น นอกจากเป็นการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม การเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนแล้ว ยังเป็นการสร้างพลังทางชุมชนผ่านงานศิลปะ โดยเห็นจากการสร้างผลงานประติมากรรมทั้งสองชุมชนนั้น เป็นการให้โอกาสคนชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ สร้างปฏิสัมพันธ์และมีการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน โดยไม่มีการแบ่งแยกเพศ การศึกษา หรืออายุ เกิดแนวทางที่ช่วยให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ พัฒนาต่อยอด โดยใช้วิธีการความคิด องค์ความรู้ทั้งจากความรู้เดิมและความรู้ใหม่ๆ ในการแก้ปัญหา มีการเชื่อมโยงศิลปะ วัฒนธรรมอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชน นำไปสู่การสร้างพื้นที่ชุมชนให้เกิดเป็นพื้นที่จัดการขยะด้วยนวัตกรรมใหม่ เกิดเป็นพื้นที่ศิลปะที่นำไปสู่การพัฒนาชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจฐานราก ศิลปวัฒนธรรม และสังคมตามมานำไปสู่ชุมชนที่สร้างสรรค์

ทั้งนี้ กระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้เห็นว่า “ศิลปะ” มีบทบาทสำคัญในการเป็นเครื่องมือช่วยขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนได้ เป็นสัญลักษณ์ของชุมชนที่สะท้อนสภาพปัจจุบัน และบันทึกเรื่องราวของชุมชนในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งได้ให้เป็นที่น่าจดจำ น่าค้นหา และทำหน้าที่หล่อหลอมสังคมในเวลาเดียวกัน และจากงานศิลปะชุมชนที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของชุมชนนั้นบ่งบอกถึงการเสริมสร้างศักยภาพของทั้งศิลปิน ทีมวิจัย และชุมชน โดยเฉพาะศิลปินมีบทบาทในการแรงขับเคลื่อนสนับสนุนให้แก่ปราชญ์ชุมชน เกิดการใช้ศักยภาพในตัวเองช่วยผลักดันชุมชนให้เกิดทั้งพื้นที่ศิลปะ เกิดการ

สร้างสรรค์งานใหม่ การจัดการขยะด้วยเทคนิคใหม่ เกิดอาชีพ รายได้เสริมแก่ชุมชน นอกจากนี้ยังทำให้ชุมชนเกิดความเข้าใจ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเชื่อมโยง การเปิดรับเครือข่ายภายนอกและการขยายผลต่อชุมชนใกล้เคียง ทั้งเกิดประโยชน์ในมิติต่างๆ ตามมาทั้งเรื่องของการมีจิตสำนึกการรักษาสິงแวดล้อมในการจัดการขยะ การกระตุ้นทางด้านเศรษฐกิจ การส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการท่องเที่ยวชุมชน เป็นต้น

จากการดำเนินงานสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล สามารถสังเคราะห์เป็นกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๔.๑ กระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

๔.๓ รูปแบบของนวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

การนำเสนอรูปแบบนวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น นั้น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์รูปแบบ ๔ ประเภท ซึ่งมีลักษณะเป็นการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Community Art) รายละเอียดดังนี้

๔.๓.๑ รูปแบบที่สะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ของบริบทชุมชนท้องถิ่น (Community Identity)

นวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลของชุมชนที่เป็นกรณีศึกษาทั้งสองแห่ง ได้พัฒนางานศิลปะมาจากอัตลักษณ์ของชุมชนที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน คนในชุมชนที่อพยพย้ายถิ่นมาตั้งถิ่นฐาน มีวิถีการดำรงชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติแวดล้อม สังคมภูมิปัญญาจากประสบการณ์ เกิดเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนท้องถิ่น โดยรูปแบบของนวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของบริบทชุมชนท้องถิ่น มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๑) ประติมากรรมก้านดอกขี้เหล็ก บ้านโป่ง (สันขี้เหล็ก) ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

จากการประชุมกลุ่มเพื่อระดมความคิดจากชุมชน เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชนที่จะนำไปสู่การสร้างสรรค่นวัตกรรมศิลปะชุมชน โดยมีการแบ่งกลุ่มและระดมความคิดกัน เมื่อทั้งสองกลุ่มได้สรุปผล ปรากฏว่า มีแนวความคิดคล้ายคลึงกัน คือ

๑. ได้เลือกสัญลักษณ์ของชุมชน คือ ดอกขี้เหล็ก โดยให้เหตุผลว่า ดอกขี้เหล็กเป็นพันธุ์พืชที่อยู่คู่กับชุมชนมาตั้งแต่โบราณกาลจนถึงปัจจุบัน และแต่ก่อนนั้นชุมชนบ้านโป่งเป็นชุมชนขนาดใหญ่ เมื่อยังไม่มี การแบ่งแยกหมู่บ้าน คนสมัยโบราณมักจะเรียกพื้นที่ที่มีความโดดเด่นในจุดๆนั้น เช่น บ้านโป่งฝั่งทางใต้ เรียกว่า บ้านโป่งหนองขวาง เพราะเป็นบริเวณที่มีหนองเล็งหลวง มีแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติ บ้านโป่งทางตะวันตก เรียกว่า บ้านโป่งเหล่า เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดงป่าเหล่า บ้านโป่งโซนกลาง เรียกว่า บ้านโป่งกลาง และบ้านโป่งทางฝั่งเหนือ เป็นบริเวณที่มีต้นดอกขี้เหล็กจำนวนมาก จึงเรียกว่า บ้านโป่งสันขี้เหล็ก นอกจากนี้จากการประชุมระดมความคิดนั้น คิดว่าพื้นที่บ้านโป่งสันขี้เหล็กไม่ได้มีทุนทรัพยากรธรรมชาติที่เห็นเด่นชัดมากนัก หลังจากที่ได้มีการแยกหมู่บ้านโป่ง เช่น บ้านเหล่าพัฒนา หรือบ้านโป่ง ที่มีทุนทรัพยากรเป็นหนอง แหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติ จึงคิดว่าจะชูประเด็นในเรื่อง การใช้ต้นขี้เหล็กที่เป็นจุดเด่นมากที่สุดมาสร้างเป็นเอกลักษณ์ชุมชน

๒. ต้องการสร้างเอกลักษณ์ของชุมชนโดยการสร้างประติมากรรมชุมชน แต่ที่ต่างกันคือ กลุ่มที่ ๑ ลงความเห็นว่า ต้องการสร้างงานประติมากรรมปูนปั้นเป็นรูปดอกขี้เหล็กติดโดยการประดับจากขยะรีไซเคิลใน

ชุมชน ขนาด ๕ เมตร ตั้งบริเวณทางเข้าหมู่บ้าน เพื่อเป็นสัญลักษณ์และเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ในขณะเดียวกันได้รูปแบบมาจากงานประติมากรรมจากงานศิลปะในพื้นที่สาธารณะ “ข้าวเป็นเจ้า” ซึ่งเป็นงานประติมากรรมที่เป็นรูปของต้นข้าวในลักษณะต่างๆ ตั้งอยู่บริเวณบ่อน้ำพุร้อนสามสี ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา ส่วนทางกลุ่ม ๒ นั้น ได้มีการลงความคิดเห็นว่าต้องการสร้างงานประติมากรรมกัณฑ์ขนาดใหญ่ ประดับไปด้วยดอกขี้เหล็กจากขยะรีไซเคิลในชุมชน ขนาด ๕ เมตร มีการนำปลุกผักสวนครัวนำเสนอนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพราะชุมชนได้เป็นชุมชนต้นแบบหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และติดตั้งบริเวณหนองบ้าน ซึ่งเป็นหนองสาธารณะของชุมชน และเป็นพื้นที่จะทำโคกหนองนาของชุมชน มีพื้นที่ประมาณ ๒๐๐ ไร่

เมื่อได้มีการนำเสนอแนวคิดทั้ง ๒ กลุ่มแล้ว คณะวิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะ จากการใช้หลักการศิลปะและประสบการณ์ ซึ่งทั้ง ๒ กลุ่ม มีแนวความคิดที่คล้ายคลึงกัน คือ ต้องการสร้างชิ้นงานขนาดใหญ่เพื่อเป็นจุดเด่นแก่ชุมชน แต่ถ้าหากว่านำแนวคิดทั้งสองกลุ่มมาประยุกต์รวมกันแล้วจะทำให้ชิ้นงานมีความน่าสนใจมีความโดดเด่นมาก เพราะว่างานประติมากรรมขนาด ๕ เมตรจะมีความโดดเด่นในตัวอยู่แล้ว แต่ถ้าให้เปรียบเทียบระหว่างการมองเห็นงานในลักษณะที่ตั้งแบบทั่วไป กับเมื่อพบเห็นงานขนาดใหญ่ ตั้งอยู่แต่มีความเคลื่อนไหว เราจะมีความรู้สึกว่างานที่มีความเคลื่อนไหว จะทำให้สะดุดตา และมีความน่าสนใจ ดึงดูดอารมณ์ความรู้สึก สร้างสุนทรีย์ให้แก่ผู้พบเห็นได้ ดังนั้นที่ประชุมจึงได้นำจุดเด่นของทั้ง ๒ กลุ่ม คือ ดอกขี้เหล็กจากงานประติมากรรม และกัณฑ์ (หลุก) มาผสมผสานกันกลายเป็น กัณฑ์ดอกขี้เหล็กจากขยะรีไซเคิลของชุมชน

ทั้งนี้จากปริมาณของแกลลอนพลาสติกที่บรรจุสารเคมีทางการเกษตรที่มีจำนวนมากในชุมชน จึงได้คิด และออกแบบร่วมกันว่าจะนำมาตกแต่งกัณฑ์ โดยปราชญ์ชุมชนจะเป็นผู้ออกแบบหลัก ด้วยการนำหลักภูมิปัญญาท้องถิ่น ทดลองทำกัณฑ์ขนาด ๒ เมตร ด้วยแกลลอนพลาสติกที่มีสีเหลืองเหมือนดอกขี้เหล็ก และหากสำเร็จ จะนำวัสดุอื่นเช่น กระจ่างน้ำอัดลมมาใช้ในการสร้างกัณฑ์ขนาด ๕ เมตร ด้วยแนวคิดการสร้างโมเดลต้นแบบในการจัดการขยะที่มีชื่อว่า “กัณฑ์ดอกขี้เหล็ก” เพื่อปราบแกลลอนสารเคมี และปราบกระจ่างน้ำอัดลม อีกทั้งจะให้ เป็นแบบอย่างแก่ชุมชนอื่นด้วย และเพิ่มสัญลักษณ์ข้างในส่วนของกัณฑ์ เพราะในชุมชนมีลำน้ำแม่ตาซ่าง ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักไหลผ่าน และคนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์ในการทำการเกษตร^{๙๐}

๒) ประติมากรรมถังขยะนกยูงเวียงลอ บ้านเขี้ยะ ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา

เนื่องมาจากบ้านเขี้ยะ ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ติดกับสำนักงานเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ กรมอุทยานสัตว์ป่า และพันธุ์พืช สภาพโดยทั่วไปของหมู่บ้านเป็นที่ราบลุ่ม เชิงเขาติดกับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่จุน อำเภอจุน บริเวณนี้เป็นพื้นที่ ๆ มีนกยูงอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก ซึ่งนกยูงไทยหรือนกยูงเขียว (green peafowl) จัดอยู่ในบัญชีสัตว์ป่าคุ้มครองตามกฎหมาย

^{๙๐} การประชุมเวทีชุมชนระดมแนวทางการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าของไทย และจัดอยู่ในบัญชี IUCN Red List สัตว์ป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (Endangered Species) นกยูงพบเห็นได้ทั่วไปในพื้นที่เขตป่าอนุรักษ์ของประเทศไทยทั้งภาคกลาง ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะพื้นที่ภาคเหนือที่พบเป็นจำนวนมาก

ในปีพ.ศ.๒๕๕๕ จากการที่นกยูงเป็นสัตว์ที่มีจำนวนประชากรลดลง ทางเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอที่มีขอบเขตพื้นที่รับผิดชอบ ๓ พื้นที่หลัก ประกอบด้วย เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าห้วยผาลอ อำเภอจุน และอุทยานแห่งชาติดอยภูาง อำเภอปาง จังได้มีการอนุรักษ์สัตว์ป่าไว้ ทั้งนี้ นกยูงจะชอบอยู่อาศัยในพื้นที่ป่าเต็งรัง ป่าสน จำพวกป่าเบญจพรรณ และเป็นสัตว์ที่เหมือนกลุ่มไก่ จะออกหากินช่วงเช้าและบ่ายตามชายป่า และตามชายหาดริมลำธาร กลางคืนจับคอน นอนตามกิ่งไม้ที่ค่อนข้างสูง อาหารที่กิน ได้แก่ เมล็ดพืช ธัญพืช ผลไม้สุกที่หล่นตามพื้น ยอดอ่อนของหญ้า นอกจากนี้ยังชอบกินแมลงตัวหนอน ไส้เดือน งามและสัตว์ขนาดเล็ก นกยูงมักพบอยู่รวมกันเป็นฝูงเล็กๆ ตัวผู้หนึ่งตัวต่อตัวเมีย ๓-๕ ตัว ในฤดูผสมพันธุ์ หลังจากนั้นตัวผู้จะอยู่ตัวเดียว ตัวเมียจะอยู่ดูแลลูกๆตามลำพัง เวลาผสมพันธุ์ตัวผู้ ก็จะหาลาน ที่กว้างๆ เปิดโล่ง เพื่อที่จะรำแพนหางหาคู่ เพื่อจับคู่ผสมพันธุ์

จากการอนุรักษ์ของเขตฯ ทำให้ประชากรนกยูงมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ปริมาณอาหารตามธรรมชาติไม่เพียงพอ หน้าแล้งพืชในป่าขาดแคลน จึงทำให้นกยูงลงมากินพืชผลทางการเกษตรของคนในชุมชน อีกทั้งมีการขยายตัวของชุมชน และการขยายพื้นที่เกษตรกรรม รุกเข้าไปในพื้นที่ป่า ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของนกยูง ทำให้นกยูงออกมาใช้พื้นที่เกษตรกรรมของชาวบ้าน มากินผลผลิตของชาวบ้าน เช่น ข้าว ข้าวโพด ลำไย เป็นต้น จึงเกิดความขัดแย้งในพื้นที่ระหว่างนกยูงและชุมชน มีการจัดการไล่นกยูงไม่ให้มากินพืชผลในหลายรูปแบบ ทั้งการจุดประทัดไล่ การยิงปืนไล่ การทำหุ่นไล่กา ก่อให้เกิดความวิตกกังวลต่อนักอนุรักษ์ว่าจะเกิดความขัดแย้งรุนแรงถึงขั้นเป็นอันตรายต่อจำนวนประชากรนกยูง และเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ในอนาคต^{๙๑} หลายภาคส่วนจึงได้มีการปรึกษาหารือ และทำกิจกรรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจในประเด็นการอยู่ร่วมกันระหว่างนกยูงกับชุมชน

ในปีพ.ศ. ๒๕๕๙ อำเภอจุน ได้จัดให้มีเทศกาลนันทนกยูงไทยแห่งป่าเวียงลอขึ้น โดยจัดในช่วงเดือนพฤศจิกายนไปจนถึงมีนาคมของทุกปี สำหรับพื้นที่นันทนกยูงมี ๔ จุด ใน ๕ ชุมชนของอำเภอจุน คือ ช่วง ๖๙, ช่วงกัวแก้ว, ช่วงบ้านเขี้ยว, ช่วงนกยูงศรีเมืองชุม โดยนกยูงที่ลงมา ๒ ช่วง คือมาหาอาหารในช่วงเดือนพฤศจิกายนที่ข้าวออกรวง และลงมาหาพื้นที่ในการผสมพันธุ์ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ในฤดูกาลแห่งความรักของนกยูงที่เรียกว่า ‘รำแพน’

ในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ มหาวิทยาลัยพะเยาร่วมกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ และอำเภอจุน ได้มีแนวความคิดเรื่องการอยู่ร่วมกันระหว่างนกยูงกับชุมชนโดยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ริเริ่มขึ้นโดยคนใน

^{๙๑} กรุงเทพธุรกิจ, นักวิจัย มจร. พบนกยูงในป่าอนุรักษ์ จ.พะเยา เร่งอนุรักษ์ ทำแผนฟื้นคืนนกยูง วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๖๓, แหล่งที่มา <https://www.bangkokbiznews.com/social/911088>, [๑๖ มิ.ย. ๒๕๖๔].

ชุมชน “ชุมชนต้นแบบรักษันกยุงไทย” ในพื้นที่ช่วงนกยุง ๖๙ ตำบลห้วยข้าวก่า อำเภोजุน จังหวัดพะเยา ในพื้นที่แปลงเกษตรของชาวบ้านหมู่ที่ ๖ และหมู่ที่ ๙ จัดให้มีการนุกยุง และทำซุ่มนุกยุง

ภายใต้งานวิจัย โครงการล้านนาตะวันออกเมืองรักษันกยุงไทยระดับโลก ผู้การท่องเที่ยวยเชื่อมโยงเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยพะเยา ได้เข้าไปจัดการท่องเที่ยวยเชิงนิเวศในบ้านซึ่เย หมู่ที่ ๔ ตำบลจุน อำเภोजุน ทำให้คนในชุมชน เกิดรายได้กับชุมชน มีโฮมสเตย์ การขายพืชผลการเกษตร และสินค้าที่เกี่ยวกับนุกยุงได้เพิ่มขึ้น ทั้งนี้การจัดการท่องเที่ยวยเชิงนิเวศตั้งอยู่บนความรับผิดชอบ คือ ไม่ไปรบกวนสัตว์และพื้นที่อยู่อาศัยของสัตว์ นอกจากนี้ยังมีผลิตภัณฑ์ข้าวหอมนุกยุงที่เป็นตัวชูว่า ธรรมชาติของผืนป่าแห่งนี้อุดมสมบูรณ์ เป็นป่าต้นน้ำที่นุกยุงอาศัยอยู่ สินค้าเป็นข้าวปลอดสารพิษซึ่งนุกยุงกินได้ นอกจากนี้จะเป็นการอนุรักษ์นุกยุงแล้ว ส่วนหนึ่งยังเป็นการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน สร้างชุมชนต้นแบบในการอนุรักษ์ โดยมีนุกยุงเป็นสื่อกลางในการอนุรักษ์ป่า เช่น ทำฝายบ้านนุกยุง ดับไฟป่า สร้างแนวกันไฟ หรือจัดทำกองทุนให้เจ้าหน้าที่ดับไฟ ^{๙๒}

ในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี ได้เข้ามาทำการวิจัยเรื่อง ‘สถานภาพและการแพร่กระจายของนุกยุงในภาคเหนือประเทศไทย : เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการจัดการระดับชุมชน’ โดยเป็นการศึกษาสถานภาพการกระจายและประชากรของนุกยุงทางภาคเหนือของประเทศไทยในพื้นที่จังหวัดพะเยา ซึ่งการศึกษานี้จะช่วยให้ทราบขนาดจำนวนประชากรที่แน่นอนของนุกยุง เพื่อนำไปสู่การจัดการดูแลสำหรับการท่องเที่ยวยเชิงนิเวศ จำนวนประชากรนุกยุง และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างเกษตรกรในพื้นที่ พบว่าการวิจัยนับจำนวนประชากรนุกยุงเป็นงานวิจัยครั้งแรกในพื้นที่จังหวัดพะเยา เพื่อสำรวจประชากรนุกยุง ซึ่งผลจากการสำรวจเราพบจำนวนประชากรนุกยุง มากถึง ๔,๐๐๐-๕,๐๐๐ ตัว โดยหนาแน่นมากที่สุดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ นุกยุงเป็นดัชนีชี้วัดว่าบริเวณผืนป่าที่มีนุกยุงอาศัยอยู่เป็นผืนป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ และมีระบบนิเวศที่เหมาะสมสำหรับสัตว์ป่าและพืช ^{๙๓}

นุกยุงจึงถือเป็นสัตว์ที่มีความสำคัญ และเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ในทางพระพุทธศาสนาในดินแดนล้านนาจนทำให้เป็นอัตลักษณ์ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ และอำเภोजุน และเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดพะเยารวมทั้งการติดตั้งเสาไฟฟ้าประติมากรรมนุกยุง ของเทศบาลตำบลจุน อำเภोजุน จังหวัดพะเยา ซึ่งได้รับงบประมาณจากงบบุทธศาสตร์พัฒนากลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน ๒ โดยติดตั้งบริเวณถนนถนนสายบ้านค้ำ

^{๙๒} กรุงเทพมหานคร, อนุรักษ์ ‘นุกยุง’ แห่งป่าเมืองพะเยา สู่แบรนด์ไทยบนเส้นทางสายไหม วันที่ ๒๗

กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.bangkokbiznews.com/social/1510>, [๑๖ มิ.ย. ๒๕๖๔].

^{๙๓} กรุงเทพมหานคร, นักวิจัย มจร. พบนุกยุงในป่าอนุรักษ์ จ.พะเยา เร่งอนุรักษ์ ทำแผนที่นุกยุง วันที่ ๔

ธันวาคม ๒๕๖๓, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <https://www.bangkokbiznews.com/social/911088>, [๑๖ มิ.ย. ๒๕๖๔].

หงส์-บ้านเข็ญะ มีจำนวนทั้งสิ้น ๘๑ ต้น เข้าไปสู่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ ประกอบกับเส้นทางดังกล่าว อย่างเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวของพื้นที่ ทั้งเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ และชวงนกงุงบ้านเข็ญะซึ่งถือว่ามีชื่อเสียงของจังหวัดพะเยา ที่เป็นแหล่งคูนกงุงที่สำคัญแห่งหนึ่งของอำเภอจุน ซึ่งการสร้างเสาไฟฟ้า ประติมากรรมดังกล่าวนั้นชาวบ้านได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ และเป็นการแสดงออกถึงสัญลักษณ์การท่องเที่ยวของพื้นที่ ว่าเป็นแหล่งที่มียุงอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก การสร้างเสาไฟฟ้าประติมากรรมนกงุง นั้นชาวบ้านได้รับประโยชน์ในด้านแสงสว่าง ความปลอดภัย รวมทั้งการสร้างสัญลักษณ์ของการท่องเที่ยวให้คนภายนอกได้รับรู้อีกด้วย ^{๙๔}

จากการมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบ้านเข็ญะที่ต่อเนื่อง เช่น กิจกรรมสอนนกงุงที่ชวงนกงุง กิจกรรมปั่นจักรยานรอบอ่างเก็บน้ำ ไหว้พระที่วัดบ้านเข็ญะ นั่งรถอีแต่นเที่ยวป่าชุมชน รวมทั้งที่พักในรูปแบบโฮมสเตย์ ทำอาหารพื้นเมือง ทำซาไบเมี่ยง ข้าวปลอดสารพิษ น้ำผึ้งป่า โดยใช้โลโก้ที่เป็นรูปนกงุงเวียงลอ โดยได้รับการสนับสนุนของหน่วยงานต่างๆ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โครงการชุมชนท่องเที่ยวโอท็อปนวัตกรรม การพัฒนาชุมชน ทำให้ทีมงานวิจัยศิลปะชุมชนบ้านเข็ญะ ได้มีมติที่จะทำประติมากรรมนกงุงโดยใช้ถังขยะเก่าของเทศบาลตำบลจุน และตกแต่งด้วยวัสดุรีไซเคิลจากกระป๋องกาแฟ น้ำอัดลม ขวด และซองกาแฟ จำนวน ๗ ตัว ติดตั้งในชุมชนประกอบด้วย ๗ คุ่ม และให้สมาชิกแต่ละคุ่มดูแล โดยตั้งชื่อว่า “ประติมากรรมถังขยะนกงุงเวียงลอ”

๔.๓.๒ รูปแบบที่สะท้อนให้เห็นถึงงานศิลปะแบบพื้นบ้าน (Folk Art)

ประเทศไทยถือได้ว่าเป็นประเทศที่มีอารยประเทศหนึ่งในโลก บรรพบุรุษของเราได้สร้างสม วิทยาการ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ภูมิปัญญาต่างๆ นอกจากเป็นมรดกตกทอดไปสู่ลูกหลานด้วยแล้ว ยังเป็นตัวชี้วัดถึงความรู้ ความสามารถ ความเจริญรุ่งเรืองของชนชาติของเรา ตลอดมา ศิลปะเป็นสิ่งที่เกิดจากของบรรพบุรุษสู่รุ่นลูกหลาน เป็นสิ่งที่ดี มีคุณค่าคู่ควรแก่การเรียนรู้ สืบทอด อนุรักษ์ให้คงอยู่ตลอดไป ศิลปะพื้นบ้าน (Folk) หมายถึง ศิลปะที่มีความงามความเรียบง่ายจากฝีมือของชาวบ้านทั่ว ๆ ไป สร้างสรรค์ผลงานอันมีคุณค่าทางด้านความงาม และประโยชน์ใช้สอยตามสภาพของท้องถิ่น ซึ่งศิลป์ พีระศรี ได้กล่าวว่ หมายถึง “ศิลปะชาวบ้าน” เช่น การร้องรำทำเพลง การวาดเขียน และอื่นๆ ซึ่งมีกำเนิดมาจากชีวิตจิตใจของประชาชน ศิลปะชาวบ้านหรือศิลปะพื้นบ้านส่วนใหญ่จะเกิดควบคู่กับการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ภายใต

^{๙๔} หนังสือพิมพ์ข่าวพะเยา, เสาไฟฟ้าประติมากรรมนกงุง วันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๔. [ออนไลน์], แหล่งที่มา [https:// www.khawphayao.com/archives/25516](https://www.khawphayao.com/archives/25516) , [๑๖ มิ.ย. ๒๕๖๔].

อิทธิพลของชีวิตความเป็นอยู่ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ และความจำเป็นของสภาพท้องถิ่น เพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน ^{๙๕}

ศิลปะพื้นบ้าน เป็นสิ่งที่ชาวชนบทสร้างขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เป็นผลงานระดับชาวบ้าน (ภูมิปัญญาชาวบ้าน) ทำด้วยวัสดุพื้นบ้าน มีรูปร่าง รูปทรงเรียบง่าย และมีความสวยงามตามลักษณะของท้องถิ่นใช้สอยในวิถีชีวิตประจำวัน เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวบ้าน มีการทำติดต่อกันเป็นเวลานาน มีการสืบทอดจนมีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ที่สามารถรับรู้ได้ว่าเป็นของถิ่นใด ^{๙๖}

ศิลปะพื้นบ้าน อาจเรียกว่าศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านนั้นเป็นศิลปะของกลุ่มชนที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ไม่จำเป็นต้องเป็นกลุ่มที่มีเอกลักษณ์ร่วมกัน เช่น มีเอกลักษณ์ร่วมกันในการทำอาชีพแกะสลักไม้ เครื่องปั้นดินเผา ทอผ้า ซึ่งเป็นเหตุให้บุคคลรวมเข้าเป็นกลุ่มเดียวกัน มีการเคารพนับถือประเพณีอัน เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มเดียวกัน ซึ่งศิลปะของกลุ่มชนเหล่านี้ตั้งอยู่ในพื้นฐานของชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ และวัฒนธรรมจากกลุ่มชนที่มาจากชีวิตและวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้อาจจะสนองความเชื่อ ความสุขทางจิตใจ หรือเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน สิ่งเหล่านี้ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ศิลปะประเภทเหล่านี้จึงมีลักษณะเฉพาะถิ่นของตน ^{๙๗}

ทั้งนี้ งานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้าน ที่เรียกว่า Folk Art นั้น เป็นงานที่ผลิตและสร้างสรรค์ ที่มาจากความเชื่อ วิถีการดำรงชีวิต วัฒนธรรมของกลุ่มคน ซึ่งแต่ละท้องถิ่นนั้นอาจจะมีเอกลักษณ์เฉพาะของการสร้างสรรค์ในชิ้นงานนั้น งานศิลปะหัตถกรรม เป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่มีขั้นตอนการผลิตงานมีความคล้ายกับศิลปะทั่วไป ที่ต้องใช้อารมณ์ ความรู้สึกในการถ่ายทอดอารมณ์สู่ผลงานนั้น แต่ความพิเศษจะเป็นเทคนิคเฉพาะในการสร้างสรรค์ และในระหว่างการลงมือปฏิบัติอาจจะได้ข้อค้นพบ หรือชุดความรู้ใหม่ขึ้นมาอีกก็ได้ ^{๙๘}

ในการพัฒนางานศิลปะชุมชนจากวัสดุรีไซเคิลนั้น เกิดขึ้นมาจากกระบวนการที่นำอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนมาสร้างสรรค์ให้เป็นงานศิลปะ ซึ่งมีลักษณะที่เป็นงานศิลปะบริสุทธิ์ที่พัฒนามาจากวิถีคิด องค์ความรู้ ภูมิปัญญาของปราชญ์ท้องถิ่น ที่เป็นช่างชุมชน (สล่าชุมชน) ที่มีประสบการณ์เฉพาะบุคคลโดยใช้อารมณ์

^{๙๕} ศิลปะพื้นบ้าน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.trangis.com/somjaiart/a8.php> /, [๑ มิ.ย ๒๕๖๔].

^{๙๖} ทีมงานทรูปลูกปัญญา, [ออนไลน์], [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.truelookpanya.com/new/asktruelookpanya/questiondetail/14477>>, [๓ พ.ค. ๒๕๖๔].

^{๙๗} เนาวรัตน์ ฐิติชาญชัยกุล, ภูมิปัญญาศิลปะหัตถกรรมการแกะสลักไม้: กรณีศึกษาสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สันป่าตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕.

^{๙๘} มานิตย์ กันทะสัก, พระพุทธรูปฟ้าใต้: แนวคิดคุณค่า ภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ ของกระบวนการสร้างสรรค์พระพุทธรูปไม้ล้านนาสู่การเรียนรู้ของสังคม, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐, หน้า ๒๘.

ความรู้สึกในการถ่ายทอดอารมณ์สู่ผลงานนั้น โดยมีจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำกับผลงานที่จะต้องใช้อองค์ประกอบของวัสดุรีไซเคิลในการพัฒนาผลงานให้ออกมาเป็นปะติมากรรมจากวัสดุเหลือใช้ ในกรณีบ้านโป่ง (สันขี้เหล็ก) มีแนวคิดคือ ต้องการปราบแกลลอนของสารเคมีในการเกษตร แกลลอนน้ำยาซักผ้า และกระป๋องน้ำอัดลมที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในชุมชน จึงเกิดมาเป็นกังหันดอกขี้เหล็กที่มีสีเหลือง ส่วนบ้านเข็ยะ ได้สร้างสรรค์นกยูง ซึ่งถือเป็นอัตลักษณ์ของหมู่บ้าน โดยนำถังขยะเก่าที่ไม่ได้ใช้แล้วจากเทศบาลตำบลจุนมาทำเป็นลำตัวของนกยูง สามารถกลิ้งกินขยะได้

กล่าวได้ว่า งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล สร้างขึ้นมาจากวิถีคิด องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ประสบการณ์ของปราชญ์ท้องถิ่น มาผสมผสานกับวิถีชีวิตธรรมชาติของชุมชน เกิดเป็นความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งมีรูปแบบงานศิลปะคล้ายกับศิลปะพื้นบ้าน (Folk Art) เป็นงานศิลปะที่บริสุทธิ์ (Pure Art) ที่สร้างขึ้นจากความศรัทธาของผู้สร้างสรรค์มากกว่าฝีมือที่เกิดจากเชิงพาณิชย์

๔.๓.๓ รูปแบบที่สะท้อนปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม (Interaction of Human and Environment)

มนุษย์นอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมแล้ว การกระทำของมนุษย์ยังมีผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม และสิ่งแวดล้อมก็มีผลโดยตรงต่อชีวิตมนุษย์ ดังนั้นมนุษย์และสิ่งแวดล้อมจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงต่อสิ่งแวดล้อมย่อมมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชีวิตมนุษย์ด้วยเสมอ ดังนั้นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เพื่อที่จะได้ใช้ประโยชน์ต่อตนเองและสังคม และไม่ให้เราทำลายสิ่งแวดล้อมทั้งแบบที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ

รูปแบบงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล ที่สะท้อนปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมหรือว่า Interaction เป็นศิลปะที่มีคนเข้าไปมีส่วนร่วมกับการทำงานในกระบวนการของการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนของบ้านสันขี้เหล็ก และบ้านเข็ยะ ทั้งสองชุมชนเป็นกระบวนการของการมีปฏิสัมพันธ์ตั้งแต่กระบวนการคิด กระบวนการทำ กระบวนการติดตั้ง กระบวนการประเมินผล และกระบวนการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ชาวบ้านเป็นส่วนหนึ่งเป็นส่วนรวมของกระบวนการทั้งหมด คนเข้าไปชมงานศิลปะที่เกิดจากขยะรีไซเคิลของชาวบ้านนี้ ไปดูไปเดินชม ไปเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม ขณะที่งานศิลปะนั้นกำลังแสดงอยู่ถือว่าเป็นรูปแบบของ Interaction ประติมากรรมก็เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ชุมชนก็เป็นส่วนหนึ่งของประติมากรรม สิ่งแวดล้อมเป็นส่วนหนึ่งของประติมากรรม ประติมากรรมเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม ที่เกื้อหนุนที่เป็นส่วนหนึ่งส่วนรวมขององค์ประกอบเดียวกัน อาจสามารถแยกออกจากกันได้ รูปแบบนี้ในทางศิลปะเรียก Interaction

ดังนั้น ศิลปะแบบ Interaction ถ้าไม่มีกลุ่มคนเข้าไปมีส่วนร่วมปฏิสัมพันธ์กับงานศิลปะ รูปแบบ Interaction จะไม่เกิด อย่างเช่น งานจิตรกรรม ซึ่งงานจิตรกรรมที่ไม่ได้เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างกลุ่มคนอื่นๆ ไม่ได้เรียกว่า Interaction เพราะว่าเป็นภาพ ๒ มิติที่ตั้งอยู่กับที่สมบูรณ์แบบในตัวองงาน อาจเกิดจากการสร้างสรรค์งานเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น กลุ่มศิลปิน โดยไม่ได้มีส่วนร่วมจากกลุ่มคนหรือชุมชนในตัวเนื้อหาของงานด้วยตัวของภาพที่วาดไว้ จึงไม่เรียกว่า Interaction แต่ถ้าหากว่าภาพ

งานจิตรกรรมนั้น เกิดจากการที่กลุ่มคน หรือชุมชน เข้ามาร่วมกระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนแรก ถึงขั้นตอนสุดท้าย ก็เรียกว่างานศิลปะ Interaction ได้ ข้อแตกต่างระหว่าง interaction กับศิลปะทั่วไปคือ รูปของ Interaction จะไม่สำเร็จ ถ้าหากขาดกลุ่มคนเข้าไปมีส่วนร่วม แต่ศิลปะจากขยะรีไซเคิลของบ้านสันซี้เหล็กและบ้านเข็ญะ ถือว่าเป็น Interaction เพราะว่ามีกลุ่มคนเข้าไปเป็นส่วนร่วมของสิ่งแวดล้อมของงานศิลปะอยู่ตลอดเวลา^{๙๙}

กล่าวได้ว่า รูปแบบงานศิลปะที่สะท้อนปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมที่กล่าวมานั้นนอกจากเป็นการสร้างสรรค์ขึ้นมา เพื่อเป็นสัญลักษณ์ และตกแต่งแก่มนุษย์ผู้ร่วมสร้างสรรค์ หรือผู้พบเห็นให้ไม่ทำสิ่งที่ไม่ควรกระทำได้ ยังเป็นการสร้างสุนทรียภาพที่นำไปสู่การพัฒนามนุษย์และเกิดคุณค่าในด้านต่างๆ ที่หล่อหลอมจิตใจ ส่งผลต่อการปฏิบัติที่ดีและมีปฏิสัมพันธ์ต่อสภาพแวดล้อม สังคม ได้แก่

๑) คุณค่าด้านการส่งเสริมพัฒนาสภาพแวดล้อม เป็นการส่งเสริมพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้แลดูสวยงามน่าพึงปรารถยาน่าอยู่อาศัย เป็นคุณค่าที่มีความหมายมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกสังคมในปัจจุบันรูปประธรรมของคุณค่าด้านนี้ เช่น การออกแบบสร้างสรรค์อาคารบ้านเรือน การตกแต่งบริเวณทั้งภายใน และภายนอกอาคารบ้านเรือน ตลอดจนการพักผ่อนหย่อนใจ เช่น สวนสาธารณะ สวนสัตว์ เป็นต้น สิ่งแวดล้อมจึงต้องได้รับการดูแลพัฒนา และสร้างสรรค์ให้เป็นไปตามทิศทางที่พึงประสงค์เกิดคุณค่าเกิดประโยชน์ต่อตนเอง และส่วนรวมอย่างแท้จริง

๒) คุณค่าด้านการแสดงออกเชิงสร้างสรรค์ของมนุษย์ เป็นผลจากธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ที่มีระดับจิตสำนึกความคิดที่สูง และสลับซับซ้อนกว่าสัตว์เดรัจฉานทั่วไป กล่าวคือ มีความปรารถนาที่จะแสดงออกซึ่งความคิด ความรู้สึกทางอารมณ์ ความฝัน จินตนาการ รวมทั้งประสบการณ์ในแง่มุมต่างๆ อยู่ทุกขณะ ทักษะศิลป์เป็นผลผลิตหรือองค์ความรู้หนึ่งที่มนุษย์ได้แสดงออกอย่างเป็นรูปธรรมสามารถรับรู้สัมผัสได้ทางการเห็นเป็นหลัก ก่อให้เกิดความรู้สึกอารมณ์สะท้อนใจ เกิดแง่คิดใหม่ เกิดการเห็นแจ้ง เกิดปัญญา และสามารถก่อให้เกิดสำนึกในทางที่ดีงามแก่ผู้ชม ผู้สัมผัสรับรู้ได้

๓) คุณค่าด้านการเป็นสื่อกลาง เป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับจักรวาล ทักษะศิลป์เป็นศิลปกรรมที่มีคุณค่าเป็นภาษาสากลที่สามารถใช้สื่อสารแก่กันและกันได้ โดยไม่ต้องอาศัยคำพูดเสียง และอักษรใดๆ ภาษาที่ศิลปินจึงเป็นภาษาที่อาศัยภาพลักษณ์ทางการเห็นที่เป็นรูปภาพสามารถรับรู้ได้ตรงกันของทุกเผ่าพันธุ์ทั่วโลก

๔) คุณค่าด้านสมาธิปัญญา ผู้เฝ่และปฏิบัติในศิลปกรรมย่อมเป็นผู้ที่มีสมาธิ มีปัญญา มีจิตใจที่แน่วแน่ในการที่จะปฏิบัติภารกิจใดๆ ที่ล่วงไปด้วยดีผู้ที่ศึกษา ใฝ่รู้ ผู้ปฏิบัติงานที่ศิลปินอย่างต่อเนืองสม่ำเสมอ จึงมักจะเป็นผู้ที่มีจิตสงบนิ่ง ไม่หวั่นไหว เมื่อต้องเผชิญกับปัญหาใดๆ ศิลปินที่แท้จริงย่อมรู้สึกถึงความมีสมาธิ

^{๙๙} มานิตย์ กันทะสัก, นักวิจัยโครงการ/อาจารย์สาขาพุทธศิลปกรรม มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, ๒๒, พฤศจิกายน ๒๕๖๔.

จากการสร้างสรรค์ผลงานพุดชมผลงานก็สามารถพัฒนาตนเอง ในการซึมซับรับเอาคุณค่าสุนทรียภาพสิ่งดีสิ่งงาม ความสุข ความปิติ ความเป็นสมาธิ ความละเอียดอ่อนในผลงานทัศนศิลป์ได้อย่างไม่รู้จบ

๕) คุณค่าด้านการพัฒนาเขาวัวปัญญาทางศิลปะ กล่าวคือ ให้รู้จักจำแนกแยกแยะ รู้จักเลือกสรรสิ่งที่ดีสิ่งที่ดีงามออกจากสิ่งที่ไม่ดีสิ่งที่ไม่งาม รู้ว่าอะไรคือหลัก อะไรคือรอง อะไรคือจุดเด่น จุดสำคัญสุด อะไรเป็นเพียงตัวประกอบที่มีการลดหลั่นลงไป และแต่ละส่วนมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างไร มีเอกภาพหรือไม่เพียงใด แต่ถ้าจะเชื่อมโยงแต่ละองค์ประกอบต่างๆ ขึ้นเป็นสิ่งใหม่ น่าจะกระทำได้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด โดยสรุปคือการศึกษาเรียนรู้ และการสัมผัส รับรู้ตลอดจนการสร้างสรรคงานทัศนศิลป์สามารถนำไปสู่การเป็นผู้มีเขาวัวปัญญาทางศิลปะ สามารถจะวิเคราะห์สังเคราะห์หรือสร้างสรรคงานทัศนศิลป์ ตลอดจนประดิษฐ์กรรมต่างๆ ที่มีประโยชน์มีคุณค่าต่อชีวิตมนุษย์ได้อย่างมากมาย การศึกษาทัศนศิลป์เชิงปฏิบัติการโดยตรงยังสามารถหล่อหลอมผู้ศึกษา ผู้ปฏิบัติให้เป็นนักคิดนักปฏิบัติหรือปราชญ์ผู้รอบรู้ทางด้านศิลปะ มิใช่เพียงแค่การท่องบทท่องจำในความรู้อันมีอยู่แล้ว

๖) คุณค่าด้านวัฒนธรรม ทัศนศิลป์เป็นศิลปวัตถุที่สามารถดำรงอยู่คู่กับกลุ่มชนเผ่าพันธุ์นั้นๆ ได้ อย่างยาวนานยิ่งกว่าชีวิตมนุษย์ ดังคำกล่าวอันอมตะของศิลปิน พีระศรี ที่ว่า “ศิลปะยืนยาว ชีวิตสั้น” ผลิตผลผลงานของบรรพชนในอดีต และปัจจุบันมีคุณค่าสูงจึงเป็นสิ่งที่ผู้คนรุ่นหลังต้องตระหนักจัดเก็บรักษา ทำนุบำรุงให้คงอยู่ต่อไปตราบนานเท่านาน ให้เป็นความภาคภูมิใจในฐานะที่เป็นทรัพย์ทางปัญญาทางจิตใจ เป็นวัฒนธรรมที่ต้องสืบสาน และเชื่อมโยงไปสู่อนาคต ตราบเท่าที่มนุษย์ยังศรัทธาในความเป็นมนุษย์ผู้มีความศักดิ์สิทธิ์เปี่ยมล้นในการที่จะสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ที่สามารถบ่งชี้ได้ถึงควมมีวัฒนธรรมมีจิตใจอันสูงยิ่ง^{๑๐๐}

๔.๓.๔ รูปแบบที่สะท้อนจิตสำนึกสาธารณะในการนำวัสดุเหลือใช้มาใช้ประโยชน์ใหม่ (Public Consciousness)

ขยะรีไซเคิล (Recyclable waste) หรือมูลฝอยที่ยังใช้ได้ คือ วัสดุเหลือใช้ ซึ่งสามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้ เช่น แก้ว กระดาษ เศษพลาสติก กล่องเครื่องดื่ม แบบ UHT กระจอกเครื่องดื่ม เศษโลหะ อะลูมิเนียม ยางรถยนต์ เป็นต้น สำหรับขยะรีไซเคิลนี้เป็นขยะ ที่พบมากเป็นอันดับที่สองในกองขยะ คือ พบประมาณ ๓๐% ของปริมาณขยะทั้งหมดในกองขยะ ^{๑๐๑} โดยส่วนใหญ่เรามักคุ้นหูกับคำว่า Reduce Reuse และ Recycle เพื่อใช้ในการบริหารจัดการปัญหาขยะล้นเมือง แต่กระบวนการชะลอการเกิดขยะที่สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับของเหลือใช้ เป็นได้มากกว่าขยะเหลือทิ้งคือ Upcycle คือการยืดอายุวัสดุให้เป็นขยะช้าลง ทั้งนี้การอัพไซเคิล (Upcycle) มาจากคำว่า Upgrade + Recycling คือการนำขยะ หรือวัสดุที่ไม่ได้ใช้แล้วมา

^{๑๐๐} มานิตย์ กันทะสัก, The Power of Art : กระบวนการสร้างสุขภาวะทางสังคม กรณีศึกษา แวมส์หู้ห้าตาของเมืองเชียงใหม่, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒, หน้า ๖๒.

^{๑๐๑} ปิยชาติ ศิลปะสุวรรณ, “ขยะมูลฝอยชุมชน ปัญหาใหญ่ที่ประเทศกำลังเผชิญ” ใน สำนักงานเลขานุการวุฒิสภา, ปีที่ ๔, ฉบับที่ ๗ (๒๕๕๗), หน้า ๒-๔.

ผลิตให้เป็นของใช้ที่มีมูลค่าและใช้ประโยชน์ได้มากกว่าเดิม เข้าข่ายการนำกลับมาใช้ใหม่ (Reuse) ด้วย แต่ทั้งหมดไม่ต้องผ่านกระบวนการแปรรูปทางอุตสาหกรรมเหมือนกับการรีไซเคิล ^{๑๐๒}

วิชุลดา ปันทรานวงศ์ ผู้ก่อตั้งแบรนด์ WISHULADA (วิชุลดา) เป็นหนึ่งในศิลปินที่มุ่งมั่นใช้ขยะวัสดุเหลือใช้ มาสร้างสรรค์งานศิลปะเพื่อกระตุ้นสังคมให้หันมามองเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน กล่าวว่า “แต่ละชุมชนก็เอาทรัพยากรมาสร้างเป็นงานศิลปะขึ้นมา แต่ละที่มีอะไร แต่ละจังหวัดมีอะไร มาทำเป็นโปรดักส์ขึ้น มันเป็นวัสดุเหลือใช้ ให้คนได้เห็นคุณค่า เพิ่มมูลค่าของวัสดุรอบตัวให้มันมากขึ้น และช่วยลดปัญหาสิ่งแวดล้อม ศิลปะจึงเป็นการต่อยอดวัสดุที่คนบริโภคกันอยู่ทุกวัน ให้เกิดประโยชน์มากขึ้น ทุกคนสามารถ DIY ของต่างๆให้กลับมาใช้ใหม่ได้ การซ่อมแซม การหมุนเวียนใช้ซ้ำ การรีไซเคิล และการอัพไซเคิลวัสดุ ไม่ใช่เพื่อลดต้นทุน ไม่ใช่เพื่อประหยัด แต่เพื่อทรัพยากรที่ใช้ไปจะได้ไม่เป็นภาระให้กับสัตว์และธรรมชาติต่อไป” ^{๑๐๓}

นอกจากนี้ การมองปัญหา “ขยะ” ผ่านการสร้างสรรค์และผลิตเป็นงานศิลปะ จึงอยู่ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) ด้วย เพราะขยะนั้นมีความสำคัญสามารถนำทรัพยากรที่มีอยู่แล้วมาใช้ซ้ำผ่านกระบวนการรีไซเคิล การซ่อมแซม ตกแต่ง การประดิษฐ์หรือแปรเปลี่ยนวัสดุเหลือใช้เป็สิ่งของใหม่ เพื่อเป็นการลดการบริโภคทรัพยากรใหม่โดยไม่จำเป็น แต่ความมั่งง่ายและรักสบายของมนุษย์ต่างหากที่ก่อให้เกิดขยะท่วมล้นโลกเพื่อให้อะไรเหล่านี้ที่จะกลายเป็นขยะมีอายุมากขึ้น ใช้ได้มากขึ้นหรือเกิดเป็นขยะให้น้อยที่สุด แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน เป็นแนวทางที่เปลี่ยนกระบวนการของการผลิต การบริโภค และการใช้ชีวิต เพราะผู้ผลิตจะต้องมีความคิดสร้างสรรค์ มีนวัตกรรม ออกแบบวัสดุ ผลิตภัณฑ์ ระบบ และโมเดลทางธุรกิจใหม่ ให้เป็นมิตรกับธรรมชาติ และเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทำให้เกิดของเสียน้อยที่สุดและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการของเสีย ให้ถูกนำกลับไปเป็นทรัพยากรที่หมุนเวียนอยู่ในระบบด้วยกระบวนการที่เหมาะสมในรูปแบบ ผลิต-ใช้-วนกลับ (Make-Use-Return)

ดังนั้น การนำวัสดุเหลือใช้ที่มีอยู่ในชุมชน มาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปะชุมชน จึงเป็นการสะท้อนจิตสำนึกสาธารณะที่ประกอบด้วย จิตที่มีทั้งความตระหนัก (Awareness) และความรับผิดชอบ (Responsibility) ของคนในชุมชนในการนำวัสดุเหลือใช้มาใช้ประโยชน์ใหม่ ในรูปแบบใหม่อย่างเป็นรูปธรรม

^{๑๐๒} <https://thinktradethinkditp.com/what-is-upcycle/>, [๑๕ มิ.ย ๒๕๖๔].

^{๑๐๓} Mango Art Festival ๓-๖ April ๒๐๒๑ จัดโดย Mango Art Festival, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://sdthailand.com/2021/04/mango-art-festival/>, [๑๕ เม.ย ๒๕๖๔].

ผ่านชิ้นงานศิลปะและผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นจากการต่อยอดงานศิลปะชุมชน และเป็นเครื่องมือในการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคม ชุมชน สิ่งแวดล้อม

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาวิจัยเรื่อง นวัตกรรมการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

๑) รูปแบบการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยรูปแบบของประเทศไทย พบว่ามีการนำขยะรีไซเคิลและวัสดุเหลือใช้มาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปะเพื่อจัดแสดงต่อสาธารณะ และพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่าย สร้างรายได้ให้แก่ศิลปิน และคนในชุมชน แบ่งออกเป็น (๑) ระดับบุคคลและกลุ่ม เป็นการสร้างสรรค์งานเกิดขึ้นจากแรงบันดาลใจตัวศิลปินเอง ความตระหนักในปัญหาขยะ (๒) ระดับองค์กรธุรกิจ เป็นการสร้างสรรค์งานจากขยะรีไซเคิล และวัสดุเหลือใช้เพื่อการปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนที่ขยะที่สามารถนำกลับไปรีไซเคิลอย่างถูกวิธี และ (๓) ระดับชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกถึงปัญหาของขยะที่มีในชุมชน และการจัดการขยะเพื่อให้เกิดประโยชน์และสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน ส่วนรูปแบบของต่างประเทศ พบว่ามีประเทศที่ติดอันดับเมืองสะอาด มีรูปแบบการคัดแยกขยะตามรูปแบบและแนวทางของแต่ละประเทศ แต่มีการใช้ศิลปะเป็นกลไกในการเชื่อมโยงทางอ้อมเพื่อให้ประชาชนช่วยกันจัดการขยะ โดยมีหน่วยงานเอกชน และศิลปิน เป็นส่วนหนึ่งในการช่วยให้เกิดจิตสำนึกในการจัดการขยะ แบ่งออกเป็น (๑) การสร้างสรรค์ศิลปะจากขยะรีไซเคิลในเมืองสะอาดของโลก การจัดการขยะของเมืองสะอาดของโลกและมีการใช้ศิลปะเป็นกลไกขับเคลื่อนทางอ้อม (๒) การส่งเสริมการจัดการขยะด้วยศิลปะผ่านโครงการและกิจกรรมจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และ (๓) ศิลปินต่างประเทศที่สร้างสรรค์ผลงานจากขยะรีไซเคิล

๒) กระบวนการพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น จากการปฏิบัติการวิจัยใน ๒ ชุมชน ได้แบ่งกระบวนการดำเนินงานออกเป็น (๑) กระบวนการต้นน้ำ เป็นขั้นตอนในการสำรวจชุมชน การสร้างความเข้าใจคนในชุมชน ระดมความคิดเห็น และออกแบบงานศิลปะชุมชน (๒) กระบวนการกลางน้ำ เป็นขั้นตอนการลงมือปฏิบัติการพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลในรูปแบบของงานประติมากรรมและผลิตภัณฑ์ชุมชน และ (๓) กระบวนการปลายน้ำ เป็นกระบวนการสร้างพื้นที่สาธารณะของชุมชนผ่านนวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล

การพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล ทำให้เกิดผลงานใน ๓ รูปแบบ ประกอบด้วย ๑) งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล ได้แก่ ประติมากรรมก้านดอกขี้เหล็กจากขยะรีไซเคิล และประติมากรรมถังขยะนกยูงจากขยะรีไซเคิล ๒) ผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่ ก้านดอกขี้เหล็กจากขยะรีไซเคิล และ ๓) พื้นที่สาธารณะศิลปะชุมชน ได้แก่ คุ่มหมู่บ้านศิลปะสร้างสรรค์จากขยะรีไซเคิล การประดับก้านดอกขี้เหล็กตามจุดที่สำคัญในชุมชน ประติมากรรมนกยูงในแต่ละคุ่มของหมู่บ้าน

๓) รูปแบบของนวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ (๑) รูปแบบที่สะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ของบริบทชุมชนท้องถิ่น (Community Identity) ๒) รูปแบบที่สะท้อนให้เห็นถึงงานศิลปะแบบพื้นบ้าน (Folk Art) การสร้างสรรค์งานศิลปะ ๓) รูปแบบที่สะท้อนปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม (Interaction of Human and Environment) และ (๔) รูปแบบที่สะท้อนจิตสำนึกสาธารณะในการนำวัสดุเหลือใช้มาใช้ประโยชน์ใหม่ (Public Consciousness)

ทั้งนี้ การพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น เป็นการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ และวัสดุเหลือใช้ที่มีอยู่ในชุมชนมาสร้างสรรค์ในลักษณะของศิลปะแบบพื้นถิ่นและศิลปะที่รับใช้สังคมที่สร้างความตระหนัก และจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเป็นรายได้เสริมให้กับคนในชุมชน ประกอบด้วย

๑) การนำวัสดุเหลือใช้มาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปะเพื่อจัดแสดงต่อสาธารณะ และพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่าย สร้างรายได้ให้แก่ศิลปิน และคนในชุมชน

๒) การใช้ศิลปะเป็นกลไกการเชื่อมโยงทางอ้อมเพื่อให้ประชาชนช่วยกันจัดการขยะ โดยการสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชนด้วยศิลปะ สร้างชุมชนด้วยศิลปะด้วยการสร้างสุนทรียภาพแก่สถานที่จัดการขยะจุดทิ้งขยะรีไซเคิลด้วยศิลปะที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

๓) การสร้างสรรค์งานศิลปะในระดับชุมชนจากขยะรีไซเคิล และวัสดุเหลือใช้ที่มีในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน พระสงฆ์ นักเรียน เยาวชน ผู้ประกอบการการค้า และการสนับสนุนจากโรงเรียนในชุมชน รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกถึงปัญหาของขยะที่มีในชุมชน และการจัดการขยะเพื่อให้เกิดประโยชน์และสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน

๔) การสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากวัสดุเหลือใช้ แสดงให้เห็นถึงความใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดี และสร้างจิตสำนึกแก่ผู้คนทั่วไปให้ตระหนักถึงการใช้แล้วทิ้ง และสอดคล้องกับแนวคิด ‘การพัฒนาอย่างยั่งยืนที่จะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นในระยะยาว

๕) การสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากวัสดุเหลือใช้ แสดงให้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม เป็นศิลปะที่มีคนเข้าไปมีส่วนร่วมทำงานในกระบวนการของการสร้างสรรค์ ตั้งแต่การคิด การทำ การติดตั้ง การประเมินผล และการร่วมรับผลประโยชน์ ชาวบ้านเป็นส่วนรวมของกระบวนการทั้งหมด รวมทั้งคนที่เข้าไปชมงานศิลปะที่เกิดจากขยะรีไซเคิลของชาวบ้าน เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม ประติมากรรมก็เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ชุมชนก็เป็นส่วนหนึ่งของประติมากรรม สิ่งแวดล้อมเป็นส่วนหนึ่งของประติมากรรม ประติมากรรมเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม ที่เกี่ยวพันกันขององค์ประกอบเดียวกัน

๖) การสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากวัสดุเหลือใช้ แสดงให้การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ชีวิตจากการเป็นนักบริโภค ให้เป็นผู้สร้างสรรค์ หรือนักสร้างสรรค์ได้ด้วย และถ้ามีจำนวนมากพอ จากหนึ่งคนไปสู่ชุมชน จากชุมชนไปสู่สังคม จะกลายเป็นแรงกระเพื่อมผลักดันไปสู่สังคมบริโภคอย่างสร้างสรรค์

ทั้งนี้ มีข้อสังเกตว่างานศิลปะจากขยะรีไซเคิล ซึ่งเป็นวัสดุเหลือใช้นั้น นอกจากจะนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่จะช่วยสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านในชุมชนแล้ว ยังไม่สามารถตอบโจทย์ของความทนทาน ความยั่งยืนของชิ้นงานได้เหมือนวัสดุใหม่ได้ อย่างไรก็ตาม การใช้ประโยชน์ในทางอ้อมโดยการนำขยะรีไซเคิลมาฉลุล้าง หรือสร้างความตระหนักต่อชุมชน หรือสาธารณะชน เป็นส่วนหนึ่งที่จะนำมาเป็นเครื่องมือในการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในชุมชนผ่านกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ซึ่งจะต้องมีจิตสำนึกต่อการจัดการขยะอย่างถูกวิธี เนื่องจากขยะมูลฝอยนั้นนับวันจะเพิ่มมากขึ้นตามจำนวนของประชากร ถ้าหากไม่มีการกำจัดให้ถูกต้องและเหมาะสมแล้ว จะนำมาสู่ปัญหาสิ่งแวดล้อมและผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของมนุษย์ ทั้งนี้เพราะไม่มีการนำองค์ความรู้ในการจัดการขยะอย่างยั่งยืนมาใช้ประโยชน์ รวมทั้งบางคนขาดจิตสำนึกและวินัยในการรักษาความสะอาด ที่สำคัญคือ ขาดการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาขยะร่วมกัน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องริบเร่งจัดการขยะ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน และเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชน อันเป็นอนาคตของท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหา

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง นวัตกรรมการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย พบว่า การสร้างสรรค์นวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลนั้น เกิดขึ้นมาจาก ๔ องค์ประกอบได้แก่ ชุมชน ศิลปิน สิ่งแวดล้อม และสังคม ซึ่งเป็นการดำเนินงานที่เอื้อหนุนกันของทุกองค์ประกอบ ที่พัฒนามา กระบวนการนวัตกรรมนี้เรียกว่า กระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Community Art – PCA) ประกอบด้วย

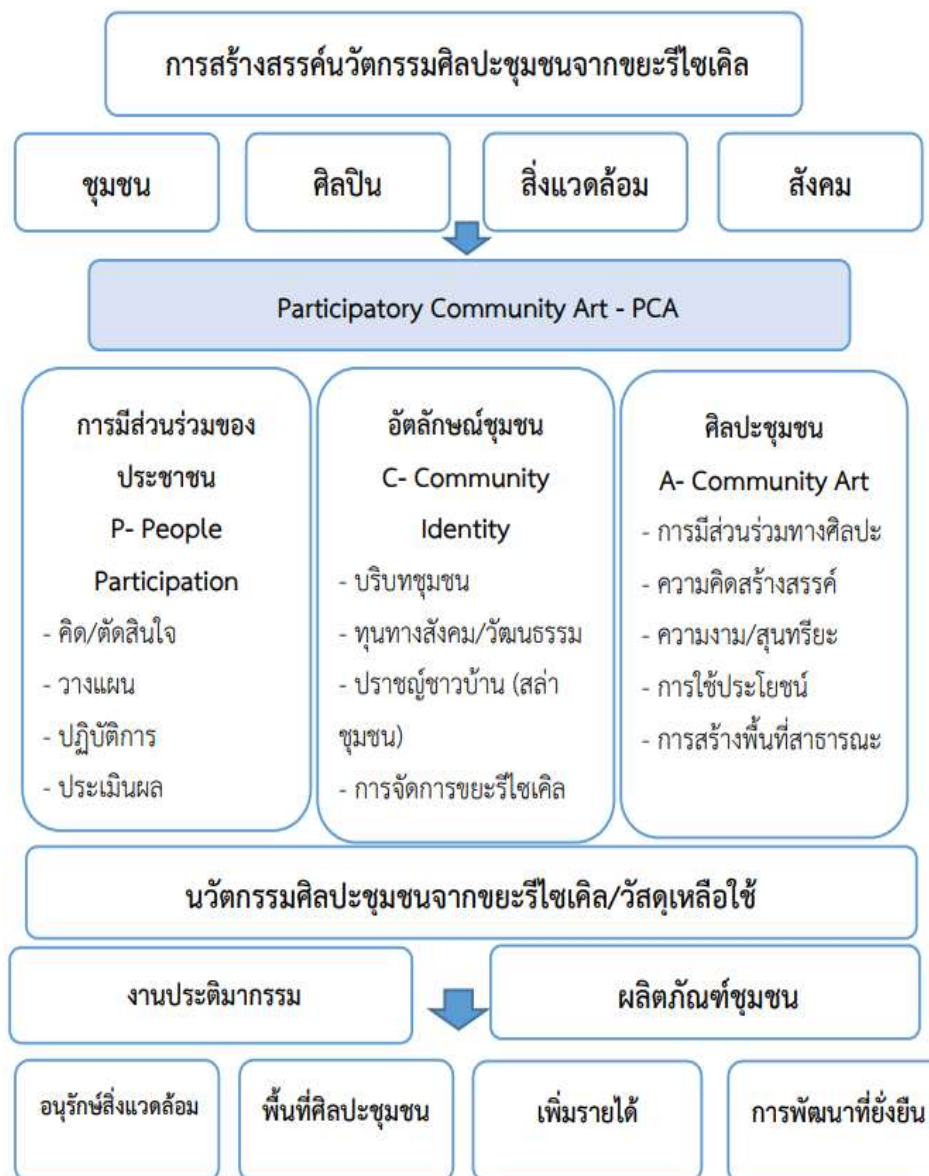
P- People Participation คือ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเริ่มตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมออกแบบ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติการ ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมรับประโยชน์จากนวัตกรรมศิลปะชุมชนที่ได้ร่วมกันสร้างสรรค์

C- Community Identity คือ อัตลักษณ์ชุมชน การสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นชุมชนหรืออัตลักษณ์ของชุมชน ประกอบด้วย บริบทชุมชนและสภาพแวดล้อมของชุมชนที่มีจุดเด่น มีทุนทางสังคมที่เป็นแกนนำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านที่เรียกว่า สล่าชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนในระบบเครือญาติ การเอื้อเพื่อช่วยเหลือ มีความสามัคคีของคนในชุมชน รวมทั้งการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งนี้ เป็นชุมชนมีการจัดการขยะรีไซเคิลเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว

A- Community Art คือ ศิลปะชุมชนที่สร้างสรรค์ขึ้นมาจากความร่วมมือทางศิลปะโดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาศิลปะทุกขั้นตอน ทำให้ผลงานศิลปะชุมชนนั้นมีลักษณะที่เป็นนวัตกรรมที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ในการนำวัสดุเหลือใช้มาทำให้เกิดความงาม และเกิดสุนทรียะทางศิลปะแบบชุมชน อีกทั้งยังสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งในเชิงของเศรษฐกิจชุมชน และเกิดเป็นพื้นที่ศิลปะชุมชนในที่สาธารณะเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน ซึ่งมีการพัฒนา ต่อยอดและขยายผลไปสู่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในอนาคต

ผลที่เกิดขึ้นจากนวัตกรรมการสร้างสรรคศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลและวัสดุเหลือใช้ในชุมชนนั้น นอกจากจะได้ชิ้นงานที่เป็นประติมากรรม และผลิตภัณฑ์ตามอัตลักษณ์ของชุมชนแล้ว ยังก่อให้เกิดจิตสำนึกในการนำขยะหรือวัสดุเหลือใช้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งจะเป็นการสร้างจิตสำนึกทางตรง โดยการนำวัสดุเหลือใช้ โดยเฉพาะพลาสติกชนิดต่างๆ ที่มีหลากหลายรูปแบบมาสร้างสรรค์งาน และทางอ้อม โดยการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ติดบ้าน ได้ทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว และยังก่อให้เกิดรายได้เสริมจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ดังกล่าวอีกด้วย ผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมาในระยะยาวจะก่อให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต นี้เองคือความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังแสดงในแผนภาพที่ ๔.๑

แผนภาพที่ ๔.๒ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “นวัตกรรมการสร้างสรรคงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น” ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “นวัตกรรมการสร้างสรรคงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างสรรคศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อพัฒนานวัตกรรมการศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และเพื่อประเมินรูปแบบของนวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการศึกษาเอกสาร และการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยลงพื้นที่สำรวจบริบทชุมชนและการจัดการขยะของชุมชน ปฏิบัติการสร้างสรรคศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลและวัสดุเหลือใช้ ประชุมกลุ่มย่อย สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก และถอดบทเรียนการดำเนินงานกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๔๐ คน แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่ ๑) แกนนำในชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยเป็นกลุ่มผู้นำในการบริหารจัดการขยะของชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานและคณะกรรมการกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ๒) แกนนำหน่วยงานในชุมชนที่มีบทบาทสนับสนุนการจัดการขยะรีไซเคิล ได้แก่ พระสงฆ์ ครู ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๓) ประชาชน และนักเรียนที่เข้าร่วมในกิจกรรมปฏิบัติการสร้างสรรคงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล และ ๔) กลุ่มนักวิชาการและกลุ่มศิลปินที่มีความรู้ทางด้านการพัฒนางานศิลปะชุมชนและประยุกต์ใช้ขยะรีไซเคิลในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พื้นที่ในการศึกษาได้แก่ บ้านโป่ง (สันขี้เหล็ก) ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย และบ้านเข็ญ ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา ผลการศึกษาได้นำเสนอตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

๕.๑.๑ รูปแบบการสร้างสรรคศิลป์ชุมชนจากขยะรีไซเคิลทั้งในประเทศและต่างประเทศ

๑) รูปแบบการสร้างสรรคศิลป์ชุมชนจากขยะรีไซเคิลในประเทศไทย พบว่ามีการนำขยะรีไซเคิลและวัสดุเหลือใช้มาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปะเพื่อจัดแสดงต่อสาธารณะ และพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่าย สร้างรายได้ให้แก่ศิลปิน และคนในชุมชน แบ่งออกเป็น ๓ ระดับได้แก่

(๑) การสร้างสรรคศิลป์ชุมชนจากขยะรีไซเคิลระดับบุคคลและกลุ่ม พบว่าการสร้างสรรค์งานเกิดขึ้นจากแรงบันดาลใจตัวศิลปินเอง ความตระหนักในปัญหาขยะเป็นต้นเหตุสำคัญในการเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ตามมา แต่ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง จึงนำความถนัดทางศิลปะมาใช้เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม เพราะว่าขยะหรือวัสดุเหลือใช้คือ ต้นเหตุในการเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น ขยะในแม่น้ำ ในทะเล ปัญหาฝังกลบบนดิน หรือปัญหาสัตว์ป่าสูญพันธุ์ สัตว์น้ำทะเลสูญพันธุ์ต่าง ๆ พวกนี้มาจากต้นตอของวัสดุเหลือใช้ ศิลปินจึงเอาศักยภาพของตัวเอง ความถนัดของตัวเองลุกขึ้นมาเปลี่ยนแปลงสังคม เช่น วิชชุลดา ปัทมธรรณวงศ์ ผู้ก่อตั้งแบรนด์ WISHULADA เป็นหนึ่งในศิลปินเพื่อสังคมที่มุ่งมั่นใช้ขยะ วัสดุเหลือใช้ มาสร้างสรรค์งานศิลปะเพื่อกระตุ้นสังคมให้หันมามองเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน หรือการสร้างสรรค “วาฬ” โดยใช้ฝาขวดน้ำพลาสติก ฝาดีดอลูมิเนียมที่ใช้แล้ว เพื่อเล่าเรื่องราวการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่แล้วอย่างเกิดประโยชน์ ผสานกับงานกราฟต์ โดยเชื่อมโยงชุมชนให้เข้าใจเรื่องราวของสิ่งแวดล้อมผ่านการทำงานศิลปะ ที่ต้องการสร้างแรงบันดาลใจและปลูกจิตสำนึกให้กับสังคมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือบ้านหุ่นเหล็ก เป็นบ้านที่รวบรวมผลงานศิลปะจากเศษเหล็กจนกลายเป็นศูนย์การเรียนรู้หัตถกรรมจากเศษเหล็ก งานศิลปะเหล่านี้นอกจากจะนำมาจัดแสดงต่อสาธารณะแล้ว ยังสามารถนำมาจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ตนเอง และครอบครัว

(๒) การสร้างสรรคศิลป์ชุมชนจากขยะรีไซเคิลในระดับองค์กรธุรกิจ เป็นการสร้างสรรค์งานจากขยะรีไซเคิล และวัสดุเหลือใช้เพื่อการปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนทั้งขยะที่สามารถนำกลับไปรีไซเคิลอย่างถูกวิธี การรณรงค์ให้เลิกใช้ถุงพลาสติก และอีกด้านหนึ่งยังเป็นการทำกิจกรรมการสร้างควมรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ของภาคธุรกิจ เช่น โครงการชุมชน LIKE (ไร่) ขยะของธุรกิจเคมิคอลส์ เอสซีจี ส่งมอบฐานเรียนรู้การจัดการขยะให้แก่โรงเรียนนาร่องในจังหวัดระยอง ที่เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอน ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง มุ่งให้เยาวชนเกิดพฤติกรรม “ใช้ให้คุ้ม แยกให้เป็น ทิ้งให้ถูก” นำการเรียนรู้จากโรงเรียนสู่ครอบครัวและชุมชน เพื่อสิ่งแวดล้อมที่ดีและยังช่วยสร้างรายได้ หรือ การตกแต่งห้องพักด้วยวัสดุเหลือใช้หรือขยะของ โรงแรมเพนนินซูลา กรุงเทพฯ ให้กลายเป็นแกลเลอรีอาร์ตขนาดย่อม โดยนำวัสดุหรือขยะมาสร้างงานศิลปะที่มีขึ้นเดียวในโลก หรือ บริษัท บุญรอดบริวเวอรี่ จำกัด สร้างสรรคต้นคริสต์มาสจากขวดน้ำพลาสติกที่สูงที่สุดในโลก สื่อให้เห็นถึงการปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนทั้งขยะที่สามารถนำกลับไปรีไซเคิลอย่างถูกวิธีและเป็นการ

รณรงค์ให้เลิกใช้ถุงพลาสติก หรือโรงแรมเคป กูดู เกาะยวน้อย จังหวัดพังงา ได้จัดกิจกรรมประกวดผลงานศิลปะจากขยะรีไซเคิล เพื่อชิงทุนการศึกษา เป็นการส่งเสริมเยาวชนไทยจากโรงเรียนบนเกาะยวน้อย ให้มีเวทีในการแสดงออกด้านความคิดสร้างสรรค์ เพิ่มทักษะการประดิษฐ์ขยะรีไซเคิลให้เป็นผลงานศิลปะชั้นเยี่ยม

(๓) การสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลระดับชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกถึงปัญหาของขยะที่มีในชุมชน และการจัดการขยะเพื่อให้เกิดประโยชน์และสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน เช่น การนำยางรถยนต์เก่ามาเพิ่มมูลค่า โดยชาวบ้านในศูนย์ศึกษาการเรียนรู้ตามแนวทางพระราชดำริ บ้านดอยดิน หมู่ที่ ๒ ตำบลห้วยไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ชาวบ้านได้นำยางรถยนต์หลายขนาด ที่ถูกวางกองไว้ในอู่ซ่อมรถ นำมาตัดแต่งตัดแปลงมาสร้างเป็นสิ่งประดับที่สวยงาม หรือโครงการ “เยาวชนคนสร้างชาติ เก็บ กวาด เพื่อชุมชน” ตำบลนาโยงเหนือ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ได้ร่วมกันจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การสร้างสรรค์งานศิลปะบนถังขยะที่มีอยู่ และถูกนำไปวางไว้ทดแทนถังขยะแบบเก่าในบริเวณชุมชนและหน่วยงานต่างๆ เป็นต้น

๒) รูปแบบและแนวความคิดการจัดการขยะด้วยศิลปะของต่างประเทศ พบว่ามีประเทศที่ติดอันดับเมืองสะอาด มีรูปแบบการคัดแยกขยะตามรูปแบบและแนวทางของแต่ละประเทศ แต่มีการใช้ศิลปะเป็นกลไกในการเชื่อมโยงทางอ้อมเพื่อให้ประชาชนช่วยกันจัดการขยะ โดยมีหน่วยงานเอกชนและศิลปิน เป็นส่วนหนึ่งในการช่วยให้เกิดจิตสำนึกในการจัดการขยะ แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ ได้แก่

(๑) การสร้างสรรค์ศิลปะจากขยะรีไซเคิลในเมืองสะอาดของโลก การจัดการขยะของเมืองสะอาดของโลกและมีการใช้ศิลปะเป็นกลไกขับเคลื่อนทางอ้อม ได้แก่ การสร้างโรงไฟฟ้าขยะ Spittelau กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย จากฝีมือศิลปินเอกของเวียนนา เป็นการนำศาสตร์ทางด้านศิลปะเข้ามาประยุกต์ใช้ รั้งสรรคโรงไฟฟ้าขยะให้สวยงาม สร้างความสุนทรีย์แก่ผู้พบเห็น และดึงดูดผู้คน ซึ่งเป็นการใช้ศิลปะมาสร้างและเปลี่ยนแปลงเมืองให้ดีขึ้น กลายเป็นเอกลักษณ์และจุดเด่นของประเทศ หรือเมืองซูริค ประเทศสวิสแลนด์ นโยบายของสวิสเซอร์แลนด์ เกี่ยวกับการจัดการขยะนั้น ให้ผู้ผลิตจ่ายเพียงฝ่ายเดียว ตามนโยบายคนก่อมลพิษจ่าย มีการปลูกจิตสำนึกประชาชนในการรักษาโลกด้วยศิลปะจากขยะรีไซเคิล ได้มีการสร้างลูกโลกที่ทำจากขยะ เพื่อปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชน ตระหนักถึงการทิ้งขยะที่จะทำให้เกิดมลพิษตามมาได้ และให้มองเห็นคุณค่าของการรีไซเคิลขยะ

(๒) การส่งเสริมการจัดการขยะด้วยศิลปะผ่านโครงการและกิจกรรมจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ได้แก่ การร่วมสร้างสรรค์ศิลปะจากศิลปินและประชาชนในประเทศอินเดีย การร่วมสร้างสรรค์ศิลปะจากเหล่าศิลปินในประเทศอินเดียได้ตระหนักถึงการรักษาสีสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะ

มีการจัดเทศกาลงานศิลปะการจัดวางอินสตอลเลชันที่มีทั้งศิลปินพื้นบ้านและจากต่างถิ่น ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ มาร่วมกันแสดงผลงานที่นำวัสดุเหลือใช้รีไซเคิลมาสร้างสรรค์ โดยการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน หรืองานศิลปะจากขยะพลาสติกจากประเทศสหรัฐอเมริกา ได้สร้างสรรค์ประติมากรรมรูปสัตว์จากขยะพลาสติก เพื่อหวังกระตุ้นจิตสำนึกเรื่องมลพิษและผลเสียจากการใช้พลาสติก โดยประติมากรรมรูปสัตว์ ทั้งหมดทำจากขยะพลาสติก ที่เก็บได้ตามชายหาดของมหาสมุทรแปซิฟิก หรือโครงการเปลี่ยนขยะที่มีน้ำหนักหลายร้อยตัน นำไปรีไซเคิล เพื่อผลิตเป็นสิ่งของต่างๆ ให้แก่บรรดาครูและศิลปินนำไปใช้ประโยชน์ องค์กรไม่แสวงหาผลกำไรที่เมืองซานฟรานซิสโก เป็นศูนย์รีไซเคิลขยะเพื่อสร้างสรรค์ ซึ่งได้ช่วยเหลือบรรดาครู ศิลปินด้วยการบริจาควัสดุอุปกรณ์เพื่อสร้างผลงานศิลปะที่เกิดจากการรีไซเคิลขยะ

(๓) ศิลปินต่างประเทศที่สร้างสรรค์ผลงานจากขยะรีไซเคิล เช่น ชเว จอง ฮวา ศิลปินและนักออกแบบชาวเกาหลีใต้ ได้สร้างสรรค์งานศิลปะจัดวางที่ใช้ซากประตูเก่าที่ถูกทิ้ง มาเรียงต่อกันสูงถึง ๑๐ ชั้น การตกแต่งงานกีฬาโอลิมปิก สเตเดียมด้วยพวงมาลัยรีไซเคิลจากขยะกว่า ๒ ล้านชิ้น หรือ Katharine Harvey ศิลปินชาวแคนาดา เมืองโทรอนโต ได้สร้างสรรค์ผลงานจากพลาสติกรีไซเคิลเป็นรูปแบบการจัดวาง โดยรวบรวมวัสดุขยะและวัสดุเหลือใช้ โดยใช้เส้นเอ็นถัก รวมพลาสติกนั้นเข้าด้วยกันเป็นจำนวนมาก กลุ่มศิลปิน Luzinterruptus รวมกลุ่มกันสร้างสรรค์ผลงานครั้งแรกในปี ๒๐๐๘ ที่เมืองมาดริด ประเทศสเปน โดยมีมักจะใช้สิ่งของที่เป็นขยะหรือถูกทิ้ง หรือมีการบริจาคมาเป็นวัตถุดิบในการจัดแสดงงานภายใต้แนวคิดทางการเมืองและสังคม พร้อมทั้งใช้ ‘แสง’ ในการสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นผลงานศิลปะที่น่าสนใจมากยิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการสร้างสรรคงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลในประเทศไทยและต่างประเทศ พบว่า จะเป็นการนำศิลปะเป็นส่วนในการช่วยต่อยอด พัฒนา หลังจากเกิดจากการจัดการขยะตามรูปแบบของแต่ละพื้นที่ เป็นปัจจัยเสริมทางอ้อมในเรื่องการสร้างจิตสำนึก โดยมีความคล้ายคลึงกันด้านรูปแบบและไอดีการสร้างสรรคให้เกิดเป็นชิ้นงานศิลปะจากขยะรีไซเคิลและวัสดุเหลือใช้ ซึ่งในประเทศไทยจะพบการสร้างสรรคงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลระดับองค์กรธุรกิจเอกชน เพื่อสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนทิ้งขยะที่สามารถนำกลับไปรีไซเคิลอย่างถูกวิธี การรณรงค์ให้เลิกใช้ถุงพลาสติก และทำกิจกรรมการสร้างควมรับผิดชอบต่อสังคม (CSR)

๕.๑.๒ กระบวนการพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

๑) กระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านโป่ง (สันขี้เหล็ก) ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดพะเยา มีขั้นตอนดังนี้

(๑) สํารวจบริบทชุมชน พบว่าชุมชนบ้านโป่งเป็นชุมชนชนบทที่มีความเป็นเมือง มีร้านค้าขนาดกลางในชุมชนที่จำหน่ายสินค้าครอบคลุมทุกประเภท ทั้งในสินค้าการดำรงชีวิต และสินค้าในการเกษตร เป็นที่ตั้งของโรงเรียนประจำชุมชน คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักทางการเกษตร ทำนา ทำสวนตลอดทั้งปี จากการที่ชุมชนเป็นหมู่บ้านที่มีการดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง มีการจัดการขยะ การแยกขยะประเภทต่างๆ โดยมีผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และประชาชนชาวบ้าน เป็นกลไกหลักในการบริหารจัดการชุมชน

(๒) การพูดคุยสร้างความเข้าใจกับแกนนำชุมชน การประชุมชี้แจงในการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน จัดเวทีชุมชนระดมแนวทางการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล นำเสนอความเป็นมาของโครงการ และระดมแนวทางการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชน เพื่อวางแผนการดำเนินงานวิจัย และเสนอแนวทางเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล คณะวิจัยได้นำเสนอตัวอย่างของศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลจากวิทยากร เพื่อให้ชุมชนเกิดแนวคิด โดยให้ดูตัวอย่างการสร้างสรรค์งานศิลปะจากขยะรีไซเคิลทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

(๓) ระดมความคิดเห็นเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชน และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากขยะรีไซเคิล ในประเด็น อัตลักษณ์ของชุมชน ประเภทและวัสดุของขยะรีไซเคิลที่มีในชุมชน รูปแบบของศิลปะชุมชนและผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีความสนใจ และนำเสนอการระดมความคิดเห็นของกลุ่มย่อย เพื่อทราบถึงแนวความคิด ในการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชน และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากขยะรีไซเคิล ข้อเสนอการสร้างสรรคศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล คือการสร้างก้านหลมดอกขี้เหล็ก โดยใช้เกลลอนสารเคมีในการเกษตรที่หลากหลาย มีความแข็งแรง ทนทาน และเป็นขยะรีไซเคิลในชุมชนที่มีจำนวนมาก

(๔) จัดตั้งคณะทำงานวิจัยชุมชน เพื่อร่วมดำเนินงานในโครงการวิจัย โดยเน้นคณะทำงานที่เป็นแกนนำหลัก เพื่อทำหน้าที่ขับเคลื่อนโครงการและเป็นผู้ประสานงานชุมชนในการปฏิบัติการ โดยมีผู้ใหญ่บ้านคือ นายประพันธ์ แก้วมณี และประชาชนชาวบ้านคือ นายตา ใจทิพย์ เป็นผู้ออกแบบก้านหลมดอกขี้เหล็ก

(๕) ออกแบบศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล โดยการวิเคราะห์หารูปแบบของก้านหลมดอกขี้เหล็ก คณะทำงานวิจัยร่วมประชุมกันเพื่อหารูปแบบของก้านหลมดอกขี้เหล็ก โดยศึกษาข้อมูลอินเทอร์เน็ต เพื่อดูตัวอย่างลักษณะของดอกขี้เหล็ก และตัวอย่างของก้านหลมขนาดเล็กและขนาดใหญ่ วิเคราะห์โครงสร้าง อุปกรณ์ที่จะต้องใช่ เพื่อให้ก้านมีความมั่นคง แข็งแรง และเป็นงานที่ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ สร้างแบบร่างก้านหลมดอกขี้เหล็กตามแนวคิดที่ผ่านการวิเคราะห์หารูปแบบ โดยหน้าที่หลักในการออกแบบได้แก่ ประชาชนชุมชนและศิลปิน ซึ่งมีความเชี่ยวชาญในเรื่องการร่างภาพศิลปะ

(๖) วางแผนก่อนลงมือปฏิบัติการ ประชาชนชุมชนนำรายละเอียดการสร้างกังหันลมดอกขี้เหล็ก มาชี้แจงให้ชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจแก่ชุมชนอย่างชัดเจนถึงวัตถุประสงค์ รูปแบบของงานศิลปะ วางแผนในการสร้าง วัสดุอุปกรณ์ที่จะต้องใช้ ระยะเวลาในการสร้าง, การแบ่งหน้าที่ในการรับผิดชอบ และสถานที่ในการใช้ปฏิบัติการ โดยใช้สถานที่หอประชุมหมู่บ้าน

(๗) เตรียมวัสดุอุปกรณ์ ซึ่งบางส่วนเป็นวัสดุที่มีอยู่แล้ว และไม่ได้ใช้ประโยชน์ เช่น โครงเต็นท์เก่า บางส่วนต้องขอบริจาคจากคนในชุมชน เช่น กระจ่าง แกลลอนสารเคมี น้ำยาล้างจาน ส่วนอุปกรณ์ส่วนประกอบเช่น กาว ตะปู เหล็กเส้น ลวด ต้องซื้อมาเพิ่ม

(๘) ปฏิบัติการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล จำนวน ๒ ขนาด โดยเริ่มทดลองสร้างกังหันลมดอกขี้เหล็ก ขนาด ๒ นิ้ว ในการดำเนินงานได้เริ่มจากใบพัด หางและเสากังหัน ทุกขั้นตอนมีการมีส่วนร่วมของทีมนักวิจัยชุมชน และคนในชุมชนที่แวะเวียนมาช่วยกัน เมื่อแล้วเสร็จได้ติดตั้งกังหันและประเมินผลงานประติมากรรม โดยการทดลองติดตั้งไว้ ๑ คืน เพื่อประเมินถึงความแข็งแรงและการหมุนของกังหันตามทิศทางลม จากนั้นนำกังหันไปติดตั้งในจุดสำคัญของชุมชน และได้ดำเนินงานสร้างกังหันลมดอกขี้เหล็กขนาด ๕ เมตรต่อ ตามเป้าหมายที่ได้วางแผนไว้เพื่อสร้าง Land Art ของชุมชน บริเวณหนองป่าซึ่งเป็นพื้นที่โคกหนองนา และสามารถต่อยอดเป็นแหล่งเรียนรู้ได้ในอนาคต ในการดำเนินงานสร้างกังหันที่มีขนาดใหญ่ใช้เวลาประมาณ ๑ อาทิตย์ หลังจากนั้นได้นำไปติดตั้งบริเวณหนองป่า ซึ่งจากน้ำหนักต้องใช้เสาไฟฟ้าเป็นเสากังหันลม โดยใช้รถเครนยก แต่เนื่องจากสภาพอากาศ และลมแรงทำให้กังหันขนาดใหญ่ล้มลง ซึ่งชุมชนจะติดตั้งอีกครั้งในช่วงปลายปี

(๙) ปฏิบัติการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชนจากขยะรีไซเคิล เป็นการขยายผลและต่อยอดจากการพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชน คือ การสร้างกังหันลมดอกขี้เหล็ก เพื่อสร้างอาชีพเสริมและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน มีประชาชนชุมชนเป็นผู้บรมถ่ายทอดแก่ชุมชน ให้แก่นักวิจัยชุมชนและนักเรียนโรงเรียนบ้านโป่ง หลังจากนั้นได้นำไปจำหน่ายในสื่อออนไลน์ และติตโชว์ที่บ้าน

(๑๐) การแสดงผลงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล โดยทำกิจกรรมประกวดคุ้มหมวดหมู่บ้าน เพื่อให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมสร้างพื้นที่การเรียนรู้ด้านการจัดการขยะรีไซเคิลด้วยศิลปะ ตลอดจนถึงการประชาสัมพันธ์การทำงานของชุมชน โดยมีคณะกรรมการในการตัดสินที่มาจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ นายกอบต.ป่าแดด กำนันตำบลป่าแดด ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโป่ง ผู้ประกอบการร้านค้าในชุมชน และตัวแทนนักวิจัย นอกจากนี้ยังได้สร้างพื้นที่สาธารณะทางศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลโดยประดับกังหันลมดอกขี้เหล็กตามจุดต่างๆ ในชุมชน

(๑๑) ประชุมสรุปบทเรียนนักวิจัยชุมชน เพื่อทบทวน วิเคราะห์ ผลลัพธ์ ผลกระทบการทำงานที่ผ่านมา และนำไปสู่การขยายผลในชุมชนอื่น โดยบทเรียนสำคัญที่ได้คือ การมีส่วนร่วม การแบ่งบทบาทหน้าที่ การทบทวนการทำงาน การแก้ไขปัญหา การมีภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วมของภาคี

เครือข่าย การทำงานเป็นทีม การทำงานร่วมกันที่มีความสุข ความสนุกสนาน ความสามัคคี และความภาคภูมิใจในผลงานศิลปะชุมชน

๒) กระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเข็ญ ตำบลจุน อำเภोजุน จังหวัดพะเยา มีขั้นตอนดังนี้

(๑) สำรวจบริบทชุมชน พบว่าชุมชนบ้านเข็ญเป็นชุมชนชนบทที่มีวิถีชีวิตแบบสังคมเกษตรกรรมที่อาศัยอยู่รวมกัน เป็นชุมชนในระดับครอบครัวมีญาติพี่น้องอาศัยอยู่ใกล้ชิดกัน อาชีพหลัก คือ การทำนา ทำไร่ ทำสวน และรับจ้าง มีอาชีพเสริมเช่น จักสานของผู้สูงอายุ เลี้ยงสัตว์ จุดเด่นของชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนันทวิถี เป็นพื้นที่ติดกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ มีการทำข่วงนกกุงบ้านเข็ญ กิจกรรมอนุรักษ์แวดล้อม การท่องเที่ยวในป่าชุมชน ดูนกกุง และวิถีชีวิตนกกุง

ด้านการจัดการขยะ ชุมชนบ้านเข็ญประสบปัญหาในด้านขยะ เนื่องจากจากขยะล้นบ่อบริเวณป่าชุมชน ส่งกลิ่นเหม็นไปทั่วทั้งตำบล โดยเฉพาะหมู่บ้านที่ติดป่าเช่นเดียวกับบ้านเข็ญ จากปัญหาดังกล่าว เทศบาลตำบลจุนได้ทำการปิดบ่อขยะ และกำหนดมาตรการให้ทุกชุมชนในตำบลได้มีการจัดการขยะในระดับครัวเรือน ให้ชุมชนนำขยะมาใช้ซ้ำ ลดการใช้สิ่งที่ไม่จำเป็น และนำกลับมาใช้ใหม่ รวมทั้งจัดทำถังขยะแบบแยกออกเป็นช่องๆ เรียกว่า “บ้านพักขยะ” ตั้งอยู่แต่ละคุ้ม เพื่อจำแนกประเภทของขยะ ให้มีความง่ายต่อการเก็บ นำไปรีไซเคิล และจำหน่ายให้ร้านรับซื้อขยะ และเก็บรายได้จากการขายไว้ที่หัวหน้าคุ้ม หลังจากขายแล้วนำเงินเข้าบัญชีแต่ละเดือน และนำเงินส่วนนี้มาพัฒนาคุ้มให้เกิดประโยชน์ และเป็นการลดขยะส่วนหนึ่ง

(๒) การสร้างความเข้าใจกับแกนนำชุมชน การประชุมชี้แจงในการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน จัดเวทีชุมชนระดมแนวทางการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล นำเสนอความเป็นมาของโครงการ และระดมแนวทางการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชน เพื่อวางแผนการดำเนินงานวิจัย และเสนอแนวทางการสร้างสรรคศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล คณะวิจัยได้นำเสนอตัวอย่างของศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลจากวิทยากร เพื่อให้ชุมชนเกิดแนวคิด โดยให้ดูตัวอย่างการสร้างสรรค์งานศิลปะจากขยะรีไซเคิลทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

(๓) ระดมความคิดเห็นเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชน และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากขยะรีไซเคิล ในประเด็น อัตลักษณ์ของชุมชน ประเภทและวัสดุของขยะรีไซเคิลที่มีในชุมชน รูปแบบของศิลปะชุมชนและผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีความสนใจ และนำเสนอการระดมความคิดเห็นของกลุ่มย่อย เพื่อทราบถึงแนวความคิด ในการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชน และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากขยะรีไซเคิล ข้อเสนอการสร้างสรรคศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล คือการสร้างประติมากรรมนกกุงด้วยขยะรีไซเคิล โดยเห็นรูปแบบจากประติมากรรมปลาฉลามที่เป็นโครงเหล็กปลาฉลามใส่ขยะ

(๔) จัดตั้งคณะทำงานวิจัยชุมชน เพื่อร่วมดำเนินงานในโครงการวิจัย โดยเน้นคณะทำงานที่เป็นแกนนำหลัก เพื่อทำหน้าที่ขับเคลื่อนโครงการและเป็นผู้ประสานงานชุมชนในการปฏิบัติการ โดยมีผู้ใหญ่บ้านคือ นายหมวก สะสง และนางภัทรจารินทร์ คุณารูป เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เทศบาลตำบลจุน เป็นผู้ประสานงานระหว่างชุมชนกับเทศบาลตำบลจุน

(๕) ออกแบบศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล โดยนักวิจัยชุมชนประชุมเพื่อออกแบบนกยูง โดยใช้ตัวอย่างจากไวนิลภาพนกยูงที่ติดในหอประชุมหมู่บ้าน ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากอินเทอร์เน็ต วิเคราะห์โครงสร้าง วัสดุอุปกรณ์ที่จะต้องใช้ในการทำประติมากรรมนกยูงในการร่างแบบประติมากรรมนกยูง ได้มีนายเดชา นาแพร์ เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ ซึ่งเป็นคนในชุมชนได้ร่างรูปแบบนกยูงตัวเมียและนกยูงตัวผู้ โดยการมีส่วนร่วมของนักวิจัยชุมชน

(๖) วางแผนก่อนลงมือปฏิบัติการ โดยนักวิจัยชุมชนนำรายละเอียดการสร้างประติมากรรมนกยูงมาชี้แจงให้ชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจแก่ชุมชนในวัตถุประสงค์ รูปแบบของงานศิลปะ วางแผนในการสร้างจำนวน ๗ ตัว เพื่อนำไปตั้งไว้ใน ๗ คุ่ม กำหนดวัสดุอุปกรณ์ที่จะต้องใช้ระยะเวลาในการสร้าง การแบ่งหน้าที่ในการรับผิดชอบ และสถานที่ในการดำเนินงาน โดยใช้สถานที่หอประชุมหมู่บ้าน

(๗) เตรียมวัสดุอุปกรณ์ ซึ่งบางส่วนเป็นวัสดุที่มีอยู่แล้ว โดยตัวนกยูงจะใช้ถังขยะเก่าขนาด ๒๐๐ ลิตร ที่ไม่ได้ใช้ของเทศบาล ส่วนวัสดุที่เป็นโครงหัว ปาก ปีก และหางนกยูง จะต้องใช้เหล็กเส้น ขานกยูงจะได้ท่อเหล็กเพื่อความมั่นคงแข็งแรง ส่วนวัสดุในการตกแต่งจะเป็นขยะรีไซเคิล ได้แก่ ขวดน้ำอัดลม ซองกาแฟ กระจกกาแฟ โดยนำมาจากบ้านพักขยะ และรับบริจาคจากคนในชุมชน และสีกระป๋อง สีสเปรย์เพื่อทาและพ่นให้นกยูงมีสีสันที่สวยงามเหมือนของจริง

(๘) ปฏิบัติการสร้างสรรคงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล ทุกขั้นตอนมีการมีส่วนร่วมของทีมนักวิจัยชุมชน และคนในชุมชน ตามรูปแบบที่ได้วางไว้โดยมีนักวิจัยที่เป็นช่างชุมชน ทำหน้าที่ขึ้นโครง เชื่อมเหล็กกับถัง การตัดเหล็กเป็นรูปทรง ส่วนผู้หญิงจะทำหน้าที่คัดแยกขยะแต่ละประเภทเพื่อเตรียมแต่งตัวให้นกยูง ทั้งหมดหลังจากที่ทำลำตัวแล้วเสร็จ ซึ่งค่อนข้างจะใช้เวลาในการทำโครงนกยูง

(๙) ทำฐานปูนเพื่อติดตั้งตัวประติมากรรมนกยูง จากการที่ลำตัวของนกยูงทำด้วยถังขยะเก่าใช้แล้วมีขนาด ๒๐๐ ลิตร อีกทั้งได้ทำการประกอบโครงสร้างของลำคอ ปาก และปีก ทำด้วยเหล็กและตกแต่งลำตัวนกยูงซึ่งเน้นความแข็งแรง และยังออกแบบให้ใช้เป็นถังเก็บขยะวางไว้ในส่วนกลางของแต่ละคุ้มในชุมชน

(๑๐) การแสดงผลงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล โดยจัดกิจกรรมเปิดตัวประติมากรรมถังขยะนกยูงเวียงลอ โดยมีนายสุภชัย ศูนย์กลาง นายกเทศมนตรีตำบลจุนเป็นประธานในพิธี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดตัวประติมากรรมถังขยะนกยูง การจัดนิทรรศการเพื่อแสดงผลงาน

จากขยะรีไซเคิล และวัสดุเหลือใช้จากชุมชนใกล้เคียงในตำบลจุน เช่น ไม้กวาดจากขุดน้ำพลาสติก ผ้าเช็ดมือจากเสื้อผ้าเก่า กระดาษต้นไม้จากผ้าเช็ดตัวเก่า ถ้วยชามจากใบตอง นอกจากนี้ยังมีผลิตภัณฑ์ของชุมชนบ้านเข็ญะ ได้แก่ ข้าวกล็อง น้ำผึ้งป่า กระเทียมดอง เป็นต้น มาจำหน่ายให้ผู้ที่มาร่วมงาน

(๑๑) ประชุมสรุปบทเรียนนักวิจัยชุมชน เพื่อทบทวน วิเคราะห์ ผลลัพธ์ ผลกระทบ การทำงานที่ผ่านมา และนำไปสู่การขยายผลในชุมชนอื่น โดยบทเรียนสำคัญที่ได้คือ การมีส่วนร่วม การแบ่งบทบาทหน้าที่ การทบทวนการทำงาน การแก้ไขปัญหา การมีภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย การทำงานเป็นทีม การทำงานร่วมกันที่มีความสุข ความสนุกสนาน ความสามัคคี และความภาคภูมิใจในผลงานศิลปะชุมชนซึ่งเป็นงานที่ไม่เคยทำมาก่อน

๓) สรุปกระบวนการและวิธีการพัฒนานวัตกรรมการศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

กระบวนการและวิธีการพัฒนานวัตกรรมการศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น จากการปฏิบัติการวิจัยใน ๒ ชุมชน ได้แบ่งกระบวนการดำเนินงานออกเป็นต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ดังต่อไปนี้

(๑) กระบวนการต้นน้ำ เป็นขั้นตอนในการสำรวจชุมชน การสร้างความเข้าใจคนในชุมชน ระดมความคิดเห็น และออกแบบงานศิลปะชุมชน ประกอบด้วย ๑) สำรวจบริบทชุมชนและการจัดการขยะของชุมชนเป็นการหาข้อมูล และองค์ความรู้จากการศึกษาภาคสนาม โดยใช้วิธีการเดินสำรวจ การสังเกตสภาพแวดล้อมชุมชน การสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อยผู้นำชุมชน ๒) จัดเวทีชุมชนระดมความคิดเห็นแนวทางการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล และวางแผนการดำเนินงานวิจัย โดยทีมวิจัยนำเสนอรูปแบบการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลของประเทศไทยและต่างประเทศ แบ่งกลุ่มย่อยเพื่อระดมความคิดเห็นในประเด็นอัตลักษณ์ของชุมชน ประเภทและวัสดุของขยะรีไซเคิลที่มีในชุมชน รูปแบบของศิลปะชุมชนและผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีความสนใจ รวมถึงการจัดตั้งคณะทำงานวิจัยชุมชน เพื่อมีส่วนร่วมในโครงการวิจัย และ ๓) ออกแบบศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลตามอัตลักษณ์ของชุมชนที่ได้ระดมความคิดเห็น คือ ประติมากรรมก้นดอกขี้เหล็ก และประติมากรรมถังขยะนกยูงเวียงลอ โดยวิเคราะห์รูปแบบงานศิลปะ การสร้างแบบร่างตามแนวคิดที่ผ่านการวิเคราะห์ การวิเคราะห์โครงสร้างของงานศิลปะ ลักษณะของงานศิลปะ รวมไปถึงกำหนดประเภทของวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้สร้างสรรค์ศิลปะ เพื่อวางแผนปฏิบัติการสร้างศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล

(๒) กระบวนการกลางน้ำ เป็นขั้นตอนการลงมือปฏิบัติการพัฒนานวัตกรรมการศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลในรูปแบบของงานประติมากรรมและผลิตภัณฑ์ชุมชน ประกอบด้วย ๑) ปฏิบัติการสร้างศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในฐานะที่เป็นนักวิจัยชุมชนและ

การมีส่วนร่วมระหว่างคนในชุมชนที่มคอณะวิจัย โดยปราชญ์ชาวบ้านได้นำเสนอรูปแบบของงานศิลปะชุมชนเพื่อให้คนในชุมชนได้ทราบและเข้ามามีส่วนร่วม มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานตามความถนัด ความสามารถ ๒) การวิเคราะห์ทบทวนถึงปัญหาในการทำงาน หลังจากการทำงานในแต่ละครั้ง เมื่อพบปัญหาได้มีการปรับปรุงแก้ไขปัญหานั้นที่ ๓) การประเมินผลงานประติมากรรมศิลปะชุมชนที่สร้างขึ้น โดยทดลองติดตั้งประติมากรรมก้านดอกขี้เหล็ก และประติมากรรมถังขยะนกยูงเวียงลอ นำมาสู่การปรับปรุงผลงานให้ดีขึ้น และ ๔) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ต่อยอดจากงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล เพื่อให้เกิดรายได้เสริมแก่คนในชุมชน โดยปราชญ์ชุมชนผู้ออกแบบงานศิลปะชุมชน เป็นผู้ให้ความรู้ และพาทำทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ชุมชนคือ ก้านดอกขี้เหล็ก ซึ่งได้นำไปจำหน่ายจากการบอกต่อ และจำหน่ายในสื่อออนไลน์

(๓) กระบวนการปลายน้ำ เป็นกระบวนการสร้างพื้นที่สาธารณะของชุมชนผ่านนวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล ประกอบด้วย ๑) แสดงผลงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน และภาคีเครือข่าย โดยถ่ายทอดเป็นกิจกรรม ด้วยการจัดนิทรรศการศิลปะชุมชน การประกวดคุ่มหมวดหมู่บ้าน การเปิดตัวศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล และการสร้างพื้นที่ศิลปะสร้างสรรค์ในชุมชน ๒) สื่อสารประชาสัมพันธ์ในสื่อสาธารณะ และ ๓) สรุบบทเรียนการทำกิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล ภายใต้การดำเนินงานโครงการวิจัย เพื่อให้คนวิจัยได้ทบทวนการทำกิจกรรม ผลที่เกิดขึ้น ปัญหาอุปสรรค สิ่งที่ได้เรียนรู้ สิ่งที่จะดำเนินงานต่อไปในอนาคต เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผลงานให้ดียิ่งขึ้น

วิธีการในการพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล ใช้องค์ความรู้ ศักยภาพและประสบการณ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์ชุมชน หรือสลาพื้นบ้าน เป็นหลักในการออกแบบ และถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนในชุมชน การใช้เทคนิคประสานภูมิปัญญาให้เข้ากับยุคสมัย โดยผสมผสานความรู้เก่ากับความรู้ใหม่เข้าด้วยกันให้เหมาะสมกับยุคสมัยใหม่ เกิดเป็นการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ โดยการสร้างการมีส่วนร่วม การแบ่งบทบาทหน้าที่ ในการดำเนินงานมีการทดลอง แก้ไข นำไปสู่การปรับปรุงให้ดีกว่าเดิม ทำให้ชิ้นงานที่ได้มีคุณภาพ โดยการทดลองและแก้ไขปัญหานี้เป็นการแก้ไขปัญหาด้วยชุมชน เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

จากการพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล ทำให้เกิดผลงานใน ๓ รูปแบบ ประกอบด้วย ๑) งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล ได้แก่ ประติมากรรมก้านดอกขี้เหล็กจากขยะรีไซเคิล และประติมากรรมถังขยะนกยูงจากขยะรีไซเคิล ๒) ผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่ ก้านดอกขี้เหล็กจากขยะรีไซเคิล และ ๓) พื้นที่สาธารณะศิลปะชุมชน ได้แก่ คุ่มหมวดบ้านศิลปะสร้างสรรค์จากขยะรีไซเคิล การประดับก้านดอกขี้เหล็กตามจุดที่สำคัญในชุมชน ประติมากรรมถังขยะนกยูงในแต่ละคุ่มของหมู่บ้าน

๕.๑.๓ รูปแบบของนวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

๑) รูปแบบที่สะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ของบริบทชุมชนท้องถิ่น (Community Identity) นวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลของชุมชน ได้พัฒนามาจากอัตลักษณ์ของชุมชนที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน คนในชุมชนที่อพยพย้ายถิ่นมาตั้งถิ่นฐาน มีวิถีการดำรงชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติแวดล้อม สังคมภูมิปัญญาจากประสบการณ์ เกิดเป็นวิถีการดำเนินชีวิต ของชุมชนท้องถิ่น โดยรูปแบบของนวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของบริบทชุมชนท้องถิ่น กรณีของบ้านโป่งสันชีเหล็ก ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ได้เลือกอัตลักษณ์ของชุมชน คือ ดอกขี้เหล็ก เพราะเป็นพันธุ์พืชที่อยู่คู่กับชุมชนมาตั้งแต่แรกตั้งหมู่บ้านจนถึงปัจจุบัน แต่ปัจจุบันต้นขี้เหล็กจำนวนมากได้หายไปจากชุมชน จากการที่ต้นขี้เหล็กมีดอกที่สีเหลือง มีความโดดเด่นและเป็นชื่อบ้าน ส่วนบ้านเข็ญ ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ติดกับสำนักงานเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ เป็นพื้นที่ๆ มีนกยูงอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก มีกิจกรรมทำชวงนกยูง โครงการชุมชนท่องเที่ยวโอท็อป นวัตกรรม โดยออกแบบโลโก้สินค้าเป็นรูปนกยูง และงานวิจัยจากมหาวิทยาลัยพะเยา รวมทั้งการติดตั้งประติมากรรมเสาไฟฟ้าผ่านชุมชนบ้านเข็ญ จึงเกิดเป็นประติมากรรมถังขยะนกยูงเวียงลอ

๒) รูปแบบที่สะท้อนให้เห็นถึงงานศิลปะแบบพื้นบ้าน (Folk Art) การสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากวัสดุรีไซเคิลนั้น เกิดขึ้นมาจากกระบวนการที่นำอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนมาสร้างสรรค์ให้เป็นงานศิลปะ ซึ่งมีลักษณะที่เป็นงานศิลปะบริสุทธิ์ที่พัฒนามาจากวิถีคิด องค์กรความรู้ ภูมิปัญญาของปราชญ์ท้องถิ่น ที่เป็นช่างชุมชน ที่มีประสบการณ์เฉพาะบุคคลโดยใช้อารมณ์ ความรู้สึกในการถ่ายทอดอารมณ์สู่ผลงานนั้น โดยมีจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำกับผลงานที่จะต้องใช้อองค์ประกอบของวัสดุรีไซเคิลในการพัฒนาผลงานให้ออกมาเป็นประติมากรรมจากวัสดุเหลือใช้ ดังนั้น งานศิลปะจากขยะรีไซเคิลที่สร้างขึ้นมาจากวิถีคิด องค์กรความรู้ ภูมิปัญญา ประสบการณ์ของปราชญ์ท้องถิ่น มาผสมผสานกับธรรมชาติของชุมชน เกิดเป็นความคิดสร้างสรรค์ มีรูปแบบงานศิลปะคล้ายกับศิลปะแบบพื้นบ้าน เป็นงานศิลปะที่บริสุทธิ์ที่สร้างขึ้นจากความศรัทธาของผู้สร้างสรรค์มากกว่าฝีมือที่เกิดจากเชิงพาณิชย์

๓) รูปแบบที่สะท้อนปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม (Interaction of Human and Environment) การสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากวัสดุเหลือใช้ แสดงให้เห็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม เป็นศิลปะที่มีคนเข้าไปมีส่วนร่วมกับการทำงานในกระบวนการของการสร้างสรรค์ ตั้งแต่การคิด การทำ การติดตั้ง การประเมินผล และการร่วมรับผลประโยชน์ ชาวบ้านเป็นส่วนรวมของกระบวนการทั้งหมด รวมทั้งคนที่เข้าไปชมงานศิลปะที่เกิดจากขยะรีไซเคิลของชาวบ้าน เป็นส่วนหนึ่ง

ของสิ่งแวดล้อม ประติมากรรมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของประติมากรรม สิ่งแวดล้อมเป็นส่วนหนึ่งของประติมากรรม ประติมากรรมเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม ที่เกี่ยวพันกัน ขององค์ประกอบเดียวกัน

๔) รูปแบบที่สะท้อนจิตสำนึกสาธารณะในการนำวัสดุเหลือใช้มาใช้ประโยชน์ใหม่ (Public Consciousness) การสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากวัสดุรีไซเคิลนั้น ได้นำวัสดุเหลือใช้ที่มีอยู่ในชุมชน มาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปะชุมชน เป็นการสะท้อนจิตสำนึกสาธารณะที่ประกอบด้วย จิตที่มีทั้งความตระหนัก และความรับผิดชอบของคนในชุมชนในการนำวัสดุเหลือใช้มาใช้ประโยชน์ใหม่ ในรูปแบบใหม่อย่างเป็นรูปธรรมผ่านชิ้นงานศิลปะและผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นจากการต่อยอดงานศิลปะชุมชน และเป็นเครื่องมือในการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดี และสร้างจิตสำนึกแก่ผู้คนทั่วไปให้ตระหนักถึงการใช้แล้วทิ้ง และสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่จะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นในระยะยาว

๕.๒ อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “นวัตกรรมการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น” ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับขยะมูลฝอย การจัดการขยะมูลฝอย แนวคิดชุมชนสร้างสรรค์ แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วยศิลปะ แนวคิดการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์และอภิปรายผลการวิจัยในประเด็นสำคัญที่ค้นพบ รายละเอียดดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ จากการศึกษา รูปแบบการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลในประเทศไทยและต่างประเทศ พบว่า เป็นการนำศิลปะเป็นส่วนในการช่วยต่อยอด พัฒนา หลังจากเกิดจากการจัดการขยะตามรูปแบบของแต่ละพื้นที่ เป็นปัจจัยเสริมทางอ้อมในเรื่องการสร้างจิตสำนึก โดยมีความคล้ายคลึงกันด้านรูปแบบและไเอเดียการสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นชิ้นงานศิลปะจากขยะรีไซเคิลและวัสดุเหลือใช้ ซึ่งในประเทศไทยจะพบการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลระดับองค์กรธุรกิจเอกชน เพื่อสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนทิ้งขยะที่สามารถนำกลับไปรีไซเคิลอย่างถูกวิธี การรณรงค์ให้เลิกใช้ถุงพลาสติก และทำกิจกรรมการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม

ส่วนรูปแบบและแนวคิดการจัดการขยะด้วยศิลปะต่างประเทศนั้น ส่วนใหญ่แล้วยังไม่ได้มีกลไกในการใช้ศิลปะเข้ามาช่วยในการจัดการที่ชัดเจน หรือเป็นหลัก แต่จะใช้หลักการจัดการขยะตามนโยบายของรัฐ และมีการนำศิลปะมาบูรณาการเป็นกลไกอีกส่วนหนึ่งในการสร้างสุนทรียภาพแก่เมือง เพื่อสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชน เช่น ออสเตรเลีย สวิสเซอร์แลนด์ ทำให้กลายเป็น

เมืองสะอาดและน่าอยู่ของโลก แต่ทางด้านหน่วยงานภาครัฐ เอกชน กลุ่มศิลปินในต่างประเทศก็มี ส่วนในการผลักดันการรักษาสิ่งแวดล้อมและช่วยลดปัญหาขยะ โดยใช้แนวคิดในการสร้างสรรค์งาน ศิลปะด้วยขยะเพื่อสร้างจิตสำนึกและเป็นปณิธานแก่เยาวชนรุ่นใหม่ในการหันมาใส่ใจเรื่องสิ่งแวดล้อม ผ่านการสร้างการมีส่วนร่วมแก่ทุกภาคส่วนในการรังสรรค์งานศิลปะจากขยะ ที่สามารถทำได้แก่คนทุก กลุ่ม ถึงแม้ว่าการจัดการขยะด้วยศิลปะยังไม่สามารถที่จะไปสู่ในระดับนโยบายได้ แต่ก็ยังเป็นแนวทาง พื้นฐานในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม จากพื้นที่เล็กๆ ได้ เป็นการกระตุ้นให้เกิดการจัดการขยะที่ แตกต่างจากรูปแบบเดิม เป็นการเพิ่มสีสัน และเพิ่มความสนใจให้แก่ประชาชนมากขึ้น โดยเป้าหมาย ร่วมกันของการสร้างสรรค์งานศิลปะจากขยะรีไซเคิลในประเทศไทยและต่างประเทศ คือ การสร้าง จิตสำนึก ความตระหนักถึงการทิ้งขยะที่จะก่อให้เกิดมลพิษแก่คน สัตว์ ชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม และให้มองเห็นคุณค่าของการรีไซเคิลขยะด้วยการนำศิลปะมาช่วยในการสร้างสรรค์

ผลการศึกษา มีความสอดคล้องกับการดำเนินงานโครงการ “จากขยะ สู่งาน ศิลปะ” (ข่าวสารจุฬาฯ, ออนไลน์)^๑ สถาบันเอกอัครราชทูตเนเธอร์แลนด์ประจำประเทศไทยจัดขึ้น เพื่อให้นักศึกษาและศิลปินรุ่นใหม่สร้างงานศิลปะที่กระตุ้นเตือนในเรื่องสิ่งแวดล้อม ภายใต้โจทย์หลัก คือการนำขยะมาเป็นวัสดุหลักในการสร้างสรรค์งานศิลปะเพื่อให้สอดคล้องกับเรื่องความยั่งยืน ผลงานของสองนิสิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีชื่อว่า “๓๘,๐๐๐” เป็นงานศิลปะที่สร้างจาก หลอดพลาสติกใช้แล้วทั้งหมดประมาณ ๓๘,๐๐๐ หลอด นำมาประกอบเข้าด้วยกันแล้วใช้ความร้อน ทำให้เกิดสีและรูปร่างที่ต่างไป เกิดเป็นงานศิลปะที่ดึงดูดความสนใจจากรูปทรงใหม่ที่เกิดขึ้น โดยได้ แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานจากจำนวนหลอดพลาสติกที่ใช้ในแต่ละวัน ซึ่งเป็นขยะพลาสติก ที่ยากต่อการนำมา รีไซเคิล และส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในวงกว้าง การนำหลอดใช้แล้วมาเป็น วัสดุหลักในงานศิลปะจะมีส่วนช่วยกระตุ้นเตือนให้คนได้ตระหนักถึงผลกระทบของขยะชิ้นเล็กที่ส่ง ผลร้ายต่อสิ่งแวดล้อมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว และโครงการ Chula Zero Waste โครงการ พัฒนาต้นแบบการจัดการขยะมูลฝอยและขยะอันตรายในพื้นที่เมือง และแผนปฏิบัติการการจัดการ ขยะมูลฝอยและขยะอันตรายอย่างยั่งยืนในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่มีการแยกขยะประเภทหลอด และรวบรวมจากโรงอาหารคณะต่างๆ ภายในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทั้งนี้ ข้อค้นพบจากการศึกษานี้ เป็นองค์ความรู้ด้านศิลปะชุมชนที่เกิดขึ้นจากอัตลักษณ์ ของชุมชนท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมและ

^๑ ข่าวสารจุฬาฯ, นิสิตสถาปัตย์ จุฬาฯ ชนะเลิศการประกวด โครงการ “จากขยะ สู่งานศิลปะ” สะท้อนปัญหาสิ่งแวดล้อม เปลี่ยนหลอดใช้แล้วให้เป็นงานศิลปะ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.chula.ac.th/news/19855/?fbclid=IwAR3BtJTaJE33-RuK-IbCfyU9ly-V7f17bRFuR4glQGSBTKTXLRGjlt0rjl8>, [๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๔]

เสริมสร้างรายได้ แต่จากการวิจัยที่ผ่านมาส่วนใหญ่เป็นการศึกษาที่นำวัสดุเหลือใช้มาสร้างสรรค์งานศิลปะ ในระดับโรงเรียน โดยวัตถุประสงค์เพื่อนำศิลปะมาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และเพื่อฝึกสมาธิในกลุ่มเด็กโดยเฉพาะเด็กปฐมวัย และเป็นงานวิทยานิพนธ์ของนิสิตระดับมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่นำขยะมาใช้งานให้เกิดประโยชน์อีกครั้งผ่านการสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะ รวมทั้งเป็นงานในเชิงการรณรงค์ที่นำขยะและวัสดุเหลือใช้มาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปะ มีการประกวดและจัดนิทรรศการเพื่อสื่อสารต่อสังคม จัดโดยหน่วยงาน องค์กรต่างๆ เพื่อสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมเท่านั้น

๕.๒.๒ จากการศึกษากระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วยสามส่วนคือ กระบวนการต้นน้ำ เป็นกระบวนการเริ่มแรกในการพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล โดยการสำรวจบริบทชุมชน และการจัดการขยะของชุมชน กระบวนการกลางน้ำ เป็นกระบวนการลงมือปฏิบัติการพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล และกระบวนการปลายน้ำ เป็นกระบวนการสร้างพื้นที่สาธารณะของชุมชนผ่านนวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล โดยการแสดงผลงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล และสรุปบทเรียนเพื่อขยายผล ทำให้เกิดผลงานศิลปะชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ได้แก่ ๑) งานประติมากรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล ๒) ผลิตภัณฑ์ชุมชนจากขยะรีไซเคิล และ ๓) พื้นที่สาธารณะศิลปะชุมชน

กระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้เห็นว่า “ศิลปะ” มีบทบาทสำคัญในการเป็นเครื่องมือช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน เป็นสัญลักษณ์ที่บันทึกเรื่องราวของชุมชนในระยะเวลาใดเวลาหนึ่งได้ให้เป็นที่น่าจดจำ น่าค้นหา และจากงานศิลปะชุมชนที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของชุมชนนั้น บ่งบอกถึงการเสริมสร้างศักยภาพของศิลปินที่วิจัย และชุมชน โดยเฉพาะศิลปินมีบทบาทในการสนับสนุนปราชญ์ชุมชนให้ใช้ศักยภาพ ผลักดันชุมชนให้เกิดทั้งพื้นที่ศิลปะ เกิดการสร้างสรรคงานใหม่ การจัดการขยะด้วยเทคนิคใหม่ เกิดอาชีพรายได้เสริมแก่ชุมชน นอกจากนี้ยังทำให้ชุมชนเกิดความเข้าใจ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเชื่อมโยง การเปิดรับเครือข่ายภายนอก และการขยายผลสู่ชุมชนใกล้เคียง ทั้งเกิดประโยชน์ในมิติต่างๆ เช่น จิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม กระตุ้นเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวชุมชน เป็นต้น ผลการศึกษาสอดคล้องกับมานิตย์ กันทะสีก (๒๕๖๒)^๒ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “The Power of Art: กระบวนการสร้างสุขภาวะทางสังคม กรณีศึกษาแมงสีหูห้าตาของเมืองเชียงราย พบว่าการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการใช้สัญลักษณ์ทางศิลปะกับการสร้างสุขภาวะทางสังคมของอำเภอพญาเม็งราย เป็นการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน คือเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน

^๒ อ่างถึงแล้ว, มานิตย์ กันทะสีก, The Power of Art : กระบวนการสร้างสุขภาวะทางสังคม กรณีศึกษาแมงสีหูห้าตาของเมืองเชียงราย, หน้าบทคัดย่อ.

ของสังคมชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามเป้าหมาย ที่ตั้งไว้ร่วมกัน โดยการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในอำเภอพยุมาเมือง รายในแต่ละหมู่บ้านนั้นประกอบด้วย การให้ข้อมูลข่าวสาร การรับฟังความคิดเห็น การเกี้ยวข้อง ความร่วมมือ การเสริมอำนาจแก่ประชาชน ซึ่งการร่วมทำกิจกรรมในครั้งนี้เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐ

ทั้งนี้ กระบวนการพัฒนานวัตกรรมการศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลนั้น นอกจากเป็นการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม การเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนแล้ว ยังเป็นการสร้างพลังทางชุมชนผ่านงานศิลปะ โดยเห็นจากการสร้างผลงานประติมากรรมทั้งสองชุมชนนั้น เป็นการให้โอกาสคนชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ สร้างปฏิสัมพันธ์และมีการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เกิดแนวทางที่ช่วยให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ พัฒนาต่อยอด โดยใช้วิธีการ ความคิด องค์กร ความรู้เดิมมาผสมผสานกับความรู้ใหม่ มีการเชื่อมโยงอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชน นำไปสู่การสร้างพื้นที่สาธารณะในชุมชนให้เกิดเป็นพื้นที่จัดการขยะด้วยนวัตกรรมใหม่ ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับสหวิทยา วิเศษและคณะ (๒๕๖๓)^๓ เรื่องการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดในล้านนา ในประเด็นการสร้างพื้นที่สาธารณะทางวัฒนธรรมล้านนาด้วยงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชน ทำให้เกิดพื้นที่สาธารณะในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ รูปแบบแหล่งเรียนรู้ศิลปะชุมชน รูปแบบพื้นที่สาธารณะ รูปแบบถนนวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ รูปแบบพุทธศิลป์แนวไทยประเพณีและรูปแบบศิลปะเพื่อสร้างพลังชุมชน ซึ่งการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เป็นกระบวนการนำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมชุมชนมาสู่พื้นที่สาธารณะผ่านศิลปะ สร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชน

๕.๒.๓ จากการศึกษารูปแบบของนวัตกรรมการศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น พบว่า

๑) รูปแบบที่สะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ของบริบทชุมชนท้องถิ่น นวัตกรรมการศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลของชุมชนที่เป็นกรณีศึกษาทั้งสองแห่ง ได้พัฒนางานศิลปะมาจากอัตลักษณ์ของชุมชนที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน คนในชุมชนที่อพยพย้ายถิ่นมาตั้งถิ่นฐาน มีวิถีการดำรงชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติแวดล้อม สังคมภูมิปัญญาจากประสบการณ์ เกิดเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนท้องถิ่น โดยรูปแบบของนวัตกรรมการศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์

^๓ สหวิทยา วิเศษและคณะ, การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดในล้านนา , วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒, (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๔), หน้า ๓๐๙-๓๓๙.

ของบริบทชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ได้ผ่านงานศิลปะชุมชน ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานของมานิตย์ โกวฤทธิ์ (๒๕๖๓)^๔ ที่ศึกษาเรื่องการสร้างสรรคผลงานทางศิลปะในผนังพื้นที่สาธารณะของเมืองท่องเที่ยว พบว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนและอัตลักษณ์ของท้องถิ่นเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะที่สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมชุมชนในรูปแบบภาพ ๓ มิติ การพัฒนาเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะ และแหล่งเรียนรู้เชิงศิลปวัฒนธรรม และการจัดกิจกรรมเพื่อให้ความรู้ในเชิงปฏิบัติการด้านศิลปะภาพ ๓ มิติ แก่กลุ่มเยาวชน การใช้สื่อสารมวลชนและสื่อสารสนเทศเพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยและประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน รวมทั้งงานของอัศวินีย์ หวานจริง (๒๕๕๗)^๕ เรื่องการสร้างสรรคศิลปกรรมกระจกบนผนังวิหารวัดท่าข้าม (ชัยชนะ) อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมมรดกชุมชนท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ต้องการจะบูรณะวิหารให้สวยงามด้วยงานศิลปะ จึงเปรียบเสมือนเป็นการบันทึกภาพประเพณีวัฒนธรรมในท้องถิ่นด้วยภาพศิลปกรรมกระจก การสร้างสรรค์งานจึงไม่ใช่เพียงแค่การสร้างชิ้นงานศิลปะ แต่เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ผลงานศิลปกรรมกระจกชุดที่ช่วยสร้างคุณค่าทางสุนทรียะให้กับชุมชนต่อไปในอนาคต

๒) รูปแบบที่สะท้อนให้เห็นถึงงานศิลปะแบบพื้นบ้าน ในการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากวัสดุรีไซเคิลนั้น เกิดขึ้นมาจากกระบวนการที่นำอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนมาสร้างสรรค์ให้เป็นงานศิลปะ ซึ่งมีลักษณะที่เป็นงานศิลปะบริสุทธิ์ที่พัฒนามาจากวิถีคิด องค์กรความรู้ ภูมิปัญญาของปราชญ์ท้องถิ่น ที่เป็นช่างชุมชนที่มีประสบการณ์เฉพาะบุคคลโดยใช้อารมณ์ ความรู้สึกในการถ่ายทอดอารมณ์สู่ผลงานนั้น โดยมีจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำกับผลงานที่จะต้องใช้องค์ประกอบของวัสดุรีไซเคิลในการพัฒนาผลงานให้ออกมาเป็นประติมากรรมจากวัสดุเหลือใช้ ผลงานที่สร้างขึ้นมาจากวิถีคิด องค์กรความรู้ ภูมิปัญญา ประสบการณ์ของปราชญ์ท้องถิ่น มาผสมผสานกับวิถีชีวิตธรรมชาติของชุมชน มีรูปแบบงานศิลปะคล้ายกับศิลปะแบบพื้นบ้าน เป็นงานศิลปะที่บริสุทธิ์ที่สร้างขึ้นจากความศรัทธาของผู้สร้างสรรค์มากกว่าฝีมือที่เกิดจากเชิงพาณิชย์ ผลการวิจัย

^๔ มานิตย์ โกวฤทธิ์, การสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะในผนังพื้นที่สาธารณะของเมืองท่องเที่ยว, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓, หน้าบทคัดย่อ.

^๕ อัศวินีย์ หวานจริง, การสร้างสรรค์ศิลปกรรมกระจก เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพให้กับชุมชนท้องถิ่น, โครงการวิจัย คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๗, หน้าบทคัดย่อ.

สอดคล้องกับงานของมานิตย์ กันทะสัก (๒๕๖๑)^๖ ในงานวิจัยเรื่องพระพุทธรูปพราโต: แนวคิด คุณค่า ภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ของกระบวนการสร้างสรรค์ พระพุทธรูปไม้ในล้านนาสู่การเรียนรู้ของสังคม พบว่าการแกะพระพุทธรูปไม้ด้วยเทคนิคพราโต เป็นเทคนิคส่วนบุคคล และเทคนิคที่เป็นมาตรฐาน ต้องอาศัยความเข้าใจในเทคนิค เพราะไม่มีเทคนิคที่ตายตัวและเป็นแบบแผน เป็นเทคนิคที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า และเฉพาะตัว ศิลปินใช้ตนเองเติมศักยภาพรวมทั้งการเปิดกว้างรับประสบการณ์ โดยมีการปรับตัวได้อย่างเหมาะสม และมีความคิดที่ยืดหยุ่นเข้ากับทุกรูปแบบของชีวิต รวมเป็นเนื้อเดียวกัน ซึ่งหมายถึง ชีวิต และส่งผลให้เกิดผลงานศิลปะที่มีอัตลักษณ์และเป็นผลงาน ที่เกิดจากศักยภาพอย่างเต็มตัว

๓) รูปแบบที่สะท้อนปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม ในการสร้างสรรค์ศิลปะ ชุมชนจากวัสดุเหลือใช้ แสดงให้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม เป็นศิลปะที่มีคนเข้าไปมีส่วนร่วมทำงานในกระบวนการของการสร้างสรรค์ ตั้งแต่การคิด การทำ การติดตั้ง การประเมินผล และการร่วมรับผลประโยชน์ ชาวบ้านเป็นส่วนรวมของกระบวนการทั้งหมด รวมทั้งคนที่เข้าไปชมงาน ศิลปะที่เกิดจากขยะรีไซเคิลของชาวบ้าน เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม ประติมากรรมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของประติมากรรม สิ่งแวดล้อมเป็นส่วนหนึ่งของประติมากรรม ประติมากรรมเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม ที่เกี่ยวพันกันขององค์ประกอบเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานอริยสัจวัฒนธรรม (cultural truths) ของสายันต์ ไพเราะจิตร์ (๒๕๖๑)^๗ ที่กล่าวถึงมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมซึ่งเป็นองค์รวมของความสัมพันธ์ที่อยู่ในภาวะสมดุล มีความเอื้อเพื่อเกื้อกูล ทำนุบำรุงกันให้เจริญอย่างพึ่งพิงสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติกายภาพที่มนุษย์อาศัยอยู่ร่วม และมนุษย์กับธรรมชาติส่วนที่มีอำนาจเหนือมนุษย์หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ ในกระบวนการวัฒนธรรมมีกลไกสำคัญสองประการที่เป็นตัวขับเคลื่อนให้วัฒนธรรมทำหน้าที่สร้างสุข สภาวะขั้นสมบูรณ์ หรือประโยชน์สุขอย่างยั่งยืนยาวนานได้แก่ ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรมหรือวัฒนธรรมสุนทรีย์ หรือวัฒนธรรมแสดงออกที่พึ่งพิง สัมพันธ์กันเป็นไปตามกฎธรรมชาติที่กล่าวว่า สรรพสิ่งล้วนเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน เป็นเหตุปัจจัยของกันและกัน

๔) รูปแบบที่สะท้อนจิตสำนึกสาธารณะในการนำวัสดุเหลือใช้มาใช้ประโยชน์ใหม่ ในการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากวัสดุรีไซเคิลนั้น ได้นำวัสดุเหลือใช้ที่มีอยู่ในชุมชน มาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปะชุมชน เป็นการสะท้อนจิตสำนึกสาธารณะที่ประกอบด้วย จิตที่มีทั้งความตระหนัก และ

^๖ มานิตย์ กันทะสัก, พระพุทธรูปพราโต: แนวคิดคุณค่า ภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ ของกระบวนการสร้างสรรค์ พระพุทธรูปไม้ล้านนาสู่การเรียนรู้ของสังคม, หน้า บทคัดย่อ.

^๗ สายันต์ ไพเราะจิตร์, อริยสัจวัฒนธรรม, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๓, (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๓), หน้า ๑๐.

ความรับผิดชอบของคนในชุมชนในการนำวัสดุเหลือใช้มาใช้ประโยชน์ใหม่ ในรูปแบบใหม่อย่างเป็นรูปธรรมผ่านชิ้นงานศิลปะและผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นจากการต่อยอดงานศิลปะชุมชน และเป็นเครื่องมือในการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคม ชุมชน สิ่งแวดล้อม การสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากวัสดุเหลือใช้ แสดงให้เห็นถึงความใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม และสร้างจิตสำนึกแก่ผู้คนทั่วไปให้ตระหนักถึงการใช้อย่างคุ้มค่า และสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่จะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นในระยะยาว ผลการศึกษาสอดคล้องกับศึกษาการลดภาวะโลกร้อนตามโครงการรีไซเคิลโดยใช้ศิลปะสร้างสรรค์ อาศัยการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยสมศักดิ์ พรหมจักร^๘ (๒๕๖๑) พบว่าโรงเรียนดาราวิทยาลัย เป็นโรงเรียนที่มีคณะผู้บริหาร คณะครู นักเรียน เจ้าหน้าที่ ผู้ปกครอง ผู้ประกอบการในโรงเรียน และชุมชน ตระหนักถึงสถานะสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปและร่วมกันช่วยเหลือปัญหาที่เกิดขึ้น ด้านลดปัญหาและเพิ่มมูลค่าขยะด้วยกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ทดลองทำกระดาษจากกระดาษเหลือใช้เพื่อนำกระดาษที่ไม่ใช้แล้ว นำกลับมาใช้ได้ใหม่ และลดปัญหาและเพิ่มมูลค่าขยะด้วยกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “นวัตกรรมการสร้างสรรคงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบาย ควรกำหนดให้มีนโยบายในการจัดการขยะเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน เพื่อนำอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนสื่อสารผ่านงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง

๒) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่น ควรส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนในการจัดการขยะเชิงสร้างสรรค์ เพื่อสร้างพื้นที่สาธารณะเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยงานศิลปะที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

^๘ สมศักดิ์ พรหมจักร, การลดภาวะโลกร้อนตามโครงการรีไซเคิลโดยใช้ศิลปะสร้างสรรค์ อาศัยการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๖๑, หน้า บทคัดย่อ.

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ

๑) การอบรมให้ความรู้ความเข้าใจในแนวคิด ความสำคัญและวิธีการในการจัดการขยะหรือวัสดุเหลือใช้ด้วยศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบต่างๆ แก่ชุมชน โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๒) การพัฒนาระบบการตลาดของผลิตภัณฑ์ชุมชนจากวัสดุเหลือใช้หรือขยะรีไซเคิลในรูปแบบของการตลาดออนไลน์ และการจำหน่ายผ่านสื่อสังคมออนไลน์

๓) การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการขยะหรือวัสดุเหลือใช้ เพื่อสร้างพื้นที่สาธารณะศิลปะชุมชนเชิงสร้างสรรค์

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาต้นแบบของนวัตกรรมศิลปะชุมชนจากวัสดุเหลือใช้ชนิดต่างๆ ที่มีในชุมชน และเสริมพลังความเข้มแข็งของชุมชนในด้านสังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

๒) การวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของนวัตกรรมศิลปะชุมชนเชิงสร้างสรรค์จากวัสดุเหลือใช้ และระบบการตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้าของชุมชน

บรรณานุกรม

หนังสือภาษาไทย

กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการพัฒนา การวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตาม หลักสูตร
แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, (กรุงเทพฯ :ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร
แห่งประเทศไทยจำกัด, ๒๕๕๓.

กรมควบคุมมลพิษ, คู่มือแนวทางการลดคัดแยกและใช้ประโยชน์ขยะมูลฝอย. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานคร
พิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๕๔.

_____, แผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๔),
กรุงเทพมหานคร : บริษัท แอคทีฟพริ้นท์ จำกัด, ๒๕๕๙.

กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, การจัดการขยะพลาสติก, พ.ศ.
๒๕๖๑-๒๕๗๓.

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
ดอกเบี๋ย, ๒๕๔๐

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การคิดเชิงบูรณาการ. กรุงเทพฯ : ซีเอสเอ็ม มีเดีย, ๒๕๔๖.

โกวิท พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : บริษัทการพิมพ์,
๒๕๕๓.

กองนโยบายและแผนสำนักสิ่งแวดล้อมกรุงเทพมหานคร, รักชุมชนรักษ์สิ่งแวดล้อม, กรุงเทพมหานคร:
ศูนย์สื่อและสิ่งพิมพ์แก้วเจ้าจอม, ๒๕๕๗.

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑
(พ.ศ.๒๕๕๕ - ๒๕๕๙), (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เม็ดทรายพริ้นติ้ง, ๒๕๕๙
จุมพล หนีมพานิช, สังคมและวัฒนธรรม. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. ชุดวิชามนุษย์กับ
สังคม : หน่วยที่ ๑-๘, ๒๕๓๘.

จินตวีร์ เกษมสุข, การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๕๔.

เฉลียว ฤกษ์รุจิพิมพ์, โครงการวิชาบูรณาการหมวดศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ
: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑

ชัยวัตร ธิรพันธ์ ชัยวัตร ธิรพันธ์ และคณะ, **เม็ดเงินลงทุนชีวิตบูรณาการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ :

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส).

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 80 นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, (กรุงเทพฯ: แดเน็กซ์ อินเตอร์คอปอเรชั่น, ๒๕๕๒).

ชนาธิป พรกุล, **กระบวนการสร้างความรู้ของครู กรณีการสอนบูรณาการ**, กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

ดวงจันทร์ อาภาวัชรุทธิ์ เจริญเมือง, **เมืองยั่งยืน แนวคิดและประสบการณ์ของตะวันตก**, (พิมพ์ครั้งที่ ๑, เชียงใหม่ : แสงศิลป์, ๒๕๔๕).

ถวิลวดี บุรีกุล, **เอกสารการสอนชุดวิชาหลักการบริหารท้องถิ่น**, กรุงเทพมหานคร: ๒๕๕๔.

ณัฐพล ชันธไชย, **แนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาประเทศและการพัฒนาชนบทในการบริหารและพัฒนาชุมชน.**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๗).

ณัฐรุณี ทรัพย์อุปลัมภ์, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, เอกสารประกอบการสอนสาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ฉะเชิงเทรา, ๒๕๕๘.

ณรัชชอร์ ศรีทอง, **กระบวนการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑ กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๘.

ถวิลวดี บุรีกุล, **เอกสารการสอนชุดวิชาหลักการบริหารท้องถิ่น**, กรุงเทพฯ: ๒๕๕๔.

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, **การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. เชียงใหม่ : สิริลักษณ์การพิมพ์, ๒๕๔๗.

นิเทศ ดินณะกุล, **การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม**, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

นิภาพรรณ เจนสันติกุล, **การพัฒนาเมือง : จากความเป็นเมืองสู่เมืองสร้างสรรค์**, ๒๕๕๗.

บัญญัติ แก้วส่อง, **องค์การ : การจัดการและการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดทิพย์วิสุทธ์, ๒๕๔๕.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว, ๒๕๕๒), หน้า๑๙๕.

ปรัชญา เวสารัชช์, **การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท**. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘.

ปรีชา วงศ์ทิพย์, การพัฒนาชุมชนประยุกต์แนวความคิดการพัฒนาแบบบูรณาการ. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ:

ดีไซน์ ดีไลท์, ๒๕๕๕.

แผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัดสะอาด” ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๓.

ยุค ศรีอาริยะ, ภูมิปัญญาบูรณาการ. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด,

๒๕๕๒.

วรรณภา ฐิตินานนท์, การศึกษาเชิงเศรษฐศาสตร์ในการส่งเสริมให้มีการคัดแยกประเภทของขยะมูล

ฝอยก่อนนำไปทิ้งในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่, เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕.

พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิ์พงษ์, การจัดระเบียบทางสังคม : ความคิดพื้นฐานทางสังคมวิทยา,

กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๗.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) , การศึกษา : พัฒนาการหรือบูรณาการ. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก จำกัด.

๒๕๕๐.

_____ . การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกลด์คิมทอง,

๒๕๓๙.

_____ . สิทธิมนุษยชน : สร้างสันติสุขหรือสลายสังคม, กรุงเทพมหานคร :

กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๕๑.

พระราชบัญญัติสาธารณสุข, กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ป, ๒๕๓๕.

พระราชวรมนูณี (ประยูรค์ ปยุตโต) , บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: โรง

พิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐.

พิศวง ธรรมพันธ, พื้นฐานวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: ดีดีบุคส์ไตร์, ๒๕๓๒.

พิสิฐ ศุกรีย์พงศ์ และคณะ, การจัดการทรัพยากรศิลปะและวัฒนธรรม. ม.ป.ป., ๒๕๕๖.

ไพศาล สรรสรวิสุทธิ์, การพัฒนาชุมชน, กรุงเทพมหานคร: รัฐศาสตร์สาส์น, ๒๕๕๐

มหาวิทยาลัยบูรพา, ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม, ๒๕๕๕.

เมธี ปิรันธนานนท์, การบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: พิกซ์อักษร, ๒๕๔๘.

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๓.

กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๙

วนิดา อัดัมส์, วิเคราะห์สถานการณ์ศิลปะร่วมสมัยในสังคมไทย, สยามร่วมสมัยฉบับที่ ๙.

วิชัย วงศ์ใหญ่, การบูรณาการเชิงสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ: ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้,
๒๕๖๒.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, หลักการพัฒนาชุมชน การพัฒนาชุมชนประยุกต์. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนส
โตร์. ๒๕๓๒.

_____, การบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ : บทบาทองค์กรในท้องถิ่น. พิมพ์
ครั้งที่ ๑, กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๕.

วราพร ศรีสุพรรณ, สิ่งแวดล้อมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโลกสีเขียว, ๒๕๓๙.

วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์, ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๕๔.

วันชัย วัฒนศัพท์, คู่มือการฝึกอบรมวิทยากร การแก้ปัญหาคความขัดแย้ง กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
กระทรวงทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โรงพิมพ์ศิริภรณ์ออฟเซ็ท, ขอนแก่น, ๒๕๔๘
สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์,
๒๕๔๗.

สนธิ สมัครการ, การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๒.
กรุงเทพมหานคร: โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,
๒๕๓๘.

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ, ศัพท์พัฒนาเพื่อชุมชนและสังคม ขอนแก่น. สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗.

สมพร อิศวิลานนท์, เศรษฐศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม: หลักและทฤษฎี, (นนทบุรี:
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๘.

สมิต สัจฉกร, ศิลปะการให้บริการ. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, ๒๕๔๘.

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, ความขัดแย้งการบริหารเพื่อสร้างสรรค์. กรุงเทพมหานคร: เลิฟแอนด์ลิฟ
เพรส จำกัด, ๒๕๔๐.

เสรี พงศ์พิศ, ชุมชนเรียนรู้ อยู่เย็นเป็นสุข. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๕๓.

_____, ร้อยคำที่ควรรู้ : รู้ให้เท่า ตามให้ทันการเปลี่ยนแปลง. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์
การพิมพ์, ๒๕๕๓.

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, รายงานการสำรวจข้อมูลด้านการเก็บและกำจัดมูลฝอย
และสิ่งปฏิกูลของเทศบาล. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท, ๒๕๔๐.

สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, การจัดการขยะมูลฝอยในประเทศไทย,
กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๖๒

สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.

สายันต์ ไพเราะญัตร์, ๑๐ ปี โบราณคดีชุมชน, กรุงเทพฯ, ๒๕๕๐.

—————, การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร :
ศักดิ์โสภาคการพิมพ์, ๒๕๕๐.

ส่วนสิ่งแวดล้อมสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดอุทัยธานี, เอกสารเผยแพร่ คู่มือ
องค์ความรู้ การบริหารจัดการขยะมูลฝอย ศูนย์การเรียนรู้การคัดแยกขยะภายใน
สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลโนนประดู่, อุทัยธานี, ม.ป.ป..

สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ, การท่องเที่ยว (Tourism) และนักท่องเที่ยว (Tourist): ความหมาย
และความสำคัญในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, (กรุงเทพมหานคร: องค์การบริหารการ
พัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, ๒๕๕๖.

สุภัฏวีทย์ ธารชัย, การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาชุมชน ใน วารสาร
บัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒, กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๐.

สุริชัย หวันแก้ว, การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, คู่มือกระบวนการพัฒนาและยกระดับ
กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, (กรุงเทพฯ: บริษัท บัคพลัส พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๖๑

องค์การบริหารส่วนตำบลวังหิน อำเภอบางขัน จังหวัดนครศรีธรรมราช, เอกสารการคัดแยกขยะมูลฝอย
ลดมลพิษ เพื่อคุณภาพชีวิต, นครศรีธรรมราช: ม.ป.ป..

อนุช อาภาภิรม, การพัฒนาอย่างยั่งยืนคำตอบอยู่ในความหลากหลาย. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพฯ :
รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, ๒๕๔๕.

อมร รักษาสัตย์ และ ชัตติยา กรรณสูต, ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ. สถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๑๕.

อรุณี แสงเพ็ญ, การสร้างแบบวัดจิตสำนึกต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้น

ประถมศึกษาปีที่ ๖. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๗.

อาณัติ ต๊ะปิ่นตา, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

เอกสารหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” บ้านโป่ง หมู่ ๖ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย

จังหวัดเชียงราย ตามโครงการเชิดชูเกียรติผู้นำพัฒนาชุมชนดีเด่น กรมการพัฒนาชุมชน

กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๕๗

อุทัย ปริญาสุทธีพันธ์, การพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

๒๕๖๑.

หนังสือภาษาอังกฤษ

Herbert, Spencer. The Principles of Sociology. New York : Appleton. 1986.

Krathwohl, et al. Taxonomy of Educational Objectives, the classification of educational goals-Handbook II. Affective Domain. New York : McKay. 1964.

T.R Batten, Communities and Their Development, (London: Oxford University Press, 1957.

Roger, Everett M. (1995). Diffusion of Innovation. 4thed. New York: The Free Press

รายงานการวิจัย

ชุตินา บริสุทธิ์, การศึกษาการสร้างเมือง (Machizukuri) ด้วยศิลปะร่วมสมัย ภายในเมือง

Kanazawa จังหวัดIshikawa. ปรินญาณิพนธ์. สาขาวิชา ภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษา

ตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ , มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ณัฐวรรณ สุนทรวิโรจน์โชติ, การศึกษาสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตตำบลสามบัณฑิต : กรณีศึกษา

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชน, รายงานการ

วิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๖.

พจมาน จงไกรจักร์, “การพัฒนาหลักสูตรและประเมินคุณภาพหลักสูตรส่งเสริมความสามารถในการบริหารจัดการขยะอย่างสร้างสรรค์ โดยใช้การคิดเชิงออกแบบ”, วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม), ๒๕๖๓.

พิริยุตม์ วรรณพุกษ์, การปรับปรุงนโยบายการจัดการขยะมูลฝอยของประเทศไทย, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อม, สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ๒๕๕๕.

ภัทรภร สีทองดี, “การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมจิตสาธารณะของนิสิตในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,” ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๙.

ภาวิณี กาญจนภา, อิทธิพลของทัศนคติที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในพื้นที่เขตกรุงเทพมหานคร, รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗

เนาวรัตน์ ฐิติชาชูชัยกุล, ภูมิปัญญาศิลปะหัตถกรรมการแกะสลักไม้: กรณีศึกษาสหกรณ์หัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้สานป่าตอง อำเภอป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕.

ปรีดา เจษฎารางกุล, การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาการปกครองท้องถิ่น. วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐.

มานิตย์ กันทะสัก, พระพุทธรูปพราโต: แนวคิดคุณค่า ภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ ของกระบวนการสร้างสรรค์ พระพุทธรูปไม้ล้านนาสู่การเรียนรู้ของสังคม, รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๖๐

มานิตย์ โกวฤทธิ์, การสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะในผนังพื้นที่สาธารณะของเมืองท่องเที่ยว, รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓, หน้าบทคัดย่อ.

สายันต์ ไพเราะจิตร์, อริยสัจวัจนธรรม, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๓, (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๓)

สมศักดิ์ พรหมจักร, การลดภาวะโลกร้อนตามโครงการรีไซเคิลโดยใช้ศิลปะสร้างสรรค์ อาศัยการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๖๑.

สุพจน์ ทราญแก้ว, “จิตสำนึกสาธารณะการก่อรูปและกระบวนการเสริมสร้าง,” วารสารเพชรบุรีวิทยาลัย
 กรณ์, ๒๕๕๖.

อัศวินีย์ หวานจริง, การสร้างสรรค์ศิลปกรรมกระจก เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพให้กับชุมชนท้องถิ่น.

โครงการวิจัย คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงาน
 คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๗.

วารสาร

กรองทิพย์ ศรีตะปัญญา และกมล ทองคำสุก, การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ
 สิ่งแวดล้อมแก่เยาวชน, วารสารสังคมพัฒนา, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๔, ๒๕๓๔

กรรณิกา เรืองเดช ชาวสวนศรีเจริญ, “รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนของแม่บ้านในชุมชน
 ควนขนุน ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง”, วารสารสาธารณสุขและวิทยาศาสตร์
 สุขภาพ, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม) ๒๕๖๑.

ชนิษฐา ใจเป็ง, “แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์โดยใช้ทุนทางสังคม:

กรณีศึกษาชุมชนนครชุม กำแพงเพชร”, วารสารมหาวิทยาลัยพายัพ, ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๑
 (มกราคม-มิถุนายน). ๒๕๖๓.

ดำหรี กำปั่นวงษ์, “การจัดการขยะเหลือศูนย์โดยการมีส่วนร่วมของพหุภาคี”, วารสารวิชาการ

มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-
 ธันวาคม), ๒๕๖๒.

นิภาพรรณ เจนสันติกุล, “การพัฒนาเมือง : จากความเป็นเมืองสู่เมืองสร้างสรรค์” ใน วารสาร
 มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ปีที่ ๓๓, ฉบับที่ ๕.

นันทนิษฐ์ สมคิด, พระสุธีรัตนบัณฑิต, “แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี”,

วารสารมหาจุฬาริชาการ, ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ, ๒๕๖๒.

นภธร ศิวรัตน์ สัญญา เคนาภูมิ และ เสาวลักษณ์ โภศลกิตติอัมพร, “นวัตกรรมการจัดการตลาดชุมชน

เชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ปากคลองตลาด”, วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาริชาตขอนแก่น, ปีที่ ๖
 ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน). ๒๕๖๒.

- บุญยืน หุปแป้น และคณะ, “การพัฒนาชุดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนชุมชนต้นน้ำแม่ลาว จังหวัดเชียงราย”, **วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ**, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๖๑.
- ปิยชาติ ศิลปะสุวรรณ, “ขยะมูลฝอยชุมชน ปัญหาใหญ่ที่ประเทศกำลังเผชิญ” ใน **สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา**, ปีที่ ๔, ฉบับที่ ๗, ๒๕๕๗.
- พรรณวลัย ศรีวงศ์วัฒนา, **การพัฒนาศิลปะ วัฒนธรรมแก่เด็กและเยาวชนของศูนย์ศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์**, **วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม** ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑, ๒๕๔๙.
- มานิตย์ กันทะสัก, “The Power of Art: กระบวนการสร้างสุขภาวะทางสังคม กรณีศึกษา แมงสีหู่ห้าตาของเมืองเชียงราย”, **วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา**, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กรกฎาคม) ๒๕๖๓.
- มานิตย์ โกวฤทธิ, “ศิลปะเชิงพุทธสู่วิถีชุมชนบนผนังพื้นที่สาธารณะในจังหวัดเชียงใหม่”, **วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา**, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กรกฎาคม) ๒๕๖๓
- ยุวรี โชคสวนทรัพย์, “แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์โดยใช้ทุนทางสังคม: กรณีศึกษาชุมชนนครชุมกำแพงเพชร”, **วารสารสุทธิปริทรรศน์**, ปีที่ ๓๒ ฉบับพิเศษ (เมษายน-มิถุนายน). ๒๕๖๑.
- รจเรธ ปรีกราน, “นวัตกรรมการจัดการตลาดชุมชนเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ปากคลองตลาด”, **วารสารสหวิทยาการวิจัย: ฉบับบัณฑิตศึกษา**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม). ๒๕๖๒.
- วนิดา อัดัมส์, “วิเคราะห์สถานการณ์ศิลปะร่วมสมัยในสังคมไทย” ใน **วารสารสยามร่วมสมัย**, ฉบับที่ ๙. ศรีศักร วัลลิโภดม, **แนวคิดและแนวทางการศึกษาศิลปะในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม**. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑, มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๖.
- สกล ภู่งามดี, “ระหว่างสังคม การเมือง และศิลปะ. ใน **วารสารวิชาการศรีปทุมชลบุรี**. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒, ธ.ค. ๔๗-ม.ค.๔๘.
- สลักจิต พุกจรรุญ, “ความตระหนักทางจริยศาสตร์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษามหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคลพระนครต่อปัญหาการทิ้งขยะ” **วารสารวิชาการและวิจัย มทร พระนคร**, กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๓.

สหวิทยา วิเศษและคณะ, การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดในล้านนา
 , วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๔, (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๓). หน้า
 ๑๑-๑๕, อลงกต วรกี, “การปฏิรูประบบราชการ: ก้าวไปข้างหน้าหรือถอยหลังเข้าคลอง” รัฐสภาสาร ๕๓,
 เมษายน ๒๕๔๘.

อิสระ กุลยะณี, วรพจน์ พรหมสัตยพรต และ กฤษณ์ ชุนลิก, “รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยหมู่บ้าน
 จำปา ตำบลบงเหนือ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร”, วารสารวิชาการสาธารณสุข
 ชุมชน, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน), ๒๕๖๓.

สารนิเทศจากเว็บไซต์ไวด์เว็บ (World Wide Web)

กรุงเทพธุรกิจ, นักวิจัย มจร. พบนกยูงในป่าอนุรักษ์ จ.พะเยา เร่งอนุรักษ์ ทำแผนที่นกยูง วันที่ ๔
 ธันวาคม ๒๕๖๓, แหล่งที่มา <https://www.bangkokbiznews.com/social/911088>,
 [๑๖ มิ.ย. ๒๕๖๔].

กรุงเทพธุรกิจ, อนุรักษ์ ‘นกยูง’ แห่งป่าเมืองพะเยา สู้แบรนต์ไทยบนเส้นทางสายไหม วันที่ ๒๗
 กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :
<https://www.bangkokbiznews.com/social/1510>, [๑๖ มิ.ย. ๒๕๖๔].

การจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยแบบบูรณาการ,

[http://old-book.ru.ac.th/e-book/t/TL๓๑๖\(๔๗\)/tl๓๑๖\(๔๗\)-๙.pdf](http://old-book.ru.ac.th/e-book/t/TL๓๑๖(๔๗)/tl๓๑๖(๔๗)-๙.pdf)

กรมการพัฒนาชุมชน, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา

<https://www.baanjommyut.com/library>

๓/theories_and_principles_of_community_development/๐๑.html

กรมควบคุมมลพิษ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.greenleafthai.org/>.

กรมควบคุมมลพิษ. ความรู้เรื่องการลดคัดแยกและนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ใหม่.

[ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.pcd.go.th/info_serv/waste_๓R.htm.

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<http://www.dla.go.th/servlet/TemplateOrganizeServlet?organize=le>.

กัญญาภัค ขวัญแก้ว ภาพ: ดำรงค์ฤทธิ์ สติตดำรงธรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://thepeople.co/wishulada/๕/๓/๒๐๐๑>

การสร้างสรรค์ “วาท” ผ่านกระบวนการคิดศิลปิน-ชุมชน-สิ่งแวดล้อม-สังคม

[ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.facebook.com/WishuladaPanthanuvong/>,

ข่าวสารจุฬา, นิติตถาปัตยกรรม จุฬาฯ ชนะเลิศการประกวด โครงการ “จากขยะ สู่งานศิลปะ”

สะท้อนปัญหาสิ่งแวดล้อม เปลี่ยนหลอดไฟแล้วให้เป็นงานศิลปะ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

[https://www.chula.ac.th/news/19855/?fbclid=IwAR3BtjTajE33-RuK-IbCfyU9ly-](https://www.chula.ac.th/news/19855/?fbclid=IwAR3BtjTajE33-RuK-IbCfyU9ly-V7fi7bRFuR4glQGsBTKTXLRGjlt0rjI8)

[V7fi7bRFuR4glQGsBTKTXLRGjlt0rjI8](https://www.chula.ac.th/news/19855/?fbclid=IwAR3BtjTajE33-RuK-IbCfyU9ly-V7fi7bRFuR4glQGsBTKTXLRGjlt0rjI8), [๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๔]

ขยะไร้ค่าสู่งานศิลปะชิ้นงาม สร้างรายได้และลดโลกร้อน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://www.thairath.co.th/news/local/south/๑๗๔๙๙๙๕>

ความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยวบ้านเข็ญ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://www.phayaotv.com/1364-2/>

และ <https://www.dailymotion.com/video/xtsvw>

งานศิลปะจากขยะพลาสติกจากประเทศสหรัฐอเมริกา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.pptvhd>

[๓๖.com/news/%E๐%B๘%๙B%E๐%B๘%A๓%E๐%B๘%B๐%E๐%B๙%๘๐%E๐%B](https://www.pptvhd)

[๘%๙๔%E๐%B๙%๘๗%E๐%B๘%๙๙%E๐%B๘%A๓%E๐%B๙%๘๙%E๐%B๘%](https://www.pptvhd)

[AD%E๐%B๘%๙๙/๒๘๕๒๑](https://www.pptvhd)

เจ๋ง! สร้างงานศิลปะจากขยะ ลดปัญหาขยะล้นโลก !!, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://news.mthai.com/world-news/598040.html>

งานประติมากรรมรูปปลาศิลปะที่สร้างสรรค์จากถุงพลาสติก, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://www.qagoma.qld.gov.au/whats-on/exhibitions/past-exhibitions/apt๘/>

[artists/choi-jeong-hwa](https://www.qagoma.qld.gov.au/whats-on/exhibitions/past-exhibitions/apt๘/)

ดุจฤดี คงสุวรรณ, พัฒนาการสังคมไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

https://www.baanjommyut.com/library_๒/development_of_society/๑๑.html,

ดร. เฉลิม ศิริผดุง, การบริหารแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนา, [ออนไลน์]

แหล่งที่มา: <https://www.excise.go.th/cs/groups/public/documents/document/dwnt/mjg๓/~edisp/uatucm๒๘๗๐๗๕.pdf>

[wnt/mjg๓/~edisp/uatucm๒๘๗๐๗๕.pdf](https://www.excise.go.th/cs/groups/public/documents/document/dwnt/mjg๓/~edisp/uatucm๒๘๗๐๗๕.pdf)

ทีมงานทรูปลูกปัญญา, [ออนไลน์], [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<http://www.trueplookpanya.com/new/asktrueplookpanya/questiondetail/14477>, [๓ พ.ค. ๒๕๖๔].

ทรงยศ แววหงษ์, ศิลปะกับมนุษย์และสังคม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://songyote.wordpress.com/2008/05/17/>

ทุกสนามข่าว เราคือตัวจริง [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.nationtv.tv/main/content/>

๓๗๘๗๘๙๔๓๑ วันพฤหัสบดี ที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๔

ทำความเข้าใจกับกลุ่มศิลปิน Luzinterruptus ผู้ที่เคยเปลี่ยนถนนให้กลายเป็นถนนหนังสือ, [ออนไลน์],

แหล่งที่มา: <https://themomentum.co/literature-vs-traffic/>

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, ชุมชนและการพัฒนาชุมชน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <http://www.human.cmu.ac.th/home/hc/ebook/๐๐๖๑๐๓/lesson๑๐/๐๒.htm>

ชี้ช่องการค้า, อะไรคือ upcycle, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://thinktradethinkditp.com/what-is-upcycle/>, [๑๕ มิ.ย ๒๕๖๔].

ธนา ประภัสสร, ผลกระทบจากขยะมูลฝอยต่อสิ่งแวดล้อม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<http://contentcenter.prd.go.th/contentviewfullpage.aspx?folder=941&subfolder=&contents=64851>.

ธำรง บัวศรี, ลักษณะสำคัญของการบูรณาการ, [ออนไลน์]

แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/๔๐๑๘๕๐>

ณัฐนันท์ ลิปปภากุล, จากศิลปะเพื่อชีวิตสู่ศิลปะสร้างสรรค์สังคม, [ออนไลน์],

แหล่งที่มา: <http://art-culture-academy2.blogspot.com/2012/10/004.html>.

น่ายางรถยนต์เก่ามาเพิ่มมูลค่าสร้างรายได้กับชุมชน,

[ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.๗๗kaoded.com/news/date/๒๐๒๐/๑๑/๑๐>

แบรนด์กระเป๋าค่า จากวัสดุเหลือใช้ เพื่อลดปัญหาสิ่งแวดล้อม

[ออนไลน์], แหล่งที่มา:

https://www.brandthink.me/content/wishuladabrand/?fbclid=IwAR๓jDobbY๓๓jDtCylT๕Uzkk๘fKaMZ๙๕LdwhgRa๙URd๑Krvoas-_UuQIZeno

บ้านจอมยุทธ์, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา

https://www.baanjomyut.com/library_

๓/theories_and_principles_of_community_development/๐๖_๒.html=การพัฒนาชุมชน%๒๐คือ%๒๐การ,ทำงานตามที่คิดขึ้น

“บางกอก อาร์ต เบียนนาเล่ ๒๐๑๘” จัดบรรยายพิเศษ “ชเว จอง ฮวา” ศิลปินร่วมสมัยดีไซเนอร์ และ

ผู้นำเทรนด์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://favforward.com/news/40278.html>

ประเทศไทยกับการพัฒนาที่ยั่งยืน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://sdgs.nesdc.go.th/>,

ประเทศลิทัวเนียทำต้นคริสต์มาสจากขวดพลาสติก 40,000 ใบ สะท้อนคุณค่ารักษาสิ่งแวดล้อม,

[ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://www.iurban.in.th/greenery/christmastreeplasticbottles/>,

ประเภทของขยะมูลฝอย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.ladbuakhaw.go.th.

ปิยชาติ ศิลปสุวรรณ, ขยะมูลฝอยชุมชน ปัญหาใหญ่ที่ประเทศกำลังเผชิญ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://nrei.rmuts.ac.th/sites/default/files/poposal/>,

<http://nrei.rmuts.ac.th/sites/default/files/poposal/>,

เปิดโมเดลต้นแบบ ๕ ประเทศ “รีไซเคิลขยะ” มากที่สุดในโลก, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://www.thairath.co.th/news/foreign/1580945>

เปลี่ยนขวดน้ำพลาสติกให้เป็นไม้กวาด สร้างงานและแก้ปัญหาขยะในบราซิล (creativemove.com)

[ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.creativemove.com/design/bottle-broomstick/>

เมธี เมืองแก้ว, ศิลปะบนถังขยะ นำสิ่งไร้ค่ามาสร้างมูลค่าเพิ่ม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://www.posttoday.com/social/local/๔๑๗๔๗๑> วันที่ ๒๑ ก.พ. ๒๕๕๕

มูลนิธิประเมินค่าทรัพย์สินแห่งประเทศไทย, ศิลปะการพัฒนาเมือง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

http://www.thaiappraisal.org/thai/market/market_view.php?strquery=market๒๑๘.htm,

ยอดสั่งทะลัก! ไม้กวาดจากขวดน้ำ จ.พระนครศรีอยุธยา (ch๗.com), [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://www.ch7.com/sports/372854>

ราชบัณฑิตยสถาน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://dictionary.orst.go.th/>,

รศ.ดร.พีรเดช ทองอำไพ, OVOP ต้นกำเนิดโอท็อป!, [ออนไลน์],

แหล่งที่มา:<https://www.komchadluek.net/news/agricultural/๒๔๙๖๒๑>

ลิปิกร มาแก้ว คณะศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา , หนูน
วงแหวนแห่งแสงไฟ.. สะท้อนปัญหาขยะพลาสติกทั่วโลก [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://www.creativemove.com/art/plastic-bottles-at-traffic-by-luzinterruptus/>

วารินแล็ป swamped:-ท่วม ศิลปะจากขยะ นสพ.ไทยโพสต์ วารินแล็ป ๐๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ เวลา
๑๒:๐๓ น., [ออนไลน์],

แหล่งที่มา: https://www.sarakadeelite.com/arts_and_culture/swamped-warin-lab/

ศิลปะชุมชนสร้างจุดขายรายได้ท้องถิ่น , [ออนไลน์],

แหล่งที่มา: <https://siamrath.co.th/n/๘๖๕๔๐>

ศิลปะหมุนเวียนทรัพยากรได้ ไม่ให้เกิดขยะ SD Symposium ๑๐ Years, SCG NEWS CHANNEL,
[ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://scgnewschannel.com/th/scg-news/%E0%B8%A8%E0%B8%B4%E0%B8%A5%E0%B8%9B%E0%B8%B0%E0%B8%AB%E0%B8%A1%E0%B8%B8%E0%B8%99%E0%B9%80%E0%B8%A7%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%99%E0%B8%97%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%9E%E0%B8%A2%E0%B8%B2%E0%B8%81%E0%B8%A3/>

ศิลปะพื้นบ้าน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.trangis.com/somjaiart/a8.php> /, [๑ มิ.ย
๒๕๖๔].

ศิลปะจากขยะรีไซเคิล เคป กูด สานฝันเยาวชนเกาะยาวน้อย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://www.thansettakij.com/content/strategy/๔๒๓๔๗๔>

ศูนย์การเรียนรู้การคัดแยกขยะภายในสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลโนนประดู่, การจัดการขยะมูล
ฝอยชุมชน, [ออนไลน์],

แหล่งที่มา : <http://www.nonpradoo.go.th/nonpradoo/mainfile/atnhcrxd1.pdf>.,

สุกรี เจริญสุข, เชียงรายเมืองท่องเที่ยวที่ใช้ศิลปะนำ,

[ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://www.matichon.co.th/prachachuen/news_๑๑๕๑๑๔๕.,

สุชาติ สวัสดิ์ศรี, ศิลปะจึงเกี่ยวข้องกับสังคมอย่างแน่นอน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<http://www.cameraeyes.net/forum/index.php?topic=557.0;wap2>,

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, ๓ ต้นแบบพลังเยาวชน สร้างชุมชนสร้างสรรค์, [ออนไลน์],

แหล่งที่มา: <https://www.thaihealth.or.th/Content/๓๔๕๐๙-๓%๒๐ต้นแบบพลังเยาวชน%๒๐สร้างชุมชนสร้างสรรค์%๒๐.html>

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, เชียงราย จังหวัดปลอดภัย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://www.thaihealth.or.th/Content/๓๒๒๖๘%E๒%๘๐%๘๘%E๐%B๙%๘๐%E๐%B๘%๘A%E๐%B๘%B๕%E๐%B๘%A๒%E๐%B๘%๘๗%E๐%B๘%A๓%E๐%B๘%B๒%E๐%B๘%A๒%E๒%๘๐%๘๙%๒๐%๐%E๐%B๘%๘๘%E๐%B๘%B๑%E๐%B๘%๘๗%E๐%B๘%AB%E๐%B๘%A๗%E๐%B๘%B๑%E๐%B๘%๘๔%E๐%B๘%๘B%E๐%B๘%A๕%E๐%B๘%AD%E๐%B๘%๘๔%E๐%B๘%๘๒%E๐%B๘%A๒%E๐%B๘%๘B๐.html>

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<http://www.onep.go.th/>

สมบัติ เทศกุล, การสัมมนาเรื่อง “สังคมไทยกับการจัดการขยะ” ณ โรงแรม เดอะ แกรนด์ กรุงเทพฯ [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://sites.google.com/a/nareerat.ac.th/segregated/page10>

สมาคมพัฒนาคุณภาพและสิ่งแวดล้อม, ความหมาย/ประเภท/องค์ประกอบและสาเหตุของขยะมูลฝอย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://adeq.or.th/>

สร้างแลนด์มาร์กใหม่ ต้นคริสต์มาสยักษ์จากขวดน้ำพลาสติก สูงที่สุดในโลก ที่ ‘สิงห์ปาร์ค เชียงราย’, สร้างแลนด์มาร์กใหม่ ต้นคริสต์มาสยักษ์จากขวดน้ำพลาสติก สูงที่สุดในโลก ที่ ‘สิงห์ปาร์ค เชียงราย’ | Brand Buffet [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://www.brandbuffet.in.th/2019/12/largest-xmas-tree-from-plastic-bottle-at-singha-chaing-rai/>

สุขเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา, ปลุกจิตสำนึก เปลี่ยนแนวคิดแปลง “ขยะ” ให้กลายเป็น “ทรัพย์” จากตัวอย่างชุมชนที่ประสบความสำเร็จแก้ไขขยะ
<https://www.thailandplus.tv/archives/228837>, ๘ ตุลาคม ๒๐๒๐.

หนังสือพิมพ์ข่าวพะเยา, เสไฟฟ้าประติมากรรมนกยูง วันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๔. [ออนไลน์],
 แหล่งที่มา [https:// www.khawphayao.com/archives/25516](https://www.khawphayao.com/archives/25516) , [๑๖ มิ.ย. ๒๕๖๔].

หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<http://punriboon.wixsite.com/education๑๑/new-page-๑>

หุ่นเหล็กฝีมือคนไทยหัวใจไม่เล็ก แวะบ้านหลอมอะไหล่เก่าให้เป็นความคิดสร้างสรรค์ [ออนไลน์],

แหล่งที่มา : <http://www.zthailand.com/place/ban-hun-lek-old-steel-art-ang-thong/>

เอกสารรวบรวมความรู้การบูรณาการจากเอกสาร, [ออนไลน์] <https://asl.kpru.ac.th/>,

เอสซีจี เดินหน้าขับเคลื่อน “ชุมชน LIKE (ไว้) ขยะ” ผ่าน บ-ว-ร โมเดล ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจ
 หมุนเวียนแก่เยาวชน - SCG NEWS CHANNEL,

[ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://scgnewschannel.com/th/scg-news/scg-moves-forward-to-mobilize-waste-free-communities-promote-learning-about-circular-economy/>

A-Waiting Materials งานศิลปะของวิษุลาดา ปณิตรานวงศ์ ในห้องโรงแรมหรูที่ล้วนมาจาก ‘ขยะ

[ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.creativecitizen.com/a-waiting-materials-by-wishulada>

ArchCommunity Development, แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

[http://www.tcdc.or.th/articles/business-industrial/๑๗๔๕๓/#Creative-City,.](http://www.tcdc.or.th/articles/business-industrial/๑๗๔๕๓/#Creative-City,)

Canadian Geographic commissioned five artists to create works out of plastic waste.

Third in a five part series, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://10000changes.ca/en/news/canadian-geographic-commissioned-five-artists-to-create-works-out-of-plastic-waste-third-in-a-five-part-series/>

CHOI JEONG HWA CHOI Jeong Hwa - QAGOMA, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://www.qagoma.qld.gov.au/whats-on/exhibitions/past-exhibitions/apt8/artists/choi-jeong-hwa>

Covering Battery Park City, [ออนไลน์],

แหล่งที่มา: <https://www.amny.com/news/covering-battery-park-city-42/>

Florida, Richard. "The Rise of the Creative Class : Why cities without gays and rock bands are losing the economic development race" May, 2002. Accessed 31 December 2009, Available from <http://www.washingtonmonthly.com/features/๒๐๐๑/๐๒๐๕.florida.html>

Happy Happy ๒๐๑๕ , [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.artsy.net/artist/choi-jeong-hwa>

J. Mashare บทสัมภาษณ์เปรม พฤกษ์ทยานนท์ เจ้าของแฟนเพจ ลุงซาเลี้ยงกับขยะที่หายไป, ไทยรัฐออนไลน์ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๖๔. [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://readthecloud.co/three-wheels-uncle/>.

Merry Eco Christmas! , [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://www.energytimeonline.com/content/4448/merry-eco-christmas>

Mr. John Hartley นำเสนอเรื่อง Creative Cities: clash and complexity เมืองและชุมชน

สร้างสรรค์ – เมืองและชุมชนสร้างสรรค์, [ออนไลน์],

แหล่งที่มา : <http://www.etatjournal.com/mobile/index.php/menu-read-tat/menu-๒๐๑๑/menu-๒๐๑๑-apr-jun/๙๔-๒๒๕๕๔-city-community-create?showall=&start=๒>

Mango Art Festival ๓-๖ April ๒๐๒๑ จัดโดย Mango Art Festival, [ออนไลน์],

แหล่งที่มา: <https://sdthailand.com/2021/04/mango-art-festival/>

Osaka, Japan ๑๙๙๗-๒๐๐๐ อ้างถึงใน วรรณภา ชุมเมอร์เอลเดอร์ สุวรรณรัตน์. (๒๕๖๑).

“Spittelau” จุดบรรจบของศิลปะกับพลังงานไฟฟ้าจากขยะครัวเรือนใจกลางเมืองเวียนนา. วารสาร

สิ่งแวดล้อม, ปีที่ ๒๒ (ฉบับที่ ๒), ๑๔-๒๐. <http://www.ej.eric.chula.ac.th/content/๖๑๐๕/๒๘>

Photos: Katharine Harvey’s Glittering Plastic “Chandelier” is Made from 1,000s of

Pieces of Garbage, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://inhabitat.com/katharine-harveys-glittering-plastic-chandelier-is-made-from-1000s-of-pieces-of-garbage/>

Prof. Shin Nakagawa นำเสนอในเรื่องเมืองสร้างสรรค์

[http://www.etajournal.com.๑๒๒.๑๕๕.๑๖๗.๒๙.no-](http://www.etajournal.com.๑๒๒.๑๕๕.๑๖๗.๒๙.no-domain.name/mobile/index.php/menu-read-tat/menu-๒๐๑๑/menu-๒๐๑๑-apr-jun/๙๔-๒๒๕๕๔-city-community-create?showall=&start=๑)

[domain.name/mobile/index.php/menu-read-tat/menu-๒๐๑๑/menu-๒๐๑๑-apr-jun/๙๔-๒๒๕๕๔-city-community-create?showall=&start=๑](http://www.etajournal.com.๑๒๒.๑๕๕.๑๖๗.๒๙.no-domain.name/mobile/index.php/menu-read-tat/menu-๒๐๑๑/menu-๒๐๑๑-apr-jun/๙๔-๒๒๕๕๔-city-community-create?showall=&start=๑)

Social Activist Artist ศิลปินเพื่อสังคม กัญญาภัค ขวัญแก้ว, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://thepeople.co/wishulada/๕/๓/๒๐๐๑.>

SCG Circular Way Project / จากขยะสู่งานศิลป์ หลังผ่านแรงบันดาลใจ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://www.scg.com/sustainability/circular-economy/circular-way-projects/from-waste-to-art/> ๒๙ ตุลาคม ๒๐๑๙

SCG Express ร่วมกับ SCGP เปิดโครงการ “Dream Box” กล่องเติมฝัน ปันให้น้องรีไซเคิลกล่องกระดาษ

ใช้แล้ว เป็นของเล่น อุปกรณ์การเรียนให้โรงเรียนที่ขาดแคลน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://scgnewschannel.com/th/scg-news/scg-express-and-scgp-launched-the-dream-box-project-the-box-to-fill-the-dreams-for-children/>

SCG NEWS CHANNEL, เอสซีจี เอสซีจีพี และมูลนิธิเอสซีจี เดินหน้าช่วยไทยพ้นโควิด ๑๙ ระลอกใหม่

เร่งส่งมอบเตียงสนามกระดาษเอสซีจีพี นวัตกรรมเพื่อสังคมจากกระดาษรีไซเคิล ๑๐๐%,

[ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://scgnewschannel.com/th/scg-news/scg-and-scgp-foundation-continues-to-help-thailand-pass-the-new-wave-of-covid-19/>

Statistik Austria, ๒๐๑๗; ๒๐๑๘ อ้างถึงใน วรรณภา ชุมเมอร์เอลเดอร์ สุวรรณรัตน์. (๒๕๖๑).

“Spittelau” จุดบรรจบของศิลปะกับพลังงานไฟฟ้าจากขยะครัวเรือนใจกลางเมืองเวียนนา.

วารสารสิ่งแวดล้อม, ปีที่ ๒๒ (ฉบับที่ ๒), ๑๔-๒๐.

<http://www.ej.eric.chula.ac.th/content/๖๑๐๕/๒๘>

The Magazine on Cloud about Local • Creative Culture • Better Living, ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๓.

Uelzen, Germany ๑๙๙๙-๒๐๐๑ อ้างถึงใน วรรณภา ชุมเมอร์เอลเตอร์ สุวรรณรัตน์. (๒๕๖๑). “Spittelau” จุดบรรจบของศิลปะกับพลังงานไฟฟ้าจากขยะครัวเรือนใจกลางเมืองเวียนนา. วารสารสิ่งแวดล้อม, ปีที่ ๒๒ (ฉบับที่ ๒), ๑๔-๒๐. <http://www.ej.eric.chula.ac.th/content/๖๑๐๕/๒๘>

Wikipedia, ๒๐๑๘b ; Hundertwasserhaus, n.d อ้างถึงใน วรรณภา ชุมเมอร์เอลเตอร์ สุวรรณรัตน์. (๒๕๖๑). “Spittelau” จุดบรรจบของศิลปะกับพลังงานไฟฟ้าจากขยะครัวเรือนใจกลางเมืองเวียนนา. วารสารสิ่งแวดล้อม, ปีที่ ๒๒ (ฉบับที่ ๒), ๑๔-๒๐. <http://www.ej.eric.chula.ac.th/content/๖๑๐๕/๒๘>

Wien Energie, ๒๐๑๗ อ้างถึงใน วรรณภา ชุมเมอร์เอลเตอร์ สุวรรณรัตน์. (๒๕๖๑). “Spittelau” จุดบรรจบของศิลปะกับพลังงานไฟฟ้าจากขยะครัวเรือนใจกลางเมืองเวียนนา. วารสารสิ่งแวดล้อม, ปีที่ ๒๒ (ฉบับที่ ๒), ๑๔-๒๐. <http://www.ej.eric.chula.ac.th/content/๖๑๐๕/๒๘>

1,000 Door Building in South Korea, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

https://www.boredpanda.com/door-building-choi-jeong-hwa/?utm_source=google&utm_medium=organic&utm_campaign=organic

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เครื่องมือในการวิจัย

แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์

ประเด็นหลัก	แนวคำถาม	วิธีการ
๑. ข้อมูลทั่วไปของชุมชน	๑) ประวัติความเป็นมาของชุมชน ๒) การปกครอง ๓) ที่ตั้งและอาณาเขต ๔) สภาพภูมิอากาศ ๕) ประเพณีและวัฒนธรรม ความเชื่อ ๖) ทรัพยากรธรรมชาติ ๗) หน่วยธุรกิจชุมชน ๘) กลุ่มในชุมชน ๙) สภาพปัญหา	เอกสาร สัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย
๒. ข้อมูลด้านการจัดการขยะรีไซเคิลของชุมชน	๑) สภาพปัญหาและพัฒนาการการจัดการขยะรีไซเคิลของชุมชน ๒) โครงสร้าง/กลไกชุมชนในการจัดการ ๓) กระบวนการจัดการ ๔) วิธีการในการจัดการ ๕) กิจกรรมในการจัดการ ๖) การมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๗) ผลที่เกิดขึ้น ๘) หน่วยงานสนับสนุน/ด้านใด ๙) กองทุนในการจัดการ ๑๐)รางวัลที่ได้รับ ๑๑)ปัญหาอุปสรรคในการจัดการ ๑๒)แนวทาง/การต่อยอดการจัดการขยะในอนาคตของชุมชน	เอกสาร สัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย

ชุดปฏิบัติการ

การพัฒนานวัตกรรมการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

กระบวนการ	ขั้นตอน
ศึกษาบริบทชุมชน และการจัดการขยะ Community Study	<ol style="list-style-type: none"> 1) สำรวจ ศึกษาข้อมูลทั่วไปชุมชน และประเภทของขยะรีไซเคิลร่วมกับชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) ประชุมนักวิจัยชุมชน เพื่อให้มีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติความเป็นมา วิถีชีวิต บริบทของชุมชน 3) ประชุมวิเคราะห์ข้อมูลบริบทชุมชน วิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชน อัตลักษณ์ของท้องถิ่นเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชน และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากขยะรีไซเคิล ร่วมกับนักวิจัยศิลปิน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และคนในชุมชน 4) สรุปข้อมูลบริบทชุมชนด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชน เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากขยะรีไซเคิล
ออกแบบและสร้างสรรค์รูปแบบงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล โดยการมีส่วนร่วม Create Community Art	<ol style="list-style-type: none"> 1) ประชุมทำความเข้าใจกับแกนนำกลุ่มต่างๆในชุมชน เพื่อให้เกิดแนวคิดและแนวทางในการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลด้วยงานศิลปะที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น 2) ออกแบบศิลปะโมเดลจากการใช้ขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมระหว่างศิลปิน นักวิจัย และชุมชน 3) ลงมือปฏิบัติการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมระหว่างศิลปิน นักวิจัย และชุมชน
พัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล โดยการมีส่วนร่วม Develop Product from Community Art	<ol style="list-style-type: none"> 1) อบรมเชิงปฏิบัติการในกลุ่มต่างๆ เช่น พระสงฆ์ กลุ่มนักเรียน กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน 2) แต่ละกลุ่มออกแบบและปฏิบัติการนำขยะรีไซเคิลมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ศิลปะชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ๓) ได้รูปแบบของผลิตภัณฑ์ศิลปะชุมชน
การถ่ายทอดนวัตกรรมการผลิตผลิตภัณฑ์	๑) จัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ โดยการจัดแสดงนิทรรศการ

กระบวนการ	ขั้นตอน
<p>ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล</p> <p>Transfer innovation</p>	<p>นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลภายในชุมชน/ในโรงเรียน</p> <p>๒) สรุปผลการทำกิจกรรม</p>
<p>ประเมิน สรุปบทเรียน และองค์ความรู้ที่ได้</p> <p>Evaluation and Lesson learned</p>	<p>1) ประชุมสรุปบทเรียนนักวิจัยชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมกับนักวิจัย และนักวิชาการเพื่อประเมินนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล ถอดบทเรียน องค์ความรู้ที่ได้ ปัญหาอุปสรรค และหาแนวทางในการพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล</p> <p>2) สรุปองค์ความรู้จากการพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล ในประเด็น</p> <ul style="list-style-type: none"> - กระบวนการพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น - รูปแบบของนวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น - รูปแบบของผลิตภัณฑ์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน - นวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลกับการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม - นวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลกับการกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน และเพิ่มรายได้ให้แก่คนในชุมชน
<p>เผยแพร่องค์ความรู้สู่สาธารณะ</p> <p>Public Dissemination</p>	<p>๑) จัดเวทีคืนข้อมูลชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาและองค์ความรู้ที่จะนำไปใช้ขยายผลในพื้นที่อื่น</p> <p>๒) จัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการ ศิลปิน ผู้นำชุมชน และชาวบ้านในชุมชน ในประเด็น</p> <ul style="list-style-type: none"> - นวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลกับการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม - นวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลกับการกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน และเพิ่มรายได้ให้แก่คนในชุมชน

กระบวนการ	ขั้นตอน
	๓) สื่อสารสาธารณะผ่านสื่อมวลชน และสื่อสังคมออนไลน์เพื่อเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล
<p>พัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้การจัดการขยะอย่างสร้างสรรค์</p> <p>Develop the Creative Community Learning Center</p>	<p>๑) ประชุมร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น วัด โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อหาแนวทางยกระดับให้เป็นศูนย์เรียนรู้ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล/ ศูนย์พัฒนาและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล (สถานที่ๆ มีอยู่ในชุมชน)</p> <p>๒) ต่อยอดขยายผลไปสู่กิจกรรมอื่นๆ เช่น การทำหลักสูตรท้องถิ่น กิจกรรมด้านวัฒนธรรม ประเพณี การสร้างสรรค์ผลงานอื่นๆ</p>

ภาคผนวก ข
รายชื่อนักวิจัยชุมชน

นักวิจัยชุมชนบ้านโป่ง (สันขี้เหล็ก) ต.ป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย

๑. กอง สิริเย็น
๒. นवलนภา แก้วมณี
๓. ประสิทธิ์ ศรีธิเลิศ
๔. ประพันธ์ แก้วมณี
๕. วิวัฒน์ รอดวิสัย
๖. สายอรุณ ไชยรินทร์
๗. สมอง ปินใจ
๘. สุตา ใจทิพย์
๙. สมศักดิ์ นรสิงห์
๑๐. สมคิด อุ่นเรื่อน
๑๑. อำพล แก้ววรรณ
๑๒. อำไพ ศรีธิเลิศ

นักวิจัยชุมชนบ้านเข็ยะ ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา

๑. หมวก สะสา
๒. ภัทรจารินทร์ คุณารูป
๓. จริญญา ประมูลวงศ์
๔. จุฑารัตน์ ศรีมูล
๕. ชุน อินหลี
๖. เตชา นาแพร์
๗. สุนทร ทาแกง
๘. อรอนงค์ ธงสัตย์

ภาคผนวก ค
รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

ลำดับที่	ชื่อ/ฉายา นามสกุล	ที่อยู่	วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์
๑	จุฑารัตน์ ศรีมูล	หัวหน้าคุ้มที่ ๖ / นักวิจัยชุมชนบ้านเข็ญะ ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา	๓๐ มีนาคม ๒๕๖๔
๒	เฉลียว เจริญวัย	ประธานคุ้มหมวดที่ ๓ บ้านโป่ง (สัน ขี้เหล็ก) ต.ป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย	๒๘ กันยายน ๒๕๖๔.
๓	ช่อม ไชยวงศ์	ประธานคุ้มหมวดที่ ๑ บ้านโป่ง (สัน ขี้เหล็ก) ต.ป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย	๒๘ กันยายน ๒๕๖๔.
๔	ชุน อินทลี	นักวิจัยชุมชนบ้านเข็ญะ ตำบลจุน อำเภอ จุน จังหวัดพะเยา	๙ กรกฎาคม ๒๕๖๔.
๕	เดชา นาแพร่	เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ/ นักวิจัยชุมชน บ้านเข็ญะ ตำบลจุน อำเภอ จุน จังหวัดพะเยา	๑๙ พฤษภาคม ๒๕๖๔.
๖	สุตา ใจทิพย์	ปราชญ์ชุมชนด้านศิลปหัตถกรรม/นักวิจัย ชุมชน บ้านโป่ง (สันขี้เหล็ก) ต.ป่าแดด อ. แม่สรวย จ.เชียงราย	๒๕ มีนาคม ๒๕๖๔. ๒๐ เมษายน ๒๕๖๔. ๓ มิถุนายน ๒๕๖๔
๗	มานิตย์ กันทะสัก	ศิลปิน/นักวิจัยโครงการ/อาจารย์สาขา พุทธศิลป์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง จ. เชียงราย	๒๕ มีนาคม ๒๕๖๔. ๓ มิถุนายน ๒๕๖๔
๘	มนัสพิสิษฐ์ จอมสว่าง	นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ อ.แม่ สรวย จ.เชียงราย	๒๘ กันยายน ๒๕๖๔.
๙	ประสิทธิ์ ศรีธิเลิศ	ประธานคุ้มหมวดที่ ๖ บ้านโป่ง (สัน ขี้เหล็ก) ต.ป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย	๓ มิถุนายน ๒๕๖๔ ๒๘ กันยายน ๒๕๖๔.
๑๐	ประพันธ์ แก้วมณี	นักวิจัยชุมชน/ ผู้ใหญ่บ้านโป่ง (สันขี้เหล็ก) หมู่ ๖ / บ้านโป่ง (สันขี้เหล็ก) ต.ป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย	๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔. ๒๕ มีนาคม ๒๕๖๔. ๓ มิถุนายน ๒๕๖๔ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๔. ๒๘ กันยายน ๒๕๖๔.
๑๑	พลพร พิณสาร	องค์การบริหารส่วนตำบลป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย	๒๘ กันยายน ๒๕๖๔.

ลำดับที่	ชื่อ/ฉายา นามสกุล	ที่อยู่	วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์
๑๒	ภัทรจารินทร์ คุณารูป	นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ เทศบาลตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัด พะเยา	๒๙ มีนาคม ๒๕๖๔. ๙ กรกฎาคม ๒๕๖๔. ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๔.
๑๓	วาสนา จันทะมะ	นักวิจัยชุมชน ต.ป่าแดด อ.แม่สรวย จ. เชียงราย	๒๕ มีนาคม ๒๕๖๔. ๒๘ กันยายน ๒๕๖๔.
๑๔	สนอง ปินใจ	สล่าชุมชนด้านช่าง/นักวิจัยชุมชน บ้าน โป่ง (สันซี้เหล็ก) ต.ป่าแดด อ.แม่สรวย จ. เชียงราย	๒๘ กันยายน ๒๕๖๔.
๑๕	สาคร ศรีวิชัย	ผู้ประกอบการร้านสาครกิจเจริญ ต.ป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย	๒๘ กันยายน ๒๕๖๔.
๑๖	สมศักดิ์ นรสิงห์	ประธานคุ้มหมวดที่ ๒/ นักวิจัยชุมชน บ้านโป่ง (สันซี้เหล็ก) ต.ป่าแดด อ.แม่ สรวย จ.เชียงราย	๒๕ มีนาคม ๒๕๖๔. ๓ มิถุนายน ๒๕๖๔ ๒๘ กันยายน ๒๕๖๔.
๑๗	สมคิด อุ่นเรื่อน	นักวิจัยชุมชน ต.ป่าแดด อ.แม่สรวย จ. เชียงราย	๓ มิถุนายน ๒๕๖๔ ๒๘ กันยายน ๒๕๖๔.
๑๘	สมพงษ์ อินตะชัยวงศ์	กำนันตำบลป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย	๒๘ กันยายน ๒๕๖๔.
๑๙	สมบัติ ไชยรินทร์	ประธานคุ้มหมวดที่ ๔ บ้านโป่ง (สัน ซี้เหล็ก) ต.ป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย	๓ มิถุนายน ๒๕๖๔ ๒๘ กันยายน ๒๕๖๔
๒๐	สุภชัย ศูนย์กลาง	นายกเทศมนตรีตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา	๒๙ มีนาคม ๒๕๖๔. ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๔.
๒๑	หมวก สะสง	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๔ บ้านซี้เย ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา	๒๙ มีนาคม ๒๕๖๔. ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๔ ๙ กรกฎาคม ๒๕๖๔. ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๔.
๒๒	อินแก้ว เจริญวัย	ประธานคุ้มหมวดที่ ๕ บ้านโป่ง (สัน ซี้เหล็ก) ต.ป่าแดด	๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๔. ๒๘ กันยายน ๒๕๖๔.

ลำดับที่	ชื่อ/ฉายา นามสกุล	ที่อยู่	วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์
		อ.แม่สรวย จ.เชียงราย	
๒๓	อำพล โทธรัญ	ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้านโป่ง ต.ป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย	๒๘ กันยายน ๒๕๖๔.
๒๔	อำไพ ศรีธิเลิศ	นักวิจัยชุมชน บ้านโป่ง (สันซี้เหล็ก) ต.ป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย	๒๕ มีนาคม ๒๕๖๔. ๓ มิถุนายน ๒๕๖๔ ๒๘ กันยายน ๒๕๖๔

ภาคผนวก ค
รูปภาพกิจกรรมการวิจัย

๑. การเก็บข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่และเก็บข้อมูลภาคสนาม

๑.๑ การสำรวจพื้นที่และเก็บข้อมูลภาคสนาม ณ บ้านโป่ง (สันขี้เหล็ก)
ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

๑.๒ การสำรวจพื้นที่และเก็บข้อมูลภาคสนาม ณ บ้านเขี้ยว
ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา

๒. เวทีชุมชนระดมแนวทางการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล

๒.๑ บ้านโป่ง (สันซี้เหล็ก) ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

๒.๒ บ้านเซี้ยะ ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา

๓. การชี้แจงโครงการวิจัยแก่ชุมชน

๓.๑ บ้านโป่ง (สันชีเหล็ก) ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

๓.๒ บ้านเขี้ยว ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา

๔. การลงมือปฏิบัติการพัฒนานวัตกรรมศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล

๔.๑ การสร้างศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล
บ้านโป่ง (สันขี้เหล็ก) ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

๔.๒ การสร้างศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล
บ้านเข็ญะ ตำบลจุน อำเภोजุน จังหวัดพะเยา

๔.๓ การสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนจากขยะรีไซเคิล
บ้านโป่ง (สันขี้เหล็ก) ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

๕. การแสดงผลงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล

๕.๑ กิจกรรมการประกวดคุ่มหมวดหมู่บ้าน “หมู่บ้านสร้างสรรค์จากขยะรีไซเคิล (ดอกชี้เหล็ก)” บ้านโป่ง (สันชีเหล็ก) ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

๕.๒ กิจกรรมเปิดตัวประติมากรรมนกยูง “นวัตกรรมสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลเพื่อ
สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม” บ้านเข็ญะ ตำบลจุน อำเภोजุน จังหวัดพะเยา

๖. เวทีถอดบทเรียน

๖.๑ เวทีถอดบทเรียนบ้านโป่ง (สันซี้เหล็ก) ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

๖.๒ เวทีถอดบทเรียนบ้านเซี้ยะ ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา

ภาคผนวก จ

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์:

- ด้านวิชาการ
- ด้านเศรษฐกิจ/พาณิชย์/อุตสาหกรรม
- ด้านสังคม/ชุมชน
- ด้านนโยบาย

หน่วยงานร่วมดำเนินการและการบริหารจัดการ:

ประเภท	ชื่อหน่วยงาน
๑	ชุมชนบ้านโป่ง (สันชีเหล็ก)
๒	ชุมชนบ้านเขี้ยว
๓	โรงเรียนชุมชนบ้านโป่ง
๔	เทศบาลตำบลจุน
๕	เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ

ประโยชน์ที่ได้จากการร่วมมือกับภาคเอกชน:

- พัฒนาบุคลากร
- ถ่ายทอดองค์ความรู้
- แลกเปลี่ยนประสบการณ์และถ่ายทอดเทคโนโลยี
- อื่น ๆ (กรุณาอธิบาย)

.....

.....

.....

หน่วยงานที่นำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์:

- ๑) ชุมชนบ้านโป่ง (สันซี้เหล็ก)
- ๒) ชุมชนบ้านเจ็ยยะ
- ๓) องค์การบริหารส่วนตำบลป่าแดด
- ๔) โรงเรียนชุมชนบ้านโป่ง
- ๕) เทศบาลตำบลจุน

รายละเอียดการใช้ประโยชน์:

นำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในลักษณะทั้งสิ้น ๓ ประการ ประกอบด้วย

๑. การเผยแพร่การให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะรีไซเคิลด้วยศิลปะ ผ่านชุดองค์ความรู้ แก่หน่วยงานต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางและเสริมสร้างความรู้เพิ่มเติม
๒. การพัฒนาจิตใจ สร้างจิตสำนึกรักสิ่งแวดล้อมและสร้างสุนทรียภาพในชุมชน ผ่านงานประติมากรรม กังหันดอกซี้เหล็ก และงานประติมากรรมนกยูง
๓. การเผยแพร่งานวิจัย และให้ความรู้ผ่านสื่อออนไลน์

หนังสือรับรองการนำไปใช้ประโยชน์

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

นมัสการ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า นายประพันธ์ แก้วมณี ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน บ้านโป่ง (สันขี้เหล็ก) หมู่ ๖ ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๘๐ โทรศัพท์ ๐๘๕-๑๒๑๒๒๙๙ ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง นวัตกรรมการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นผลงานวิจัยของ ผศ.ดร.สหัทยา วิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่เดือนมิถุนายน ๒๕๖๔ จนถึงปัจจุบันซึ่งการนำผลงานวิจัยเรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์ คือ ๑. การพัฒนาพื้นที่ศิลปะภายในชุมชน ผ่านงานประติมากรรมก้านดอกขี้เหล็กจากขยะรีไซเคิลในชุมชน นำไปสู่เป็นการสร้างสัญลักษณ์ของชุมชนโดยเฉพาะต้นดอกขี้เหล็ก ซึ่งเป็นต้นไม้ประจำชุมชน และสร้างจุดเด่น สร้างสุนทรียภาพให้แก่ชุมชนและผู้พบเห็นที่สัญจรผ่านชุมชนแห่งนี้ ๒. การสร้างศูนย์เรียนรู้การจัดการขยะรีไซเคิลด้วยศิลปะของชุมชน ผ่านงานประติมากรรมก้านดอกขี้เหล็กและคุ้มหมวดชุมชนที่มีการจัดคุ้มหมวดในชุมชนแสดงถึงการประยุกต์ใช้ขยะรีไซเคิลจากชุมชนมาจัดแสดงในคุ้มหมวด และยังเป็นการพัฒนาชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ๓. การสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน คือ ก้านดอกขี้เหล็กขนาดเล็กสำหรับประดับในหมู่บ้าน สามารถสร้างรายได้ สร้างอาชีพเสริมแก่คนในชุมชน

ได้ และ ๔. การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะการจัดการขยะภายในชุมชน ผ่านการรณรงค์ ผ่านงานศิลปะที่สร้างจากชุมชน

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(นายประพันธ์ แก้วมณี)
ผู้ใหญ่บ้าน บ้านโป่ง (สันชีเหล็ก)

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

นมัสการ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า นายอำพล โทธีธัญญ์ ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๘๐ โทรศัพท์ ๐๘๕-๑๒๑๒๒๙๙ ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง นวัตกรรมการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นผลงานวิจัยของ ผศ.ดร.สัททยา วิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ๒๕๖๔ จนถึงปัจจุบันซึ่งการนำผลงานวิจัยเรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์ คือ สนับสนุนส่งเสริมความรู้ด้านการจัดการขยะรีไซเคิลด้วยศิลปะแก่นักเรียน โดยมีการสนับสนุนให้นักเรียนได้เข้าร่วมอบรมการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน คือ การปฏิบัติการทำกังหันดอกซีเหล็กซึ่งเป็นสัญลักษณ์ชุมชน นอกจากเป็นการฝึกทักษะด้านงานศิลปะประเภทงานหัตถกรรม การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์แล้ว ยังเป็นการเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอีกด้วย นับว่าเป็นโครงการวิจัยที่สามารถใช้ประโยชน์ได้จริง

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ .....

(นายอำพล โทธีธัญญ์)

ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้านโป่ง

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

นมัสการ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า นางภัทรจารินทร์ คุณารูป ตำแหน่ง นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ เทศบาลตำบล
จุน อำเภोजุน จังหวัดพะเยา โทรศัพท์ ๐๘๔- ๓๗๖๖๔๕๕๙ ขอรับรองว่าได้นำผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่องนวัตกรรมการสร้างสรรคงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล เพื่อสร้าง
จิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นผลงานวิจัย
ของ ผศ.ดร.สัททยา วิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา โดยนำไปใช้
ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่เดือนธันวาคม ๒๕๖๔ จนถึง เดือนธันวาคม ๒๕๖๕ ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัยเรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑. ได้หลักการและแนวคิดในเชิงสร้างสรรค์ โดยการนำวัสดุเหลือใช้มาทำงานศิลปะก่อให้เกิด
ประโยชน์ ทางด้านจิตสำนึกและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

๒. ได้รูปแบบการพัฒนาศักยภาพ การมีส่วนร่วม การทำงานเป็นทีมที่สร้างสรรค์ของชุมชน
ก่อให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง

๓. ได้เทคนิคและวิธีการทำงานแบบบูรณาการ ตลอดจนได้พัฒนาศักยภาพด้านองค์ความรู้
เกี่ยวกับนวัตกรรมศิลปะสร้างสรรค์จากขยะรีไซเคิลและวัสดุเหลือใช้ที่สามารถนำไปเผยแพร่ให้แก่ชุมชน
อื่นได้

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(นางภัทรจารินทร์ คุณารูป)

นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานนวัตกรรมสร้างสรรค์

นมัสการ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า นายสุภชัย ศูนย์กลาง ตำแหน่ง นายกเทศมนตรีตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา โทรศัพท์ ๐๕๔-๔๒๑๔๑๒ ขอรับรองว่าได้นำผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง นวัตกรรมการสร้างสรรคงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นผลงานวิจัยของ ผศ.ดร.สัททยา วิเศษ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่เดือนธันวาคม ๒๕๖๔ เป็นต้นไป การนำผลงานวิจัยนวัตกรรมสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นงานศิลปะที่เกิดจากขยะรีไซเคิล โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกขั้นตอน ได้มาซึ่งประติมากรรมนกยูงสื่อถึงอัตลักษณ์ของชุมชน ก่อให้เกิดผลดีคือ เทศบาลตำบลจุนได้องค์ความรู้ในการสร้างสรรค์งานศิลปะที่เกิดจากขยะรีไซเคิล เกิดการพัฒนาพื้นที่ศิลปะสร้างสรรค์ในชุมชนบ้านเข็ญะ ทำให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับทำกิจกรรมของ ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วม และเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถเป็นต้นแบบในการจัดการขยะเชิงสร้างสรรค์ให้กับชุมชนอื่นได้

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(นายสุภชัย ศูนย์กลาง)
นายกเทศมนตรีตำบลจุน

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

นมัสการ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า นายหมวก สะสง ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๔ บ้านเข็ญ ตำบลจุน อำเภोजุน จังหวัดพะเยา โทรศัพท์ ๐๖๑-๑๒๖๘๑๗๗๓ ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง นวัตกรรมสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นผลงานวิจัยของ ผศ.ดร.สหัทยา วิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่เดือนธันวาคม ๒๕๖๔ จนถึง ธันวาคม ๒๕๖๕ โดยได้นำศิลปะจากขยะรีไซเคิลที่สื่อถึงอัตลักษณ์ชุมชนคือ ประติมากรรมนกยูง ไปติดตั้งตามคุ้มต่าง ๆ จำนวน ๗ คุ้ม เพื่อเป็นสถานที่สาธารณะนำไปใช้ประโยชน์ในส่วนรวม ทำให้ชาวบ้านที่รับผิดชอบในแต่ละคุ้มมีสถานที่เก็บขยะเพื่อที่จะนำไปจำหน่ายนำรายได้เข้าสู่คุ้ม และสามารถนำองค์ความรู้ในการสร้างศิลปะไปดำเนินการต่อยอดทำผลิตภัณฑ์จากวัสดุเหลือใช้เพื่อจำหน่ายเป็นรายได้เข้าสู่ชุมชนต่อไป

การได้รับการสนับสนุนในกิจกรรมด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้ นวัตกรรมสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลในครั้งนี้ ก่อให้เกิดการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม พลังสามัคคีสร้างสรรค์นำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง เป็นการพัฒนาชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งด้านจิตใจ ด้านการทำงานเป็นทีม เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และความคิดสร้างสรรค์ในการผลิตงานศิลปะจากวัสดุเหลือใช้ต่อไป

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(นายหมวก สะสง)

ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๔ ตำบลจุน

ภาพกิจกรรมการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์

งานประติมากรรมก้านลมดอกขี้เหล็ก ก้านลมขนาดเล็กจากขยะรีไซเคิลจากขยะรีไซเคิล
ติดตั้งเป็นสัญลักษณ์ของชุมชน สร้างสุนทรียภาพ สร้างอัตลักษณ์
และศูนย์การเรียนรู้การจัดการขยะด้วยศิลปะของชุมชน

งานประติมากรรมถังขยะนกยูงจากขยะรีไซเคิลติดตั้งตามจุดสำคัญของหมู่บ้าน
ใช้เป็นที่รวบรวมขยะ สร้างสุนทรียภาพ สร้างอัตลักษณ์
และศูนย์การเรียนรู้การจัดการขยะด้วยศิลปะของชุมชน

การนำวิจัยไปใช้ประโยชน์โดยการสร้างชุดความรู้จากงานวิจัย

Link สำหรับดาวน์โหลดคู่มือ

<https://drive.google.com/file/d/17Zd63ag4coobdE0hY9332QKlgp-5jwts/view?usp=sharing>

การนำวิจัยไปใช้ประโยชน์โดยการเผยแพร่งานวิจัย และให้ความรู้ผ่านสื่อออนไลน์

การเผยแพร่งานวิจัย และให้ความรู้ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ออนไลน์ บ้านเมือง
หมวดการศึกษา วันจันทร์ ที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๔

จัดทำคลิป VTR เพื่อนำเสนอโครงการวิจัยผ่านทาง YouTube

การเผยแพร่กระบวนการทำงานวิจัยผ่านทาง YouTube

การเผยแพร่กระบวนการทำงานวิจัยผ่านทาง YouTube

ภาคผนวก ฉ

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

ผลผลิต

๑. นวัตกรรมงานศิลปะชุมชน ได้แก่ ประติมากรรมก้านดอกขี้เหล็กจากขยะรีไซเคิล และ ประติมากรรมนกยูงจากขยะรีไซเคิล
๒. ผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่ ก้านดอกขี้เหล็กจากขยะรีไซเคิล
๓. พื้นที่สาธารณะศิลปะชุมชน ได้แก่ คุ่มหมู่บ้านศิลปะสร้างสรรค์จากขยะรีไซเคิล การประดับ ก้านดอกขี้เหล็กตามจุดที่สำคัญในชุมชน ประติมากรรมนกยูงในแต่ละคุ่มของหมู่บ้าน
๔. องค์ความรู้ด้านการจัดการขยะรีไซเคิลของชุมชนด้วยศิลปะ
๕. บทความวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิลเพื่อสร้างจิตสำนึก ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเพิ่มรายได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

ผลลัพธ์

๑. ระดับบุคคล: ประชาชนได้มีส่วนร่วม มีการทำงานร่วมกันที่มีความสุข ความสนุกสนาน ความสามัคคี และความภาคภูมิใจในผลงานศิลปะชุมชนซึ่งเป็นงานที่ไม่เคยทำมาก่อน ประชาชนมีความรู้ มีศักยภาพในการจัดการขยะรีไซเคิลผ่านงานศิลปะมากขึ้น สามารถสร้างอาชีพเสริม ตลอดจนขยายผลสู่ภายนอกชุมชน
๒. ระดับชุมชน: ชุมชนมีความสามัคคี มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น เป็นต้นแบบของนวัตกรรมงานศิลปะชุมชนจากขยะรีไซเคิล โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถขยายผลให้กับคนในชุมชนใกล้เคียง และบุคคลภายนอกที่มีความสนใจ

ผลกระทบ

๑. ผลกระทบต่อสังคม สร้างสังคมให้สงบสุข มีความสามัคคี นำไปสู่ความสันติสุข
๒. ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ช่วยในการลดปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ในปัจจุบัน โดยเฉพาะ การรณรงค์ลดโลกร้อน การสร้างสรรค์งานศิลปะของการวิจัยชุดนี้ สามารถนำแนวทางไปต่อยอดในการสร้างสรรค์งานจากสิ่งของที่เหลือใช้แล้วจะกลายเป็นขยะ เป็นต้น

๓. ผลกระทบต่อการพัฒนาธุรกิจชุมชน โดยการออกแบบหรือพัฒนาผลิตภัณฑ์จากขยะรีไซเคิลหรือวัสดุเหลือใช้ มาร่วมแสดง และจำหน่ายในบริเวณศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน และในช่วงที่ชุมชนจัดกิจกรรมต่าง ๆ

ประวัติผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

๑. ชื่อ-สกุล (ภาษาไทย) นางสาวสัททยา วิเศษ

(ภาษาอังกฤษ) Miss Sahathaya Wises

๒. ประวัติการศึกษา ศิลปศาสตรบัณฑิต (บ้านและชุมชน)มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๒

พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้า

หลวง, ๒๕๕๖

๓. ตำแหน่งทางวิชาการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ (รัฐศาสตร์)

๔. ตำแหน่ง อาจารย์ประจำรัฐศาสตรมหาบัณฑิต

๕. ที่อยู่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐

โทรศัพท์มือถือ ๐๘๗- ๙๐๗-๗๙๖๗

E-mail: sahathaya.wis@mcu.ac.th

๖. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น นิเวศวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนมีส่วนร่วม การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

๑. งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว : ชื่อผลงานวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และแหล่งทุน

๑) กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, ๒๕๔๒. แหล่งทุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

๒) การจัดการทรัพยากร ธรรมชาติในกลุ่มน้ำลาว-ยวนโดยองค์กรชุมชน, ๒๕๔๓. แหล่งทุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

๓) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการกว๊านพะเยา, ๒๕๔๕. แหล่งทุนจาก โครงการพะเยาเพื่อการพัฒนา

๔) วิถีชีวิตและสถานภาพชาวประมงกว๊านพะเยา, ๒๕๔๗. แหล่งทุนจาก มูลนิธิกองทุนไทย

๕) ภูมิปัญญาการพัฒนาและการใช้ประโยชน์จากหนองเล็งทราย, ๒๕๔๗. แหล่งทุนจาก โครงการพะเยาเพื่อการพัฒนา และโครงการนำร่องเพื่อพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนของเกษตรกรรายย่อย ภูมินิเวศน์ภูมิกายาว

๖) โครงการความร่วมมือระหว่างเครือข่ายภาคประชาชนกับสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๗. แหล่งทุนจาก สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๗) กระบวนการเรียนรู้ และการจัดการความรู้ของชุมชน: การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยองค์กรชุมชน, ๒๕๔๘. แหล่งทุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

๘) ความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่ชุ่มน้ำบ้านม่วงชุม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ, ๒๕๔๙ แหล่งทุนจาก โครงการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และจิตสำนึกด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนระดับภูมิภาค (สปาร์ค) ประเทศไทย

๙) การประเมินผล ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ในหมวดเงินอุดหนุนภาคประชาชน ของสำนักงาน ปปส., ๒๕๕๑. แหล่งทุนจาก มูลนิธิภูมิพลังชุมชนไทย

๑๐) การประเมินองค์ประกอบโครงสร้างท้องถิ่นที่มีความเป็นเลิศ เพื่อรับรองวัดพระปกเกล้า ประจำปี พ.ศ.๒๕๕๒. แหล่งทุนจาก สถาบันพระปกเกล้า.

๑๑) การพัฒนาความเข้มแข็งของกลไกการพัฒนาเด็กเยาวชนระดับตำบล ศึกษากรณี ต.ทุ่งกล้วย อ.ภูซาง จ.พะเยา, ๒๕๕๔. แหล่งทุนจาก มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์

๑๒) การสานเสวนาหาทางออกในการแก้ไขปัญหาฝายพะเยา, ๒๕๕๕. แหล่งทุนจาก สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.

๑๓) การสานเสวนาหารูปแบบธรรมนุญฝายพะเยาที่พึงปรารถนา, ๒๕๕๖. แหล่งทุนจากสำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า

๑๔) กระบวนการสร้างและการสื่อสารองค์ความรู้ท้องถิ่นพะเยาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปวง ธมมปญโญ), ๒๕๕๖. แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๕) การพัฒนาข้อเสนอและรูปธรรมของการปฏิรูปประเทศไทยของกลุ่มการเมืองในจังหวัดพะเยา แหล่งทุนจาก สถาบันพระปกเกล้า

๑๖) สุรา นารี กับการจัดการตนเองของชุมชนในจังหวัดพะเยา แหล่งทุนจาก ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑๗) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งโบราณคดีทางพุทธศาสนาในจังหวัดพะเยา แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๘) ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย - ลาว: การสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดน ระหว่างเมืองคอบ แขวงไชยะบูลี สปป.ลาว และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย แหล่งทุน จาก กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

๑๙) กระบวนการสืบทอดองค์ความรู้ด้านจิตวิญญาณของชนเผ่าเมี่ยน อำเภอปง จังหวัด พะเยา แหล่งทุนจาก ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๐) รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุเชิงพุทธแบบบูรณาการ จังหวัดพะเยา แหล่งทุนจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

๒๑) ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม : ประวัติศาสตร์ เส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และหลัก พุทธธรรมในสมัยล้านนา – สุโขทัย แหล่งทุนจาก แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๒) แนวทางการพัฒนาข้อบัญญัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำอิง แหล่งทุนจาก สมาคมแม่น้ำเพื่อชีวิตและโครงการเสริมสร้างเครือข่าย ท้องถิ่นและหน่วยงานท้องถิ่นเพื่อการจัดการลุ่มน้ำอิงอย่างยั่งยืน

๒๓) ธรรมนูญกวีานพะเยากับการเสริมสร้างพลังพลเมืองด้วยการสื่อสารสาธารณะในการ แก้ไขปัญหา กวีานพะเยา แหล่งทุนจาก สถาบันพระปกเกล้า

๒๔) รูปแบบและกระบวนการสร้างสังคมปลอดภัยเสถียรตามหลักพระพุทธศาสนาใน ภาคเหนือ แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๕) สภาพประชาชนลุ่มน้ำอิง : พลวัตภาคประชาสังคมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในลุ่มน้ำอิง แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๖) การสร้างเมือง ชุมชนจักรยานเพื่อให้เป็นมิตรต่อการเดินและการใช้จักรยานใน ชีวิตประจำวัน พื้นที่ศึกษา อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา แหล่งทุนจากสถาบันการเดินและการ จักรยานไทย และสำนักงานสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

๒๗) กระบวนการพัฒนาข้อบัญญัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนในการ อนุรักษ์ การใช้ประโยชน์ และการแบ่งปันผลประโยชน์จากป่าชุมชนในลุ่มน้ำอิง จังหวัดพะเยา- เชียงราย แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๘) รูปแบบที่เหมาะสมในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ตามแนวชายแดน จังหวัดเชียงราย แหล่งทุนจาก สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดเชียงราย

๒๙) การเสริมสร้างการเดินและการใช้จักรยานเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอ เชียงคำ จังหวัดพะเยา แหล่งทุนจาก สถาบันการเดินและการจักรยานไทย และสำนักงานกองทุน สนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

๓๐) การส่งเสริมการเดินทางและการใช้จักรยานเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนและในชีวิตประจำวัน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา แหล่งทุนจาก สถาบันการเดินทางและการจักรยานไทย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

๓๑) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดล้านนา แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. งานวิจัยที่กำลังดำเนินงาน

๑) การสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดพะเยา แหล่งทุนจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

๒) การเสริมสร้างพลังอำนาจแก่ชุมชนทางกฎหมายอนุสัญญาว่าด้วยการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ลุ่มน้ำอิงตอนล่าง จังหวัดเชียงราย

ผู้ร่วมวิจัย ๑

๑.ชื่อ-สกุล (ภาษาไทย) นางทิพาภรณ์ เยสุวรรณ์

(ภาษาอังกฤษ) Tipaporn Yesuwan

๒. ประวัติการศึกษา ๒๕๔๕ ศิลปศาสตรบัณฑิต(การจัดการทั่วไป) ม.ราชภัฏเชียงใหม่
๒๕๔๙ บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
๒๕๕๕ ปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

๔. ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนาสังคม

๕. ที่อยู่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเขตเชียงใหม่

อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

โทรศัพท์มือถือ ๐๘๑- ๙๕๑-๓๑๗๘.

E-mail: rinriwif@hotmail.com

๖. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

ภาวะผู้นำกับการพัฒนาสังคม การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย

๑) งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว: ชื่อผลงานวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และแหล่งทุน

การปกครองท้องถิ่นไทย : กรณีศึกษานะการปกครอง เทศบาลตำบลศรีเตี้ย อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน ๒๕๖๒ แหล่งทุนจาก กองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า

ผู้ร่วมวิจัย ๒

๑. ชื่อ – นามสกุล(ภาษาไทย) นายมานิตย์ กันทะสัก
(ภาษาอังกฤษ) Mr. Manit Kantasak
๒. ประวัติการศึกษา ๒๕๔๙ ปริญญาตรี ศิลปบัณฑิต สาขาศิลปไทย
มหาวิทยาลัยศิลปากร
๒๕๕๔ ปริญญาโท ศิลปมหาบัณฑิต สาขาทัศนศิลป์
มหาวิทยาลัยศิลปากร
๓. ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพุทธศิลปกรรม
๔. ที่อยู่ หลักสูตรสาขาวิชาพุทธศิลปกรรม มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย ๕๗๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๕๓-๗๑๕๘๗๖, มือถือ ๐๘๖-๐๙๖-๒๓๘๐
โทรสาร ๐-๕๓๗๑-๕๘๗๖
E-mail Mr.kantasak@hotmail.com

๖. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

จิตรกรรม, ประติมากรรม, การจัดการศิลปะกับชุมชน

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย

๑) งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว: ชื่อผลงานวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และแหล่งทุน

๑) พุทธศิลปกรรมเชียงราย: แนวคิด คุณค่า และการสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาจิตใจและปัญญา (หัวหน้าโครงการวิจัย) แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) ชั่วศิลปะ: กระบวนการสร้างเครือข่าย เพื่อการเปลี่ยนแปลงพลังทางสังคมด้วยศิลปะ (หัวหน้าโครงการวิจัย) แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) The City of Art: กระบวนการสร้างเมืองด้วยศิลปะของจังหวัดเชียงราย (หัวหน้าโครงการวิจัย) แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔) พุทธศิลปกรรมล้านนา : แนวคิด คุณค่าและการสร้างสรรค์ เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณ และการเรียนรู้ของสังคม (หัวหน้าโครงการวิจัย) แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) พระพุทธรูปพราโต : แนวคิด คุณค่า ภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ของกระบวนการสร้างสรรค์ พระพุทธรูปไม้ในล้านนาสู่การเรียนรู้ของสังคม (หัวหน้าโครงการวิจัย) แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖) ประดับกระจก ประดับธรรมร่วมสร้างสรรค์ฐานพระพุทธรูปมหาโพธิปัญญา ณ อุทยานธรรมล้านนา (หัวหน้าโครงการวิจัย) แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗) The Power of Art : กระบวนการสร้างสุขภาวะทางสังคม กรณีศึกษา แมงสีหู่ห้าตาของเมืองเชียงราย (หัวหน้าโครงการวิจัย) แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๘) พระสิ่ง ๔ : แนวคิด คุณค่า ของวัฒนธรรมที่แปรเปลี่ยนสู่รูปแบบพุทธประติมากรรมร่วมสมัยและความเข้าใจของสังคม (หัวหน้าโครงการวิจัย) แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ร่วมวิจัย ๓

๑. ชื่อ - นามสกุล(ภาษาไทย) นางอมลณัฐ กันทะสัก

(ภาษาอังกฤษ) Mrs. Amolnatha Kantasak

๒. ประวัติการศึกษา

๒๕๕๒ ปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต

สาขาเทคโนโลยีสารสนเทศ

มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

๒๕๕๗ ปริญญาโท พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต

สาขาการพัฒนาชุมชน

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๓. ตำแหน่ง

นักวิจัย

๔. ที่อยู่

ลิบปัญญา อาร์ท สเปส ตำบลห้วยสัก

อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย ๕๗๐๐๐

โทรศัพท์ ๐๕๓-๗๑๕๘๗๖, มือถือ ๐๙๐-๙๑๔-๔๑๖๕

E-mail: praw_prf@hotmail.com

๖. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

การพัฒนาชุมชน

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย

๑) งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว: ชื่อผลงานวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และแหล่งทุน

- ๑) ดอยเวียง ดอยวง การจัดการ การอนุรักษ์ และการสร้างเครือข่าย (หัวหน้าโครงการวิจัย) แหล่งทุนจาก สำนักงานส่งเสริมการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สกว)
- ๒) พุทธศิลป์กรรมเชิงราย: แนวคิด คุณค่า และการสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาจิตใจและปัญญา (ผู้ร่วมวิจัย) แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๓) ชั่วศิลปะ: กระบวนการสร้างเครือข่าย เพื่อการเปลี่ยนแปลงพลังทางสังคมด้วยศิลปะ (ผู้ร่วมวิจัย) แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๔) The City of Art: กระบวนการสร้างเมืองด้วยศิลปะของจังหวัดเชียงราย (ผู้ร่วมวิจัย) แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๕) พุทธศิลป์กรรมล้านนา : แนวคิด คุณค่าและการสร้างสรรค์ เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณ และการเรียนรู้ของสังคม (ผู้ร่วมวิจัย) แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๖) พระพุทธรูปฟ้าใต้ : แนวคิด คุณค่า ภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ของกระบวนการสร้างสรรค์ พระพุทธรูปไม้ในล้านนาสู่การเรียนรู้ของสังคม (ผู้ร่วมวิจัย) แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๗) ประดับกระฉก ประดับธรรมร่วมสร้างสรรค์ฐานพระพุทธรูปโพธิปัญญา ณ อุทยานธรรมล้านช้าง (ผู้ร่วมวิจัย) แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๘) The Power of Art : กระบวนการสร้างสุขภาวะทางสังคม กรณีศึกษา แมงสีหู่ห้าตาของเมืองเชียงราย (ผู้ร่วมวิจัย) แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๙) พระสิงห์ ๔ : แนวคิด คุณค่า ของวัฒนธรรมที่แปรเปลี่ยนสู่รูปแบบพุทธประติมากรรมร่วมสมัยและความเข้าใจของสังคม (ผู้ร่วมวิจัย) แหล่งทุนจาก สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย